

ATHARVA PRĀTISĀKHYA

*Edited for the first time together with an introduction,
English translation, notes and indices*

BY

SŪRYA KĀNTA M.A., M.O.L., D.LITT. (PANJAB), D.PHIL. (OXON).
Reader in Sanskrit, University of the Panjab,
LAHORE

PUBLISHED BY

MEHAR CHAND LACHHMAN DAS
Oriental & Foreign Booksellers & Publishers
LAHORE
(India)

MS

MEHAR CHAND LACHHMAN DAS

Sanskrit and Prakrit Series

VOLUME SIX

12-14-12-1

75

86113

Shillings 75/-

Rs. 50/-/-

नवग्रहोपनिषद्

[illegible]

42

[illegible]

...
...
पुष्पां नमः
...
...
...
...
...
...
...

अथर्वप्रातिशाख्यम्

पञ्चनदीयविश्वविद्यालये वेदवेदान्तभाषाविज्ञानाद्यध्यापकेन विद्याभास्कर, वेदान्तरत्न,
व्याकरणतीर्थ, एम. ए., एम. ओ. एल., डी. लिट्. (पंजाब), डी. फ़िल्. (ऑक्सन)
इत्यादिविविधविरुदावलिविभूषितेन सूर्यकान्तशास्त्रिणा सम्पादितम्,
स्वोपज्ञभूमिका-आंग्लभाषानुवाद-व्याख्या-सूत्राद्यनु-
क्रमणिकाभिः परिवर्धितं च

लवपुरम्

विक्रमसंवत् १९९६

Manohar Electric Press, Lahore (India)

TO

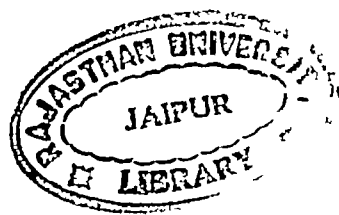
PROFESSOR FREDERIC WILLIAM THOMAS C.I E, M A., PH D, F B A.

EX-BODEN PROFESSOR OF SANSKRIT, OXFORD

AND

CHARLES MACIVER GRANT OGILVIE C.B.E., I C S.

SECRETARY, GOVERNMENT OF INDIA, DEFENCE DEPARTMENT

P R E F A C E

In 1933, while editing the Rktantra, a Prātisākhya of the Sāmaveda, I instituted, in notes, an exhaustive comparison of that treatise with other Prātisākhyas and Pāṇini. Excellent editions of the Prātisākhyas belonging to the Rgveda, Vājasaneyīsamhitā and the Taittirīyasamhitā were accessible through the labour of Muller, Weber and Whitney, the American scholar also published, in 1862, the Caturadhyāyikā under the name of *the Atharvaprātisākhya*, while a treatise, unanimously titled *the Atharvaprātisākhya* by the available manuscripts, was edited by Vidyārthī of Lahore in 1923 and published by the University of the Panjab in 1926. While the editions of the first four Prātisākhyas had the distinct advantage of presenting the text with judicious comment, the last one was published without any comment or notes, although it contained much that was palpably disjointed, incomplete and enigmatic. The editor's promise, in the preface, that he would offer, in due course, an amplified edition with comment, remained unredeemed, and the work, a mere sealed-book, instead of contributing to the solution of the grammatical puzzles, greatly increased them, so much so that I had to drop it altogether from my comparative notes on the Rktantra.

After the publication of the Rktantra in 1934, I became absorbed in other labours, notably in the preparation of an Index Verborum to Tulasī Dāsa's Rāmāyana, an urgent national demand and an effort in the direction of placing the vernacular studies in India on a scientific basis. But all the while the idea of interpreting the enigmatic rules of the Atharvaprātisākhya, with a view to focus them on the relative chronology of the Sanskrit grammar, was growing stronger in me, till, in May 1935, with the completion of the said Index, I got leisure, luckily crowned with a State Scholarship from the Panjab Government to enable me to profit by a sojourn in Europe. On my joining Oxford in July 1935, while proposing a subject for dissertation, I could select no more useful work for me

than the rehabilitation of the Atharvaprāṭisākhya, a choice which was welcomed by eminent European colleagues.

On the singularity of this treatise and the very peculiar position it occupies in the Sanskrit grammatical literature, I may refer the reader to my introduction to this work, adding here casually that the Atharvaprāṭisākhya, presented in this volume, is fundamentally different from that of Whitney or Vidyārthī; it is the only typical illustration of *the sūtra in the making*, the sole representative of the nomenclatory Prāṭisākhya A, and a work that has notoriously suffered at the hands of successive redactors.

While raising so many points of considerable historical importance our Prāṭisākhya warrants that the available Atharvaveda, *i. e.* the vulgate, is not *Śaunakīya*, although it has been so described by Professors Roth, Whitney, Bloomfield and Lanman and on their basis by the compilers of Vedic histories. This also incidentally confirms a large number of those AV. readings, on which almost all the AV. mss. are unanimous, but where RV. and Lindenau have emended the text, the number of such emendations being about 50 in the 1924 edition.

As regards the method, which I have adopted in editing the text, I may refer to the section *the plan of the text* in the introduction, adding, however, that the portions of the Atharvaprāṭisākhya likely to be taken as comment are not so—these, instead, form the main body or the predicative part of the work—and that the division of the text into sūtras and comment, so injudiciously created by the authors of our treatise, has been adopted here simply for the sake of clarity and ready reference.

While summarising the conclusions of earlier grammarians on the age-long controversy about the priority of the Prāṭisākhyas to Pāṇini and *vice versa*, I have tried to approach the subject from a new point of view, basing my results not on terminology, as has been customary till late, but on vital historical subtleties, such as the treatment of *tvé* by Pāṇini and the Prāṭisākhyas, and have differed, on my own reasons, from Roth, Müller, Weber and Liebisch, agreeing partly, in result, with Goldstucker, Burnell, Wackernagel and Macdonell.

Before issuing the work I should express my gratitude to those who have helped me to accomplish it. The work owes its existence, in the present form, to the generosity

After obtaining the Kashmir Meleod Sanskrit Studentship from the University of the Panjab, I requested the Provincial Government to grant me State Scholarship, in securing this I was helped by the late Prof. Dr. A.C. Woolner—the then Vice-Chancellor of the University, Mr. B.S. Sanderson M.A., C.I.E.—the then Director of Public Instruction, Mr. P. Marsden I.C.S.—the then Secretary Transferred Departments, the late Mahātmā Hans Raj, Rājā Narendra Nath M.A., the Hon'ble Mr. Justice Bakshi Tek Chand M.A., LL.B., Rai Bahadur Lala Durga Das B.A., LL.B., the Hon'ble Sir Gokul Chand Narang Kt., M.A., Ph.D., Bar-at-Law,—the then Minister for Local Self-government, Mr. Manohar Lal M.A., Bar-at-Law (now Finance Minister), Rai Sahib Lala Lal Chand (now Asstt. Secretary, Finance Department), Pandit Nanak Chand, M.A., Bar-at-Law, Rai Bahadur Lala Mukand Lal Puri, M.A., Bar-at-Law, Rai Bahadur Lala Diwan Chand Saini B.A., LL.B., and the Hon'ble Sir Firoz Khan Noon Kt., B.A., Bar-at-Law—the then Minister of Education.

In special I wish to offer my most respectful thanks to Sir Herbert William Emerson K.C.S.I., C.I.E., C.B.E., D.Litt. etc. the then Governor of the Province and Chancellor of the University (now High Commissioner for refugees under the protection of the League of Nations) for the very kind personal interest he took in the matter; but for his supreme magnanimity and unreserved kindness, the thing would have never been accomplished.

of the University of the Panjab and the Provincial Government, who granted me, in those days of acute financial stringency, a State Scholarship, giving me, thus, the leisure for those necessarily extended studies by which alone one can make solid contribution to Sanskrit grammar, a subject of admittedly uncommon difficulty; and I am sincerely thankful.

In Europe, joining Oxford on the advice of Dr. Thomas Quayle of India House, (London) I had the singular fortune of studying with Professor F W. Thomas, for whose work as a scholar and for whose unfailing personal kindness and courtesy, I give expression to my feelings of admiration and sincere gratitude

During vacations I had the pleasure of coming in close contact with Professors E H Johnston (Oxford), R L. Turner (London), H W Bailey (Cambridge), J. Bloch (Paris), W Kirfel and G Deeters (Bonn), H. Luders and B. Breloer (Berlin), F Weller (Leipzig) and E Sieg (Gottingen), each contributing to my knowledge and happiness, and to these I remain grateful.

Professors L. Renou (Paris) and P. Thieme (Breslau) offered suggestions through correspondence.

I am greatly beholden to Dr. H N. Randle, Librarian, India Office Library (London), who readily secured for me the loan of required manuscripts and facilitated my studies by expeditiously supplying me with the required number of books.

It would, indeed, be difficult for me to exaggerate the value of the assistance I uniformly received from the entire staff of the Indian Institute (Oxford), St. Catherine's Society, and the Oxford University Registry.

My special thanks are due to the Librarian, Bodleian Library (Oxford), who readily placed the only manuscript of my theses, at my disposal for purposes of printing.

I owe a special tribute to the Hon'ble Mr. Manohar Lal M.A. (Cambridge), Barrister-at-Law, Finance Minister. Panjab who, inspite of his manifold public duties, has found time to see this work, in process of print, from stage to stage.

It is, indeed, with no small satisfaction that I make public mention of the excellent work done by Messrs Mehar Chand Lachhman Das, in connection with the printing of this work Thoroughly technical and extremely tedious as the work is from start to finish, accentuated throughout where that is permissible according to the Veda, it is no small credit to an Indian firm that they have been able to print it so very neatly and accurately. The way to completion has been tedious, but the uniform kindness and the alert and intelligent helpfulness of all with whom I have had to do at the press, particularly Paṇḍit Vijayānanda Śāstrī, the keen-eyed proof-reader, have made our progress smooth, and I am sincerely thankful

True comradeship and a rare devotion to duty were shown by my wife, since August 1936, when our Beloved daughter Indirā died and I was yet in the middle of my labour in Europe, a calamity in which we were supported by the constant and almost paternal care we received from the Hon'ble Mr. Justice Bakshi Tekchand M.A, LL B of the Lahore High Court in India, and from the Hon'ble Sheikh Sir Abdul Qadir Kt. B A, (Cambridge), Barrister-at-Law, Member, India Council (London) in Europe, and to both we tender our most sincere thanks. But for the very active and unfailing personal kindness,

IV

particularly that of the former to my bereaved family in India, this work would never have been completed , and it is, indeed, a great pleasure to us that we are able to make this public expression of our thanks

I may mention, in the end, that the work was submitted to, and accepted by the University of Oxford for the award of the degree of Doctor of Philosophy, in the year 1937, with Prof Dr. F. W Thomas (Oxford) and Geheimrat Prof. Dr. H Luders (Berlin) as examiners

Lahore, }
22 3 1939 }

Sūrya Kānta

ABBREVIATIONS.

ABORI	Annals of Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona	C, S, Sāy.	Oriental Studies, London.
ABr	Abridgment, abridged recension of the Atharvaprātisākhya.	CA.	Commentator or Sāyana on the Atharvaveda
Acta Or	Acta Orientalia	CCA.	Caturadhyāyikā (an Atharva-prātisākhya), Whitney
Andra School	On the Andra School of Sanskrit Grammarians, Burnell	CAPr	Commentator to Caturadhyāyikā
AJP	American Journal of Philology	Chips	Commentator to the Atharva-prātisākhya
Altind Gr	Altindische Grammatik, Wackernagel, Debrunner	Critical Studies	Chips from a German workshop, Muller
Altind Synt	Altindische Syntax, Delbrück		Critical Studies in the Phonetic Observations of Indian Grammarians, Varma
APA	American Philological Association	Epigr Beitr	Epigraphische Beiträge, Lüders
APr	Atharvaprātisākhya	Ex	Examples occurring in the Atharvaprātisākhya
APrM	Atharvaprātisākhya, the main manuscript	Gesch d ind Litt	Geschichte der indischen Literatur, Winternitz
APrŚ	That śākhā of the Atharvaveda to which the Atharvaprātisākhya belongs	GGA	Göttingische Gelehrte Anzeigen
AV	Atharvaveda	Grundriss	Grundrisses der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen, Brugmann and Delbrück
BD	Bṛhaddevatā, Macdonell	IF	Indogermanische Forschungen
BHS	Bhāṣikasūtra, Kielhorn, Ind Stud X	IHQ	Indian Historical Quarterly
Black Yajus	Veda of Black Yajus School, Keith	Ind Akzent	Indogermanische Akzent, Hirt
BLE	Bloomfield-Edgerton Vedic Variants, reference page	Ind Ant	Indian Antiquary
Bloomfield AV	The Atharvaveda, (Grundriss der indo-Arischen Philologie und Altertumskunde)	Ind Stud or IST	Indische Studien, Weber
BORI	Bhandarkar Oriental Research Institute Library	JAOS	Journal of American Oriental Society
BSOS	Bulletin of the School of	JRAS	Journal of Royal Asiatic Society
		Kāś	Kāśikā

Kāt.	Kātyāyana.		Notes , Whitney.
Kaustubha.	Śabdakaustubha , Bhattoji.	Trans. APA	Transactions of the American
KZ.	Kuhn's Zeitschrift (Zeitschrift für vergleichende Sprachfors- chung , vereinigt mit d. Beiträ- gen zur Kunde d indg Sprachen)	TS.	Philological Association
		Vārtt	Taittiriyasamhitā
L.	Lanman , on Noun Inflection in the Veda , JAOS X reference page	Ved Stud	Vārttikas of Kātyāyana
		VPr	Vedische Studien , Pischel and Geldner
L AV.	Lanman, Atharvaveda , Trans- lation and Notes.	VS	Vājasaneyiprātisākhya, Weber , Madras ed differs in numbering sūtras , hence left
or L Trans		Vyāsaś	Vājasaneyisamhitā
Land	Landenau (Atharvaveda 1924).	W	Vyāsaśikṣā , Lüders
Lang. Soc of Ind	Linguistic Society of India , Journal.		Whitney's Grammar, reference rule , 1924 ed , Leipzig
M	Macdonell , Vedic Grammar , reference page.	W. Trans	Whitney's Atharvaveda , Translation and Notes.
Mar	Marginal notes in the Atharva- prātisākhya ms.	Wa	Wackernagel , Altindische Grammatik , reference rules and page
MBh.	Mahābhāṣya , Kielhorn , refer- ence vol , page	WZKM.	Wiener Zeitschrift für d Kunde d Morgenlandes
MBhā	Mahābhārata	ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Mor- genländischen Gesellschaft
Nir	Nirukta , Roth, Sarup, Sköld	ZII	Zeitschrift für Indologie und Iranistik
OLZ	Orientalistische Literaturzeitung		
Oertel , Synt	Syntax of disjunct cases in the Prose of the Brāhmanas	Zur Einführung.	Zur Einführung in die indische einheimische Sprachwissen- schaft , Sitzungsber d Heidel- berger Akad d Wiss , Phil Hist Klasse, 1919-20
or Syntax			
P	Pāṇini	Zur Kenntnis	Bartholomæ , Sitzungsber d Heidelberger Akademie d Wissenschaften Philosophisch- historische Klasse, 1920-26
Pai or Paipp	Paippalāda śākhā of the Atharvaveda		Other Vedic Works as in Vedic Concordance or Lanman, AV pp ci-cvi
Papers.	Papers on Pāṇini , Sköld.		Abbreviations of grammatical terms as in Whitney and Mac- donell
P and the Veda	Pāṇini and the Veda , Thieme		As the whole work is necessarily full of references, particularly portions dealing with accent, I have avoided the use of <i>cp</i> , and <i>see</i> etc and have used the abbreviation, in lieu of it , thus —
Pat	Patañjali		"Om, its use and formation Bloomfield . " means for the use and formation of <i>om cp</i> Bloomfield
Phit	Phitsūtras of Śāntanava , Kielhorn.		
Prakrit Gr	Grammatik der Prakrit Sprachen , Pischel	II	
Prāt	Prātisākhya		
RPr	Ṛgvedaprātisākhya , first refe- rence to MD. Śāstrī, second to Müller's grand numbering	III	
RT	Ṛktantra, Burnell, Sūryakānta		
RV	Ṛgveda	IV	
RW	Roth and Whitney		
SPP	Śaṃkara Pāṇdurang Pandit's edition of the Atharvaveda		
SPAW or Sitzungsber	Sitzungsberichte der Preussis- chen Akademie der Wissen- schaften.		
SRV	Sāyaṇa on RV		
SV	Sāmaveda		
TPr.	Taittiriyaprātisākhya , Whit- ney, (Madras ed also consulted)		
Trans.	Atharvaveda Translation and		

CORRECTIONS.

For clarity and convenience full references have been given, the correct figure being shown in English.

P. L.	Incorrect	Correct.			
<i>Introduction .</i>			82 21.	६. ५८. ४.	६. ५८. 1.
21 35	sama ñjānn	samañjānn	86 26	२४. २. ४.	14 २. ४.
<i>Text .</i>			93 3	१. ४. १०.	10 ४. १०.
18 4.	३०. ११. १.	3. ११. १.	93 18.	१३. १. २२.	१३. 2. २२.
19 20	४. २१. १२.	४. २१. 1	101 11	३. ४६. ५९.	३. ४६. ५६.
19. 21	४. २९. १२.	४. २९. 1.	101 22	८. ५. २.	८. ५. 1.
25 1.	१३. २. १२.	१३. २. 11	102 11	१२. १. १४.	१२. 2 १४.
25 12	७. ४६. ४.	७. 79 ४.	102 27	x x x	add ex 61
30 18	२. ३४. ४.	may be deleted			पर्यन्तान् ९. २. ५.
34 32	६. १७. १.	६. 71 १.	105 27.	१३. ३. ४.	12. ३. ४.
35. 17	१२. ३. १०.	१२. ३. 20	105 28	१३. ३. १२.	12 ३. १२.
35 21	१. ३३. ६.	2 ३३. ६.	112 23	८. १०. १३.	८. १०. 23
35 30	६. ७३. २३.	६. ७३. 2—3	117. 34	१२. ३. १७.	१२. ३. 15
36 14	८. ७. १०.	८. ७, १०.	119 5.	त्वं	त्वं
41 3	१. ११. ११.	5 ११. ११.	119 31	८. ४. ५२.	18 ४. ५२.
43 1	१८. २. १५.	१८. २. 25	126. 18	१०. २ २१.	१०. २. 11.
45 10	१२=५५	१२=५५॥२०॥	127 23	३. १२. १.	३. १२. 2
		(APrM. sūtra number may be added)	133 15	१. १. ३२	18 १. ३२.
48 5	१८. ११. ५.	१८. १. 15.	133 29	75g.	75b
53 6		Read APrM sūtra number 1 after एकारो.	136 24	76a	76d
55 15	१३. २. १२.	१३. 1 12	149. 6	१९. १.	29 १.
69 6.	न आर्गमत्	न आर्गमत्	149. 32	76c.	76i
73. 2	पुनरा यात	पुनरायात	151. 6	76g	76j
			157 1.	76e.	76l.
			160 13	१. ७. ३३.	10 ७. 3.
			164. 20.	७. ६१. १.	७. 62. १.

INTRODUCTION

I

MANUSCRIPT MATERIAL

I The APr comes down to us in two recensions —

a Abr = Abridgment ,

b APrM = amplified , the main Atharva-Prātisākhya MS

For *a*, the following material has been used —

(1) *Al Akwar State Library*, No 327 , Samvat 1908 , script Nāgarī

A copy of an original ms , now deposited in India Office Library, London

Title atharvaprātisākhya ।

Signature at the end of the first Prapāthaka ॥ sri atharvavedīyaprātisākhē-prathamapādaḥ samāptaḥ ।

Col atharvavede prātisākhye tṛtīyaḥ prapāthakaḥ samāptaḥ । ॥ *lagham prātisākhā* samāptaḥ । mṛti āsādha kṛsnā 13 bhṛguvāsare samvat 1908

Importance this is the only one available ms , which specifies “*laghu prātisākhya*”, thus establishing the existence of the two recensions The point will be discussed later on

At places corrupt , virāmas scanty and irregular

(2) *B = Bṛhaspati*

A copy of a codex from BORI , now deposited in India Office Library, London , Samvat 1717 , script Nāgarī

Contents —

1 Māndūkī Śikṣā ॥ māmdukiśikṣā samāptā । p 13

2 Jyotisagrantha evaṁ śaunakaśākhāyām brahmavedasyāṅgam jyotisagrantham brahmakāśyapānuvādam samāptam । p 24

- 3 Mahāśānti : iti śrī atharvavede mahāśāntuh samāptah | p. 41
 4 Dantyoṣṭhyavidhi : iti dantyoṣṭhyavidhi samāptah | p. 50
 5 Kālātita-Prāyaścitta 5 lines
 6 Caturadhyāyikā caturadhyāyikā samāptah | p. 57.
 7 APr., beginning śrī mahāganapataye namah | p. 57
 End : iti atharvavede prātisākhye trīyah prapāthakah | p. 60
 8 Chandaściti : iti śrī chandah samāptah | p. 61

Col. : samvat 1717 varṣe bhādrapadamāse kṛṣṇapakṣa ||

ravivāsare adyeha śrī Anahalapurapattanamadhye (cp SPP's B, J. P and R mss of the AV) vāstavyam ābhyamtarajñātyapamcolī Somajisuta Brhaspatiṣipāṭhanārtham || śubham bhavatu | kalyāṇam astu | śrī | śrī | śrī |

Practically correct, lacuna here and there

- (3) *J = Jagadīsa* : BORI. No. 12 of 1870-71 Samvat 1718 script Nāgarī.

Fol. 6 $8\frac{1}{2} \times 4$: 10 lines a page. 22 letters a line.

Nasals instead of anusvāra : taddhātāntam instead of taddhātām—

Title ātharvane prātisākhyaprārambhah | gramtra | patra 6 | da. durlabha Jagadīsan pothī che | śubham bhavatu |

Col. : ātharvane samhitālakṣanagramtne prātisākhyamūlasūtram sam p ū r ṇ a m | samvat 1718 varṣe kārtikasudī gurau Kaṇvālayanivāsina paṃcakalpī śrī 6 Rāma-candratmaja Nāgajitsūnuna Bhavaḍevākhyenedam gramtham | kṛtām | śivam astu ||

- (4) *M = Mādāvajī* : BORI. No 6 of 1884-86 ; undated : script Nāgarī : Fol. 8 $7\frac{1}{2} \times 4$. 8 lines a page : 18 letters a line : carelessly scribbled : practically correct : virāmas properly marked with orange colour.

Front page : || prātisākhyā patra 8 ||

pustakam kṛtam adrāksam kṛtam ca likhitam mayā |

iti jñātvā na me gālun mā duḥ pustakavācakāḥ ||

|| prātisākhyā patra 8 ||

Col. : trīyaṇ prapāthakah | prātisākhyamūlasūtram samāptam |

paṃcolī śrī 6 Jayakṛṣṇasuta-Rāmajisusurajibhrātṛ-Sāmmajibhrātṛ-Mādhavajipāṭha-nārtham Mādhavajibhena likhitam |

śrī | śrī Lūpanāthasa che | śrī | śrī |

- (5) *N = Nṛsimhaji* : BORI. No. 175 of 1880-81 : Samvat 1676 : script Nāgarī.

Fol. 4 : $9\frac{1}{2} \times 4$: 11 lines a page. 36 letters a line.

Prṣṭhamātrās preponderate.

Carefully written : correct : sūtras numbered at the end of each Pāda.

Beg. : om namo gopījanavallabhāya namah | om namo brahmavedāya | *atīto nṛsīmhaśyamasya*. . etc.

Col. : sūtra 7 | ṣaṇḍikā 6 | iti śrīprātisākhye trīyaṇ prapāthakaṇ samāptah | iti prātisākhyamūlasūtram samāptam | samvat 1676 varṣe āśvinavadi 15 some adyeha śrīstambhatūrtthavāstavyam śrīmadābhyamtarajñātyapamcolī śrī Murāri tadanuja-Nṛsimhena svayam likhitam idam | yādṛśam iti jñāyān na me doṣah | śrī gopījanavallabho jayati | śubham astu | kalyāṇam astu |

Importance : it uses Ṣaṇḍikās (ṣ = ś = k) instead of Pādas. We shall see that Kaṇḍikās are original and Pādas later.

(6) *P* = *Pañcapatalikā*, BORI No 1/1873-74, undated, Nāgarī script

Fol 23, 10½" × 5", 9 lines a page, 31 letters a line, not correct, virāmas irregular

The codex contains —

- 1 *Pañcapatalikā* 10 leaves
- 2 *Dantyoṣṭhyavidhivistara* 3 pages
- 3 *Kālātita-Prāyaścitta* 3 lines
- 4 *Caturadhyāyī* 9 leaves
- 5 *APr* 5 pages, upto the end of *dvītiyaḥ prapāthakah*

(7) *V* = *Vrajabhūṣana*, BORI No 87 of 1880-81, Samvat 1753, script Nāgarī
Fol 75, No 63 missing, 10½" × 4½", 8 lines a page, 32 letters a line, neat hand, fairly correct

The codex contains --

- 1 *Vaitānasūtra* iti pūrvārdhaḥ samāptaḥ | f 60
- 2 *Caturadhyāyikā* iti caturadhyāyikā samāptaḥ | f 69
- 3 *APr* iti śrī atharvavede prātisākhye tṛtīyaḥ prapāthakah | f 73
- 4 *Chandasciti* iti śrī chaṇḍaḥ samāptaḥ | f 75

Col samvat 1753 varse caṇḍasudī 2 ravau adye (ha) śrī Anahīlapurapattanavās-tavyam ābhyaṃtarajñātīy atulāpurusa brahmāṇḍamahimahādānādī atirudra-karmāhitaṅni pamecakṛtvā cāturmāsyaḥ jñatiripāthī śrī Anamtajisuta Vrajabhūṣa-nena śrī sāmbaraṣirpana (Śivārpa-) buddhyā likhyāpitam idam paropakāraya |

(8) *S* = *Bhāṣa*, last word of the ms, Oriental Institute, Baroda, Acc No 13788, duplicate of 7598, now in India Office Library, undated, script Nāgarī

Written in a hurry, virāmas not properly marked, *dya* and *gha* confused, at places sūtras omitted, uses anusvāra before a nasal

Beg om namo' tharvavedāya namaḥ | *athūto* iti

Col tṛtīyaḥ prapāthakah | prātisākhyamūlasūtram samāptam || a ka | kha ga | gha na | ca ta | cha tha | ja da | jha dha | ña na | ta pa | tha pha | da ba | dha bha | na ma | ya sa | ra va | la sa | va ha | | ksa | iti mūlade bhāṣā ||

(9) *V* = *Vīṣṇanātha* Asiatic Soc of Bengal, No 7852-54B, Samvat 1671, script Nāgarī

Fol 55, first 26 missing, 9½" × 4½", 12 lines a page, 28 letters a line, carefully written, correct, virāmas properly marked with orange, sūtras not numbered, Pādas and Prapāthakas noted

The codex contains —

- 1 *Mahāśānti* incomplete, fol 34-35 missing
- 2 *Caturadhyāyikāsūtra* 36-43, caturthaḥ pādaḥ | caturtho' dhyāyaḥ | śrī | iti caturadhyāyikā samāptam | samvat 1671 varse jyesthavadī |
- 3 *APr* tṛtīyaḥ pādaḥ | prātisāksaḥ samāptaḥ | caturtho' dhyāyaḥ samāptaḥ | rāo tri 6 | navamī | śrīḥ | pothī | samvat 1671 varse jyesthavadī | f 46
- 4 *Pañcapatalikā* iti pañcapatalikā samāptaḥ | f 53
- 5 *Dantyoṣṭhyavidhivistara* iti dantyoṣṭhavidhiḥ samāptaḥ | f 55
- 6 *Kālātita-Prāyaścitta* iti kālātītaprāyaścittam samāptam |

Col samvat 1671 varse jyesthavadī 12 some adyeha śrī Vācāle nagaravāstavyanā-

garajñatiyarālaśrī-Punyakāputra Mādhavajībhārtr Viśvanātha adhyayanā-
rtham ।
śubham bhavatuḥ । kalyānam astuḥ । sriḥ rastu ।
tailād rakṣej jalād rakse rakset śrathalabamdhanaḥ ।
parahaste na dātavyam evam vadatī pustikām ॥

All these mss apparently originate from the same district in Deccan, as is shown by the colophon in some, and by the practical unanimity of reading in all. Some of them do show minor orthographical variants, such as the use of anusvāra before a nasal, doubling of *n* in varṇa, the use of prsthāmātrās beside those usual, but these are not regular in any one of them, and occur, more or less, in all, hence they are not of force and extent enough to ensure their division into families

Division. —

Abr. divides the work into three Prapāthakas. The first Prapāthaka contains three Pādas, while the second and the third have four each.

Sūtras are numbered only by J and N, which are, of course, the most reliable of all. J uses Śandikās instead of Pādas, numbering them consecutively upto the end.

The numbering of sūtras is as follows —

I		II		III	
Pādas *	Sūtras	Pādas	Sūtras	Pādas	Sūtras
I	28	I	15	I	22
II	15	II	21	II	33
III	14	III	28	III	20
		IV	18	IV	7
					= 284

It is noteworthy that the Abr mss confuse Prapāthaka with Adhyāya and Pāda, indicating thereby that they have no sure tradition behind them, that they are using the terms just to mark the division one way or the other. We shall see that the Abr, both in its construction and division, is entirely fanciful.

II *APrM* = the main *Atharva-Prātisākhya* MS, Panjab University Library, Acc No 3057, Samvat 1668, script Nāgarī

Fol 54, complete

Title atharvapratīśākhya ।

Col : atharvapratīśākhya । tṛtīyaḥ prapāthakaḥ samāptaḥ । itī prātisākhyaḥ mūtrasūtraḥ samāptaḥ । samvat 1668 varṣe dvitīya āsādhavadi 6 sasthī bhṛgune vāsare ।

lesakapāthakaryo śubham bhavatu । rāma । rāma ॥

rāma is repeated on each folio above fol number.

Letter-analysis —

a 24720 in the body of the MS

b 106 text letters on the margin

c 1158 comment letters on the margin

25984.

* The division into Pādas necessarily implies four

dently put down as borrowings from *B* or general grammar, lurking in text, through marginal notes

Not only this We have seen, while discussing *A*, that the rules of that type could only be nomenclatory, in fact no more than passage-lists, with the bare addition of predicate, such as *ekārāntāni*, *ūsmāntāni*, rules which are, properly speaking, no *lakṣanas*, but termed so only for the sake of convenience That such nomenclatory word-lists have been given the form of the extant APr sūtras, is entirely due to the influence of the sūtra style set up in vogue by *B* and general grammar

When was the APr reduced to the sūtra form ?

And it was thus, and somewhere in that period, stretching from RPr to the late philosophic sūtras¹, that our APr received its present sūtra form, a period incapable of being reduced to definite centuries, but well-defined by the sūtra style with an admixture of the *kārikās*,² by the established usage of *atha* and *athūtah* as the auspicious beginning of literary undertakings, particularly *bhāṣyas*, and a period in which Buddhistic taste had a considerable influence both on thought and speech, as is indicated by the use of neuter *śabdāni*,³ *caturesu* for *catursu*⁴ and irregular sandhis⁵

APr as a test for the lot

And the fact, that, in its available form, the APr is wrongly modelled on *B* and is, therefore, later than that, invests it with a peculiar importance of its own, because being at once the oldest and the youngest of the lot, it can be used as the surest test for the whole, and this leads me to venture a suggestion, which, although at first may sound no more than a paradox, is yet based on certain grounds

Learned editors⁶ have discussed interpolations in RPr, TPr, VPr, and CA, but they have taken it for granted that phonetics forms an essential part of the Prātisākhya literature, and, therefore, it is an original constituent of it, although not a single rule dealing with this science is found in APr and not a single authoritative ancient⁷ statement has been produced by any to this effect, while all authorities, ancient and modern are unanimous in declaring, that phonetics is the proper subject of Śikṣās, and these, so far as their kernel is concerned, being prior⁸ to the Prātisākhyas, could have very well supplied the latter with terms like *ghosa* and *aghosa*, for which alone the introduction of phonetics in them could be argued And if once we admit Śikṣās to be meant for instruction in *varnoccārana*, we should be justified in demarking their sandhi portions as

1 Jacobi, The Dates of the Philosophic Sūtras JAOS 31, 18, Mīmāṃsā and Vaiśeṣika Indian Studies in honor of Lanman 145 165 ("das M S zwischen 330 und 200 v Chr entstanden sei, das VD in das erste Jahrhundert vor oder nach Anfang unserer Zeitrechnung" p 164), Liebh identifies Pat, the author of MBh with Yogaśāstrakāra Zur Einführung I 7ff

2 For Kāt cp Pat, MBh I 3 1 with Nāgeśa, Goldstücker, Pāṇini p 79 Such as those of Vyāḍi, Kātyāyana, and Pat, Vyāḍikārikās on Jātā will be shortly available He also composed a Samgraha of 100,000 ślokas Pat, MBh I 6 12 with Kaiyata and Nāgeśa

3 Four times in APr

4 Op under rule 14

5 Op 72, 217 3

6 Weber, VPr, Ind Stud 4, pp 70, 75, 321, 324, on TPr Lüders, Vyāsaś (17ff) with references to Whitney by him, on RPr cp M D Śāstri (Intr 22 38), who gives a summary of Regnier and others

7 Vaidikābharana on TPr 1 21, and Uvata on VPr 1 169 refer to the available Prātisākhyas, which do contain Śikṣā and Vyākaraṇa The comment on RPr 1 1 describes Prāt as merely a Śikṣāśāstra in opposition to Uvata, who includes in it all the three Śikṣā, Ohandas, and Vyākaraṇa

8 Haug, Essay 63 ff (criticised by Lüders, Vyāsaś p 4), Burnell, Aindra School p 47, (criticised by Kielhorn, Ind Ant 1876, 141ff), Varma, Critical Studies 14-21

later additions and should be, accordingly, entitled to delete a good many portions of the Vyāsaśikṣā and others, collected by Tripāthī in the Benares Collection

Interpolation in the grammatical literature is general

Such is, then, the state of flux in which the entire ancient grammar comes before us, including, of course, Nirukta¹, Dhātupāṭha², and Astādhyāyī³, in which contradictions and anomalies have been discovered by Whitney⁴, Sköld⁵, and Faddegon⁶. And the close scrutiny of this single APrM, revealing, as it does, at every step, the great role additions and abbreviations have played in the development of Sanskrit literature, has made me sceptic about Kielhorn's⁷ well-argued plea for the genuineness of MBh text, and I feel to-day more inclined towards the opposite held by Weber⁸, although not in that form, to that extent and on that much discussed data⁹ on which he based his conclusions

True, undue restiveness is an impediment in the way of progress, and, on that account, a controversy about the priority of the Prātisākhya to P and vice versa, has been carried on since Roth¹⁰ first stated his views in favour of the Prātisākhya. He was supported by Weber¹¹ and Muller¹², but was opposed by Goldstucker¹³, Haug¹⁴, and Burnell¹⁵ with a weighty support from Wackernagel¹⁶ followed by Macdonell¹⁷. In 1919 Liebhich¹⁸ supported Weber, he is followed by Breloer¹⁹ but opposed by Thieme²⁰. In the course of the controversy Whitney's²¹ attitude remained noncommittal, while Keith²² went to rather extremes in support of Weber

And here a few straight remarks may be ventured on this problem —

Weber²³ based his conclusions on the principle —

“je älter ein sūtram desto verständlicher ist es, je rathselhafter desto jüngern Ursprung bekundend”

1 Sköld, Nir pp 115, 169 170

2 Meanings have been added probably by Bhīmasena after Pat. Liebhich, Zur Einführung II 49 ff. Kṣrataranginī 242, 266 ff., Lüders, Kātantra und Kaumārālaṭa SBAW 1930, 482 ff., Thieme, OIZ 35, 238 240

3 Kielhorn discusses interpolations Ind Ant 1887, 178 181, MBh I Prof p 9, Böhtlingk's view (p xix) has been refuted by Sköld in Papers on Pāṇini p 29. Cp also Liebhich, Concordanz P Candra 1-8, Thieme, OIZ 32, p 204

4 The Veda in Pāṇini Giornale della Società Asiatica Italiana VII, 243 254

5 Papers on Pāṇini 22 24, his main thesis on Prātisākhya and Śivasūtras (op cit 1 22) has been admirably answered by Breloer, ZII 1932 36, pp 133 191

6 Acta Orientalia VII, pp 48 65, answered by Breloer, also by Thieme, OIZ 33 550-551. Fourth book of Kātantra later addition Lüders, Kātantra u Kaumārālaṭa p 14 ff

7 Ind Ant 1876, 241 250, where he discusses Weber, Burnell, and others

8 Ind Stud 5 p 159, 13, 293 ff., Ind Ant 1873, 209, 1877, 304, Sköld, Papers on Pāṇini (22 ff.), criticised by Thieme in OIZ 33, 551. See also Liebhich, Kṣrataranginī p 247

9 Rājataranginī 4, 487, Vākyaṇḍīya 4, 484 489, rejected by Bhandarkar, Ind Ant 1873, 60, 240, the śloka has been, again, appealed to by Sköld in Papers p 30

10 Zur Literatur und Geschichte des Veda 66 ff., Nir xli xlix

11 Ind Stud 4, 102 ff. He has left VPr anomalies unnoted. op my note to APr 106, 143

12 RPr Intr pp 1-17, Hist of Anc Skt Lit 150 151

13 Pāṇini, 183 ff

14 Über das Wesen des Vedischen Accent 65 ff

15 RT p lvi

16 Altind Gr I lxvii

17 Sanskrit Lit p 266

18 Zur Einführung II 30 ff

19 Studie zu Pāṇini ZII, 1929 31, 114 136, also mündlich

20 Pāṇini and the Veda 81 98, also in a communication to me from Breslau, dated 2 X 1936

21 OA p 249, also Kielhorn (indirect), Remarks on the Śikṣā p 19, quoted by Liebhich in Pāṇini p 19

22 Veda of Black Yajus p XL

23 Ind Stud IV, p 90

The principle does not work Cp the samdhī of *ik* in different treatises.—

- I α RPr. 2 21 125 samūnūkṣaram antasthām,
svām akanṭhyaṃ svarodayam |
VPr 4 45 svare bhāvy antasthām |
CA 3 41 svare nāmīno'ntasthāḥ |
TPr. 10 16 ivarnokūrau yavakūrau |

The samdhī is restricted to *i*, *ī*, and *u* in TPr, a restriction which might, with the same propriety have been made by all, since final *ū* is always *pragrhya* and final *r* occurs nowhere in the Veda. TPr. is thus an improvement on others, but it is admittedly older to all but RPr

- RT 107,109 ram ṛstham asve, antasthām |
P. 6 1 77 iko yan aci |

The principle has failed TPr. is simplest, yet it is an improvement on the RPr. Cp. however, Kātantra —

- 1 2 8 ivarno yam asavarṇe na ca paro lopyaḥ |
1 2 9 vam uvarṇaḥ |
1 2 10 ram ṛvarṇaḥ |
1 2 11 lam lvarṇaḥ |

Kātantra is simplest, yet it is the latest

b Samdhī of *ec* —

- RPr 2 25 129 uttamaḥ ca dvau svarau |
„ 2 27 135 hrasvapūrvas tu so'kāram |
„ 2 28 136 pūrvau copottamāt svarau |
VPr 4 48 samdhyakṣaram ayavāyāvam |
CA 3 40 samdhyakṣarānām ayavāyāvaḥ |
RT 111 samdhyam ayavāyāvam |
P 6 1 78 eco'yavāyāvaḥ |

CA and RT are admitted as later to P, but cp the use of *samdhyam* in them against *ec* of P

TPr	Kātantra
9 11 ekāro'yam	1 2 12 e ay
9 12 okāro'yam	1 2 14 o av
9 13 aikāra āyam	1 2 13 aī āy
9 15 aukāra āyam	1 2 15 au āv

Kātantra simplest, yet decidedly it is the latest

c Samdhī of *visarjanīya* in Kātantra —

- 1 5 1 visarjanīyaś ce che vā śam |
1 5 2 ṭe ṭhe vā śam |
1 5 3 te the vā śam |
1 5 4 kakḥayor jhivāmūliyam na vā |
1 5 5 paphayor upadhmāniyam na vā |
1 5 6 śe ṣe se vā pararūpam |

A comparison with the table under APr 80 will show that Kātantra is the simplest; and yet it is the latest

II Weber¹ places CA later than VPr The statement has been accepted² But cp. VPr 4 119 —

asasthāne mudī dvitīyam Śaunakasya |

1 Ind Stud 4, 90-92

2 Liebhich, Zur Einführung II p 47, Thieme, Pāṇini and the Veda pp 3, 85, 94 95 with undue dogmatism on a wrong data

The ascription to Śaunaka occurs in CA 26 —

dvitīyāḥ śasaseṣu ।

Reference to CA is patent But I have shown, under APr. 59, that the kernel of the VPr is older than is yet supposed to be Such references can only show the various recasts each work of this class has undergone

III The principle followed by Muller¹ does not work Compare² —

Pāṇini	Śākatāyana
5 4 154 śeśād vibhāṣā ।	2 1 229 śeṣāt Siddhanandināḥ ।
7 2 10 jarūyā jaras anyatarasyām ।	1 2 37 jarūyā ūas Indrasyāci ।

Śākatāyana's appeal to Siddhanandin and Indra does not show his reference to their grammar The names only mean option

Pāṇini	Devanandin
2 3 5 vibhāṣā guṇe'striyam ।	the same ascribed to Śrīdatta
3 1 11,120 mṛjer vibhāṣā, vibhāṣā kṛtṛṣoḥ ।	„ „ „ „ Yasobhadra
5 1 86 dvigor va ।	„ „ „ „ Bhūtibali
6 3 72 ratreḥ kṛtī vibhāṣā ।	„ „ „ „ Prabhācandra
7 1-7 vetter vibhāṣā ।	„ „ „ „ Siddhasena
8 4 62 jhayo ho nyatarasyām ।	„ „ „ „ Samantabhadra

An appeal to these names does not show that Devanandin knew their grammars or that such grammars did ever exist

IV Terminology no sure test for the age

Undue reliance has been placed on terminology³ in discussing the age of the Prātiśākhya and Pāṇini One of these terms is *pratyaya*⁴, which denotes *para* in the RPr, but *suffix* in Pāṇini

But a much later use of this word in the sense of *para* has been shown by Luders⁵ in Central Asian texts

Terminology⁶ chiefly depends on the nature of the source from which one draws

The APr, in its samdhis, follows the order of the RPr against that of CA⁷ At places its wording is diffuse⁸ and construction archaic⁹ Its use of *velā*¹⁰, *prasūrana*, and its formation of dhātus¹¹ both with *ī* and *ti* may be noted

Yet, in its available form, it is unmistakably posterior to CA and Pāṇini

Unity in the sphere of Samhitās

And, thus, visualizing the imperfect and unstable nature of our data, and also realizing that a competent discussion of the matter is impossible in the absence of a concordance of grammatical literature, together with a complete translation of the MBh, I

1 The very basis of Muller's arguments was faulty Sköld, Papers 27 33, 42-46

2 List from Kielhorn "Scheinbare citate von Autoritäten im grammatischen Werken Festgruss an Böhtlingk 52 53

3 Lieblein, Zur Einführung II, with special reference to this discussion, disputed by Thieme in Pāṇini and the Veda 85 96

4 Keith, Veda of Black Yajus p 21

5 Kātāntra und Kaumārālāta pp 14, 21

6 Whitney, CA p 249, also Luders, in a different context, Kātāntra und Kaumārālāta p 55

7 Cp 100

8 80

9 Cp quotation under 147 i

10 Cp section 8

11 173, 191

have purposely refrained from entering into this controversy, and have tried, instead, to outline the provisional chronology of the RPr, Nir, and other Prātisākhyas on the basis of *tvē*¹, besides emphasizing, with a leaning on Wackernagel, that the Prātisākhyas in their extant form are no Prātisākhyas, but more or less Prātisamhitas, treating, as they do, not a śākhā of a particular Samhitā, but a Samhitā in general, or to be more precise, that śākhā of a Samhitā, which emerged victorious from the conflict of the warring śākhās, attended, of course, with an admixture of the variants from others, and was ultimately adopted by all, both for ritualistic as well as theoretic purposes, a stage, when *a Rgveda* became *the Rgveda* and so on, a process that in all probability took place after Pāṇini's time

Unity in the sphere of Prātisākhyas

With the supersedence of different śākhās by one, i.e. *the RV*, a consequent unity in the sphere of Prātisākhyas was natural, moulding all into one, i.e. the extant RPr, and setting this the one norm for the Śākalas as well as the Vāṣkalas and the rest. The same process took place in case of other Samhitās and Prātisākhyas², and herein lies the true explanation of the many conflicting views found in them, particularly in the TPr and VPr, views that are nothing but relics of the older Prātisākhyas, differing from one another only on minor points, views that have been set down by Keith³ as *corruptions, confusions of memory and oversights* on the part of the TPr makers

The RV became norm for the followers of different śākhās

And the whole matter of *the RV* for *an RV* has become now so well established that if, by chance, the Vāṣkala RV, together with its hypothetical RPr, ever came to light, nobody would care to alter the present RV according to the new finds; what, at the most, may be done in that case, is this, that the Vāṣkala variants, if there be any, and they need not be fundamental, or even great, will be pointed out on the margin or notes of the adopted text, without, however, in any way, interfering with the contents of the established writ

And if, perchance, out of 100 śākhās of the Yajus, a minor śākhā, differing from the normal VS, only on say 50 places, ever came to light with its attendant Prātisākhya, there will be no reason to alter the present writ according to the new finds, the proper procedure in such a situation will be this, that the variants of the new śākhā, however small and insignificant they may be, will be bracketed out, together with the sanction of its Prātisākhya, on the margin of the printed VS

Fundamental wrong done to the AV

What is justified in case of the RV, VS, and TS should equally hold good in case of the AV. If there ever came in the history of Vedic literature a period of conciliation and synthesis for the RV, VS, and TS, there also came a period, when *an AV* was changed into *the AV*, and a particular śākhā of the Samhitā dominated over the rest. And if such a thing is conceded – and there is no reason to deny it – it follows automatically that this Atharvaveda should conform to, and be edited according to *the APr*, and not *an APr*; and it is exactly at this point that a fundamental wrong was done to *the AV* by those very giants who served it most

1 Cp. note to APr 59

2 Gelpake, Anantabhatta's Padārthaprakāśa ein Kāṇva Kommentar zum VPr 19 ff, also Faddegon, OIZ 34, 573-74

3 Veda of Black Yajus p. xxxv

It was all very well for those who edited the RV, VS, and TS. Each Samhitā happened to preserve its own *the Prātisākhya*, and this should have facilitated the task of the editors of the respective Samhitās, the mss of the Samhitās could be checked in the light of the Prātisākhyas and vice versa

Handicaps in the case of AV editors

But this was not the case with *the AV*, and it is an irony of fate that the AV, although it was the very backbone of the popular religion against hieratic, remained ever unpopular¹ in the land, so much so, that, in its lot nothing is sure and fixed, not even the names of its sākḥās², not even their number³, not even the divisions⁴ of its Samhitā, needless to refer to the bewildering variety and perplexity of its text, itself extremely remote and obscure, thrown into greater chaos by one unfortunate handicap in the case of its editors

Whitney turns an APr into the APr

Sure, the mss of the AV reached Europe pretty early and were utilized by Roth and Whitney, and the product was their first edition of the AV in 1856. But it was sheer bad luck that no ms of *the APr* could reach Europe along with those of *the AV*, while a single corrupt ms of *an APr* was already in Berlin, and was copied by Whitney in 1852-53, while residing in Tübingen, with the result that, in 1862, an edition of that *an APr* was published under the title *the APr*, the real name *Caturadhyāyikā* being shown within brackets

This was a blunder, the reason and process are clear. In 1848, Roth, while discussing the outlines of the Vedic literature in the introduction to his *Nirukta*, suggested a connection between AV and CA, that of Samhitā and Prātisākhya,⁵ this idea was all along working in his mind, when he, in collaboration with Whitney was editing the AV text. On the conclusion of their joint labour the preconceived connection between the two became firmly fixed. Nevertheless, when in 1862, Whitney was to publish his edition of the supposed *the APr*, he realized that the title of his work was *Śaunakiya Caturadhyāyikā*, repeated in each signature, the name of the comment *Caturadhyāyibhāṣyam*, and the work was nowhere mentioned as *the Prātisākhya*, except in an ambiguous passage of the AV *Parīṣista*⁶ xlix, till then probably unknown to the editor. Whitney weighed all this but, considering the extreme improbability that any other like treatise, belonging to any other school of the Veda, would ever be brought to light, he, on his own responsibility, bestowed on *an APr* the title of *the APr*.

1 No Atharvan influence on the *Nirukta*. Skold, *Nir* p 49, not recognised as a fourth Veda in the time of Buddha. op cit p 133

2 Bloomfield, *The Atharvaveda* (The names of the schools of the AV) 715, KauśS xxxi xxxiii, on p xxxii he gives the full list of scholars who have discussed this matter

3 "navadhātharvano vedaḥ" Pat, MBh I, p 9, Caranavyūha (Ind Stud 3, p 277), AV *Parīṣistas* xlix, 4, but cp *Ahīrbudhnyasamhitā* 12, 89 —

ekavimsatisākhān Rgvedaḥ parigiyate /

śatam caikā ca śākhāḥ svur Yajusām ekavartmanām /

Sāmnam śākhāḥ sahasram syuḥ pañca śākhā Atharvanām // For the rest op Bloomfield, op cit

4 Cp SPP, AV I, 16 23, Lanman, AV cxxvii cxi

5 P xlvii

6 "laksanagranthā bhavanti / Caturadhyāyikā prātisākhyam Pañcapatalikā Dantyoṣṭhyavidhīr Bṛhatsarvānukramanī ceti/" (*Caturadhyāyikā prā-* can be construed both as *Karmadhāraya* and *Dvandva*), c *Parīṣistas* of the AV, p 887

Thus, *an APr*, i.e. the CA, once turned into *the APr*, important conclusions were drawn from it. Because the work was called *Śaunakīya* in the ms, the equation, deduced from it was —

$$CA = \text{the APr} + \text{Śaunakīya},$$

and because a connection, that of Samhitā and Prātisākhya, between the CA and *the AV Samhitā*, was already presupposed to exist, the equation became .—

$$CA = \text{the APr} = \text{Śaunakīya APr} + AV = \text{Śaunakīyaśūkhā of the AV} = \text{Vulgate}$$

And this is exactly the line of reasoning, followed by RW,¹ and repeatedly asserted by scholars like Lanman² and Bloomfield³, not to refer to the compilers of the various Vedic histories

That, this circle of *anyonyūśraya* is weak, requires certain details

IV

The Vulgate is not Śaunakīya

Now, all the twelve mss, on which I have based my thesis, unequivocally call themselves *Atharva Prātisākhya*, no more or less, while the two⁴ mss, on which Whitney bases his edition of the CA, unmistakably call themselves *Śaunakīya Caturadhyāyikā*. This alone should prove that *the APr* belongs to *the AV*, and that CA belongs to the *Śaunakīya* school of this Samhitā, and not to *the AV* in general.

The APr cites 3,236 AV passages, and the number of citations is probably larger than that contained in any other Prātisākhya. Out of this large number, there are hardly ten passages, where the Vulgate mss do not follow the sanction, explicit or implicit, of the APr, while there occur hundreds of passages in the CA, where not a single Vulgate ms follows the sanction of this treatise, besides those typical cases, where CA specifically prescribes a certain samdhī for a chosen passage, but that samdhī is not carried out in that passage even by a single Vulgate ms, and this is significant. What RW have done in such cases is this, that, either they have ignored the CA authority, adopting the unanimous reading of the Vulgate mss, or they have flouted the Vulgate mss, and followed the former.

That, this procedure is unscientific needs no emphasis, but before putting the matter into facts and figures, I should dispose of the one possible misgiving lurking in the mind of the reader that the APr may possibly belong to the *Paippalāda* school of the AV, and, thus, the very basis of our discussion may be wrong.

1 CA, introductory remarks

2 AV lxx-lxxi, cxxiii-cxxvi, the whole introduction is based on this hypothesis, cp also Barret, who uses Ś "to refer to the AV of the Śaunakīya school" JAOS 26, pp 198, 203 ff

3 "That the Vulgate, together with Kauś, Vait, and GB belongs to the school of Śaunaka may be regarded as certain. The AV Prāt bears the title Śaunakīyā Caturadhyāyikā it is the phonetic manual of the Vulgate, and no other text. The AV Paddh, at Kauś 1.6, designates Vaitāna as the Śaunakīyasūtra, the dependence of Vait upon Kauś is certain. The Kauś is, therefore, also a sūtra of the Śaunakīn" etc. The Atharvaveda pp 13-14 in particular, and the whole thesis in general. "The surmise, that the Vulgate belongs to the school of the Śaunakīn can now be regarded as even more certain" etc. KauśS p xxxvii

4 JAOS 10, 156-158

The following table will clear this doubt —

APrS			Paippalāda
6	8	pūrṇó	tr̥pto
7	13	dhāsyūr yónim prathamā á	yas ca yonim prathamā
	26	sunótā ca	śr̥notanā tu
	30	vacasā vesayāmahe	dhīrānā utas tvama
	41	roha	kramasva
8	2	gīro me jūṣavēndra	kīro juṣasya indra
	5	vāya udakēna	-yavu-
9	1	ihaitu sārvo	asya vardhayato
10	5	subhātīyā	sapustīyā
	10	vratād abhi	-adhi
	11	tāntum abhi	-saha
	15	nīr upānasāt	yonin nṛpāsana
	16	prajāpatiḥ budhyato	prajā budhyanto
	27	pāry ābhṛtam sāhaḥ	pari sambhṛtam
	29	pathām ānu vyāvartane	patho vyavyā-
	39	pr̥thivyā ādhy ūdbhṛtam	-vyābhy ud bhṛtam
	42	ṣaṣṭhāt	ṣaṣṭhaḥ
	47	pūruṣó'dhi	-ṣas ca
	49	ūchistó'dhi	-ṣṭoti
11	2	tātāḥ pári	tataṣp-
12b	1	asmāné yónāv ādhy aśrayanta	-dhāmān adhīra-
13	9	ūpa sám	abhi
	11	svadbā abhi	svadhayāti
	13	yantu	-yanti
	14	pārājītasō ūpa ní layantām	tā yantu paramāṃ parāvatam
	18	ūpa	abhi
13	27	tr̥tīyo nāko ādhi ví srayasva	jyotiṣmantan abhi lokam jayāsmāi
	30	kūśindho ādhy ā dadhau	kvasindhād adhād adhi
	36	asmānī āpi sám sṛja	yad bhaume adhi-
	37	bhūmo	bhaume
	41	spr̥santām	sṛjantām
14	2	yāthāyām arapā āsat	yathā tvam arapāso
	10	yās cakāra nā śasūka kártum	yām cakāra na śasūka śasire
	12	sācotasau drūhvano yān nudóthe	satyojasau dr̥hyāñi yo nirete
	14	manyō	sadyo
	17	vipāsyati	nīpa-
	22	yā enam	yenedam
	26	yāthā	yatrā
	28	yé amnó	ye'sto
	30	bubhūsti	hr̥daye
	32	sūle	pūrvāḥ
	35	upariśānti	upādī
	39	yāthā sūryo mucyāte tāmasas pári	-sūryas tamaso mucyate pari
	53	ṛnām abām	aham ṛnam
15	5	strāṣūyam	triṣūyam
	11	īyām evēdam bhaviṣyātīti	yam evedam bhaviṣyati na vayam iti
16.	3	grāhīr jagrūha yādī	grāhyā gr̥hīto yady eṣa
18-19	5	duhé sūyām duhé prātār duhé madhyām- dinam pári	duhe vānadvān sūyam duhe prāta duhe divā
	11	no āpḥasaḥ	pāty am-
	14	vāñcha me tanvām pādau vāñchākṣyañ	vāñcha me pādau tanvām vāñcha akṣyañ

	APrŚ.	Paippalāda
	16 tārda haḥ pātāṅga haḥ jābhya hā upakvasa	tarda hem pataṅga hem jabhyā upakvasaḥ ana
	24 svādha éhi sūnrta éhi	svadhehi sūnrtehi
21	12 no	omitted
	27 nīpriyāyāte	nu-
23	3. jūgrtā	jūgrata
	6 déva tvaṣṭar vardhaya saivátātaye	devo'sūvaṃ dadhite śarma yacha naḥ
24	15 ajārām kṛnómi	amṛtaṃ duhānā
25	1 viśvam anyām abhivāra	-nyābhi vavāra
28	1 asi	-sa
	5 néo chātruḥ prāsāṃ jayāti	yaś śatrūn saṃ jayāt
	8 kṣiyema	adīma
	15 kāmāḥ sūm atitṛpas tām	kāmānt samitau purastāt
	23 dattaṃ na etāt	dattar vas tat
28b	12 ūttānaparne sūbhage dévajūte sāhasvati	uttānaparnām subhagām sahāmānām sahaśvatīm
	15 hiraṇyavarne	-bāhū
	16 sūbhage	yuvate
	18 ūpatrnya bābhra	-tarni babhru
	25 ūgrampaśye rāṣṭrabhṛt	-paśyedrū
	42 viśvajit trāyamānāya mā	trāyamāne sarvavide mām
28c	4 ābhīhṛti gāyasya cit	viḥvṛti ka-
51	3 gharmadūghe iva	-dugheva
58	25 āvāyām aīlabā aīlāt	avā imailavailai
	26 sōmo nīr anait	somo anṛnaiḥ
61	1 asmākārkthāya jajūiṣe	hṛdi kāmāya randhaya
	2 evāsmākedām dhānyām	eva me astu-
62	2 anamivā upētana	svāveśāsa-
66	4 mārto	-tyo
	2 vṛṣabhāḥ	carṣanīḥ
	10 vṛṣabhāḥ	ṛṣa-
	12 vṛṣabhāsya	ṛṣa-
	14 yó rōhito	ayam ro-
69	4 ihaīdhi puruṣa	ehi ehi punar ehi
	7 ājasra edhi	-sredhi
	13 āpatighnihaīdhi	pātir aghny edhi
70	9 arvān	arvāk
71	2 nīrṛtyā akaḥ	nīrṛtaye karat
	3 mahyā ariṣṭā-	-hyāri-
	11 yēnā saṃgāchā ūpa mā sā śīkṣāt	yena vadām ūpa mā sa tiṣṭhāt
	13 jīhvāyā āsyāya	-yāsyāya
71	16 upastāre	-stire
72	7 hānan	hatām
	8 hatam	„
73	1 vāsā hī	viśāya
	6 āyā yamāsya sādānam	yamasya gacha sā-
	7 vṛhāmī te	vṛhāmasi
	14 srñjayā vaitahavyāḥ	brahmīm asamabhavyam
	16 nāryā(ḥ)	nābhā
	17 praīṣā yajñé	-nīvidā
	20 namasānā(ḥ)	haviṣainam
	24 vātāparjanyaýoḥ	viśvedevāḥ
	30 dhānāni	dhānānām

	APrS	Paippalāda.
	31 tanāyā(ḥ)	-ya
	35 pātnyā naddhānī	patnī te
	39 vāhantī	vrajanī
	51 kṛṣyā gōr dhānāt	kṛṣṭim gām dhanam
	52 strīyā yān	yat strīyām
	53 dhanakūmyāt	-myāḥ
	58 vilptyā(ḥ)	vilaptyā
	69 āmukthāḥ	amoci
	70 hy ājūsthā vārunaḥ	hi yajūyās tvā
	84 vythiṣṭhu(ḥ)	carantām
	96 ṛtasthā(ḥ)	ṛceṣṭhā
	103 tapojā(ḥ)	samotā
	104 nṛcāksā ava	-kṣāva
	105 sūmbhanto	sundhanti
73	112 vādā(ḥ)	vadasī
	115 madhyameṣṭhā rājūām	-stbeham asyā
80	1 nī stuvānāsya	nyastu-
	2 -bhraja standyan	-jasta-
83	2 mitrā onam vāruno vā rīsādā	mitras ca tvā varunas ca rīsādau
	10 talāsā vṛkṣānām iva	yavā tvamāi vṛ-
	21 prathamā dvāḥ	-mobhā
89	3 devāgopā	neva juṣṭā
92	3 abhiptā vṛṣṭyā	abhiptam rayyā
95	2 tvām tū	tvam aṅga
95b	6 ā'yavan	-yuvam
	17 prā ṇo vocaḥ	-nityasya rāyaḥ
96	30 karaḥ	karat
	35 ā dhāt	dhātū
100	26 akarma	kṛnomi
	52 ékapādo	-dyo
	54 -dadāt	-dadhāt
	66 manyo	sadyo
101	3 āhārṣam	aharṣam
	7 mā	tvā
	15 ādisī	ā dadhe
	17 vīśvā āsthāt	vīśvāsthāt
103	1 enā obāḥ pāri	enāhyāsp-
104	11 pṛtanūjīm	-nājam
	16 pīpāna indraḥ	-nā indriyam
	18 utpīpānam	uta pīdānam
	21 prātū rūtri	prātar astu
112	4 samudrā āsām	-drāsam
	6 ūjjesa ā rabhāmahe	nījeṣā grāmahe
	11 vārcasa ā	-sā
	12 āmsa ādhāya	ahim mādha-
	14 skambhā idām	bhaidam
	17 yātra	vayam
115	2 hara	bhaja
	5 mādaya	sā-
118	1 dīdhīthām	dīdhyatām
	2 vīśve sūmbhantu	vīśvān muñcantu
	8 mānu tiṣṭhatu	mām abhi rakṣatu

	APrŚ	Paippalāda
	14 āhar mā	-no
	17 méndro	me indro
120	1 ubhā hí vṛtrabāntamā	ugrāya vṛtrabāntamām
121	6 vātamāyāh	vātaramhāya
122	2 swardhī	śraddhī
123c	3 āparah pātīh	-raṣp
127	2 asyā	asmin
	5 kāmāya	vas kāmā
	19 āyūṣyam asmā agnīh	āyur asmai somo
127	22 kartam asmai	santu tasmai
	24 asmai	asmahe
	25 kāmāyāsmā	kāme asmin
	26 me asmai	me'sya
	28 asmā āvase huve	ihāyantv osadhiḥ
	29 sréyasīm dhehy asmai	srayam srayasi dadhat
	30 saubhagam astv asyai	bhavatī subhageyam
	31 asyā íchann agruvai	-syāgruvai
	32 asyai	asme
	43 kó asyā (h)	no'syāh
	48 āpāsyāh	-syāt
	49 āngād āngād vayām asyāh	yo'yam asyām
	69 yo amítro	yo'mi
	71 asyā	asme
129	8 āsanvāt	-su-
	17 savartébhyaḥ	sivastrebhyaḥ
	19 gabhisák	-ṣat
130	1 bráhmabhūh	brahmanā
132	5 ut pātayātha	-yantu
133	2 pātyamāne	-nāh
137	3 mé'hum arandhayat	me'hīn ajambhayat
139	4 prāyām	prayām
	7 maṣmaṣā́karam	visvārātayo
	11 enām	enam
	13 nu-	nu-
	14 "	"
143	3 babhra á me	-vā me
	5 vāya íha	vāyav íha
144	2 mo apāno	mop-
	5 drstvá	datsvā
145b	2 pasyati pasyati	-si -si
	3 grnata	grñitam
146	3 ha	hi
147d.	20. sthāmny āsvām atīṣṭhipam	ime sthāmān asvāramsata
147e	8 āyuh prā tara	-yuṣ pra tara
	40 skanda	kranda
	41 -skandam	-krandam
	54 prāpīnāh	samaktāh
	59 nabhatām	sadasyate
147i	2 parvāsyā grābhītā	parasya grbhīti
	17 sá ca tvānu hvayāmasi	tasmai tvā nu-
	18 sāvīṣṭhā	sacibhūh
	30 diksu	vi-

APrŚ		Paippalāda
31.	mānuṣṣu dīkṣū	-ṣeṣu rīprū
38	vīsyānām	vīsyānām
54.	avūdiran	-oiram
148 2	lṛṇotu	dadātu
150 1	-hārṣanīm	-ṣi-
153 2	nairbādhyēna	nir-
156b 1	yāsya jāyām upalmi	yam yājamānāv abhyemahe
163 1	maghavan	vājīnām
165 3	tva ṛṣabhō	ād vaṣabho
168 4	pr̥c̥ta	-pyetu
169 2	muñcāmi	muñca mām
174 4	-tandryāḥ	tandriyāḥ
177 1	jagma ābhīḥ	-gmābhīḥ
178 1	kāniknatam	karīkradam
182 1	kṛtīr dūrśāni	kṛtyai dūrśāni
186 1	tāmradhūmrāḥ	tivrūrunāḥ
190. 2	kūlmalam	gulmalām
194 1	-vārtmānam sām rbhvānam	-varpasam ṛbhvam
196 7	khālvān	-h
8.	ādityān	devān
11	vṛkṣān abhi śiṣyade	parnam abhi śiṣyataḥ
15	āvātirat	ivācarat
20	ayakṣmān utā pūruṣān	-mām -ṣām
22	ātī	anu
34	śalyān	-yam
53	mṛddhi dūrīm	mṛddhvayetām
56	tēnāsmān āpi	yad bhaume abhi
60	jyōtiṣmān	medhasvān
197 4	ṛtūn ajanayam	-n sṛje
200 6	tisrō'ti	catvā tu
202b 5	pāry ābhṛtam	parisamb-
204 8	to astu	te'stu
205 2	bhuvaneṣṭhāḥ	bhūmīnaṣṭau
205 7	rayiṣṭhām	-hiṣṭhyā
206b 1	sūdhaya	-da-
208 5	sahasrāpośasya	-srapośiṣe
16	pavīnasāt	-vai-
209 2	-vāvṛdhé	-dhṛṣṇuvam
8	vāvṛta ékam	vivṛtekam
11	tātṛpuḥ	tṛpyanti
15	sāsahūnā iva	-hūnāiva
210 23	vṛṣṇyūvan	-vantam
212 7	pūruṣaḥ	pau
25	bhūme	bhaume
214 2	amitrāsāhāḥ	-khādaḥ
214b 2	vi	ni
3	jānīmā supranīte	janmā śrad dadhanti te
215c 4	śrudhī	śrutī
215d 1	kalpayā	dhiyatām
216 5	-ante	-akte
6	purū réto	puro vācā
13	na(h)	vayam

APr does not belong to the Paippalāda.

The above table makes it clear that the APr does not operate on the *Paippalāda*, which never came to be regarded as the norm of the AV, although it seems to have been preferred by Pāṇini and Patañjali, presumably because of its currency in the North, the home of the great grammarian, a place where the Kathas once flourished, wielding, in all probability, a considerable influence on the former, a fact indicated by the excess and variety of the variants found in this particular school of the AV. Saṃhitā

And having thus set aside the possibility of the APr's connection with the *Paippalāda*, let us now revert to the main enquiry

CA is not followed by the Vulgate mss.

And here a list of those passages, where the sanction of the CA. is ignored by the Vulgate mss should prove decisive —

a OA 273 pītūḥ pītāri prescribes the change of visarjanīya into ṣ at —
yé naḥ pītūḥ pītārah 18 2 49, 3 46, 59

"Here *pītūh* stands before *pītarah*, and, by the unanimous authority of the mss, maintains its visarjanīya. We must suppose that either the *Prātisākhya* and its commentator overlooked these passages, or that they did not stand in the text contemplated by them, or that they stood there with the reading *pītūṣ p-*" W

The edition retains visarjanīya.

b 274 dyaùs ca requires the same change at —
dyaùs pitar yāvaya 6 4 3

"All mss, but one, retain visarjanīya" At 3.9.1, where the two words occur again in connection, all mss, except I and H, give dyaùs, and so is the edition At 3 23 6, and 8 7.2, practically all mss retain visarjanīya, and so does the edition, although Whitney would have s

c 275 āyuh prathamé requires the same change at —
āyuh prathamám 4 39 2, 4, 6, 8

"The passage is cited by the commentator as *āyus pra-*, but, in every case of its occurrence, the mss read, without dissent, *āyuh*. The edition, however, has, in this instance, followed the authority of the *Prātisākhya*" W

This decision is arbitrary

d 276 pre musijivapare prescribes the same change at —
āyuh prá moṣiḥ 8 2 17
āyuh prá jivase 18 2 3

"In both passages, however, all the mss. read *āyuh*, as does our commentary in citing them, and the printed text does the same" W

e 263 nīdurāvīrbavir asamāse'pi requires the change of visarjanīya into ṣ at —
nīḥ kravyādam 12 2 16, 42
nīḥ prthivyaḥ 16 7 6

All the mss retain visarjanīya in both passages, and so does the edition

f 2 107 abhi syāma prṭanyatāḥ negatives the change of s into ṣ at —
abhi syāma prṭanyatāḥ 7 93 1

All the mss. except W read *syāma*, which was, accordingly, taken into the edition

Lindenau, reversing the process, accepts *syāma*

- g 379 upasargād dhātor nānūpado'pī requires cerebralisation at —
 prā nabhasva 7 18 1,2
 pāri nṛtyatī 4 98 3
 pranṛtyantaḥ 8 6.11

All mss retain *n* in all these passages.

It is obvious that the CA is prescribing samdhis, which must have been current in the *Śaunaka* school, these are not observed by the Vulgate mss, hence *Vulgate is not Śaunakīya*

This is confirmed by —

- a 240 visarjanīyasya parasasthāno'ghoṣe the rule prescribes that visarjanīya, before a surd consonant becomes of like position with the following sound

The prescription is unmistakable, and must have been carried out by the *Śaunakīyas*. This is not followed by the Vulgate mss, which, instead, drop the visarjanīya altogether before a sibilant followed by a surd or sonant mute, a usage sanctioned by the APr 80. Compare Vyāsaśikṣā 156 for this against TPr 91, which is ignored by the TS mss, thus indicating a hopeless mixture of śākhā variations.

- b 286 stṛtasvasvapīṣu prescribes the change of visarjanīya into *ṣ* before *stṛta*, *sva*, and *svap* at —
 āniṣṭṛtaḥ 7 82 3
 nī ṣva, duṣvāpnyam 6 121 1, 7 83 4
 daṁṣvapnyam 4 17 5

Whitney preserves visarjanīya in *nī ṣva*, but drops it in *daṁṣvapnyam*. CA enjoins double *ss* in all these, which no ms does. They, instead, drop it according to the APr 80.

Now, a careful study of the Vedic Concordance together with BLE's admirable Vedic Variants, shows that the omission of visarjanīya in such situations, or its change into the sibilant, is not a mere whim of the scribe, but reflects in it genuine śākhā variations¹.

Not only this. There are cases, where CA mentions or implies certain words, which are not found in the Vulgate —

a 177	asmé vuṣmó tvó mó itī codāttāḥ	<i>vuṣmé</i> and <i>mé</i> do not occur in the Vulgate
b 186	hanigamyoh sanī	the desiderative of $\sqrt{\text{gam}}$ does not occur
c 187	sūnmāndūnām	the desideratives of $\sqrt{\text{sūn}}$, and $\sqrt{\text{dān}}$ do not occur
d 214	catavargayos ca	the part of the rule, relating to the cerebral mute, has no relation to the Vulgate
e 251	na vibhaktirūparūtrirathamptareṣu	the combination of <i>dhas</i> with <i>rūpā</i> and <i>rathamptard</i> does not occur
f 32	aṣṭa padayogapakṣaparnadamaṣṭracakreṣu	compounds of <i>aṣṭa</i> with <i>parṇa</i> and <i>damaṣṭra</i> do not occur
g 394	kṣubhnūdīnām	negatives <i>natva</i> , the Vulgate contains no derivative of $\sqrt{\text{kṣubh}}$
h 428	jātiyūdiṣu ca	the Vulgate exhibits no compound with <i>jātiya</i>
i 462	udo hantiharatisthūstambhiṣu	no combination of <i>ud</i> + <i>han</i> is found in the Vulgate

No scrupulous researcher would concede that all these are *slips of memory* on the part of the CA -writer, especially, when they can be better explained otherwise.

1 Editors of the Vedic texts have not been uniform in the treatment of this samdhi. BLE II, pp 454-455

CCA. cites the following passages, these do not occur in the Vulgate —

1	14-16	prāmū ca roha.
1	28, 2.19	punū iaktam vāsaḥ
	3	20
1.68		ṛtūṁṛ ṛtubhiḥ
1	78.	amī āśāre
2	2	taḍ abhūtam.
2.47		dhūtaḥ dehi savitar dehi punar dehi
2	50	samaho vartate
2	51	yad aho rūpāni dṛśyante.
2	51	yad aho rathamtarām sūma gūyati
2	52	bhuvo viśveṣu bhuvaneṣu yajūnyaḥ (RV. 10.50 4)
2	63	āviṣkṛṇute rūpāni
3	32	vārṣyodakena yajeta
3	54.	sahasīarcam idē atra
3	78	svargeṇa lokena
4.67		jamadagnyātharvāna
4	85	vāvṛdhāna iva

At 4 26, Whitney expresses his inability to trace *mahī tvām*, although the commentator discusses these words, expressly stating that these are two words and not one *mahī tvām* does occur in 12 1 55, and is so noted by APr at 58, where Whitney reads *mahī tvām* as one

Now, to call these cases mere *slips of memory* will not do, especially when we find Whitney unable to trace *mahī tvām* in the AV., which he himself edited, and for which he had himself prepared an elaborate word-index.

Moreover —

a CA 26 dvitīyāḥ śaśaseṣu—

prescribes aspirated surds for unaspirated ones before ś, s, and s Vulgate mss invariably read unaspirated surds before the sibilants.

VPr 4 119 —

asasthāne mudī dvitīyam Śaunakasya—

ascribes the same view to Śaunaka

b 29 nananebhyaḥ katataḥ śasaseṣu—

prescribes the insertion after *ñ*, *n*, and *n* of *k*, *t*, and *t*, before ś, s, s. The rule is not followed by the Vulgate mss

The above tables establish —

- (1) that CA records samdhis for the Śaunaka AV,
- (2) that these are not observed by the Vulgate mss,
- (3) that the Vulgate does not represent the Śaunaka śākhā, but some other

This is emphasised by the following —

a APr 202 + 206b —

pañcamyāḥ párau parataḥ sakāraḥ |
tasyāpavādaḥ | pūmān pumsāḥ pári -
jātaḥ prāṇām āṅgebhyaḥ paryā -
cārantam utkrāmātaḥ pári |

CA 2 67 —

pañcamyāś cāṅgebhyaḥ
pary ādivarjam ||

In all the cases of *gana* formation, where APr and CA agree, CA forms *ganas* on the initial words of passage-lists. This is the only case, where the *gana* begins with a word, second on the list. Either CA has omitted *pīmān pumsāh*, or APr has added it afterwards. In any case the result is unmistakable. While the APr negatives *satva* in the passage, CA seems to imply it, thus showing that the two schools are different. SPP and Whitney do not offer any variant, this may be by an oversight. The evidence, however, is indirect.

b Direct evidence is found at —

CA 265 kuru-karam-karat-kṛnotu kṛti-kṛdhiṣv akarnayoh—

which prescribes the change of *visarjaniya* into *s*, except that of *karnayoh* before *kuru*, *karam*, *karat*, *kṛnotu*, *kṛti*, and *kṛdhi*.

Under *kṛnotu* CCA remarks —

kṛnotv ity atra tridhātṛ itī vaktavyam ।

Under *kṛnotu* it should have been said that the change occurs only in three cases, viz —

dirghām āyus kṛnotu 6 78 3, ed -yuh
agnis kṛnotu bhesajām 6 106 3, ed -niḥ
manis kṛnotu devajāḥ 10 6 31, ed -niḥ

“In all these passages, however, the manuscripts read, without dissent, *visarjaniya* before *k*, and the edition has followed their authority, except in 10 106 3, where, by some oversight, *s* has been introduced.” W

Now, can there be a prescription more specific than this, supported by the explicit statement of the commentator, who never speaks, unless it is extremely essential, and can there ever be a more flagrant infringement of a prescription than the one committed by the Vulgate mss, if the Vulgate is conceded to belong to the *Śaunaka* school?

Now read APr 148 —

kṛnotv ity atra tridhātṛ satvam na,—
dirghām āyuh kṛnotu me 7 32 1, 33 1, 6 78 3
agnis kṛnotu bhesajām 6 106 3
manis kṛnotu devajāḥ 10 6 31

The import of the rule is patent. *Satva* is negated in the same three passages, in which it is enjoined by the CA, *satva* is not carried out by the Vulgate mss. The inference is —

- a That the APr belongs to the Vulgate,
- b that CA goes with the *Śaunaka* school,
- c that the two are not one

Paippalāda, a source of misconception about the nature of the AV śākhās

Not only this. There was yet another handicap in the lot of the AV scholars. In 1876, the famous birch-bark¹, containing the *Paippalāda* reached Tübingen, and was utilized by Roth, and through him by W². *Paippalāda* differs from the AV not only on minor

1 Edited with notes by Le Roy Carr Barret in instalments in JAOS since 1905. Since 1906 in the Pref. of the Kash AV is misleading. Books 16-17 published separately, in 1936, by American or Soc. The plan, suggested by Lanman (AV lxxxvi vii) has not been followed, and the edition, as constituted at present, seems of little use to the average student.

2 Lanman, AV p lxxxv

points, but also in important variants While the birch-bark, in itself of unique importance, contributed comparatively little to the elucidation of the AV riddles, it, incidentally, proved to be a source of fundamental misconception about the nature of the AV śākhās It was implicitly argued, that, because this particular śākhā of the AV, differs from the established writ rather materially, the rest eight śākhās too, should have differed from this, and one from another, in a like manner, and to a like degree, and that Sāyana's version, although it differs from the established AV, at least, in three hundred¹ passages in the first four books alone, cannot be considered as a correct version at all, least as a version of the *Śaunaka*, to which it professedly² belongs That, this assumption, in itself is weak, need not be too much emphasized, that variations of *svara* and *varna*, if they were genuine variants and not stray slips of scribes and reciters, coupled with minor additions and variations in the arrangement, were deemed of force enough to constitute śākhā variations, should be clear from Oldenberg's³ review of the RV śākhās, and if such a thing is conceded in case of the RV, there seems no reason to deny the same to the AV, and if this is once admitted, it is easy to infer that the consequent variations in the respective Prātiśākhyas will be still more insignificant, a thing fully borne out by a comparative study of the APr with CA, although the two represent two different types of the Prātiśākhya literature

The point will be clear from the following —

APr 140 c —

ॠ तं निस कुरु, तं नि दध्मास, तं नो भूमे, तं नः तपस, तं निर दधता, तं नो गोपयता-
स्मामकम इति सन मकरान्तानि नकाराबद्धे ॥

The listed words end in *m* in the Pada, and not in *n* (or *n = t*)

The import is clear; *tan nas tapah* should be analysed as *tam nah* in the AV, and not as *tat nah* All authorities of SPP read *tam nah* in the Pada Now read APr 3g —

śākhāntare'pi | *tan nas tapah* | akārāntam pumsī vacanam | napumsakam takārāntam *Saunake* ॥

"Also in another śākhā (of the AV); *tan nas tapah* (12 3 12); *tat*, masc, nom sing ends in *a* (= *sal*), the same in neut ends in *t*, (this is so found) in the school of *Śaunaka*"

The wording is explicit *Śaunakas* read in the Pada *tat nah*, against *tam nah* of the APrŚ.

APr 140c and 3g taken together give —

1 *tam nah*, APrŚ; so SPP. with all his authorities.

2 *tat nah*, *Śaunakas*, so Whitney with all his mss

B AV 6.22 3 *

TS 3.1.11 7,8 —

ējāti glāhā kanyēva tunnā = krōsāti gārdā kanyēva tunnā (gārdā = gāldā = galgā ApsS 8 7 10)

Sāyana reads *galhā* (SPP's *gahlā* wrong), deriving the word from √ galh *chide*, and so do four mss of W, and SPP; and the reading is ensured by APr 175 —

galhe vilhau hakārāntaḥ samyogaḥ ॥

1 Whitney Festgruss an Roth p 90

2 Śākhāyāḥ Śaunakiyāyāḥ pūrvoktesv eva karmasu /
vinīyogābhīdhānena Samhitārthaḥ prakāśyate ॥
Introduction to AV Bhāṣya

3 Hymnen des R̥gveda 494 ff

* Details gāldā = gāldā, *lhā* and *ldā*, being graphically similar, *lhā* is a corruption of *ldā* Lüders, Acta Orientalia XIII, pp 87-93

Thus, we get AV *gallū* = TS. *gardā* = *gāldū* (= *gālgā* ApśS wrong), *glāhā* may have been the reading of the Śaunakas, W and SPP wrongly adopt *glāhā* for the AV, throwing *gallū*, the correct reading, in the foot-notes

C APr 13, examples 34-36 = 98 14,15,16 —

uparīṣanti (= *rsanti*, *ri* = *r* BIE II, pp 308-310), SPP. and W record *upa-*
rsanti as a variant in four mss, but adopt *uparsanti* in the text

AV *uparsanti* = CA (+ Saunakīyas) *upars-* are thus ensured A, B, and C taken together establish —

- 1 That the APrś and the Śaunaka śākhā are two different schools,
- 2 that the APr belongs to the AV, and that the latter should be edited in the light of the former,
- 3 that CA belongs to the Śaunakas, their śākhā should be reconstituted according to that Prātisākhya,
- 4 that there are only minor differences between the two schools, the mss of both have been mixed and confused,
- 5 that the whole lot of the AV mss should be, again, examined with extreme care, and a new reprint of the AV prepared, with genuine variations, together with the CA sanction, reported on the margin

V

Editions of the AV

At the close of the above problem the main enquiry starts The deciding factor in the foregoing discussion was the analysis of *tam* (written *tan nah*) into *tam* and *tat* Now, it is hard to believe that, on this particular point alone, all the authorities of SPP should read *tam*, while all those of Whitney *tāt* Moreover, APr 203 expressly requires *asitās** *pāri* in 6 137 2,3, while CA 280 implies it Both SPP and Whitney read *asitāh p-*, without recording any variant This begets suspicion about the accuracy of their editions and demands certain details

Three editions of the AV are current —

- 1 1855-56 Roth and Whitney, at places, mss have been misread, confusion (and not *drückfehler* as Lindenau knows them) of *v-c*, *lgā-lā*, *p-y*, *y-p*, and *śr-śn*, studied under APrM, Vn, and Ben, are met with —

<i>c</i> for <i>v</i>	<i>cittāni</i> for <i>vit-</i>	194	
	<i>acrtan</i> for <i>av-</i>	3131	
<i>lā</i> for <i>lga</i>	<i>alāndūn</i> for <i>algā-</i>	2312,3	<i>drückfehler</i> are not repeated
<i>p</i> for <i>y</i>	<i>sāpayā</i> for <i>śūy-</i>	4184	
<i>y</i> for <i>p</i>	<i>syandanā-</i>	spa-	8617
<i>śr</i> for <i>śn</i>	<i>śrūṣṭiḥ</i> for <i>śn-</i>	3172	
" "	<i>śrūṣṭim</i> for <i>śn-</i>	821	
<i>bru</i> for <i>bra</i>	<i>bruvan</i> for <i>bra-</i>	482,	<i>kravan</i> under OA 353-55

* Lindenau *āsītāh pāri* in 6 137 2, but *asitāh pāri* in 6 137 3 without reason

Instances can be multiplied. One point illustrates undue hurry —

1	āsūr kāsthām	1856 ed
2	āsūh kã-	1924 ed
3.	āsūr gã-	1895, SPP with all his authorities, now upheld by the APr

The process is clear No 3 was the established reading of the mss, RW adopted *āsūr*, emending *gã-* into *kã-*. Both forgot to change *r* into *visarjanīya*. The mistake was corrected by Whitney in Notes and carried out by Lindenau in 1924 edition. Thus, gradually *āsūr gāsthām* has been corrected into *āsūh kã-*, but if *grstīnām* for *kr-*, can be tolerated in 2 12 3, *gāsthām* may as well stand for *kã-*, the more so, when it is read by all the authorities

The list of errors, corrected by Whitney in Notes, runs into hundreds

It is hard to believe that proper attention was paid by RW to such niceties as the analysis of *taṁ* into *tam* or *tat*

2 1895 SPP, based on about 15 authorities, both manuscripts and the Vaidikas. Two points will illustrate the defective nature of this edition —

a 6 83 1 sūryaḥ krnótu bheṣajām candrām vó'pochatu ||

The accent of *krnótu* is due to the antithesis between *krnótu* and *apochatu*, and the case is so noted under APr 15. This seems anomalous to SPP and he remarks —

“Such is the accent of all our authorities! Was the original accent corrected into corruption by some one who thought the *yah* in *sūryah* to be a relative pronoun”?

An ingenious guess, indeed *yah* of *sūryah* mistaken for the pronoun *yah*!

b AV 8 10 13 —

brhác ca rathamtarām ca dvau stánāv āstām yajñāyajñīyaṁ ca vāmadevyām ca dvau ||

Antithetical accent of *āstām* ensured by APr 15. SPP, however, suggests —

“Here too we have to understand a *yat* before *āstām*”, as if *yāt* alone is the deciding factor in accent. To expect that SPP would care to record such niceties as the dissolution of *anusvāra* into *m* or *n* (= *t*) is remote

3 1905: an indirect edition of the AV, based on Whitney's Notes and Translation, edited by Lanman. It was, indeed, a great calamity that Whitney, who devoted practically the whole of his life to the exposition of the AV, was not granted to complete his book in his life-time and had to quit his precious material, partly in rough sketches, at places, dimmed by use and age, as is clear from its review by Lanman. But the misfortune was allayed by one factor, that this material came to be entrusted to no less scrupulous a scholar than Lanman, who published his admirable results in two neat volumes in 1905. And commendable though the execution of this complicated task has been from start to finish, there is, nevertheless little guarantee that Whitney agreed, or would have agreed, in toto, to what has been given us in his name, or that his conclusions, on a personal revision of the whole matter — so very essential in a task of this nature — would have been, in toto, these and not otherwise. Considerable variations from 1856 have been carried out, in cases, substantial departures proposed, accents corrected against the unanimous authority of mss, now upheld by the APr, on one ground, that the established accentual laws should have a certain verbal or vocative in such wise and not otherwise.

A brilliant analysis of such anomalies, found in the RV, was made by Mādhava¹ in his Rgvedānukramanī with good results, and it is surely too sceptic to imply that a similar fruitful attempt is impossible in the case of the AV

4 1924 the results of Whitney and Lanman were incorporated by Lindenau in the 1924 edition. In the preface to the book he gives a list of 550 passages, where his edition is, or is intended to be, an improvement on the 1856, and he, very kindly writes² to me to say that he is preparing a still longer list of the AV emendations, probably to be gradually incorporated into the text

Now, it is hardly necessary for me to argue against such a procedure being adopted in case of an ancient Vedic text. I should, however add, that, out of his 550 emendations, at least 50 go against all authorities, while at several places, shown in Notes, he has failed to incorporate the sane, grammatical as well as accentual, suggestions of the deceased editor

And here a list of those passages, where 1924 edition goes against mss and the APr, may prove useful —

Prapāthaka I

Sūtra	Ev	AprŚ	1924 Edition
5		pratyāñcām	pratyāñcām
7	14	indrā rabhāmahe	—drāra—
	44	brahmā	brāhmā
13	28	namanta	navanta
	52	présyantam	présyatam
14	7	dābhāyat	—ya
	14	púsyati	pu—, W in Trans pú—
	21	ási (garbhó'si)	a—, —garbhò'si
	26	amítaḥ	aní—, a misprint?
	41	rsabhó'hvayat (= bháh + á-)	bhò'h—, = bháh + ah—
15	1	bhāvatha	bha—, W in Tran bhá—
	3	pṛnáksi	—na—, so W in trans
	32	éti	e—
18	9	svadáyā	—da—
	17	apód ita	apódita, = úd ita, while APr —íta
	43	bhūsáti	—sa—
20	3	svargó'si	svargò'si
	4	ágne	a—
	11	mahaté	sah—
21	12	sárvam	sa—, a misprint?
	17	ráksatām	ra—

1 Edited by Kunhan Rājū, Madras University Skt Series, No 2

2 Königsberg, dated 25 10 1930 (Herzog Albrecht Allee 59)

Sūtra.	Ex	APrŚ.	1924 ed.
	27	brāhmanas ca	—nās— ; a misprint ?
.	33	gácha ; in c.	ga—
	34	dvisán	—sa—
24	4	juhutá	—tā
	10	sam indhé	sám indhe
24	11	muriya	—rī—
.	22	jānāti	—nā— , W in Trans. —ná
	23	”	”
.	21	hanyánte	—ya— , W. in Trans. —yá—
	24	vahántu	—ha—
	26	gácha , in c	ga—
25	11	éti	e—
28	5	jayāti	—yā—
..	10	guḥ	gúḥ
	13	páry enān	—nā—
	20	askabhāyat , (So W before)	ásk— , in b.
	22	satsi	sá—
28b	38	pítarah	pít—
	43	sárvam	sar— , a misprint ?
28c	3	pātána	—nā, न, a misprint ?
28d	17	satsi	sá—
	19	svápan	svapán
29	17	víthurah	vithuráh
	25	párah	paráh
30	3	ásitā álikāḥ	ásitā al—
	6 137 2	asitāh , implied ; so all the mss	ás—
30	6 , 3 3.4	havyám	havyam , so W. in Trans
.	12.3 32	daivīḥ	daivīḥ
.	8	śócayaḥ , (MS śocá—)	śócayaḥ
32	1	ásravan	ásr— , a misprint ?
.	12 4 20	brāhmanám	brāhmanam
33	7	aráruḥ	ára—
37	12	ārsám	—śyám , 1856 —śám
	25	upahavyám	—havyam
	32	—vardhamānā	—vārdhamānā
	37	vyāpithá	vyāpitha
	40	nabhasó	nábhaso
43	3	maháh , gen , so C.	(Nom sing)
44	2	dyāvāpṛthivī , implied	dyāvāpṛthivī
	7	samhitám (So all the mss.)	“incorrect ” W
48	1	puskarám (So C)	mus— , so W. in Trans. and SPP.
50	2	barhiḥ	barhiḥ
		vrjyase	—yate
51	1	vyāghra	vyā—
	4	pāpman	pāp—

Sūtra	Ex	APrŚ	1924 ed
	5	apāmārga	ápā—
	6	yāhi	—hí
	7	āpaḥ	á—
	8	yama rájasu	—márā—
54	66	talīdyāṁ	—īdy—
	126	vadhvāḥ	bad—

Prapāthaka II

58	14	mahi tvám	mahitvám
	25	ailait	—layīt
	26	—anait	—nayīt
	53	ápa bādhāmānaḥ (accent ?)	apabā—
59	2	pásyanti tvé	—tve
7 69	11	púrusugandhiḥ (accent ?)	—sag—
73	43	abhibhá(h) śvánaḥ	—bhāḥ—
	68	abhisācaḥ (so all the mss)	—sā—, so C
	72	kāsám	—sa—
80	3	ní svā— (so all the mss)	nīḥ svā—
	10	sákhyu(h) stāmānam	—uh stā—
	13	a vedá(h) svastír	vedāḥ—
		b drughaná(h) sva—	—náḥ—
	16	surabhí(h) syonā	—bhīḥ s—
83	18	devātā	—tā(h), so C
	31	dévā(h) (So C)	devā(h)
	33	isítā (MS —tó) ha—	—tó ha—
95	5	navanta	—ma—
	9	na á gamat	ná ág— = á + aga—
	9	gamat	aga—
	13	ápo datta (nom)	āpo, voc
	16	dípsat (So all the mss)	—sā—
	21	gan	agan, in Tr
100	60	áyāta (á + a—)	á yāta, in Tr
101	3	áhārisam	—rsam
104	15	pípāna sloka—	—naḥ śl—
106	4	udāyyām	—āpyām
112	18	rāyá (= rāyé)	= rāyāḥ, so C.
114b	11	vedarájyam	—da rá—
117	2	svápan	svapán
127	24	asmaí (So mss)	—mé
	25	asmaí	—mai
	40	vṛjyase	—yate
	68	asyám	—yā—

Sūtra	Ex.	APrŚ	1924 ed.
138	3	praśsyam (= yan)	prés—
140	3	prācyām (—ān)	—yām, = yām
	7	gavyām	gavyām
140c	4	tām naḥ (= tám)	tām naḥ, = tát

Prapāthaka III.

143	2	ilitā (So C)	īd—
144	5	drstvá	vrs—
147	65	trināman	—nā—
147i	10	hina	hí ná
	37	paryaíti	—étí
	59	rohainām	rohayaí—
170	2	avindāma	—avid—
174	8	mārtvyāḥ	—tyavāḥ
175		gálhā	gláhā
178	1	kániknatam	kanáknakam
184b	1	vrknám	—ná—
189	1	ápa rudhmaḥ	—rundh—
192	1	samanté (?)	—anté
196	8	ahamuttaratvé	áhámú—
	12	yé'smāñ	yé'smāñ
197	1	rtūñr út—	rtūr út—
	2	paníñr	—nímr, so in all the ten examples
200	8	vedarājyam	—da rá—
203	5	asitās pári	ásitāḥ p—, in 6 137 3 asitāḥ correct
	12	svādús kílayām	—dúh k—
204	6	manyús te	—ús te
210	25	knadívataḥ	kla—
213	4	subhāgamkárānī	subha—
216	18 3 17	ádha	ádha
217	105	pulikáyāḥ	pur—
	353	kasannīlam	—sarnīl—
	358	karaúkaram	karūk—
	359	patūraú (So C)	—tau—
	371	śilāñjālā	si—
	416	amsadrīm	—dhrī—
	453	asvakátā	—vagá—

Sūtra	E\	APrŚ	W's proposed emendations
7	36	jihvā barhīḥ	—vābarhaḥ
10	4	—durarmanyāḥ	—admanyāḥ
21	13	piprāyasva	—práy—
25	4	anyāḥ sámanam áyati	either anyā for —yāḥ or áyan for áyati
28d	2	rúsatī	rúsyatī or —satī
	3	rúsantaḥ	rús—, so C
33	21	janáye	jánaye
51	11	ásau	ásau
54	41	tiryām	—lyām
	47	suprāvyā	—vyè
	115	—durarmanyāḥ	—admanyāḥ
71	16	upastāre	—stí—
73	8	susádā(h)	—dām
	58	vilīptyā(h)	—ptī yā
	60	—naghnyā(h)	—gn—
80	2	vātabhrajā(h)	—tav—, or —bhrajāḥ
	10	stāmānam	sthā—
83	1	sūsā	pūsā
	15	suhāvā	—vām
95	41	mā dhāt	mā dh— = mā + ā + a—
134	1	āptām	—tyām
145	4	susrásah susrásah	susrastarāḥ for the second
194	2	mātarībhvārī	—svārī

Corruptions are part of the AV tradition, hence they should be preserved

Such is, then, in brief, the history of the AV text, which is still in a state of flux. True, in most of the cases cited above, the traditional readings are anomalous, probably nothing but errors, nevertheless, they are bits of an ancient tradition, a tradition on which the life of a nation has been lived till late, and it is no business of an editor to meddle with them, least to replace them, the more so, when our emendations change from day to day, and we shift ground in each edition we venture to bring out. Granted, the AV. tradition is corrupt alike in its text, metre and accent, but what Sanskrit work, in that way, is free from anomalies and errors! Not even the RV, where Weber¹ and others have detected errors in scores. Nevertheless Muller² and Aufrecht² did not emend the traditional readings, they, instead, scrupulously followed the ms-authority in their respective editions, and there the editorial function ended. What is true in case of the RV should equally hold good for the AV, with certain provisions.

Here the duty of an editor is to present the AV text strictly on the basis of the mss,³ together with a rigorous and exhaustive record of variants, not in the foot-notes, as

1 Ind Stud XIII, 59 Brunnhofer, Emendationen zum RV KZ XXVI, 81-82, Bloomfield, von emendations of the RV text JAOS 1906, 72-78, and scattered through the works of Grassmann, Lud nber others. Instructive also are from this point Roth, Über Gewisse Kürzungen des Wortendes im Veda im RV Festgabe Kaegi 102-106, Delbrück, Conjecturen zur Maitrāyaṇī Samhitā Festgr 87.

2 Lüdors detects conflict between the two Antidoron p 299.

3 Whitney himself agrees to such a plan in case of Vedic works JAOS (Proc) 1884, p OL.

is usually done, but on the wide margin, in front of the respective passages, clearly distinguishing *the AV* from *the Śaunakīya* in the light of the two Prātisākhyas, and then, desirable, recording, in a separate column, sensible emendations till now proposed. He will not add even an anusvāra to *sanūde*¹ if it is not found in the mss, will not change² one *d* into *l*, if it is not sanctioned by ms-authority. Such a procedure may be profitably extended to TS, KS, MS and ŚB., each criticised at hundreds of places³ and imperfect in more than one respect

VI

Sāyana's alleged bhūṣya on the AV

Closely connected with the AV text is the question *how far and in what manner Sāyana's AV comment can help us in our task?*

His merits and demerits, in the field of RV, had been fully discussed by Vedists before a mean was evolved by Pischel and Geldner in their *Vedische Studien*⁴. Geldner followed Sāyana, provisionally, in his RV translation, rejecting him towards the close of his career⁵. His RV *Vedārtha* thus disposed of, his alleged⁶ comment on AV remained. Its first four Kāndas were analysed by Whitney⁷, and here too with the same unfortunate result

But all this while the question was discussed, mainly, in the light of comparative philology, since no explicit opposition to him could be found in any reliable native comment. But, now, that a work of rare authority is available in the APr, we should check his comment in the light of the same and close the issue one way or the other

Three passages should decide the point —

I AV 1 32 4 —

viśvam anyāṁ abhivāra tād anyāsyām ādhi śrūtām ||

“One hath covered all, this rests upon the other” W, Sāyana reads *abhivārah* offering three explanations —

- (1) abhito vāraṇaṁ chādanam | vyatyayaṇa ghañ |
- (2) abhivāraḥ abhivṛtam | karman ghañ |
- (3) abhivāraḥ abhitaḥ sambhajanayuktam | bhāve ghañ |

Three explanations, all equally futile and foolish, with a deliberate change of —*vāra* into —*vārah*, just to fit in the *ghañ*, —*vāra* is ensured by CCA 3 12, and APr 114 —

viśvam anyāṁ abhivāra, jāgarat (?), pravivāṁpsam ity abhyāsasyāpavādaḥ ||

Thus *abhivāra* = —*vavāra* ensured, Paipp —*vavāra*, and so Whitney, correct

1 Proposed by Wackernagel “AV 8 1 15 *sanūde* ist drückfehler für *san m-*” Altind Gr II I § 30, p 74 note, which it is not, cp APr 121

2 Proposed by Lindenau at 4 31 4 By introducing a single *l* into the AV, the editor spoils a brilliant historical theory of Lüders, cp Zur Geschichte des *l* in altindischen Antidoron 294 308, particularly 299 300

3 Oertel, GGA 196, pp 186-198 is an admirable review of the matter

4 I, Einleitung 3ff

5 So Lüders *mündlich*

6 Lanman AV p LXVII The identity of Sāyana on the RV, with the commentator on AV, is doubtful

7 The native commentary to the AV Festgruss an Roth 89-96

II AV 18 4 24 —

apūpān āpavāms carūr óhā sīdatu ||

“ Rich in cakes, rich in waters, let the dish take seat here ” W

Instead of *apa*—, Sāyana has, second time, *apūpa*—, explaining it *a cake of different material*

But cp APr 158 —

āpavān jyōtismān ity akārekārūv āgamau pūrvasya ||

Thus *āpavān* = *ap* + *vat* = rich in water, so Whitney, correct

III AV 18 3 40 —

cātuspadīm ānu aitat vrātēna ||

“ It went (?) after the four-footed one with its course ” W

Sāyana reads *etad*, making it qualify *vrātēna* But cp APr 167 —

sū pratyūdat salilād ūdatām yūtamāne yād aitam—

—ānu aitat vrātēnety ākārādīny eter hyastanyām ||

Thus *aitat* = *ait*, √1, aorist, so Whitney, right, remove query mark after *went*

The conclusion is patent The commentator has no knowledge of the APr, no regard for grammar, and no unbroken AV tradition behind him He makes licentious use of P 7 1 39, in not a single fix is he a sure guide, in no case of anomalous accent does he speak, while on trivial points he waves eloquent

With these preliminary remarks, I subjoin a list of the variants offered by him —

Prapāthaka I

Sūtra	Ex	APrS	Sāyana
6	4	ādīṣi	adīsi
7	1	valutām	-tam
	9	mahāt tād	-has t-
	35	sajūmasi	-cā-
10	10	abhi prasārpataḥ	abhipra - (one)
	26	pāri prājūtona	paripra - (one)
	29	ānu vyāvartane	anuvyū- „
	32	ānu pravāyyām	anupra- „
	38	sūmsrutam	-sū- „
12b	3	āsataḥ pāri	-tas p-
13	2	sām sām	sām sam, no accent on the second
	5	mṛnāta	-taḥ
	22	abhi sām dhamāmi	abhisamdh- (one)
	51	etā udāruhan	-tad udā-
14	24	prasṇāti	-sṛ-
16	1	pāruṣparuḥ	-ruḥ p-
18	16	ūpakvasa	apakvasaḥ
21	4	vākṣathaḥ	vak- (enclitic)
	13	piprāyasva	-pia-
	15	cūnati	-ni-
23	3	rākṣata	ra- (enclitic)

Sūtra	Ev	APrŚ	Sāyana
24	1	viddhī	vṛ-
25	1	abhiṣāra	-raḥ
	4	sāmanam	sa-
28	6	ādān	adāt
28b	24	tīrdāpate	-dā-
.	30	sāvitaḥ	sa- (nihanyate)
28c	4	abhihrutī	-hṛ-
28d	2	rusatī	rusātī
.	3	rusantaḥ	-ṣa-
.	13	āva nīcīh	-vanī- (one)
.	25	sārah	si-
33	4	anavaglūyatā	-valgūy-
37	12	ārsām	-sa-
40	1	dhāvāmī	-ni
54	20	samdesyēbhyah	-se-
	30	mathavyān	madh-
	47	suprāvyā	-vyā
	53	otāḥ	ūt-
	62	asvām	asvām
	95	matyām	mart-
	124	lakṣmyām	-smam
	123	lalāmyām (-mī)	(from -lāma + yam)

Prapāthaka II

58	15	jyotaya	dṣ-
.	16	jyotaya-	"
	26	badhyāmānam ānu-	vadh-,
		dīdhyānāh	anudī- (one)
	33	cittam ānu cittēbbih	-anucit- (one)
..	38	ādhi sritām	adhiśrī- "
60	2	sajāmasī	-cā-
62	4	upésantam	-pai-
63	1	susévam	-se-
	3	urvī (loc)	(urvyau, nom dual)
	4	mahī	(amah sthāne suh)
64	1	pūrvyāsya	-vasya
66	3	mārtān	-tyā-
70	1	parāstāt	pur-
..	2	"	"
	5	"	"
72	2	amūm	-ūh
.	"	vānayantu	van-
.	9	amūm	-ūh
..	10	nā te tanūm	-te nūnam
73	1	vasā(h)	-sā (= vasāni)
..	3	punarbhuvā(h)	-vā (instr)
..	19	vīśvā(h)	-vā (= āni)
..	30	prathamā(h)	-mā (= āni)
.	42	ādroghāvitā(h)	-tā (rakṣitā)

Sūtra	Ev	APrŚ	Sāyana
	41	matyām	marty-
	68	abhisācaḥ	-śūc-
	82	ādbatthā(ḥ)	-ttāḥ
	91	hetṛā(ḥ)	-yā (instr)
80	2	vātabhrajā(ḥ)	-tav r-
	1	ām(ḥ)ṣṭṛtaḥ	-niṣṭ-
	6	āsurobhya(ḥ) stāritave	-yas tar-
	7	yā(ḥ) stāyāu	yas tū-
	14	na(ḥ) stāyāt	nas tū-
81	1	vyathī(ḥ)	-thī (without s)
82	3	vīsvā(ḥ)	-vā (= ām)
83	2	risādī	-dā(ḥ)
	10	talāsa	-palāsaḥ
	13	viṣṭhā (insti)	-āḥ (nom)
	15	suhānā	-vām
	18	devātā	-tā(ḥ)
	25	nariṣṭā	nuriṣṭā(ḥ)
85	3	nīsvaram	nīḥs-
95b	6	ā yavan	-vam
	13	āpo datta (āpaḥ nom)	āpo dā- (āpaḥ voc)
	16	dīpsat	-sūt
	23	duḥ	ad-
	36	vāyo dhāt	-yodhāḥ
100	7	avṛtan	-tam
	8	asican	asṛj-
	29	samśresinó	-śane
101	4	ābhārisam	-rṣam
	8	pūnarnavaḥ	-rna-
103	2	āpagā	-āḥ
104	7	ūd āsāvaḥ	udāsa-, (one word)
	8	āsūn	amś-
	10	gāsthām	glā-
	11	pṛtanājām	-jam
	29	abhisrāvó (loc)	(nom dual)
114	1	abhiṭāra	-raḥ
114b	3	rayiṣṭhānaḥ	-isth-
	8	indrasamdhāyā	indra sam (two)
	12	yathāparu(ṣ)	-īu (parusabdalḥ parvavāci)
118	13	syonā mūpaḥ	-ām mūp-
119	3	hiṅkārāḥ	-mk- (him itī śabdah)
121	3	samrdhe	= sam + vṛdhe
	4	samūde	samim-
123	6	svādhītīm	-tam
127	54	asyā	as- (anudātta)
128	10	sānidāḥ	-nīlā-
	16	pūmsūvanam	-sav-
133	3	papatyāt	-pady-
135	3	tyé te	te te
138	5	-ūhan	aūham
139	5	vatsām	-ān
	12	enām	-ān
140	1	sasūn	-sam

Needless to emphasize that the commentator has failed not only in correct or even serviceable interpretation of the AV , but also in correctly analysing *Samhitā* into the *Pada*, a point illustrated under 73, 89 and 95

But all the same, there remains one question · *do these variants represent an AV śākhā ?*

Whitney has given an emphatic *no* to this, without, however, producing any cogent argument And although Sāyana's expedient —*vārah* for —*vāra* at 114, is likely to beget suspicion about the accuracy of his entire stock, yet his readings are so varied and so many —more than three hundred in the first four Kāndas alone, at places agreeing with the RV against those of the printed AV , in some cases siding with the Paippalāda, in others supported by other texts — that it seems unreasonable not to concede to them the name of a śākhā, and if his mss. can be shown to conform to the sanctions of the CA , we should readily admit that he was a follower of the śākhā, which he himself declares as his, in the introductory remarks of the *Vedārtha* , and all this combined gives us three śākhās of the AV —

- 1 *The AV + APr*
- 2 Śaunaka + Sāyaṇa + CA
- 3 Paippalāda Prātisākhya *missing*.

But this again depends on a rigorous examination of the AV mss , together with those of Sāyaṇa, and unless that is done, we are not in a position to close this issue one way or the other

VII

The bearing of the APr on the CA

Having thus discussed the bearing of *the APr on the AV* , it is time for us to see its bearing on the CA , and the same will be attempted now

While comparing APr with APrM , we concluded that the AV passages, shown in the available APr as examples, were, in no remote a period, constituents of the sūtras, and these must be so construed, if the treatise is to fulfil the object, for which it was originally devised

The principle followed in that enquiry, can be extended to CA as well A comparison of the two will illustrate the point —

APr	CA
a 207 idām ū śu tād ū śu páry ū sū mahīm ū śu anyá ū śu stuśá ū śu tyám ū su pará ū ta ékam	34 uīa idām ū śv ádisu

CA forms *idām ū sū ādi* gaṇa on the initial passage of the list and omits the rest of the long list

b 12b tasyāpavādaḥ samāné y ó n ā v á d h y ārayantādhi tasthūr yé'sataḥ pári jajñiré samudrād ádhi jajñisé pári bhūmá jáyase	45 yónāv ádhyārayantādisu
---	---------------------------

List has been dispensed with cp also 12c and 12d

APr —

- c 196 úpabaddhāñ ihā vaha śāsā itthā mahāñ
asi yó asmāñ adhīdāsati iti nakārasya
visaijanīyañ ||

CA —

- 2 27 ākāropadhasyópabaddhādīnām svare ||

Long list has been omitted by forming *úpabaddhādi-gana*

- d 197 ṛtūñr út sṛjato vasi mó śū panīñr abhi
dāsyūñr utā bodhy ṛtūñr ajanayam
pitṛñr úpa iti nakārasya ropahñ ||

- 2 29 nāmy upadhasya ropah ṛtūñr út sṛjate vaśīty
evam ādīnām ||

List omitted by forming a *gana*

- e 200 dīrghāyutvāya sahasracakṣo tvāp barhi-
śādañ yathāparū iti saptadhātu visar-
janīyasya lopañ ||

- 2 59 dīrghāyutvāyādiṣu ca ||

- f 202 pañcamyāñ párau paratañ sakārañ |
tasyāpavādañ | pūmān pumsñ | párijātañ
prānām āngebhyañ páryācārantam tātañ
pāri prājātana ||

- 2 67 pañcamyās cāngebhyañ páry ādivarjam ||

The first passage on the list has been purposely omitted by CA, or it has been added to the list by the APr afterwards. In any case, the *gana* begins with the passage second on the list. It is clear that the APr reads *pumsah p—*, while CA seems to imply *pumsās p—* thus indicating śākhā variation. SPP and Whitney do not offer any variant.

- g 204 tais tvāp putrāp vindasva vādhris tvāp
pavāstais tvā didhīśós tāva — iti śatva-
syāpavādañ ||

- 2 84 yuṣmad-ādese tais tvām ādivarjam ||

tais tvām ādi gana may be noted

- h 205 parameṣthī bhuvaneṣthā madhyameṣthā
angeṣthāñ | iti anupasargāt śakārañ |

- 2 94 paramebhyo'nāpāke ||

The peculiar *paramebhyah gana* may be noted

- i 206 triṣaptā goṣedhām raghuśyādo
gaviṣṭhīram āgniśvāttāñ | iti anupasargāt
śakārañ ||

- 2 98 try ādibhyañ ||

A great saving, indeed

- j 207 abhivartēna visvam anyām abhivāra
kaśyāpasya vibarhēna | iti upa-
sargasyottarapado dīrghañ ||

- 3 12 vartādiṣu ||

What an abbreviation!

- k 210 sālō'śvāvaty āsvāvaty āsvāvatīm tvīṣīmatī
tvīṣīmantam iṣṭāvantañ | iti āśvā-
dīnām matau dīrghañ ||

- 3 17 bahulam matau ||

APr offers double abbreviation, CA adopts still easier method.

- l 212 nārakam sūdanam āsata āsat sūbhyāma
glāpayantañ | iti prathamasya dīrghañ ||

- 3 21 nārakādīnām prathamasya ||

nārakādi gana may be noted

- m 213 dīdāyad uṣāsa uṣāsūnāktā subhāgam-
kāranī subhāgā uṣāsam śrathāya—iti
dvitīyasya dīrghañ ||

- 3 22 dīdāyādīnām dvitīyasya ||

didāyādī gana may be noted

APr —

n 214 sātrāsāhāsya mitrasūbó viśāsahīr a b h i-
mātiśūbó yamasūdanād ukthaśāsaḥ —iti
sātrāsāhādīnām uttara p a d ā d y a s y a
dirghaḥ ||

CA —

3 23 sātrāsāhādīnām uttarapadādyasya ||

APr. presents double abbreviation, CA forms *sātrāsūhādī gana*

o 217c samudrō'bbīṣṭaye kimīdī jarāyu hāri-
draveṣu nīhaḥ and a long
list of indivisible words

4 54 samudrādisu ca

A list of about 500 words has been dispensed with

Compare also 12b, 12c and 13

Here we see the *sūtra in the making*, we see how *gaṇas* were formed and long lists of *examples* dispensed with The process is patent in the available CA

Whether these *gaṇas* were formed on the original APr rules, or on those of the original CA, is a question difficult to attempt The latter alternative seems more plausible

A more important fact may be noted here —

While the APr. recites these lists in full, the commentator on CA gives only the initial two or three passages of each, omitting the rest —

APr —

a 12c yāvat te'bhī vipāsyāmi
mānasābhī samviduḥ
yāvat sābhī vijāgahe
yō viśvābhī vipāsyati

3 more

b 13 ihaivābhī vi tanūbhé
sām sām sravantu sindhavaḥ
idām ū śu prā sād haya
ūpa prāgād devāḥ

53 more

c 138 avapāsyam jānānām
trpāhām jānam
praśyam jānam
vivāhām jñātīn

6 more

d 143 vāya ūtāye
manya iditā
bābhra ā me sruta

3 more

e 196 ūpabaddhām ihā vaha
śāsā itthā mahām asi
yō asmām abhidāsati
sārvān mao chapāthām ēdhi

72 more.

CCA —

4 4 Four order the same

Omitted

4 3 Four order the same

Omitted.

2 2 Four in the same order.

Omitted.

1 81 Three in the same order.

Omitted

2 27 Four in the same order.

Omitted.

APr. —		CCA. —	
f	197	ṛtūñr út srjate vasi mó śu panññr abhi hānāva dāsyūñr utā 5 more	2 29 Three order the same Omitted
g	200	dirghāyutvāya sahasracakṣo tvām barhiṣādaḥ 7 more	2 59 Three order the same Omitted
h	202	pūmān pūpsāḥ pārijātaḥ prānām āṅgobhyaḥ pāryācārantam 9 more	2 67 omitted, CA pūpsās p- cited Omitted
i	203	rāyās pōsam pāruṣparuḥ mā pisūcām tirās karaḥ 9 more	2 80 Three in the same order Three omitted, three included in other sūtras
j	204	taīs tvām putrām vindasva vādhṛis tvām pavāstais tvā 15 more	2 84 Three order the same Omitted
k	205	parameṣṭhī bhuvameṣṭhāḥ madhyameṣṭhāḥ angeṣṭhāḥ 5 more.	2 94 Four order the same Omitted
l	206	triṣaptāḥ goṣedhūm reghuṣyādaḥ 13 more	2 98 Three order the same Omitted.
m	207b	abhiyartēna abhiyāra 19 more	3 12 Two order the same Omitted
n	210.	āsvāvatī āsvāvatīḥ āsvāvatīm 25 more	3 17. Three order the same. Omitted
o	112	nāṛakam sādanam āsataḥ 25 more	3 21 Three order the same Omitted
p	213	dīdāyat uṣāsaḥ uṣāśnāktā 4 more.	3 22 Three order the same Omitted

APr —	CCA —
q 214 sātrāsāhāsya amītrasāhāḥ viṣāsahāḥ abhimātisāhāḥ Two more	3 23 Four order the same Omitted

The conclusion is clear —

a Original CCA. agreed with the original APr

b In its available form, CCA is an abbreviation

The hypothesis that *two Prātisākhya's, treating two different śākhās of a Samhitā, need not totally differ*, is proved

Absolute identity survives at —

[illegible]

-provided by a sort of *vārttika* by the
commentator

Not only this *identity of corruption* is noted in.—

A Pr .—	CCA —
f 57 b urvārvā iva	3 60 Identical
prākāvāh	"
isvāśrurah	Corrupt in the same form
svasrvāh	Identical
té asyai vadhyai	"

Whitney rightly suggests *śvaśrvaī* for *śvaśrurāḥ*, the original *śvaśrvaī* was corrected into corruption on the basis of Pāṇini's *śvaśrurāḥ śvaśrvā* (1 2 71) which has, however, little to do with the topic in hand, but has a mere similarity of form Compare 217s —

śāsādānaḥ śāsādyamānaḥ—

where *śāsādyamānaḥ* is an intrusion from Nir 6 16

In a previous section we concluded that *two śākhās of a Samhitā, need not, as a rule, materially differ from each other, as the AV and Śaunakiyā do not.* From the above we infer that *two Prātisākhyas, treating two śākhās of a Veda, need not, as a rule, fundamentally differ from each other, as the APr and CA do not,* although they represent the two different types of the Prātisākhyā literature

We have also studied that CA + CCA is an abridgment of a fuller recension, it resembles in this the Naigamakānda¹, the RT comment², Brhaddevatā³, Pāṇini⁴ in a way, Bārhaspatya-sūtra⁵, and Sāyana's⁶ comment on the RV, to refer only to a few

A deeper analysis of CCA should suggest that the portion now styled as *comment*, is, in reality, nothing but relics of the *older CA*, that the metrical portions betokened by Whitney as citations from some *ancient authority* are mutilated parts of the *older CA*, and that longer metrical portions thrown into *Additional Notes* by the editor are definitely so. They are so, all the more, because in all the mss of the CA, they are read as part of the sūtra-text, they must, accordingly, be reinstated to their proper position

At present these are mere suggestions, but I am sure that an analytic study of that work backed by some new material, will, eventually, bear me out, and we shall get one day a fuller and more complete CA, a work more in keeping with the Prātisākhyā literature than the one available now, with a comment that scarcely ever adds more than *bhavati* by way of paraphrase, with hardly two or three examples

VIII

And the above brings us to the following problems —

(I) Which of the two Prātisākhyas is earlier ?

APr 3d —

etūvattvam apavāda ābādhas cārthasabdataḥ |

sūmvedanam nyāyamukhaṃ pañcasv artheṣu vartate ||

clearly presupposes general grammar, and so does CA 1 2 —

evam ihetī ca vibhāṣāprāptam sāmānye ||

Both are based on general grammar, both are meant to restrict its operation to their respective śākhās of the AV

1 Sköld, Nir p 113, I should, now, explain the want of explanation in the *Niglanṭaraḥ* through process of abbreviation

2 Rt, author's Introduction p 98

3 Macdonell, p xvii

4 *Kātantra ein verkürzter P* Liebleh, Zur Einführung I, p 6

5 Thomas, Lahore ed pp 17-18

6 Fitz Edward Hall's letter to Müller Preface to the third Vol of the first ed p xlviii

But APr, in addition to general grammar, refers to CA. in the following. —

APr	CA
136 uttamā uttamesv itī	25 uttamā uttameṣu
147 e	2 69, 70, 73, 75, 76
147 g	2 102
147 h	3 86, 87, 88, 92
201 samāse sakāraḥ kapayor anantas tasyāpavādaḥ	2 62 samāse sakāraḥ kapayor anantaḥ-sadyaḥ-śreyas-chandasām

In fact, the whole of the third Prapāthaka is, in a way, dependent on CA. General rules for *satva*, *ṣatva*, *natva*, *lengthening*, *samāpatti* and *avagraha* have been taken for granted, and only exceptions to them are recorded

Thus, in its available form, APr. is posterior to CA

(II) APr and Pāṇini

Reference to P may be seen in —

32 brāhmanam napumsakam tasyedam itī vā jātir antodāttam	tasyedam 4 3 120
39 dakṣiṇā taddhitāntam	dakṣiṇād āc 5 3 36
34 akārāt pratisedhāt param udāttam ajārādīnām itī	nañō jaramaramitramrtāḥ 6 2 116
44 pūrvapada prakṛtisvarah	6 2 1 ff
59 ekāro vibhaktyādesas chandasīti	7 1 39
75 anuṇāsikāntād dhātoh kṛtātvāt	6 4 67
95b bahulam	6 4 75
101 so'n mānyoge tu neṣyate	6 4 71
127a idamaḥ sarvaliṅgeṣu trtiyādisu yo vidhiḥ	2 4 32
128 luptasesenāvagrahaḥ	6 1 63
130 nalope ca pādasya	8 2 7
136 uttame parato dvidhā	8 4 45
137. jakārādīṣu taj jarat	8 2 39
166 nyantād vā sur na lupyate kṛdantād vā	nīp 4 1 5 ff, su 4 1 2, kṛt 3 1 93
209 abhyāsasya dīrghas chandasī	6 1 7
214b nilope bahulam hrasvaḥ	nilopa 6 1 70

In the above, reference to P seems unmistakable But what about APr —

- 3f a dvītiyavelāyām itī prāpte ādir udātto bhavati ||
 b antarelāyām itī prāpte ādir udātto bhavati ||
 100 bahulam chandasīty uktam ||
 17a chandasī ||
 184 vikāre'vayave vā ||
 214 nilope bahulam itī ||

CP also note to APr 3 and 14 These cannot be explained as references to P, cp also APr 147i, ex 56 —

āmnātavyāmnāyadarsī ācārya āmnāyānusārinīm bhagavatya vāco gatim darsayati | hakārādīḥ samyoga
 namastho yakārādau na gurur bhavati itī |

The quotation is untraced The style resembles that of Patañjali By ācārya, Patañjali means P or Kātyāyana¹ The quotation is from neither. And if it be argued that in these cases the APr is referring to some other grammar, then it may be equally logical to trace all these references to that very source; and it is only this consideration

1 Kielhorn, Ind Ant 1876, 248-250 (Weber, ISt 13, 322 ff wrong), Kātyāyana and Patañjali 24-26, Bhandarkar, Ind Ant 1873, 95, 1876, 345 347

that makes me hesitate in seeing P's hand in the Prātisākyas¹, particularly so, when I weigh the opinion of professor Thomas², who holds that Aśvaghoṣa, in his works, draws on a grammar different from P's

Anyway, both possibilities are equally plausible and there is nothing to dogmatise one way or the other

(III) *The age of the APr*

1 *Lower limit*

Kānda XX is universally admitted as a late addition to the AV Hesitancy has existed with regard to the spuriousness of XIX

a Bloomfield³ has shown that, in the AV Paṇisistas, XIX is on a level with the preceding 18 books, and quotations from it are especially frequent A considerable number of *mantras* from this Kānda are quoted in the Ganamālā, Paṇisista 34

b The attitude of Kauśika, in the matter, has been that of hesitance Some *mantras* are so familiar to its school fraternity as to need indication only by *pratikas*, others, it is still thought advisable to present in full

c According to Thieme⁴, Patañjali knew book XIX His *śatadhāro ayam manih* may stand for *śātavārō ayam manih* (AV 19 36 5)

d No reference to this book is found in CA⁵, excepting one at 2 67

APr does not refer to this book at all It may, therefore, be anterior to Kauśika and probably to Patañjali

2 *Upper limit*

a P uses *parasmaipada* and *ātmanepada* for active and middle voices, in Kātantra⁶ we meet with *parasmai* and *ātmane* as well

Kātyāyana supplements P 6 3 8 in order to make provision for *ātmanebhāsa* and *parasmaibhāsa* The terms occur in Bhīmasena's Dhatupāṭha⁷ APr *ātmanebhāsā* (?) *parasmaibhāsū* (223) may stand for —*bhāsāh* (from —*sa*)

b Kātyāyana uses first *śvastanī*⁸ for *lut* and *adyatanī*⁹ for *lun* Kātantra¹⁰ uses both, with an addition of *hyastanī* in the sense of *lan* The two terms occur in the APr APr also uses *bhūtākara*¹¹ in the sense of *bhūtākaraṇa*¹² found in Kātantra

c P taught *sūtras*, while Kātyāyana¹³ wrote prose mixed with *kārikās* Patañjali's style is a bit different, although Liebhich¹⁴ would identify him with the author of the Yogasūtras In the extant APr, *sūtras* have been *versified*

1 Maintained now by Thieme in Pāṇini and the Veda 3,85 98, ZDMG 1935, (Bericht über die Mitglieder versammlung d DMG zu Halle) pp 21 24

2 Orally, so Johnston, orally

3 Kauśikasūtra pp xl xli, The Atharvaveda p 35, the matter has been discussed by Lanman AV cxlvi, 395 899 Bloomfield gives reference to Paṇisistas

4 Pāṇini and the Veda pp 50, 51, 66, Pat on Vārtt 2 to P 6 1 115

5 Whitney on CA 2 67, also p 581

6 *asbhuvau ca parasmai* 3 2 23, *nava parāṇy ātmano* 3 1 2

7 Cp note to 223, Liebhich, Zur Einführung II, p 50, "die Zeit Bhīmasena's ungefähr auf den Beginn unserer Aera festgelegt" Kātantraṅgī p 243

8 *paridevan śvastanī bhaviṣyanti* on P 3 3 15 MBh II 143

9 On P 2 4 3 MBh I 474, 3 2 102 MBh II 114, 6 4 114 MBh III 217

10 *adyatanī* 3 1 22, 28, 2 24, *bhaviṣyanti* 3 1 15, 30, 32, *hyastanī* 3 1 23 For comparison see Sieg, Sitzungsber 1907 p 20

11 Cp note to APr 49

12 *bhūtākaraṇavatyāś ca* 3 1 14

13 Goldstücker, Pāṇini pp 92 106

14 Zur Einführung I, pp 7 9

APr. may, therefore, stand between P and Patañjali¹.

The conclusion based on terminology² is supported by other facts.

a According to Kielhorn³ P. bases his accent on word-analysis, while Śāntanava, the author of the *Phitsūtras* connects it with meaning⁴, and he is posterior to P. The department of accent is not touched by Sarvavarman⁵ and the later grammarians⁶.

APr, in this matter, follows the mean⁶ between P and Śāntanava. It may, therefore, be anterior to Śāntanava, but posterior to P.

b Not only this. There occur in the APr. a large number of rules, that are concerned more with writing than with *saṃdhi* or word-formation, rules which are meant to elucidate dubious letters, such as *lh̄*⁷, *dhma*, *tt*, *rttra*, *rsra*, *ścyā*, *ndh*, *nt* and *bhv* and so on, perhaps with an implied reference to the phenomena of doubling and *Yara*. They point to a period, when Vedic literature was being fast committed to writing and the script being yet in a state of flux, palæographic errors were common.⁸ We also meet here rules, specifying distinction between *srjā*⁹ (= *srja*) imperative and *srjāt* subjunctive. Rules, such as 165, which propound analysis of *ārāt tvad anyā* into *ārāt tvād* instead of *ārū tvad*; (irregular abbreviation) can appeal only to those students, who loathe grammatical studies, yet want to learn their *Samhitās* with the help of patch-work and make-shifts, like the APr.

Reference may also be made to those APr. rules, which derive¹⁰ *āpta* and *āptja* from √ *pat* and connect *saṃpātinau*¹¹ and *papāta* with the causative √ *pat*.

Such rules occur in the VPr. as well; and here, without entering into detail, I may refer the reader to VPr 6. 27 —

na kṣatṛḥśvisatayebhyas traṭham¹²

which lists words with a single *tra* (not *ttra*) and puts *kṣatrá* and *satra* on a par with *citra*, *ṣatrá* and *tatra*; and although the correctness of Kālidāsa's¹³ analysis of *kṣatra* (*kṣattrá*) may be questioned, there can be hardly any doubt that *sattra* is derived from √ *sad*, and that it should be written with two *t* letters. Now, the analysis of this word, implied by the VPr. (*sa + trá*) could have hardly preceded P, and must

1 Prof. H. Lüders, who, along with Prof. Thomas, examined the Thesis is inclined to place the APr. somewhere near the 3rd century A.D. on grounds mentioned here. But Patañjali's precise reference to AV. XIX, coupled with APr's non-reference to it goes against this, cp. also further arguments.

2 Terminology in itself is no sure guide in such a matter. "Die Verschiedenheit in der Terminologie der beiden Werke kann indessen die Frage der Priorität so wenig entscheiden wie die Verschiedenheit ihres Gesamtcharacters". Lüders, in a different context, but applicable to the problem in general: *Āṭantra und Rāmāyana* p. 55.

3 Śāntanava's *Pañcīna* p. 1 ff., *Greek influence* p. 2, von Steinthal, *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern* p. 462, quoted by him; age of *Phitsūtras* Leitch, *Kāṭhāraṅgiri* p. 215.

4 So VPr II. 3-6, 13, 25, 27-29, 31-35 connect accent with meaning.

5 Āṭantra, Cāndra, Jamendra, Śāntarjāna and Hemacandra.

6 See 251-49.

7 See 163-195.

8 It was during this period of flux that a large number of Vedic variants arose; and it is for such reasons that a good many Vedic citations found in the MBh. occur in the available Vedic texts with a different reading. Cp. *śāntarjāna* (Pat. on *vārt* to 6.1.115) and *śāntarjāna* (AV. 19.36 5). It was this growing reliance on script that led ultimately to the formation of such grammatical terms as *brāh* (*annavāra*) and *brāh* (*visarjanīya*) found in the Central Asian texts.

9 Cp. 165, 167-195., empirical rules of this type began as early as the RPr. (cp. 4.93-317), culminating in the rise of words like *Brāh*-*śāntarjāna*, which contains nothing but empirical rules cp. Kielhorn, *Ind. Ann.* 1873, 195.

10 12a.

11 Examples 7-8 under 122.

12 Cp. VPr. 149-159.

13 *śāntarjāna* 'rā' *śāntarjāna* Raghuvamśa II 53; see also Un 4 163, *śāntarjāna* M. p. 124. (Vikṛ.).

have prevailed in a period, when the correct formation of *sattra* was forgotten or disregarded, on account of the growing practice of irregular abbreviation

Rules like *uttambhanādi samsayāt* are enough to illustrate the grammatical acumen of the extant VPr

And when we consider this lack of grammatical knowledge on the part of the extant Prātisākhyas in the light of their highly artificial system of the *svarita* varieties¹, together with an equally foolish mess of consonantal doublings², we are driven to the only logical conclusion that these patch-works³, whose *diffuseness* has been wrongly taken for *simplicity*⁴ were compiled, in their extant form, in a period, when the Aryans had lost their vigour and freshness and began to indulge in over-refinement in artificial details

We know that the golden age of Indian grammar⁵ was followed by a period of reaction, a period in which the Brahmins showed aversion to Pāṇini's grammar and sought its substitute in works of *make-shift* type. The history of these two periods is beautifully told by Patañjali in the following dictum⁶ —

purakalpa etad itī | sapṣkārottarakalam brāhmaṇā vyākaranam smādhyate | tebhyas tatva sthāna-
karananādinupradānājñebhyo vaidikīḥ sabdā upadisyante | tad adyatve na tathā | vedam adhitya tvaritā
vaktūno bhavanti |

vedān no vaidikīḥ sabdāḥ siddhā lokie ca laukikāḥ | anarthakam vyākaranam itī | tebhya evam
vīratipannibuddhibhya ācārya idam sāstram anvācste | imāni prayojanāny adhyeyam vyākaranam itī ||

Throughout the range of Patañjali's Great Comment, there breathes a sturdy reverence for the Aśtādhyāyī, while there occurs not a single line in praise of these treatises, although he refers twice to the *Nirukta*,⁷ and this may be significant

c There is yet another consideration. There occur in the APr three⁸ rules, which specify *ksullakāh* with two *l* letters, *majjan* with two *jakāras* and *gallū* with 1+*h*. Now, the first specification implies that *ksullakāh*⁹ had become an established AV-reading before the APr was composed, the citation of *gallū*¹⁰ makes it the established

1 Whitney on CA 3 55 58 Transactions of the APA 1869 70 pp 24,31 32 ff

2 Whitney on CA pp 258 260, TPr 11 1 13

3 None of them is thorough, there is no unity of contents their word analysis defective, their style resembles more that of Kātantra and later grammarians, cp Burnell Andri School p 9

4 This is the basis of Weber's arguments, adopted also by Liebieh

5 Audāraji, Śākatāyana, Gārgya, Yaska and P, and there the period ends Cp my intr to RT pp 40-69 An unbroken tradition of grammar reaches culmination in Aśtādhyāyī, which, of all the available grammatical works, is the most difficult, but, at the same time, most accurate and exhaustive With P, this peculiar grammatical tradition ends Another tradition, based on the earlier Prātisākhyas, which continued uncared in P's time, reasserted itself after him, and because it was easier and more diffuse, it gained popularity with the lazy priestly class All the extant Prātisākhyas were compiled in this period on the basis of that tradition Śarvavarman, the author of Kātantra, adopted the mean between these two He modelled P's Aśtādhyāyī on the basis of the Prātisākhyas (cp table under III), hence a mixture of terminology in his work and diffuseness in his style The later grammarians followed him Thus, the history of the two parallel grammatical traditions becomes clear

The suggestion that P drew on the Prātisākhyas is baseless The difference between the two is too sharp to admit this From the point of view of workmanship there is absolutely no comparison between the two The inverse also is equally untenable The two traditions, in the time of P, were independent of each other The process of give and take might have taken place before him, and the issue must not be unduly forced on either side The admission that P had earlier Prātisākhyas before him, must not imply that he drew from them, (cp Wackernagel, I, LXVII) They, in their genuine form, discussed under III, could be entirely of no help to him

6 MBh I, p 5

7 nāma ca dhātuyam āha nirukte II p 148, niruktaṇi vyākhyāyate vyākaranam vyākhyāyate II p 312

8 107, 108, 175

9 Older *ksudrakāh* Lüders, Zu den Upanisads, Sitzungsber 1916, 283 284

10 For the correct TS *galdā* see Lüders, Acta Orientalia XIII, 87 93

have prevailed in a period, when the correct formation of *sattra* was forgotten or disregarded, on account of the growing practice of irregular abbreviation

Rules like *uttambhanādi samsayāt* are enough to illustrate the grammatical acumen of the extant VPr

And when we consider this lack of grammatical knowledge on the part of the extant Prātisākhyas in the light of their highly artificial system of the *svarita* varieties¹, together with an equally foolish mess of consonantal doublings², we are driven to the only logical conclusion that these patch-works³, whose *diffuseness* has been wrongly taken for *simplicity*⁴ were compiled, in their extant form, in a period, when the Aryans had lost their vigour and freshness and began to indulge in over-refinement in artificial details

We know that the golden age of Indian grammar⁵ was followed by a period of reaction, a period in which the Brahmins showed aversion to Pāṇini's grammar and sought its substitute in works of *make-shift* type. The history of these two periods is beautifully told by Patañjali in the following dictum⁶ —

purakalpa etad iṣṭi | saṃskārotarakalpaṃ brāhmaṇā vyākaranam smādhyate | tebhyaḥ tatīa sthāna-
karananūdanupradanajñebhyo | vaidikāḥ śabdā upadisyante | tad ady itve na tathā | vedam adhyaya tvartitā
vaktāro bhvanti |

vedān no vaidikāḥ śabdāḥ siddhā lokāe ca laukikāḥ | anarthakam vyākaranam itī | tebhya evam
vipratipannabuddhibhya ācārya idam sāstram anvācāste | imāni prayojanāny adhyeyam vyākaranam itī ||

Throughout the range of Patañjali's Great Comment, there breathes a sturdy reverence for the *Astādhyāyī*, while there occurs not a single line in praise of these treatises, although he refers twice to the *Nirukta*,⁷ and this may be significant

c There is yet another consideration. There occur in the APr three⁸ rules, which specify *ksullakāḥ* with two *l* letters, *majjan* with two *jakāras* and *galhā* with 1+h. Now, the first specification implies that *ksullakāḥ*⁹ had become an established AV-reading before the APr was composed, the citation of *galhā*¹⁰ makes it the established

1 Whitney on CA J 55 '8 Transactions of the APA 1869 '70, pp 24, 31 32 ff

2 Whitney on CA pp 258 260, TPr 14 1 13

3 None of them is thorough, there is no unity of contents, their word analysis defective, their style resembles more that of Kātantra and later grammarians, cp Burnell, Andra School p 9

4 This is the basis of Weber's arguments, adopted also by Liebh

5 Audavraj, Śākatāyana, Gargya, Yāskī and P, and there the period ends. Cp my intr to RT pp 40 63. An unbroken tradition of grammar reaches culmination in *Astādhyāyī*, which, of all the available grammatical works, is the most difficult, but, at the same time, most accurate and exhaustive. With P, this peculiar grammatical tradition ends. Another tradition, based on the earlier Prātisākhyas, which continued uncared in P's time, reasserted itself after him, and because it was easier and more diffuse, it gained popularity with the lazy priestly class. All the extant Prātisākhyas were compiled in this period on the basis of that tradition. Sarvavarman, the author of *Kātantra*, adopted the mean between these two. He modelled P's *Astādhyāyī* on the basis of the Prātisākhyas (cp table under III), hence a mixture of terminology in his work and diffuseness in his style. The later grammarians followed him. Thus, the history of the two parallel grammatical traditions becomes clear.

The suggestion that P drew on the Prātisākhyas is baseless. The difference between the two is too sharp to admit this. From the point of view of workmanship there is absolutely no comparison between the two. The inverse also is equally untenable. The two traditions, in the time of P, were independent of each other. The process of give and take might have taken place before him, and the issue must not be unduly forced on either side. The admission that P had earlier Prātisākhyas before him, must not imply that he drew from them, (cp Wackernagel, I, LXVII). They, in their genuine form, discussed under III, could be entirely of no help to him.

6 MBh I, p 5

7 *nāma ca dhātuyam āha nirukta* II p 148, *niruktaṃ vyākhyāyate vyākaranam vyākhyāyate* II p 312

8 107, 108, 175

9 Older *ksudrakāḥ*. Lüders, Zu den Upanisads, Sitzungsber 1916, 283 284

10 For the correct TS *galhā* see Lüders, Acta Orientalia XIII, 87-93

concerns, instead, with *etūvattva*,¹ *apavāda*, *ūbādha*, *sāmvedana* and *nyāyamukha*. Of the five objects, the last is the least achieved, while the first four are only partially fulfilled.

This may be due partly to the incomplete nature of the extant APr, but mainly to the fact, that, for general *sandhi*, it relies on CA or general grammar.

To achieve the first two objects, it devotes the entire first chapter to the analysis of *avagraha* between verb and prefix and accentuation. The treatment of both is exceedingly acute and accurate, and herein lies its peculiar contribution.

But, although its treatment of accent is scientific, and its analysis of anomalous accents admirable, it fails to achieve its object. It has left important anomalies unnoted, anomalies, where mss. read a verbal with accent, but the same cannot be rightly explained.

Some of these anomalies are —

I AV 3 2 1 agnir no dūtāḥ pratyétu vidvān ||

MSS read *pratyétu*, but W emends the passage on the authority of the first half of AV 3 1 1. Perhaps the reading of the mss. is due to the fancied analogy of the last *pāda* of 3 1 2, where it is, in fact, the presence of *hi* that makes the verb orthotone.

Lindenau *praty etu* with W

II AV 4 1 4 mahān mahī askabhūyat vī jātāḥ ||

It is hard to see why the verb should have, in this *pāda*, an accent, which it lacks in the preceding one, where the construction seems to be the same, and which has been noted by our treatise as enclitic under rule 28, but where Lindenau wrongly supplies an accent.

Lindenau *askabhūyat*

III AV 4 19 2 nā tātra bhayām asti |
yātra prāpnōsy oṣadhe ||

W attributes the hardly otherwise explainable accent of *asti* to an original error of transcription and emends *asti* into *astī*.

Lindenau *astī*

IV AV 4 31 2 agnir iva manyo tvīṣitāḥ sahasva |
senūnir naḥ sahurē hūtā edhi ||

All mss, save one, read *sahasva*, but W removes the accent on the authority of the corresponding RV 10 84 2, which makes the verb enclitic.

Yet the accent can be defended on the basis of an indistinct antithesis between *sahasva* and *edhi*.

Lindenau *sahasva* enclitic

V AV 4 31 7 pūjītāso āpa nī layantām ||

MSS accent *layantām*, W emends it on the authority of the corresponding RV 10 84 7, this emendation is tacitely confirmed by our treatise, which cites the passage under 13, among those in which the verb is left unaccented, and the preposition is separated by *vigraha*.

Lindenau *layantām*

VI AV 6 21 3 utā sthā keśadr̥mhaṇir |
āttho ha keśavārdhaniḥ ||

Here too, it may be made a question, whether we are to find a sufficient antithesis to account for the accent of *stha*, or whether we are to suppose that the accent-sign has slipped away from *stha* to the preceding syllable. APr. does not include the case in those of antithesis

Lindenau *stha*

VII AV 6 78 2 ınyyā sahāstāvau ca—
mā śtām ānupakṣitau ॥

There seems to be no discoverable reason for accenting *śtām* here

Lindenau *śtām*

VIII AV 6 128 1 idāp rāstrām āsūt Iti ॥

Perhaps an accent-sign has been omitted under the syllable *ma*, the restoration of which would leave the verb unaccented, or the accent may be due to *iti*

Lindenau *āsūt*

IX AV 6 131 2 ākuto śm idāp namaḥ ॥

MSS *namaḥ* and so SPP According to V the reading with accent is based on the mistake of *namaḥ*, the noun, occurring so frequently for *namaḥ* the verbal Commentator takes the word as *noun*

Lindenau *namaḥ*

X AV 6 131 3 tītas tvam punar āyasi ॥

Pada ā—ayasi, expected *ā—ayasi* Similar to this is *anyāḥ samanām āyat* (6 60 2) and the same has been noted by APr with accent, APr's non-reference to 6 131 : as such, may imply the negation of accent here

Lindenau *āyasi*

XI AV 8 7 21 āj jhīdhīṣ stanāyaty abhikrīndaty oṣadhīḥ ॥

The accent of *stanayati* unmotived Henry connects both *stanayati* and *abhikrīndati* with *yadā* in the second half, such construction is not favoured by the APr which leaves the passage unnoted under 14

Lindenau *stanayati*

XII AV 11 2 2 śūna kṛostā mā śūni im kartam aliklavobhy iḥ ॥

The accent of *kartam* may be due to the irregular application of the rule, allowing the verb to be treated, as if directly construed with the following object, instead of the preceding

Lindenau *kartam*, read śārīrāni for śār— in Lind

XIII AV 11 1 16 tād addhātāya id viduḥ ॥

MSS *viduḥ*, V's emendation on the authority of the corresponding RV 10 85 16

Lindenau *viduḥ*

XIV AV 14 1 32 vīśve devāḥ kṛān ihā vo mānūpsī ॥

No discoverable reason to accent *kran*, which is so found in all the mss

Lindenau *kran*

XV AV 14 2 42 yuvāp brahmāne'numānyamānau |
bīhaspate sākāmī ndraś ca dattām ॥

The structure of the sentence seems to be understood, as if the words between the vocative and the verb *dattām* were a kind of mere parenthesis, so that the latter is accented, as if it immediately followed the former, cp 1 20 1, 30 1, 32 1 under APr 22

Lindenau *dattām*

XVI AV 18 2 36 śūṃ tapa mā'ti tpo
ūgno mā tanvām tpaḥ ||

Here, two mss of W's and one of SPP leave *tapah* last unaccented, and this is, no doubt, correct The verbal was mistaken for the noun *tapāh*

Lindenau *tapāh*.

XVII AV 18 4 54 ūrjō bhāgō ya imūṃ jajānā-
śmā'nnānām ādhipatyam jagāma ||

Some mss of W (O., R., K) and three of SPP's read *jagāma*, enclitic, accent unmotivated and should be definitely rejected

Lindenau *jagāma*

XVIII AV 11 9 9,11,25 amītreṣu sām iksāyan ||

General analogy would have *sām iksayan*

Lindenau *sām iksāyan*

XIX AV 6 133 4 svāsa rṣinām bhūtakṛtām babhūva ||
8 7 12 mādhuman mādhyam virūdhām babhūva ||
13 2 44 ādabdhacakṣuḥ pāri vīśvam babhūva ||

The accent of *babhūva* unmotivated, unless it be, that this form, in almost every case, in which it occurs in the AV, stands at the end of a *pāda*, and that, in numerous cases, it receives accent in that position, not without a distinct reason, in each case, such as is wanting in the three passages cited above, and the cases may be taken as those of accentual transference

Lindenau *babhūva*.

The treatment of accentuation is the most acute and exhaustive in the APr Even here it has failed to record important notables Its imperfection and incompleteness with regard to *samdh* have been shown in Notes in the third chapter

X

ANALYSIS OF THE APr

Prapāthaka I

1	Introductory remarks	14-28	Verbal accentuation with special reference to anomalies
2	<i>Pada</i> as the basis of <i>Samhūtā</i>		
3	Importance of correlation in accent and <i>samdh</i>	28b-c	Vocative-accent
3b-1	Five objects	28d-32	<i>ādyudātta</i> words
4-5	Double-accented words, all-acute, those with accent on two syllables, last but one	33-34	<i>dvitīyodāttas</i>
		35-44	<i>antodāttas</i>
6-9	ā, separated by <i>vigraha</i> and acute	45-51	<i>anudāttas</i>
10-13o	Combination or separation of verbs and prepositions	52-56	<i>svartas</i> .
		57	<i>antodāttas</i>

Prapāthaka II		133b-134	Distinction between ordinary √ pat and √ pad
58	Treatment of <i>kanyalā</i> , 59 passages without specifying anything about them	135	Occurrences of <i>tya</i> (= <i>tā</i>)
59	<i>e</i> , substitute for case-termination, acute	136-137	Combination of final and initial consonant specially before nasals
60	Occurrences of √ <i>sa</i>	138	Words ending in <i>n</i> in the <i>Pada</i>
61	Elision of <i>m</i> of <i>āham</i>	139	Words ending in <i>m</i> in the <i>Pada</i>
62	<i>Paraiṇya</i>	140	Words ending in <i>n</i> in the <i>Pada</i>
63	Loc <i>i</i> , <i>ī</i> as <i>pragrhya</i>	140b	Words ending in <i>t</i> in the <i>Pada</i>
64-66	Retention or omission of <i>y</i>	140c	Words ending in <i>m</i> in the <i>Pada</i>
67	Occurrences of <i>irṣabhāḥ</i>		
68-69	Occurrences of <i>edhi</i> and <i>ihi</i>		
70	Occurrences of <i>paristāt</i> and <i>purastāt</i>		
71	Words ending in <i>ai</i> in the <i>Pada</i>		
72	Distinction between <i>amūm</i> and <i>amūm</i>		
73-82	Words, ending in <i>visarjanīya</i> , in the <i>Pada</i>		
83-95	Words, ending in a vowel, in the <i>Pada</i>	141-142	Words with original <i>r</i>
95b-102	Elucidation of <i>a</i> (augment) in the <i>Pada</i> with reference to different <i>samdhis</i>	143-143b	Vocative <i>o</i>
103	Exemption from <i>samdhī</i>	144	√ <i>dhā</i> + <i>api</i>
104	Passages, having a <i>pragrhya</i> word, in the middle	145	Exceptions to iterative compound
105	Accent of <i>bhūtapāṭi</i> etc	146	Non-iteratives looking like iteratives
106	Words with two <i>y</i> letters	147-147h	Exceptions to the restoration of <i>z</i> , <i>a</i> , <i>s</i> and lengthening
107	Words with two <i>j</i> letters	147i	60 passages without any specification
108	Words with two <i>l</i> letters	148	Negation of <i>salva</i>
109	Words with two <i>p</i> letters	149	Negation of lengthening
110	Words with two <i>t</i> letters	150	Elision of <i>visarjanīya</i>
111-111b	Words with two <i>n</i> letters	151	Final <i>udātta</i> in <i>sūryāmāśdyoḥ</i>
111c	Exceptions to 111b	152	Shortening before the following word
112	Words, ending in <i>e</i> , in the <i>Pada</i>	153	Elongation of the initial vowel
113	Two words seemingly single	153c	<i>Prasāraṇa</i>
114	Exception to reduplication in three cases	154	Lengthening and its exceptions
114b	Single words looking like two	155	Elision of <i>i</i> negatived
115-116	Distinction between <i>srjā</i> and <i>srjāt</i> etc	156	<i>yy</i> preceded by <i>r</i>
117-118	<i>Samdhī</i> of acute, its treatment in <i>ekādeśa</i>	156b	Occurrences of √ <i>i</i> + <i>ā</i>
119	Words having <i>aiagraha</i> with <i>n</i>	157	Words having <i>samdhī</i> of <i>ā</i> + <i>ā</i>
120	Words having <i>aiagraha</i> with <i>n</i>	158	<i>āpatān</i> and <i>jyōtiṣmān</i> , <i>āgama</i> of <i>a</i> and <i>i</i>
121	Words having <i>aiagraha</i> with <i>m</i>	159	Occurrences of <i>juhomi</i> after <i>hantṣā</i>
122	Words having <i>aiagraha</i> with <i>sū</i> as preposition	160-162	Occurrences of <i>nū</i> instead of <i>dnu</i>
123	Words having <i>aiagraha</i> with <i>sua</i>	163	√ <i>hr̥ṣ</i> + <i>ut</i>
123b	Not clear to me	164	<i>mahī</i> , dual and singular
123c	Distinction between <i>te</i> and <i>tē</i>	165	Passages having <i>takārānta</i> words instead of <i>akārāntas</i> in the <i>Pada</i>
124-126	Occurrences of √ <i>dā</i>	166	Optional elision of <i>su</i>
127	Treatment of <i>idam</i> with reference to <i>antodāttatā</i>	167	Cases of √ <i>i</i> , in aoust
128-131	Restoration of the original form in the <i>Pada</i> negatived	168	Occurrences of √ <i>i</i> + <i>pra</i>
132-133	Causative √ <i>pat</i> and √ <i>pad</i>	169	<i>prā</i> + <i>itāḥ</i> (indeclinable)
		170	Doubling
		171	<i>t</i> in between two <i>r</i> letters
		172	<i>s</i> in between two <i>r</i> letters
		172b	<i>sthu</i> <i>yama</i> takes place
		173	<i>khyā</i> = <i>ksā</i> , <i>śusugdhī</i> has <i>g</i> + <i>dh</i>
		174	Conjunct consonant ending in <i>y</i>

Prapāthaka III

175	Conjunct ending in <i>h</i>	191	<i>niṣattāḥ</i> has two <i>t</i> letters
176	Conjunct <i>t</i> and <i>m</i>	192	Conjunct beginning with <i>r</i> and <i>n</i> (= <i>n</i>)
177	Conjunct <i>g</i> and <i>m</i>	193	<i>r + y</i>
178	Conjunct <i>h</i> and <i>n</i>	194	<i>bh + v</i>
179	Conjunct <i>p</i> and <i>n</i>	195	Conjunct beginning with <i>n</i>
179b	Formation of <i>panipnatam</i>	196	Visarjanīya is substituted for <i>n</i>
180	Conjunct beginning with <i>h</i>	197	<i>ṛ</i> is substituted for <i>n</i>
181	Conjunct beginning with <i>r</i>	198-199	Exceptions
182	<i>krttīḥ</i> has <i>ī</i>	200	Elision of visarjanīya in seven cases
183-184	<i>śvīyena</i> , conjunct ends in <i>y</i>	201-203	<i>s</i> is substituted for visarjanīya
184b	<i>yalndh</i> has <i>h</i> and <i>n</i>	204	Exceptions to <i>ṣatva</i>
185	<i>h + y</i>	205-206	<i>ṣatva</i>
186	<i>m + r</i>	207-216	Treatment of lengthening
187	<i>ṛśantāḥ</i> without <i>y</i>	217-220	<i>Avagraha</i>
188	Conjunct consonant ending in <i>r</i>	221-223	Scope of option
189	<i>dh + m</i>		Concluding remarks
190	<i>l + m</i>		

XI

THE PLAN OF THE WORK

I *Sūtras*

- a* Sūtras have been printed in bold type. Abridgment has been shown still bolder, while the rest (i.e. the amplified portion) is given in the ordinary black type.
- b* The division of amplified portion into *a, b, c, d, e* etc. is my own, designed for the sake of clarity and ready reference.

II *Numbering*

- a* Grand numbering my own, shown on the left hand of the sūtras, and used in the Introduction and Notes. In it, only the *abridged sūtras* have been counted, the amplification being reckoned as *3a, 3b, 3c* and so on.
- b* Numbering according to the *abridged* recension first, according to *Pādas*, second, consecutively, according to the *Prapāthakas*. This is shown on the right of the sūtras, and used in the *list of the AV passages*. On top margin this is given along with the *grand* numbering.
- c* Numbering according to the *amplified* recension shown on top after the grand numbering, has been referred to, along with the number of page and line, in the *Word index to APrM*.

III *Examples in black type*

- a* Peculiar in every other respect, the APr is also unique in its method of citing examples. It cites *tanī¹ asmākam* for *vītam asmākam* and *damūnāh²* for *vīsvāh*. The disadvantages of such a procedure are obvious. I have, therefore, given the required form in each case, the added portion being printed in small type.

1 Ex 80 under 28d

2 Cp under 81

- b While dealing with accent,¹ with special reference to meaning and suffix, the APr cites, either little bits of passage, or single word, both being wholly inadequate to illustrate the point. I have given the required form in each case.
- c In the third Prapāṭhaka, which primarily deals with *anagraha*, I have adopted the cited word, but, because the phenomenon of *anagraha* is intimately connected with etymology, I have deemed it fit to add explanation, both according to the Commentator and Whitney.
- IV The APr cites about 3236 AV. *Saṃhita* forms in order to elucidate the *Pada* and accent in them. In each case the reader must know the precise *Pada*, if he is to derive any benefit from the work. The *Pada* of the AV has been scattered in four heavy volumes of SPP. Pertinent portions of the same have been given in front of each page.
- V *Parallels*
On the right hand margin have been shown
a Parallel CA rules and CCA examples with brief context
b Commentator's variants
c Variants offered by Whitney and Landman
- VI *Comment portions*, found on the margin of the APr, have been shown, here also, on the left margin. In case they are too long, they have been set in foot notes.
- VII a In the *sūtra* portions, the authority of the APrM, however defective and irregular, is rigorously followed. Emendations have been proposed in Notes. *Viramās* are my own.
b In examples, particularly in the treatment of *nīśat* and such other minor points, I have followed Whitney, but have added APrM variants, however insignificant, on the left margin.
c In those cases, where the verdict of the APr is unmistakably explicit, I have adopted its reading in the text, but have shown Whitney's variant on the right margin.
d The APr treats the series of citations as *Saṃhita* and accents them accordingly. The citation of fuller forms has necessarily entailed departure from this.

In the contiguity of Vedic passages, the APrM accents non-Vedic words as well, such accentuation, however defective and irregular, has been retained.

- VIII In the comparative study of the Abr with APrM, Vedic words or passages occurring in the Abr, have been advisedly printed without accent, because none of the Abr. mss marks accent. APrM, portion, on the other hand, has been fully accented according to Whitney; hence a seeming discrepancy in this and the APrM text, as printed in the main body of the work.

¹ Cp 14 ff

² See *Iti dev* (6.9) but *iti dēd* (15.26,29) *Iti śat* (6.17,11 16,17 15), *Iti trīm* (7.37) *Iti ekādaś* (13.11) *Iti yāvad vā* (13.15), but *Iti yāvad vā* (13.20), *Iti aśat* (17.6), *Iti anyat Iti asmāt* (17.31), *Iti* (31.6,14), *Iti evam ādini* (22.9) and so on, the same word being variously and sometimes wrongly accented.

COMPARATIVE STUDY OF THE ABR. WITH APRM.

	ओं नमो ब्रह्मवेदाय	ओं नमो ब्रह्मवेदाय । ओं नमस्कृत्य ब्रह्मणे शंकराय । ऋषिभ्यः पूर्वैभ्यः । शमु वाचास्तु मे गीः । प्रज्ञां ब्रह्ममेधां तपश्चादिश्याद्ब्रह्मा यशसं मा कृणोतु ॥
1	अथातो न्यायाध्ययनस्य पार्षदं वर्तयिष्यामः	अथातो न्यायाध्ययनस्य पार्षदं वर्तयिष्यामः ॥
2	पदानां संहितां विद्यात्	पदानां संहितां विद्यात् ॥
3	पदविधिरिति	समर्थः पदविधिरिति ॥
4	द्विरुदात्तं बृहस्पत्यादीनाम्	द्विरुदात्तं 'बृहस्पत्या'दीनाम् ॥ ऋषिप्रोक्तमन्त्रादिशब्दस्वरज्ञानार्थः पदविभागः ॥ एतावत्त्वमपवाद आवाधश्चार्थशब्दतः ॥ सांवेदनं न्यायमुखं पञ्चस्वर्थेषु वर्तते ॥ ॥ १ ॥ —अकारान्तं पुंसि वचनं, नपुंसकं तकारान्तं शौनके ॥ ॥ २ ॥
5	प्रत्यञ्चां द्वे उपोत्तमे	प्लुतानामादितस्त्रीणि 'प्रत्यञ्चां' द्वे उपोत्तमे । तवैषान्तं च यावद्वा 'नराशंसो वनस्पतिः' ॥ एकोदात्तं पदमेकस्वरितं चानुदात्तं शेषमामन्त्रितमामन्त्रितस्वरेण ॥ ॥ ३ ॥
6	अवर्णमध्य आकार एकादेशे विशेषः	अवर्णमध्य आकार एकादेशे विशेषः ॥
7	अवर्णान्ताच्च	अवर्णान्ताच्च ॥
8	इकारादौ च	इकारादौ च ॥
9	एकारादौ च	एकारादौ च ॥ ॥ ४ ॥

10	रुदन्ते द्युपसर्गे	रुदन्ते द्युपसर्गे यत्र पूर्वेण चिग्रहः । अनर्थकः कर्मप्रवचनीयो व्यूढो वा विगृह्यते ॥	
11	गतिपूर्वो यदा धातुः	Examples गतिपूर्वो यदा धातुः कचित्स्यात्तद्धितोदयः । समस्यते गतिस्तत्र 'आ गमिष्ठा' इति निदर्शनम् ॥	॥ ५ ॥
12	उपसर्गपूर्वमाख्यातम्	उपसर्गपूर्वमाख्यातमनुदात्तं विगृह्यते । उदात्तं यत्समस्यत उपसर्गो निहन्यते ॥ समाने योनावधैर्यन्ताधि तस्थुर्येऽसतः परि जक्षिरे समुद्रादधि जक्षिरे परि भुम जायसे ॥ द्युपसर्गपूर्वमाख्यातं यदा भवेदुदात्तवत् । अनर्थकः कर्मप्रवचनीयो व्यूढो वा विगृह्यते ॥	
13	वचने वचने पूर्वम्	वचने वचने पूर्वं पूर्वेण तु विगृह्यते । उत्तरेण समस्यत उभाभ्यां तु परं पदम् ॥ उपसर्गपूर्वमाख्यातं यत्रोभाभ्यां समस्यते । सामर्थ्यमुभयोस्तत्रासामर्थ्येषु विग्रहः ॥ अनर्थककर्मप्रवचनीयान्ययुक्तैर्विग्रहोऽभि चित्तु आदिषु ॥	॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥
14	एकेन द्वे	Examples एकेन द्वे ॥ द्विनतिके वा चपरे वा ॥ 'ये पृणन्ति प्र च यच्छन्ति' इत्यवसानेषु चवेवाव्यतानि (?) चवायोगाद्वा ॥	
15	द्विनतिकानि वा	द्विनतिकानि वा, चवायोगे द्वयोर्द्वयोः, पूर्वलुप्तकारणानि लुप्तपराणि साकाङ्क्षाणीत्याहुः ॥	॥ ८ ॥
16	परकारणानि	परकारणानि ॥	
17	परयोगीनि	परयोगीनि ॥	
18	अर्थपादादिषूदात्तमाख्यातमामन्त्रितं पदम्	Examples अर्थपादादिषूदात्तमाख्यातमामन्त्रितं पदम् ॥	॥ ९ ॥
19	व्याघ्रादीन्यनुदात्तानि पादादीनामपोदितम्	व्याघ्रादीन्यनुदात्तानि पादादीनामपोदितम् ॥	
20	वाक्यविपर्यये पदलोपेषु पादादिवत्स्वरः	वाक्यविपर्यये पदलोपेषु पादादिवत्स्वरः ॥	

21	चयोगादनिघातः	चयोगादनिघातः ॥	॥ ११ ॥
22	वायोगादनिघातः	वायोगादनिघातः ॥	
		Examples	॥ १२ ॥
23	आमन्त्रितादाद्युदात्तात्	आमन्त्रितादाद्युदात्तादाख्यातं न निह्न्यते ॥ न 'गावो भवथ' आदीनाम् । अनुदात्ता'न्मुडत' आदीनि ॥	
24	लुप्तकारणान्यकारणानि वा	लुप्तकारणान्यकारणानि वा ॥	
25	अन्ययोगादनिघातः	अन्ययोगेऽः ॥	
26	नहीत्यनेन युक्तानि	नहीत्यनेन युक्तानि ॥	
27	यदित्यनेन समस्तेन	यदित्यनेन समस्तेन ॥ इदित्यस्मात् । 'ममेदसस्त्वम्' । अहेत्यस्मात् । 'ममेदह कृतावसः', 'सभायामह त्वं वद' ॥	
28	वचनात्परेण च सर्वत्र युक्तं वापवादो वा लुप्तं वा तत्पदं येन योगः	वचनात्परेण च सर्वत्र युक्तं वापवादो वा लुप्तं वा तत्पदं येन योगः ॥	॥ १३ ॥

॥ इति प्रथम पाद ॥

Examples . . . ॥ १४ ॥

आमन्त्रितादाद्युदात्तात् परमात्मन्त्रितं पदम् ।
आद्युदात्तं तदप्याहुः समानाधिकरणं तु वा ॥
आमन्त्रिततुल्यवृत्ति स्वर आहुर्विशेषणम् ।
आमन्त्रिताच्च तत्पूर्वं परं छन्दसि दृश्यते ॥

Examples . . . ॥ १५ ॥

आद्युदात्तानि समानशब्दान्यन्यस्वराण्यर्थप्रत्ययकृतः स्वर-
विशेषोऽपवादः कचित्कचिद्विभाषितानि ॥

29—1 द्विपो बहुवचनम्

द्विपो बहुवचनम् ॥

पतिमृत्विष्याय सं पितरावृत्विष्ये सृजेथां मोघं वा देवा-
न्यो मा मोघं पृषती पृषदप्येतु पाथः कृणां शिषिरा
इन्द्रेण सख्या त्वमजस्रोऽजस्रं घर्मं दिवावा शुभं यतीः
सधुरा असद्विथुरः सीव्यत्वपोऽर्चामि वां वर्धायापो
रक्षसो ग्राह्या उन्मत्तं रक्षसस्पति जुष्टं देवानां जुष्टो
दमूनाः परो अन्तो यमः परोऽवरो मरुतः परेषामसुराणां
पुरोऽजयद्वस्युनां विभिदुः पुरो यस्याः पुरो देवकृता
आपस्तुरीयमिति चत्वारि तिस्रो दिवो अति दिष्ट उद्धिष्टे
ऽधि श्रिता दिवो दिवो अङ्ग तिस्रः पौरुषेयान्न दैवाद्देवं
समह वृष्ण्यं दैवः केतुर्दैवाय प्रस्तराय दैवा होतार ऊर्ध्व-
मध्वरं न इति—

- 30—2 आमन्त्रित देव देवीरिति सर्गत्र
आमन्त्रित 'देव देवी'रिति सर्गत्र ॥
एकपाद्विपक्षे भूयो वि चक्रमे ऋषिप्रपादमभ्येति
पृथ्वात् । ऋषिप्रपाद्विपक्षे भूयो ऽमिन् ने प्रत्ययनमाभ्यान्-
ममिन् नयाविपक्ष्यमोपये अमिता अर्क्षेता अमिनम्य
मुदम्येऽद्यात्ताव्यं कृष्णममिन् मृणन्नेमिषि ह्ययो ह्ययो
नो अस्य यात्ते शोचंयो व्युषो इ निम्नः उपो यज्ञान् ॥
- 31—3 अर्धस्यासमभिजागे
अर्धस्यासमभिजागे ॥
सुतान् सुनृत्या सुसैनना मरुक्ता सुप्रतिष्ठित सुदुर्न
ने अस्तु सवित्र्य सवित्र्या सवित्रिणा सवित्रिं पुण्या
सुहृन्मोष्य सुसैननाप्रकथे सुसैशान् सुयन् सुयन्
सुहृन् सुहृन् सुहृन् सुहृन् सुहृन् सुहृन् सुहृन्
स्वर्गन् प्राप्तेन--
- 32—1 नपुंसक तस्येदमिति वा जातिरन्तो-
दात्तम्
नपुंसक तस्येदमिति वा जातिरन्तोदात्तम् ॥
Example. ॥ १६ ॥
- 33—5 द्वितीयोदात्तानि
द्वितीयोदात्तानि समानशब्दान्यन्यस्वरण्यर्थप्रत्ययकृतः
स्वरविशेषोऽपवादः कचित् कचिद्विभाषितानि ॥
- 34—6 अकारप्रतिषेधात्पशुदात्तमजरादी-
नामिति
अकारप्रतिषेधात्पशुदात्तमजरादीनामिति ॥
- 35—7 अकारान्तो ब्रह्मा ब्रह्मण इत्यस्तिप्रथं
अकारान्तो 'ब्रह्मा' ब्रह्मण इत्यस्तिप्रथं ॥
- 36—8 नपुंसकमाद्युदात्तं ब्रह्म
नपुंसकमाद्युदात्तं 'ब्रह्म' इति ॥
Example. ॥ १७ ॥
- 37—9 अन्तोदात्तानि
अन्तोदात्तानि समानशब्दान्यन्यस्वरण्यर्थप्रत्ययकृतः
स्वरविशेषोऽपवादः कचित् कचिद्विभाषितानि ॥
- 38—10 फाव्येति संज्ञायामग्रन्थे
फाव्येति संज्ञायामग्रन्थे ॥
- 39—11 दक्षिणा तद्धितान्तम्
दक्षिणा तद्धितान्तम् ॥
- 40—12 आशामाशिषि
आशामाशिषि ॥
- 41—13 अर्वाचीनमिति प्रत्ययान्तरं वा
अर्वाचीनमिति प्रत्ययान्तरं वा ॥
- 42—14 मदो देवस्य मदतो देवस्येति
मदो देवस्य मदतो देवस्येति तवर्णलोपोऽन्तोदात्त-
त्व च ॥
- 43—15 तवर्णलोपोऽन्तोदात्तत्वं च
तवर्णलोपोऽन्तोदात्तत्वं च ॥

॥ इति द्वितीय पाद ॥

- 44—1 पूर्वपदप्रकृतिस्वरस्तस्यापवादः
पूर्वपदप्रकृतिस्वरः । तस्यापवादः—
कविशस्तान्यसौ असौ द्यावापृथिवी सुप्रशस्तमभिधु-
तासीद् प्रसूक्तोऽशितोभिर्धुवं संहितं पुष्कलं मन्त्राः
कविशस्ता ये अग्निदग्धा देवानामितर्परिपुतम् ॥

45—2	अनुदात्तानि	अनुदात्तानि समानशब्दान्यन्यस्वराण्यर्थप्रत्ययकृतः स्वर- विशेषो ऽ पवादः क्वचित् क्वचिद्विभाषितानि ॥
46—3	आख्यातानि नामसदृशानि	आख्यातानि नामसदृशानि ॥
47—4	कमिति निपातः	कमिति निपातः ॥
48—5	यथेति निपातः	यथेति निपातः ॥
49—6	आख्यातान्युपसर्गसदृशानि	आख्यातान्युपसर्गसदृशानि ॥ दुर्द्धं, अवेति त्रीण्येतानि स्वरैर्विशिष्टानि तानि कुर्यात् ॥ आख्यातं विध्युपसर्गस्य लिङ्गं दुर्द्धयोर्भूतकरस्य लोपः ॥
50—7	आमन्त्रितानि स्वरविशिष्टानि	आमन्त्रितानि स्वरविशिष्टानि । अथोदितानि :— दैवीं. पद् प्राचीनं वर्हिरेप वाँ द्यावापृथिवी असै द्यावा- पृथिवी मन्वे वाँ द्यावापृथिवी अभय द्यावापृथिवी ॥
51—8	पादादीनामपवादः.	पादादीनामपवादः ॥ Examples ॥ १९ ॥
52—9	आदिस्वरितानि	आदिस्वरितानि ॥
53—10	एकाक्षराणि स्वरितानि	एकाक्षराणि स्वरितानि ॥
54—11	अनुदात्तानि स्वरितानि	अनुदात्तानि स्वरितानि ॥
55—12	द्वियकाराण्युत्तमे	द्वियकाराण्युत्तमे, वर्जयित्वा ॥ २० ॥ Examples .. ॥ २१ ॥
56—13	सर्वलिङ्गवचनेष्वसमासे तन्वोप स्पृशतेति	सर्वलिङ्गवचनेष्वसमासे तन्वोप स्पृशतेति ॥
57—14	चत्वारि क्षैप्रश्च पञ्चपद्यामन्तोदात्ता- दीनि यादुकारस्य सर्वत्र	चत्वारि क्षैप्रश्च पञ्चपद्यामन्तोदात्तादीनि यात् । ऊकारस्य सर्वत्र ॥ ततो ऽ पवदति । उर्वावा इव पृदाक्काः श्वश्वै श्वश्वास्ते अस्यै वध्वै संपत्त्यै ॥ २२ ॥

॥ इति तृतीय पादः ॥

॥ प्रथम प्रपाठक समाप्तः ॥

आथर्वणे प्रातिशाख्यमूलसूत्रे

प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

[द्वितीयः प्रपाठकः]

ओं कर्मन्कर्मन्नाभंगमधिष्ठिते ऽग्निहोत्रे वृत्रहा विमृधो
वृश्योर्जस्वान्विमृधो वशी विश्वाहा विश्वहा इति
यावद्वा ॥

1 कन्यला	<p>घृतं दुर्हाना विश्वतः प्रपीताः प्रपीतां ब्रह्मचारिभिर्हि सहस्रसातमा भव वसुधान्तश्चैयश्चमाणा भृगुभिरियक्षति द्वयत एकज त्वं व्यसर्पो महि त्वं ज्योतयैनमप्सु ज्योतय- मामकान्चुपण्यन्तीव कन्यलोशतीः कन्यलाः ॥ कन्यला । अत्ययस्यार्थं स्वरितस्तत्र लुप्यते । प्रत्ययस्यादिरित्युक्तमुशतीः कन्यलाः ॥</p>
2 एकारो विभक्त्यादेशश्छन्दसि	<p>अजुषे सखाया सयुजा सखाया पश्चा पृदाकवः सहस्रा- क्षरं प्र पुरो नि पश्चा चित्तिरा उपवर्हेणं चक्षुरा अभ्यञ्जन- मवायमैलव पैलैत्सोमो निरणैद्वध्यमानमनु दीध्याना दक्षिणां दिशमभि नक्षमाणावमूर्या उप सूर्य उप दय्या- खरे गिरीणामुप सानुपूप पात्रे ह्येथामुप कामिनीरनु चित्तेभिः सं युधे वशी यो माभूते ऽ धिजाता परि भूत- मधि धितमधि बुध्यमाना अधि दीध्याना अवत्क्रमे- जत्का मनस्कं वालादेकमणीयस्कमार्त्ता इव धर्मदुधे इव यमे इवापजैत्कृष्णामभि ज्योतिरश्रैत्पाहैदग्निस्तक्मान- मप वाधतां रक्षोहा अप वाधयास्तपिशाचा अपवाधमानो गातुविदं हवामहे नाधमाना महिपो नाधमानस्य नि पैदु- र्गपयो नाधमानास्तत्र यत आवभूथ पशूनां हि पशुपति- र्वभूथ पत्युर्जनित्वमभि सं वभूथ ॥ एकारो विभक्त्यादेशश्छन्दसीति ॥ १ ॥</p>
3 सचतिरन्यत्र	<p>सजेः । पत्सङ्गिनीरा सजन्तु द्विपते त्वा सजामस्या सजन्त्वमित्रानस्मिन्तां स्थाणावध्या सजामीति ॥ सचतिरन्यत्र ॥</p>
4 आकमिति मकारलोपः	<p>आकमिति मकारस्य लोपः ॥</p>
5 शकल्येप्यादिषु पररूपम्	<p>शकल्येप्यादिषु पररूपम् ॥</p>
6 ईकारोकारौ च सप्तम्यर्थे	<p>ईकारोकारौ च सप्तम्यर्थे ॥</p>
7 पूर्वमित्यस्मिन्नर्थे सयकारम्	<p>पूर्वमित्यस्मिन्नर्थे सयकारम् ॥</p>
8 यकारलोपः प्रत्ययान्तरं वा	<p>यकारलोपः प्रत्ययान्तरं वा ॥</p>
9 अपवादो वा	<p>यकारलोपः प्रत्ययान्तरं वापवादो वा ॥ २ ॥</p>
10 वृषभ इति देवताख्यानम्	<p>वृषभ इति देवताख्यानम् ॥</p>
11 अस्तेः प्रैषण्या मध्यमस्यैकवचनम्	<p>अस्तेः प्रैषण्या मध्यमस्यैकवचनम् ॥</p>
12 इत्येतेरिह्यन्यत्र	<p>[शिवा न इहैधि सहुरे हृत पधि सह मेघेधीहैधि पुरुषे- हैवेधि मापं च्योष्ठाः समुद्र इवैध्यक्षितो ऽ जस्र पधि पर्यसा सहैधि देवताभिः सहैध्यत्रैवेधि पितृषु पुरुषगन्धि- रेधि सम्राड्यैधि इति त्रीणि, अपतिष्नीहैधि चारुरेधि प्रियः इहैवेधि धनसनिरिहैधि वीर्यवत्तरः इति ॥] एतेरिह्यन्यत्र ॥</p>

13	परस्तात्पुरस्तादन्यानि	परस्तात्पुरस्तादन्यानि । अतिसर्पात्परस्ताद्यदन्तरा रोदसी यत्परस्तात्पूपा परस्तादस्माभिर्दत्तं जरसः परस्तात् । उपहृताग्ने (?) जरसः परस्ताद्भयं परस्ताद्यतरा परस्ता- देकपत्नीः परस्तादमोचि शुक्रो रजसः परस्ताद्वर्वाङ् परस्तात्प्रयतः ॥ ३ ॥
14	ऐकारान्तान्याकारावाधे	ऐकारान्तान्याकारावाधे ॥
15	यान्याकारोपधानि मकारान्तानि स्त्रियै- कवचनानि ह्रस्वोपधानि पुंवचनानि	यान्याकारोपधानि मकारान्तानि तानि स्त्रियैकवचनानि ह्रस्वोपधानि पुंवचनानि ॥ Examples ॥ ४ ॥
॥ इति प्रथम पाद ॥		
16—1	ऊष्मान्तानि खरान्तावाधानि	ऊष्मान्तानि खरान्तावाधान्याकारान्तात् स्यामेक- वचनानि ॥
17—2	लोपसंदेहे	लोपसंदेहे तदा यत्पञ्चमीपष्ठयोरेकवचनम् ॥
18—3	तृतीयासंदेहे सान्ताश्च	तृतीयासंदेहे सान्ताश्च ॥ —स्त्रीपुंसयोः प्रथमाया एकवचनमनुनासिकान्ताद्धातोः कृतात्वात्प्रत्ययलोपिनः ॥
19—4	आकारान्ताश्च प्रत्ययलोपिनः	आकारान्ताश्च प्रत्ययलोपिनः ॥
20—5	आख्यातं गकारान्तादेव	आख्यातं गकारान्तादेव ॥
20b—5b	भूतेऽद्यतन्या मध्यमस्यैकवचनम्	भूतेऽद्यतन्या मध्यमस्यैकवचनम् ॥ बहुवचनं परपूर्वमकारान्ताश्च प्रातिपदिकात्प्रथमाया बहु- वचनम् । तानि सर्वत्र ॥ ५ ॥ Examples ॥ ६ ॥
21—6	एना अनुदात्तम्	एना अनुदात्तम् ॥ ७ ॥
22—7	ऊष्मान्तानि सकारे परतः संयोगा- दौ च	ऊष्मान्तानि सकारे परतः संयोगादौ च ॥ शकारादौ च ॥
23—8	शकारादौ च	समास्त्वाग्ने या महत्यस्येन्द्र कुमारस्योदप्लुतौ ऽभिभू- र्यज्ञो दमूना अनाधृष्यः परः सो अस्तु जितमस्माकमि- मामेपामतन्द्रो यास्यन्ननुव्रता रोहिणी तिग्मो विभ्राजं दण्डं हस्तादिति विश्वा विसर्जनीयान्ताः ॥ ८ ॥
24—9	विश्वा विसर्जनीयान्ताः	
25—10	खरान्तान्यूष्मान्तावाधानि	खरान्तान्यूष्मान्तावाधानि ॥
26—11	एना अन्तोदात्तम्	एना अन्तोदात्तम् ॥
27—12	खरान्तानि सकारे परतः संयोगादौ च	खरान्तानि सकारे परतः संयोगादौ च ॥ शकारादौ च ॥ ९ ॥
28—13	गोपा मे स्तमभूतं गोपा इति द्विवचने	गोपा मे स्तमभूतं गोपा इति द्विवचने ॥
29—14	एकवचनद्विवचनबहुवचनान्यूष्मान्तानि	एकवचनबहुवचनान्यूष्मान्तानि ॥

45—9 ए॒ना ए॒हा आ॒दयः॑ प्र॒कृत्या॑

ए॒ना ए॒हा आ॒दयः॑ प्र॒कृत्या॑ ॥

पृ॒ष्टाभि॑ वाचः पर॑मं व्यो॑म ब्र॒ह्माय॑ वाचः पर॑मं व्यो॑मो-
त्त॒मं ना॒कं पर॑मं व्यो॑म वि॒श्वंभ॒रानु॑स॒र्पानु॑म्रो॒कोदा॑शवो
रथा॑ इवा॒शूनि॑व सु॒यमा॑न्प॒त॒त्याशु॑मत् इति त्रीणि । आशु-
गा॒ष्टाभि॑व पृ॒तना॑जिमाशुं सु॒प॒क्षमा॑शुमाशु॒र्विप॑श्चि॒त्प॒तय॑न्त-
माशु॑म् (?) उ॒त्पिपा॑न श्लोक॒कृद॑यं पिपा॑न इन्द्रो॒ मा ते
हृद॑यम॒र्पिप॑मु॒त्पिपा॑न वृ॒हस्प॑ते पु॒ना रू॒पाणि॑ दे॒व त्व॑ष्टा
रा॒यः प्रा॒ना रा॒त्र्यप्स्व॑न्ता रक्ष॑तु त्वा—

46—10 ते प्र॒गृह्य॑मध्ये, भू॒तादि॑भ्यः पति॒रुत्तर॑-
प॒दमाद्यु॑दात्तम्

रो॒दसी॑ वरु॒णानी॑ पि॒वतं॑ रोच॒ने शि॑शी॒ते ति॒रते॑ धृ॒त्ते उ॒र्वी
गव्य॑ति॒र्दे॒वकृ॑ते प॒थ्यभि॑श्चा॒वे भ॑वतः; ते प्र॒गृह्य॑मध्ये ॥

भू॒तादि॑भ्यः पति॒रुत्तर॑प॒दमाद्यु॑दात्तम् ॥

47—11 द्वि॒यका॑राणि

द्वि॒यका॑राणि ॥

48—12 द्वि॒जका॑रे

‘म॒ज्जा रज्जुः’ इति द्वि॒जका॑रे ॥

49—13 द्वि॒लका॑रम्

क्षु॒ल॒का इ॒व इति॑ द्वि॒लका॑रम् ॥

50—14 द्वि॒पका॑राणि

पि॒प्पली॑ पि॒प्पलं॑ पि॒प्पल्यः॑ इत्ये॒वमा॑दीनि द्वि॒पका॑राणि ॥

51—15 द्वि॒तका॑राणि

पि॒त्तं वि॒त्तमु॑न्म॒त्तम् इत्ये॒वमा॑दीनि द्वि॒तका॑राणि ॥

52—16 द्वि॒नका॑राणि

अन्नं॑ छिन्नं॑ वाच॒मवि॑श्ववि॒न्नाम् इत्ये॒वमा॑दीनि द्वि॒नका॑राणि ॥

नश॑ब्दप्रत्ययो यत्र द॒कारान्ता॑त्परो भवेत् ।

सर्वा॑णि द्वि॒नका॑राण्यवपन्नं निदर्शनम् ॥

तस्या॑पवादः । नु॒त्तानां॑ परि॒वित्तो॑ म॒त्तो रज॒स्या नि॑ष॒त्ताः ॥ १५ ॥

53—17 ए॒कारान्ता॑नि

ए॒कारान्ता॑न्यका॒रावा॑धे ॥

54—18 ना॒नाप॑दानि

ना॒नाप॑दान्ये॒कप॑दावाधे ॥

शं योः प्रा॒णेहै॒व या॒भ्यामृ॑ते न व॒ल॒दावा॑ न॒स्ते न वि॑न्दन्ते
न्यश्च॑नं स॒दनं॑ ग॒वीना॑मिन्द्र॒ मेघ॑हं तव मा॒स्मातो॑ऽर्वा॒ङ्गै-
र्ध॒र्म आ ग॑तं भा॒ग आ ग॑तं त आ ग॒ताव॑सा स यो॒निमै॑ति
सा नो॒ नाभि॑र्जा॒र आ भ॑र्गं च॒क्रमा॑ को वि वे॒द च्या॑वयतु
प्र वि॒द्वान् न हि द्यु॒ता यथा॑यम॒रपा॑ अस॒द्यथा॑ द्यौश्च॒ पृथि॑वी
च न वि॒भीत॑ इति षट् ॥ यच्च॑ प्रा॒णति॑ याचि॒तां च॑ न
दि॒त्सति॑ यांश्च॒ पश्या॑मि यांश्च॒ न इति॑ ना॒नाप॑दानि ॥ ॥ १६ ॥

55—19 अ॒भ्यास॑स्य

वि॒श्वम॑न्याम॒भीवा॑र जा॒गार॑ प्रवि॒शिवा॑सम् इत्य॒भ्यास॑स्या-
पवादः ॥

ए॒कप॑दानि ना॒नाप॑दावाधे ॥

56—20 अ॒कारान्ता॑नि प्रैष॒ण्या म॑ध्यमस्यैक-
व॒चनानि॑

अ॒कारान्ता॑नि प्रैष॒ण्या म॑ध्यमस्यैकव॒चनानि॑, नै॒गमी॑
त॒कारा॑वाधे ॥

57—21 नै॒गमी॑ त॒कारा॑वाधे

58—22 स्वरि॑तान्तान्यु॒दात्तसं॑हितान्यु॒दात्तेनै॑-
कादेशे॑

स्वरि॑तान्तान्यु॒दात्तसं॑हितान्यु॒दात्तेनै॑कादेशे ॥

59—23	प्रतिपेध उदात्तोऽमदादेशे	प्रतिपेध उदात्तोऽमदादेशेऽनुदात्तः ॥ अनुदात्तान्युदात्तसंज्ञितान्युदात्तेनैकादेशे ॥
60—24	उकारावप्रदाणि	उकारावप्रदाणि ॥
61—25	नकारावप्रदे प्रठनिभावश्च	नकारावप्रदे प्रठनिभावश्च ॥
62—26	मकारावप्रदाणि	मकारावप्रदाणि ॥
63—27	सु इत्येतेनोपसर्गेण	सु इत्येतेनोपसर्गेण ॥
64—28	स्वराब्देन	स्वराब्देन ॥

॥ इति तृतीयः पादः ॥

प्रो दीर्घः ॥

तेशब्दा अनुदात्ता ये छन्द्स्युभयसंज्ञिताः ।

वक्ष्यामो युग्मदादेशे सप्तधा निगमश्रुतान् ॥

तेऽश्मानि तेऽर्धेन चेव तेऽपरस्तेऽक्षिणी च यन् ।

अमुं ते न्विद तेऽमुंश्च यथा तेऽमानि सुप्रिया ॥

विद्यानुदात्तमन्यत्र तेशब्दाः सर्वनाम यत् ।

अनुदात्तं नवेत्यर्थे भाषितं यत्र तत्र तु ॥

अर्थे रट्ठा पद नाच्यं यत्र यत्र यथा यथा ।

॥ १७ ॥

ददातेः ॥

वातो ददाति भर्तृन् इति सार्वधातुके ॥

रयि दा इति भूते । अयतन्या इति सर्वत्र ॥

॥ १८ ॥

इदमः सर्वलिङ्गेषु तृतीयादिषु यो विधिः ।

अन्वादेशेऽनुदात्तान्यन्तोदात्तानि पूर्वशः ॥

अन्तोदात्तान्यर्थपादादौ तद्विभक्तिपरपूर्वं च ॥

समानाधिकरणे समानार्थे पदव्यवायेऽप्यस्मै शतम्

आदीनि चान्तोदात्तानि ॥

Examples

॥ १९ ॥

Examples

॥ २० ॥

69—5 लुप्तशेषेणावग्रहः प्रकृत्यादेशश्च
70—6 दन्तपादद्वयोदकनासिकासहसमान-
रात्रिजायादारुमासाः पुंसि शेरुच्छ्र-
मावद्रम्भीरमिति

लुप्तशेषेणावग्रहः प्रकृत्यादेशश्च ॥

दन्तपादद्वयोदकनासिकासहसमानरात्रिजायादारु-
मासाः पुंसि शेरुच्छ्रमावद्रम्भीरम् इति ॥

71—7 नलोपे च पादस्य

नलोपे च पादस्य ॥

72—8 दीर्घायुत्वायादिषु च

दीर्घायुत्वाय आदिषु च ॥

73—9 पातयतेर्दीर्घोपधस्य

पातयतेर्दीर्घोपधस्य ॥

नि स्तुवानस्य पातय विपूचीरिन्द्र पातय परा शुक्लानि
पातय शरमिव पातयामसि नभ उत्पातयथान्वञ्चमनु

		पातय इयेनौ संपातिना विव चि पपातानु घोषं विद्युतं पात- येतां धुमं पर्युत्पातयासीति ॥
74—10	पादयतिरन्यत्र	पादयतिरन्यत्र ॥
75—11	पद्यतिरन्यत्र	आप्तमाप्त्यानां पत्यमाने इदमा पपत्याद्यौ पत्येत इति ॥ पद्यतिरन्यत्र ॥
76—12	सयकाराणि	अभि त्वं त्यमुषु प्रति त्येत एत उ त्ये पतयन्त्युदु त्वं ज्ञात- वेदसमप त्ये तायवोऽध त्वं द्रप्सम् इति सयकाराणि तमि- त्यसिन्नर्थे ॥
77—13	तमित्यसिन्नर्थे	॥ २१ ॥
78—14	उत्तमा उत्तमेष्विति	अञ्चत्यन्तं प्रथमान्तमुत्तमे परतो द्विधा । उत्तमानुत्तमेष्वित्यर्वाद् मध्ये पराङ्मनाः ॥ अञ्चत्यन्तमतोऽन्यत्र यथासंहितमेव तत् । स्वरे वा व्यञ्जने वाक्यं तथा तद्विभजेत्पदम् ॥
79—15	तकारान्ते	इन्द्रो मे ऽहिमरन्धयन्मित्रश्च जरन्नाम महत्पदम् । तकारान्ते पदे विद्याजकारादिषु तज्जरत् ॥ अवपश्यं जनानां तृणहां जनं प्रैष्यं जनं विवाहां ज्ञातीभि- रूहं जीवातवे ते स्फुर्जयं जातवेदः अपयं जातवेदः पश्यं जातवेदः पश्यं जन्मानि गमयं जातवेदा इति—
80—16	नकारान्तानि मकारावाधे	—नकारान्तानि मकारावाधे ॥ निःसालां धृष्णुमशं निःकृत्या इरां जङ्घाभिः प्रायं नान्वा- नशे वत्सां नि वध्नीमः शतापाष्टां नि गिरति तां न शक्नोति मष्मपाकरं हृपदाकरं नमोऽपथेना जभरैणां तां त्वाङ्गा- वदामसि वर्धयेनां नुदस्व प्रत्यङ्मुनां देवताभिर्य एनां नि- प्रियायतेऽथैनां निप्रियायतेऽथैनां देवा अनुवन्ननत्युद्यं जना विदुः शीभं नानारूपे उदागां जीवो गमयां चकारेति —मकारान्तानि नकारावाधे ॥
81—17	मकारान्तानि	ससं नु दर्शं नु स प्राच्यां नीयसेऽदृष्टानि शमयद्याना- न्मध्वा समञ्जन्निरेव धन्वन्नि जजास गव्यं दुन्दुभ आय- न्यैः न्या अर्कम् इति—
82—18	नकारान्तानि	—नकारान्तानि मकारावाधे ॥ अकरन्मह्यं मृडतान्मह्यं जानीतान्नः स्वान्मित्रो जिह्यो लोकां निःकृतीति तकारान्तानि नकारावाधे ॥ तं निष्कुरु तं नि दध्मस्तं नो भूमे तं नस्तपस्तं निर्देहत तं नो गोपायतास्माकम् इति षण्मकारान्तानि नकारावाधे ॥ २२ ॥

॥ इति चतुर्थं पाद ॥

॥ द्वितीयं प्रपाठक समाप्त ॥

॥ आथर्वणे प्रातिशाख्यमूलसूत्रे
द्वितीयः प्रपाठकः समाप्तः ॥

[अथ तृतीयः प्रपाठकः]

1 रेफप्रकृतिप्रोपकन्वरेषु

ओं रेफप्रकृतिप्रोपकन्वरेषु ॥

रेफप्रकृतिप्रोपकन्वरेषु ॥

रेफ इति ॥

निकेत्या अकः सायंप्रतिवेन आवरसंतश्च वि वर्धनवे कः

प्रथमा द्वाविंश गुह्यमाहोविंशं वृत्तं वाः सुगुह्यमाह-

गित्यव्ययानि च ॥

2 अव्ययानि च

प्रगृह्याणां प्रकृतिभावस्यापवादः ॥

3 आमन्त्रित ओङ्कार इत्याचनार्थं प्रकृत्या

आमन्त्रित ओङ्कार इत्याचनार्थं प्रकृत्या ॥

अङ्कारादौ प्रकृत्या पङ्कादेशोऽपि वा क्वचिन् ।

यस्ते नून्योऽविषयथा प्रकृत्यान्वय लभयेत् ॥

॥ १ ॥

4 अपिपूर्वो दधातिः

अपिपूर्वो दधातिः ॥

5 आन्नेडितसमानस्य

आन्नेडितसमानस्यपवादः ॥

उमे यत्र द्वित्कानां नोऽन्तेन विगृह्यते ॥

आख्यानं यद् द्वित्वान्ते नाचं पूर्वपदं भवेत् ।

परमुच्यविगृह्यते 'धत्त धुने' ति निदर्शनम् ॥

6 अनान्नेडितान्यान्नेडितसदृशानि

अनान्नेडितान्यान्नेडितसदृशानि; भृमा भृमा पशूनां नमो

नमो देवजनैभ्यो माया ह जप्ते मायया मायाया ये ये

चेमे ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी स्योना स्योनागन्म स्वस्वर्मा ना

वाचन्ना ना द्विसिष्टं ते ते भिनन्तीति यथा ॥

॥ २ ॥

7 पञ्चणव्योपाचारदीर्घन्वसमापत्तेः

पञ्चणव्योपाचारदीर्घन्वसमापत्तेरपवादः ॥

सुनृतावदपाष्ठवैदिनि पञ्चस्य ॥

विपुर्नृपा प्रतिबुध्यमाना अप्रतिनन्द्यमानाः

अभ्यघ्रायन्ति तादुरि—

अष्टन.—

द्विनोतेः—

योचप्रतीयोधौ केसरप्रादन्वायाः अभ्यघ्रायन्ति पतिष्पज-

तिष्ठिपं दाचार जागार नीमायेति उपाचरितस्यापवादः ॥ ॥ ३ ॥

गवां यः पतिर्दीर्घायुरस्या यः पतिर्भूम्याः पृष्ठे हस्तिन्याः

पदेन यस्याः पदे परि भ्रातुः पुत्रादायुः प्रतरं दधाना

जीवानामायुः प्रतिर ये नः पितुः पितरो हविः पुरो-

डाशम् ॥

पञ्चस्यापवादः । गोसर्पिं वि सीमतोऽभि लिप्यदेऽनु सतुं

सवितवेऽनिसराः प्रतिसरोऽधि स्कन्द वीर्यस्वाभिस्कन्दं

नृगीवाभि स्वाम पृतन्यतः प्रतिसाशनं पञ्चानु सेचिरे

गात्रानु सर्वा ॥

रपर-सृपि-सृजि-सृशि-सृहि-सृजि-स्वरति-स्वरतीनां च॥
णत्वस्यापवादः । चित्रभानो प्रपीनाः प्रपीनाः प्रमनाः प्र
नभस्व प्र नभतां परिहिनीमि पर्येनां ब्रह्मनुत्तं प्र मिनी-
ज्जनित्रीं प्र मिनन्ति व्रतानि न प्र मिनाति संगिरस्त्रिनामं-
स्त्रिनाभि त्रिनाके ॥

॥ ४ ॥

वालिति पर्वास्या ग्रभीता दूडाशे पापमाछेतु पुमान्पुंसः
परिजातो यां वा ते पुरुषेषु य उग्रीणामुग्रबाहुयुः
सुप्राव्या रे स्वर्पाः स हि न त्वं तुविष्टमो वृद्धो वनानि सं
चर यत्र त्वाछावदामस्यदितिर्जनित्वमोण्योरमतिर्भाः
स च त्वानुद्वयामसि वीरतमा शविष्ठा वि चयत्कृतं
नोऽधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मो वरीयो यावया इतो यज्ञं
नयत देवता नः पतयन्ति नक्ताभिर्यातुमावत्कृष्टराधिरुप-
जीवनीयो हस्तिनीव पद्धती पडर आहुरपितं नहि तज्ज-
राय युक्ष्वा रथं सुवृजनासु दिक्षु मानुषीषु दिक्षु मास्य
त्वचं चिक्षिप ऋक्षाकं वा नीचार्यच्छशयुरस्माकासो
ययोर्विधानापपद्यते पर्येति रक्षन्विश्यानां वधा वन्याय
तष्मनेऽदितेरकार्पं तदु पु प्र वोचत्सुतपौ मा तै रिषन्
विद्वनो न विद्वान्यथैषु सत्यमुदष्टुतमिव दारु संशितं
समिद्धे जातवेदसि ब्रह्मणा कस्मिन्नङ्गे सुकृतामेतु लोकं
वध्रेरध्वर्यो देव सेनाभ्यः प्राणेन समवादिरन्नापस्पुत्रासो
अभि सं विशध्वं पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व नः ॥

परिपूर्वश्च गणः ॥

हकारादिः संयोगः इवर्णस्थो यकारादौ न गुर्ध्रवति इति ॥ ५ ॥

दीर्घत्वसमापत्तेरपवादः । शपथयार्वनी यवयावान् ॥

कृणोत्वित्यत्र त्रिधातु षत्वं न ॥

मतौ ह्रस्वः ॥

संहितायां विसर्जनीयस्य लोपः ॥

उत्तममुदात्तम् ॥

उत्तरपदे ह्रस्वः ॥

आद्यक्षरस्य वृद्धिः ॥

चक्षुषमिति पञ्चपद्याम् ॥

प्रसारणं दिप्सतीत्याद्यचतुर्थप्रतिषेधे ॥

यकारादौ बहुलं दीर्घः ॥

न भवन्ति । अरातियाज्जनियन्ति पुत्रियन्ति मृगयुः
प्रभृतीनि च ॥

गविष्टौ गवेष्टेण इति न लोपो वकारस्य ॥

- 8 कृणोत्विति
9 मतौ ह्रस्वः
10 संहितायां विसर्जनीयस्य
11 उत्तममुदात्तम्
12 उत्तरपदे ह्रस्वः
13 आद्यक्षरस्य वृद्धिः
14 यकारादौ बहुलं दीर्घः
15 गविष्टौ गवेष्टेण इति न लोपो
वकारस्य

16	शपथेयं सहशेय्यायेत्येकारात् परो यकारः	शपथेयं सहशेय्यायेत्येकारात्परो यकारः ॥
17	पूर्वपरौ ह्रस्वौ	जायामुपैमि तद्राहणं पुनरस्मानुपैतु इत्येकारः ॥ पौत्राद्यमन्नाद्यं मेधातिथिं पुरुषास्थे अग्ने अक्रव्यादिति पूर्व- परौ ह्रस्वौ ॥
18	अकारेकारावागमौ पूर्वस्य	अपवान् ज्योतिषीमानित्यकारेकारावागमौ पूर्वस्य ॥
19	विधेमेत्यन्यत्र	संस्त्राव्येण हविषा जुहोमि समानेन वो हविषा जुहो- मीति । विधेमेत्यन्यत्र ॥
20	अकारान्तान्विवति	अकारान्तान्विवति ॥
21	एकारान्ताच्च	एकारान्ताच्च ॥
22	ओकारान्ताच्च	ओकारान्ताच्च ॥
		Examples

॥ ६ ॥

॥ इति प्रथम पादः ॥

23—1	उत्पूर्वो हृषिः	उत्पूर्वो हृषिः ॥ मही क्षेमं मही अस्कभायन्मही रोधचक्रे इति द्वि- वचनानि । एकवचनान्यन्यत्र ॥
24—2	एकवचनान्यन्यत्र	तकारान्तान्वाकारावाधे ॥ आरात्त्वदन्या दूरात्त्वा त्व क्रपभः ॥
25—3	तकारान्तानि	उद्यन्ताद्वा सुर्न लुप्यते रुदन्ताद्वा ॥ ईकारे वापि मत्वर्थे ॥ स प्रत्युदैत्सलिलादुदैतां यतमाने यदैतमन्वैतद्रूतेन इत्ये- कारादीन्येतेर्ह्यस्तन्याम् ॥
26—4	उद्यन्ताद्वा सुर्न लुप्यते रुदन्ताद्वा	प्रेतं पादौ प्रेता जयता तत्परं ताप्सरसः कृव्याद्वा प्रेतं दक्षिणा इत्याख्यातेन विग्रह उपसर्गेण च ॥
27—5	एकारादीन्येतेर्ह्यस्तन्याम्	प्रेतो यन्तु प्रेतो मुञ्चामीत्युपसर्गेण विग्रहोऽव्ययेन च ॥
28—6	आख्यातेन विग्रह उपसर्गेण च	यथाशास्त्रं क्रमः संयोगे ॥
29—7	अव्ययेन च	वर्तै वेशन्त्या इवान्वविन्दाम कर्त्रे कर्त्रे कृत्याकृता कृतं पुनः कर्त्रे इति रेफमध्ये तकारः ॥
30—8	यथाशास्त्रं क्रमः संयोगे	प्रसर्गाणमिति रेफमध्ये सकारः ॥ अस्थत्रिष्टुत्रस्य इति इति सथनाः । यथास्थानं यमः ॥
31—9	रेफमध्ये तकारः	ख्यातौ शक्यौ शुशुधीति वो धौ शुचेः ॥
32—10	रेफमध्ये सकारः	अन्वान्वं मित्रतूर्याय विश्वगोऽयः संवाधतन्द्रयो यजुष्यो भागमृत्वयो मात्वयोऽधोगनु छय श्यामेन स्फयावंसौ इति यकारान्तः संयोगः ॥
33—11	ख्यातौ शक्यौ शुशुधीति वो धौ शुचेः	गल्हो चिल्हो (?) हकारान्तः संयोगः ॥
34—12	यकारान्तः संयोगः	त्मना त्मन्या इति तमौ । यथास्थानं यमः ॥
35—13	हकारान्तः संयोगः	
36—14	तमौ	

37—15	गमौ	जग्मे अग्मतम् (?) इति गमौ । यथास्थानं यमः ॥	
38—16	कनौ	कनिक्तमिति कनौ । यथास्थानं यमः ॥	
39—17	पनौ	पनिमतमिति पनौ । यथास्थानं यमः ॥	
		अभ्यासस्यागमो नीत्युपधा लुप्यते पनेः ।	
		छन्दसीत्यागमो लोपः पनतेश्चर्करीतवत् ॥	॥ ८ ॥
40—18	ककारादिः संयोगः	परिवृक्ताज्येनातिपक्वेति ककारादिः संयोगः ॥	
41—19	रेफादिः संयोगः	अनवधर्ष्यमिति रेफादिः संयोगः ॥	
42—20	कृत्तीर्दृशीनीतीकारः	कृत्तीर्दृशीनि इतीकारः । ऐकारोऽन्यत्र ॥	
43—21	यो अश्व्येनेति यकारः	यो अश्व्येनेति यकारान्तः संयोगः ॥	
44—22	विकारेऽचयवे वा	विकारेऽचयवे वा ॥	
		वृक्न इति कनौ । वृश्नेः । यथास्थानं यमः ॥	
		यृक्त इति कनौ । यथास्थानं यमः ॥	
45—23	हैरण्यैरिति ण्यौ	हैरण्यैरिति ण्यौ ।	
46—24	ताम्रधुम्रा इति मरौ	ताम्रधुम्रा इति मरौ ॥	
47—25	नद्यो वेशन्त्या इवेत्ययकारम्	नद्यो वेशन्ता इवेत्ययकारम् ॥	
48—26	त्वष्ट्रेव रूपमिति तृतीयान्तम्	त्वष्ट्रेव रूपमिति तृतीयान्तम् । रेफान्तः संयोगः ॥	
49—27	अपरुध्म इति धमौ	अपं रुध्म इति धमौ । यथास्थानं यमः ॥	
50—28	कल्मलिः कुल्मलमिति लमौ	कल्मलिः कुल्मलमिति लमौ ॥	
51—29	सत्ते द्वितकारम्	रजस्या निपत्ता इति सत्तेद्वितकारम् ॥	
52—30	आर्द्रहस्ता समङ्ग इति रेफङ्कारादिः संयोगः	आर्द्रहस्ता समन्त इति रेफनकारादिः संयोगः ॥	
53—31	तिर्यमिति तिरौ	तिर्यमिति र्यौ ॥	
54—32	ऋभ्वाणं मातरिभ्वरीति भवौ	ऋभ्वाणं मातरिभ्वरीति भवौ ॥	
55—33	अन्तवच्चा समन्ते प्र यद्गन्दिष्ठो जिह्वां नि तृन्धीति नकारादिः	अन्तवच्चा समन्ते प्र यद्गन्दिष्ठो जिह्वां नि तृन्धीति नकारादिः संयोगः ॥	॥ ९ ॥

॥ इति द्वितीय पाद ॥

56—1	नकारस्य विसर्जनीयः	नकारस्य विसर्जनीयः ॥	
		Examples	॥ १० ॥
57—2	नकारस्य रेफः	नकारस्य रेफः ॥	
		तक्मस्तावानस्युद्यस्तेजीसि न घ्रस्ततापोद्यस्त्वं देव सूर्येतः सस्तानि पश्यस्यारोहस्त्रिदिवं दिव इत्यतोऽन्यत्र	
58—3	ह्रस्वोपधस्य तवर्गे प्रकृत्या	ह्रस्वोपधस्य तवर्गे प्रकृत्या ॥	
		तवीयान्तपसा चिकित्वान्वं द्रुतो देवान्तां त्वाह्वावदामसि चि शत्रून्तादि जनान्दहन्तमृषीन्तपस्वतो यम विचस्वान्न	
59—4	दीर्घोपधः सप्तधातु विसर्जनीयस्य	इति दीर्घोपधः ॥	

- 60—5 यवापय समासे सकारः कपयो.
समावातु मिमंजीयस्य लोपः ॥
समासे सकारः कपयोः । जनन्तस्तस्यापवादः । अन्तः-
कोशमिजानःपात्रे रेगिज्जीं सद्यःक्रीः श्रेयःकेतः दुन्दःपत्रे
पुनःपत्र इति ॥
- 61—6 पञ्चम्याः परी
पञ्चम्याः परी पञ्च. सकारः । तस्यापवादः । पुमान्पुंस.
परिजानः प्राणमह्यः पर्याचरन्त ननुः परि प्रजतिन्
यत्पनिभ्यः पर्याभूत सङ्गः पृद्धाहो. परि संवृत्तमवायोः
परिपुन्यन्तः प्रियन्तः परिभूरमि दिवस्युयिग्याः पर्याज
उद्भूतं पृद्धतः परि मामानि वायो. पर्यामोन्क्रामान.
परि ॥
- 62—7 मिमंजीयस्य सकार.
मिमंजीयस्य सकारः ॥
- 63—8 पञ्चम्यापवादः.
पञ्चम्यापवादः । तस्य पुत्र अधिस्त्रं एवन्तस्त्रादुस्तुयं
रदिमिन्ना मन्युस्ते रगिस्ते मणिस्ते गृधुस्ते तनयिन्नुले
तप्रीनान्तुभ्ये प्राचीन्त्ये पतिन्त्यभिन्नाकुमित्तं श्रवस्यु-
न्य योन्त्य गृहपतिन्त्य दिविपोन्त्य ॥
- 64—9 अनुपसर्गात्सकारः
अनुपसर्गात्सकारः ॥
- 65—10 पूर्वपदात्
पूर्वपदात्सकारः ॥
- Examples ॥ ११ ॥
इमं पु तद् पु पर्यु पु म्हीम् प्व १ न्य ऊ पु स्तुप ऊ पु
न्यम् पु पु र ऊ त पकम ॥
उपसर्गस्योत्तरपदे दीर्घः ॥
नीडादादिपानिज्ञेपूत्तरपदे दीर्घ इक्षेपु च ॥
अभ्यासस्य दीर्घश्छन्दसि ॥
- 66—11 उपसर्गस्योत्तरपदे दीर्घः.
67—12 अनिज्ञेपूत्तरपदे दीर्घ इक्षेपु च
68—13 अभ्यासस्य दीर्घः छन्दसि
Examples ॥ १२ ॥
अभ्यादीनां मतौ दीर्घः ॥
सर्वलिङ्गवचनेषु च ॥
- 69—14 अभ्यादीनां मतौ
70—15 सर्वलिङ्गवचनेषु च
Examples ॥ १३ ॥
- 71—16 प्रथमस्य
प्रथमस्य दीर्घः ॥
Examples ॥ १४ ॥
- 72—17 द्वितीयस्य
द्वितीयस्य दीर्घः ॥
- 73—18 साध्यासादादीनामुत्तरपदाद्यस्य
साध्यासादादीनामुत्तरपदाद्यस्य दीर्घः ॥
निलोपे बहुलं ह्रस्वो निलोपे बहुलमिति ।
अन्येषां दृश्यते दीर्घः स समापाद्यते पुनः ॥
- 74—19 नामेत्यस्य ह्रस्वान्तमसमासे
निहिता सप्त नामा इति । अतोऽन्यत्र नामेत्यस्य ह्रस्वान्त-
मसमासे ॥ नामा विश्वरूपो नामाधीरध्नीरिति ॥ १५ ॥
अकारे जनिमा पूर्वं दीर्घत्वं यत्र दृश्यते ।
असमासेऽपि सर्वत्र ह्रस्वेन विभजेत्पदम् ॥

75—20 निपाताव्ययानामुत्तरपदाद्यस्य

॥ इति तृतीय पाद ॥

समानाक्षरदीर्घान्तमाख्यातं नैव विद्यते ।
 सांहितं यत्र दीर्घत्वं ह्रस्वेन विभजेत्पदम् ॥
 अकारान्तानि प्रैषण्या मध्यमस्यैकवचनानि ।
 नैगमी तकारावाधे ॥
 निपाताव्ययानामुत्तरपदाद्यस्य दीर्घः ॥

अघेति व्यञ्जने दीर्घो वर्जयित्वा त्वं धीः परम् ।
 स्वरादावथ सर्वत्र व्यञ्जने ह्रस्व एव तु ॥
 एवेत्येव तु दीर्घान्तं पादादौ यत्र दृश्यते ।
 Examples

॥ १७ ॥

समासेऽवग्रहः शिष्टः पदकारेण शास्त्रतः ।
 समुद्रादीनां प्रतिषेधो युवत्यादिषु तद्धिते ॥
 विभक्तौ यत्र नेष्यते पदात्पूर्वादवग्रहः ।
 तद्वक्ष्यामि यथाम्नातमाचार्यैः शास्त्रबुद्धिभिः ॥
 रुदिशब्दार्थसंज्ञा ये नेङ्ग्यन्ते ककुभादयः ।
 तच्छास्त्रं शब्दमित्यर्थं यथासूत्रे निपातितम् ॥
 संदेहाद्वर्णलोपाच्च व्यत्ययान्नावगृह्यते ।
 इकारात्परपूर्वयोरनीचो कारणं (?) स्मृतम् ॥
 तसौ मत्वर्थे पदत्वप्रतिषेधेन नेङ्गयेत् ॥
 प्रापाभ्यामनिगन्तास्त्वञ्चतौ नावगृह्यते ॥
 सर्वनाम्ना दृशश्चैव परिमाणे च यो विधिः ।
 उपसर्गोभ्यो धोपनतेस्तु युवत्यादींश्च नेङ्गयेत् ॥
 प्राणोऽपीनति वोदितः प्रापाभ्यां दीर्घसंशयात् ॥

Examples

॥ १८ ॥

76—1 अञ्चतौ लुप्तप्रत्यये नेङ्गयते

अञ्चतौ लुप्तप्रत्यये नेङ्गयते ह कदाचन ॥
 इष्टापूर्तं पितापुत्रौ ह्रसासुदौ द्यावापृथिवी द्यावाभूमी उषा-
 सानक्तैकादशो द्वादश षोडशी शोडशिनमहोरात्रे शुना-
 सीरा यज्ञायज्ञिर्यं सूर्यामासयोः ॥ ॥ १९ ॥
 समुद्रोऽभिष्टये किमीदी जरायु हारिद्रवेषु निहः स्थपतिः
 सौत्रामण्योदारथि मानस्था (?) गोपा गोपीथश्चन्द्रमाः
 रुक्वाकाबुभयादन्नुभयादिति सीमन्तमसमार्ति शीर्षकिं
 परशुरोषधयः पङ्क्तिं आज्यमनुष्टुप् ।
 काहावाहमदोमदमश्वत्थो न्यग्रोघाः कश्यपो विश्वामित्रो
 गविष्ठिरं मुद्गलं विश्वानरे वैश्वानरो विश्वाहा विश्वहा
 नराशंसो वराहोऽप्सरसो गन्धर्वो रुशती कालकाञ्जा

अङ्गुशो मध्दिनें शिशुमारा अजगराः पुलीकयाः शङ्खो-
 ऽलिङ्गवा जाप्कमदाः श्वशुरः कुवित्कुपुम्भं कुचरः कुमारः
 कुष्ठः कुसूलाः कुनखिना कुकुंधाः कुकूरभाः कूपे कुवेरोऽ-
 कूपारः कुसिन्धं कुह्वः कुष्ठिकाः कुम्भः कंकुभा करमाः
 क्षिमाः कुरमपामार्गः प्राणाहस्य प्रावृता प्राशं प्रति प्रेयसी
 प्रत्न आध्र आण्ड्यौ, आवृणिराह्नसमायुधमातुरमा-
 पितमामनसमामिचार्यमाघाटाः शृङ्गादाभूकमाखुमासक्ति-
 रातिरात्वर्थ आशीविष आहनो वशाघ्नो विष्टारी विष्टपं
 विष्टम्भा विष्टची विष्टक् विष्टं विष्टचो विष्टचीनान् वीधे ॥ २० ॥
 विद्वला अविधवा विप्रो वीर्यो विवस्वान्विष्वक्ते दुरोणे
 दुधुना दुराहा दूरं दुष्टं दुरदम्भा दुहिता दुर्यान् सुनृता
 सूकरः स्वसा स्वाहा सुपा व्यूणोतु रिशादाः सुरभि आ
 सुष्यन्ती स्वस्ति स्वसराणि स्वावृगभीशुनाभीरुणं मही-
 यतेऽनुक्यमन्तक्यानुपुष्परचं पराचीना निष्का निष्टयो
 नीलं नीचीनस्य नीचो नीचीनीहारः प्रेण्योऽर्वत्तिस्वरा-
 वरेऽर्वरमपरापरेऽपरमवमावमेऽवममपाञ्चमपाष्टादपाञ्चो
 यन्त्ववाचीनमवाचीनानुपभृदुपचैः पयस्यं संस्कृतं
 संस्कृतं परिष्कृता विष्टतिर्विष्टती जास्पत्यमतस्करं
 तस्करो वनस्पतिर्वृहस्पतिः प्रायश्चित्तं प्रायश्चित्तिम-
 प्रतीत्तं परीत्तः प्रत्तमवत्तामुद्धत उद्धिता उद्धियमाणो-
 द्धुता उद्धते तमिता उत्थातुर्हितः श्वाविद्धदयाविधं
 मर्माविधं प्रापाद् तुरापाद् पृतनापाद् शत्रूषाण्महीया-
 डभीपाडस्मि विश्वापाद् ॥ २१ ॥

येषां शास्त्रेण नेष्यते पदानां कचिदिङ्गनम् ।

आवाधायाद्य (?) दृष्टत्वात्पठितानि परीवृतात् ॥

अरपा अङ्गुतोऽन्येद्युरनवद्याभिर्मगुन्धाः शेरभक् शेरभ
 शेवृधक् शेवृध सिनीवालि स्तरीतवे मथायति कर्मा
 अलुभ्यतः करम्भं पतित्वानुपगारादक्युपमस्य मातरि-
 भ्वरी समह वृष्ण्यमसश्चतो भूर्णयः सक्षणिः श्मश्रूणि
 सनिस्त्रसो मनुष्यद्येवापासः कष्कपात्तो नदनिमा तता-
 महाः पितामहाः शपथेय्यं साहन्त्य पुंसि नीलागलसाला
 सन्धुपीररगराटेपु स्थूलभं समाभ्योऽसत्यासनि गोधा
 मेघा स्वधा अद्धा त्रेधा श्वापदं शितिङ्को वल्लगः पतङ्ग-
 पण्डगाः सारङ्ग पिशङ्ग पिङ्गो भृङ्गाः हरिमाणं जरिमा
 महिमानं वरिमत इदावत्सरार्य पुरोडाशौ परमामन्तितम् ॥
 कार्पावणा पत्समानो दुन्दुभिः शशियेन पत्तत ओपशिन-
 मदितिर्जनित्वमोण्योः सभा नरिष्टा सर्वामनि दमूना

नूतनं समीचीः कितवान्सहस्रं ममत्तनं कलशे शाङ्कुरस्य
पलीजकम् ॥

गोपायन् कुक्षिला उरुण्डा ये च मदमटाः तुण्डेलमुदुम्ब-
लमयाशवोऽघलाः सरमायै सघ्नीचीः सभागयति रेव-
तीरनामया अलजेः सप्तथमुत्तानायां कसन्नीलं दशोनसि-
मसुखं उलूखलमर्धुदिः करौकरं पदुरावधारिणीः ॥ २२ ॥

शफकः सार्थिः सहुरिः शिखण्डिनो जीमूताः पतत्रिणो
मुद्रलं मातरिश्वा मधुलालसाला शिलाञ्जाला तलाशा
मदुघान्मधूलकमसभ्यं मेखलां यजत्रा गोत्रस्योलपेषु
कम्बूकान्महीलुका कम्बले मन्दसाना गव्यूतिर्वहुलान्
ककाटिकां लाङ्गलं नानानमुलुलयः सूर्यो वृषभो गर्दभे
पर्जन्यः सारमेयौ सोमर्ष्यर्चनानाः कसांभ्यु ककाटं वंसगः
शरदौ रिशादा मर्यादाः पादौ मगधेभ्यः कवन्धं रिशादसो
नलदी पलदानां मागधस्तिल्पिञ्जं कूल्बजं वल्बजं
लिबुजा चीपुद्रुः पुतुद्रुरंसर्द्रा मिथुयामुया भद्रया उर्विया
सनेयं समनं सखा सख्युः सहुरिः सदान्वाः सनातन-
ममभिः सद्रुः सरण्युर्गोतमः कतरः कतमो यतरा यत-
मोऽश्वतरस्याश्वतर्यः प्रातरुच्चा उच्चैर्नीचैः पराचैरपाचैः
चतुष्टयं सदा सर्वदा मध्यंदिनः कक्षीवान्छीवान्छी-
वन्तावप्रजस्तामस्वकता पुरुता करता जनता देवता
द्वयाविनं उभयाविनं मामयाविनं मामयावी मेखलावी
मेधावी ध्रुवर्मयो जिगीवान् ददावोश्चिकित्वान्विद्वान् ॥ २३ ॥
समन्तः सर्वतोऽर्थेऽन्तोदात्तं नावगृह्यते ।

आद्युदात्तमवगृह्यते पूरणार्थं ॥

समानमस्मिन्को देव इत्येतदेवावगृह्यते ।

अतोऽन्यानि समानानि नेह्येतसर्वदा कविः ॥

अघमवयमवयमित्येतदेवावगृह्यते ।

अतोऽन्यानि नावगृह्यन्ते ॥

अभिधावाभ्याशामाशिष्येतदेवावगृह्यते ।

अतोऽन्यानि आद्युदात्ता(नि) दिगर्थे नेह्येदसौ ॥

उतोत्तरस्मादिति च इत्येतदेवावगृह्यते ॥

उत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वे सिलाञ्जालास्युत्तरा उत्त-
रादुत्तरो हंस्युत्तरस्मिन्समुद्रे पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रम् ॥

अतोऽन्यान्यवगृह्यन्ते ॥

आयन्नित्यन्तोदात्तं यत्र दृश्येत नामवत् ।

आकारेणावगृह्णीयादायन्त्र चन्द्रमः ॥

आख्यातमाद्युदात्तमनुदात्तं वा यदा भवेत् । तन्नाव-

गृहीयादयंशकाक्ष्मायुन्ताः सतगृध्राः ॥ २४ ॥

अकागन्मानशब्देऽपि पन्नो नावगृह्यते ।

यजमानः पयमानो वर्धमानो निदर्शनम् ॥

स्वगात्कशब्दे नेङ्ग्येत्तुणिङ्कः शिपयितुकाः ।

उपर्युक्तानु नर्गकाच्छुकाद्विद्यादत्र निदर्शनम् ॥

अनुवितामुदिता स नमुंय (?) उद्यमानमुदिता प्रसारिणा ।

वरिः ॥

अनिष्टिपमनिष्टमशर्णपुणोऽवृष्टमभ्यस्तान् । तस्यैव ।

नोपसर्गः ॥

अवृष्टम् । यदिप्रतिपद्यः । अनुद्यम् ॥

विद्यं विरः । वेदनम् । नोपसर्गः ।

विदेरेव । मर्हता विद्युनो लोकं विराने विद्युर्मे विद्युर्नम् ।

नोपसर्गः ॥

पित्या विंदेष्ट विद्र वित्ता । अपसृष्टेयामानृचुरीनशाना

आत्माशुगुयोगधर्मनापमिति धात्वादि दीर्घोपधम् ।

नोपसर्गः ॥

अचिंफदुत्कनिकदृच्छाशदानः शशायमानः शशयुः

शिथियाणो दधिगुतत्तरीतुं करीकृशं विद्युर्गजिज्या-

सतः सरीशुर्गं वर्गनृजं मरीमृशमविद्युतदित्यभ्यस्ता

धातवः । नो समासः ॥

॥ २५ ॥

77—2 देवताद्वन्द्वे दीर्घाद्विभ्याभ्यःस्तु

देवताद्वन्द्वे दीर्घाद्विभ्याभ्यःस्तु ॥

सौ च ॥

सकारे विनतेऽन्यतोऽपि अग्निष्वत्र निदर्शनम् ॥

78—3 समस्तमेकाक्षरं वृद्ध्या

समस्तमेकाक्षरं वृद्ध्या यद्भवेद्विकृतं पदम् ।

स्वगतत्तावगृहीयाच्छाकल्यस्य तथा मतम् ॥

79—4 एकाक्षरमवर्णान्तम्

एकाक्षरमवर्णान्तं यद्भवेन्नत्र उत्तरम् ।

तत्पदं नावगृहीयादप्रयावादिवर्जितम् ॥

सारथिर्विद्युरो व्यथिर्व्यचः स्वतो नकुलो नखं नपात-

मोपशः ॥

पनिष्पदा पनिर्मतं वर्नीवजताद् वरीवर्जयन्ती चराचरः

खनित्रिमाः कृत्रिमः पूत्रिमम् ॥

80—5 स्वरलिङ्गस्वरविभक्तिवचनविशेषेषु

स्वरलिङ्गस्वरविभक्तिवचनविशेषेष्विति यावद्वा ॥

81—6 वर्णलिङ्गस्वरविभक्तिवाक्यव्यत्यय-

शास्त्रे पुराणे कविभिर्दृष्टमेतत् वर्णलिङ्गस्वरविभक्तिवाक्य-

शृण्वन्सि

व्यत्ययशृण्वन्सीति ॥

82—7 वर्णलोपागमह्रस्वदीर्घप्लुत-आत्मने-

वर्णलोपागमह्रस्वदीर्घप्लुत आत्मनेभाषाः परसैभाषा

भाषा-परसैभाषा अपियन्त्यपियन्ति

अपियन्ति ॥

न तर्कबुद्ध्या न च शास्त्रदृष्ट्या,
 यथास्नातमन्यथा नैव कुर्यात् ।
 आस्नातं परिपत् तस्य शास्त्रं,
 दृष्टो विधिर्व्यत्ययः पूर्वशास्त्रे ॥
 आस्नातव्यमनास्नातं,
 प्रपाठेऽस्मिन् कचित् पदम् ।
 छन्दसोऽपरिमेयत्वात्,
 परिपत्तस्य लक्षणं परिपत्तस्य लक्षणमिति ॥

॥ इति चतुर्थे पाद ॥

॥ इति तृतीय प्रपाठकश्च ॥

आथर्वणे संहितालक्षणग्रन्थे प्रातिशाख्य-
 मूलसूत्रं समाप्तम् ॥

अथर्वप्रातिशाख्ये तृतीयः प्रपाठकः समाप्तः ॥
 इति प्रातिशाख्यं मूलसूत्रं समाप्तम् ॥

स० १६६८ वर्षे, द्वितीय आषाढ वदि ६ पष्ठी, सृगुवासरे ॥
 लेखकपाठकयोः शुभं भवतु ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥

[illegible]

॥ ॐ नमो ब्रह्मवेदाय ॥

[प्रथमः प्रपाठकः]

ॐ नमस्कृत्य ब्रह्मणे शंकराय । ऋषिभ्यः पूर्वैभ्यः । शमु वाचास्तु मे गीः ।
प्रश्नां ब्रह्ममेधां तपश्चादिश्याद्ब्रह्मा यशसं मा कृणोतु ॥

1 ॥ अथातो न्यायाध्ययनस्य पार्षदं वर्तयिष्यामः ॥ १ ॥

अत्रोच्यते । य इमे त्रयो न्यायाः क एषामाद्यो न्याय इत्यत्राह :—

2 ॥ पदानां संहितां^१ विद्यात् ॥ २ ॥

ततूनां यथा तन्तूनां वासो यथा दासशिलामृदां प्रासादस्तथा च संधिशस्त्राणि
मांग पदसंघानार्थं प्रोक्तानि । माङ्गलिकस्त्वाचार्यो मध्ये पदं न्यायं प्रोवाच । अथ किं-
प्रयोजनोऽयं पदविधिः । ननु चोक्तम् :—

3 ॥ समर्थः पदविधिरिति^१ ॥ ३ ॥

3b इहापि वक्ष्यति :—

ऋषिप्रोक्तमन्त्रादिशब्दस्वरज्ञानार्थः पदविभागः ।

padādhyaanam
antādīśabdasvarārth-
ajñānārtham iv 107

3c तदिदं शास्त्रं व्याकरणं पुरस्तादध्येयमलंविज्ञानाय । आम्नायदार्ढ्यार्थम् ।

शास्त्रान्तरेष्वन्यथा निगदत्वात् । समानशब्दानां स्वरान्यत्वाद्दर्शन्यत्वाच्च । कानि

3d पुनरस्य प्रातिशाख्यस्य प्रयोजनानि ?

वक्ष्यति :—

वत्व० एतावत्त्वमपवाद आवाधश्चार्थशब्दतः ।

पंच सांवेदनं न्यायमुखं पञ्चस्वर्थेषु वर्तते ॥

पञ्च पञ्चार्थसंनिवेशाद्गम्यते पञ्चैव प्रयोजनानीति ।

॥ १ ॥

1 Omitted in V, P, Vr has ओ नमो अथर्ववेदाय, Al and § ओ नमो श्रीब्रह्मवेदाय 2 V संहिता, § संहित

3 P पदविधिरिति ।

वत्त्व—30 अथ कीदृगेतावत्त्वं नाम ?

यत्रैतानि पदान्येवमादिष्वेवं भवन्त्यतो नान्यथेति ।

तद्यथा :—

श्चा० पूषा त्वेतश्च्यावयतु प्र विद्वान्—१८. २. ५४ = X 17 3

अत्र च प्र विद्वान् विगृह्यते । समासोऽन्यत्र । किं कारणम् ? प्रेत्यस्य
च्यवतिना सामर्थ्यम् । पूषा त्वेतः प्रच्यावयतु विद्वान् इति ।

कर्मन्ता ३ कर्मन्कर्मन्नाभगम्—कर्मन्ऽकर्मन् । आऽभगम् ४. २३. ३.

आभगम् इति समस्यते । विग्रहोऽन्यत्र । किं प्रयोजनम् ? कर्मणि कर्मण्याभगम् ।

अर्धिश्रितेऽग्निहोत्रे—अर्धेऽश्रिते । अग्निहोत्रे १५. १२. १.

अधिशब्दस्य श्रितशब्देन सह समासः । विग्रहोऽन्यत्र । कस्मात् ? कर्मप्रवच-
नीयत्वात् ।

३f अपवादो नाम :—

तन्यायाद्य

यत्रैतन्न्यायाच्छब्दा अन्यथा निगदा भवन्ति ।

यो विभर्ति दाक्षायण हिरण्यम्—विभर्ति १ ३५. २ = RVKh X 128 8

द्वितीयवेलायाम् इति प्राप्ते आदिरुदात्तो भवति ।

ह्रिस्ते ह्रिस्ते अर्दत्ता पुष्पम्—अर्दत्ता १२. ४. १३.

अन्त अन्तवेलायाम् इति प्राप्ते आदिरुदात्तो भवति ।

३g आवाधो नाम :—

तद्य

यत्रैतच्छब्दार्थतस्तुल्या संहिता भवति ।

अवकादान्—अवकाऽअदान् ४. ३७. १०.

गर्भादं कण्व नाशय—गर्भेऽअदम् २. २५. ३.

अन्नादीः—अन्नऽअदीः १५. १४. ३, ६.

अन्नादीभिः—अन्नऽअदीभिः १५. १४. ३, ६.

अन्नादम्—अन्नऽअदम् १५. १४. १, २, ७-१२.

कर्मोपपदो वृद्धिमानकारप्रत्ययः, सोऽयमिति मन्येत । अकाराद्युत्तरं* पदम् ।

व्यज व्यञ्जनान्तात्तथान्यत्र^१ :—

हविरदान् (हविःऽअदान् ४. ३७. ८, ९) इति ।

खांत शाखान्तरेऽपि :—

तन्नस्तप उत सत्य च वेतु—तम् । नः, cp 140c, तत् न in Śaunaka's
school, १२. ३. १२.

अकारान्तं पुंसि वचनम् । नपुंसकं तकारान्तं शौनके^२ ॥

prathamāntāni tr-
tiyāntānīti śaunaka-
ya pratijñānam na vr-
tiḥ 1 8

॥ २ ॥

1 Vn प्रत्य च्य-

2 Vn पूषा त्वेत प्रत्यावयतु

3 Vn omits first कर्मन्

4 Vn श्रुतशब्देन

5 Vn युत्तरपद

6 Vn -तत्तथा 7 Vn मोदक

3h सांघेदनं नामः—

भवन्ति
याछ
ज्येष्ठ

यत्रैतन्न्यायाच्छ्रद्धा अल्पशो निगदा भवन्ति ।

तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उप्रस्त्वेष्वृष्टम् — ज्येष्ठम् ५. २. १ = X. 120 1.
ज्येष्ठशब्दस्य आदिरुदात्तो भवति । श्रेष्ठ इत्यस्मिन्नर्थे । अन्तोदात्तमन्यत्र ।
पूर्वजात इत्यस्मिन्नर्थे ।

उत्तेपां ज्येष्ठ उत वा कनिष्ठः (ज्येष्ठः १०. ८. २०.) इति ।

आखरे कृष्णा इपिरा अनर्तिषु — कृष्णाः ६. ४६. ३ = X 94 5

वर्ण

कृष्णशब्दस्य आदिरुदात्तो भवति मृगाख्यायां चेद्भवति । अन्तोदात्तमन्यत्र वर्ण
इत्यस्मिन्नर्थे ।

कृष्णं नियानम् (कृष्णम् ६. २२. १ = 1 164 47) इति ।

न्यायमुखं नामः—

3i

आम्नायो न्यायाधिगतः । वक्ष्यति :—

“नकारस्य विसर्जनीयः”^२,

“नकारस्य रेफः” इति ।

इदं चापि :—

उतामूं द्याम् (उत । अमूं ४ ३०. ७ = X. 125 7) इति ।

—कारांतानां
—नामकारान्तानां
—नामिषतां ?

उकारोपधानां मकारान्तानां मीयतां (?) गणादिः^३ ।

On the margin

4 ॥ द्विरुदात्तं बृहस्पत्यादीनाम् ॥ ४ ॥

बृहस्पतिः २. १३ २, about 93 times

शचीपतिः ३. १० १२.

तनुनपात् ५. २७. १.

द्यावापृथिवी २. १. ४, about 65 times

उपासानक्ता ५. १२. ६.

देवाश्विना ६. ३. ३

मित्रावरुणौ ४. ३६. ७, about 16 times

अग्नीषोमौ ३ १३. ५, ८. ६. १४, अग्नीषोम ६. ६३. ३; अग्नीषोमभ्याम्
१२. ४. २६.

प्रत्यक्षमुपोत्तमौ द्वौ
उदात्तौ भवत on
the margin

—अजुषिपरे—

प्रत्य

5 ॥ प्लुतानामादितस्त्रीणि प्रत्यञ्चां द्वे उपोत्तमे^४ ।

पां

तवैषान्तं च यावद्वा नराशंसो वनस्पतिः ॥ ५ ॥

1 Vn इयिरा 2 Vn repeats नकारस्य वि- 3 After गणादि Vn reads बृहस्पति शचीपतिस्तनुनपाद्यावापृथिवी उपासानक्ता
देवाश्विना मित्रावरुणावग्नीषोमावजुषि पर प्लुतानामादितस्त्रीणि प्रत्यञ्चा द्वे उपोत्तमेवैत च यावद्वा नराशंसा बृहस्पति एकोदात्त पदमेकस्वरिते चानुदात शेखो
द्विरुदात्त बृहस्पत्यादीनामामत्रितस्वरेण अजुषि पराविति किमर्थं य। अग्नीषोमानजुष सखाया 4 Al and Vr combine 3-4 into one 5 Vn उपोत्तमे

[नरांशंसः ५. २७. ३, वनस्पतिः ४. ३. १, about 35 times]

नमिन एकोदात्तं पदम् । एकस्वरितं च । अनुदात्तं शेषम् । आमन्त्रितमामन्त्रितस्वरेण ।
अनुपिपराचिति^१ किमर्थम् ?
यो अग्नीषोमावजुषे सखाया (अग्नीषोमौ ६. ६१. ३) इत्यन्तोदात्तः ॥

॥ ३ ॥

6 ॥ अवर्णमध्य^२ आकार एकादेशे विशेषः ॥ ६ ॥

स्वरकृतोऽनुपलक्ष्यः सर्वविज्ञानस्यातुल्यत्वात्^३ ।

१ भर्गनाहं सहर्गमम्—सह । आ । अगम् २. ३०. ५.

२ द्विविधाहर्षमेनम् (-र्षा । आ । अहा- ३. ११. ३, ४=X 161 3) इति हे ।

३ आजामि न्वाजन्या—त्वा । आऽअजन्या ३. २५. ५.

४ विषं ह्यस्यादिपि—अस्य । आऽअदिपि ७. ५६ ५.

५ यत्र मार्गन्प्रथमज्ञा कृतस्य—मा । आऽअगन् २. १०. १५.

६ अभ्यर्क्ष्णाक्ता—० अक्ता । आऽअक्ता १०. १. २५.

७ ब्रह्मणापीपदाम् तम्—ब्रह्मणा । आ । अपी- १०. ५. ४२.

= पृणो मन्थेन मार्गमत्—मा । आ । अग- १०. ६. २.

८ वृत्सं गायत्रीमनु ता इहागु—इह । आ । अगुः १३. १. १०.

९ तं नो गोपायतास्माकम् (-यत । आ । अस्माकम् १२. ३. ५५-६०) इति पद ।

११ सूर्यारोहन्प्रयती पतिम्—सूर्या । आ । अरोहन् १४. १. १२=X. 85 12

7 ॥ अवर्णान्ताच्च^४ ॥ ७ ॥

अवर्णान्ताच्च आकारः परः पदं पठ्यते । किं कारणम् ? ह्रस्वस्य दीर्घदृष्टत्वात् ।

१ ताविहा वहेताम्—तौ । इह । आ । वह- ३. २४. ७.

२ नदी फेनमिवा वहेत्—फेनम् इव । आ । वहत् १. ८. १.

३ सज्जानुग्रेहा वद—उग्र । इह । आ । वद् १. १०. ४.

४ इन्द्रं जुषत् प्र वहा याहि शूर—प्र । वह । आ । याहि २. ५. १.

५ यावाष्टिर्वा अनु मा दीधीयाम्—मा । आ । दीधीयाम् २. १२. ५.

६ विश्वे देवालो अनु मा रभध्वम्—मा । आ । रभध्वम् २. १२. ५.

७ इमं यजं विवर्त विश्वकर्मणा देवा यन्तु—० कर्मणा । आ । यन्तु २. ३५. ५.

1. The reading of the text was—अनुपिपराचिति किमर्थम् । यो अग्नीषोमावजुषे सखाया । But this was crossed and the reading adopted here was put down on the margin 2 Vn. अवर्णने आकार एकादेशे विशेषः 3 Vn. नमन्. 4. Vn.

तेषु. 5 Vn. अवर्णान्ताच्च उदात्तेनाकारेण न इ एकादेशे उदात्ते नवति on the margin

Repeated

ताविहा वहताम्—३. २४. ७.

तानय

८ धनु॑रिवा तानया॑ पत्—धनुः ५ इव । आ । तान॑य ४. ४. ६.

नामा

६ मह॑त्तदृ॒ष्टो अ॒सुर॑स्य॒ नामा॑ वि॒श्वरू॑पो अ॒मृत॑नि तस्यौ—नाम । आ । वि— । तस्यौ
४. ८. ३ = III. 38. 4.

O mahastad—

छि

१० न॒डमि॑वा छि॒न्धि—न॒डम् ५ इव । आ । छि॒न्धि ४. १६. १.

११ इति॑ त्वा र॒भ ओप॑धे—त्वा । आ । र॒भे ४. २०. ६.

१२ धा॒स्युर्यो॑नि॒ प्रथ॑म आ वि॒वेशो॑ यो वाच॑मनु॒दिता॑ चि॒केत—वि॒वेश । आ । यः ।
चि॒केत ५. १. २.

र

१३ इन्द्रा॑ याहि मे हव॑म्—इन्द्र । आ । या॒हि ५. ८. २.

र

१४ अनु॑ त्वेन्द्रा र॒भाम॑हे—त्वा । इन्द्र । आ । र॒भा— ५. ८. ६.

W indrāra—

व

१५ वन्ध॑श्चा याहि—च । आ । या॒हि ५. १२. ३ = X. 110 3.

१६ अ॒भिर्दो॑ता ह॒स्तगृ॑ह्या नि॒नाय—ह॒स्त ५ गृ॒ह्या । आ । नि॒नाय ५. १७. २ =
X. 109. 2.

पुण

१७ सरो॑ प॒र्णमि॑वा द॒धत्—प॒र्णम् ५ इव । आ । द॒धत् ५. २५. १.

१८ ए॒वो द॑धामि ते ग॒र्भम्—ए॒व । आ । द— ५. २५. २.

१९ गर्भ॑ ते अ॒श्विनो॑भो॒ धत्ता॑म्—अ॒श्विनो॑ । उ॒भा । आ । ध॒त्ताम् ५. २५. ३ =
X. 184. 2.

२० प्र॒जाये॑ त्वा॒ नयाम॑सि—त्वा । आ । न॒या— ५. २५. ८.

२१ अ॒श्विना॑ ब्रह्म॒णा या॑तम्—ब्रह्म॒णा । आ । या॑तम् ५. २६. १२.

२२ वृ॒हस्प॑ते ब्रह्म॒णा या॑ह्यर्वा॒ङ्—ब्रह्म॒णा । आ । या॑हि । अ॒र्वाङ् ५. २६. १२.

मृ

२३ आ त्वा॑ च॒त॒त्वर्य॑र्मा पू॒षा वृ॒हस्प॑तिः—आ । त्वा । च॒त॒तु । अ॒र्यमा॑ । आ । पू॒षा ।
आ ५. २८. १२.

अंशु

२४ अ॒ंशुरि॑वा प्या॒यता॑म॒यम्—अ॒ंशुः ५ इव । आ । प्या— ५. २६. १२

२५ अ॒प॒थेना॑ ज॒भैरि॑णाम्—अ॒प॒थेन । आ । ज॒भार । ए॒नाम् ५. ३१. १०.

२६ सु॒नोता॑ च॒ धाव॑त—सु॒नोत । आ । च॒ धा— ६. २. १.

२७ तेना॑ नोऽव॒सा ग॑हि—तेन । नः । अ॒वसा॑ । आ । ग॒हि ६. ७. १.

इति श्रीणि । भजना

२८ अनु॑ त्वा र॒भे (त्वा । आ । र॒भे ६. ४८. १-३) इति॑ श्रीणि ।

२९ आ नो॑ गोषु॒ भज॑ता प्र॒जायाम्—भज॑त । आ ६. ५५. २.

३० वच॑सा वैश्याम॒हे—वच॑सा । आ ६. १०८. ५

३१ तेभि॑ सु॒म्नर्या॑ धेहि नो वसो—सु॒म्न ५ या । आ । धे॒हि ७. ५५. १.

३२ वृष॑णा वृषे॒थाम्—वृष॑णा । आ । वृषे— ७. ५८. २ = VI 68 11

३३ तस्य॑ त्वं प्रा॒णेना॑ प्या॒यस्व—प्रा॒णेन । आ । प्या— ७. ८१. ५.

sumnayā falls under
IV 30, which pre-
scribes separation of
yā in the Pada

1 Vn नडमि 2 Vn त्वारतनुप. 3 Vn विरवशाया 4 Vn एवा इमादिवनामातां 5. Vn. चानया.
6 Vn omits अर्यमा 7. Vn जमार 8 Vn सुम्नयान्वमहि

३४ सुखे नाश्वर्यमिह भुवमे—इह । आ । इ- ७. ८५. १. नाश्वर्यम् । इह । इ- ७. ८५. १. X 178. 1

३५ द्विपते त्वा सज्जामसि—त्वा । आ । गु- ७. ११५. १.

३६ मा तौ त्वं मर्त्योर्नामो विदुः विदुः—विदुः । आ । ८. १. १६.

३७ मा रभवाः सुजेमम्—मा । आ । सु- ८. २. ७.

३८ ना इहा युन्तयोर्गधीः—इह । आ । यु- ८. ७. १०.

३९ इहा येन्तु प्रचेतसः—इह । आ । यु- ८. ७. ७.

४० अग्निर्गमे इवा शये—गमे-इव । आ । श- ९. ३. २१.

४१ गता गौः सुकृता यत्र लोकः—गता । आ । ग- ९. ५. ९.

४२ गता आ पाकमया विधेता—यत्र । आ । वि- ९. ९. २२=1. 161. 21.

४३ त्वं मित्रावरुणा चिकेत—कृणा । आ । नि- ९. १०. २३=1. 152. 3.

४४ त्रया विधेता—त्रा । आ । वि- १०. २. ३३.

४५ तेना रभस्य ना रभस्य—तेन । आ । र- १०. ३. १.

४६ त्रिणां त्रिणां प्र नृणां त्रिणां—प्र । नृणा । आ । र- १०. ३. २.

४७ तस्मिन्नातस्मात् त्रिणां त्रिणां त्रिणां—त्रिणा । आ । त्रि- १२. २. १०.

४८ नि त्रिणां त्रिणां त्रिणां त्रिणां—त्रिणा । आ । त्रि- १२. २. ४२.

४९ प्र त्रिणां त्रिणां त्रिणां त्रिणां—त्रिणा । आ । त्रि- १२. ३. ३१.

५० च त्रिणां त्रिणां त्रिणां त्रिणां—त्रिणा । आ । त्रि- १२. ४. १६.

५१ तास्वा विदन्तु गन्ता शिखे—त्वा । आ । वि- १३. १. १०=TB II 5.2 2

५२ इहेषा पृथ्वी भूत्वा जाया शिखे गन्ता—भूत्वा । आ । वि- १४. १. २५.

५३ पशुभ्यश्चा वृश्चते—पशुभ्यः । च । आ । वृ- १५. २. २.

५४ क्षत्राय ना वृश्चते—न । आ । १५. १०. २.

५५ गृध्राय ना वृश्चते—न । आ । १५. १०. २.

S ॥ इकारादौ च ॥ ८ ॥

अवर्णानात्

स्वरसंधितुल्यत्वात् । इकारादौ च अवर्णान्तात्पर आकारः परः पदं पठ्यते ।
किं कारणम् ? स्वरसंधितुल्यत्वात् ।

इह

धियेष्टा नः—धिया । आ । इह । आ । नः २. ५. ४.

गिरो मे जुपस्वेन्द्र—जुपस्व । आ । इन्द्र २. ५. ४.

अर्वाङ्गितेन स्तनयितुनेहि—नो । आ । इह ४. १५. ११.

कुपेहि तस्मिन्नाशन—कुपे । आ । इह ५. ४. १.

उप्येन वाय उदकेनेहि—वायो इति । उदकेन । आ । इह ६. ६८. १.

तत्सजाता अर्वा पश्यतेत—सजाताः । अर्वा । पश्यत । आ । इह १८. ४. ३७.

(a) ekadash udarano-
dattah III 60, ex-
amples as marked
here
(b) trini padinyap-
kramadhyani IV
113, examples as
marked

Quoted in CCA III
35 IV 113 115

Quoted as an exam-
ple under III 33
vāya-uda- is quoted
under II 21, 24,
III 35 -kanahī un-
der III 39, 66

“आकारः केवलः प्रथमं पूर्वेण”

ākāraḥ kevalaḥ
prathamam pūrvena
III 88,
examples the same
as here

म

इत्युक्तम् । समासे परेण प्रथमं संधीयतेः—

यस्य

मम चित्तमुपायसि—चित्तम् । उपऽआयसि, √ इ १. ३४. २.

यस्य जायामुपैमि—उपऽपेमि = आ + एमि ६. ११८. ३.

तद्वाह्णं पुनस्मानुपैतु—उपऽपेतु = आ + एतु ७. ६६. १.

एकादौ

९ ॥ एकारादौ च ॥ ९ ॥

एकारादौ चावर्णान्तात्पर आकारः परः पदं पद्यते^३ । किं कारणम् ?

स्वरसंधितुल्यत्वात् :—

त्विद्रि

इहेतु सवो य पशु—इह । आ । एतु १. १५. २.

पुनर्मैत्विन्द्रियम्—पुनः । मा । आ । एतु ७. ६७. १.

गृहामि हस्तमनु मैत्वत्र—अनु । मा । आ । एतु १२. ३. १७.

punar mām aity in-
AGS III 6 8

॥ ४ ॥

१० ॥ कृदन्ते^४ द्व्युपसर्गे^५ यत्र पूर्वेण विग्रहः^६ ।

न्युद्यो

अनर्थकः कर्मप्रवचनीयो व्यूढो वा विगृह्यते ॥ १० ॥

रवायना

१ प्रं सुमतिं सवितर्वाय ऊतये^१—प्र । सुऽमतिम् ४. २५. ६

२ अवं मन्युं रवायतावं वाह—अवं । आऽयता ६. ६५. १

३ वि ते^२ सुबाभि रशना वि योक्त्र वि नियोजनम्—वि । निऽयोजनम् ७. ७८. १.

४ निर्दुर्मण्यः—निः । दुऽअर्मण्यः १६. २. १.

मं

५ म रय्या सं सुभूत्या—सम् । सुऽभूत्या ३. १४. १.

मं

६ एकरूपो भवसि सं समृद्ध्या—सम् । सम्ऽक्रद्ध्या १२. ३. २१

७ अपं परेतो अस्मि—अपं । पराऽइतः ४. ३२. ५.

८ अपं दुर्मतिं^३ हतम्—अपं । दुऽमतिम् १४. २. ६.

हविर्मथीना

९ हविर्मथीनामभ्याश्चिवांसताम्—अभि । आऽचिवा- ८. ४. २१.

वृता, मर्षत

१० वृन्तादिभि प्रसर्पतः—अभि । प्रऽसर्पतः ८. ६. २२.

तनुमभि संवसानौ

११ समानं तनुमभि संवसानौ—अभि । सम्ऽवसानौ १२. ३. ५२.

१२ समाकृतीर्नमामसि—सम् । आऽकृतीः ३. ८ ५, MS II 2 6

१३ अग्निर्विध्वान्यप दुष्कृतान्यजुष्टान्यारे अस्मद्धातु—अपं । दुऽकृतानि ६. ४५. २ =

X. 164 3

मिथो

१४ आ सिन्धोरो परावतः—आ । पराऽवतः ४. १३. २ = X 137 2

निरु

१५ निरुपानसात्—निः । उपऽआनसात् २. १४ २

'We can hardly help
emending manyās
to dhanus 'bow' in
a' WW emends to dur-
admanyāḥsam su-and sam sa-
are cited under II 32Pet Lex treats abhi
as if in direct combi-
natin with participle

C abhipra—

1 Vn मुपेमि, पृष्ठमात्रा of पे has been left out 2 अवर्णान्तादुदात्तेनाकारेण सह एकादेश उदात्त स्यादेकारादौ च परे on the margin

3 So ms, op पश्यते, Vn गच्छते 4 Vn कृत्तते 5 Vn धुपमग्रे 6 Vn विगृह, R combines 10-11 into one, P combines 10-12 into one 7 Vn प्रसुमवमन्यु 8 Vn नियोजन 9 Vn समृद्ध्या 10 Vn यमारता अप परेतो० दुर्मनी 11. Vn omits धो

- १६ प्रेतो यन्तु व्याध्य प्रानुध्याः प्रो अशस्तव—प्र । अनुऽध्याः ७. ११४. २.
 व्यापि १७ अन्यो अन्यस्मिन्नध्यापितानि—अधि । आऽअपितानि ८. ९. १९.
 ? { १८ उत्प्रजापतिरग्रभीत्—उत् । प्रजाऽपतिः । अग्रभीत् ८. १. १७.
 १९ अनु प्रजापतिर्वुध्यते—अनु । प्रजाऽपतिः ९. १. २४.
 २० शरीरेऽधि प्रजापतिः—अधि । प्रजाऽपतिः ११. ८. ३०.
 २१ उप प्रशिषेमासते—उप । प्रऽशिषम् १३. ४. २७.
 २२ ये पार्थिवे रजस्या निषत्ताः—आ । निऽसत्ताः १८. १. ४६=X 15 2.
 निषन् २३ अस्मिन्वर्हिष्या निषद्य—आ । निऽसद्य १८. १. ५९=X 14 5
 सिधु २४ सिन्धुतस्पर्याभृतम्—परि । आऽभृतम् ७. ४५. १.
 नोन् २५ प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम्—परि । आऽचरन्तम् २. ३४. ५. TS III 1 4 1
 २६ ततः परि प्रजातेन—परि । प्रऽजातेन ६. ८९. १.
 चू २७ वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः—परि । आऽभृतम् ६. १२५. २=VI 47. 27,
 TS IV 6 6 6
 २८ पृदाकोः परि संभृतम्—परि । सम्ऽभृतम् ७. ५६. १.
 वत्तने २९ पथामनु व्यावर्तने—अनु । विऽआवर्तने ६. २६. २.
 पराचीमनु ३० पराचीमनु संवतम्—अनु । सम्ऽवतम् ६. २९. ३.
 अगान्यनुविष्टि ३१ अङ्गान्यनु विष्टिताः—अनु । विऽस्थिताः ६. ९०. २.
 ३२ मनसोऽनु प्रचाय्यम्—अनु । प्रऽचाय्यम् ६. १०५. १.
 सैवतम् ३३ पृथिव्या अनु संवतम्—अनु । सम्ऽवतम् ६. १०५. २
 ३४ समुद्रसानु विक्षरम्—अनु । विऽक्षरम् ६. १०५. ३.
 ३५ दक्षिणामन्त्रावृतम्—अनु । आऽवृतम् १०. ५. ३७.
 ३६ दीर्घामनु प्रसिति दीध्युर्न—अनु । प्रऽसितिम् १४. १. ४६=X 40 10
 चरत ३७ समानं योनिमनु संचरन्तम्—अनु । सम्ऽच- १८. ४. २८=X. 17 11,
 TS III 1 8 3
 यद्वत्ता, सै ३८ यद्वत्तावधि संश्रुतम्—अधि । सम्ऽश्रुतम् १. ३. ६.
 ३९ पृथिव्या अद्युद्धृतम्—पृथिव्या । अधि । उत्ऽभृतम् २. ३. ५.
 ४० मधोरेधि प्रजातासि—अधि । प्रऽजाता १. ३४. १.
 Repeated पृथिव्या अद्युद्धृतम्—२. ३. ५.
 ४१ पृथिव्या अद्युद्धृतम्—अधि । उत्ऽतम् २. ७. ३.
 पचा ४२ पठात्पञ्चाधि निर्मिता—अधि । निऽमिता ८. ९. ४.
 ४३ नातुर्मात्राधि निर्मिता—अधि । निऽमिता ८. ९. ५.
 ४४ ततः परि प्रजातस्यं—cp. कुतो अधि प्रजातम् ९. ९. १८.
 ४५ कस्मिन्नङ्गं ऋतमस्याध्याहितम्—अधि । आऽहितम् १०. ७. १.

C pampira—one word, cited as an ex. under II 40, and a counter-ex. under II 66

C anuvā—one word

C anupravā—one word.

RV X. 40 10 and
Pai didhiyah

C samāntam

- ४६ द्यौर्यस्मिन्ध्याहिता—अधि । आऽहिता १०. ७. १२.
 छि ४७ पुरुषेऽधि समाहिताः—अधि । सम्ऽआ- १०. ७. १५.
 ४८ उच्छिष्टेऽधि समाहिते^३ ?
 समाहिता ४९ उच्छिष्टेऽधि समाहिताः—अधि । सम्ऽआ- ११. ७. ९.
 स ५० संवत्सरोऽध्युच्छिष्टे—अधि । उत्ऽशिष्टे ११. ७. १८.
 ५१ अति दुर्गाणि विश्वा—अति । दुऽगानि ७. ६३. १.
 ५२ अति^४ दुरितान्यग्निः—अति । दुऽइतानि ७. ६३. १.
 अति दुर्गा ५३ अति दुर्गाण्येषः—अति । दुऽगानि ९. ५. ९.
 दुर्गा, सोत्या ५४ अति दुर्गाः सोत्याः^५—अति । दुऽगाः १०. १. १६.

durgāni cited as
 an ex under vibha-
 ktyāgamapratipadi-
 kāntasya III 78,
 which cerebralises the
 n of a case-ending,
 that of an āgama and
 the final n of a prāti-
 padika, if the alterants
 precede

॥ ५ ॥

गमिष्ठा इति 11 ॥ गतिपूर्वो यदा धातुः कचित्स्यात्तद्वितोदयः ।
 समस्यते गतिस्तत्रागमिष्ठा इति निदर्शनम् ॥ ११ ॥

[आगमिष्ठाः—भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः—इह । आऽग- १८. १. ४५=
 X 15 3]

ततः परिष्वजीयसी देवता सा मम प्रिया—परिऽस्व- १०. ८. २५.
 लवणाद्विक्लेदीयसी—विऽक्ले- ७. ७६. १.

12a ॥ उपसर्गपूर्वमाख्यातमनुदात्तं विगृह्यते ।
 उदात्तं यत्समस्यत उपसर्गो निहन्यते ॥ १२ ॥

upasarga ākhyā-
 tenodāttena samasya
 te IV 1

[a तं प्रत्यस्यामि मृत्यवे—प्रति । अस्यामि ५. ८. ५
 b यं वत्सजं न्यस्यथ—निऽअ- १४. २. २२]

तस्यापवादः—
 12b ॥ समाने योनावध्यैर्यन्ताधि तस्थुर्देऽसतः परिजज्ञिरे
 समुद्रादधि जज्ञिषे परि भूम जायसे ॥
 रयत [समाने योनावध्यैर्यन्त—योनौ । अधि । ऐ- २. १. ५=VS 32 10.
 यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः—अधि । तस्थुः ९. ९. २=I 164 2
 येऽसतः परि जज्ञिरे—असतः । परि । जज्ञिरे १०. ७. २५.
 यो अग्रतो रोचनाना समुद्रादधि जज्ञिषे—अधि । जज्ञिषे- ४. १०. २.
 यदेको विश्वं परि भूम जायसे—परि । भूम verbal form ? । जायसे १३. २. ३]

yónāv ādhy āfray-
 antādīsu ca IV 5
 Examples as marked
 here

C -satasp-

12c ॥ उपसर्गपूर्वमाख्यातं यदा भवेदुदात्तवत् ।
 अनर्थकः कर्मप्रवचनीयो व्यूढो वा विगृह्यते ॥

व्यूढो

1 Vn Omits ध्या 2 After this Vn has पुरुषेऽधि समाहिता 3 Vn repeats it 4 Vn omits ध्यु
 5 Vn धितु दु० 6 Vn स्नाया 7 गतिपूर्वो धातौ कचिद्वति समस्यते तद्विते परे on the margin 8 उपसर्गपूर्वमुदात्तमाख्यात
 विगृह्यते उपसर्गश्च न निहन्यते on the margin 9 उदात्ते उपसर्गो धातौ अनर्थकः कर्मप्रवचनीयः पृथग्वा विगृह्यते on the margin

मं
अगद

यावत्तेऽभि विपश्यामि—अभि । विऽपश्यामि—१२. १. ३३.
य त्वा होतर मनसाभि सँविदुः—अभि । सम्ऽविदुः ३. २१. ५.
यावत्साभि विजद्दे—सा । अभि । विऽज-√गाद् or √जद् ५. १९. ४.
यो विश्वाभि विपश्यति—अभि । विऽपश्यति—६. ३४. ४.
याः पतंगो अनु विचाकशीति—अनु । विऽचा—१३. ३. १.
यस्मात्समुद्रा अघि विक्षरन्ति—अघि । विऽअ—१३. ३. २.
स यत्पार्चा दिशमनु व्यचलत् (अनु । विऽअ—१५. १४. १) इति ।

pūrenābhīnpiś-
yām, ādīau IV 4
The former prepo-
sition is disjoined.
Examples as mar-
ked here
The separate acce-
nt of abhi is a case
falling under IV 4

रति

13a ॥ वचने वचने पूर्वं पूर्वेण तु विगृह्यते ।
उत्तरेण समस्यत उभाभ्या तु पर पदम् ॥ १३ ॥

13b ॥ उपसर्गपूर्वमाख्यातं यत्रोभाभ्यां समस्यते ।
सामर्थ्यमुभयोस्तत्रामामर्थ्येण विग्रहः ॥

13c ॥ अनर्थककर्मप्रवचनीयान्ययुक्तैरभिवितन्वादिषु ॥

॥ ६ ॥

anarthakakarmapr-
avacaniyānyayuktair-
vigrāhoḥśritānādisu
IV 3
Examples as mar-
ked here

सं सं क्वतु

१ इहैवाभि वि तनूमे—अभि । वि । तनु १. १. ३.
२ सं सं क्षवन्तु मिन्यव—सम् । सम् । क्षवन्तु—१. १५. १.
३ इदन् पु प्र साधय—इदम् । ऊं इति । सु । प्र । सा—१. २४. ४.
४ उप प्रागाद्देव—उप । प्र । अगात् १. २८. १.
५ अभि प्रेत मृणत् सध्वम्—अभि । प्र । इत् । मृ—३. १. २.
६ तदेपां परि निजहि—परि । निः । जहि ३. २. ४.
७ अभि प्रेहि निर्देह—अभि । प्र । इहि । निः । दह ३. २. ५.
८ आ प्र द्रव परमस्याः परावर्त—आ । प्र । द्रव ३. ४. ५.
९ अरिष्टवीरा उप सं चरेम—उप । सम् । चरेम ३. १२. १.
१० गृहानुप प्र सीदामि—उप । प्र । सीदामि—३. १२. ९.

TS II 3 14. 6
svadhayābhi-

यतु

ल्यन्तान्

११ स्वधा अभि प्र तस्यौ—अभि । प्र । तस्यौ ४. १. ३.
१२ अभि प्रेहि माप वेनः—अभि । प्र । इहि ४. ८. २.
१३ उप प्र यन्तु नरो अग्निरूपाः—उप । प्र । यन्तु ४. ३१. १.
१४ पराजितासो अप नि ल्यन्ताम्—अप । नि । ल—४. ३१. ७=X 84 7
१५ अभि प्रेहि दक्षिणतो भवा नः—अभि । प्र । इहि ४. ३२. ७=X 83 7
१६ पर्यु पु प्र धन्वा वाजसातये—सु । प्र । धन्व ५. ६. ४.
१७ आ प्र यातु परावर्तः—आ । प्र । यातु ६. ३५. १=VS 18. 72
१८ उप प्रागात्सहस्राक्षः—उप । प्र । अगात् ६. ३७. १.

RV X. 84 1 abhi
prāy-, TB II = 1
10 yantu

RV IX 110 1
dhanva, so SV 1 423.
II 714

सं

१९ इन्द्रं सखायो अनु सं रभध्वम्—अनु । सम् । रभध्वम्—६. ९७. ३

=X 103 6, SV II 1204

तु

२० अद्धिन्नं तन्तुमनु सं तरेम—अनु । सम् । त—६. १२२. १ TA II 6 1 5.

	२१ तदु पु प्र वोचत्—सु । प्र । वोचत् ७. ७३. ७=1 164 26	
	२२ अभिमिव जातमभि सं धमामि—अभि । सम् । धमामि ८. २. ४.	Concordance sam- dh-may be corrected
ए	२३ हृदयेऽधि नि विध्यताम्—अधि । नि । विध्यताम् ८. ६. २४.	
	२४ समान योनिमनु सं चरेते—अनु । सम् । चरेते इति ८. ९. १२; cp 3 33 3	MS II 13 10 160 3 anusāmarate, TS IV 8 11 ānu sāmaranti
अभि वि	२५ तृतीये नाके अधि वि श्रयैनम्—अधि । वि । श्रय । एनम् ९. ५. ४; १८. ८. ३.	
	२६ अग्नेरग्निरधि सं वभूविथ—अधि । सम् । वभूविथ ९. ५. ६.	
	२७ तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व—अधि । वि । श्रयस्व ९. ५. ८.	
अभि सन्मन्त, so Vn	२८ सप्त स्वसारो अभि सं नवन्त—अभि । सम् । नवन्त ९. ९. ३.	RV 1 164 3 navante
	२९ तस्या समुद्रा अधि वि क्षरन्ति—अधि । वि । क्षरन्ति ९. १०. २१.	TB II 4 6 tāsyām
कुत्सिधे	३० कुत्सिन्धे अध्या दधौ—अधि । आ । दधौ १०. २. ५.	
अनु विक्रमेहम्	३१ अनु वि क्रमेऽहम् (अनु । वि । क्रमे १०. ५ २५-३५) इत्येकावृश ।	
अमृतेषि	३२ अमृतेऽधि वि चक्रमे—अधि । वि । चक्रमे १० ८. ४१.	
	३३ क लोकमनु प्राविशत्—अनु । प्र । अविशत् ११ ८. ११.	
	३४ शरीरं श्रद्धा दक्षिणाश्रद्धा चानु प्राविशन्—अनु । प्र । अ- ११. ८. २२.	
	३५ शरीरमनु प्राविशन् (अनु । प्र । अ- ११. ८. १९, २०, २१) इति यावद्वा ।	
तेनास्मै, मं	३६ तेनास्मै अपि सं सृज—अपि । सम् । सृज १२. १. २५.	
	३७ ऊर्जे पुष्ट विभ्रतीमन्नभाग घृतं त्वामि नि पीदेम भूमे—अभि । नि । सी- १२. १. २९.	
पथान्	३८ पर सृत्यो अनु परेहि पन्थाम्—अनु । परा । इहि १२. २. २१=X 18 1	
सं	३९ आपस्पुत्रासो अभि सं विशध्वम्—अभि । सम् । विशध्वम् १२. ३. ४.	
सं	४० पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व नः—अभि । सम् । स्व- । नः १२. ३. १२.	
मैस्पृशताम्	४१ अद्भिरात्मानमभि सं स्पृशन्ताम्—अभि । सम् । स्पृशन्ताम् १२. ३. ३०.	
	४२ एकस्मिन्पात्रे अध्युद्धरैनम्—अधि । उत् । ह्र १२. ३ ३६.	
	४३ त्वचो धूमं पर्युत्पातयासि—परि । उत् । पातयासि १२. ३ ५३.	
	४४ समुद्रमनु सं चरत्—अनु । सम् । चरत् १३. २. ४०.	
	४५ अस्मिन्ता स्थाणावध्या संजामि—अधि । आ । सजामि १४. २. ४८.	
	४६ स प्राचीं दिशमनु व्यचलत् (अनु । वि । अ- १५. २. १-४) इति यावद्वा ?	
	४७ स दिशोऽनु व्यचलत्—अनु । वि । अ- १५. ६. ८.	
	४८ स विशोऽनु व्यचलत्—१५ ९. १.	
	४९ तं विराडनु व्यचलत्—१५ ६. ८.	
	५० स सर्वानन्तर्देशाननु व्यचलत्—१५. ६ ९.	
	५१ इत एत उदारुहन्—उत् । आ । अरुहन् १८. १. ६१.	
प्रेष्यन्त पूषणं	५२ उप प्रेष्यन्तं पूषणं यो वहति—उप । प्र । इष्यन्तम् १८. २. ५३.	SV 1 93 udāru- C etat for eta=ete S prasyantam (pra- i) so O 'pres praga- chantam'
प्रोणुष्व	५३ सं प्रोणुष्व मेदसा पीवसा च—सम् । प्र । ऊ- १८. २. ५८=X 16 7	

५४ पत्युर्जनित्वमभि सं वभूथ—अभि । सम् । व- १८. ३. २=X 18. 8

५५ ऋतस्य नाभावमभि सं पुनाति—अभि । सम् । पुनाति १८. ३. ४०.

RV X 13 3 ná
bhāv ádhi

५६ अभि प्रेहि मध्यतो माप हास्या—अभि । प्र । इहि १८. ३. ७३.

तृतीये नाके अधि वि श्रयस्व—१८. ४. ३.

५७ आ प्र च्यवेथामप तन्मृजेथाम्—आ । प्र । च्यवेथाम् १८. ४. ४९.

॥ ७ ॥

14 ॥ एकेन' द्वे ॥ १४ ॥

एकेन कारणेन द्वे आख्याते न निहन्येते ।

“छन्दस्यनेकमपि साकाक्षम्”

chandasyanekam-
api sākāṣam P 8
1 35.

इत्युक्तम् । एकेन इति न वक्तव्यम् । अथवा वक्तव्यम् । कुतः ?

स्मिन्या संदेहात् । आम्नायविधिदर्शनात् । विज्ञानस्यातुल्यत्वात् । अस्त्यस्मिन्
न्यायमुखे संभव इति ।

१ न यस्य हन्यते सखा न जीयते रुदाचन—हन्यते, जीयते १. २०. ४.

RV X 152 1 ná
jīyate kādā-

२ यथायमरपा असदयो अहरितो भुवत्—असत्, भुवत् १. २२. २.

३ यथा द्यौश्च पृथिवी च न विभीतो न रिप्यत—(विभीतोः, रि- २. १५. १-६)

इति पद ।

४ यथा नः सर्व इज्जनः सर्गत्या सुमना असदान्कामश्च नो भुवत्—असत्, भुवत्
३. २०. ६.

भ्य ५ यस्तुभ्यं शमसद्यु तस्मै त्वं भव—असत्, भव ३. २३. ५.

'The accent of
bhará at the end is
anomalous' W

६ येन देवा न वियन्ति नो च विद्विपते मिथ—विऽयन्ति, विऽद्विपते ३. ३०. ४.

त्वं ७ त्वं विश्वेषां जनिता यथासः कविर्देवो न दमर्यत्स्वधावान्—असः, दमर्यत् ४. १. ७.

W dábhāya=not
to be harmed, against
authorities
C āhrayetām

य ८ यं क्रन्दसी अवतश्चस्कभाने भिषसने रोदसी अह्वयेताम्—अवतः, अह्वयेताम् ४.

२. ३=X 121. 6

९ यस्य नेशं यक्षपतिर्न यशो नास्य दातेषे न प्रतिग्रहीता—न । ईशे, ईशे ४. ११. ५.

कृत् १० यश्चकार न शशाक कर्तुम्—चकार, शशाक ४. १८. ६.

W śāśāka enclitic

११ येन जयन्ति न पराजयन्ते—जयन्ति । पराऽज- ४. २२. ५; TB II 4 7 8

१२ मन्वे वा मित्रावरुणावृतावृथौ सचेतसौ^३ दुहणो यौ नुदेथे ।

१३ प्र सत्यावानमवयो भरेषु तौ नो मुबतमहस—नुदेथे, अवयः ४. २९ १, २.

१४ यस्ते मन्योऽविधेद्वज्र सायक सह ओज पुष्यति विरवमानुषक्—अविधत्, पुष्यति
४. ३२. १.

RV X 43 1 ójah
pusyati

१५ ये पुरस्ताज्जुह्वति जातवेद प्राच्या दिशोऽभिदासन्त्यस्मान् (जुह्वति, अभिऽ दासन्ति
४. ४० १-८) इत्यष्टौ ।

१६ यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चकिरे—प्रऽईयुः । चकिरे ५. ८. ६

- १७ या ते^१ कृत्वा कूपेऽवदधुः रमशाने वा निचखु — अवऽदधुः, निऽचखुः ५. ३१. ८.
- १८ यथा यमस्य त्वा गृहेऽसं प्रतिचाकशानाभूक^१ प्रतिचाकशान्—प्रतिऽचाकशान्
६. २९. ३.
- १९ यो विश्वाभि विपश्यति भुवना न च पश्यति—विऽपश्यति ६. ३४ ४,
३. ६२ ९=X 187 4
- २० यथावशो न चादिपो मम चित्तमुपायसि—चादिपः, उपऽआयसि ६. ४२. ३
- २१ यो न जीवोऽसि न मृतो देवानाममृतगर्भो^१ऽसि स्वप्न—असि, असि ? ६. ४६. १
- २२ य एनं परिपीदन्ति समादधति चक्षुसे—परिऽसीदन्ति, सम्ऽआद- ६. ७६. १.
- २३ यथायं बाहो अश्विना समति स च वर्तते—सम्ऽपेति, वर्तते ६. १०२. १.
- २४ यः कीकसाः प्रशृणाति तलीर्यमवतिष्ठति—प्रऽशृणाति, अवऽति- ७. ७६ ३.
- २५ यत्स्वमे अन्नमश्नामि न प्रातरधिगम्यते^१—अश्नामि, अधिऽगम्यते ७. १०१. १.
- २६ यथा न रिष्या अमृतः सजूरसं—रिष्याः, असः ८. २. १३.
- २७ यस्ते गर्भे^१ प्रतिमृशाज्जात वा मारयाति ते—प्रतिऽमृशात्, मारयाति ८. ६. १८.
- २८ ये अम्नो^२ जातान्मारयन्ति सूतिका अनुशेते—मारयन्ति, अनुऽशे- ८. ६. १९.
- २९ यां प्रच्युतामनु यज्ञाः प्रच्यवन्त उपतिष्ठन्त उपतिष्ठमानाम्—प्रऽच्यवन्ते, उप-
ऽतिष्ठन्ते ८. ९. ८
- ३० यन्मे मनसो न प्रियं न चक्षुषो यन्मे वभस्ति^३ नाभिनन्दति—वभस्ति,
अभिऽनन्दति ९. २. २.
- ३१ यस्त्वा शाले प्रतिगृह्णाति येन चासि भिता त्वम्—प्रतिऽगृह्णाति, असि
९. ३. ९.
- ३२ यस्त्वा शाले निमिमायं संजभारं वनस्पतीन्—निऽमिमायं, सम्ऽजभारं ९. ३. ११.
- ३३ यः कृणोति प्रमोतमन्धं कृणोति पूरुषम्—कृणोति । प्रऽमोतम् । कृ- ९. ८. ४.
- ३४ य ऊरू^४ अनुसर्पत्यथो एति^१ गवीनिके—अनुऽसर्पति, एति ९. ८. ७.
- ३५ या हृदयमुपरिपन्त्यनुतन्वन्ति कीकसा—उपरिऽपन्ति, अनुऽतन्वन्ति ९. ८. १४.
- ३६ याः पार्श्वे^५ उपरिपन्त्यनुनिक्षन्ति पृष्टी (उपरिऽपन्ति, अनुऽनिक्षन्ति ९. ८. १५.)
इति द्वे ।
- अनुसर्पन्तीति ३७ या गुदा अनुसर्पन्त्यान्त्राणि मोहयन्ति च—अनुऽसर्पन्ति, मोहयन्ति ९. ८. १७.
- ३८ या मज्जो निर्धयन्ति परुषि विरुजन्ति च (निऽधयन्ति, विऽरुजन्ति ९. ८.
१८) इति द्वे ।
- 14b द्विनतिके वा चपरे वा —
- ३९ यथा सूर्यो मुच्यते तमसस्परि रात्रिं जहत्युषसश्च केतून्—जहति with च
१०. १. ३२
- ४० यो विद्यात्सप्त प्रवतः सप्त विद्यात्परावत^१—विद्यात्, विद्यात् १०. १०. २.

yó-ti cited as an example under IV 4, which prescribes separation of a preposition

O prasar-prasarati

Text anṣṭah a misprint ?

amnáḥ falls under II 52

W uparsānti CA III 47 prescribes uparsānti instead of upār —

चौद्रे ४१ यदनुचीन्द्रमैरात्वं ऋषभोऽभयत्—पेः; √३; आत् । त्वा । कृषभः । अहयत्
only one Pada ms. अहयत् १०. १०. १०.

४२ योऽभियातो निलयते त्वा रुद्र निचिरीयति—निऽलयते, निऽचिकीरयति ११.

२. १३.

यत्वाऽभ्रश्च ४३ यत्प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यासि शोभ नानारूपे अर्हो कपि मायया—यासि, कपि
१३. २. ३.

४४ यस्माद्वाता ऋतुया पर्वन्ते यस्मात्समुद्रा अधि विचरन्ति—पर्वन्ते, विऽद- १३. ३. २.

४५ यो मारयति प्राणयति यस्मात्प्राणन्ति भुवनानि विश्वा—मारयति, प्रा- १३. ३. ३.

४६ यं वैल्वजं न्यस्यथ चर्म चोपस्तृणीयन्—निऽअस्यथ, उपऽस्तृणीयन् १४. २. २२.

मित्रदिच ४७ मित्रश्चिद्धिष्मा जुहुराणो देवा द्यलोऽरो न यातामपि वाजो अस्ति—जुहुराणः ?,
अस्ति १८. १. ३३. = X 12 5

४८ यस्मिन्देवा विदथे^४ मादयन्ते विवस्वतः सदेने वारयन्ते—मादयन्ते, वारयन्ते
१८. १. ३५. = X 12 7

४९ यदन्नमन्नयन्तेन देवा दास्यन्नदास्यन्तुत मृगणामि—अग्नि, सम्ऽगृणामि ६. ७१.
३, TA II 6 2 11.

यददेव्य नृणामदे^५ so Vn. ५० यददीव्यन्तृणमहं कृणोन्वदास्त्वन्नम उत सगृणामि—कृणोमि, सम्ऽगृणामि ६.
११९. १; TA. II. 4. 1.

पृणन्ति ५ च ५१ ये पृणन्ति प्र^६ च यच्छन्ति सर्वदा—पृणन्ति, यच्छन्ति, or यच्छन्ति goes with
च; hence accented १८. ४. २९.

14c ॥ इति^७ अवसानेषु चवैवाव्यतानि^८ चवायोगाद्वा ॥

15 ॥ द्विनतिकानि वा, चवायोगे द्वयोर्द्वयोः, पूर्वलुप्तकारणानि
लुप्तपराणि साकाङ्क्षाणीत्याहुः ॥ १५ ॥

का

॥ ८ ॥

१ अपासुत प्रशस्तिभिरश्वा भवथ वाजिनो गावो भवथ वाजिनो—भवथ १. ४. ४.

W bhavatha

२ उत वा शक्रो रत्नं दधात्यूर्जया वा यत्सर्वते हविर्दा—दधाति ५. १. ७.

अर्द्धमर्द्धन ३ अर्धमर्धेन पर्यसा पृणक्षयर्धेन शुष्म वर्धते अमुर—पृणक्षि ५. १. ६.

W prnaksi

ल ४ जिह्वा ज्या भवति कुलमलं वाक्—भवति ५. १८. ८.

५ स्त्रैर्पूर्यमन्यत्र दधत्युमांसु दधदिह—दधत् ६. ११. ३.

straśūyam cited
under II SS, IV 83

६ आ नो गोषु भजती प्रजायां निवात इदं शरणे स्याम—भजत ६. ५५. २.

७ पराङ्मित्र पर्यत्वर्वाची गौरपेपतु—पर्यतु ६. ६७. ३.

८ सूर्यः कृणोतु भेषजं चन्द्रमा वोऽपौष्टु—कृणोतु ६. ८३. १.

1 Vn. अनुची 2 Vn. प्राङ्म्यद्वधया 3 Vn. वल्वजं 4 Vn. मित्रशिव्मादिजुह 5 Vn. दिदथे. 6 Vn. पृच
7 Vn. इत्यवसानेषु च वाक्यदत्तानि, it seems that the three letters have been crossed, in MS, on revision, but the
marks are not clear 8 Vn. त्यर्धेन पर्यसा 9. Vn. कुलमलं 10 Vn. स्त्रेषुय 11 Vn. भजाता

- ६ वाममस्मभ्यं धावतु शर्म तुभ्यम्—धावतु ६. १२. ३=X 56 2.
- १० उत्सो वा तत्र जायतां हृदो वा पुण्डरीकवान्—जायताम् ६. १०६. १.
- ११ इयमेवेदं भविष्यतीति^१—भविष्यति ८. १०. १.
- १२ तस्या इन्द्रो वत्स आसीद्वायव्यमिधान्यभ्रमूध—आसीत् ८. १०. १२.
- १३ तस्या विरोचनः प्राहो दिवत्स आसीदयस्पात्रं पात्रम् (आसीत् ८. १० २२-२९)
इत्यष्टौ ।
- १४ आसो वलासो भवतु मूत्र^१ भवत्वामर्यत—भवतु ९. ८. १०.
- १५ कृतं पिपत्यृतं नि पीति—पिपति ९. १०. २३=1 152 3.
- १६ अद् एकेन गच्छत्यद् एकेन गच्छति—गच्छति ११. ८. ३३.
- १७ दिवं च रोहं पृथिवीं च^२ रोहं राष्ट्रं च रोहं द्रविणं^३ च रोह—रोहं १३. १. ३४.
- १८ प्रजां च रोहामृतं च रोह—रोहं १३. १. ३४
- युज्यता १९ ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वम्—युज्यताम् १४ १ ६४.
- परिस्त्रिदा २० तस्य देवजनाः परिष्क्रन्दा आसन्तसकल्पा ब्रह्मार्था—आसन् १५. ३. १०.
- अकुर्वन्ति २१ वासन्तो मासौ गोप्तारावकुर्वन्बृहच्च रथन्तरं चानुष्ठातारौ^४ (अकुर्वन् १५. ४. १-६.)
इति षट् ।
- मक्ष प्राविशतु २२ बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्रविशत्विन्द्रं क्षत्रम्—प्रविशतु १५. १०. ४.
- २३ बृहच्च रथन्तरं च द्वौ स्तनावास्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च द्वौ—आस्ताम् ८.
१०. १३.
- २४ तपश्चैवास्तां कर्म चान्तमहर्त्यर्णवे—आस्ताम् ११ ८. २
- २५ तस्या ग्रीष्मश्च वसन्तश्च द्वौ पादावास्तां शरच्च वर्षाश्च द्वौ—१५. ३ ४.
- २६ बृहच्च रथन्तरं चानुच्ये^५ ३ आस्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च तिरश्च्ये—आस्ताम्
१५. ३ ५.
- २७ सं सोमेन मदस्व स स्वधाभि—मदस्व १८. ३. ८.

15b ॥ वा इत्यस्मात् :—

- इति २८ निर्वै क्षत्रं नयति हन्ति वर्चः (नयति ५ १८. ४.)
- २९ 15c ॥ एकस्मात् :—
- प्रजामेका जिन्वत्यूर्जमेका—जिन्वति ८ ९ १३.
- एकस्मात् ३० अद् एकेन गच्छत्यद् एकेन गच्छति (गच्छति ११. ८. ३३) इत्येकेष्यस्मात्^६ ?
- ३१ 15d ॥ अन्यस्मात् :—
- तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति—अस्ति ९. ९. २०
- अभ्यश्न्य ३२ अभ्यश्न्यदेति पर्यन्यदस्यते (एति १३. २ ४३) इत्यन्यदित्यस्मात् ॥

W eti

॥ ९ ॥

16 ॥ परस्कारणानि ॥ १६ ॥

परतः कारणे सति पूर्वमाख्यातं न निहन्यते ।

परस्परव्यविवेक्षा यो अस्य—आऽविवेक्ष १. १२. ३.

ग्रीहिर्जिग्राह यद्येनंम—जिग्राह ३०. ११. १.

वर्णा दिरण्यवर्णा अर्हपं यदो वः—अर्हपम् ३. १३. ६.

नक्षिन् अरि उत्समक्षितं व्यचन्ति ये सदा—विऽवचन्ति ४. २७. २.

उद्योयोभ्येति या यतम्—अभिऽपति ९. १. ८.

इसो गृणाणां दुर्दानां शान्भूय दि—यभूय ३. २२. ६.

केचलीन्द्राय दुदुहे दि गृष्टिंयं पयः प्रथम दुर्दाना—दुदुहे ८. ९. २४.

मन्योर्भनेन शरव्या ३ जायते या—जायते ८. ३. १२.

This is cited as a counter-example under II 46

17 ॥ परयोगीनि ॥ १७ ॥

परेणाख्यातेन योगस्यं न निहन्यते ।

१ राजं विद्यं नगं भक्षीत्याह—यम् । आह, भक्षि ३. १६. २=VII 41. 2

स्वाऽनोति २ अन्नं यो ब्रह्मणा मल्यः स्वाहृषीति मन्यते—यः । स्वाहु । अग्नि । शति । मन्यते; अग्नि ५. १८. ७.

३ यो वा रक्षाः शुचिर्त्सीत्याह—यः । शुचिः । अस्ति । शति । आह, अस्ति ८. ४. १६=VII 104. 16

दिग 17b ॥ तत्सर्वलिङ्गवचनैर्व्यवेत' भवति युक्तम् । आख्यातं नोदात्तम् । यत्रोदात्तं दृश्यते, सोऽपवादः ॥

४ यस्तानि वेदं न पितृभित्तान्—वेद; असत् २. १. २=VS. 32 9.

५ यस्ता विजानान् पितृभित्तान्—विऽजानात्, असत् ९. ९. १५.=1. 164. 16.

From II. 73, prescribes sama, but AV XVIII. 2. 49, 3 46 59 go against this.

दिवोऽति ६ अना ह्वा पाप्मानं यस्तेनान्यं जिघासति—जिघासति ४. १८. ३.

यत्तत्र वेदं किमुचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्ते अनां सनात्ते—वेदं करिष्यति, विदुः-आसते ९. १०. १८=1. 164. 39

यद्ग ७ यद्ग स तमुत्सिदेनवाय न ख स्यात्—उत्सिदेत्; स्यात् ११. ४. २१.

८ यो वै तान्विद्यात्प्रत्यक्षं स वा अयं महद्देव—विद्यात्; वेदेत् ११. ८. ३.

यो वै तान्ति १० यो वै तां विद्यान्नामथा स मन्यते पुराणवित्—विद्यात्; मन्येत ११. ८. ७.

Concordance in

वे त मात्तु दश ११ ये त आसन्दश जाता देवा देवेभ्यः पुरा—आसन् ११. ८. १०.

१२ उतो तद्य विद्याम् यतस्तत्परिपिच्यते—परिऽसिच्यते; विद्याम् १०. ८. २९.

यत्तच्छरीरमशयत्तन्धया सहितं महत् ।

१३ वेनेदमय रोचते को अस्मिन्वर्णमानेत्—अशयत्, रोचते; आ । अभ्रत् ११. ८. १६.

- १४ स॒स्व॒ हि तामाहुर्व॑शेति—आहुः १०. १०. २३.
 १५ क्षिप्रं॑ वै तस्य॑ पृ॒च्छन्ति॒ यत्तदासी॑रिदं॒ नु ता॑रिदिति—आसीत्; पृ॒च्छन्ति॒ १२.
 ५. ५०.
 दा॒स॒ते १६ ये॑ दे॒वास्तेन॒ हास॑न्ते सूर्येण॑ मिमते॒ जवम्—हास॑न्ते, मि॒मते॒ ४. ३६. ५.
 १७ यथा॑ सो अ॒स्य परि॑धिप्पताति—पताति ५. २९. २.
 प्रा॒ण॒ति १८ ये दे॒वास्तस्यां॑ प्राणन्ति॒ ते व॒शा विदुरे॑कधा—प्राणन्ति; वि॒दुः १०. १०. ५.
 १९ उ॒ताश्वि॑र्नाव॒भर॑त्तदासीत्—अ॒भर॑त्, आसीत् १८. २. ३३=X 17 2
 यत्र॑ शी॒यु २० यत्रा॑सते सु॒क्रतो॒ यत्र॑ त ई॒युः—आस॑ते, ई॒युः १८. २. ५५=X 17 4

॥ १० ॥

18 ॥ अर्थपादादिपूदात्तमाख्यातामन्त्रितं पदम्^३ ॥ १८ ॥19 ॥ व्याघ्रादीन्यनुदात्तानि पादादीनामपोदितम्^४ ॥ १९ ॥

- १ तिष्ठा॑वरे तिष्ठ॒ परे—तिष्ठ॑ १. १७. २.
 २ विश्वे॑ दे॒वा वस॑वो रक्ष॑तेममु॒तादित्या॑ जागृत॒ यूयम॑स्मिन्—विश्वे॑ दे॒वाः । वस॑वः । रक्ष॑त,
 जागृत॑ १. ३०. १.
 स्थो॒ना ३ अहा॑ अरतिमविदः स्यो॒नम्—अहाः, अविदः २. १०. ७, cp TB. II 5 6 3
 आ ४ स्व॑न्तु मा॒ता स्व॑न्तु पि॒ता स्व॑न्तु श्वा स्व॑न्तु वि॒शपतिः॑ ।
 स्व॑र्पन्त्यस्यै ज्ञा॒तय॑ स्व॒प्त्वय॑म॒भितो॑ ज॒न—स्व॑न्तु, स्व॑र्पन्तु ४. ५. ६=VII
 55 5

This is a counter-ex-
ample under II 46

- ५ दु॒हे सा॒यं दु॒हे प्रा॒तर्दु॒हे म॒ध्यंदि॑नं परि—दु॒हे ४. ११. १२.
 य ६ सी॒दन्तु॒ गोष्ठे॑ र॒णय॑न्त्वस्मे—सी॒दन्तु॒, र॒णय॑न्तु ४. २१. १२=VI 28 1
 ७ म॒न्वे वा॑ मि॒त्रावरु॑णावृ॒तावृ॒धौ स॑चेतसौ द्रु॒हणो॑ यौ नु॒देथे॑—नु॒देथे॑ ४. २९. १२.
 ८ प्र॒ स॒त्यावा॑न॒मव॑थो भरे॑षु—अव॑थः + यत् ४. २९. १
 प्र॒ स॒त्यावा॑न॒मव॑थो भरे॑षु—४. २९. २
 ९ त॒र्न॒नपा॑त्यथ ऋ॒तस्य॑ या॒नान्म॑ध्वा॒ सम॑जन्तस्व॒दया॑ सु॒जिह्व॑—स्व॒दय॑ ५. १२. २= W svadaya
 X 110 2
 पा॒तु १० पा॒त न॑ इन्द्रा॒पूष॑णादि॒ति पा॑न्तु म॒रुतः॑—पा॑न्तु ६. ३. १.
 ११ पा॒ता नो॑ द्यावा॒पृथि॒वी अ॒भिष्ट॑ये पा॒तु ग्रा॒वा पा॒तु सोमो॑ नो॒ अंह॑सः—पा॒तु ६. ३. २.
 १२ पा॒तु नो॑ दे॒वी सु॒भगा॑ सर॒स्वती॑ पा॒त्वमि॑—पा॒तु ६. ३. २.
 पा॒तु १३ अंशो॑ भ॒गो वरु॑णो मि॒त्रो अ॒र्यमा॑दि॒तिः पा॑न्तु म॒रुतः॑—पा॑न्तु ६. ४. २.
 वा॒ञ्छ मे॑ त॒न्व १४ वा॒ञ्छ मे॑ त॒न्व पा॒दौ वा॒ञ्छाक्ष्यो॑रि॒ वा॒ञ्छ स॒क्थ्यो॑—वा॒ञ्छ ६. ९. १.

1 Vn. यत्तदासी 2 Vn. येन देवास्तेन 3 Vb. माख्यातामन्त्रितपदम्, V. माख्यातामन्त्रित, P. अथर्वपादादिपूदात्तमाख्याता-
 मामन्त्रितपदम्, Vr. अर्थपादादिपू. दात्तमाख्यातामन्त्रित, Al. अथपादादिपूदात्तमाख्यातामन्त्रित, अर्थपादादिषु वर्तमान आख्यात आमन्त्रित च पद उदात्त
 भवति on the margin 4 पादादौ आमन्त्रितानि व्याघ्रादिपदानि अनुदात्तानि भवति । व्याघ्र जभयामसीत्यादीनि on the margin Vn. विंशति, S
 puts fullstop after अनुदात्तानि, V दीन्मनु, V, Vr, R, P पदा.

- अन्यदी १५ अस्याद् योगस्थानपृथिव्यस्याद्विध्वंनः जलम्—अस्यात् ६. ४४. १.
 १६ तद्दे पतेगु दे जन्यं दा उपक्रम—तद्दे, पतेग, जन्यं, उपक्रम ६. ५०. २. C. 225—
 १७ ब्रह्मवामस्थितम् ६. ५०. २.
 अथदी १८ पारे दन स्तस्त्राष्ट मन्त्रा प्रातुस्त्रायतां न—त्रायताम् ६. ९९. ३.
 १९ देव सयितु मोम राजन्—देव, मोम ६. ९९. ३.
 २० दंष्ट्र प्रन्तां कुन्ताजान्—दंष्ट्र, जन्यं ६. १३६. २.
 २१ पिबान्तोम ममदंष्ट्रान्—पिबान्, ममदंष्ट्र ७. १४. ४.
 २२ इदं पृष्ठं पिपृदि सौमगाय पिबन्तु नान्तु देवा—पिपृदि ७. ३५. १.
 २३ शृणोतु न कुन्ता बोधतु त्वना—शृणोतु, बोधतु ७. ४८. १. = II 32 4
 २४ ऊर्जे णि सध णि सन्तु पदीरावत्येदीनि—ऊर्जे । सधे । सन्ते ।
 इराऽवति ८. १०. ११.
 २५ तन्नुगं ऊर्जन्तु माय पदीनि—माये । आ । इदि ८. १०. २२.
 २६ ता निर ऊर्जन्तु सध पदीनि—सधे ८. १०. २३.
 २७ ता ननुसा ऊर्जन्तु पन्तेरावत्येदीनि—इराऽवति । आ । इदि ८. १०. २४.
 २८ ता नित्यत ऊर्जन्तु ब्रह्मपन्त्येदीनि—ब्रह्मपन्त्येदीनि ८. १०. २५.
 २९ ता देवा ऊर्जन्तु ऊर्जे पदीनि—ऊर्जे ८. १०. २६.
 ३० ता गन्धर्वास्त ऊर्जन्तु पुण्यगन्ध पदीनि—पुण्यगन्धे ८. १०. २७.
 ३१ तामितरज्ज ऊर्जन्तु तिरौघ पदीनि—तिरौघे ८. १०. २८.
 ३२ ता त्वा ऊर्जन्तु विषयत्येदीनि—विषयति ८. १०. २९.
 ३३ स्वयमेनमन्युदेव्य वृषाद्रात्य कावात्सीवात्योदकं वात्यं तर्पयन्तु वात्यं यथा
 ते मियं तथास्तु वात्यं यथा ते वशस्तथास्तु वात्यं यथा ते निकानस्तथा-
 स्त्विति (वात्यं १५. ११. २-१०) इति द्वादश ।
 ३४ रक्षतु त्वा द्यौ रक्षतु पृथिवी—रक्षतु ८. १. १२.
 ३५ सं वित्त्वाह्वैर्वदं जिह्यालपन्—वदं ८. २. ३.
 इति ३६ हन्ति रक्षो हन्त्यासद्वदन्तम्—हन्ति । असत् = अस्त्यन् ८. ४. १३ = VII.
 104. 13.
 ३७ व्रीन्यमर्नभि वावशाना मिमाति नायुं पर्यते पर्योभिः—मिमाति, पर्यते ९.
 १. ८.
 वयं ३८ जघानेन्द्रो जग्निमा वयम्—जग्निम् १०. ४. १२.
 अन्त ३९ रोचसे दिवि रोचसे अन्तरिक्षे पतेग पृथिव्यां रोचसे रोचसे अप्स्वरन्तः—
 रोचसे १३. २. ३०.
 अर्जम् वा ४० अर्जम्माद्यासनानाद्याभुमानागस्तो वयन्—अर्जम् । अद्य । असनाम् (√सन्)
 अद्य । अभूम १६. ६. १. = VIII. 47. 18.

drabha pāṇiḥ is
 said to be an example
 of the L. 71, which
 is a case of the r
 class, the particular
 case of the r class
 the usual quality

- सःपु-with upadhmānīya ४१ सदासि रण्वो यवसेव पुण्यते^१ होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः—पुण्यते १८. १.
२२=X. 11 5.
- वद्धि स्वप ४२ विवक्ति वद्धि स्वपस्यते मखस्तविण्यते असुरो वेपते मती—विवक्ति, सुऽअ-
पस्यते, तविण्यते, वेपते १८. १. २३=X 11 6
- यन् ४३ इपं दधानो वहमानो अश्वैरा स धुमो अमवान्भूपति धून् (भूपति १८. १. W bhūṣati
२४=X 11 7) इति ।

20 ॥ वाक्यविपर्यये पदलोपेषु^३ पादादिवत्स्वरः^३ ॥ २० ॥

- मोघ On the mar यो मा मोघं यातुधानेत्याह—आह ८. ४. १५=VII 104 15
यो मायातु यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह—अस्मि । इति ।
आह ८. ४. १६=VII 104 16.
- अजोऽस्यज अजोऽस्यज स्वर्गोऽसि—अज. । अस्मि । अज । स्वऽगः । अस्मि, अज ९. ५. Text स्वर्गोऽसि
१६
- जायान्दा स न. पतिभ्यो जायां दा अग्ने प्रजया सह (जायाम् । दाः । अग्ने १४ २. १=X W agne
85 38) इति ।

॥ ११ ॥

पात

21 ॥ चयोगादनिघातः^५ ॥ २१ ॥

- १ कनिष्ठिका^५ च तिष्ठति—तिष्ठति १ १७. २.
२ सं चेध्यस्त्रा^६ प्र च वर्धयेमम्—इध्यस्व २. ६. २; so TS 4 1 7 1
३ शतं च जीवं शरदं पुरुचीः—जीवं २ १३. ३.
४ सं चेन्नयाथो अश्विना कामिना सं च वक्षथः—नयाथः २. ३०. २.
क्षेद्र ५ स्त्रियश्च सर्वाः स्वापय शुनश्चेन्द्रसखा चरन्—स्वापय ४ ५. २.
जातृश्च सर्वा ६ यातृश्च सर्वा जम्भयत्सर्वाश्च यातुधान्यः—जम्भयत् ४. ९. ९.
मवन्नाशय ७ यक्ष्मं च सर्वं नाशय^७ तक्ष्मानं चारसं कृधि—नाशय ५. ४. ९.
८ आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्वं दूतः कविरसि प्रचेताः—वह ५. १२. १.
=X 110 1
- क्रमि ९ हृष्टश्च हन्यतां किमिरुताहृष्टश्च हन्यताम्—हन्यताम् ५. २३ ७.
वसव १० वसवश्चातिष्ठन्वसुधातरश्च—अतिष्ठन् ५. २७. ६
कृण्वन् ११ भिन्दन्सपत्नानधरांश्च कृण्वदा मा रोह महते सौमगाय—कृण्वत् ५. २८
१४. Text sahaté a mis-
print
- सर्वेशो १२ द्विपाद्य सर्वे नो रक्ष चतुष्पाद्यच्च न स्वम्—६. १०७. १-४ T सर्व
विप्राय १३ स्वां चाग्ने तन्वं^{१०} पिप्रायस्वास्मभ्यं च सौमगा यजस्व ६ ११०. १=VIII W pipráyasva
11 10 -prá-

1 Vn तिष्ठते हो० 2 P पदलोपेषु 3 S पदादिव, V पादादिवत् 4 P reverses the order of 21—22, Vr. चायोगा
5 Vn टिका, तिष्ठति 6 Vn ध्यस्त्रा 7 Vn म च वक्षथ 8 सर्वन्नाशय 9 Vn आ 10 Vn तत्र

१६ तिष्ठमिदं चार्हसं निशतां च—७. ४. १ = VS. 27. 33

१७ प्र चानति वि च चष्टे शचीभिः—प्र । च । अनति ७. २५. २.

१८ यथा शेषो अपायति स्त्रीषु चासुदनावयाः—च । असेत् ७. १०. ३.

१७ रक्षतु त्वा यो रक्षतु पृथिवी सूर्यश्च त्वा रक्षतां चन्द्रमाश्च—रक्षतु ८. १. १२.

W rakṣatām

१८ न च प्रत्याह्न्यान्गनसा त्वा प्रत्याह्न्यमीति प्रत्याह्न्यात्—८. १०. ३१.

पृथो १९ पञ्चोदनं च तावजं ददातिः—९. ५. २७.

२० अजं च पचत पञ्च चोदनान्—९. ५. ३७.

पराच २१ पराञ्च चैन प्राशी. प्राणास्तो दाम्यन्तीत्येवमाह (११. ३. २८-२९; ३२-४९.)

इत्येवमादीनि ।

२२ न च प्राणं रुणद्धि सर्वज्यानि जीयते—११. ३. ५५.

२३ न च सर्वज्यानि जीयते पुनं जरते. प्राणो जहाति—११. ३. ५६.

२४ दिवं च यन्ति पृथिवीं न लोकात्—१२. ३. २५.

२५ इदानीत्येव नृणां चैनानामभुत्सतं—१२. ४. १.

२६ हिंस्ते अर्दता पुषं याचितां च न दिक्सीति—१२. ४. १३, १९.

याचितामथेनां २७ ब्राह्मणेदं याचितामथेनां निप्रियायते—१२. ४. २५.

T náś ca

२८ वशां च विद्यान्तराद् ब्राह्मणान्तरात्—१२. ४. १६.

२९ यो वेदत मन्यमानो ऽमा च पचते वशाम्—१२. ४. ३८.

३० यश्च गा पशुं स्फुरति प्रत्यद् सूर्यं च मेदति—१३. १. ५६.

धने जुष्टे ३१ स चातिस्त्रुजेज्जुष्टुयानं चातिस्त्रुजेज्जुष्टुयात्—१५. १२. ३.

३२ कर्पेदनं न चैनं कर्पेत्—१५. १३. ७.

३३ दिवं च गच्छ पृथिवीं च धर्मेभिः—१८. २. ७.

W gacha

द्विपक्ष ३४ द्विपक्षं च महां रभ्यतु मा चाह द्विपक्षे रभम्—१७. १. ६.

T dvīśan accentless

22 ॥ वायोगादनिघातः ॥ २२ ॥

१ अर्हये वा तान्प्रददातु सोम आ वा दधातु निर्ऋतेरुपस्थे—८. ४. ९ = VII. 104

9

मोघ २ यदि वाहमनृतदेवो अस्मि मोघं वा देवो अप्युहे^{१०} अग्ने—अपि ऽजुहे ८. ४. १४ =

VII 104 14

त्रैष्टुभं, भान्ति ३ यद्वायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभं वा त्रैष्टुभोन्निरतक्षत—९. १०. १ = 1

164 23

४ अग्नौ वा त्वो गार्हपत्ये ऽभिचेरुः—१०. १. १८.

वा त्व मन ५ तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तव—१८. १. १६ = X 10 14

॥ १२ ॥

1 Vn प्राणं. 2 Vn ज्यानि 3 Vn ज्यानि 4 Vn यन्ति 5 Vn चैनानामस्तत 6 Vn मथेनाभिप्रि 7 Vn. स्त्रिजेजुष्टुचातिस्त्रु 8 Al omits sūtras 22-25 9 Vn मोघं 10 Vn. अघहे 11 Vn त्रैष्टुभा विर 12 Vn वा चा गा

भाष्यदात्तादामभि-
तास्पर on the
margin

23a ॥ आमन्त्रितादाद्युदात्तादाख्यातं न निहन्यते^१ ॥ २३ ॥

23b ॥ न गावो भवथादीनाम्^३ ॥

23c ॥ अनुदात्तान्मृडतादीनि ॥

१ [अपामुत प्रशस्तिभिरश्वा भवथ वाजिनो गावो भवथ वाजिनीः १. ४. ४.]

२ अस्मिन्यज्ञे मरुतो मृडता नः—१. २०. १.

३ विश्वे देवा वसवो रक्षतेमर्मुतादित्या जागृत युयमस्मिन्—१. ३०. १.

४ इदं जनासो विदथ महद् ब्रह्म वदिष्यति—१. ३२. १.

५ उप त्वा नमसा वय होतर्वैश्वानरं स्तुमः—३. १५. ७

६ अपा नपादभिहुती गयस्य चिद् देव त्वष्टर्वर्धय सर्वतातये—६. ३. ३.

७ यद्य त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन् होतश्चिकित्स्ववृणीमहीह—७. ९७. १=III

29 16

त्वं = येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनों अनु । त्वं वरुण पश्यसि—१३. २. २१=

1 50 6

तमृष्ट याहि ६ यमस्य यो मनवते सुमन्वमे तमृष्टं पाह्यप्रयुञ्जन्—१८ १. ३४=X 12 6

24 ॥ लुप्तकरणान्यकरणानि वा ॥ २४ ॥

विद्मि १ आ त्वा विशन्तु सुतास इन्द्र पृणस्व कुक्षी चिह्नि शक्र धियेष्वा न—२. ५. ४.

२ ध्रुवी हव गिरो मे जुषस्वेन्द्र खयुग्भिर्मत्स्वेहं महे रणाय—मत्स्व । इह २. ५. ४.

पाह्यसान् ३ वृहस्पतये महिष युमजमो विश्वकर्मन्मस्ते^{११} पाह्यसान्—२. ३५. ४. TS III

2 8 2

जुहुत ४ अन्तर्दावे जुहुता स्वेत्तद् यातुधानक्षयण घृतेन—६. ३२. १.

मदति ५ दुहन्ते नून वृषणेह धेनवो दत्ता मदन्ति वेधसः—७. ७३. २

६ इन्द्रासोमा तपत रक्ष उज्जतं न्यर्पयत वृषणा तमोवृध—८. ४. १=VII 104 1

विस्वीष्ट ७ वि तिष्ठन् मरुतो विक्ष्विष्टे^{१३} गृभायत रक्षसः सं पिनष्टन—८. ४. १८=

VII 104 18

सादति य आम मासमदन्ति पौरुषेय च ये कवि ।

८ गर्भान्खादन्ति केशवास्तानितो नाशयामसि—८. ६ २३.

९ अपरिमितमेव यज्ञमाप्नोति—९. ५. २२.

ममि १० घृतेन त्वां मनुद्या समिन्धे—७. ८२. ६.

११ अद्या मुरीय यदि यातुवानो अस्मि—८. ४ १५.

१२ देवस्य पश्य काव्य महित्वाद्या ममार स ह्य. समान—९. १०. ९=X 55 5.

viksu cited as an example under vir-āme ca IV 34, which negatives division in the Pada, where conversion into a lingual takes place

W, SPP sám indhe

W, SPP murya

samānah MS 4 9
12 193 11

1 Vn आमन्त्रिता 2 Vn gives it in the form of a verse, आमन्त्रितादाद्युदात्तादाख्यातं न निहन्यते 3 Vn न गावो भवथादीन्यनुदात्तान्मृ 4 Vn हतादित्या 5 Vn चेश्वानरस्तुम. 6 Vn चिकित्वावृ 7 Vn त्वमृष्ट याहि. 8 Vn लुप्तकरणान्यकारं, so P R V Vr, M लुप्तकाणान्यकारं, S ०कारणा न्यकारिणानि वा 9 Vn लुप्तकरणान्यकरणानि च आख्यातानि वा निहन्यते on the margin 10 Vn महत्स्वेह 11 Vn विश्वकर्माश्रमस्ते 12 Vn विस्वीष्टन

- अर्द्धन १३ अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्याधं क^१ तद्भव—१०. ८. ७; ११. ४. २२.
 १४ अयातमस्य ददृशे^१ न यातम्—१०. ८. ८.
 १५ स्वधां पितृभ्यो अजरो कृणोमि दीर्घेणार्थुपा समिमान्तृजामि—१२. २. ३२, ५५. T -nā
 परशु १६ प्र यच्छ पशु त्वरया हरौपम्—त्वरय । आ । हर १२. ३. ३१.
 शुभत १७ शुद्धा सतीस्ता उ शुभन्त^२ एव—१२. ३. २६.
 यो अस्या कणावास्तुनोत्या स देवेयु वृश्चते ।

- इति मन्यते १८ लक्ष्म कुर्वे इति मन्यते कनीय कृणुते खम् ॥ यः मन्यते—१२. ४. ६.
 १९ वाचस्पते सौमनसं मनश्च गोष्ठे नो गा जनय योर्निपु प्रजाः—१३. १. १९.
 यो विश्वचर्पणिरुत विश्वतोयिखो यो विश्वतस्पाणिरुत विश्वतस्पृथ ।
 २० सं बाहुभ्यां^३ भरति सं पतत्रै—१३. २. २६, MS 2 10 2 133 8

- हन्यते २१ मघास्तु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युह्यते—१४. १. १३.

W hanyante,
RV X 85 13,

- पथा २२ प्र पितृयाणं पन्थां जानाति प्र देवयानम्—१५. १२. ५.

- न पितृयान पथा २३ न पितृयाणं पन्थां जानाति न देवयानम् (१५. १२. ९.) इति ब्राह्मे ।

W jānāti

- जाना down on the margin २४ प्रास्मदेनो वहन्तु प्र दुष्वप्यं वहन्तु—१६. १. ११

W vahantu

- २५ सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्य^१ कून्—१८. १. ३५ = X 12 7

- २६ सूर्ये चक्षुषा गच्छ वार्तमात्मना दिवं च गच्छ पृथिवीं च धर्मभिः—१८. २. ७ =

W gacha

X 16 3

- २७ ये अग्निदग्धा ये अग्निदग्धा मध्ये दिव स्वधया मादयन्ते—१८. २. ३५ = X

15 14

अन्ययोगे आश्वात न
निहन्यते on
the margin

25 ॥ अन्ययोगेऽनिघातः ॥ २५ ॥

- १ विश्वमन्यामभीवार तदन्यस्यामधि श्रितम्—१ ३२. ४.

- न्यान्त्वा २ ओत्सूर्यमन्यान्त्वापया व्युषं जागृतादहम्—४. ५. ७.

- ३ दक्षं ते अन्य आवातु व्युषं न्यो वातु यद्रप—४. १३. २.

RV X 137 2 ā vātū

- ४ अन्याः समनमायति—आऽअयति ६. ६०. २.

- प्रान्यान्त्वापत्तान्त्सहसा सहस्व प्रत्यजाता जातवेदो नुदस्व—७. ३५. १.

- थान्य विन्दते ६ या पूर्वं पति वित्वाथान्यं^६ विन्दते ऽपरम्—९. ५. २७.

- न्यन्य ७ ता शब्दन्ता विष्चीना विनन्ता न्य^१न्यं^२ चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम्—९. १०. १६.
 = 1 164 38

- ८ विश्वमन्यो अभिचष्टे शचीभिर्ग्राजिरेकस्य ददृशे न रूपम्—९. १०. २६ =

1 164 44

- तन्नि ९ प्रान्या तन्तूस्तिरते^६ घृत्ते अन्या नार्प वृजाते न गर्मातो अन्तम्—१०. ७. ४२.

१० विश्वान्यो^१ भुवना विचष्टे^२ हैरण्यैरन्य^३ हरितो^४ वहन्ति—७ ८१. १, १३. २ १२,

१४. १. २३.

अभ्यन्यदेति^१ ११ अभ्यन्यदेति^२ पर्यन्यदस्यतेऽहोरात्राभ्या^३ महिष कल्पमान —१३. २ ४३.

W eti and so SPP

बृहदन्यत^१ १२ बृहदन्यत^२. पक्ष आसीद्रथतरमन्यत^३ सर्वले सघ्नीची^४—१३. ३. १२.

अन्येषां विदते^१ १३ यस्मिन्वीरो न रिष्यत्यन्येषां^२ चिन्दते^३ वसु—१४. २. ८, Apmb 1 6 11

26 ॥ नहीत्यनेन युक्तानि ॥ २६ ॥

नहि ते नाम जग्राह^१—३. १८. ३.

नहि ते अग्ने तन्व^१. कुरमानंश मर्त्य^२—६ ४९. १

नहि तद् दृश्यते^३ दिवा^४—७ १०१ १, ApS 10 13 11

27 ॥ यदित्येतेन समस्तेर्न ॥ २७ ॥

पिचा यत्काम इदमभिपिञ्चामि^१ वोऽहम्—६ १२२. ५, १० ९ २७, ११. १. २७.

यत्कामास्ते जुहुमस्तनो अस्तु—७. ४९ ४=X 121 10

न वि जानामि यदिवेदमस्मि^१—यत्ऽइव । इदम् । अस्मि ९. १०. १५=

1 164 37

27b ॥ इदित्यस्मात् :—

ममेदसस्त्वं केवलो नान्यासा^१ कीर्तयामि^२—मम । इत् । असः ७. ३८. ४.

न निहन्यन्ते on
the margin

27c ॥ अहेत्यस्मात् :—

ममेदह क्रतावसः^१—मम । इत् । अह । क्रतौ । असः १. ३४. २

अह वंदाभि नेत्वं सभायामह त्वं वद^१—७ ३८. ४

28 ॥ वचनात्परेण^१ च सर्वत्र युक्तं वापवादो^२ वा लुप्तं वा

तत्पदं^३ येन योगः ॥ २८ ॥

अन्त १ विद्म ते धाम परमं गुहा यत्^१ समुद्रे अन्तर्निहितासि^२ नाभिः—१. १३. ३.

२ इहेतु सर्वो यः पशुरस्मिन्तिष्ठतु^३ या रयिः—१ १५. २

वधे ३ इतश्च यदसुतश्च यद्वधं वरुण यावय^३—१. २० ३

उग्रा हि कण्वजंभनी^१ तामभक्षि^२ सहस्रतीम्—२. २५. १

1 Vn विश्वान्या विचष्टे 2 Vn अभ्यन्यदति 3 Vn अन्येषां 4 Vn योगेन हि युक्तानि नहि युक्तानि च आक्षातानि न निहन्यन्ते । उग्रा हि कण्वजंभनी (२ २५ १), तेषां हि धाम (७ ७ १), सूर्य हि भूत्वा (६ २ ६), स हि दिव (४ १ ४), ददिहि (५ १३ १), प्रत्नो हि कम (६ ११० १), अथ प्रियो (१८ ४ ६१) इत्येवमादीनि on the mar 5 Vn तदृश्यते हि वा 6 यत् इत् युक्तानि आक्षातानि न निहन्यन्ते on the mar 7 Vn G, N, M read वचनपरेण च, R वचनान्तरेण, Al वचनात्परेण 8 Vn P चापवादो, S puts virāma after लुप्त वा 9 Vn, J, N, M number sūtras 28, other mss put down n 1, V reads लुप्त वा तत्पदे ॥ येन योग 10 Vn यसमुद्रे 11 Vn अस्मि ति 12 Vn यद्वधं वरुणाय 13 V तामभक्षि

५ नेछुतुः प्राशं जयाति गर्हमानाभिभूरणि—२. २७. १.

६ यवानेददानपि नहतं मुखम्—न । इत् । अदान् ६. ५०. १.

yāvan nēd ādan
cited under IV 107

पृथामि

७ शृणाम्यस्य पृथोरपि वृथामि यद्विरः—२. ३२. २.

पितृयानाथ

८ ये देवयानाः पितृयाणांश्च लोकाः सर्वान्पथो^३ अन्नृणा आक्षियेम—६. ११७. ३;

TB. III. 7. 9. 8.

pitr kâh cited as
an example under ava
grahād rārāt III 85,
which prescribes cere-
bralisation

९ यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम (४. २. २-५ = X.

121 2) इति चतुर्युत्तरावेषु ।

१० प्र यदेते प्रतरं पूर्यं गुः मर्द सद आतिष्ठन्तो अजुयम्—५. १. ४.

W and SPP guh

नेपां, नेनां नमसा

११ तेषां हि धामं गभिषक्समुद्रियं नैनान्नमसां पुरो अस्ति कश्चन—७. ७. १.

naññān nāmāśā ci-
ted as a counter-ex. un-
der nakārasya caista
vargeshv anūsmāparesu
vīzarjanīyaḥ II 26.

१२ परिसृष्ट वारयतु यद्धितं मार्च पाद्वि तत्—८. ६. २०.

जीवनं

१३ तया सपत्नान्परि वृद्धि ये मम पर्येषान्प्राणः पशवो जीवनं वृणक्तु—९. २. ५.

pāry enān coun-
ter-ex under prapa
rābhyām enaḥ III 80.

मरुध

१४ इन्द्राग्नी काम सरथं हि भुत्वा नीचैः सपत्नान्मम पादयायः—९. २. ९.

यावत्

१५ सर्वान्त्समागो अभिजित्य लोकान् यावन्तः कामा. समतीतपस्तान्—१२. ३. ३६.

इत्तद्विद

१६ य इत्तद्विदुस्ते अमृतत्वमानशु—९. १०. १, १८ = I. 164. 23.

१७ यदी विशो ह्यते दस्ममया अग्नि होता रमध वीरजायत—१८. १. २१ = X. 11. 4.

१८ स्वाग्नेवस्यामृत यदी गोरतो जातासो धारयन्त उर्वी—१८. १. ३२ = X.

12. 3.

१९ सं धान्यस्य या स्फातिः सस्राव्येण हविषा जुहोमि—२. २६. ३.

२० स हि दिवः स पृथिव्या अतस्था मही चेम रोदसी अस्कभायत्—४. १. ४.

W āskabhāvat

२१ द्दिहि मह्यं वरुणो दिव कविर्वचोभिरमैर्नि रिणामि ते विषम्—५. १३. १.

२२ प्रतो हि कमीज्यो अश्वरेषु सनाच होता नव्यथ सति—६. ११०. १ = VIII 11 10

W sātai

दत्त न

२३ उग्रपश्ये राष्ट्रमृत्किल्बिपाणि यदक्षवृत्तमनु दत्तं न एतत्—६. ११८. २; MS

4 14 7 245 13

नुदु

२४ यत्राष्टुत्तन्तो^१ यच्च वासस आपो नुदन्तु निर्जतिं पराचै—६. १२४. २ =

Apmb 2 22 11

क्षवा प्रियं अधू

२५ अक्षजमीमदन्त ह्यव प्रियो अधूपत (१८. ४. ६१) इत्येवमादीनि ।

॥ १४ ॥

भामि

28b ॥ आमन्त्रितादाद्युदात्तात् परमामन्त्रितं पदम् ।

आद्युदात्तं तदप्याहुः^१ समानाधिकरणं तु वा ॥

१ आज्यस्य परमेष्ठिं जातवेदस्तनूवशिन्—१. ७. २.

असिक्कि

२ नक्तंजातास्योपधे रामे कृष्णे असिक्कि च—१. २३. १.

३ यूय न प्रवतो नपान्मरुतः सूर्यत्वचसः—१. २६. ३.

No visargas
in सीम्याम्

- ४ अङ्गिरसः पितरः सोम्यासः—२. १२. ५.
 ५ शेरभक^१ शेरभ पुनर्वो यन्तु यातव —२. २४. १.
 ६ शेवृधक^२ शेवृध पुनर्वो यन्तु यातव —२. २४. २.)
 ७ ओकानुओक पुनर्वो यन्तु यातव —२. २४. ३.)
 ८ सर्पानुसर्प पुनर्वो यन्तु यातव —२. २४. ४.) इति चतसृषु ।

शिखड

इद्र

- ६ रुद्र जलापभेपज नीलशिखण्डं कर्मकृत्—२. २७. ६.
 १० इन्द्रपुत्रे सोमपुत्रे दुहितासि प्रजापते —३. १०. १३.
 ११ भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमा धियमुदेवा ददन्नः—३. १६. ३ = VII 41 3

पण्

स

गधर्वा

वर्ण

वर्ण

आयु कृदायु पत्नी
वर्ती

- १२ उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्रति—३. १८. २
 १३ अवष्टष्ट परा पत शरव्ये^३ ब्रह्मसंशिते—३. १९. ८
 १४ जाया इद्रो अप्सरसो गन्धर्वाः पतयो युयम्—४. ३७. १२.
 १५ हिरण्यवर्णे सुभगे सूर्यवर्णे वपुष्टमे—५. ५. ६.
 १६ हिरण्यवर्णे सुभगे शुष्मे लोमशवत्तणे—५. ५. ७.
 १७ आयुष्कृदायुष्पत्नी^४ स्वधावन्तौ गोपा मे स्त गोपायत मा—५. ९. ८.
 १८ कैरात पृश्न उपतृण्य वभ्र^५ आ मे शृणुत—५. १३. ५.
 १९ ऋतजात ऋतावरि मधु मे मधुला कर —५. १५. ११.
 २० तक्मन् व्याल वि गद—५. २२. ६

द्यौष्पित

अनावयो

जभा

राष्ट्रभृत्

मभस्वा

वदने

देवजना.

इतरजना

- २१ द्यौष्पितर्यावय दुधुना या—६. ४. ३
 २२ आवयो^६ अनावयो रसस्त उग्र आवयो—६. १६. १.
 २३ बृहत्पलाशे^७ सुभगे वर्षवृद्ध ऋतावरि—६. ३०. ३.
 २४ तर्दापते वघापते तृष्टजम्भा आ शृणोत मे—६. ५०. ३.
 २५ उग्रपश्ये राष्ट्रभृत्—६. ११८. २.
 २६ देवपत्नी अप्सरसावधीतम्—६. ११८. ३.
 २७ देवाः सधस्था विद लोकमत्र—६. १२३. २.
 २८ देवाः पितरः पितरो देवाः—६. १२३. ३.
 २९ वभ्र कल्याणि स नुद—६. १३९. ३.
 ३० बृहस्पते सचित्तवर्धयैनम्—७. १६. १.
 ३१ सिनीवाल्लि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा—७. ४६. १.
 ३२ तृष्टिके तृष्टवन्दन उदमू छिन्धि तृष्टिके—७. ११३. १.
 ३३ विजावति प्रजावति वि ते पाशाश्चूतामसि—९. ३. १३
 ३४ भूतपती पशुपती नमो वाम्—११. २. १.
 ३५ उत्तिष्ठत सं नक्षत्र मित्रा देवजना युयम्—११. ९. २.
 ३६ सर्पा इतरजना रक्षास्यमित्राननु धावत (११. १०. १) उत्तिष्ठतेत्यस्याम् ।

dīāus pītaḥ cited
as an ex. under dyaus
ca II 74, which chan-
ges visarjaniya of dy-
auḥ into s

1 Vn repeats शेरभक शेरभक 2 Vn शिखड 3 Vn शरय 4 omitted in Vn 5 Vn वभ्र 6 Vn आवयो
अनावयो. 7 Vn बृहत्पलाशस्याविदलास्तुभगे

- ३० वि॒श्वामि॒त्र ज॒न॒द॒ग्ने वसि॑ष्ठ॒ भ॒र॒द्वाज॒ गो॒त॒म॒ वा॒न॒दे॒व—१८. ३. १६.
 ३१ सु॒श॒नान्॒तः पि॒त॒रो मृ॒ड॒ता नः—१८. ३. १६.
 ३२ त॒नू॒नपा॒प्य॒थ ऋ॒त॒स्य॒ या॒ना॒न्म॒वा॒ सम॒ज॒न्त॒स्व॒द॒या सु॒वि॒द—५. १२. २.
 ३३ रे॒व॒ती॒र॒ना॒धृ॒षेः वि॒त॒स्य॒ वि॒त॒स्य॒—६. २१. ३.
 ३४ अ॒प॒चितः॒ प्र प॑तत—६. ८३. १.
 ३५ वि॒श्व॒जि॒न्वा॒य॒ना॒णार्थं॒ ना पा॑रि॒ दे॒दि—६. १०३. १.
 ३६ वि॒श्व॒जि॒द् द्वि॒पा॒च न्वे॑ नो॒ त्वं—६. १०३. २.
 ३७ वि॒श्व॒जि॒न्क॒ल्या॒ण्यं॒ ना पा॑रि॒ दे॒दि—६. १०३. ३.
 ३८ क॒ल्या॒णि द्वि॒पा॒च न्वे॑ नो॒ त्वं—६. १०३. ३.
 ३९ क॒ल्या॒णि स॒र्व॒वि॒दे॒ ना पा॑रि॒ दे॒दि—६. १०३. ४.
 ४० स॒र्व॒वि॒द् द्वि॒पा॒च न्वे॑ नो॒ त्वं—६. १०३. ४.
 ४१ अ॒ग्नाः क॒ल॒व॒तो॒ सु॒वि॒द॒न॒म॒ व॒र॒ण॒मि॒दं—३. ५०. ५.
 ४२ अ॒सौ हा॒ दृ॒ते॒ न॒—अ॒सौ । हे॒ १८. ८. ६६.
 ४३ वृ॒ह॒न्ते॒ को॒ ल॒व॒ण॒पो॒ना वि॒ वि॒व्य॒तम्—१. ८. २.
 ४४ अ॒श्वि॒ना प॒थि॒क॒ता न्वे॑ नो॒ त्वं॒ त्वं॒ व॒र॒ण॒मि॒दं—१८. २. ५३.
 ४५ अ॒श्वि॒ना ब्र॒ह्म॒णा या॑नम्—५. २६. १२.
 ४६ अ॒श्वि॒ना सा॒र॒थेण॒ नो॒ न॒तु॒र॒त्तं॒ शु॒न॒तं—६. ६९. २. ९. १. १२.
 ४७ वे॒ न॒द॒न्त्या॒ व॒र॒ण॒मि॒दं॒ येन॑ वा॒ सु॒गं॒ १३. १. ३६.
 ४८ या॒वा॒पृ॒थि॒वी अ॒नु॒ ना वी॑चीयां॒ वि॒र॒व॒क॒ने अ॒नु॒ ना॒ र॒न॒चम्—२. १२. ५.
 ४९ या॒वा॒पृ॒थि॒वी उ॒प॒श्रु॒त्या ना पा॑त॒ न॒द॒—२. १६. २.
 ५० या॒वा॒पृ॒थि॒वी न॒व॒तं मे॒ स्यो॒ने—४. २६. २-६.
 ५१ इ॒ष्ट॒ ऋ॒त॒स्य॒ व॒नु॒ या॒वा॒पृ॒थि॒वी तं प्र॑ति—५. १४. १२.
 ५२ या॒वा॒भू॒मी श्रृ॒णु॒तं र॑द॒सी मे॒—१८. १. ३१.
 ५३ मि॒त्रा॒व॒र॒णा॒ ज॒न॒द॒ग्नि॒म॒वि॒न्—४. २९. ३.
 [मि॒त्रा॒व॒र॒णा॒ पु॒र॒तो॒ड॒न॒वि॒न्—४. २९. ४]
 ५४ मि॒त्रा॒व॒र॒णा॒बु॒श॒नो॒ क॒व्यं॒ यौ—४. २९. ६.
 ५५ इ॒न्द्रा॒ग्नौ मि॒त्रा॒व॒र॒णा॒व॒रे॒ व॒द॒न्त॒म॒श्र॒मि॒न्म॒य॒न॒तः—१३. १. ३१.

अ॒न॒त॒तु॒ल्य॒वृ॒त्तिः
 न॒र॒ न॒दु॒ वि॒

25c ॥ आ॒म॒न्त्रि॒त॒तु॒ल्य॒वृ॒त्तिः॒ त्व॒रं॒ आ॒हु॒र्वि॒शेष॒गम् ।

आ॒म॒न्त्रि॒ता॒व॒ त॒सू॒त्रं॒ परं॒ वृ॒न्द॒सि॒ दृ॒श्य॒ते ॥

१ प्र॒व॒तो॒ नपा॑त् प्र॒व॒तो॒ नपा॑न्नं॒ ए॒वा॒स्तु॒ तु॒न्यम्—१. १३. ३.

२ त॒नू॒नपा॑त् त॒नू॒नपा॑प्य॒थ ऋ॒त॒स्य॒ या॒ना॒न्म॒वा॒ सम॒ज॒न्त॒स्व॒द॒या सु॒वि॒द—

५. १२. २

अ॒प॒यो॒ नपा॑त् अ॒प॒यो॒ नपा॑त्सि॒न्य॒वः॒ स॒त पा॑त॒नं—६. ३. १.

१. ५८. त्व॒द॒वः. २. ५८. वि॒व॒द. ३. ५८. न॒द. ४. ५८. वृ॒न्द॒सि॒ दृ॒श्य॒ते. ५. ५८. न॒न॒व. ६. ५८. व॒र॒ण॒मि॒दं. ७. ५८. अ॒न॒त॒तु॒ल्य॒वृ॒त्तिः॒ त्व॒रं॒

८. ५८. अ॒न॒त॒तु॒ल्य॒वृ॒त्तिः॒ त्व॒रं॒

अपात्रपान्मधु	४ अपात्र नपात्	अपात्र नपादभिह्वेती गयस्य चित्—६. ३. ३
	५ अपात्र नपात्	अपात्र नपात्रमधुमतीरपो दाः—१४. १. ३७.

॥ १५ ॥

28d ॥ आद्युदात्तानि । समानशब्दान्यन्यस्वराणि । अर्थप्रत्ययकृतः स्वरविशेषः ।
अपवादः कचित् । कचिद्विभाषितानि ॥

	१ ज्येष्ठं यतः	तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उग्रस्त्वेषनृम्णः—५. २. १=X. 120 1	
	२ रुशती	सा पशून् क्षिणाति रिफती रुशती—३. २८. १, १४. १ २७	
रुशन्	३ रुशन्त	ये ते पाशा वरुण सप्तसप्त त्रेधा तिष्ठन्ति विषिता रुशन्तः ४. १६. ६.	C rusantah
	४ दासमार्थम्	साह्याम दासमार्थं त्वया युजा वयम् ४. ३२. १ = X 83. 1.	
	५ यो विभर्ति	यो विभर्ति दाक्षायणं द्विरण्यं स जीवेषु कणुते दीर्घमार्युः १. ३५. २=RVKh X 128 8	
अनृये दिष्टुर्नक्षत्रिये	६ अन्त्रिये दिष्टु- न्नक्षत्रिये	अन्त्रिये दिष्टुन्नक्षत्रिये या विश्वावसुं गन्धर्वं सचध्वे— २. २. ४.	
	७ यथा जीवाः	यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः—२. २८. ४.	
	८ हिमाः	यथा जीवा अदितेरुपस्थे प्राणापानाभ्यां गुपितः शतं हिमाः—२. २८. ४, १२. २. २८.	
समा	९ क्षिमाः	कुसूला ये च कुक्षिलाः ककुभाः करुमाः क्षिमाः ८. ६. १०.	
संवत्सरांन्मा	१० समाः	समाः संवत्सरांन्मासान्भूतस्य पतये यजे—१ ६. १, ३. १०. ९; ११. ६. १७.	
धेनुका	११ धेनुका	तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व सा प्रसूयेनुका भव—३. २३. ४.	
वह	१२ वहः	मध्यमेतदनडुहो यत्रैष वह आहितः—४ ११. ८, ९. ७. ३, वहेन ४. ११. ७.	taś tvām cited as a counter-ex. under yusmadādeśa taś- tvām ādivarjam II 84, which changes s into ś, excepting in taś tvām
	१३ अत्र नीची.	अत्र नीचीरपः सृज—४. १५. १२.	
	१४ तुरश्चिद्विश्वम्	महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा तुरश्चिद्विश्वमर्णवत्तपस्वान्— ५. २. ८; cp = III 31 21	
	१५ वरिमा पार्थिवानि	ययोः संख्याता वरिमा पार्थिवानि याभ्यां रजो युपित- मन्तरिक्षे—४. २५. २.	
वरिवत	१६ वरिमतः	अभि त्वेन्द्र वरिमतः पुरा त्वाँह्वणादुवे—६. ९९. १.	

१० नव्यश्च	प्रदो हि कमीर्यो अथरेषु मनाय दोना नव्यश्चे सति	W 10.1
	६ ११०. १ = VIII 11 10	
१८ विश्वत्सो ?	७. अथो ये विश्वाना वधाः—६. १३. १.	
१६ जार्यत्, स्वर्ण	यदि जाग्रद्यदि स्वर्णेन ण्त्स्योऽकर्म—६. ११५. २;	W 10.1
	VS 20 16.	
२० स्वर्णवस्ये	स्वर्णवस्ये जातय. स्वर्णव्ययमभितो जनेः—४. ५. ६.	
२१ श्वसन्तु गर्गराः	श्वसन्तु गर्गरा अणा वरुण—४. १५. १२.	
२२ अन्धः परिपिक्तम्	इदं वामन्धः परिपिक्तमामन्धस्मिन्विधिं मादयेवाम्—	
	७. ५८. २ = VI 68 11	
२३ सभ्यो भवति	यन्त्यस्य सभा सभ्यो भवति य एवं वेद—८. १०. ५.	
२४ वृत्तस्य स्फुर्ध्वः	नस्मि द्रव्यन्ते य उक्ते च देवा वृत्तस्य स्फुर्ध्व. पृति इव	
	शार्गा.—१०. ७. ३८.	
२५ शरोऽधम्	कृत्वा फलीकरणा. शरोऽधम्—११. ३. ६.	
२६ अर्दसः	ते नो मुञ्चन्वर्दस.—११. ६. १.	
२७ द्विस्ते अर्दत्ता	द्विस्ते अर्दत्ता पुरुष याचिनां च न दित्सन्ति—१२. ४. १३.	
२८ सहस्रं मित.	सहस्रं मित उप हि धर्यन्ताम्—१८. ३. ५१ = X	
	18 12	
२९ मयि रन्तिः	तेषां सप्ताना मयि रन्तिरस्तु—२. ३३. ४; ३. १०. ६.	
३० तमस्माकम्	वयं जयेम त्वया युजा वृत्तमस्माकमंशुमुदवा भरेभरे	
	७. ५०. ४ = I 102 4	
३१ पाक.	पाक. पृच्छामि मनसाविजानन्—९. ९. ६ = I 164 5	
३२ बालास्ते	बालास्ते प्रोक्षणीः सन्तु जिह्वा सं मर्द्धन्त्ये—१०. ९. ३.	
३३ यानान्	तनूनपात्पथ क्रतस्य यानान्मध्वा समजन्स्वदेया सुजिह्व—	W 10.1
	५. १२. २.	
कृदन्तमक्षो यमस्य :—		
३४ निरक्षात्	निर्वो गोष्ठार्दजामसि निरक्षान्तिरुपात्सात्—२. १४. २.	
३५ तस्य नाक्षः	तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न छिद्यते सनाभि.	
	९. ९. ११ = I 164 13	
३६ व्यानो अक्षः	शुची ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आहतः—१४. १. १२ =	
	X 85 12	
वरो वरयितव्यः—		
३७ वराय गातुः	अया विष्टा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिर्बुध्वराय गातुः—	
	७. ३. १, TS 1 7 12 2	

३८ त्रयो वराः	त्रयो वरा यतमांस्त्वं वृणीषे—११. १. १०
३९ प्रथो वरः	प्रथो वरो व्यचो लोक इति त्वोपासहे वयम्—१३. ४. ५३.
४० वरवरम्	जह्येपां वरवरं मामीषां मोचि कश्चन—३. १९. ८, ६. ६७. २; ११. ९. २०, १०. २१.
४१ अस्या वरे	अथेममस्या वर आ पृथिव्या आरेक्षन्तुं कृणुहि सर्व- वीरम्—७. ८. १, TS 1 2 3 3
४२ वरमस्याः ?	but cp —
४३ वरं यस्याम्	प्रतीचीं दिशामियमिद्वरं यस्यां सोमो अधिपा मृडिता च—१२. ३. ९.
४४ वरानवित्तेः	अनागमिष्यतो वरानवित्तेः संकल्पानमुच्यते ब्रुहः पाशान्—१६. ६. १०.

भाष्यदात स्यात् on
the margin

29a ॥ द्विषो बहुवचनम् ॥ १=२९ ॥

29b ॥ पतिमृत्वियाय सं पितरावृत्तिये सृजेथां मोघं वा देवां न्यो

मा मोघं पृषती पृषदप्येतु पाथः कृष्णा इषिरा इन्द्रेण सख्या तमजस्रोऽजस्रं
घर्मं दिवावाः शुभंयतीः सधुरारसद्विधुरः सीव्यत्वपो ऽर्चामि वां वर्धायापो
रक्षसो ग्राह्या उन्मत्त रक्षसस्परि जुष्ट देवाना जुष्टो दमूनाः परो अंतो यमः परोवरो
मरुतः परेपामसुराणां पुरोऽजयदस्यूनां विभिदुः पुरो यस्याः पुरो देवकृता
आपस्तुरीयमिति चत्वारि तिस्रो दिवो अति दिवः उच्छिष्टेऽधिश्चिता दिवो दिवो अग
तिस्तः पौरुषेयान्न दैवादैव समह वृष्ण्य दैवः केतुर्देवाय प्रस्तराय दैवा होतार
ऊर्ध्वमध्वरं न इति ॥

१ द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेवं पारय—४ ३३. ७, ६ ३४. १-५.

चिद्विष इति यावद्वा ?

२ पतिमृत्वियाय	योषेव दृष्ट्वा पतिमृत्वियाय—१२. ३. २९.
३ ऋत्तिये	सं पितरावृत्तिये सृजेथां माता पिता च रेतसो भवार्थः— १४. २. ३७.

मोघं	४ मोघं वा देवान्	मोघं वा देवां अप्युदे अग्ने—८. ४. १४ = VII 104 14,
	५ यो मा मोघम्	यो मा मोघं यातुधानेत्याह—८. ४. १५ = VII 104 15
	६ पृषती	यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहित—१३. १. २१, २३ = VIII 7 28
	७ पृषत्	फिलासं च पलितं च निरितो नाशया पृषत्—१. २३. २, ३.

rt—thām cited as an
ex under ekāś ca
I 76, which prescribes
that the vowel e,
when dual termina-
tion, becomes pragr-
hya

= अग्नेतुं पाथ

प्रियं देवानामर्घ्येणु पाथ.—२. ३८. २. ५. १२. १०.

TS III 1. 4. 3

६ रुष्णां इषिग.

आग्नें रुष्णां इषिग अर्नर्निषुः—६. ४९. ३=X. 94 5

१० रुद्रेषु सखा

१० रुद्रेषु सखा

रुद्रेषु सखा शिव आ जगन्यान्—३. ४३. १.

११ न्यमजन्त.

११ न्यमजन्त.

इदं न्यमजन्त ण्यमं—३. ३८. १.

१२ अजन्तं यमम्

अजन्तं यममीमहे—६. ३६. १; SV II 1058

१३ दिवा

प्र णो यमिदं वरुता दिवा नक्तं च कृत्याम्—५. ३. ३.

१४ अर्वा

१४ अर्वा

न ता अर्वा रेणु कृतायोऽश्नुत—८. २१. ४.

१५ शुभयती

शुभयतीरुद्रिया. सोमवर्चन—१८. १. ३२.

१६ सधुगः

ज्यायस्वन्नदिचत्तिनो ना वि याँष्ट संगवयन्तः सधुगः

अन्तः—३. ३०. ५.

१७ अमद्वियुगः

वधिर्यवान्द्वियुगो न साधुः—१६. ६. ११.

१८ नीच्यन्वपः

१८ नीच्यन्वपः

नीच्यन्वपः सूच्याद्वियमानया—३. ४८. १=II. 82 4.

१९ वधियापः

१९ वधियापः

अर्चानि वां वधियापो वृतन्तु—वधोय । अपः १८. १.

३१=X. 12. 4

२० रक्षन्तो ग्राह्या

व्यवृक्षन्तु रक्षन्तो ग्राह्या अग्नि येन जग्राह पवसु—

२. ९. १.

२१ उन्नत्तं रक्षन्त-
स्पति

देवेतस्तादुन्नत्तितमुन्नत्तं रक्षन्तस्पति—६. १११. ३.

२२ जुष्टं देवानाम्

जुष्टं देवानामुत मानुषाणाम् ८. ३०. ३; cp. X 125 5

२३ जुष्टो दम्नताः

जुष्टो दम्नता अतिथिदुरोणे—३. ७३. ९=V. 4 5

२४ परो अन्तः

२४ परो अन्तः

इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्याः—१. १०. १४=1.

164. 35

२५ यमः परोऽवरः

यमः परोऽवरो विवस्वान्ततः परं नाति पश्यामि किं

चन—१८. २. ३२.

२६ मरुतः परंपाम्

२६ मरुतः परंपाम्

असौ वा तेना मरुतः परंपामस्तानैत्यभ्योजता स्पर्धमाना

—३. २. ६.

२७ पुरः
one d

२७ पुरः

असुराणां पुरोऽजयद्दानवानां हिरण्यवीः—१०. ६. १०.

२८ पुरः

तैमैदिनो अङ्गिरसो दस्यूनां विभिदुः पुरः—१०. ६. २०.

२९ पुरः

यस्याः पुरो देवहताः अत्रे यस्यां विक्लुर्वते—१२. १. ४३.

३० आपस्तुरीयम्

आपस्तुरीयमनृतं तुरीयं यज्ञस्तुरीयं पशवस्तुरीयम्

(१०. १०. २९) इति चत्वारि ।

३१ तिन्नो दिवः

३१ तिन्नो दिवः

तिन्नो दिवस्तिन्नः पृथिवीः पद चेमाः प्रदिशः पृथक्—

४. २०. २.

३२ अति दिवः	पक्षी ह भूत्वाति दिवः समेति—४. ३४. ४
३३ दिवः	नव भूमीः समुद्रा उच्छिष्टेऽधि श्रिता दिवः—११. ७. १४.
भग ३४ दिवः	त्रीणि रजांसि दिवो ^१ अङ्ग तिस्रः—१३. ३. २१.
देवा देव समह ३५ दैवात्	येनयेन वा कृतं पौरुषेयान्न दैवात्—४. २६. ७.
३६ दैवम्	कुष्ठस्तत्सर्वं निष्करदैवं समह वृण्यम्—५. ४. १०.
३७ दैवः	दैवः केतुर्विश्वमाभूषतीदम्—७. ११. १.
३८ दैवाय	ऋषीणां प्रस्तरोऽसि नमोऽस्तु दैवाय प्रस्तराय—१६.
	२. ६.
ऊर्ध्वमध्वर ३९ दैवाः	दैवा होतार ऊर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वयाभि गृणत (५. २७.
	९.) इति ।

MS combines
इत्यामन्त्रितदेव
आधुदात् स्यात्
on margin
एकपादि, द्विपात्रि

30a ॥ आमन्त्रितं दैवं दैवीरिति सर्वत्र ॥ २=३० ॥

30b ॥ एकपाद् द्विपदो भूयो विचक्रमे द्विपात्रिपादमभ्येति पश्चात् ।
द्विपाद् पदपदो भूयोऽसितं ते प्रलयनमास्थानमसितं तवासिक्कयस्योषधे
मृणन्त असिता अलीका असितस्य गृहेभ्यः श्यावाश्वं कृष्णमसितं मृणन्तमेषि
हव्यो हव्या नो अस्य यास्ते शोचयो व्युषो ह तिस्रः उषो यस्मात् ॥

१ एकपाद् द्विपदो भूयो विचक्रमे द्विपात्रिपादमभ्येति पश्चात् ।

द्विपाद् पदपदो भूयो विचक्रमे त एकपदस्तन्व १ समासते—१३. २. २७, ३.

२५; cp X 117 8

२ असितं ते प्रलयनमास्थानमसितं तव ।

असिक्कयस्योषधे निरितो नशिषा पृषत्—१. २३ ३

३ आ मे मृणुतासिता अलीकाः—५. १३. ५.

W Asitā alikāḥ

४ ता वीतहव्य आभरदसितस्य गृहेभ्यः—६. १३७. १

५ श्यावाश्वं कृष्णमसितं मृणन्तम्—११. २. १८

६ दक्षिणतो वृषभ एषि हव्यः—६. ९८. ३, MS 4 12 2 181 10

७ कुहूद्वेवानाममृतस्य पत्नी हव्या नो अस्य हविषो जुषेत—७. ४७ २; TS 3 3

115, MS 4 12 6 195 10

८ यास्ते शोचयो रहयो जातवेदो याभिरापृणासि दिवमन्तरिक्षम्—१८. २. ९

W SPP śocāyo

९ निमृचस्तिष्ठो व्युषो ह तिस्रः—१३. ३. २१

१० उषो यस्मादुष्वप्यादमैष्म—१६. ६ २=VIII 47 18

अर्ध

31 ॥ अर्धस्यासमविभागे ॥ ३=३१ ॥

अर्ध

एष जज्ञे बहुभि साकमित्या पूर्वे अर्धे विषिते ससन्तु—४. १. ६

कृतम सो भर्त्तुः

कृतस्तो जातो कृतमः सो अर्धः कर्त्तव्योऽन्तर्गतमस्य पृथिव्या —८. ९. १.

विच आहुः परे अर्धे पुरीषिणम्—९. ९. १२=1 164. 12

कश्चिदद्भः ?

31b ॥ सुजातं सुभूत्या सुमन्नतां स्वरंकता सुप्रतिष्ठिता सुहुनं ते अस्तु
 स्वधित्यं^१ स्वधित्या स्वधितिना स्वधिति जुपता सुकृतश्चरेय सुसमृद्धेनावरुद्धे सुश-
 शितः^२ सुयतः सुश्रुत सुदृढ सुभृतं सुहुतं सुपक्वे सुहिता स्वप्नु स्वा स्वपतु
 श्वसंतु * ॥

*MS adds bráhmas
nam here

१ सुजातम् न त्वा धातरः सुवृधा वर्धमानमनु जायन्तां वृद्धवः
 सुजातम्—२. १३. ५, ४. २३. ४, ७. २०. ५, Apmb

2 6 15

२ सुभूत्या न वो गोष्ठेन सुपदा स रय्या सं सुभूत्या—३. १४. १.

सः

३ सुसंनताम् तां सुसंनतां कृत्वा कामो विध्यतु त्वा हृदि—३. २५.
 २, ३.

४ स्वरंकता अभ्यर्त्ता स्वरंकता सर्व भरन्ती दुरित परेहि—
 १०. १. २५.

५ सुप्रतिष्ठितम् भूमे मातुर्नि धेदि मा भूत्या सुप्रतिष्ठितम्—१२. १. ६३.

६ सुहुतम् अग्निष्टोता सुहुतं रुणोतु—६. ७१. २-३; १०.
 ९. २६.

७ स्वधित्यम् ?

८ स्वधित्या त्वष्ट्रेव रूपं सुहुतं स्वधित्या—१२. ३. ३३.

९ स्वधितिना लोहितेन स्वधितिना मिथुनं कर्णयोः कृधि—६. १४१. २.

जुष १० स्वधिति जुपन्ताम् त्वं तान्वेत्थ यदि ते जातवेदः स्वधिया यशं स्वधिति
 जुपन्ताम्—१८ २. ३५.

११ सुकृतश्चरेयम् सहस्रायुः सुकृतश्चरेयम्—१७. १. २७.

१२ सुसमृद्धेनावरुद्धे यावदग्निष्टोमेनेष्टा सुसमृद्धेनावरुद्धे तावदेनेनाव रुद्धे
 —९. ६. ४०-४३.

सुशशित.

१३ सुसंशितः^३ यथा वाणः सुसंशित. परापतत्याशुमत्—६. १०५. २.

१४ सुयतं अयं यो वृद्धः सुयतो लालपीति—६. १११. १

१५ सुश्रुतम् सुश्रुतं मन्ये तद्वतं नवीयः—७. ७२. ३=X 179 3

१६ सुदृढम् याभ्यां कुसिन्धं सुदृढं वभूव—१०. २. ३.

१७ सुभृतम् स त्वा राष्ट्राय सुभृतं विभर्तु—१३. १. १; TB 2 5 2 1

१८ सुहुतम् अग्निष्टोता सुहुतं रुणोतु—१०. ९. २६; ६. १७. १, २

The series of ex-
 amples marked here
 are cited under ava-
 graha ca III 69, which
 prescribes that a grave
 syllable following an
 acute is circumflexed

१६ सुपके	आमे सुपके शवले विपके यो मा पिशाचो अशने द्दम्भ	—५. २९. ६.
२० सुहिता	त्रिपन्धेरियं सेना सुहितास्तु मे वशे—११. १०. ४.	
२१ स्वप्नु स्वा	स्वप्नु माता स्वप्नु पिता स्वप्नु श्वा स्वप्नु विश्वपतिः—	४. ५. ६.
स्वप्नु	२२ स्वपन्तु	स्वपन्त्वस्यै ज्ञातयः स्वपन्त्वयमभितो जनः—४. ५. ६.
श्वसन्तु	२३ श्वसन्तु	श्वसन्तु गर्गिरा अपां वरण—४. १५ १२.
रतो	३२ ॥ ब्राह्मणम् । नपुंसकम् ; तस्येदमिति वा । जातिरन्तोदात्तम् ॥ ४=३२ ॥	

तस्येदमर्थं नपुंसक
जातिवाचकमन्तो-
दात्त वा स्यात्
on margin
ज्येष्ठ

ण on margin

यदश्रवण्यश्व उद्यमानं तद्ब्राह्मणं पुनरस्मानुपैतु—७ ६६. १.
पुनर्मेतिन्द्रिय पुनरात्मा द्रविणं ब्राह्मणं च—७. ६७ १, SB 14 9 4 5
ज्येष्ठं ये ब्राह्मण विदुः—१०. ७ १७.
स विद्याब्राह्मणं महत्—१०. ८. २०, ३७
अथो यद्ब्राह्मणं महत्—१० ८ ३८
तदाहुर्ब्राह्मणं महत्—१० ८ ३३
तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठम्—११ ५. ५, २३.
गृहं निधी निहितौ ब्राह्मणस्य—११ ५ १०.
त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन—१२. ३. १०.

T āsra-, op Concor-
dance
References in Concor-
dance may be correc-
ted

॥ १६ ॥

No fullstop
in the MS

३३ ॥ द्वितीयोदात्तानि । समानशब्दान्यन्यस्वराणि । अर्थप्रत्ययकृतः
स्वरविशेषः । अपवादः कचित् । कचिद्विभाषितानि ॥ ५=३३ ॥

१ अस्थिभ्यः	अस्थिभ्यस्ते मज्जभ्यः—१. ३३. ६	
२ कर्शफस्य	कर्शफस्य विशफस्य द्यौः पिता पृथिवी माता—३. ९ १	
३ कृत्त्वियः	अयं ते योनिर्कृत्त्वियो यतो जातो अरोचथाः—३ २० १.	
४ रोहितम्	क्रमस्वर्श इव रोहितमनवग्लायता सदा—४. ४. ७	
५ वर्ष्मणा	उतामूं द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि ४ ३०. ७=X 125 7	
६ क्रिमीणाम्	सर्वेषां च क्रिमीणां सर्वासां च क्रिमीणाम्—५ २३. १३	
७ अरुः*	वरुणानी ते माता यमः पिताररुर्नामासि—६. ४६. १.	
८ अमतिः	ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा* अदिद्युतत्सर्वमिति—७. १४ २,	

This is cited under
bhirbhyāmbhyassu
IV 31, which prescri-
bes separation of bhih
etc

W tārur nā-

Concordance yasyām
ati may be corrected

SV I 464

६ रमतिः	मयि सजाता रमतिर्वो अस्तु—६. ७३ २३	
१० वरिमाणम्	वर्ष्मणमस्मै वरिमाणमस्मै—७ १४. ३, KS 37 9	

वरिमाणमस्मै on
margin

1 Vb divides 4 into two दमिति वा ॥ जाति against all mss 2 Vn स्वरविशस्यापवाद 3 Vn वर्मणो
4 Vn अरकर 5 Vn तिवो

११ वसव्यैः दत्तौ पृणस्व वहुभिर्वसव्यैराप्रयच्छ दक्षिणादोत सव्यात्
—७. २६. ८ ; TS 1 2 13 2

१२ { अवकोलया अवकोलया उदकात्मान ओपधयः—८. ७. ९.
उदकात्मानः

१३ सप्तथम् साकंजानां सप्तथमाहुरेकजम्—९. ९. १६=1 164
15

१४ चित्तिभिः सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यान्—९. १०. ७=
1 164 29

१५ अनागसः मास्मानिद्यो अनागसः—१०. १. ७.

तर्णकम् १६ तरूणकम् दुर्भः शोचिस्तरूणकमश्वस्य वारः पदपस्य वारः—१०.
४. २.

अरणी याभ्याम् यो वै ते विद्यादरणी याभ्यां निर्मथ्यते वसु—१०. ८. २०.
अयुते १७ अयुतम् शतं ते ऽयुतं द्वायनान्धे युगे व्रीणि चत्वारिं कृष्णः—८.
२. २१; ८. ७. १०, ८. २४.

१८ शिष्याकृतः तस्यैष मारुतो गुणः स पति शिष्याकृतः—१३. ४. ८.

२० विवस्वतः सदेने यसिन्देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदेने धारयन्ते—
१८. १. ३५=X 12 7

पथिन्यो न जनय परिष्वजे, प on the margin २१ { पतिभ्यः पतिभ्यो न जनयः शुम्भमाना.—५. १२. ५.
परिष्वजे वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे मयः पतिभ्यो जनये
परिष्वजे—१४ १. ४६=X 40 10

34 ॥ अकारात्प्रतिषेधात्परमुदात्तमजरादीनाम् इति ॥ ६=३४ ॥

१ अजरम् संशितं क्षत्रमजरमस्तु—३. १९ १.

२ अमरम् ?

३ अमृतम् अप्सवन्तरमृतम्—१. ४. ४=1 23 19

अमृतं निषा ४ अमित्रः निष्टं भज यो अमित्रो अस्य—४. २२. २.

आतर इवा ५ अभ्रातर इव जामयः—१ १७. १, Nir 3 4

६ अदृष्टः उतादृष्टश्च हन्यताम्—५. २३. ७.

स्त=वर्त ७ असूर्तम् असूर्तं रजो अप्यगुस्ते—१०. ३. ९.

८ अजानये उत जायामजानये—६. ६०. १.

९ असूतिका असूतिका रामायण्यपचित्प्र पतिष्यति—६. ८३. ३

रातो

35 ॥ अकारान्तो ब्रह्मा ब्रह्मण इत्यस्मिन्नर्थे ॥ ७=३५ ॥

ब्रह्मा यन्मन्युतः शपात्—२. ७. २.

- ब्रह्मा चेद्वस्त्वग्रहीत्स एव पतिरेकधा—५. १७. ८.
 तेभिर्ब्रह्मा विध्यति देवपीयून्—५. १८. ८.
 स्थितं ब्रह्मेवासंस्थितं हविरनन्दन्त इमान्यवान्—६. ५०. २.
 सं ब्रह्मा सं स्तौतु भद्रया—९. ४. ११.
 ब्रह्मैवेद्विद्यात्तपसा विपरिचत्—८. ९. ३.
 ब्रह्मा सुमेधाः सो अस्मिन्मदेत—९. १. ६.
 ब्रह्मायं वाचः परम व्योम—९. १०. १४ = I 164 35
 स ब्रह्मा वेदिता स्यात्—१०. ७. २४.
 ततस्त्वा ब्रह्मोदद्वयत्—१०. १०. २२.
 पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरमे—१२. २. ६.
 ब्रह्मैव विद्वानेष्ट्यो य कव्याद निरादधत्—१२. २. ३९.
 तानि ब्रह्मोत शुम्भति—१४ १. २८ = X 85 35
 सूर्या यो ब्रह्मा वेद—१४. १ २९ = X 85 34
 स इत्तस्योन हरति ब्रह्मा वासः सुमङ्गलम्—१४ १. ३०.
 इन्द्रो ब्रह्मा दक्षिणतस्ते अस्तु—१८. ४ १५
 ब्रह्माणस्ते यदास सन्तु मान्ये (२ ६. २, VS 27 2) इति प्रथमाया
 बहुवचनम् ।
 ब्रह्माणं च बृहस्पतिम् (३. २०. ४) इति द्वितीयाया एकवचनम् ।
 ब्रह्मभ्यः कृणुता भ्रियम् (१२. २. ३४) इति चतुर्थ्या बहुवचनम् । तानि सर्वत्र ।
 यद्ब्रह्मभिर्यदपिभि —६ १२. २.
 क्रीकृता ब्रह्मभिः कृता—१०. १. ३.
 वशायामन्तरविशदोदनो ब्रह्मणा सह—१०. १०. २५.
 उत्तैना ब्रह्मणे दद्यात्—३. २८. २
 प्रजापतिस्तपसा ब्रह्मणेऽपचत्—४. ३५. १
 यं पपाच ब्रह्मणे ब्रह्म पूर्वम्—४. ३५. २.
 अज जीवता ब्रह्मणे देयमाहुः—९. ५. ७.
 पशोदनो ब्रह्मणे दीयमानः—९. ५. ९, १०
 पञ्चौदनं ब्रह्मणे ऽजं ददाति—९. ५. ११, १२
 यो ब्रह्मणे चिकितुषे ददाति—१४. २. ४१
 युवं ब्रह्मणे ऽनुमन्यमानौ बृहस्पते साकमिन्द्रश्च दत्तम्—१४. २. ८२.
 अज यो ब्रह्मणा मल्वः खाद्वीति मन्यते—५. १८. ७.
 ब्रह्मणा हस्तेषु प्रपृथक्सादयामि (६. १२२. ५, १०. ९, २३. ३३. ३. २०) इति
 ब्रह्मणा
 ब्रह्मणामार्षेयास्ते मा रिषन्प्राशितार—११. १ २५.

Add veda to reference in Concordance

[अथाप्युक्तं -- अथ १०, ५ २०,]

ଅମଳାଦି: କର୍ମା । । କା ମିତ୍ୟାମିତ୍ୟାମି । ୧, ୩୩୭ ॥

यथाम चकुर्निखनन्तो अग्रे कार्षीविणा अक्षविदो न
विशयो—६. ११६. १.

rad naman cited
as an ex under padan
tinam asu ananiam
triva ghoavaz
warsu II 25 vadr
Concordance may be
corrected

२२ यातुधानीः	अपाह् यातुधानीरप सर्वा अराय्यः—४. १८. ७; १. २८. ४.
२३ धरुणी	धरुण्यसि शाले—३. १२. ३.
हव्यं होतव्यम् :—	
२४ हव्यम्	इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तस्से वलाय— ३. १५. ३.
उपहव्यम्	२५ उपहव्यम् उपहव्यं विपुवन्तं ये च यज्ञा गुहा हिताः—११. ७. १५.
वेदस्व, परशुर्ध्वं स्वस्ति	२६ वेदः स्वस्ति. वेदः स्वस्तिर्द्रुघणः स्वस्ति. परशुर्वेदिः परशुर्न. स्वस्ति— ७ २८ १
२७ पाथो घृतस्य	अग्नाविष्णु महि तद्धा महित्वं पाथो घृतस्य गुह्यस्य नाम —७ २९ १, TS 1 8 22 1
२८ श्यावौ विधुरौ	उदस्य श्यावौ विधुरौ गृध्रौ द्यामिव पेततुः—७. २५. १
२९ हस्तिन्या. पदेन	यथा हस्ती हस्तिन्या. पदेन पदमुद्युजे—६. ७० २
३० यस्या. पदे	यस्याः पदे पुनते देवयन्तः—७ २७ १=RVKh IX 86 1
३१ पडु मासः	पडाहुः शीतान्पडु मास उप्पान्—८ ९ १७.
वर्धयद्वर्धमाना	३२ वर्धयद्वर्धमाना सा नो भूमिर्वर्धयद्वर्धमाना—१२. १. १३
द्विभागधन	३३ द्विभागधनमादाय द्विभागधनमादाय प्र क्षिणात्यवर्त्सा—१२ २. ३५.
मरुतो	३४ मारुतो गण. तस्यैप मारुतो गणः—१३ ४. ८
उदुबलौ	३५ उदुबलौ उरूणसावसुतपाबुदुबलौ—१८ २ १३=X 14 12
३६ स्वर्ग यतः	स्वर्ग यतः पितुर्हस्तं निर्मृष्टि दक्षिणम्—१८ ४. ५६
व्यापिथ	३७ व्यापिथ ययैन्द्र तन्वा ३ न्तरिक्षं व्यापिथ—१७. १ १३.
३८ सलिलेन वाचः	अन्तर्दधेऽहं सलिलेन वाचः—१७. १. २९
पिशग	३९ पिशङ्गरूपो नभसः पिशङ्गरूपो नभसो वयोधा.—९ ४ २२, cp II 3 9
नभसो ज्योतिषी- मान्	४० नभसो ज्योति- तस्यै प्र भाति नभसो ज्योतिषीमान्स्वर्गः पन्थाः सुकृते पीमान् देवयानः—१८. ४. १४.
भवारुद्रौ	४१ भवारुद्रौ भवारुद्रौ सयुजा संविदानौ—११ २ १४
मन्याया काव्येति अतोदात्तो भव- त्यग्र्ये on the margin	॥ काव्येति संज्ञायामग्रन्थे ॥ १०=३८ ॥
यो	काव्यो हिनोति नूनं तदस्य काव्यो हिनोति—४ १ ६ काव्यं यौ यौ मेधातिथिमवथो यौ त्रिशोकं मित्रावरुणावुशनां काव्यं यौ—४ २९ ६.

W Lund upahá-
vyamdrughanāḥ cited
as an example under
pūrvapadād drugh-
anādīnām III 76,
which prescribes cere-
bralisationśītān sāḍ u cited
as an ex under śa-
nanebhyāḥ katataiḥ
śasasesu II 9
W vardhayad vár-

W vyāpitha

W nābhaso jyó-

अतद्धितात दक्षिणा
पद अतोदात्त भवति
on the mar-
gin

39 ॥ दक्षिणा तद्धितान्तम् ॥ ११=३९ ॥

अप्राप्य गार्हपत्यात्फन्यादा प्रेतं दक्षिणा—१२. २. ३४.

सरस्वती पितरो हवन्ते दक्षिणा यक्षमभिनक्षमाणाः—१८. १. ४२=X 17 9

आशापदं अतोदात्त
भवत्याशिपि on
the margin

40 ॥ आशामाशिपि ॥ १२=४० ॥

धैरवानर पविता मा पुनातु यत्संगरमभिधावाभ्याशाम्—६. ११९. ३; cp TA W dhāvāni
2. 6 1

एतद्रूपं प्रत्ययांतर
वा अतोदात्त भवति
on the mar-
gin
चीनं

41 ॥ अर्वाचीनमिति प्रत्ययान्तरं वा ॥ १३=४१ ॥

अर्वाचीनं वसुविदं भग मे रथमिवारय वाजिन आ वहन्तु—३. १६. ६=VII
41 6

अयं ते अस्स्युप न पृथ्वाद् प्रतीचीन. संहरे विश्वदावन्—४. ३२. ६=X
83 6

प्रतीचो वाहन्प्रति भर्ध्येषाम्—८. ३. ६=X 87 4

महतस्तवर्णलोप
अतोदात्तश्च भवति
on the mar-
gin

42-43 ॥ महो देवस्य महतो देवस्येति तवर्णलोपोऽन्तोदात्तत्वं च ।
॥ १४=४२, ४३ ॥

१ महो देवस्य पूर्वस्य धाम—४. १. ६.

२ महो गोत्रस्य क्षयति खराज—५. २. ८=X 120 8

३ अहुतो महो धरुणाय देवा दिवीव ज्योति स्वमा मिमीयात्—६. ९२. ३=X 56 2 W great, nom sing

४ दिवो विष्ण उत वा पृथिव्या महो विष्ण उरोरन्तरिक्षात्—७. २६. ८; MS 1 2
9 19 6

५ मह स्कम्भस्य मिमानो अन्नम्—१०. ७. २.

६ महस्पुत्रासो अक्षरस्य वीरा.—१८. १. २=X 10 2

७ यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया चिक्खतो ननाश (१८. १. ५३=X
17 1) इति ।

No fullstop
in the MS
स्पष्टम् on the
margin

44a ॥ पूर्वपदप्रकृतिस्वरः—तस्यापवादः ॥ १=४४ ॥

44b ॥ कविशस्तान्यस्मै अस्मै वावापृथिवी सुप्रशस्तमभिभृतासीदिह प्रसक्तो-
मिस्तप्तेभिर्युव संहितं पुष्कल मन्त्राः कविशस्ता ये अग्निदग्धा देवानामितत्परि-
पूतम् ।

1 J तद्धितान्तम्, R दक्षिणत, P तद्धितान्तम्. 2 Vr ँचीनमिति, P, R अर्वाचीनमिति ॥ प्रत्य० two sūtras 3 V, P, R, Vr and Al agree with the MS, J omits वा, but otherwise agrees with N and M 4 J, N, M महो देवस्य महतो देवस्येति वा ॥ तद्वर्णोपोदात्तत्वं च two sūtras, Vn तद्वर्णस्य लोपो, G, N, M count sūtras 15, other mss put down simply ॥ २॥ 5 So N, M, and J, Vb पूर्वपदप्रकृतिस्वरापवाद and so are P, V, and Vr; S reads स्वस्तस्या, Al पूर्वपद प्रकृति स्व, so Vn, R combines 1-2 into one

- पावापृथिवी १ कविशस्तान्यस्यै वपूष्यवोचाम—५. १. ९.
 २ ऊर्जमस्यै द्यावापृथिवी अधाताम्—२. २९. ५.
 ३ तस्मा उ राधं हृणुहि सुप्रशस्तम्—१. ११. ११=VII 80 40.

अभिश्चृतासीत् ? but cp —

- अभिश्चृतासीत् ४ त्वं वीरधां श्रेष्ठतमाभिश्चृतास्योपधे—६. १३८. १.
 ५ इह प्रसक्तो वि चयत्कृन् न—७. ५०. ३=V 60 1
 अभिस्तुतेभि वृवं ६ इन्द्रातोमा वर्तयत दिवस्वर्धेन्नितेभिर्युवमरमदन्मभि—८. ४. १=VII 104 5
 संहित ७ यत्संहितं पुष्कलं चित्रमानु—१३. ३ १०
 मन्वा कवि ८ आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता बहन्तु—१८ १. ६०=X 14 4
 ९ ये अग्निदग्धा ये अग्निदग्धा मध्ये दिव स्वधया मादयन्ते—१८. २. ३५=X
 15 14
 १० देवानामितत्परिपुतमनम्याह चरति रोचमानम्—११ ५ २३, GB 1 2 7

॥ १८ ॥

No virama
or visargas
in the MS
त्य- on the
margin
अनुदात्तानि भवति
on the margin

45 ॥ अनुदात्तानि ॥ समानशब्दान्यन्यस्वराणि । अर्थप्रत्ययकृतः
स्वरविशेषः । अपवादः कचित् । कचिद्विभाषितानि ॥ २=४५ ॥

46 ॥ आख्यातानि नामसदृशानि ॥ ३=४६ ॥

- १ पर्युपु प्र धन्वा वाजसातये—धन्व=run ५. ६. ४=IX 110 1
 २ स्वज इवामिष्टितो दश—दश=bite ५ १४. १०.
 ३ ध्रुवर्मयो ध्रुवसुता शनिष्ठ—अय. √ इ ७. ९७. १.
 ४ शर्मो न चत्तो ऽति दुर्गार्ण्येषः—एषः √ एप् ९. ५. ९.

RV III 29, 6 ayāh

47 ॥ कमिति निपातः ॥ ४=४७ ॥

तुषा त्रिबानुदात्तम् । अव्ययम् । सर्वनाम । सुखनाम च ।

- १ तिष्ठतेत्यता सु कम्—१. १७ ४=I 191 6
 २ अपमम स्यन्दमाना अवीवरत वो हि कम्—३ १३. ३, TS 5 6 1 3
 ३ विष्णोर्नु कं प्रा वोचं वीर्याणि—७ २६. १=I 154 1

48 ॥ यथेति निपातः ॥ ५=४८ ॥

क्षी चतुर्धानुदात्तम् । अव्ययम् ।

- क्षिणोमि १ निर्वलासं बलासिनं क्षिणोमि पुष्करं यथा—६. १४. २
 शुग २ निर्वलासेत प्र पताशुङ्गः शिशुको यथा—६ १४ ३

So MS and C
W muskarim and
so is SPP

- यमरापसु ८ लोक पितृषु वित्वैर्घस्व यम राजसु—१८. २. १५. MS and W yamārā-
jasu
- ६ एतमिधम समाहितं जुषाणो अग्ने प्रति हर्य होमैः—१०. ६. ३५.
- कृत्ये १० अनागोहत्या वै भीमा कृत्ये मा नो गामश्च पुरुषं वधी—१०. १. २९.
- ११ तैस्त्वा सर्वैरभि व्याभि पाशैरसावामुष्यायणामुष्याः पुत्र—असौ । आमुष्यायण ।
अमुष्याः । पुत्र ४. १६. ९.

॥ १९ ॥

52 ॥ आदिस्वरितानि^३ ॥ ९=५२ ॥

- ज्याके परि णो नम—१. २. २
- कैवासीन्मातरिश्वा तदानीम्—१० ८. ३९.
- श्वन्वतीरप्सरसो रूपका उतावुदे—११ ९ १५.
- उपा उवास मनवे स्वर्वती (१८. १. २०=X 11 3) इति ।

53 ॥ एकाक्षराणि^३ स्वरितानि ॥ १०=५३ ॥

चौ पित	द्यौः	द्यौष्पितर्यावयं दुह्नुना या—६ ४. ३=VI. 51. 5
न्यङ् अपरान्	न्यङ्	अधा न्यङ्ङधराङ् वा परेहि—५. २२ २
न्यग्वात	न्यग्	न्यङ्ग्वातो वाति न्यक्तपति सूर्यः—६. ९१. २=X

60 11

फ । स्वर । न्यङ् ?

54 ॥ अनुदात्तानि स्वरितानि^३ ॥ ११=५४ ॥

अनुदात्तात्परं स्वरितं भवति—

१ अमावास्या	अहमेवास्म्यमावास्या ३ मा मा वसन्ति—७. ७९. २
२ कन्या	एषा ते राजन्कन्या—१ १४ २.
३ धान्यम्	आहार्यं धान्यं १ रसम्—२ २६. ५
४ आचार्यः	आचार्य उपनयमानो ब्रह्मचारिणम्—११. ५. ३
५ राजन्यः	अक्षद्रुग्धो राजन्यः—५ १८ २
६ शरव्याः	आराळरव्या अस्मद्विष्वचीरिन्द्र पातय—१. १९ १.
७ आस्यम्	सम्वास्नाह आस्यम्—६. ५६. ३
८ वीर्यम्	पश्याम ते वीर्यं जातवेदः—१ ७ ५
९ वीर्यवान्	वीर्यवान्सपत्न्या—८ ५ १
१० वीर्यवत्तरः	इहैधि वीर्यवत्तरो वयोधा अपराहतः—१८ ४ ३८

This is cited as
an example under II
97

SV 1 321

४० सहस्येन	तेना सहस्येना वयं नि जनान्त्वापयामसि—४. ५. १. = VII 55. 7.
कर्म ४१ तिर्यम्	करम्भं कृत्वा तिर्यम्—४. ७. ३.
मत ४२ पाजस्यम्	ध्रुवायां धेहि पाजस्यम् । अन्तरिक्षे मध्यतो मध्यमस्य—४. १४. ८.
४३ समाभ्यः, व्याभ्यः संदेश्यः, विदेश्यः	यः समाभ्यो ३ वरुणो यो व्याभ्यो ३ यः संदेश्यो ३ वरुणो यो विदेश्यः—४. १६. ८.
४४ अभ्वमरायः	दौष्वप्यं दौर्जीवित्यं रक्षो अभ्वमरायः (arāyī yāś ४. १७ ५; ७. २३. १.) इति ।

उत्तमे द्विकार स्व-
रित शेष पद चानु-
दात्त भवति on
margin

55 ॥ द्विकाराण्युत्तमे^२ । वर्जयित्वा ॥ १२=५५ ॥

४५ जनितव्यम्	यज्जातं जनितव्यं च केवलम्—४. २३. ७
४६ नमस्ये	उर्वी गम्भीरे कविभिर्नमस्ये—४. २६. ३.
४७ सुप्राव्या	अहं दधामि द्रविणा हविष्मते सुप्राव्या ३ यजमानाय सुन्वते—सुप्रऽअव्या ४. ३०. ६.
४८ ग्राह्यः	हस्तेनैव ग्राह्य ^३ आधिरस्याः—५. १७. ३=X 109 3
जुहन् ४९ जुह्वम्	सोमेन नीतां जुह्वं १ न देवाः—५. १७. ५=X 109 5
क्षीसितव्योभि ५० हिंसितव्यः	न ब्राह्मणो हिंसितव्यो ३ शिः प्रियतनोरिव—५. १८. ६.
५१ कुयम्	यां मृतायानुवध्नन्ति कुयं पद्योपनीम्—५. १९. १२
५२ प्रफर्व्यम्	शुद्रामिच्छ प्रफर्व्यं १ तां तक्मन्वीव धूनुहि—५. २२. ७.
५३ कर्मण्याः	ओता आपः कर्मण्या सुञ्चन्वितः प्रणीतये—६. २३. २.
हनव्यं ५४ हनव्याम्	वि ते हनव्यां शरणि वि ते मुख्यां नयामसि—६. ४३. ३.
पुनतु ५५ घृतप्वः ^४	घृतेन नो घृतप्वः पुनन्तु—६. ५१. २=X 17 10
५६ नैर्वाध्वेन	नैर्वाध्वेन हविषेन्द्रं एनं पराशरीत्—६. ७५. १.
मुचतु ५७ शपथ्यात्	मुञ्चन्तु मा शपथ्या ३ दथो वरुण्यादुत—६. ९६. २= X 97 16
पतत ५८ आध्यः	नि शीर्षतो नि पतत आध्यो ३ नि तिरामि ते—६. १३१. १.
आव्यौ ५९ आण्ड्यौ ^५	अथास्येन्द्रो ग्रावभ्यामुभे भिनत्वाण्ड्यौ—६. १३८. २.
६० नाड्यौ ^६	ये ते नाड्यौ देवकृते—६. १३८. ४.
कवितंक्रतुम् ६१ ओण्योः ^७	अभि त्यं देवं सवितारमोण्योः कविंक्रतुम्—oní —níos ७. १४. १
६२ अस्वम्	अस्वं १ त्वाम्रजसं कृणोमि—asú asúam, ७. ३५. ३

suprāvyā ca IV 2
means that in this
word the last mem-
ber is separated from
the rest of the comp
and not the first
RV X 125 2 suprāvyā

TB 3 3 11 3 निर्वा-

onyōś ca III 61
means that in the
single word onyōś
the final syllable has
a Kṣaipra svarita
C aśvām

1 Vn. अत्र 2 § द्विकारणुत्तमे 3 Vn ग्राह्या आधि MS. omits fullstop after उत्तमे, 4 Vn हनव्य 5 Vn
हतप्व 6 Vn यतत 7 Vn आद्यौ 8 Vn नाथो 9 Vn जुण्या

	६३ उक्थ्यम् ^१	ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम्—७. ४७. १ = II 32 4.
जघ्न्या ^१	६४ जघ्न्याम्	इदं जघ्न्यामासामा छिनमि स्तुकामिव—७. ७४. २.
	६५ उपपक्ष्याः	या त्रैव्या अपचितोऽथो या उपपक्ष्याः—७. ७६. २.
	६६ तलीज्यम्	यः कीकसाः प्रष्टृणाति तलीज्यमवतिष्ठति—७. ७६. ३.
	६७ आद्यम्	यदाद्यं ^१ यदनाद्यं सर्वं ते अन्नमधिपं कृणोमि—८. २. १९.
धनितार्या ^१	६८ अतितार्याः	ये मृत्यव एकशतं या नाष्ट्रा अतितार्याः—८. २. २७.
	६९ स्वयम्	उत्तक्षतं स्वयं ^१ पर्वतेभ्यः—८. ४. ४ = VII 104 4
	७० नाव्याः	उभयस्ताः परा यन्तु परावतो नवति नाव्या ^१ अति— ८. ५. ९.

W dyā, AGP 329, JAOS XV, 1 XLVII

	७१ नीविभार्यै ^१	गर्भं न उग्रौ रक्षतां मेपजौ नीविभार्यै—८. ६. २०.
तृगल्वाद्यायका ^१	७२ तृगल्वात्	तृगल्वा ^१ रक्षार्यकादुत नग्नकात्—८. ६. २१.
	७३ एनस्यम्	तास्ते यक्षमेनस्य ^१ मददद्वादीनशन्—८. ७. ३.
	७४ आहार्यम्	मधुमानभवति मधुमदस्याहार्यं भवति—९. १. २३.
परिवर्ग्य ^१	७५ परिवर्ग्य.	द्वेष्ट्यो मित्राणां परिवर्ग्यः ^१ स्वाजाम्—९. २. १४.
	७६ जन्वः	यावतीर्भृङ्गा जन्वः कुरुरवः—jatū ९. २. २२.
	७७ वृक्षसर्प्यः ^१	यावतीर्विद्या वृक्षसर्प्यो वभूवुः—९. २. २२.
	७८ शिक्यानि; रण्याय	यानि तेऽन्तः शिक्यान्यावेधू रण्याय कम्—९. ३. ६.
	७९ स्वाहोभ्यः	स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः—९. ३. २५.
मनु प्रजन्वो ^१ यस्या	८० प्रजन्वः	शिवास्ते सन्तु प्रजन्व इह या इमाः—nū ९. ४. ६.
	८१ अनुक्यम्	परूपि यस्य संभारा ऋचो यस्यानुक्यम्—९. ६. १.
कुम्भ्यो ^१	८२ कुम्भ्यः	कुम्भ्यो वायव्यानि पात्राणि—९. ६. १७.
प्रेक्ष्यते ^१	८३ आहार्याणि	यदाहार्याणि प्रेक्ष्यते—९. ६. १८.
पाजस्य ^१	८४ पाजस्यम्	इयेनः क्रोडो ^१ रन्तरिक्षं पाजस्यम्—९. ७. ५.
तृषु	८५ विश्वरूप्यम्	अमीमेद्वत्सो अनु गामपश्यद्विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु —rūpām ९. ९. ९ = I 164 9
	८६ पस्त्यानाम्	ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानाम्—९. १०. ८ = I 164 30
संदेश्यात्मवस्मात् ^१	८७ संदेश्यात्	संदेश्या ^१ त्सर्वसात्पापादिमा मुञ्चन्तु त्वौषधीः—१०. ११.
तृद्य ^१	८८ संवाधतन्त्र्यः ^३	प्रियाप्रियाणि बहुला स्वप्नं संवाधतन्त्र्यः—१०. २. ९

Con prya pri may be corrected

यो यजुष्यो देव ८६ यजुष्यः
 ४ति ६० नाड्यः
 कुम्भे ६१ उदहार्यम्
 ६२ विश्वदाव्यः
 ६३ पाजस्यात्
 ६४ असुखः^१
 मृत्युं देवत्यं देव- ६५ मृत्यम्
 हेतिम्, देवत्यम्
 ६६ अनुकथ्ये
 does not occ-
 ur, op देवत्या ६७ समाप्याः^२
 1 22 3

यजुष्यो देवयजनः—१०. ५. १५.
 यस्य चतस्रः प्रदिशो नाड्यं स्तिष्ठन्ति प्रप्यसाः—१०.
 ७. १६.

ऊर्ध्वं भरन्तमुदकं कुम्भेनोदहार्यम्—rīa-१०. ८. १४.
 अग्निरैत्प्रदहन्विश्वदाव्यः—१०. ८. ३९.
 पाजस्याज्ज्ञे यज्ञः—१० १० २०.
 सर्वे गर्भदेवेपन्त जायमानादसुखः—sū १०. १०. २३.
 मा नो ऽभि स्ना मृत्यं देवहेतिम्—११ २ १९.
 खलः पात्रं स्फ्यावंसावीपे अनुकथ्ये—११ ३ ९
 ओदनेन यज्ञवतः सर्वे लोकाः समाप्याः—११ ३ १९.

Text yajña-
without accent

॥ २१ ॥

मुच्यते ६८ शपथ्यात्
 ६९ उक्थ्यः
 १०० उर्व्यः
 १०१ वर्ज्ये
 अन्यदप १०२ उपदेश्यम्
 १०३ विश्वस्वम्
 मुजिष्यश्पात्र १०४ मुजिष्यम्
 शतदासुक्थ्य, for १०५ उक्थ्यम्
 शतदासुक्थ्यम्
 Cp 7 47 1, १०६ एप्याः
 48 1
 तद्व्याश्वस्व १०७ तन्वम्
 यच्च १०८ भाव्यम्
 रथनप्य १०९ नप्यः

मुच्यन्ते मा शपथ्यादहोरात्रे अथो उपाः—११. ६. ७.
 एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रक्रीरुक्थ्यः—११. ७ १०
 क्षत्रं राष्ट्रं पडुर्व्यः—११. ७ १८
 पुष्टीर्वर्ज्ये पाश्वे कस्तत्समदधाव्यः—११. ८. १४.
 विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेश्यम्—११. ८ २३.
 विश्वस्व मातरमोषधीनाम्—sū sūam १२. १ १७
 मुजिष्यं पात्रं निहितं गुहा यत्—१२. १. ६०.
 क्रव्यादमग्निं शशमानमुक्थ्यं प्र हिणोमि पथिभिः
 पितृयाणैः—१२. २ १०
 वशां च विद्यान्नाद ब्राह्मणास्तर्ह्येप्याः—१२. ४ १६
 रोहितेन तन्वं सं स्पृशस्व—१३ १. ३४
 त्वयीदं सर्वं जायतां यद्भुतं यद्वा भाव्यम्—१३ १. ५४
 अयुक्क सप्त शुन्ध्युवः सूरौ रथस्य नप्यः—naptīas

१३ २. २४=I 50 9

मोभ्य ११० अभ्यम्
 शामुल्यश्मर्वीर १११ शामुल्यम्^३
 ११२ वचस्यम्
 अनुकथ्ये आस्ता ११३ अनुकथ्ये

स एव मृत्युः सोऽमृतं सोऽभ्यं स रक्षः—१३. ४. २५.
 परा देहि शामुल्यम्—१४ १ २५
 रथि धेहि सध्वीरं वचस्यम्—१४ २ ६
 बृहच्च रथतरं चानुकथ्ये आस्ताम्—१५. ३. ५.

SB abhyām Wa
II 1 91b p 216

Text vānū-

६३ उक्थ्यम् ^१	वदातु वीरं शानदायमुक्थ्यम्—७. ४७. १=II 32. 4
अपुन्या ^१ ६४ जघन्याम्	इदं जघन्यामासामा छिनभि स्तुक्कामिव—७. ७४. २.
६५ उपपक्ष्या.	या त्रैव्या अपचितोऽथो या उपपक्ष्याः—७. ७६. २.
६६ तलीज्यम्	यः कीकसाः प्रवृणानि तलीज्यमवतिष्ठति—७. ७६. ३.
६७ आद्यम्	यदाद्यं ^१ यदनाद्यं सर्वं ते अन्नमविषं कृणोमि—८. २. १९.
अतिताया ^१ ६८ अतिताया.	ये मृत्यव परकशतं या नाप्रा अतिताया.—८. २. २७.
६९ सूर्यम्	उत्तक्षतं सूर्यं ^१ पर्वतेभ्यः—८. ४. ४=VII 104 4
७० नाव्याः	उभयस्ताः परा यन्तु परावतो नवति नाव्या ^१ अति— ८. ५. ९.

W dyā, AGP XI
329, JAOS. XV, p
XLVII

नीविभार्यो ^१ ७१ नीविभार्यो	गर्भं न उग्रौ रक्षता भेषजौ नीविभार्यो—८. ६. २०
नृत्वाद्यायका ^१ ७२ तद्भवात्	तद्भवा ^१ उच्छ्रायकादुत नक्षकात्—८. ६. २१.
७३ एनस्यम्	तास्ते यक्षमेनस्य ^१ मद्गदद्गदनीनशन्—८. ७. ३.
आहार्यम् ७४ आहार्यम्	मधुमानभवति मधुमदस्याहार्यं भवति—९. १. २३.
परिवर्ग्यं ^१ ७५ परिवर्ग्यं.	द्वेष्ट्यो मित्राणां परिवर्ग्यः ^१ स्वाजाम्—९. २. १४.
७६ जत्व.	यार्चतीर्भृङ्गा जत्वः कुरुवरः—jatū ९. २. २२.
वृक्षसर्प्यः ^१ ७७ वृक्षसर्प्यः	यार्चतीर्वर्षा वृक्षसर्प्यो वभृवुः—९. २. २२.
शिष्यानि, रण्याय ७८ शिष्यानि, रण्याय	यानि तेऽन्तः शिष्यान्यावेधू रण्याय कम्—९. ३. ६.
स्वाहोभ्यः ७९ स्वाहोभ्यः	स्वाहा देवेभ्यः स्वाहोभ्यः—९. ३. २५.
मनु प्रजन्वो ^१ ८० प्रजन्वः	शिवास्ते सन्तु प्रजन्व इह या इमाः—nū ९. ४. ६.
यस्या ८१ अनुक्यम्	परूपि यस्य संभारा ऋचो यस्यानुक्यम्—९. ६. १.
कुम्भ्यो ^१ ८२ कुम्भ्यः	कुम्भ्यो वायव्यानि पात्राणि—९. ६. १७.
प्रेक्ष्यते ८३ आहार्याणि	यदाहार्याणि प्रेक्षते—९. ६. १८.
पाजस्यं ^१ ८४ पाजस्यम्	इयेनः क्रोडो ^१ इन्तरिक्षं पाजस्यम्—९. ७. ५
तृषु ८५ विश्वरूप्यम्	अमीमेद्वत्सो अनु गामपश्यद्विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु —rūpīam ९. ९. ९=I 164 9

पस्त्यानाम् ८६ पस्त्यानाम्	ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानाम्—९. १०. ८=I 164 30
संदेश्यात् ८७ संदेश्यात्	संदेश्या ^१ इत्सर्वसात्पापादिमा मुञ्चन्तु त्वौषधीः—१०.

१ ११.

तद्रथ. ८८ संवाधतन्त्र्यः^३

प्रियाप्रियाणि बहुला स्वप्नं संवाधतन्त्र्यः—१०. २. ९

Con priyā pri may
be corrected

यो यजुष्यो देव धति	६६ यजुष्यः ६० नाड्यः	यजुष्यो देवयजनः—१०. ५. १५ यस्य चतस्रः प्रदिशो नाड्यं १ स्तिष्ठन्ति प्रप्यसाः—१०. ७. १६.
कुम्भे	६१ उदहार्यम् ६२ विश्वदाव्यः ६३ पाजस्यात् ६४ असूस्वः ^१	ऊर्ध्वं भरन्तमुदकं कुम्भेनैवोदहार्यम्—rīa-१०. ८. १४. अग्निरैतदहन्विश्वदाव्यः—१०. ८. ३९. पाजस्याज्जिज्ञे यज्ञः—१० १०. २०. सर्वे गर्भादेवेपन्त जायमानादसूस्वः—sū १०. १०. २३. मा नो ऽभि स्त्रा मत्यं देवहेतिम्—११. २ १९. गलः पात्रं स्फ्यावंसावीपे अनुकथे—११. ३ ९. ओदनेन यक्षयन्त. सर्वे लोकाः समाप्याः—११. ३ १९.
मत्यं देवत्यं देव हेतिन्, देवत्यं does not occ- ur, cp देवत्या	६५ मत्यम् ६६ अनुकथे ६७ समाप्याः ^२	Text yajña without accent
1 22 3		॥ २१ ॥
नुचते	६८ शपथ्यात् ६९ उरथ्यः १०० उरथ्यं. १०१ वर्ज्ये अन्यदप० १०२ उपदेश्यम् १०३ विश्वस्वम् उजिष्येपात्र १०४ भुजिष्यम् शनदासुक्थ्यं, for १०५ उक्थ्यम् शनदासुक्थ्यम् Cp 7 47 1, १०६ एप्या. 48 1 १०७ तन्वम् तर्ह्याश्म्वस्व १०८ भाव्यम् यच्च १०९ नप्यः रथनप्य १०९ नप्यः	मुञ्चन्तु मा शपथ्यादहोरात्रे अथो उपाः—११. ६. ७. एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रक्रीरुक्थ्यं—११ ७ १०. क्षत्रं राष्ट्रं पडुर्व्यः—११. ७. १८. पृष्टीर्वर्ज्ये पाश्वे कस्तत्समदधादपिः—११. ८. १४. विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेश्यम्—११. ८. २३ विश्वस्व मातरमोषधीनाम्—sū sūam १२. १. १७. भुजिष्यं १ पात्रं निहितं गुहा यत्—१२ १. ६० क्रव्यादमग्निं शशमानसुक्थ्यं १ प्र हिणोमि पथिभिः पितृयाणैः—१२. २ १० वशां च विद्यान्नारद ब्राह्मणास्तर्ह्येप्याः—१२. ४ १६ रोहितेन तन्वं १ सं स्पृशस्व—१३ १. ३४ त्वयीदं सर्वं जायतां यद्धृतं यद्वा भाव्यम्—१३ १ ५४ अयुक्तं सप्त शुन्ध्युवः सूरौ रथस्य नप्यः—naptías १३. २ २४=I 50 9 स एव मृत्युः सोऽमृतं सोऽश्वं १ सरक्षः—१३ ४ २५. ^{SB abhvām Wa} परा देहि शामुल्यम्—१४. १ २५ ^{II 1 91b p 216} रयिं धेहि सर्ववीरं वचस्यम्—१४. २ ६. बृहच्च रथतरं चानुच्ये ३ आस्ताम्—१५. ३ ५. Text vānū-
मोश्च ११० अभ्वम् शामुल्यं शमवीर १११ शामुल्यम् ^३ ११२ वचस्यम् अनुच्ये आस्ता ११३ अनुच्ये		

११८ तिरिदच्ये^१यज्ञायश्चि^१ च वामदेव्यं च तिरिदच्ये—१५. ३. ५.

११५ कुरुर्मण्यः

निदुर्मण्यं ऊर्जा मधुमती वाक्—ni १६. २. १.

यम्यं कामं

११६ यम्यम्

यमस्य मा यम्यं १ काम आगन्—१८. १. ८=X 10 7.

कृत्वेव

११७ कक्ष्या

अन्या किल त्वां कक्ष्येव युक्तं परि प्यजाते लिङुजेव

वृक्षम्—१८. ११. ५=X 10 13

११८ विभ्वम्

अथ त्वं वृक्षं विभ्वं विचक्षणम्—१८ १. २१=

X 11 4

अपीच्ये^१ न यय

११९ अपीच्ये

अपीच्ये^१ न ययमस्य विन्न—१८. १. ३६=X 12 8

१२० पत्या.

यया न. पूर्वे पितरः परेता पुना जज्ञानाः पत्या^१ अनु

त्वाः—१८. १. ५०=X 14 2

१२१ वृद्धिष्येपु

उपहृता न. पितरः सोम्यासो वृद्धिष्येपु निचिपु प्रियेपु

(१८. ३. ४५=X 15 5) इति यावद्वा ।

56 ॥ सर्वलिङ्गचनेध्वममासे तन्योपस्पृशतेति ॥ १३=५६ ॥

१२२ [शिवया तन्योप स्पृशत त्वचं मे—१. ३३. ४, १६. १ १२, TS 5

6 1 2]

मन्मासे सर्वेषु
ङ्गिषु वचनेषु च
तन्वद स्वरित
भवति on mar-
gin

Corrected
into kṣaiprās,
यादु combined
पचपद्यां चत्वारि
क्षेप्रा भवन्ति उकार-
स्य च नवत्रातो-
दात्तादीनि भवन्ति
on margin

57 ॥ चत्वारि चैग्रश्च पञ्चपद्यामन्तोदात्तादीनि यात् ।

उकारस्य सर्वत्र ॥ १४=५७ ॥

तस्योदाहरणानि :—

१२३ { विलिढ्यम्

विलिढ्यं ललाम्यं १ ता अस्मन्नाशयामसि—vilidhi

{ ललाम्यम्

—dhīam, lalāmīam १. १८ ४.

१२४ { निर्लक्ष्यम्

निर्लक्ष्यं ललाम्यं १ निररति सुवामसि—laksmīam

{ ललाम्यम्

१. १८. १

१२५ नद्यः

तस्मादा नद्यो ३ नाम स्य—nadyās ३. १३. १.

१२६ वध्वः

ये पूर्वे वध्वो ३ यन्ति—८. ६. १४.

पिप्पल्यं

१२७ पिप्पल्यः

पिप्पल्यः १ समवदन्त (६. १०२. २) इत्येवं प्रभृतीनि ।

ūkārasya sarva
III. 60 means t
throughout the
elension, if the fi
of the theme is-ū,
circumflex arisi
upon the convers
into a semivowel
an acute vowel
fore a grave is t
Kṣaipra

nad-, pip-, cite
under antahpade
pañcapadyām III 5
meaning that even u
the interior of a wor
in a strong case, th
circumflex arisin
upon the conversio
into a semivowel o
an acute vowel be
fore a grave is th
Kṣaipra

57b ॥ ततोऽपवदति :—

॥ उ॒र्वा॒र्वा इ॒व पृ॒दा॒काः॑ ३॒श्व॒श्रु॒रः॑ स्व॒स्र॒वास्ते॑ अ॒स्यै॒ व॒ध्वै॑ स॒प॒न्त्यै॑ ॥

tatopavadati urvār-
vā īva prdākāḥ śva-
śuraḥ śvaśrvāḥ CCA
III 60

उ॒र्वा॒र्वाः खि॒न॒ग॒र्घस्य॑ व॒न्ध॒नं॑ मू॒ल॒मु॒र्वा॒र्वा इ॒व—६. १४. २.

पृ॒दा॒काः पै॒द्धो र॑थ॒र्व्याः शि॒रः॒ सं वि॑मे॒द पृ॒दा॒काः—१०. ४. ५.

३॒श्व॒श्रु॒रः ? but cp —

श्व॒श्र॒वै स्यो॒ना श्व॒श्र॒वै प्र॑ गृ॒हान्वि॑शे॒मान्—१४. २. २६

श्व॒श्र॒वाः न॒नान्दुः॑ स॒म्रा॒ज्ञैर्य॑धि स॒म्रा॒ज्ञ्यु॒त श्व॒श्र॒वाः—१४ १. ४४.

व॒ध्वै ते॒ अ॒स्यै॒ व॒ध्वै स॑प॒न्त्यै॑ प्र॒जाव॒र्द्ध॑र्मे य॒च्छन्तु॑—१४. २. ७३.

॥ २२ ॥

॥ प्रथमः प्रपाठकः समाप्तः ॥

1 Vn repeats ते अस्य वध्वं सपत्येन, 2 N has ॥१४॥ ३॥ इति प्रातिशाख्ये प्रथम प्रपाठक ॥ J agrees with N and adds आधर्वणे प्रतिशाख्यमूलसूत्रे प्र प्रपा—, R, Vr, and P read इति श्री अथर्ववेदे प्रातिशाख्यस्य प्रथमः पादः ॥ प्रपाठक समाप्त ॥ V. simply gives ॥३॥ प्रथम पाद. ॥ A1 has इति श्री अथर्ववेदीयप्रातिशाख्ये प्रथम पाद समाप्त.

[द्वितीयः प्रपाठकः]

ॐ कर्मन्कर्मज्ञानमगमनिधितेऽग्निहोत्रे वृद्धा विमृधो अज्योत्स्वान्विमृधो
वृशी विद्वादा विद्वद्वेति यावद्वा ॥

प्रतीतिं correc-
ted into वृशी

घृत दुर्दाना विद्वत्. प्रपीताः प्रपीता ब्रह्मचारिभिरिह सहस्रात्मा
भव वसुधातरश्चेत्यक्षमाणा भृगुभिरित्येवमिति ह्येत एकेन त्वं ज्यमर्षो गृहि
त्वं ज्योतयेनमप्सु ज्योतयमामकान्पृण्यतीव कन्यलोऽतीः कन्वला ॥ १ ॥

- १ कर्मन्कर्मज्ञानमगमनिधिते—आऽभगम्—४. २३. ३
- २ अधिधितेऽग्निहोत्रे—अधिऽधिते १५. १२. १.
- ३ वृद्धा विमृधो वृशी—विऽमृध. १. २१. १=X 152 2
- ४ अज्योत्स्वान्विमृधो वृशी—विऽमृध. ८. ५. ४.
- ५ विद्वादा ते मग्निर्होत्र—विद्वादा ३ १५. ८.
- ६ प्रत रेचन्ति विद्वदा—विद्वदा ५. २७. ७=I 90 2
- ७ घृत दुर्दाना विद्वत्. प्रपीताः—प्रऽपीता. ३. १६. ७=VII 11 7, VS

34 40

- ८ प्रपीतां ब्रह्मचारिभिः—प्रऽपीताम् ६ १०८. २.
- ९ इह पुष्टिरिह रगे इह सहस्रात्मा भव—सहस्रात्मा ३ २८. ४.
- १० तस्यैवश्चातिष्ठन्वसुधातरश्च—वसुऽधातरः ५. २७. ६, VS 27 15
- ११ इत्यक्षमाणा भृगुभिः राजोपा—इत्यक्षमाणाः ४. १४ ५, VS 17 69

vasudhātaraḥ sa-
hāsra-ātameti vasu-
dhasrābhyām IV 45
Iva bhūḥ cited un-
der II 87

- १२ इयक्षति ह्यतो ह्यति—इयक्षति १८. १. २३=X 11 6
- १३ वशी वश नयासा एकज त्वम्—एकज्ज । त्वम् ४. ३१. ३=X 84 3
- व्यनष्पो १४ अदो यदेवि प्रथमाना पुरस्तादेवृक्ता व्यसर्पो महि त्वम्—महि । त्वम् १२. १. ५५; W, SPP mahitvām
cp KS 7 12
- १५ ज्योतयैनं महते गौभगाय—ज्योतय ७. १६. १ VS 27 3 vardhā
- १६ प्रवकादानमिशोचानप्सु ज्योतयमामकान्—ज्यो- ४. ३७ १०
- त्रपण्य-क- १७ रुत्तृक्षमा रोहि वि वृपण्यन्तीव कन्यला—वृपण्यन्तीइव । कन्यला ५. ५. ३. vr cited as an ex
under IV 99
- १८ उशती. कन्यला इमाः—कन्यलाः १४ २ ५२.

58 ॥ कन्यलाप्रत्ययस्यार्थे स्वरितस्तत्र लुप्यते ।

प्रत्ययस्यादिरित्युक्तमुशतीः कन्यला इमाः ॥ १ ॥

अजुपे सखाया सयुजा सखाया पश्चात्पृदाकवः सहस्राक्षरं प्र पुरो नि
पश्चाच्चित्तिरा उपवर्हणं चक्षुरा अभ्यजनमवायमैलव ऐलैत्सोमो निरणैद्वध्य-
मानमनु दीध्याना दक्षिणा दिशमभि नक्षमाणावमूर्या उप सूर्य उप दव्याखरे
गिरीणामुप सानुपूप पात्रे ह्येथामुप कामिनीरनुचितमनु चित्तेभिः सं युधे वशी
यो मा भूतेधि जाता परि भूतमधि शृतमधि बुध्यमाना अधि दीध्याना अवत्क-
मेजत्का मनस्कं वालदेकमणीयस्कमार्ता इव धर्मदुधे इव यमे इवापाजैत्कृष्णा-
मभि ज्योतिरश्रैत्प्राहैद्विस्तकमानमप वायता रक्षोहा अप वाधयास्मत्पि-
शाचो अपवाधमानो गातुविद हवामहे नाधमाना महिषो नाधमानस्य निपे-
दुर्कपयो नाधमानास्तव यत आवभूय पशून् हि पशुपतिर्वभूथ पत्युर्जनित्वमभि
सं वभूथ ॥

[उशतीः कन्यला इमाः—१४ २. ५२.]

- १६ यो अग्नीपोमावजुपे सखाया—सखाया ६. ६१ ३
- २० द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया—सखाया ९. ९ २०=I 164 20
- पश्चात् २१ इमे पश्चा पृदाकवः—पश्चा १० ४. ११
- पश्चात् २२ सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा—पश्चा १० ८. ७, ११ ४. २२.
- अभ्यज २३ चित्तिरा उपवर्हणं चक्षुरा अभ्यजनम्—आः/अस् १४ १. ६=X 85 7
- २४ अवायमैलव ऐलैत्—ऐलैत् ६ १६. ३ W alayit
- २५ सोमो निरणैत्—अनैत् १० ४ २६ W anayit

- Cited as a counter example under II.1 to show the necessity of the restriction for a Taddhita suffix. CA. II S3 changes into \bar{s} before a Taddhita suffix beginning with t .

५५ पृथिवीप्रो मंहिपो नार्धमानस्य गातु —नाध् १३. २. ४४.

५६ सत्र नि पेदुर्कपयो नार्धमानाः—नाध् १७. १. १४.

५७ विशा तमुत्स यत आवभूथ—आऽवभूथ ४. ३१. ५.

X 45 2. ājagāntha

५८ पशुनां हि पशुपतिर्वभूथ—वभूथ ११. २. २८.

५९ पत्युर्जनित्वमभि सं वभूथ—वभूथ १८. ३. २=X 18. 8

babhūva TA 6 1 3

59 ॥ एकारो विभक्त्यादेशश्छन्दसीति ॥ २ ॥

asmé' yusmé tvé
mé iti codāttāḥ I 77,
COA reads- nigama
yusmādasmaḍbhyām
vibhakter itvam isyati

श्चन्ति	त्वे	त्वे क्रतुमपि पृञ्चन्ति भूरि—५. २. ३=X 120 3	
पश्यति	त्वे	पश्यन्ति त्वे न त्वे पश्यन्त्येनाम्—८. ९. ९.	W tve ná tve pa-
रण्यत्वस्मे	अस्मे	सीदन्तु गोष्ठे रण्यन्त्वस्मे—४. २१. १=VI 28 1	
भवन्वाणि	अस्मे	अस्मे वस्त्राणि विश पर्यन्ताम्—५. १. ३.	Not recorded in the Concordance
जन्तु	अस्मे	नि ते मनो मनसि घाय्यस्मे जन्तुः पतिस्तन्व १ मा विवि- श्याः—१८ १ ३=X 10 3	
	अस्मे	अनमीवा इप आ घेह्यस्मे—१८. १. ४२=X 17 8	Concordance dhehi as

60 ॥ सजेः । पत्सङ्गिनीरा संजंतु द्विपते त्वा संजामस्यासंजन्त्वमित्राणास्मि
तं स्थाणावध्यासंजामीति, सचतिरन्यत्र ॥ ३ ॥

पत्सङ्गिनीरा संजन्तु विगते बाहुवीर्ये—५. २१. १०

अयस्सयेनाङ्गेन द्विपते त्वा संजामसि—७. ११५. १.

W sacā—

कन्यादो वारहस आ संजन्त्वमित्रान्वञ्ज्रेण विपन्धिना—११. १०. ३.

तं अस्मिन्तां स्थाणावध्या संजामि—१४ २. ४८.

भवतीति शेष
on margin

61 ॥ आकमिति मकारस्य लोपः ॥ ४ ॥

अस्माकार्थाय जज्ञिये—अस्माकं । अर्थाय १. ७. ६.

एवास्माकेदं धान्यम्—अस्माकं । इदम् ३. २४. ४.

अस्माकोती रिशादसः—७. ७७. १

VII 59 9 yusmākotī

शेष इति शेष
on margin

62 ॥ शकल्येष्यादिर्धु पररूपम् ॥ ५ ॥

śakalyesyādisu pa-
rarūpam, ex the same
as here marked

उपपत्तमुदुवल

शकल्येषि यदि वा ते जनित्रम्—शकल्यऽपि १ २५. २.

विघ्नती सोम्य मध्वनमीवा उपेतन—उपऽपेतन ३. १४. ३.

पराङ्मित्र परत्वाची गौरुपेपतु—उप । एषतु ६. ६७. ३.

उपेपन्तमुदुवलं तुण्डेलमुत शालुडम्—उपऽपेपन्तम् ८. ६. १७.

W upafsa-

प्रगृह्यस्यो वेरित-
यो on mar-
gin

63 ॥ ईकारोकारौ च सप्तम्यर्थे ॥ ६ ॥

ikarokaraṇ ca
samyakti 1 74

लो, य
-र्त्ति

तनू वधूमा सुवता सुशेवम्—तनू इति ४. २५. ५.
आष्ट्री पृथं हणुने अश्विधानि—आष्ट्री इति ६. २७. ३.
अतो जानासो धाम्यन्त उनी—उनी इति १८. १. ३२=X 12 3
मही नो वानी इव वान्तु भूमौ—मही इति १८. १. ३५.

नित वाम मर्या-
८ 105 3 has an
the last primitive
C has a ur
d al
C maha'm,
māhānto d āh

पूर्वमित्यर्थे मय
कोरो न करो न-
ति on margin
पूर्वम्य correc-
ted into पूर्वम्य

64 ॥ पूर्वमित्यस्मिन्नर्थे मयकारम् ॥ ७ ॥

महो दास पुण्यस्य धाम—४. १. ६
प्र वदते पुर पुण्यं मु.—५. १. ४१ K III, 31 20
स पुण्यो नूतनमाधिरासत्—७. २१. १. SV 1 372
युगे वा व्राता पुण्यं नमोति.—१८. ३. ३५=X 13 1

C pūṇya,
V eah

नरुद्धे उपन on
margin यार

65 ॥ यकारलोपः । प्रत्ययान्तरं वा ॥ ८ ॥

सूः वस्तस्यो सूरो तिगे नो ह—४. २. ३.
मह्य सूरो मनरुद्धोति धम्—६. ६१. १.
जगाम सूरो नो ति नो ह—७. ७२. २=X 179 2
अयुक्तं मा गुण्यु सूरो रवस्य नृप्य.—१३. २. २३=I 50 9
सूराय विश्वचक्षसे—१३. २. १७=I 50 2
सूरो अक्षो प्रतरीतोपना दि—१८. ४. ५८.
सूरो न दि युता त्वं ह्मा पौक रोचि—१८. ४. ५९=VI 2 6

mahā vā is cited
as can be seen
3

वय on top of
the line, यार
Ma omits
virāmas

66 ॥ यकारलोपः । प्रत्ययान्तरं वा । अपवादो वा ॥ ९ ॥

मत् with
double t in
all cases

मर्त्तः गावो मर्त्तस्य वि चरन्ति यजन्.—४. २१. ४=VI 28 4
यो नो मर्तो मर्तो दुर्ग्यायु—७. ७७. २ TS 3 13 3
अग्ने मर्तो^१ अमर्त्यत्वं न—८. ३. २०=X 87 21
तत्र मर्तो वि जायते—९. ३. २०.
अग्नि मर्तीस इन्धते—१२. १. २०
यस्ते अग्ने सुमर्ति मर्तो अख्यत्—१८. १. २४=X 11 7
वेवो यन्मर्तीन्यजथाय कृषवन्—१८. १. २९=X 12 1
मर्तीसश्चिदुर्वशीरुहप्रन्—१८. ३. २३.

C martvān

॥ २ ॥

1 Al ईकारोका-, § ईकारोकारौ च सप्तम्यर्थे 2 Vn सुवतं 3 Al, and § सितधे 4 M लोपप्रत्य 5 Vr अपवादो
6. Vn. मर्त्त

67 ॥ वृषभ इति देवताख्यानम्^१ ॥ १० ॥

वृषभः—

- श्रुतो १ सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत्—४. ५. १=VII 55 7
 २ यश्चर्षणिप्रो वृषभः^३ खर्वित्—४. २४. ३.
 वृषभो वाचमैरयद् ३ प्राग्नये वाचमीरय वृषभाय क्षितीनाम्—६. ३४. १=X 187 1
 वृषभाय ४ दक्षिणतो वृषभ^३ एषि हव्य —६ ९८. ३, TS 2 4 14 2
 ५ अथा गर्भे वृषभमोषधीनाम्—७. ३९. १=I 164 52
 ६ वृषभं वाजिनं चयं पोरुमाम यजामहे—७. ८०. २.
 ओजो जायथा वृषभ ७ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजो ऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्—७. ८४. २=X 180 3
 ८ शाकुरा वृषभा^४ ये खराज —९. १. ९
 ९ अपां^५ वृषभः—१०. ५. १८
 १० वृषभो ऽसि स्वर्गं ऋषीनापेयान्छि—११. १. ३५.
 वृषभाया वृष्ये ११ शक्राय दध्रे वृषभाय वृष्णे—१२. १. ३७.
 १२ पर्वतस्य वृषभस्याधिं वृष्टे—१२. २. ४१
 १३ सहस्रशृङ्गो वृषभो जातवेदाः—१३. २. १२, KS 35 18
 १४ यो रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्ग —१३. १. २५, Kauś 18 25
 १५ वत्सो विराजो वृषभो मंतीनाम्—१३. १. ३३, Kaus 12 4
 अर्षे वृ १६ अतिष्ठष्टो अपां^६ वृषभः—१६. १. १, Kauś 9 9
 नाष्टम् १७ उषं वयं हि वृषभाय वाहुम्—१८. १. ११=X 10 10
 १८ आ रोदसी वृषभो रोदसीति—१८. ३. ६५=X 8 1

TB 3 7 5 13 and
ApS 2 2 5 raabham

LŚ 3 5 15 rsa-

TB 3 10 4 2 raa-

शेषमिति शेष
on margin68 ॥ अस्तेः^७ प्रैषण्या मध्यमस्यैकवचनम् ॥ ११ ॥

69 ॥ शिवा न इहैधि सहुरे हूत एधि सह मेधेधीहैधि पुरुषेहैवैधि माप
 च्योष्टाः समुद्र इवैध्यक्षितोऽजस्र एधि पर्यसा सहैधि देवताभिः सहैध्येत्रैवैधि
 पितृषु पुरुषुगंधिरेधि सम्राण्येधीति त्रीण्यपतिष्नीहैधि चारुरेधि प्रियः इहैवैधि
 धनसनिरिहैधि वीर्यवत्तर इत्येतेरिहीत्यन्यत्र ॥ १२ ॥

एधि√अस्

१ शिवा न इहैधि—३. २८ ३.

1 V, P, Vr, R, and Al omit देवता, As omits. दे-नम् 2 Vn repeats वृषभ 3 Vn वृषभ 4 Vn वृषभा
 5 Vn अवां 6 Vn अर्षे 7 Al, P आस्ते पे-, P आस्ते, M हस्ते, S अस्ते, Vn अस्ते प्रे, M, P, R प्रैषण्या, Vr आस्ते ॥ त्येतेरिहि प्रैष-
 8 V omits इत्येते and reads इहीत्यन्यत्र, Vr, P इत्येतेरिहीत्यन्यत्र, Al इत्येतेरिहीत्यन्यत्र, P इत्येते- पुर- as one sūtra

च्योटा
पयिधि

पुत्र्युगधि
मुद्रायेधि
Vn से

- १ सेनानीनं सगुरे हुन पयि—४. ३१. २=X 81. 2.
- २ कचो नो गन्नो सह मेयेधि—मेदी । पयि ४. ३१. ६=X 81. 6
- ३ इदेधि पुरय गयेन मनेना गृह—५. ३०. ६.
- ४ इदेवेधि मापे च्योष्टाः—६. ८७. २=X 173. 2.
- ५ समुद्र इवध्वक्षित—६. १४२. २.
- ६ इव तमजन्त्र पयसि—७. ७८. १.
- ७ गा न जना पयसा सदेधि—११. १. ७, Kaus 61. 20
- ८ प्रतना देवतामि. सदेधि—११. १. २२.
- ९ अथेयेधि पितृषु जागृह मम्—१२. २. १०.
- १० ज्योते न पुत्र्यगन्विदेधि—१२. २. ४०.
- ११ एता सप्रारयेधि (१४. १. ४३, ४४) इति श्रीणि ।
- १२ अदेष्टन्यपनिष्ठीदेधि—१४. २. १८.
- १३ नयेनि नना चारुदेधि प्रियो देता नने नृपय—१८. ३. ७=X 56. 1
- १४ इदेवेधि धनसनिगिर्धित इदेव ।
- १५ इदेधि धीर्यवत्तरो तयोभा जीमदा—१८. ४. ३८; Kaus 70. 1

70 ॥ परस्तात्—

- १ उत यो धर्मतिसर्पान्परस्तात्—४. १६. ४.
- २ यदन्तरा रोदसी यत्परस्तात्—४. १६. ५.
- ३ पुषा परस्तात्स्य व इणोवु—६. ७३. ३.
- ४ अस्माभिर्दत्तं जरसः परस्तात्—६. १२२. १, T.A. 2. 6. 1
- ५ भयं परस्तात्स्य ते अगृह—८. १. १०.
- ६ न पि जानानि यतुरा परस्तात्—१०. ७. ४३, A.B. 3. 43. 5
- ७ यत्रानिष्टेकपत्नीः परस्तात्—१०. ८. ३९.
- ८ अनोचि शुद्धो रजसः परस्तात्—१३. २. ८.
- ९ अर्वाइ परस्तात्प्रथतो व्यध्वे—१३. २. ३१

70b—पुरस्तादन्यानि ॥ १३ ॥

॥ ३ ॥

71 ॥ ऐकारान्तान्याकारावाधे ॥ १४ ॥

- १ प्रजाया अरोति नयामसि—प्रऽजायै १. १८. १
- २ अशं निर्कृत्या अकः—निऽकृत्यै २. २५. १.
- ३ मद्या अरिष्टतातये—मह्यै ३. ५. ५.

This is cited under tānā IV 20

- ४ निःकृत्या अकरं नमः—निःकृत्यै ५. ७. ९.
 ५ अरत्त्या अकरं नमः—अरत्त्यै ५. ७. १०.
 ६ सुवीरताया इदमा ससचात्—सुवीरतायै ६. २९. ३.
 ७ सरस्वत्या उरुव्यचे—सरस्वत्यै ६. ४१. २.
 ८ अस्या इच्छन्नुवै पतिम्—अस्यै ६. ६०. १.
 ९ धातास्या अयुवै पतिं दधातु प्रतिकाम्यम्—अस्यै ६. ६०. ३.
 १० त्वया तमस्या आ धन्नात्—अस्यै ६. ८१. ३.
 शिक्षाव ११ येना संगच्छा उप मा स शिक्षात्—संगच्छै ७. १२. १.
 १२ जाताया उत ते नमः—जातायै १०. १०. १.
 १३ जिदाया आस्याय ते—जिदायै ११. २. ६.
 १४ तस्यै हिरण्यवक्षसे पृथिव्या अकरं नमः—पृथिव्यै १२. १. २६.
 १५ अशान्या इष्टुमत्यै—अशान्य १२. ३. ५८
 १६ अस्यै नार्या उपस्तरै—नार्यै १४. २. २१, Apmb 1 8 1
 १७ अस्यै देवताया उदकं याचामि (देवतायै १५ १३. ८.) इति ।

This is cited as an example under II 21, which means that final y and v, following a vowel, are dropped, II 24, according to Śākatāyana, there takes place in these cases an attenuated utterance of y and v, as regards the contact, III 35 = when y or v has been dropped the preceding vowel remains unchanged

शेयानीति शेष
on margin

72 ॥ यान्याकारोपधानि^१ मकारान्तानि तानि स्त्रियैकवचनानि^३ ।

ह्रस्वोपधानि पुंवचनानि ॥ १५ ॥

१ उतामूं धां^४ वर्ष्मणोप स्पृशामि—अमूमू fem, अमुमु masc, ४. ३०. ७=

X 125 7

यतु मे २ अमूं सं वानयन्तु मे—६. ९. ३.

amūh sam vana-

३ अमूं च मां^५ च सं जुद—६. १३९. ३.

४ फुद्धं देवीं सुकृत विघ्नार्पसम्—७. ४७. १; TS 3 3 11 5

छिधि ५ उदमूं छिन्धि^६ तृष्टिके—७. ११३. १.

पूति ६ पूति सेनां कृणोत्वमूमू—८. ८. २.

हनन्मू हनन्मू ७ यथा सेनाममूं हनन्—८. ८. १४-१५.

८ सेनाममूं हतम्—८. ८. १७-१८.

९ तेनाहममूं सेनां नि लिम्पामि—११. १०. १३.

O amūh senām

न ते नून १० न ते तनूं तन्वा^७ सं पृच्छ्याम्—१८. १. १३.

O nūnam for tanūm

११ न वा उ ते तनूं तन्वा^८ सं पृच्छ्याम्—१८. १. १४

X 10 12 तन्वा

॥ ४ ॥

1 Vn अकरनशान्या 2 Vn यद्यान्याकारोकाश्रापधानि पकारांतानि ताशानि etc, N, J read यान्याकारोपधानि पकारांतानि मका-; M puts fullstop after यान्याकारोपधानि, the rest as in N, V, P, Vr, and R read as N, but put fullstop after स्त्रियैकवचनानि, thus making two sūtras 3 Al, V read यान्याकारोपधानि पकारांतानि मकारांतानि तानि स्त्रियै० ॥ ह्रस्वो as two sūtras, § यान्याकारोपधांतानि ॥ पकारांतानि मकारांतानि ॥ स्त्रियैकवचनानि ह्रस्व- 4 Vn धं वर्णाणा 5 Vn मा च 6 Vn उदमूमछिधि

उभा, देवानि
देव on mar

73 ॥ ऊष्मान्तानि^१ म्वरान्तायाधान्याद्यगन्तात् ख्याने द्यवचनानि^२

॥ १=१६ ॥

अथन

74 ॥ लोपसंदेहे नम यत्प्रथमीपदपोरेद्यवचनम् ॥ २=१७ ॥

देवा इति देव
on margin

75 ॥ तृतीयामेदंहे मान्ताव; न्योपमयोः प्रथमाया पद्यवचनम् । अनु-
नानिद्वान्ताद्वातोः क्वात्वात्प्रत्ययलोपिनः ॥ ३=१८ ॥

MS omits
+ sumas
between
अनुपमो and
अथन

76 ॥ आह्वारान्ताव^३ प्रत्ययलोपिनः ॥ ४=१९ ॥

77 ॥ आग्न्यान्तं गच्छागन्तादेव^४ ॥ ५=२० ॥

78 ॥ भूनेऽद्यवन्त्या^५ मध्यमस्यैकवचनम् ॥ २० ० ॥

॥ बहुवचने परसूनेद्यगन्तात् प्राविषदिक्रयप्रथमाया बहुवचनम् ।
तानि सर्वत्र ॥ २० ० ॥

॥ ५ ॥

१ यद्या दि सत्या वरुणस्य गर्भे—यद्या । सत्याः १. १०. १.

२ सो अथ्रुजा वातजा यद्य शुभे—अथ्रुऽजा । वातऽजा. १. १२. ३.

३ विष्वन्पुनर्मुद्या मनः—पुनः पुन्याः १. २७. २.

४ या विश्वावेसुं गन्तुं नयन्ते—याः २. २. ४.

५ दृष्या दूरिगतिं हेत्या हेतिरिति मेन्या मेनिरिति—दृष्या, हेत्या, मेन्याः

२. ११. १; Kauś. 39 1.

६ अया यमस्य सादितम्—अयाः २. १२. ७.

७ नान्या वि वृद्धानि ते—नान्या. २. ३३. ४.

८ द्विषो नृणाञ्च सुपदा वृभूव—सुऽस्तदाः २. ३६. ४.

९ अनीता ये व प्रथमा यानि क्वात्वा चक्रे—प्रथमाः ४. ७. ७. ५. ६. २; KS

38 14; ApS 16 18 7.

१० श्रमन्त्या सहजा वज्र नयन्—सहऽजाः ४. ३१. ६=X. 84 6

११ त्वयार्धेन पृत्तना जयेम (पृत्तनाः ५. ३. १=X. 128 1.) इति यावद्वा ।

१२ उद्व्यचा नो महियः अने वदतु—उद्व्यचाः ५. ३. ८=X. 128. 8

१३ मेन्या मेनिरिति—मेन्या. ५. ६. ९.

वृद्धा १४ न्यु क्षिन्त्या सृज्या वेतद्व्याः परानवन्—सृज्याः ५. १९. १.

TS. 16 6.2.) pada
except is undivided

1 Vn. उन्मन्तानि 2 J, N count ॥ १=१४ ॥, J has ॥ १=११ ॥; the rest of the mss. giving only ॥ १ ॥.

3 N अह्वारः—(J, प्रत्ययलोपिनः); S अह्वारः, V अह्वारः अह्वारलोपिनः, P अह्वारः; Vr अह्वारः अह्वारलोपिनः 4 N, J अह्वारः अह्वारलोपिनः भूनेय as one sūtra, M अह्वारः अह्वारलोपिनः 5 S—हेत्या नः; V, P, B Vr put fullstop after व and thus make two sūtras

- गृह्णानो १५ गृह्णा गृह्णानो बहुधा वि चक्ष्व—गृह्णाः acc ५. २०. ४.
 १६ अस्या नार्या गवीन्योः—नार्याः ५. २५. १०-१३.
 १७ प्रैपा यक्षे निविद स्वाहा—प्रऽपपाः ५. २६. ४.
 १८ यथा भूमिर्मृतमना मृतान्मृतमनस्तरा—मृतमनाः ६. १८. २.
 १९ वृष्टिर्या विश्वा निवतस्पृणाति—विश्वाः । निऽवतः ६. २२. ३.
 २० यशस्विर्नमस्साना विधेम—नमस्सानाः ६. ३९. २.
 २१ इप्वा ऋजीयः^१ पततु—इप्वाः abl ५. १४. १२=X 18 14
 रक्षा २२ वातरंहा भव वाजिन्युज्यमान—वातरंहाः ६. ९२. १, VS. 9 8, ŚB
 5 1 4 9
 नयतु २३ अन्यत्रास्मदघविपा नयन्तु—अघऽविपाः acc ६. ९३. २.
 २४ अमीयोमा वरेण पुतदक्षा वातापर्जन्ययोः सुमतौ स्याम—पुतदक्षाः ६. ९३. ३;
 see also 5 22 1
 २५ तिष्ठ सरस्वतीरदु सचित्ता विपदूषणम्—सऽचित्ताः ६. १००. १.
 २६ नक्षत्रजा जायमानः सुवीरः—नक्षत्रजाः ६. ११०. ३.
 २७ शृणातु ग्रीवा प्र शृणातुष्णिहा वृत्रस्यैव शचीपति—उष्णिहाः acc ६. १३४. १. W usnīhā
 २८ स देव सुमना भव—सुऽमनाः ६. १२३ ५.
 २९ दमूना देवः सविता वरेण्य—दमूनाः ७. १४ ४, AB 3 19 4
 भनानि ३० वय राजसु प्रथमा धनान्यरिष्टासो वृजनीभिर्जयेम—प्रथमाः ७. ५०. ७=X 42 10
 ३१ मधोर्दुग्धस्याश्विना तनाया वीतम्—तनायाः gen ७. ७३. ५, AS 4 7 4
 पूर्वचित्ता ३२ मा त्वा नि कृन्पूर्वचित्ता निकारिणः—पूर्वचित्ताः ७. ८२. ३.
 हन्यतां ३३ परःसहस्रा हन्यन्ताम्—परःसहस्राः ८. ८. ११.
 वृद्ध ३४ वृद्धद्वहत्या निर्मितम्—वृद्धत्याः abl ८. ९. ४.
 ३५ इदं मानस्य पत्न्या^२ नृद्वानि वि चृतामसि—पत्न्याः ९. ३ ५.
 एकमुखा ददाति ३६ सहस्रं स एकमुखा ददाति—एकमुखाः acc ९. ४. ९.
 ३७ पार्श्वे आस्तामनुमत्या भगस्यास्तामनूजौ—अनुमत्याः ९. ४. १२.
 हृद ३८ नाभ्या हृदयादधि—नाभ्याः ९. ८. १२.
 वहति ३९ उक्तानायां दश युक्ता वहन्ति—युक्ताः ९. ९. १४=I 164 14
 ४० धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति—युक्ताः ९. ९. १९=I 164 19
 ४१ बहुप्रजा निर्ऋतिरा विवेश—बहुप्रजाः ९. १०. १०=I 164 32

viśvā viśvāni,
This is cited under
nivatas prnātau II
78

W usnīhā

C prathamā-pra-
thamāni, rājasu cited
under sau ca IV 32

VS 27 4, TS 4 1
7 2 -cīto, MS 2 12
5 148 17 -cittau

४२ कृणुत धूम इषण सप्तायोऽद्रोधाविता वाचमद्य—अद्रोघऽअविताः ११. १. २,

S avitā in I
and so is C

Kaus 60 22.

अभिभा श्वानो ४३ पर क्रोशरो अभिभाः श्वानः परो यन्त्वधरुदो विकेदये.—अभिऽमाः

११. २. ११.

४४ मा नो ऽभि स्ना मत्यं देवहेतिम्—स्नाः √ सृज् ११. २. १९.

C mariyam

सं ४५ मा नः सं स्ना दिव्येनाग्निना—स्नाः ११. २. २६.

४६ इडा प्रैषा ग्रहा हवि—प्रऽप्पाः ११. ७. १८.

वक्ष्या ४७ हिरण्यवक्षो जगतो निवेशनी—हिरण्यवक्षाः १२. १. ६.

रासमाना ४८ वसूनि नो वसुदा रासमाना—वसुऽदाः १२. १. ४४.

प्रति बुध्यमाना ४९ दीर्घं न आयु प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं वलिद्धत स्वाभ—प्रतिबुध्यमानाः १२.

१. ६२.

प्रतिमन्युयमाना वयम् ? but cp —

५० अधरे पयन्तामप्रतिमन्युयमानाः—१३. १. ३१.

क्रिया गोर्ध— ५१ दिनति कृप्या गोर्धनाय कृप्यादनुवर्तते—कृप्याः १२. २. ३७.

नृयते ५२ स्त्रिया यन्त्रियते पतिः—स्त्रियाः १२. २. ३९.

कान्याद्वन्य ५३ ये ऽश्रद्धा धनकाम्याकृप्यादां समासते—अश्रद्धाः । धनऽकाम्या । आत् । कृप्य-
अदा १२. २. ५१.

Cited under kām
ātreṣṭayoh IV :

५४ अरण्यान्या गह्वरं सचस्व—अरण्यान्याः १२. २. ५३.

५५ विश्वव्यं चा घृतपृष्ठो भविष्यन्—विश्वव्यं चाः १२. ३. १९; Kaus 61 24

५६ अनामनात्स शौर्यन्ते या मुखेनोपजिघ्रति—याः १२. ४. ५.

५७ यदस्या गोपतौ सत्या लोम ध्वाङ्गो अजीहिडत्—सत्याः १२. ४. ८.

५८ विलिप्त्या बृहस्पते^३ या च सूतवशा वशा—विऽलिप्त्याः १२. ४. ४४.

W vlipti-
vlipti yā Con ?

५९ शुची ते चक्रे यात्या व्यानो अच आहत—यात्याः १४. १. १२=X 85

12

६० येन महानघ्या जघनम्—महाऽनघ्याः १४. १. ३६.

६१ येनाग्निरस्या भूम्या हस्ते जग्राह दक्षिणम्—भूम्याः १४. १. ४८.

६२ शालाया देव्या द्वारं^४ स्योनं कृणो वधूपथम्—देव्याः १४. १. ६३.

इव ६३ उद्वर्जि शम्या हन्त्वापो योक्त्राणि मुखत—शम्याः acc १४. २. १६. III

33 13

६४ तदा रोहतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम्—सुऽप्रजाः १४. २. २२.

६५ बृहस्पतिर्म आत्मा नृमणा नाम हव्यं—नृऽमनाः १६. ३. ५.

६६ स्वधा याश्चक्रे जीवस्तास्ते तन्तु मधुश्चुत—स्वधाः १८. २. २०, Kaus

82 21.

Cited as an ex-
ample under avagra-
hād rāśāt III 85
Sāyana "svadhā
annam "

- ६७ विश्वा मृधो अभिर्मातीर्जयेम—विश्वाः १८. २. ५९, cp X 18 9
 पुरोगवा जे अ- ६८ पुरोगवा ये अभिशाचो अस्य—पुरःऽगवाः १८. ४. ४४.

W and C -sācaḥ
against all authorities

॥ ६ ॥

- ६९ अमुकथा यक्ष्मात्—अमुकथाः √मुच् २. १०. ६.
 ७० सं ह्यशास्था वरुणैः सविदान—अशास्थाः ३. ४. ६.
 ७१ यो गिरिष्वजायथा वीरुधां वलवत्तमः—अजायथाः ५. ४. १.
 ७२ कुरुथा वलासं काममुगुगम्—कुरुथाः ५. २२ ११.
 ७३ इन्द्रं क्षत्रमभि वामनोजो ऽजायथा वृषभं चर्पणीनाम्—अजायथाः ७. ८४. २=
 X 180 3

W varnāḥ "with
the castes "

Text lāsam

- ७४ विपे विपमपृक्था विपमिद्धा अपृक्थाः—अपृक्थाः ७. ८८. १.
 ७५ मा गतानामा दीधीथा ये नयन्ति परावतम्—दीधीथाः ८. १. ८.
 माचपथा ७६ तम एतत्पुरुष मा प्र पत्था भयं परस्तादभय ते अर्वाक्—पत्थाः ८. १. १०
 ७७ उत्तमात् पुरुष माव पत्था मृत्यो पट्टीशमवमुचमान—अव । पत्थाः ८. १. ४.
 cut in the ७८ मा छित्था अस्माल्लोकात्—छित्थाः ८. १. ४.
 Ms ७९ अथा स वीरैर्दशभिर्वि यूया यो मा मोघ यातुधानेत्याह—वि । यूयाः ८. ४. १५
 =VII 104 15

- ८० यदुदरं वर्णस्यानुप्राविशथां वशे—अविशथाः १०. १०. २२.
 ८१ अग्नेऽजनिष्ठा महते वीर्याय—अजनिष्ठाः ११. १. ३, Kauś 60 23
 ८२ यामिन्द्रेण सधा समधत्था ब्रह्मणा च बृहस्पते—अधत्थाः ११. १०. ९.
 ८३ मा न पश्चान्मा पुरस्तान्नुदिष्ठा मोत्तरादधरादुत—नुदिष्ठाः १२. १. ३२.
 व्यधिष्ठा ८४ मा व्यधिष्ठा यशायुवैराज्येनातिपक्ता—व्यधिष्ठाः १२. ३. २३.
 ८५ अर्कः समिद्ध उदरोचथा दिवि—अरोचथाः १३. ३. २३.
 ८६ मा व्यधिष्ठा मया सह—व्यधिष्ठाः १४. १. ४८.
 ८७ अमुच्या द्रुहः पाशान्—अमुच्याः gen १६. ६. १०.
 ८८ ग्राह्याः दशवृक्ष मुञ्चेमं रक्षसो ग्राह्या अधि येन जग्राह पर्वसु—
 २. ९. १.

O -dhattāḥ "chān
daso varnavikārah"

- ८९ निर्कल्याः क्षेत्रियात्त्वा निर्कल्या जामिशंसाद्बुहो मुञ्चामि वर्णस्य
 पाशात्—२. १०. १, Kauś 27 7

- ९० अदित्याः अदित्या यत्तन्वः संवभूव—३ २२ १.
 ९१ ह्येत्याः सो अस्मान्तसर्वतः पातु ह्येत्या देवासुरेभ्यः—४. १०. ५.
 ९२ कुलपाः कुलपा न ब्राजपतिं चरन्तम्—कुलऽपाः ७. ७२. २=
 X 179 2

O hetyā hanane-
na

- ९३ अभिभाः मा नो विददभिभा मो अशस्तिः—१. २०. १, ५. ३. ६,
 KS 40 10

६४ स्वस्तिदाः	स्वस्तिदो विंशतिं पति.—१. २१. १ = X 152 2
६५ सुमनाः	दशार्धमुग्रः सुमना चमेद—३. ४. ७.
६६ ऋतुम्याः	म हि द्विः स गृह्यया ऋतुम्या मदी धेम रोदमी अम्कमायन्—४. १. ४. " ६ ५२-
६७ आत्मदाः, बलदाः	य अन्मिदा बलदा.—४. २. १ = X 121. 2
६८ वयोधाः	देवो देवाय गृणन्त वयोवा विप्रो विप्राय न्नुवन्त मुम्याः— ५. ११. ११.
६९ सुजोषाः	आ यालोने चमुभि. सुजोषाः—५. १२. ३ = X 110. 3
१०० सुदान्याः	शङ्खनामवाममति शङ्खनोत सुदान्या—४. १०. ३.
१०१ च्रोत्या	परिणदि नवति नान्या ३ प्रति दुर्गा च्रोत्या मा अणिष्टाः परिदि—१०. १ १६.

as an example under
the name of the
manuscript II 10

79 ॥ एता अनुदात्तम् ॥ ६=२१ ॥

॥ ७ ॥

तास्त्वं जुषस्य प्रति चेना गृहण—च । एता. ५. २९. १३.

एता एता व्याकर गिदे मा विष्टिता इव—एता. ७. ११५. ४.

मर्या. ?

१०२ अनागा. अनागा देवा. शकुनो गृहं न.—अनागस् ६. २७. २ =
X 165 2

१०३ तपोजाः महो देवा उत विश्वे तपोजा महो देव. सविता व्यचो
धात्—६. ६१. १.

१०४ नृचक्षाः श्वेनो नृचक्षा अवसानदर्श.—नृचक्षाः ७. ४१. १.

शुभन १०५ ताः शुद्धाः सतीस्ता उ शुम्भन्त एव—१२. ३. २६.

१०६ गाः उत गा व्यन्तु देवपत्नीः—गाः । व्यन्तु ७. ४९. २ =
V 46 8

१०७ विण्ण्याः पुनरग्नयो विण्ण्या ययास्याम कल्पयन्तामिहैव ७. ६७. १;
SB 149+5

१०८ संवत्सरीणाः संवत्सरीणा मरुतः स्वर्का उरुक्षया सर्गणा मानुपासः—
संवत्सरीणाः ७. ७७. ३; TS 4 3 13 +

१०९ उपाः शमुपा नो व्युद्धतु—७. ६९ १, TA 4 +2 1

हृत्तवर्चा ११० हृत्तवर्चा भवति—१२. २. ३७.

१११ अधिपाः यस्यां सोमो अधिपा मृडिता च—१२. ३. ९.

यदक्षेपु ११२ वदा. यदक्षेपु वदा यत्समित्याम्—√वद; subjunctive

१२. ३. ५२.

- ११३ राज्याः राज्या वृत्सोऽजायत—१३. ३. २६.
 ११४ भुवनेष्टाः वार्चमिव वृक्षरि भुवनेष्टा धास्युरेपः—भुवनेऽस्थाः
 २. १. ४.
 ११५ मध्यमेष्टाः सजातानां मध्यमेष्टा राशाम्—मध्यमेऽस्थाः
 २. ६. ४, VS 27 5
 ११६ अङ्गेष्टाः अङ्गेष्टा यश्च पर्वसु (अङ्गेऽस्थाः ६. १४. १.) इति सर्वत्र ।

W suggests -ath-
ām to refer to vācam

These words are
cited under paramē-
bhyanāpāke II 94

सकारे संयोगे च
परे ऊष्मातानि
शेयानि on mar-
gin

80 ॥ ऊष्मान्तानि सकारे परतः संयोगादौ च ॥ ७=२२ ॥

१ नि स्तुवानस्य पातय—निः । स्तुवानस्य १. ८. ३.

२ वातभ्रजा स्तनयजेति गृह्या—वातभ्रजाः । स्त- १. १२. १.

३ दुष्पुण्यं दुरितं नि प्वासत्—निः । स्व √पू प्रेरणे ६. १२१. १, ७. ८३. ४.

४ उपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टतः—अनिःऽस्तुतः ७. ८२. ३=VIII 33 9,
VS 27 4

५ प्र तद्विष्णुं स्तवते वीर्याणि—विष्णुः । स्तवते ७. २६. २=I 154 2

६ पादामिन्द्रो व्याशनादसुरेभ्य स्तरीतवे—असुरेभ्यः । स्त- २. २७. ४.

७ य स्तायन्मन्यते चरन्तस्व देवा इदं विदुः—यः । स्तायन् ४. १६. १.

८ मा व स्तेन ईशत माघरास—वः । स्तेनः ४. २१. ७, ७. ७५. १=VI 28 7,
VS 1 1

९ वृत्रघ्नं स्तोमा उप मेम आगु—वृत्रघ्नः । स्तोमाः । उप । मा । इमे । आ ।
अगुः ४. २४. १; TS 4 7 15 1.

स्तामानं १० मा मे सख्युं स्तामानमपि धात—सख्युः । स्तामानम् ५. १३. ५.

सरस्वती स्व ११ सरस्वती स्वपसः सन्ताम्—सरस्वतीः । सुऽअपसः ५. १२. ८=X 110 8

१२ यस्ते पृथु स्तनयितुर्य ऋष्वः—पृथुः । स्त- ७. ११. १; Kauś. 38 8

वेद, दुष्ण १३ वेद स्वस्तिर्दुष्ण स्वस्तिः परशुर्वेदि परशुर्न स्वस्ति—वेदः, -णः, -नः ७. २८
१; Vait 4 12

१४ यो न स्तायद्विप्सति—नः । स्तायत् ७. १०८. १, Kauś 48 37

ऋष १५ रिपु स्तेन स्तैयकृद्भ्रमेतु—रिपुः । स्तेनः । स्ते- ८. ४. १०=VII 104 10

सुरभि. स्योन १६ शन्तिवा सुरभि स्योना—सुरभिः । स्योना १२. १. ५९.

१७ संख्याता स्तोकाः पृथिवीं सचन्ते—ताः । स्तोकाः १२ ३. २८; Kauś 61 36

स्व स्तमित १८ तेन स्व स्तमितं तेन नाक—स्वः । स्त- १३. १. ७, TB 2 5 2 3

तं १९ तं वधे स्तृणवामहै—वधैः । स्तृणवामहै १० ५. ४२.

ऊष्मातानि पदानि
शेयानि on mar-
gin

81 ॥ शकारादौ च ॥ ८=२३ ॥

1 Vn भुवनेष्टा 2 Vn वृत्रघ्ना 3 Vn पृथुस्तन- 4 Vn स्तायद्विप्सति 5 P सकारादौ च

This is cited under
visarjanīyasya para-
sasthāno'ghose II 40

niḥ sva=nirgam-
aya, SPP nī sva with
all authorities of his,
W nīḥ

SPP āni • str- in
Pada,=not laid low,
ahimsitāḥ, the three
examples, marked
here are cited under
sīrtasvasvapīsu II 86

O understands as-
urebhyāḥ tar-

O yaḥ tāyat, S fol-
lows him This is cited
under uttamā uttam-
eśu II 5 which chan-
ges finals not nasals
into nasals before na-
sals

KS 22 15 -naḥ
vr- is cited under sv-
aralope hantēḥ III 91

W -nḥ

S-tiḥ sv- in Sam
hitā, so Concor-
dance

W vedāḥ, -ghanāḥ
-śur naḥ and so is our
MS

O naḥ tāyat and
so S

W surabhīḥ, so
is S

व्यथि

पुरा यथा व्यथि श्रव इन्द्रस्य नाधृषे शवः—व्यथिः । श्रवः ६. ३३. २.

C "vyathu - vy
thākārī" W vyath
in Samhitā

82 ॥ समास्त्वाग्ने या महत्यस्येन्द्रकुमारस्योदप्लुतोभिभूर्यज्ञो दमूना अनाधृष्यः
पुरः सो अस्तु जितमस्माकमिमामेपामतद्रो यास्यं ननुव्रता रोहिणी त्रिमो
विभ्राजं दंडं हस्तादिति विश्वा विसर्जनीयान्ताः ॥ ९=२४^१ ॥

समास्त्वाग्ने

समास्त्वाग्ने ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋण्यो यानि
सत्या ।सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिश-
श्रतस्त्रः—२. ६. १; VS 27 1

अस्येन्द्र

या महती
अस्येन्द्र कुमारस्यया महती महोन्माना विश्वा आशा व्यानशे—५. ७. ९.
अस्येन्द्र कुमारस्य किमीन्धनपते जहि ।

उदग्रुतः

हता विश्वा अरातय उग्रेण वचसा मम—५. २३. २.
उदग्रुतो मरुतस्तो इयर्त वृष्टिर्या विश्वा निवर्तस्पृणाति—
६ २२. ३.

C viśvā-viśvāni

अभिभूर्यज्ञः

अभिभूर्यज्ञो अभिभूरग्निरभिभूः सोमो अभिभूरिन्द्रः ।
अभ्यहं विश्वा पृतना यथासान्येवा विधेमग्निहोत्रा
इदं हविः—६. ९७. १Lund yāthāmā-
misprint

दमूनाः

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोण इमं नो यक्षमुप याहि विद्वान् ।
विश्वो अग्ने अभियुजो विहत्य शत्रूयतामा भरा भोज-
नानि—७. ७३. ९ = V 4 5

अनाधृष्यः

अनाधृष्यो जातवेदा अमर्त्यो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह ।
विश्वा अमीवाः प्रमुञ्चन्मानुषीभिः शिवाभिरद्य परि
पाहि नो गर्यम्—७. ८४. १, KS 18 16

पुरः सो अस्तु

पुरः सो अस्तु तन्वा ३ तना च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु
विश्वा—८. ४ ११ = VII 104 11

जितमस्माकम्

जितमस्माकमुद्धिन्नमस्माकमभ्यष्टां विश्वा पृतना
अरातीः—१० ५. ३६, १६. ९. १.

इमामेषाम्

इमामेषां पृथिवीं वस्त एको ऽन्तरिक्षं पर्येको बभूव ।
दिवमेषां ददते यो विधर्ता विश्वा आशाः प्रति रक्ष-
त्येकै—१०. ८ ३६, JUB 1 34 7 11

अतद्रो यास्यन्तु

अतन्द्रो यास्यन्

अतन्द्रो यास्यन्हरितो यदास्याद्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।
केतुमानुद्यन्तसहमानो रजांसि विश्वा आदित्य प्रवतो
वि भांसि—१३. २. २८.

अनुव्रता रोहिणी	अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णी बृहती सुवर्चाः । तया वाजान्विश्वरूपां जयेम तया विश्वा पृथना अभि प्याम—१३. १. २२.
तिग्मो विभ्राजन्	तिग्मो विभ्राजन्तन्वं १ शिशानोऽरुमासः प्रवतो रराणः । ज्योतिष्मान्पक्षी मद्दिपो वयोधा विश्वा आस्थित्प्रदिशः कल्पमानः—१३ २. ३३
३८ दण्डं हस्तात्	दण्डं हस्तादाददानो गतासोः सह श्रोत्रेण वर्चसा वलेन । अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वा मृधो अभिमाती- जयेम—१८. २. ५९=X 18 9

॥ ८ ॥

83 ॥ स्वरान्तान्युष्मान्तावाधानि ॥ १०=२५ ॥

व्यूहोतु	१ सुपा व्यूहोतु—सुपा । वि । ऊणोतु १. ११. ३.	W proposes pūś
क्रादा	२ नित्र एन वरुणो वा रिशादा जराभृत्यं कणुता सविदानौ—रिशादा २. २८. २. ३ सौत्रामण्या दध्पन्त देवा —सौत्रामण्या ३ ३. २.	C dāh, and so S, W, and Bloom Con
युजति	४ सीरा युजन्ति कवयं—सीरा ३. १७ १=X 101 4, VS 12 67, TS 4 2. 5 5	
शोचन	५ नैन प्राप्नोति शपयो न कृत्या नाभिशोचनम्—कृत्या ४. ९. ५. ६ यज्ञ पयो दक्षिणा दोहो अस्य—दक्षिणा ४. ११. ४. ७ स ते नवन्त प्रभृता मदेपु—प्रभृता ५. २. २=X 122 2 ८ इमा ब्रह्म बृहदिव कणवत्—इमा । ब्रह्म ५. २. ८=X 120 8 ९ सरस्वत्या वाचमुप ह्वयामहे मनोयुजा—सरस्वत्या ५. १०. ८. १० तलाशा वृक्षाणामिवाह भूयासमुत्तम—तलाशा ६. १५. ३. ११ नीचीर्नमघ्न्या दुहे—अघ्न्या ६. ९१. २=X 10 60 11 १२ मेदस्वता यजमानाः सुचाज्यानि जुह्वत—मेदस्वता ६. ११४ ३, TB 2 4 4 9 १३ अया विष्टा जनयन्कर्वराणि—अया । विष्टा instr, ७ ३ १, TS 1 7 12 2 १४ नरिष्टा नाम वा अंसि—नरिष्टा ७. १२. २ १५ अस्मिन्यज्ञे सुहवा जोहवीमि—सुहवा ७. ४७ १, MS 4 12 6 195 8 १६ दक्षा मदन्ति वेधसः—दक्षा=दक्षौ ७. ७३. २, MS 4 14 14 238 6. १७ अस्माकोती रिशादसः—अस्माकं । ऊती ७. ७७. १. १८ इम यज्ञ नयत देवता नः—देवता ७. ८२. १.	C visthāḥ sarvā tmabhāvena sthitaḥ C suhavām=śo- bhanāhvām RVPp 4 58 10 devātā, VS 17 98, O devatāḥ

१६ या मा लक्ष्मीः पञ्चालुगुणानिचकन्दः ननेव पुनम्—मा ७. ११५. २.

२० अनाया सर्वा रक्षांस्यो हन्त्याणि पुनस्त—सर्वा = सर्वाणि ८. ७. १४.

२१ अमिर्था^१नतार्थश्च अतर्था प्रथमा डा.—प्रथमा । डा. ९. ३. २२.

२२ ज्येष्ठतस्ते प्रजा मरिच्यन्ती^१नमाः—प्रजा ११. ३. ३२.

२३ मुपुतस्ते प्रजा मरिच्यन्ती^१नमाः—११. ३. ३५.

२४ कृष्या न रान्त्स्यर्मीनमाः—कृष्या ११. ३. ३१.

नृगिष्टा २५ हनो नृगिष्टा नृत्तानि अगम्यन्तु प्राग्यन्त—नृगिष्टा = sport ११. ८. २४.

C sur. 17. 32

२६ नाना^१र्या अंश^१र्या विभक्तिं कृष्या न प्रयत्न गच्छता न—या १२. १. २.

MS 4. 14 11 233. 11

२७ गवानराना वयसश्च विष्टा नग रथे कृष्या नो दशतु—विष्टा १२. १. ५.

२८ विरुन्मग वसुधानी प्रतिष्टा विरुन्मग जातो निरुन्मग—प्रतिष्टा १२. १. ६.

MS 4 14 11
1 part. 17. 32

नृपुन्या २९ अने कामनि नृपुन्या वीर्ये पुण्या लक्ष्मीः—पुण्या १२. ५. ६.

नृपुन्या ३० शुभा यासि रिणक्षप—शुभा १३. १. २१.

मृश देवा ३१ अदा यदेवा अमुनी^१नार्यन्—अदा = अदानि १८. १. ३१ = X. 12 4

C मृश = मृश
देवा as as = 5

३२ मरुन्वा विरुन्मग दन्ते दक्षिणा यममभिनिक्षमाणा—दक्षिणा १८. १. ३२ = X

17 9

द्विपार ३३ अवा^१कृष्येपितो द्व्यवा^१दः—अवाद । द्व्या = द्व्यानि १८. ३. १.

C m. 3 = 11. 11
All the m. 3
m. 3 = 11. 11
does Apr. 17 m.
10 11. 11

देवनिने येव
on margin

84 ॥ एना अन्तोदात्तम् ॥ ११=२६ ॥

[एना व्याघ्रं परिपस्वजानाः—एना ४ ८. ७, 16 times, MS 2 1

9 11 10]

देवानाति येव
on margin

85 ॥ स्वरान्तानि^३ मकारे परतः^२ संयोगादौ च ॥ १२=२७ ॥

न्वर्त्त स्वरान्तिर्वातेन सर्वे नि प्यापया जनम्—नि । स्वापय ४. ५. ७

यत्ते प्रजाया पशुषु यदा गृहेषु निष्ठितम्—निऽस्थितम्—१४. २. ६२.

यन्तु निस्वरम्—निऽस्वरम् ८ ३. ५ = VII 10+ 5

C m. 3 = 11. 11
m. 3 = 11. 11
does Apr. 17 m.
10 11. 11

निर्कथो यच्च निस्वरः—निऽस्वरः १२. २. १४.

स्वरानानि देवानि
on margin

86 ॥ मकारादौ च ॥ २७b ॥

देवेष्वकृत अर्वाः—अकृत । अर्वाः ६. २८ २ = X. 155 5

॥ ९ ॥

1. Vn देवा. 2 P, Vr प्वा 3 P स्वरानि 4 V puts fullstop after परत but this is not coloured
5 Of the Abr mss, Al alone reads मकारादौ च after 27, and this is significant

शेये शति शेप
on margin

87 ॥ गोपा मे स्तमभूतं गोपेति' द्विवचने' ॥ १३=२८ ॥

[गोपा मे स्तं गोपायते मा—५. ९. ८.

अभूतं गोपा मिथुना शुभस्पती—१४. २. ५=X 40 12]

पुष्पेकवचनबहु-
वचनान्युष्मान्तानि
शेयानि on
margin

88 ॥ एकवचनबहुवचनान्युष्मान्तानि' ॥ १४=२९ ॥

[इयो गोपा. पुष्टपतिर्व अजत्—n sing ३ ८. ४, 10 times

आ प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः—n pl ७ ८१ ६; TS 2 4 14 1

ये अस्य गोपा महतो चभुधुः—n pl १०. ८ ९, only twice, N 12 38]

शेयानि on
margin

89 ॥ प्रपा कृपा देवगोपेत्यतोऽन्यानि' पा इत्युष्मान्तानि ॥ १५=३० ॥

[समानी प्रपा सह वोऽन्नभागः—प्रऽपा ३. ३०. ६

सूरो न हि युता त्वं कृपा पावक रोचसे—कृपा instr, १८. ४. ५९=VI 2 6

सेमं यशर्मवतु देवगोपा—देवऽगोपा ७. २०. ५]

Cited as an example
under na krpādīnām
I 65
devāgopāḥ RV 7
35 19,

शेयानि on
margin

90 ॥ भूरिधारा शतधारा मधुधारेत्येकवचनानि ॥ १६=३१ ॥

[सा नो भूमिर्भूरिधारा पयो दुहाम्—भूरिऽधारा १२. १ ९

तेभ्यो घृतस्य कुल्यैतु शतधारा व्युन्दती—१८. ३. ७२; TA 6 12 1

तेभ्यो घृतस्य कुल्यैतु मधुधारा व्युन्दती—१८. ४. ५७.]

शेयानि on
margin
वचनान्यु

91 ॥ स्त्रीबहुवचनान्युष्मान्तानि' ॥ १७=३२ ॥

[पर्जन्यो धारा मरुत ऊर्ध्वो अस्य—धाराः ४. ११. ४.

एतास्त्वा धारा उर्ध्वं यन्तु सर्वाः—४. ३४. ५-७, 9 times]

य

92 ॥ स्तनयन्नेति' वृष्ट्या पर्जन्यस्य वृष्ट्याभीपतो वृष्ट्येति तृतीयान्ता-
न्युष्मान्तान्यन्यानि ॥ १८=३३ ॥

स्तनयन्नेति

[चातध्रजा स्तनयन्नेति वृष्ट्या—१. १२ १.

आ पर्जन्यस्य वृष्टयोदस्थामामृता वयम्—३ ३१ ११

अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तम्—७ ३९. १]

vratyā () ZDMG
XLIII 684
1 164 52 vratibhiḥ

93 ॥ ग्राह्यामित्रान्ग्राह्या' गृहा ग्राह्येन विध्यामीति तृतीयान्तान्युष्मान्ता-
न्यन्यानि ॥ १९=३४ ॥

1 Vn गायति 2 So P, V, Vr, R, the rest omitting द्विवचने 3 So Al and V, N has एकवचनद्विवचनबहुवचनान्यु-
so are M, S, except that they read -न्युष्मा-, P unites 29-30 into one and reads पाद इत्युष्मा च- 4 N omits
पा, § प्रपाकृपा इतानि-, Vr प्रपाकृपा देवगोपेत्यतोऽन्यानि पाद इत्युष्मा- भूरि- as one and so does R 5 Vn तदवगायत्यतो तानि 6 P
स्त्रीबहुवचनान्यु- R स्त्रीबहुवचनान्यु- 7 Al स्तनयनेति-, V, Vr स्तनयनेति-, P स्तनयनेति, Vr स्तनयनेतिवृष्ट्या-, M स्तनयनेति वृष्ट्येनेति
वृ-; 8 § पर्जन्यस्य वृष्ट्येति, thus dividing one sūtra into two 9 § ग्राह्यामित्रा ग्राह्या ग्राह्येन विध्यामीति, Vr ग्राह्या ग्राह्य
ग्राह्येन विध्यामीति, Al has ग्राह्या गृहान् ग्राह्येन विध्यामीति, P joins 34-35 into one

[ग्राह्यामित्रास्तमसा विध्य शत्रून्—ग्राह्या ३. २. ५.

ग्राह्या गृह्याः सं सृज्यन्ते स्त्रिया यन्त्रियते पतिः—ग्राह्या १२. २. ३९.

ग्राह्येन विध्यामि तमसैनं विध्यामि—१६. ७. १]

Vn reads कौ-
बहुवचनन्युष्मा-
न्तानि which
has been
scored off in
the main MS

94 ॥ ए॒ना पृथि॑व्या^१ पृथि॑व्यो॒रसा॑ सं त्वा द॒धामि॑ पृथि॒र्वी^३ पृथि॑व्या
दि॒वा^४ पृथि॑व्येति॑ तृतीयान्तान्युष्मान्तान्यन्यानि ॥ २०=३५ ॥

[प॒रो दि॒वा प॒र ए॒ना पृथि॑व्या—४. ३०. ८=X 82 5, 125 8, VS 17

MS 2 10
134 12

29, TS 4 6 22

पृथि॑व्यो॒रसा—११. ३. ४१.

सं त्वा द॒धामि॑ पृथि॒र्वी^३ पृथि॑व्या—१२. ३. २३

दि॒वा पृथि॑व्या मिथु॒ना सर्व॑न्धू—१८. १. १०=X 10 9]

95 ॥ ता वो॑ नामा॒नि सिन्ध॑वस्त्वं ता वि॒श्वा य॒स्ता
वि॒ज्ञाना॑दा या ता ग॒च्छान्त॑सर्वा॒ ता य॒म आ॒र्पितेति॑ नपुंसक-
बहुवचनानि॑ ॥ २१=३६ ॥

[त॒स्मादा॑ न॒द्यो ३ नाम॑ स्य ता वो॒ नामा॒नि सिन्ध॑वः—ता=तानि ३. १३. १.
त्वं ता वि॒श्वा भुव॑नानि वेत्य—५. ११. ४.

S is, but all the
mass of Pāda term is
a blunder

य॒स्ता वि॒ज्ञाना॑त्स पि॒तृष्णि॑तास॒त्—९. ९. १५=I 164 16

आ या ता ग॒च्छानु॑त्तरा यु॒गानि॑—१८. १. ११=X 10 10.

नि वि॒ष्टुन्नाय॑त्री छन्दा॑सि सर्वा॒ ता य॒म आ॒र्पिता—ता=तानि १८. २. ६=X
14 16]

॥ १० ॥

95b ॥ नैगमी वा ततोऽन्यत्र भूते वा बहुलमिति ।

मदृशानामतोऽन्यत्र भवतीति प्रयोजनम् ॥ ३७a ॥

१ नदी॑ फेनमि॒वा ब॑हत्—आ । ब॒हत् १. ८. १.

२ न वो॑ नो दे॒व स॑वि॒ता सा॑वि॒प॒द॒न्तानि॑ भू॒रि—सा॑वि॒प॒त् ६. १. ३.

३ तद्द॑त्तमा॒णो वि॒मर॑दिर॒ण्यम॑—वि॒मर॑त् १. ३५. ३.

४ ब्रह्म॑ वा यो नि॒न्दि॒प॒त्क्रिय॑माणम्—नि॒न्दि॒प॒त् २. १२. ६

VI 52. 2 nina:as

1 B has एना पृथिव्या पृथिव्येति 2 Vn omits पृथिव्या 3 Vr पृथिर्वी पृथि- 4 P omits पृथिव्या दिवा 5 S
दिवा पृथिव्येति 6 N वो 7 M सध्वः; P सिध्वः स्त्व, Vr सिध्वः स्त्व, so Al and B. 8 S विज्ञानात्; B वेज्ञानात् 9 J, N,
गच्छान्तानि, M गच्छान्ता, B गच्छान्तानि, Vr अद्यातः; 10 M सर्वा ता यत्रावितेति, N अर्पितेति, Vr अर्पितेति; J अर्पितेति, Al puts
fullstop after अर्पितेति and thus divides the sūtra into two, B has virāma after सर्वा, N has ॥ २ ॥; J ॥ २ ॥ २ ॥,
other mss only put down ॥ २ ॥ 11 After बहुवचनानि Vn has कौबहुवचनान्यन्यन्यानि

मुखतो नवत ५ समध्वरायोपसो नमन्त दधिकावेव शुचये पदार्थ—सम्-नवन्त ३. १६. ६=

7 41 6

पवश्रुतो ६ नेदीय इत्यर्थे पक्कमा यवन्—आ । यवन् ३. १७. २.

X 101 3 éyāt,
C yavam

७ तात्तामिदेकामभ्यैदुरो गात्—गात् ५. १. ६=X 5 6

नवत ८ सं ते नवन्त प्रमृता मर्देषु—सम्-नवन्त ५. २. २=X 120. 2

नरोनगमय ९ वैश्वानरो न आगमदिभ यत्त सजूर्य—आ । गमत् ६. ३५. २

W ná , SW आ ।
अगमत्

१० त्वष्टा तमस्या आ वधायथा पुत्रं जनादिति—जनात् ६. ८१. ३.

भावश ११ य शेवधिमावहाज्जातवेदाः—आ ऽ वहात् ६ १२३. १.

१२ सरस्वती तदा पृणद् घृतेन—आ । पृणत् ७. ५७. १.

S sárasvati

१३ तदापो दत्त मेपजम्—आपः । दत्त ११. ६. २३.

W āpo, against
all the authorities
C datta prayachata

नेष्ट १४ जरा त्वा भद्रा नेष्ट—नेष्ट may conduct ३. ११. ७.

जनिष्ट १५ अह्यैष्टुक् ज्योतिपो जनिष्ट—was born ४. १. ५.

१६ यो नो दिप्सददिप्सतः—दिप्सत् has saught to harm ४. ३६. २.

W and O dípsāt
but all the mss in-
cluding ours read dí-
sāt

१७ प्र णो वोचस्तमिद्वेह व्रव.—नः । वोचः ७. २. १.

१८ एवानेवा सा गरत्—एव । अनेव । सा । गरत् १६. ७. ४.

न्य { 96 ॥ प्रो दीर्घो यत्र दृश्येतावर्णादि परं पदम् ।
प्रा वोचं वर्जयित्वा द्वे व्यञ्जनेऽन्यत्र न कचित् ॥ १=३७ ॥

vidmādinām śarā-
disu III 16

१६ इन्द्रस्य नु प्रा वोचं वीर्याणि—प्र । वोचम् २. ५. ५=I 32 1

२० विष्णोर्नु कं प्रा वोचं वीर्याणि—प्र । वोचम् ७. २६. १=I 154 1

२१ आ त्वा गन्गाष्टम्—त्वा । गन् ३. ४. १; Kauś 16 30

W. understands again

२२ उद्धाज आ गन्धो अप्सन्त—आ । गन् १३. १. २.

२३ पुनस्त्वा दुरप्सरसः पुनरिन्द्र पुनर्भग—दुः

O aduḥ dattavatyaḥ

२४ पुनस्त्वा दुर्विद्वे देवा यथानुमदितोऽसमि—दु. ६. १११. ४.

२५ भोग्यो भवत्—भवत् १०. ८. २२

सुज्यैष्ठो २६ सुज्यैष्ठ्यो भवत्युन्नस्त एष—सुज्यैष्ठ्यः । भवत् १४. २. २४.

गन्धो २७ सोमो ददद् गन्धर्वार्थं गन्धर्वो ददद्गन्धे—ददत् १४. २. ४=X 85 41

W 'gave'

२८ यथासो मित्रवर्धनस्तथा त्वा सविता करत्—यथा । असः । करत् ४. ८. ६; KS

36 15

एपः यथाखरो मघवंश्चारुरेप प्रियो मृगाणां सुपदा बभूव—२. ३६. ४.
सः स सेनां मोहयतु परेपाम्—३. १. १

100 ॥ एकादेशे^१ तु दीर्घान्ताः सदिग्धाः संहिता^२ यदा ॥ ६=४२ ॥

बहुलं छन्दसीत्युक्तं तदर्थ^३ पठितो गणः ॥

kvacit prakṛtyā
III 54

॥ १२ ॥

- परापन १ यथेपुका परापतत्—पराऽपतत् १. ३. ९.
२ अयं स्तुवान् आगमत्—आ । अगमत् १. ८. २.
३ इक्षुणां गामविदिये—इक्षुणा । अगाम् १. ३४. ५.
४ स्वस्तयेऽभूर्गृष्टीनामभिनास्तिपा उ—स्वस्तये । अभूः २. १३. ३, HG 1 4 3
- खननमा ५ सूकरस्त्वाखननसा—त्वा । अखनत् । नसा २. २७. २, ५ १४. १.
६ अभि त्वा जरिमाहित—जरिमा । अहित ३. ११. ८, Vait 36 19
७ वि देवा जरसावृतन्—जरसा । अवृतन् ३. ३१. १, Kauś 58 3
- सिचन्तृष्ण ८ अभि त्वा वर्चसासिचन्—वर्चसा । असिचन् ४. ८. ६, KS 36 15
९ व्यापस्तृष्ण्यासरन्—वि । आपः । तृष्ण्या । असरन् ३. ३१. ३.
- पचन्मनमा १० प्रजापतिस्तपसा ब्रह्मणेऽपचत्—त्र णे । अपचत् ४. ३५. १.
११ पुनर्मघत्व मनसाचिकित्सीः—मनसा । अचिकित्सीः ५ ११. १.
Concordance pun-armagha tram
- भवनवाति १२ ते ब्राह्मणस्य गा जग्धा चैतहव्याः पराभवन्—परा । अभवन् ५. १८. १०.
१३ गौरैव तान्दन्व्यमाना चैतहव्या अवातिरत्—अव । अतिरत् ५. १८. ११.
१४ असंभव्यं पराभवन्—परा । अभवन् ५. १८. १२.
- गर्भ १५ आ त्वागमं शतातिभि—त्वा । अगमम् ४. १३. ५=X 137 4
१६ सह कासावैपयः—कासा । अवैपयः ५ २२. १०.
- हीनि corrected into हिंसि १७ सोमस्यैक हिंसितस्य परापतत्—परा । अपतत् ५. २८. ६.
१८ इन्द्र एनं पराशरीत्—परा । अशरीत् ६. ७५. १.
१९ येनावपत्सविता तुरेण—येन । अवपत् ६. ६८. ३.
- येवदन्तानि २० मनसा वा ये ऽवदन्तानि—ये । अवदन् ७. १. १, ŚŚ 15 3 7
यजन् २१ यदेवा देवान्हविपायजन्त—हविषा । अयजन्त ७. ५. ३.
यजन् २२ उत गोरं पुरुधायजन्त—पुरुधा । अयजन्त ७. ५. ५.
- उत शुनायजतो २३ सुग्धा देवा उत शुनायजन्त—७. ५. ५.
२४ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथाः—ओजः । अजायथाः ७. ८४. २=X 180 3
२५ असदन्गाव सद्ने ऽपत्तदसति वयं—सद्ने । अपत्तत् ७. ९६. १.
२६ सुगा वो देवा सद्ना अकर्म—सद्ना । अकर्म ७. ९७. ४, VS 8 18
२७ सर्वमायुश्च ते ऽविदम्—ते । अविदम् ८. १. २०=X 161 5

W includes sadā-
nā aka-in the exam-
ples under enā ehā
ādāyāś ca III 34

C samāreṣṣaṇa

VIII 101, 14 vi

- २८ अग्नेनाग्रांस्पर्शभावायन्मनीषी—परा । अभावायन् ८. ५. ३.
 संश्रेयिणेजयत् २९ विश्रंसंश्रेयिणे ऽजयत्—संश्रेयिणे । अजयत् ८. ५. १४.
 विक्राता ३० चतुर्धा विक्रान्तातिष्ठत्—विक्रान्ता । अतिष्ठत् ८. १०. ८.
 वनस्पतयोन्नत ३१ ता वनस्पतयो ऽमृत—वनस्पतयः । अमृत ८. १०. १८.
 ३२ ता पितरो ऽमृत—८. १०. १९.
 भ्रातृपश्य ३३ अत्रापश्यं विदपति मत्तपुत्रम्—अत्र । अपश्यम् ९. ९. १=I 164 1
 ३४ वमि वमाना उदकं पदापुः—पदा । अपु. ९. ९. ५=I 164 7
 ३५ सा रुद्रीची कं श्विदधं परागात्—परा । अगात् ९. ९. १७=I 164 17
 परावधीत् ३६ यत्वा शिकः परावधीत्—परा ऽअवधीत् १०. ६. ३, Vait 10 3
 ३७ अक्षुराणां पुरो ऽजयत्—१०. ६. १०.
 युधाजयत् ३८ सर्वाङ्गोक्तान्युधाजयन्—युधा । अजयन् १०. ६. १६.
 ३९ चक्षुरङ्गिरसो ऽभवन्—१०. ७. १८, ३४.
 हविषोऽविशन्त ? but cp —
 ४० न्येन्या अर्कमभितो ऽविशन्त—१०. ८. ३.
 रक्षना ४१ एषा त्वा रक्षनाग्रभीत्—रक्षना । अग्रभीत् १०. ९. २.
 ४२ सोमं त्वापाययद्वशे—त्वा । अपाययत् १०. १०. ९.
 कुक्षो अहरद्वशे ४३ क्षौर कुक्षो अहरद्वशे—अहरत् १०. १०. १०.
 ४४ ततो होतजायत—होता । अजायत् १०. १०. १९.
 ४५ अग्नेऽजनिष्ठा महते वीर्याय—अग्ने । अजनिष्ठाः ११. १. ३, Kauś 60 23
 ४६ ते त्वाजीजनन्—त्वा । अजीजनन् ११. १. ३.
 ४७ धातुर्धाताजायत—धाता । अजायत् ११. ८. ९.
 ४८ मुच्यमानो निरेनसो ऽमोऽगस्त्यो अशस्त्या—एनसः । अमोक् । अस्मान् १२
 २. १२.
 ४९ देवा वशा पर्यवदन् नो ऽदादिति ह्रीडिताः—न । नः । अदात् १२. ४. ४९.
 आयतो वृ ५० तस्मात् देवा आगस्तो ऽवृश्चन्—१२. ४. ५०.
 ५१ आ ते राष्ट्रमिह रोहितो ऽहार्णीत्—१३. १. ५.
 पादोद्व ५२ एकपादो ऽद्वहद् द्वावाष्ट्रिवी वलेन—एकपादः । अद्वहत् १३. १. ६
 तारिद्वरि ५३ विश्वातारिद्वरितानि शुक्र—विश्वो । अतारित् १३. २. ३४
 ५४ मनसा सविताददात्—सविता । अददात् १४. १. ९.
 कृणोत्स्ये ५५ अपालामिन्द्र त्रिष्पुत्वाकृणोः सूर्यत्वचम्—पुत्वा । अकृणोः १४. १. ४१=
 ददत् ५६ या देवीरन्तो अभितोऽददन्त—अमितः । अददन्त १४. १. ४५.
 राजन्यो ५७ ततो राजन्योऽजायत—१५. ८. १.
 वाद्व्यानि ५८ त्वमम ईडितो जातवेदोऽवाड्व्यानि—अवाद् १८. ३. ४२=X 15. 12

S adadāt una
nted in the Pada

VIII 91 7

- जानतु ५६ मेधोऽभुः प्रति त्वा जानन्तु पितर परेतम्—१८. ४. ५२.
 याप ६० अधा माभि पुनरा यात नो गृहान्—आ । अयात् १८. ४. ६३.
 ६१ अभि तेऽधां सहमानामुप तेऽधां सैदीयसीम्—अधाम् ३. १८. ६; Kauś
 36 20
 ६२ अत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात्—आ । अधात् ९. १०. १२=I 164 33
 ६३ पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधात्—आ । अधात् १२. २. ६.
 ६४ तत्रैतावन्नी आधत्त—आ । अधत्त १३. १. ४६.
 ६५ अत्रादधुर्जमानाय लोरुम्—अत्र । अदधुः १८. ४. ७
 ६६ यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायम्—४. ३२. १=X 83 1
 वपिसे ६७ तेन ते ऽवधिपं हविः^३—७ ७०. ५.
 ६८ ते ऽवदन्—५ १७. १
 ते ऽवुवन् ?
 ६९ सो ऽवचीत्—१५. ३. २
 कण्ठो ७० यो ऽस्य दक्षिणः कणोऽय सो अमियोऽस्य सव्य कणोऽय स पर्वमान —१५. १८. ३.
 ७१ सो ऽरज्यत—१५. ८. १.

ekāraukārāntāt
 pūrvaḥ padāder akā-
 rasya III 53, exam-
 ples as marked here
 IV reads in CAA
 तेऽवुवन्, which is to be
 emended to अवुवन्
 The same series of
 examples is cited
 under III 55

॥ १३ ॥

101 ॥ आकारात्केवलत्पदाद्भूतकाले परं पदम् ।

Read so'n

अकारादीनि सर्वत्र सोऽहं माह्योगे तु नेष्यते ॥ ७=४३ ॥

तस्योदाहरणानि :—

- नाहं १ भगेनाहं सहागमम् (आ । अगमम् २. ३०. ५) इति गणः ।
 २ अहमन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम्—आ । अरुहम् ४. १४. ३, Kauś
 68 27
 आहारिपम् ३ आहारिपं धान्यं रसम्—आ । अहारिपम् २. २६. ५
 ४ दक्षौ त उग्रमाभारिपम्—आ । अभारिपम् ४. १३. ५.
 ५ तां वीतद्वय आभरत् (अ । अभरत् ६. १३७. १.) इति यावद्वा ।
 ६ आ मारुक्षत्पर्णमणिः—मा । अरुक्षत् ३. ५. ५.
 ७ आ मारुक्षदेवमणिः—मा । अरुक्षत् ८. ५. २०
 पुनरागात् ८ पुनरागाः पुनर्णव —आ । अगाः । पुनःऽनवः ८. १. २०=X 161 5
 ९ सा वनस्पतीनागच्छत् (आ । अगच्छत् ८. १० १८-२९) इत्येवमादीनि द्वादश ।
 नतु १० वार्द्धस्पत्य उस्त्रियस्तन्तुमातान्—आ । अतान् ९. ४. १
 ११ देवाः पुरुषमाविशन्—आ । अविशन् ११. ८. १३.

This is cited under
 navatē ca III 82

1 Vn भू प्रतित्ववचन तु 2 Vn धौ सही 3 Vn वपिसे म हवि 4 ऽ आकारात्, V, P, R, Vr join 43-44 into one
 5 Vn सो मा यागतु 6 Vn भारीप

- परमं १ पृच्छामि वाचः परमं व्योम—विऽओम, not व्योमन् ९ १०. १३=I
164 34
- वै, मे २ ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम—विऽओम ९. १०. १४=I 164 35
- परमं ३ उत्तमं नाकं परमं व्योम—विऽओम ११. १. ३०, परमं व्योम only
thrice, व्योमन् is common
- विश्व ४ विश्वम्भर विश्वेन मा भरसा पाहि—२. १६ ५, only once, विश्वम्भरा
in १२ १. ६.
- मुष् ५ सर्पानुसर्प—अनुऽसर्प २. २४. ४, the word occurring only once,
úpa sarpa, in 18 3 49
- ६ भोक्तुं भोक्त—अनुऽभोक्त २. २४. ३; only once
- ७ उदाशवो रथा इव—उत् । आशवः ३. ९. ५, only once, amsávaḥ at
9 6 14, 11 4 18
- ८ आशूनि च सुयमानह ऊतये—४ २७. १, TS 4 7 15 4, MS 3 16 5
191 11, 15, KS 22 15, only once, amśūn
5 20 10, 6 49 2, 11 1 9, 12 3 20
- ९ परापतत्याशुमत्—आशुऽमत् ६. १०५. १-३.
- आशुर्गाष्ठा १० परि धामान्यासामाशुः काष्ठमिवासरम्—आशुः २ १४. ६.
- ११ अरिष्टनेमि पृतनाजिमाशुम्—आशुम् ७. ८५ १, only twice, amśúm at
7 81 6, only once
- १२ सुपक्षमाशुं पतयन्तमणवे—आशुम् १३. २. २.
- १३ आशुर्विपश्चित्पतयन्तंग—आशुः १३. २. ३१, only twice, 19 13 2=
X 103 1 omitted
- तमाशुम् ?
- पानश्लो १५ उत्पिपानः श्लोककृत्—उत्ऽपिपानः √पा ५. २० ७.
- १६ अयं पिपान इन्द्र इत्—पिपानः √पा ९. ४. २१
- मर्षितम् so Vn and Paipp १७ मा ते मर्म विमृश्वरि मा ते हृदयमर्षिपम्—अर्षिपम् √क १२ १ ३५, cp
under 147 1
- १८ व्ययया सजातमुत्पिपानं वृहस्पते—उत्ऽपिपानम् √पा १३ १. ३१
- १९ पुनो रूपाणि कल्पय—पुनः, this samdhī of punár only here, the
word punár about 93 times १ २४. ४.
- २० देवं त्वष्टा रायस्पोषं वि व्य नाभिमस्य—देवं । त्वष्टः । रायः, voc four
times, with this samdhī only once, ५. २७. १०
- २१ भद्राह नो अन्ना प्राता रात्री भद्राहस्तु न—भद्रऽअहम् । प्रातः । रात्री, prātár
occurs 15 times, with this samdhī only here, ६. १२८. २.

C udāsavaḥ

C amśūn iva, W ci-
tes sūyamān on nāra-
kādīnām prathamā-
va III 21, which is
not found in the prin-
ted AV text and is
contradicted by our
treatise

C glāsthām

X 178 1 prtanā-
jam, so CS and the MS read
arpitamrephasya rephe II
19, ralope III 20Not recorded by the
Concordance

द्वि.रे द्वि.रा: द्वि.रा: as one 6. In मम

हृदय्यम् अग्निं हृदय्यं^१ शोकम्—६. १८. १. hṛdayam 18 times

प्रतिकूलमुदाय्यम् यस्त्वोवाच परेहीति प्रतिकूलमुदाय्यम्—उत्^२ऽआय्यम् W accepts udāp-
yām as the true form
१०. १. ७.

प्रहाय्याः संकल्पाः^३ प्रहाय्याः—प्रऽहाय्याः—१५. ३. १०.
रय्या^४ रय्या सहस्रवर्चसा—६ ७८ २, ३. १४. १, only twice, rāyā 14 2 36
rayyā Ap 991=
rāye V8 18 95, MS 1
88 127 14, SB 75
131

सहसेय्याय सहसेय्याय समाने योनौ सहसेय्याय—१८ १. ८=X 10 7

107 ॥ मज्जा रज्जुरिति द्विजकारे^५ ॥ १२=४८ ॥

[सं ते मज्जा मज्जा भवतु—४. १२. ३.
परेण दत्वती रज्जुः परेणाघायुरपेतु—४. ३. २.]

अतोऽन्यत्र चवर्गसंयोगे सवकारः ।

108 ॥ क्षुल्लका इवेति द्विलकारम्^६ ॥ १३=४९ ॥

[अथो ये क्षुल्लका इव सर्वे ते किमयो हताः—२. ३२. ५.]

शेयानीति शेप
on margin

109 ॥ पिप्पली पिप्पलं पिप्पल्य इत्येवमादीनि द्विपकाराणि^७
॥ १४=५० ॥

[पिप्पली क्षिप्तभेज्जी—६ १०९ १, Kauś 26 33
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्ति—९. ९. २०=I 164 20
पिप्पल्यः^८ समवदन्त—६. १०९ २]

110 ॥ पित्तं वित्तमुन्मत्तमित्येवमादीनि द्वितकाराणि^९ ॥ १५=५१ ॥

[तस्य त्वं पित्तमासिथ—१. २४ १, १८. ३. ५.
वित्तं^{१०} मे अस्य रोदसी—√चिद्, १८. ४. ८९=I 105 1-18
उन्मत्तं रक्षसस्परि—६. १११. ३, only once, únmaditam 6 111
3, only once]

Text तस्य may be
corrected

दीति 111a ॥ अन्न छिन्न वाच विश्वमिन्वीमित्येवमादीनि द्विनकाराणि^{११}
॥ १६=५२ ॥

1 अशीय्य 2 Vn सकाला प्रहाय्या 3 Vn repeats रय्या 4 Vn सहसेय्याय 5 Vn द्विज्ज—, so J, M, S, N द्विज्ज—,
V द्विजकारे द्विज—, Vr द्विजकारे द्विलकार द्विपकाराणि as one sūtra 6 Vn N द्विज—, S, J द्विज 7 N द्विप 8 Vr combines
51-52 into one 9 Vn चित्त 10 Vn वाचमविश्वमीविनाम्,

[पृदाकु रक्षिताशमिपवः—३. २७. ३.

छिन्नं सं धैर्योपधे—४. १२. ५; chintām 6 50. 1

मन्त्रयन्ते दिवो अमुप्यं पृष्ठे विश्वविदो वाचमविश्वविदाम्—१. १. १०.
= 1 16+ 10.]

111b ॥ नशब्दप्रत्ययो यत्र ढकारान्तात्परो भवेत् ।

सर्वाणि द्विनकाराण्यवपन्नं निदर्शनम् ॥ ५२ ॥

[अवपन्नम् ?]

तस्यापवादः—

111c ॥ नुत्ताना परिवित्तो मत्तो रजस्या निर्वत्तोः ॥ ५२c ॥

[तेषां नुत्तानामधमा तमांसि—१. २. ४, pannānām for nuttānām
in 9 2 9

येभिः पादौ. परिवित्तो विवद्ध.—६. ११२ ३.

उतेच मत्तो विलपन्नपायति—६. २०. १.

ये पार्थिवे रजस्या निर्वत्ता.—१८. १. ४६ = X 15 2]

॥ १५ ॥

Read akārū
शयानि on
margin
कुम्भ

112 ॥ एकारान्तान्याकारावाधे ॥ १७=५३ ॥

१ शमु या कुम्भे अभृताः—कुम्भे । आऽभृताः १. ६. ४.

२ स नो मृगति तन्वै क्रजुग.—तन्वै । क्रजुगः १. १२. १.

३ इन्द्र इवेन्द्रियाण्यधि धारयामो अस्मिन्—इन्द्रेऽइव १. ३५. ३.

४ समुद्र आसां सदन म आहु —समुद्रे । आसाम् २. २. ३.

५ यद्राजानो विभर्जन्त इष्टापूर्तस्य^१—विभर्जन्ते । इष्टा— ३. २९. १.

६ उज्जैष आ रभामहे—उत्तज्जैषे । आ ४. १७. १.

७ इन्द्रो यज्जने गृणते च शिक्षत उपेहदार्ति—शिक्षते । उप । इत् ४. २१. २

= VI 28 2

८ आस्ते यम उप याति देवान्—यमे । उप ४. ३४ ३.

९ य अगरे मृगयन्ते—ये । आगरे ४. ३६. ३.

१० प्रियो दृश इव भूत्वा—दृशेऽइव ४. ३७. ११.

११ वैश्वानरी वचैस आ रभध्वम्—वचैसे । आ ६. ६२. ३.

मैश १२ य आत्मानमतिमाश्रमंस आधाय विभ्रति—अंसै । आधाय ८. ६. १३.

१३ यो ब्राह्मण क्रपभमाजुहोति—ब्राह्मणे । क्र- ९. ४. ९, १८.

atimātrā is quoted
as an example under
mātra ca IV 22

- स्कभ इदं विश्वं १४ स्कम्भ इदं विश्वं भुवना विवेश—स्कम्भे । इदम् १०. ७. ३५.
 स्कभ इदं १५ स्कम्भ इदं सर्वमात्मन्वत्—स्कम्भे । इदम् १०. ८. २
 इदं १६ वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे—ये । इदम् १४. १. ४६=X 40 10.
 रतु १७ अगन्म यत्र प्रतियन्त आयुः—प्रतियन्ते । आयुः १४. २. ३६=I 113 16
 १८ ममैष राय उप तिष्ठतामिह—राये । उप १८. २. ३७.
 १९ यमु ते क्षीरे ओदनम्—क्षीरे । ओदनम् १८ २. ३०.
 ध्रुव २० ध्रुव आ रोह पृथिवीम्—ध्रुवे । आ १८. ४. ६

W and C render
rāyāh

113 ॥ शं योः प्राणेहैव याभ्यामृते न बलदावा नस्ते न विन्दन्ते न्यञ्जनं
 सदनं गवीनामिन्द्रं मेघह तव मास्मातोऽर्वाङ्घर्म आ गतं भाग आ गतं त आ
 गतावसा स योनिमैति सा नौ नाभिर्जार आ भगं चक्रमा को वि वेद च्यावयतु
 प्र विद्वान् हि युता यथायमरपा असद्यथा द्यौश्च पृथिवी च न विभीत इति
 पट् ॥ यच्च प्राणति याचिता च न दिवसति यांश्च पश्यामि यांश्च नेति नानापदा-
 न्येकपदावाधे ॥ १८=५४ ॥

- १ शं^३ योरभि स्रवन्तु न—शम् । योः १. ६. १=X 9 4
 प्राणे २ प्राणेहैव भव—प्र । अन्त ३. ३१ ९.
 ३ याभ्यामृते न किं चन शक्नुवन्ति—ऋते । न ४. २६. ६.
 ४ बलदावा न एहि—बलदावा । नः ४. ३२. ५.
 विदते न्यचनं ५ ते न विन्दन्ते^६ न्यञ्जनम्—ते । न ४. ३६. ६
 ६ सदनं गवीनाम् ? but cp —
 इदं तृतीयं सवनं कवीनाम्—६. ४७. ३.
 इन्द्रमेघ ७ इन्द्रं मेघं हं तव—इन्द्र । मेदी ५. ८. ९.
 ८ मा स्मातोऽर्वाङ्घर्म—आ । ऐः ५ २२ ११
 ९ ततो वा घर्म आ गतम्—आ । गतम् ७. ७३ २, AS 4 7 4
 १० स वामश्विना भाग आ गतम्—आ । गतम् ७. ७३. ४, AB 1 22 5
 ११ त आ गतावसा शतमेन—आ । गत १८ १. ५१=X 15 4
 १२ स योनिमैति—आ । एति १३ २ २५.
 १३ सा नौ नाभिः—सा । नौ १८. १. ४=X 10 4
 १४ उदीरय पितरां जार आ भगम्—आ । भगम् १८. १ २३=X 11 6

X 83 5 baladé-
yāya méhi

- पुष्पा को विवेद १५ कस्मात् प्रतं चंष्टमा को' वि वेद—वि । वेद १८. १. ३३ = X. 12 5
 न्याययु १६ पूषा होतृद्वयानयनं प्र विद्यान्—प्र । विद्यान् १८. २. ५३ = X 12 5
 १७ सूये न हि शुता त्वम्—न । हि १८. ४. ५९ = VI 2 6.
 १८ यथायमरुपा जम्बत्—यथा । अयम् । अरुपा । जम्बत् √ अस १. २२. २ =
 X 137 5
 १९ यथा द्यौश्च पृथिवी च न विभीतः (च । न २. १५. १-६, MG 1 2 13)
 इति पद ।
 २० यद्ये प्राणति यद्य न—च । न ११. ४. १०, १३. ४. ११. १९, SB 11. 4
 3 1, TB 3 12 6 1
 २१ याचितां च न क्षिमेति—च । न १२. ४. १३.
 २२ यांश्च पश्यामि याश्च' न (च । न १७ १. ७.) इति नानापदानि' ।

॥ १६ ॥

114 ॥ विश्वमन्यामभीचारं जागरेतप्रविश्विषसमित्यभ्यासस्यापवादः

॥ १९=५५ ॥

[विश्वमन्यामभीचारं तदन्यस्यामधि धितम्—अभिऽचारं १. ३२. ४; TB C =arah
 3 7. 10 3]

जागर ॥ न प्राक्षिणस्य गा जग्वा राष्ट्रे जागार कश्चन—'५. १९. १०.

विशोचिशः प्रविशिवांसमीमहे—प्रविशिऽवांसम् ४. २३. १.]

pravis vimam is
 cited under varanah-
 aya pashya-padyam II
 to which prescribes
 that a nasalized vo-
 vel occurring in a
 strong case from a
 theme in case, is long

५८ मि न वाभ्यासः "छन्दमि वा" वचनान् ।

शेषानि on ॥ 114b ॥ एकपदानि नानापदावाचे ॥ ५५b ॥
 margin

TS Pada 5 7 3 1
 divides tanupā nah

C ravisthāna voc
 RV VI 47 6 rayi
 thānah no'ed under
 RPr 5 29

१ तनुपानोऽसि—तनुऽपानः २. ११. ४.

पुणो २ पुणोऽसि तनुपानं—तनुऽपानः ३. ५. ८.

३ रयिष्ठानो रयिष्ठामु भेदि—रयिऽस्थानः ७. ७६. ६. not rayisthā nah

मंगल ४ परिपाणः सुमङ्गलः—परिऽपानः ८ ५. १, १६.

५ विपित ते वस्तिविलम्—वस्तिऽविलम् १. ३. ८.

६ विष्णु देवहेतिम्—देवऽहेतिम् १० १. २३.

७ तेनाहमिन्द्रजालेन—इन्द्रऽजालेन ८. ८. ८

८ तयाहमिन्द्रसंधया—इन्द्रऽसंधया ११. १०. ९

C he indra, tayā
 sandhavā

- ६ एता देवसेनाः^१ सूर्यकेतव सचेतस —देवऽसेनाः ५. २१. १२.
 वदे १० आग्ने याहि सहस्रं देवचन्दैः^२ सत्यै कविभिर्ऋषिभिर्धर्मसद्भि —देवऽचन्दैः १८. ३.
 ४७=X 15 10

- ११ ईशा वो वेदराज्यं त्रिपन्थे अरुणो केतुभि सह—वेदऽराज्यम् ११. १०. २.
 पु १२ यथापह तन्वं^१ स भरस्व—यथाऽपह=परप् १८. ४. ५२.
 अर्चिभि १३ तपुरग्राभिरर्चिभिः—अर्चिऽभिः=अर्चिप् ८. ३. २३
 १४ सर्व व्यापु शुचयः शुचित्वम्—शुचिऽत्वम्, contrast 4 31 3, 12 1 55,
 १२. ३. २८.
 १५ दुर्गा तस्मा अभिष्ठाने पृथिवी सहदेवता^३—सहऽदेवता १२ ४. २३

W and C veda
rājyām two words, so
is 8

X 87 23 rstfbbih
for ar-

Cited as an example
under tve cāntodāte
IV 26, which sepa-
rates *tva* in a word
accented on the final
syllable

115 ॥ अकारान्तानि^४ प्रैषण्या^५ मध्यमस्यैकवचनानि ॥ २०=५६ ॥

उपाव सृज त्मन्या समञ्ज—सृज ५. १२. १०=X. 110 10.

कीर्ति बहुभ्यो वि हर द्विराजे—हर ५. २०. ९.

तर्दमे विद्वान्पुनरा भर त्वम्—भर ५. २९. ५.

घृतमप्सरभ्यो वह त्वमग्ने—वह ७. १०९. २.

अग्ने तौ इह मादय—५. ८. १.

उपमादय त्व अग्ने उन्मादया त्वम्—मादय ६. १३०. ४

अग्ने वास्तूनि निर्देह त्वम्—९. २. ४.

अग्ने वास्तून्नुनिर्देह त्वम्—अनुऽनिर्देह ९. २. ९.

विश आ रोह त्वद्योनयो या—रोह १३. १ २.

This is cited under IV
107 to emphasize that
the study of the Pada
is essential for the
comprehension of the
meaning of the text

उपमादय त्व
ध्रुव आरोह
त्वद्योनय
शेयानि on
margin
संहिता
भवतीति शेष
on margin

116 ॥ नैगमी^६ तकारावाधे^७ ॥ २१=५७ ॥

117 ॥ स्वरितान्तान्युदात्तसंहितान्युदात्तेनैकादेशे ॥ २२=५८ ॥

शिवया तन्वोप स्पृशत त्वच मे—तन्वा । उप १. ३३. ४, १६. १. १२,

TS 5 6 1 2, MS 2 13 1 152 5

यदि जाग्रयदि स्वपन्नेन एनस्योऽकरम्—एनस्यः । अकरम् ६ ११५. २,

W svapā—

VS 20 16, KS 38 5

कक्षा कक्ष्याश्वेव वाजिना—कक्ष्या । अश्वोऽ इव ८. ४. ६=VII 104 6

कैकं चक्रं वामासीत् (कै । एकम् १४ १ १४=X 85 15) इति ।

1 Vn देव । सेना 2 Vn देव । दे 3 Vn सह । देवता 4 J, M आका— 5 R प्रैषण्या, § प्रैषण्या, Al divides अकारान्तानि ॥ प्रैषण्या into two 6 § नैगामि तकारावाधे, V नैगामी— 7 P नकारा— 8 Vn स्वरितान्तान्युदात्तसंहितान्युदात्त-
नैकादमा, स्वरितान्तान्युदात्तसंहितान्यु- , P, Vr न्युदात्त संहिता- , V न्युदात्त- , Al स्वरितान्तान्युदात्तसंहितान्युदात्ते ॥ It joins नैकादेशे with
the following sūtra and so does V

उदात्तोऽस्मत्प्रति-
पेधार्थि मारूपे
आदेशेऽनुदात्त स
उदात्तेनैकादेशे
उदात्त
on margin

118 ॥ प्रतिषेधं उदात्तोऽस्मदादेशोऽनुदात्तः ॥ २३=५९ ॥

॥ अनुदात्तान्युदात्तसंहितान्युदात्तेनैकादेशे ॥ २३=५९ b ॥

- १ यावापृथिवी अनु मा^२ दीधीथां विश्वे देवासो अनु मा रभध्वम्—मा । आ ।
दीधीथाम् । मा । आ । रभध्वम् २. १२. ५.
- शुभतु २ विश्वे शुम्भन्तु मेनसः—मा । एनसः ६. ११५. ३
- द्रातु ३ कृणोमि भगिनं मापं द्रान्त्वरातय —मा । अप । द्रान्तु ६. १२९. १
- त्विद्रि ४ पुनर्मैत्विन्द्रियम्—पुनः । मा । आ । एतु ७. ६७. १, Vait. 18 4, Kauś
9 2
- माग ५ यदा मार्गन्प्रथमजा^३ ऋतस्य—मा । आ । अगन् ९. १०. १५ = I 164 37 RV Pada āo āgan
- ६ द्रविणं मोपं तिष्ठतु—मा । उप १०. १. १०.
- मयेन ७ पुणो मन्येन मार्गमत्—मा । आ । अगमत् १०. ६. २.
- ८ प्राणो मानु तिष्ठतु—मा । अनु ११. ४. २४.
- पृथिवी ९ पवित्रेण पृथिवि मोत्पुनामि—मा । उत् । पुनामि १२. १. ३०.
- १० गृह्णामि हस्तमनु मैत्वत्र—मा । आ । एतु १२. ३. १७.
- ११ सूर्यो माहः पातु—मा । अहः १६. ४. ४.
- १२ शक्ररी स्थ पशवो मोपं स्थेषुः—मा । उप । स्थेषुः १६. ४. ७.
- १३ स्योनां माप पवनैः पुनन्तु—मा । आपः १८. ३. ११.
- १४ अहर्मत्यपीपरः—अहः । मा । अति । अपीपरः १७. १. २५.
- १५ रात्रि मात्यपीपरः—मा । अति । अपीपरः १७. १. २६.
- १६ मोदीच्या दिशोऽघायुरभिदासात्—मा । उदीच्याः ५. १०. ४.
- मेद्रे १७ यशसं मेन्द्रो मघवान्कृणोतु—मा । इन्द्रः ६. ५८. ४; Kauś 59 9
- १८ यो मायातुं यातुधानेत्याह—मा । अयातुम् ८. ४. १६ = VII 104 16
- १९ सुश्रुतिश्च मोपश्रुतिश्च मा हसिष्टाम्—मा । उप— १६. २. ५.

C syonām

SMB 2 5 13 :
for mā
Cited as exam-
under ahar napums
kam II 60 which ch-
nges the visarjanī
into r

पदानि शेषानि
on margin

119 ॥ ङकारावग्रहाणि ॥ २४=६० ॥

- हिकृ हिकृण्वती वसुपत्नी वसूनाम्—हिकृऽकृण्वती ७. ७३. ८.
- हिकृ हिकृण्वती वृहती वयोधाः—हिकृऽकृण्वती ९. १. ८.
- हिकार उल्लिष्टे—हिकृऽकारः ११ ७. ५
- हिकारेण ?

C hum iti śabdah

शेष on
margin

120 ॥ नकारावग्रहे प्रकृतिभावश्च ॥ २५=६१ ॥

उभा हि वृत्रहन्तमा—वृत्रहन्ऽतमा ७. ११० १, TB 2 4 5 7

1 R प्रतिषेधे उदात्तोऽस्मदादेशो ङकारा as one, P प्रतिषेधे उदात्तोऽस्मदादेशो, it combines 59-62 into one, Al अस्मादादेशे
2 Vn अनु मा दीधीथां 3 Vn यथादामागन् 4 Vn मोपश्रुतम् प्राणो मान निष्ठु निष्ठु पृथिवि मोत्पुनात्पुनामि 5 Vn
स्योना मापाहमा

मदिन्तमः—मदिन्ऽतमः ११. ७. ७.

श्रेयानि on
margin

121 ॥ मकारावग्रहाणि ॥ २६=६२ ॥

समये^१ यक्षस्य विद्वान्तसमये न धीरः—सम्ऽअये २. ३५ ३.
समरे^२ भीता समरे वधानाम्—सम्ऽअरे ५ २०. ५, ७. ७६.
६, १० ८. ४२, ११. १०. २५

TS ३ २ ८ २,
MS २ ३ ८ samaré

मृदे

समृधे^३ धात्रे विधात्रे समृधे भृतस्य पतये यजे—सम्ऽअधे
३ १०. १०.

C derives it from
√ vrđh

समहम्? समहमेपां राष्ट्रं श्यामि—सम् । अहम् ३ १९ २
समुदे^४ जीवेभ्यस्त्वा समुदे वायुरिन्द्रो घाता दधातु—सम्ऽउदे
√ vad ८. १. १५

C renders sam-
modāya=sam+√
mud

वातमायाः महिपो वातमाया यावतो लोकानभि यद्विभाति—
वातम्ऽआयाः १३. २ ४२

Text mahiso
accentless

मेन, अवग्रहो मेन
on margin

122 ॥ सु इत्येतेनोपसर्गेण ॥ २७=६३ ॥

सुक्षेत्रिया सुगातुर्यां वसुया च यजामहे—सुऽक्षेत्रिया । सुऽगातुर्या ४. ३३. २
=I 97 2

aningena pūrvena
IV 12 means that
if the appended mem-
ber is indivisible, the
former member is se-
parated, suk-, sug-
are cited as examples

स्वर्ध
सदतान्

मित्रतूर्याय स्वर्धो^५—सुऽअर्धो ५. २०. ७.
सर्वस्वती स्वर्पसः सदन्ताम्—सुऽअर्पसः ५ १२. ८=X 110 8

अवग्रहो मेन
on margin

123 ॥ स्वशब्देन ॥ २८=६४ ॥

स्वधित्वा

स्वपा. अचिक्रदत्स्वपा इह भुवत्—स्वऽपाः ३. ३. १.
स्वभ्यसाः^६ स्वभ्यसाये चोद्भ्यसाः—स्वऽभ्यसाः ११. ९. १७.
स्वधित्या त्वष्ट्रेव रूपं सुकृतं स्वधित्या—स्वऽधित्या १२. ३. ३३.
स्वधितिना लोहितेन स्वधितिना मिथुनं कर्णयोः रुधि—स्वऽधितिना
६. १४१. २, SMB 1 8 7, GG 3 6 6

स्वधिते
जुषतान्

स्वधिते न्यसभ्यं स्वधिते यछ या अमूः—स्वऽधिते ९ ४ ६
स्वधितिम् स्वधया यज्ञं स्वधितिं जुषन्ताम्—स्वऽधितिम् १८ २. ३५
=X 15 13

C svadhitam

VS 19 67 sukrām

123 b ॥ प्रो दीर्घः ॥ २८=६४b ॥

पूषा परी स्वपातै?

छ

123 c ॥ ते शब्दा अनुदात्ता ये छन्दस्युभयसंज्ञिताः ।

Read-Śru-
tān

वक्ष्यामो^७ युष्मदादेशे सप्तधा निग(द)सुतां ॥ ?

1 Vn सम । ये 2 Vn सम । रे 3 Vn मृ । दे 4 Vn ममुदे 5 Vn सुगातु या 6 Vn स्वदी 7 Vn स्वभ्यासा
8 Vn स्वधिति जपताम् 9 Vn वक्ष्यामो युष्मदादेशे सप्तनिगदसुतां

तेऽश्मानं तेऽयनं चैव तेऽपरस्तेऽक्षिणी च यत् ।
 असु^१ तेन्विह तेऽसुरिह यथा तेऽसानि सुप्रिया ॥
 विद्यादुदात्तमन्यत्र ते शब्दाः सर्वनाम यत् ।
 अनुदात्ततयेत्यर्थे भाषितं यत्र तत्र तु ॥
 अर्थं दृष्ट्वा पदं वाच्यं यत्र यत्र यथा यथा ॥ ६४८ ॥

Read दात्त तवे-
 त्यर्थे
 One yatra
 on margin
 Vn. omits it

॥ १७ ॥

[तेऽश्मानम् स्योनं ध्रुवं प्रजायै धारयामि तेऽश्मानं देव्याः पृथिव्या
 उपस्थे—ते । अश्मानम् १४. १. ४७.
 तेऽयनम् तं गच्छ तत्र तेऽयनम्—ते । अयनम् १०. १. ८.
 तेऽपरः गन्धर्वस्तेऽपरः पतिः—ते । अपरः १४. २. ३.
 तेऽक्षिणी ये च तेऽक्षिणी—ते । अक्षिणी १०. ९. १४.
 तेऽनु असु^१ तेऽनु दयामसि—ते । अनु— ८. १. १५.
 तेऽसुः इह तेऽसुरिह प्राणः—ते । असुः ८. १. ३.
 तेऽसानि यथा तेऽसानि सुप्रिया—ते । असानि ७. ३८. २.]

रूपाणि श्रेयानीति
 शेष on
 margin

124 ॥ ददातेः^३ ॥ १=६५ ॥

तामु^३ ते परि ददासि—१. १४. ३.
 तक्मानं परि ददासि—५. २२. १४.
 सत इहैव सन्तः प्रति ददा एनत्^५—६. ११७. २.
 उभाभ्यां परि ददासि—८. २. २०.
 ग्रीष्माय परि ददासि—८. २. २२.
 निधिं शैवधिं परि ददा एतम्—१२. ३. ४६.
 तन्नो एतं परि ददास्तं नो गोपायतास्माकमैतो^४ (१२. ३. ५५-६०) इति षट् ।
 ऐषा यज्ञसुत वचो ददेऽहम्—१. ९. ४.
 सर्वेभ्यो वः परि ददाम्येतम्—१. ३०. २.
 अमृन्दे आमुं देदे हरसा दैव्येन—२. १२. ४.
 अथा मनो वसुदेयाय^५ कृणुष्व—३. ४. ४.
 भक्तवे देवा ददतु भर्तवे^६—३. ५. ३.
 जरायै त्वा परि ददामि—३. ११. ७.
 शिक्षत उपेददाति^७—४. २१. २=VI 28 2
 देवाश्च याभिर्यजते ददाति च—४. २१. ३=VI 28. 3

1 Vn असु ते हित सु 2. Al ददाते, P ददाते, S combines ददाते इति सार्व- into one 3 Vn तातासुते 4 Vn प
 5 Vn वसुदेयाय 6 Vn देवा ददा दत्त भर्तस्व 7 Vn उपेददाति

- चतुर्धा चतुर कुम्भाश्चतुर्धा ददामि—४. ३४. ७.
 सहे पिशाचान्तसहस्रेषां द्रविणं ददे—४. ३६. ४.
 आददाना कृतं ग्लहात्—४. ३८. ३.
 देवा अदुः सूर्यो अदाद् घौरदात्पृथिव्यदात् ।
 तिष्ठ सरस्वतीरदु सविता विषदूषणम् ॥ (६. १००. १.) इति याचुः ।
 पुनर्वै देवा अददु पुनर्मनुष्या अददु ।
 राजान सत्य गृह्णाना ब्रह्मजाया पुनर्ददुः—५. १७. १०=X 109 6
 जरितर्ददामि पुनस्ते पृथिन जरितर्ददामि—५. ११ ८
 भकुशो यस्तेऽङ्कुशो वसुदानं—वसुदानं. ६. ८२. ३
 एत भाग परि ददामि चिद्वान्—६. १२२. १
 छत अवन्ध्वेके ददतः प्रयच्छन्तः—६. १२२. २, TA 2 6 2
 त मे स ददातु तन्मे—६. १२२. ५; ११. १ २७.
 स ददादिदं मे—११. १. २७
 एत सधस्था परि वो ददामि—६. १२३. १, VS 18 59
 स पचाभि स ददामि स यजे स दत्तान्मा यूषम्—६. १२३. ४.
 इत्य वज्रमा ददे^१—६. १३५. १.
 विज्ञानं वर्चो विज्ञानमा ददे (७. १२. ३, ७. १३. १, ७. १३. २.) इति चत्वारि ।
 सप्तऋषिभ्य एन परि ददामि—७. ५३ ४.
 वीरं ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम्—७. ४७. १.
 याभिर्ददासि दाशुपे^२ वसूनि—७. ४८. २=II 32 5
 आ ते ददे वृक्षणाभ्य आ तेऽहं हृदयाद्दे ।
 आ ते मुखस्य संकाशा सर्वे ते वर्च आ ददे ॥ (७ ११४. १.) इति श्रीणि ।
 परैणान्देवः सविता ददातु—८. ३. १६
 अहये वा तान्प्रददातु सोमः—८. ४. ९.
 सहस्र स एकमुखा ददाति—९. ४. ९
 पयोदन ब्रह्मणेऽजं ददाति—९. ५ ११, १२.
 यो ब्रह्मणे चिकितुपे ददाति—१४. २. ४१
 दक्षिणाज्योतिषं ददाति—९. ५ २२
 अथस्तेन ते पदमा ददे विषदूषणम्—१०. ४. २४.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

विशेषाः सन्त्येवो विज्ञाता १०, ८, ३६, ११, ११, ११, ११.

ये सन्ति जनेनाम १०, ९, ९, ६, १०.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

ननु च तत्र ननु मया दत्तं पुण्यं १०, ६, २२.

इति श्रीणि ।

ननु १२५ ॥ वासो ददाति भर्तवे इति मार्गधातुके ॥ २=६६ ॥

[एतत्तं देव. संविता वासो ददाति भर्तवे—१८ ४. ३१]

१२६ ॥ रुयि दा इति भूते ऽद्यतन्या इति सर्वत्र ॥ ३=६७ ॥

[अथास्मभ्यं सहवीरं रयिं दाः—२. ६. ५, ३. १२. ५=VS 27 6]

॥ १८ ॥

- लि० 127a ॥ इदमः सर्वलिङ्गेषु तृतीयादिषु यो विधिः ।
 न्यतो अन्वादेशे ऽनुदात्तान्यन्तोदात्तानि पूर्वशः ॥
 अतो 127b ॥ अन्तोदात्तान्यथपादादौ तद्विभक्तिपरपूर्वं च ॥
 127c ॥ समानाधिकरणे^१ समानार्थे पदव्यवाये^३पि ।
 अनो 127d ॥ अस्मै शतादीनि^४ चान्तोदात्तानि ॥ ४=६८ ॥
 अनो अर्थपादादौ अन्तोदात्तानि भवन्ति । अर्थादौ च पादादौ च ।

- १ अस्मिन्वसु वर्मवो धारयन्तु—अस्मिन् १. ९. १, Kaus 55 17
 देवा २ अस्य देवाः प्रदिशि ज्योतिरस्तु—अस्य १ ९. २.
 ३ अस्मिन्ब्रह्मण्यस्मिन्कर्मण्यस्यां पुरोधायामस्यां प्रतिष्ठायामस्यां चित्यामस्या-
 माकृत्यामस्यामाशिष्यस्यां देवहृत्यां स्वाहा (अस्याम्, अस्मिन् ५. २४ १)
 इति, अन्तोदात्तान्यर्थपादादौ ।

तद्विभक्तिपरपूर्वं च । समानाधिकरणे समानार्थे तद्विभक्तिपर-
 मन्तो पूर्वमन्तोदात्तं भवति ।

समानाधिकरणे समानार्थे :—

- ८ शिवास्मै सर्वस्मै चेत्राय—अस्मै ३ २८. ३.
 ५ अस्मै कामायोषं कामिनी—अस्मै ३ ८ ४.
 ६ अस्मै ग्रामाय प्रदिशथर्तस्य—अस्मै ६. ४० २.
 ७ उतास्मिन्नल्पं उदके निलीन—अस्मिन् ४. १६. ३.
 ८ अस्मिन्नर्थे ?
 ९ अस्मिन्नर्थे ?
 अस्मि अमे १० त्रायन्तामस्मिन्ग्रामे गामथ पुरुषं पशुम्—अस्मिन् ८ ७. ११
 ११ अस्मिन्क्षेत्रे द्वावही स्त्री च पुमाश्च—अस्मिन् १०. ४ ८
 १२ क्व खित्सूते नहि युथे अस्मिन्—अस्मिन् ९ ९. १७
 मेपां १३ यथाहमेपां वीराणां विराजानि जनस्य च—एषाम् १ २९. ६=X 174 5

I 164 17 antáh
for as—

kimartham ? समानाधिकरणे समानार्थे इति किमर्थः ?

१४ यथा देवेष्वमृतं यथैषु सत्यमाहितम्—एषु १०. ३. २५.

1 Vn छद्दि इदम 2 ऽ समानाधिकरणे, Vr कर्ण 3 H पदव्यवाहे— 4 ऽ शतादिनि चांतोदोत्तानि, Vr शतासदानि चांतोदात्तानि,
 P समानार्थं दव्यवायेप्यस्मै शतादीनि चांतोदात्तानि as two sūtras, Vn omits अन्वा-त्तानि

तद्विभक्तिपरपूर्व च । समानाधिकरणे समानार्थे पदव्यवायेऽपि तद्विभक्ति-
परपूर्वमन्तोदात्तं भवति । यथा :—

वेभ्यां १५ ये॒उ॒स्यां स्थ प्रा॒च्यां दि॒शि ह॒नयो॒ नाम दे॒ता (अ॒स्याम् ३. २६. १.) यथा ।

Text हेनयो

॥ १९ ॥

१६ इ॒यमे॒व मा या प्रथ॒मा व्यो॒र्धदा॒स्वित॑रा॒सु च॒रति॒ प्रथि॒षा (आ॒सु ३. १०. ४; ८. ९. ११,
TS 4.3.11.1) उ॒ति ।

ism and itaric
ited as example
der na dirghat
which negates
ration after a
owel

पत्वार्य
पच
भवति

च॒त्वार्ये॒ताव॒त्त्वार्यः॑ । न प॒ञ्चन्ये॒कव॒चन॒मनु॒दात्त॑ कचि॒दस्ति॑ । प॒दव्य॒वाये॒-
प्यस्मै॑ श॒तादी॑नि च । अ॒स्मै श॒तादी॑नि चान्तो॒दात्ता॑नि भवन्ति :—

१७ अ॒स्मै ते कृ॒णुत॑ ज॒त्समायु॑त्सं श॒तम॒न्यान्वा॑रे कृ॒णुत॑ नृ॒न्यूनः—अ॒स्मै १. ३०. ३.

१८ ता॒न्यो अ॒स्मै स॒त्रस॑दः कृ॒णोनि॑—१. ३०. ४.

१९ आ॒यु॒र्धम॒स्मा अ॒ग्निः—२. २९. १.

२० आ॒यु॒र॒स्मै धे॒हि जा॒तये॑द प्र॒जा व्य॑ष्टर॒धिति॑धे॒हास्मै॑ ।

रा॒यस्यो॑य स॒वित॑रा यु॒गास्मै॑ (अ॒स्मै २. २९. २.) इति॑ च॒त्वारि॑ ।

चा॒वा २१ ऊ॒र्जम॑स्मै वा॒वापृ॑थि॒वी अ॒धाता॑म्—२. २९. ५.

कर्त॑ २२ सु॒पि॒प्पला॑ ओ॒षधीः॑ क॒र्तम॑स्मै—३. १७. ५; VS 12.69

रथ॑ २३ इ॒न्द्र श॒त्रुं र॒न्वय॑ सर्व॒मस्मै॑—४. २२. २.

२४ स॒हस्र॑ म॒न्यो अ॒भिमा॑ति॒मस्मै॑—४. ३१. ३.

२५ म॒तु वा॒तं प॒वता॑ का॒माया॑स्मै—५. ३. ३.

चक्षु॑पे २६ स प्रा॒णाय॑ व्या॒नाय॑ चक्षु॑पे मे अ॒स्मै मृ॒ड—५. ४. ७.

न्वाग्ने॑ २७ भ॒गो यु॒नक्त्वा॑शि॒पो न्व॑स्मै—५. २६. ९.

२८ ता अ॒स्मा अ॒वसे॑ हु॒वे—८. ७. २३, २४.

२९ उ॒पासु॑पो श्रे॒यसी॑ धे॒ह्यस्मै॑—१२. २. ४५.

३० अ॒स्यै प॒त्या सौ॒भग॑म॒स्त्वस्यै॑—२. ३६. १.

३१ अ॒स्या इ॒च्छन्नु॒वै प॒तिम्—६. ६०. १.

३२ अ॒स्यै र॒यिं स॒र्ववी॒र नि य॑च्छ—११. १. ३, ११.

३३ यु॒वेयं॑ वि॒राण॑मो॒ अस्त्व॑स्यै—१२. ३. ११.

३४ ब्र॒ह्मण॑स्प॒ते प॒तिम॑स्यै रौ॒चय॑—१४. १. ३१.

३५ वा॒ता वि॒पश्चि॑त्प॒तिम॑स्यै वि॒वेद॑—१४. १. ५९.

वि॒देश ३६ इ॒मं वा॒ता लो॒कम॑स्यै वि॒देश॑—१४. २. १३.

W asms agn
all the mss and
thomies on the b
of RV X 84.3
W asmai
X 123.2, asmin

दत्त्वा	३७	सौभाग्यमस्यै दत्त्वा दौर्भाग्यैर्विपरितन—१४. २. २८=X 85 33
वर्चो न्वस्ये	३८	वर्चो न्वस्यै सं दत्त—१४. २. २९.
	३९	येद पूर्वान्तरशनायमाना प्रजामस्यै द्रविणं चेह दत्त्वा—१४ २. ७४.
	४०	वस्तोरस्या वृज्यसे ^१ अग्रे अहाम्—५. १२. ४.
अगो	४१	अहो न्वर्यमन्नस्या अन्या समनमायति—६ ६०. २.
	४२	अस्या. अथेममस्या चर आ पृथिव्या —७ ८ १.
	४३	को अस्या नो दुहो ज्वयवत्या उज्ज्यति—७. १०३. १
	४४	तानस्या ब्रह्मणस्पते प्रतीवोधेन नाशय—८. ६ १५
	४५	आदिद्वाचो अरुवे भागमस्याः—९. १० १५=I 164 37
यावतो	४६	यावन्तो अस्याः पृथिवी सचन्ते—१२. ३. ४०
	४७	वि तिष्ठन्ता मातुरस्या उपस्थात्—१४. २. २५
केस्य	४८	अपास्याः ^२ केस्यं मलमप शीर्षण्य लिखात्—१४. २. ६८
अगादगा	४९	अहोदद्वाद्यमस्या अप यच्च नि दध्मसि—१४. २ ६९.
योत्वे	५०	अस्य यो ३ स्येश द्विपदो यश्चतुर्ध्वद —४. २. १, ६. २८. ३, १३. ३. २४.
	५१	अद्यास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्विवा तानया पसं —४ ४ ६
		वेदमस्य ? but cp —
	५२	तेन ब्रह्माणो चपतेदमस्य—६. ६८. ३, TB 2 7 17 2
	५३	तेनास्य ब्रह्मणस्पते धनुर्विवा तानया पसं —६. १०१. २.
	५४	विद्युमे अस्य देवा.—७. ८९. २=I 23 24
	५५	उद्योचनप्रशोचनावस्योद्योचनौ हृद —७ ९५. १.
	५६	य ई चकार न सो अस्य वेद—९ १० १०=I 164 32
	५७	वेद नावस्य पृथिवी उत द्यौ —१८ १. ५=X 10 5
	५८	को अस्य वेद प्रथमस्याह —१८ १ ७=X 10 6
	५९	उतो न्व १ स्य पपिवांसमिन्द्र ^३ न कश्चन संहत आहवेधु—१८. १. ४८=
		VI 47 1
	६०	चित्तं मे अस्य रोदसी—१८. ४ ८९=I 105 1-18
	६१	एषाम् समहमेपां राष्ट्रं श्यामि—३ १९ २
	६२	मा ज्येष्ठ वधीदयमग्न एषाम्—६ ११२ १
एषा मायुषि	६३	उन्मुञ्च पाशास्त्वमग्न एषाम्—६. ११२ २
	६४	एवा धातरायुषि कल्पयैषाम्—१२ २. २५=X 18 5
	६५	अस्मिन् उतादित्या जायत युयमस्मिन्—१. ३० १.
यामोस्मिन्	६६	इन्द्र इवेन्द्रियाण्यधि धारयामो अस्मिन्—१. ३५. ३
	६७	तिस्रो वाचो निहिता अन्तरस्मिन्—७ ४३ १

X 110 4, vriyate,
so W against all auth-
orities, Concordance
asya may be corrected

TS 1 2 3 3 athe-
mavasya

- वीजं ६८ तस्या नरो वपत वीजमस्याम्—१४. २. १४.
 ६९ अस्य निष्ट भेज यो अमित्रो अस्य—४. २२. २.
 ७० यावस्येशथि द्विपदो यो चतुष्पद—४. २८. १.
 ७१ वि प्य नाभिमस्य—५. २७. १०.

रयिमस्य ?

- परिषि पिशाचो ७२ यथा सो अस्य परिषिष्यतति—५. २९. २.
 ७३ पिशाचो अस्य यतमो जघाम—५. २९. ४.
 ७४ यो अस्य पारे रजस शुनो अग्निरजायत—६. ३४. ५=X 187 5.
 ७५ तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्य—६. ६८. ३.
 ७६ आसु आसितरासु चरति प्रमिष्टा—३. १०. ४.
 ७७ इह प्रजा जनय यास्त आसु—७. १११. १.
 ७८ आभ्यः इन्द्रस्वा ह्यतु विद्भ्य आभ्यः—३. ३. ३.
 स्वाद्भ्य ७९ एभ्यः स्वाद्भ्यो दुराहमीभ्य—८. ८. २४.

॥ २० ॥

128 ॥ लुप्तशेषेणावग्रहः^१ प्रकृत्यादेशश्च^२ ॥ ५=६९ ॥

दत्त 129 ॥ दन्तपादहृदयोदकनासिकासहसमानरात्रिजायादारुमासः^३
 पुंसि शेकृच्छ्रमावद्गभीरमिति^४ ॥ ६=७० ॥

तस्योदाहरणानि :—

- गन्धाय १ द्बभ्यो गन्धाय ते नमः—दत्तऽभ्यः ११. २. ६.
 २ तत्पद्भ्यां प्रति तिष्ठतु—पत्तऽभ्याम् ५. ३०. १३
 पत्सुगिनी ३ पत्सङ्गिनीय सजन्तु—पत्तऽसङ्गिनीः ५. २१. १०.
 ४ यैरिन्द्र प्रकीडते पद्घोपैश्छायया सह—पत्तऽघोपैः ५. २१. ८
 ऋत्स्वान्त ५ यो नो अग्नि पितरो हृत्स्वऽन्तः—हृत्तऽसु १२ २ ३३; TS 5 7 9 1
 ६ उद्धिमर्दयाति—उद्धऽधिम्=उदक ४ १५. ११
 ७ अंशुर्ध्वमस्ति हरितेभिरासभिः—आसऽभिः=आस्य ६ ४९. २.
 आसन्वत् ८ यद्भूतं भव्यमासन्वत्—आसन्वत्=आस्य ६. १२. २.
 मान्तदेशा ९ सर्वा दिशः संमनसः सध्रीचीः सान्तर्देशाः—सऽअन्तर्देशाः,

सह ९. ५. ३७.

W cites padgho-
saff on II 98

This is cited as an
example under anin-
gena pūrvana IV 12,
which means that if
the appended member
is indivisible, the for-
mer member is sepa-
rated.

1. M, Vr लुप्तशेषणाव-, § omits visargas of अवग्रह, V अवग्रह ॥ प्रकृत्या- as two sūtras 2 M प्रत्यादेश
 3 N दत्तपादयोना महसमानरात्रिजायादारुमास पुंसि-, J has -पादहृदयोना-, § -हृदयोना सहमाननरात्रीजाया-, M हृदयोनासहसमानरात्रिजाया-
 दारुमास (J सहमान-), AL -सह समानरात्रिजायादारुमास पु-, V -हृदयोदकनामिकासहसमानरात्रिजायादारुमास पुंसि, Vr -जायादारुमास ॥
 पुंसिशेकृच्छ्रमावद्गभीर- , P -दारुमास 4 § -गभीरमिति; AL पुंसि शेकृच्छ्रमावद्गभीरमिति; P -पुंसि शेकृच्छ्रमावद्गभीरमिति, R मावद्गभीर-

- १० तत्ते संगत्य पितरः सनीडाः—सनीडाः=समाननीडाः १८. २. २६.
 ११ त्रयोदशं मासं यो निर्मिमीते—त्रयः ऽदशम्, त्रि १३. ३. ८.
 १२ ययाशिषा दंपती वाममश्नुत—दम् ऽपती १४ २ ९.
 १३ अयस्ये दुपदे वैधिप इह—दु ऽपदे, दाव ६. ६३. ३, ८४. ४
 १४ माद्ध्यः संवत्सरेभ्यः—मात् ऽभ्यः, मास् ३ १० १०
 १५ अद्ध्यस्त्वा राजा वरुणो ह्ययतु—अत् ऽभ्यः ३. ३ ३.
 १६ तत्र पुंसुर्वनं कृतम्—पुम् ऽसुर्वनम्; पुंस ६. ११ १
 १७ ऊवैद्यमस्य कीटेभ्यः शवर्तेभ्यो अधारयन्—श ऽवर्तेभ्यः, शकृत् ? ९. ४. १६.
 १८ को अयं युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भाभिनो दुर्हणायून्—शिमी ऽवतः; शिमा १८.
 १९ तेषां हि धामं गभिपक्वसुदियम्—गभि ऽसक्; गम्भीर ७. ७. १.

O sanlāh

O pumsavanam
pumsūvanam is cited
under anunāsikānām
mukhanāsikam 1 27,
anunāsikam ca 1 53,
anunāsikāntahpade
hrasvaḥ 1 89

RV 1 84 16, TS 4
2 11, MS 8 16 4 with-
out variant

१. ६.

130 ॥ नलोपे च पादस्य ॥ ७=७१ ॥

ब्रह्मभिः फल्लतः स ह्यस्या वन्धुः—ब्रह्म ऽभिः, ब्रह्मन् १०. १०. २३.

131 ॥ दीर्घायुत्वायादिषु च ॥ ८=७२ ॥

दीर्घायुत्वाय शतशारदाय—दीर्घायु ऽ त्वाय; आयुप् १२. २. ६; MS 2 3 41

31 10

रूप उच्यते इति
शेष on mar-
gim

132 ॥ नि स्तुवानस्य पातय विषूचीरिन्द्र पातय परा शुक्लानि पातय
शरमिव पातयामसि नभ उत्पातयाथान्वञ्चमनु पातय श्येनौ संपातिनाविव
वि पपातानु घोष विद्युत पातयैतां धूमं पर्युत्पातयासीति पातयतेर्दीर्घो-
पधस्य ॥ ९=७३ ॥

- नि स्तुवानस्य पातय परमच्युतावरम्—१. ८. ३
 विषूचीरिन्द्र पातय—१. १९ १
 परा शुक्लानि पातय—१. २३ २.
 शरमिव पातयामसि—४. ७. ४.
 नभ उत्पातयाथ—४. १५ ५.
 सीमन्तमन्वञ्चमनु पातय—६. १३४. ३.
 श्येनौ संपातिनाविव—७. ७०. ३.
 तासामेका वि पपातानु घोषम्—७. ४३. १.

अन्वञ्च
संपातिनाविव

1 Vn puts after this sūtra no 21, Al पादस्य 2 N, J पातयते दीर्घो-, V, P ऽ पातयते दी-, R M. पातयतेदीर्घोपध स्य,
Al पातयते दीर्घापदस्य

अन्यत्रास्मद्विद्युत् पातयेताम्—११. २. २६.

त्वचो धूमं पर्युत्पातयासि (१२. ३. ५३.) इति ।

133a ॥ पादयतिरन्यत्र ॥ १०=७४ ॥

134a ॥ आप्तमाप्त्यानां पत्यमाना इदमापपत्याद्यौ पत्येत इति ॥ ७५ ॥

[इतममाप्तमाप्त्यानाम्—आप्तम् । आप्त्यानाम् √पत्? आप् ५. २. ७.

W proposes āp.ākm

अप्तेर्धात्रा पत्यमाने—५. २७. ८, VS 27 16

अपैरहत्यायेदमापपत्यात्—६. २९. ३.

C papadyā

यौ पत्येते अप्रतीतो सहोभिः—७ २५. १, VS 8 59.]

134b ॥ पद्यतिरन्यत्र ॥ ११=७५ ॥

135 ॥ अभि त्वं त्यम् पु प्रति त्ये त एत उ त्ये पतयंत्युदु त्य जातवेदस-
मपत्ये तायवोऽथ त्य द्रासमिति सयकाराणि, तमित्यस्मिन्नर्थे ॥ ७६+७७ ॥

[अभि त्वं देव मभितारम्—७. १४. १, SV 1 464

त्यम् पु वाजिन देवर्जतम्—७. ८५. १=X 178 1

प्रति त्ये ते अजरासत्तापिष्टा—८. ३. १९=X 87 20

C to to

एत उ त्ये पतयन्ति धयातव—८. ४. २०=VII 104 20

उदु त्वं जातवेदसं देवं वहन्ति केतव—१३. २. १६=I 50 1

अप त्ये तायवो यथा—१३. २. १७=I 50 2

अथ त्वं द्रप्सं विभ्व विचक्षणम्—१८. १. २१=X 11 4]

॥ २१ ॥

अचत्यत

॥ अश्चत्यन्त प्रथमान्तमुत्तमे परतो द्विधा ।

136a ॥ उत्तमान् उत्तमेष्वित्यर्वाङ्मध्ये पराङ्मनाः ॥ १४=७८ ॥

अचत्यत

136b ॥ अश्चत्यन्तमतोऽन्यत्र यथासंहितमेव तत् ।

व्यजने
Vn omits तद्भि
but leaves,
space for it

स्वरे वा व्यञ्जने वाक्य तथा तद्विभजेत् पदम् ॥

इन्द्रो मेऽहिमरन्वयन्मित्रश्च जरन्नाम महत्पदम् ।

uttamā uttamesu
II 5 Ex —
rāhan māntro yō-
nim 5 1 1
yā udānan nṛāya
nam 6 77 3
arnavān mahatās
pān 1 10 4
madughān madhu
mattarah 1 84 4
mādhvān nīcāth
4 1 3
yā stāyān mānyate
cāran 4 16 1

२५, जरन्नाम

137 ॥ तकारान्ते पदे विद्याज्जकारादिषु तज्जरत् ॥ १५=७९ ॥

1 P joins 74-76 into one 2 P, R, -रन्यत्र, R combines 75-76 into one 3 N सयकाराणी, N, M, J put full-
stop after -त्रथे and thus read two sūtras, P स्मितथे ॥, A1 तमित्यस्मिन्नर्थे, R स्मितथे, Vr unites 77-78 into one 4. All
other mss except § (which has उमोष्विति) and A1 (which omits उत्तमा) read उत्तमा 3- 5 § तकारात्, Vr
तकारति नकारातानि मकारावापे ॥ इति श्री अथर्ववेदे प्रातिशाल्ये द्वितीय प्रपाठक समाप्त ॥

[ये अर्वाङ् मध्यं उत वा पुराणम्—अर्वाक् । मध्ये १०. ८. १७; TA 2 1.5.1 S. arván in the Pada.

पराङ्मनाः ?

इन्द्रो मे ऽहिमरन्धयन्मिघ्रश्च वरुणश्च—अरन्धयत् १. ४. १६.

जरघामं महत्पदम्—जरत् । नाम १०. ८. ६

द्वादशार नहि तज्जराय—तत् । जराय ९. ९. १३=I 164 11]

विवाहा

138 ॥ अवपश्यं जनानां त्रिणहां जनं प्रैष्यं जनं विवाहां ज्ञातीन्निरूढं जीवा-
तवे ते स्फूर्जयं जातवेदः श्रपयं जातवेदः पश्यं जातवेदः पश्यं जन्मानि गमयं
जातवेदा इति नकारान्तानि मकारावाधे' ॥ १६=८० ॥

नकारातानि पदा-
नि मकारावाधे
भवति on mar-
gin

त्रिणहां

१ [सत्यावृते अवपश्यं जनानाम्—अवपश्यन् १. ३३. २=VII 49 3

२ यथासु तृणहां जनम्—तृणहान् √ तृह् ५. ८. ७.

३ प्रैष्यं^३ जनमिव शेवधिम्—प्रऽप्यन् √ इप् ५. २२. १४.

वाहा

४ विवाहां^३ ज्ञातीन्सर्वानपि क्षापयति—विऽवाहान् १२. ५. ४४.

५ आरादमि कव्याद निरूढं जीवातवे ते परिधिं दधामि—निऽऊढन् ८. २. ९.

Kaus 97. 6.

६ तमर्चिषा स्फूर्जयं जातवेदः—स्फूर्जयन् ८. ३. ११

७ तेभ्यो हवि श्रपयं जातवेदः—श्रपयन् ११. १. ४.

८ पश्यं जातवेदः ?

९ पश्यं जन्मानि सूर्य—पश्यन् १३. १. २२=I 50 7

१० पितृलोक गमयं जातवेदा—गमयन् १८. ४. ६४.]

S pásyan :- This
is cited under av-
giye gnosyan in
which prescribes & in
n before a guttural
latal. ~~Prescribes~~ is
marked here.

W. ~~prescribes~~

~~निऽऊढन् ८. २. ९.~~

~~—~~

139 ॥ निःसाला धृष्णुमश निर्ऋत्या इरा जघाभिः प्रायं नान्वानशे कश्चन-
वा त्रि वंशीमः शतापाष्टानि गिरिति तान्न शक्नोति मध्मपाष्टं इमदश्च कश्चन-
थेनाजभारैणां ता त्वाच्छावदामसि वर्द्धयैना नुदस्व श्रुत्यैना निःसाला
निप्रियायतेऽथैना निप्रियायतेऽथैतां देवा अत्रुवन्ननन्द्यं जन इति नान्वानशे
रूपे उदागा जीवो गमयां चकारेति मकारान्तानि नकारावाधे' ॥

पदानि शेषानि
on margin

१ [निःसालां धृष्णुं धिपणम्—निऽसालान् = ३५]

२ अशं निर्ऋत्या अक—अशम् । निऽऊढ्यं = २०]

३ पाद्वि सेदिनवक्रामनिरां जघाभिः कश्चिदश्रुति—श्रुति = ३०]

४ ययो प्रायं नान्वानशे कश्चन—प्रऽऊढम् = २०]

[उरु लोकमकर्मन्महमेधुम्—अकरत् ९. २. ११.

नलिहाराय मृडतान्महमेव—मृडतात् ११. १. २०.

O mrjatāt

जानीतान्नः सगमेने पथीनाम्—जानीतात् । नः ९. ५. १९; TB 3 7. 13 3

स्वान्मित्रो अध्यात्मन—स्वात् ११. ५. १५.

All Pada mss
svān and so S

लोकानिर्ग

देवान्त्सव्राज्जिणावृत्वा जिहो लोकानिर्गच्छति—लोकात् । निः १२. ४. ५३.]

Repeated at
the end but
scored
slightly

140c ॥ तन्निष्कुरु तन्निर्धमस्तन्नो भूमे तन्नस्तपस्तन्निर्दहत तन्नो गोपायता-
स्माकमिति पण्मकारान्तानि नकारावाधे मकारान्तानि नकारावाधे ॥ ८२c ॥

तपि

[तमा बह तं निष्कुरु—तम् । निः ५. ४. ६.

तपि

यो न स्येदुरप्रिये तं निर्धमः—तम् १२. १. ३०.

तन्नो

तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि—तम् १२. १. १४.

यमोदन पचतो देवते इह तं नस्तप उत सत्य च वेतु—तम् । नः १२. ३. १२.

W तन्नस्तप¹ = tāt
nas

तन्निर्दहत ?

तन्नो

एत परि दद्यस्तं नो गोपायतास्माकमैतो.—तम् । नः १२. ३. ५५.]

॥ २२ ॥

॥ द्वितीयः प्रपाठकः समाप्तः ॥

[अथ तृतीयः प्रपाठकः]

॥ ॐ रेफपरिधाराणि ॥

1+1 ॥ रेफप्रकृतिषोपवत्स्वरेषु ॥ १ ॥

रेफ इति :—

निर्धत्वा अकः सायंप्रातर्वेन अघ्रसंतश्च वि वर्द्धातवे कः प्रथमा द्वारिह
राष्ट्रमाहादिव्य घृतं वाः सुरभीरकरिति ॥

{ अश निर्धत्वा अकः—अकरित्यकः २. २५. १.
सायंप्रातः गोमनतो वो प्रस्तु—सायम् ऽ प्रातः ३. ३० ७.
वि सीमत नुक्तो वेन आव—आवरित्याविः ४. १. १; ५. ६. १, SV 1 321
सतधा योनिमस्तश्च वि वः—वरिति व ४. १. १; ५. ६. १, SV 1 321
सस्वति तमिह धातवे क—करिति कः ७. १०. १=1 164 49

āvah kar akas ca
varabībhara-arvanān
nah II 44 prescrib
the change of visarj
niya of avah, kah, ā
ah, ca vī vah, and ab
bhah into r, before
vowel or a sonan. con
sonant. Examples as
marked here (except
sivam-)

अमिहान्तरापथ घृतस्व प्रथमा द्वाः—द्वारिति द्वाः ९. ३. २२.

dvār vār iti II 45
prescribes the change
of visarjanīya of dvāh
and vāh into r

गातु प्रपश्यन्निह राष्ट्रमाहाः—आ । अहारित्यहाः १३. १. ४; TB 2 5 2 1

ajahāter abāh II
46, changes visarja
niya of abāh into r,
except it be from the
root Vhā

दुहे यदेनी दिव्यं घृतं वाः—वारिति वाः १८. १. ३२=X 12 3

तस्माद्वानाम वो द्वितम्—वारिति वाः ३. १३. ३.

सर्वा नः सुरभीरकः (अकरित्यकः ११. ४. ६.) इति ।

142 ॥ अव्ययानि च ॥ २ ॥

[अन्तर्दावे जुहुता स्वेतत्—६. ३२. १
 पुनर्मैत्विन्द्रियं पुनरात्मा—७. ६७. १.
 प्रातर्भगं पुषणं ब्रह्मणस्पतिम्—३. १६. १.
 द्वेपः सनुतयुयोतु—सनुतर ७. ९२. १.
 अस्य सुतस्य स्वर्नोप त्वा मदाः सुवाचो अगुः—स्वर २. ५. २.]

antaḥ-pūnaḥ-prā-
 tāḥ-sanutāḥ svār av-
 yayanām II 48, the
 visarjanīya of these
 words (when they are
 indeclinables) changes
 into r, cp also
 avyayanām IV 71,
 which negatives sepa-
 ration in such words

॥ प्रगृह्याणा प्रकृतिभावस्यापवादः ॥

143 ॥ आमन्त्रित ओकार' इतावनार्षे प्रकृत्या ॥ ३ ॥

अनापे इतो परे
 आमन्त्रित ओकार
 प्रकृत्या न भवति
 on margin

āmantritam cetāḥ
 anārṣe I 81 prescri-
 bes that vocative end-
 ing in o becomes pra-
 grhya before an īti
 not belonging to the
 ārṣa text Examples -
 citrabhāno (citra-
 bhāno īti ci-4 25 3)
 vāyo savitā (vāyo īti
 vāyo 4 25 3) mānyo
 vajrin (mānyo īti m-
 4 82 6)

The first three pas-
 sages cited in our
 text are given as
 counter-examples

These examples fall
 under samdhyakṣarā-
 nām ayavāyāvaḥ III
 40

{ प्र सुमतिं सवितर्वाय ऊतये—वायो इति ४. २५. ६
 { एको बहुनामसि मन्य ईडिता—मन्यो इति ४. ३१. ४.
 { कैरत पृश्न उपतृण्य चभ्र आ मे शृणुतासिता अलीका—चभ्रो इति ५. १३. ५.
 उध्योर्न वाय उद्वेनेहि—वायो इति ६. ६८. १.
 तिष्ठमिध्व वहसे त्रिशता च वियुग्मिर्वाय इह ता वि मुञ्च—वायो इति ७. ४. १;

cp VII 92 3

दिवो विष्ण उत वा पृथिव्या महो विष्ण उरोरन्तरिक्षात्—विष्णो इति ७.

२६. ८, MS 1 2 9 19 6

॥ अकारादौ प्रकृत्या एकादेशोऽपि वा क्वचित् ।

यस्ते मन्योऽविधद्यथा प्रकृत्यान्यत्र लक्षयेत् ॥ ३b ॥

[यस्ते मन्योऽविधद्यत्र सायक—मन्यो इति ४. ३२. १=X 83 1]

॥ १ ॥

144 ॥ अपिपूर्वो दधातिः^३ ॥ ४ ॥

वैश्वानरस्य दष्ट्र्योरग्रेरपि दधामि तम्—अपि । दधामि ४. ३६. २.
 मो अपानो ऽपि धायि ते—मो इति । अपानः । अपि । धायि ५. ३०. १५.
 अश्रमना विलम्प्यधाम्—अपि । अधाम् ७. ३५. २.

10-14-1915

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1

1960

1961

1

$$1 \rightarrow 2 \rightarrow 3 \rightarrow 4$$

1. 200-7
2. 200-8
3. 200-9
4. 200-10

6. 1944-1945
1. 1946-1947
2. 1948-1949

परमुखाधिगृह्यते भक्त वृत्तेति निदर्शनम् ॥ ५७ ॥

२०. १]

म्लापय म्लापय ?

अनाग्रे
उच्यते इति शेष
on margin

146 ॥ अनाग्रेडितान्याग्रेडितसदृशानि^१ ॥ ६ ॥

भूमा भूमा पशूनां नमो नमो देवजनेभ्यो माया ह जज्ञे मायाया मायाया
ये ये चेमे ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी स्योना स्योनार्गन्म स्व स्वर्मा मा वोचं मा मा
हीसीस्ते ते भिन्द्नीति यथा ॥ ६b ॥

अर्चस्य भूमा पुष्पस्य भूमा भूमा पशूनां त इह श्रयन्ताम्—भूमा । भूमा ५
२८ ३.

नमो नमो

स्वजाय वध्रवे नमो नमो देवजनेभ्यः—नमः । नमः ६ ५६ २
माया ह जज्ञे मायाया मायाया मार्तली परि—मायायाः । मायायाः ८. ९ ५
ये देवा दिविपदो अन्तरिक्षसदृश्च ये ये चेमे भूम्यामवि—ये । ये १० ९. १२, ११
६. १२.

अगन्म स्व स्व
वोच
हीमी

आचार्या ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापति —११. ५ १६
वाचस्पते पृथिवी न स्योना स्योना योनि —१३ १ १७.
अगन्म स्व. १. स्वरगन्म—स्वः । स्वः १६. ९. ३
मा मा वोचन्नराधस जनास —मा । मा = माम् ५. ११ ८
मा मा हिंसिष्टम्—मा । मा = माम् ५. ९. ८
ते ते भिन्द्मि शम्यया (ते । ते ६. १३८. ४) इति यथा ।

॥ २ ॥

पचार

147 ॥ पत्वणत्वोपाचारदीर्घत्वसमापत्तेरपवादः ॥ ७ ॥

पत्वस्य correc-
ted into परस्य

विपुरूपा

प्रतिम

- १ सुनृतावत्—सुनृताऽवत्, not सुनृताऽवत् १३ १. १
- २ अपाष्टवद्विपयचैतदत्तवे (अपाष्टवत्, not अपस्थवत् १४. १ २९)
इति षस्य ।
- ३ सलक्ष्मा यद्विपुरूपा भवति—विपुरूपा, not विसुऽरूपा १८ १ २=X
10 2
- ४ दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयम्—not आयुप्रति १२ १ ६२
- ५ अर्धरे पद्यन्तामप्रतिमन्ययमानाः—अप्रतिमन्ययमानाः, not -मन्यय- १३.
१ ३१.

satvanatvopācāra
dirghatutvalopānpadā-
nām caroparihārayoh
samāpatih IV 74

Both are quoted as
counter examples to
yattadetebyho vatau
IV 48, which negatives
separation in yāvat
etc

apāsthāt 4 6 5 is
quoted under apas-
vyābhyām ca II 95,
which changes s of
sthā into s after āpa
and savyā

1 N, J आग्रेडितान्याग्रेडित-, M आग्रेडितान्याग्रेडित-, § आग्रेडितान्याग्रे, it joins this with अपिपूर्वो दधाति, R reads
अनाग्रेडितानि पत्वणत्वोपा- as one sūtra 2 N, M पत्वणत्वोपाचारदीर्घत्वसमापत्ते, § पत्वणत्वोपाचारदीर्घत्वसमापत्ते, A1 पत्वणत्वोपाचार-
दीर्घत्व समापत्ते कृणोत्विति, Vr पत्वणत्वोपाचारदीर्घ त्वस-

- ५ यदे॒त्सान्भ्यघ्रा॒यन्ति—अभिऽअघ्रा॒यन्ति; not अघ्रा॒यन्ति ५. ६. ९.
७ यपे॒मा यद॑ तादु॒रि—तादु॒रि=तदु॒रम्यापत्यम्; not तदु॒रि ७. १५. १७.

अष्टनः ॥ ७८ ॥

- ५ [अष्टापदी चतुर्दशी—अष्टाऽपदी; not अष्टपदी १. १२. ७.
 ६ अष्टापदं दशपदा शाल्याम्—अष्टाऽपदाम्; not अष्टपदाम् १. ३. २१.
 १० इमं ययमष्टायोगः पञ्चयोगेभिरचक्षुः—अष्टाऽयोगः; not अष्टयोगः ६. १. १.
 ११ अष्टचक्रा नवद्वारा देवानां पूर्योभ्या—अष्टाऽचक्रा; not अष्टचक्रा १०. २.
 २१, TA 1 27 2
 १२ अष्टचक्रं वर्तत पङ्क्तनेमि—अष्टाऽचक्रम्; not अष्टचक्रम् ११. ४. २२.]

सिद्धि

स्त्रियोः ॥ ७८ ॥

- १३ [प्रत्यक्षप्रतिप्रदिष्म—प्रति । प्र । दिष्म; not दिष्मः १०. १. ५.
 १४ प्र दिष्मोमि दुरम्—प्र । दिष्मोमि, not दिम्नोमि १२. २. ४.
 १५ [अपो अग्निं प्र दिष्नुत पितृर्ण—दिष्नुत, not दिन्नुत १८. ४. ४०.]

४६, जयति,
 सिद्धि,
 MS com
 b'223 नीलापेक्षु
 पचरित- 12'0
 ६६३

॥ बोधप्रतीवो गौ षेत्तरप्राक्वाया अन्यथायन्ति पणिष्पदातिष्ठिपं
दावार जागार मीमायेति ॥ ७६ ॥

- १० [ध्रुवो बोधप्रतीरोधो—बोधऽप्रतीरोधो, not प्रतिरोधो ५. ३०. १०.
 ११ वे केसरप्राचन्धायाधत्ताजानपौरत्न—केसरऽप्राच—not प्रचन्धायाः ५. १८. ११.
 १२ वे स्तान्भ्यद्यायन्ति—अभिऽअद्यायन्ति; not अवयन्ति ५. ६. ९.
 १३ श्वमन्तवर्दिनि विडा यडा पनिष्पदा—पनिष्पदा; not पनिःपदा = नितरा स्पन्दन्ती
 ५. ३०. १६.
 २० स्थान्त्वर्या अतिष्ठिपम्—not अतिस्विपम् ६. ७७. १.
 स्थान्ति वृक्षावतिष्ठिपम्—७. ९६ १.
 २१ त्रितो धर्ता दीधार त्रिणि—not द्वार ५. १. १.
 २२ न ब्रह्मन्त्य गा जन्धा राष्ट्रे जांगार रुधन—not जंगार ५. १९. १०.
 २३ न मे दामो नार्यो महित्वा न्त मीमाय—not मिमाय ५. ११. ३.]

॥ ३ ॥

उपाचरितस्यापवादः —

॥ गवां यः पतिर्दीर्घायुरस्य॒ यः पतिर्भू॑न्याः पृ॒ष्ठे ह॑स्ति॒न्याः प॒देन॑ यस्याः

[illegible]

Exhibit 10 in CA IV 96 P. 1000 is not made the P. 10, in the two lines mentioned. 10-10-10

Apr 2, 1960
file cabinet part
done

पुत्र पदे परि भ्रातुः पुत्रादायुः प्रतर दधाना जीवानामायुः प्रतिर ये नः पितुः पितरो
हविः पुरोडाशम् ॥ ७८ ॥

२४ [गवां य. पतिरप्य —not यस्पतिः ९. ४. १७.

२५ दीर्घायुस्स्या यः पतिः—१४. २. २.

२६ भूम्या. पृष्ठे वेद रोचमान —५. २०. ६.

२७ यथा हस्ती हस्तिन्या. पदेन पदशृङ्गे—६. ७०. २

२८ यस्या. पदे पुनते देवन्त —७. २७. १

२९ परि भ्रातुः पुत्राद्येतम एन आगन्—६. ११६. ३

३० शर्षाय जायुः प्रतरं दधाना.—१२. २. ३०=X 18 2, 3

३१ जीवानामायुः प्रतिर त्वमे—१२. २. ४५.

३२ ये नः पितुः पितरो ये पितामहा —१८. २. ४९, ३. ४६. ५९.

३३ हविः पुरोडाशं सूचो यज्ञायुधानि—१८. ४. २.]

उच्यते शेष
on margin

पत्वस्यापवादः —

गोमर्नी

॥ गोसन्ति वि सीमतोऽभिसिस्त्यदे ऽनु सूतु सवितवे ऽतिसुरः प्रतिसुरो
ऽधि स्कन्द वीरयस्वाभिस्कन्द मृगीवाभि स्याम पृतन्यतः प्रतिस्पाशन् पञ्चानु-
सेचिरे गात्रानु सेचिरे ॥ ७९ ॥

गोमर्नी

३४ गोसन्ति वाचमुदेयम्—गोऽसन्तिम् ३. २०. १०.

३५ वि सीमतः सुदचो वेन आव —४. १. १.

मिम्यदे

३६ सा वृक्षा अभि सिस्त्यदे—५. ५. ९

३७ एवा ते ध्रियता गर्भो अनु सूतुं सवितवे—अनु । सूतुम् ६. १७. १.

तिमुर

३८ इम ऐन्द्रा अतिसुराः—अतिऽसुराः ५. ८. २.

३९ अय प्रतिसुरो मणि —प्रतिऽसुरः ८. ५. २

स्वद

४० अधि स्कन्द वीरयस्व—५. २५. ८

स्वद

४१ अभिस्कन्दं मृगीव—अभिऽस्कन्दम् ५. १४. ११

yāḥ pátau gávām
asyāḥ paravarjam II
70 changes the visar-
janīya of yāḥ into s
before páti, except
when gávām and
asyāḥ precede

prsthé ca II 69
with comm To show
that only divāḥ is
subject to this change
of its final before pra-
sthá the comm ins-
tances bhúmyāḥ p-

īdāyās padé II 72
On this rule hastin-
yāḥ pa-cited as a coun-
ter-example to show
that only the genitive
īdāyāḥ undergoes the
change before padá

Cp W on āyuh
prathame II 75, 8
āyus p-
pre musijivapare
II 76 with comm

W on pitūḥ pi-
tarī II 73

gosányādinām ca
II 103 adhyabhibh-
yām skandē II 104
abhi syāma prtan-
yatāḥ II 10

gosányādinām ca
II 103 negatives the
change of s into ś
of gosāni etc Ex as
marked here

This is quoted under
abhyāsāo ca II 91,
which changes s into
ś after reduplication,
abhyāsavinatānām ca
IV 43, which restores
the forms lingualized
by the influence of
reduplication
C anusūtram

adhyabhibhyām
skandē II 104 nega-
tives the change of s
into ś, these two
cases are cited as
examples

२२ अक्षयमन्युनां स्यात्ति स्याम पूनन्यत.—अभिा स्याम् ७. १३. १.

२३ प्रतिस्पादीनम्—प्रतिऽस्पादीनम्="अभिचरन्तः प्रतिमुपः अन्तम्" ८. १. ११.

२४ ॥ ३ पञ्चानुं सेचिम्—८. १. २२.

२५ पुनेत् गाथानुं स्यात् ति सृष्टिः—१३. १. ३१.

२६ ॥ यपरसृपिन्ता जसृपिन्तादभक्तिमर्गनन्तनीना—४ ॥ ७ ॥

२७ [यो जसृपिं पतिस्पांति यो नासं पतिस्पांति—१. २३. ३.

२८ प्रतिस्पादीनां जपां पुनः—१८. १. १.

२९ आदित्या कृदा उपनिम्नः—उपनिऽन्मृत्—१. ३. १०१. १. ८. १.

३० सादयमानाभि स्फूर्तिः—१३. १. २०.

३१ अतिमं विद्वद्भिन्वर्ति—अतिऽन्वर्ति—१. १. २२=1. 104. 2.

३२ निर्विद्यो यदन् निन्वर्ति—निन्वर्ति—१२. १. १३.

३३ प्रति लम्बा वृत्तयोद्विष्टे—८. ३. ७=VII. 11. १.]

नानो ७५
on margin

पञ्चन्यापनाः—

॥ चिऽनानोः प्रपीनाः प्रमीनाः प्रनेताः प्रनेनन् प्रनेभता परिऽदिनोमि
पर्येता प्रक्षानुत्त प्रमिनी अनिदी प्रमिन्नि प्रनानि न प्रमिताः नतिरन्निनामन्नि-
नाभिस्त्रिनाके ॥ ७h ॥

नानो ४३ [चिप्रभानो स्वय्युदिते प्रयेते चिप्रभानो—चिप्रभानो इति चिप्रऽभानो
४. २५. ३.

४४ प्रपीनाः वसोर्या धारा मधुना प्रपीना.—प्रऽपीनाः १२. ३. ४१

४५ प्रमीनाः ? but cp—

४६ प्रपीनाम् यामस्य कण्वो जडुद्वप्रपीनाम्—७. १५. १=VS 17

74

४७ प्रमेनाः मातेव पुत्रं प्रमेना उपस्ये—२. २८. १.

४८ प्रनेभस्व प्रनेभस्व पृथिवि—७. १८. १.

४९ प्रनेभताम् प्रनेभतां पृथिवी जीरवानुः—७. १८. २.

५० परिऽदिनोमि यां वां होवां परिऽदिनोमि—परिऽदिनोमि ८. ४. ६=

VII 104 6

parer himo. ११
53 negatives cereb
lization of n of t
root after pan

	६१	ब्रह्मनुत्तम्	ए॒वा मत्सर्वे दुर्भु॑तं ब्रह्म॑नुत्त॒मपा॑यति—ब्रह्म॑ऽनुत्तम् १०. १. १३.	
प्रमि॑नी॒ जनि॑त्री	६२	प्र मि॑नीत्	मा मा॒तरं प्र मि॑नीज्जनि॒त्रीम्—“मा प्रमि॑नात्” ६. ११०. ३	na mināti III 86 negatives cerebraliza- tion of n Examples as marked here
मि॑नति	६३	प्र मि॑नन्ति	नकि॑रस्य प्र मि॑नन्ति व्र॒तानि॑—१८ १. ५=X 10 5	
	६४	प्र मि॑नाति	सखा॑ सख्यु॒र्न प्र मि॑नाति संगि॒रं.—१८. ४ ६०=IX 86 16	
मि॑ना॒म	६५	मि॑ना॒मन्	ए॒वा मि॑नाम॒न्नह॑णीयमान.—मि॒नाम॒न् ६ ७४. ३, TS 2 1 11 3	W, C, and S trinā-
मि॑ना॒भि	६६	मि॑ना॒भि	मि॑नाभि च॒क्रम॑जर॒मन्व॑म्—मि॒नाभि ९ ९ २=I 164 2	
	६७	मि॑ना॒के	अ॒जलि॑ना॒के मि॑दि॒वे मि॑ष्टे—मि॒नाके ९. ५. १०.]	

॥ ४ ॥

॥ बालि॑ति॒ पवा॑स्या॒ मभी॑ता॒ दूडा॑शे॒ पाप॑मा॒र्ह॒तु पु॑मान्पु॒सः परि॑ जातो॒ यं
वा॑ते॒ पुर॑पेषु॒ य उ॒प्रीणा॑मु॒प्रवा॑हु॒र्ययुः॑ सु॒प्राव्याः॑ स्व॒र्पाः स हि॑न् त्व तु॒विष्ट॑मो वृ॒क्षो
वना॑नि स च॒र यत्र॑ त्वा॒द्यावदा॑म॒स्यदि॑तिर्ज॒नित्व॑मो॒ण्योर॑म॒तिर्भाः॑ स च॒ त्वानु॑
ह्याम॑सि वी॒रत॑मा शवि॑ष्टा वि च॒यत्कृतं॑ नोऽध॑रः सस्प॑दीष्ट॒ यमु॑ द्वि॒ष्मो वरी॑यो
याव॑या इतो॒ यज्ञ॑ न॒यत॑ दे॒वता॑ नः प॒तय॑न्ति न॒क्तंभिर्या॑तुमाव॒त्कृष्ट॑राधिरु॒पजीव॑-
नीयो॑ ह॒स्तिनी॑व पु॒द्वती॑ प॒डर॑ आहु॒रर्षि॑त न॒हि तज्जरा॑य यु॒द्धा रथ॑ सुवृ॒जना॑सु
दि॒क्षु मानु॑पीपु दि॒क्षु मा॒स्य त्वच॑ चि॒क्षिप॑ ऋ॒दवा॑कं वा नी॒चाय॑श्छ॒शयु॑र॒स्मा-
का॒सो ययो॑र्व॒धाना॑प॒पद्य॑ते प॒र्येति॑ रक्ष॒न्विष्या॑नो वृ॒धा व॒न्याय॑ त॒क्मने॑ऽदि॒तिर-
का॒र्पन्त॑द् पु॒प्र वा॑च॒त्सुत॑पौ मा ते रि॒पन्वि॑द्व॒नो न वि॒द्वान्यथै॑षु स॒त्यमु॑द॒प्लुत॑-
मिव॑ दा॒रु सँ॑शित॒ समि॑द्धे जा॒तवे॑दसि॒ ब्रह्म॑णा कस्मि॒न्नङ्गे॑ सु॒कृता॑मेतु॒ लोक व॒भ्रे-
र॒ध्वर्यो॑ दे॒वसे॑नाभ्यः प्रा॒णेन॒ सम॑वादि॒रन्नाप॑स्व॒त्रासो॑ अ॒भिसं॑वि॒शध्वं॑ पि॒तेव॑
पु॒त्रान॑भि सँ स्व॑जस्व नः ॥

१ [च॒हिष्टे॑ अस्तु॒ बालि॑ति^३—वाल्। इति॑ १. ३. १, ५, ६, ९, १८. २. २२.

bāl is quoted under
lakāraṇīsarjanīyan ca
1 5, to show that the
word ends in l The
word bāl, an onoma-
topoeitic exclamation,
is the only one in the
Atharvan ending in l-
excepting the similar
words śāl and phāl in
XX 135 2 3 a part of
the text of which our

२ यो अग्रभीतपर्वस्या ग्रभीता—पर्व । अस्य । ग्रभीता १. १२. २.

३ नमस्ते अस्त्वस्मिन्ने येना दुडाशे अस्यसि—दुःऽदाशे १. १३. १.

४ पापमाच्छेत्त्वपकास्य कर्ता—आ । ऋच्छतु २. १२. ५.

५ पुमान्पुंसः परिजातः—परिऽजातः ३. ६. १.

६ या क्षेत्रे चकुर्या गोषु यां वा ते पुरुषेषु—चा । ते; not वाते ४. १८. ५.

७ य उग्रीणामुग्रपाहुर्ययुः—यः । उग्रऽवाहुः । ययुः ४. २४. २.

८ अहं देधामि द्रविणा हविष्मते सुग्राव्या ३ यजमानाय सुवते—सुग्रऽअव्या ४. ३०. ६.

९ इन्द्राय शूयमग्निं स्वर्पाः—शूयम् । अग्निः । स्वऽसाः ५. २. ८=X. 120. 8

१० स हि न त्वमसि यस्त्वमात्मानमावय —सः । हि न । त्वम् ६. १६. २.

११ इन्द्र पतिस्तुविष्टमो जनेष्व—तुवि ऽतमः ६. ३३. ३.

१२ वृक्षां वनानि स चर—वृक्षान् ६. ४५. १.

१३ यत्र त्वाच्छावदामसि—अच्छ ऽ आवदामसि ६. १४२. २.

१४ अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्—जनित्वम् “जन्माधिकरणम्” ७. ६. १=I. 89.

10

१५ ओण्योः कविकृतम्—ओण्योः “अविद्योर्धावापृथिव्योः” ७. १४. १; SV 1.

464

१६ ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदियुतस्त्वमीनि—अमतिः “अमनशीला व्यापनशीला” ७.

१४. २; SV 1 464

१७ स च त्वात्तु द्वयामसि—सः । च । त्वा । अनु ५. ३०. १७.

शविष्ठा

१८ यो वीर्यवीर्यतमा शविष्ठा—शविष्ठा “अतिशयेन बलवन्तौ” ७. २५. १; TB

2 8 14 5

१९ इह प्रसक्तो वि वयत्कृतं नः—वि । वयत् “विचिनोतु” ७. ५०. ३.

२० यो नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट—सः । पदीष्ट “पततु” ७. ३१. १=III 53 21

२१ वरीयो यावया इतः—यवयाः ७. ६५. १.

२२ इमं यज्ञं नयत देवता नः—देवता । नः ७. ८२. १=IV 58 10

२३ वयो ये भूत्वा पतर्यन्ति नक्तभिः—नक्तऽभिः ८. ४. १८=VII 104 18

२४ मा नो रक्षो अभि नञ्ज्यातुमावत्—यातुऽमावत् ८. ४. २३.

२५ कृष्टराधिरुपजीवनीयः—कृष्ट ऽ राधिः ८. १०. २४.

२६ मिता पृथिव्या तिष्ठसि हस्तिनीव पद्धती—हस्तिनी ऽइव ९. ३. १७.

मि २७ षडर आहुरपितम्—षडऽअरे; अपितम् ९. ९. १२=I 164 12

२८ द्वादशारं नहि तज्जराय—तत् । जराय ९. ९. १३=I 164 11

२९ युक्ष्वा रथममृतं त्वं द्रविणम्—युक्ष्व “योजय” १८. १. २५=X 11 9

३० ये वा नूनं सुवृजनासु दिक्षु—दिक्षु १८. १. ४६.

३१ अन्तर्विधासु मानुषीषु दिक्षु—दिक्षु ५. ११. ८, ९.

treatise takes an account
dura ukāro dāḥ
parasya mūrdhanya
II 60

This is cited as an ex under āsmaśvevīntaḥ pade II 83 which says that in the interior of a word, m is omitted before spirant only, cp also I 27 53 and 83

Ex 6—
C vāte-vātasam cārapradeśe

Ex 7—
C yuyuh yāvayā tā prthakkartā

Ex 8—
C supravye prā vitre devānām tarpa yitre W proposes -yē on the authority of X 125 2

This is cited under supravya ca IV 11, which implies that in the word specified the last member is separated from the rest of the compound, and not the first, as would be more in accordance with the general analogies of the system of separation supravya

RV I 34 4 is also supra- avyā in the Pada

Ex 9—
svarsāḥ is cited under svarsāḥ ca II 49 which changes the visarjanīya into r in the Samhitā text

Ex 11—
AA 5 2 1 4 tava-stamo, tuvistamah 3 96 prescribes sakārāga ma, also as counter-ex to IV 59, C tuvistamah

Ex 12—
vrkṣāṇi vānāniti vakāre II 82, C vrkṣav-

Ex 13—
C achava-

Ex 14—
jānitvam counter-ex under IV 26

Ex 15—
onyōḥ 3 61

Ex 19—
V 60 1 -antō, TB 2 7 12 4 -saptō

Ex 20—
na sās padīsta II 58

Ex 21—
X 162 6 vadham for itāḥ

Ex 22—
C devatāḥ agny-ādikāḥ, so W

- ३२ मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम्—चिक्षिपुः १८. २. ४=X 16 1
- ३३ ऋक्षाक्तं वा प्रतर नयीय—ऋक्षाक्तम् “ऋक्षैर्भल्लकैरुपेतम्” १८. २. ३१.
- यश्च ३४ नीचायच्छशयुर्ग—नीचा । अयत् ४. ३. ६.
- ३५ प्रास्माकासश्च सूर्य—अस्माकासः “अस्माकाः” ४. ३३. ३=I 97 3
- बुधा नाप ३६ ययोर्विधानापपद्यते कथन—अपपद्यते—“अपवर्जनं न प्राप्नोति” ४. २८. ५.
- ३७ सद्य सता लोहान्पर्यति रक्षन्—परिऽआ + पति ४. ३८. ५.
- भा ३८ जयो ये विश्याना वधा—विश्यानाम् “वैश्यजातीयानाम्” ६. १३. १.
- ३९ नम हणोमि वन्याय तफमने—वन्याय “वननीयाय संसेव्याय” ६. २०. ३.
- दितिरका ४० दिते पुत्राणामदितेरकार्पम्—अकार्पम् ७. ७. १.
- ४१ अनोजो पर्गस्तदु पु प्र वोचत्—प्र । वोचत्; not प्रा वो- ७. ७३. ७.
- ४२ इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिवतम्—सुतऽपौ ७. ५८. १=VI 68 10
- ४३ मा ते रिपनुपसत्तारो अग्ने—मा । ते । रिपन् २. ६. २.
- ४४ मा ते रिपनुपसत्तारो गृह्णाणाम्—३. १२. ६.
- ४५ कनीन्द्राणि विद्वनो न विद्वान्—विद्वनः=विदुषः ९. ९. ७.
- ४६ यथा देवेष्वनृत ययैषु सत्यमाहितम्—एषु १०. ३. २५.
- ४७ उदप्लुतमिव दारु—उदप्लुतम् ऽइव १०. ४. ३, ४.
- सहितं ४८ त्विषोमन्त संशितं मा हणोतु—सम् ऽशितम् १२. १. २१.
- ४९ समिद्धे जातवेदसि ब्रह्मणा—सम् ऽइद्धे १०. ६. ३५
- ५० कस्मिन्नज्ञे तपो अस्याधि तिष्ठति कस्मिन्नज्ञे अतमस्याध्याहितम्—अज्ञे १०. ७. १.
- ५१ पक्षोदनस्य सुकृतमितु लोकम्—सुऽकृतम् from सुकृत् ११. १. १७
- ५२ वधेरध्वर्यो मुमितादि मृद्धि—अध्वर्यो इति Voc, not gen; ११. १. ३१.
- ५३ नमस्ते देव सेनाभ्यः—देव । सेनाभ्यः; not a cd like देवसेनाः in 5 21 12, ११. २. ३१.
- ५४ अभिरूथ श्रोत्रधय प्राणेन समवादिरन्—सम् । अवादिरन् ११. ४. ६, समव- दन्त in 6 109 2
- ५५ आपस्पुत्रासो अभि सं विशध्वम्—आपः । पुत्रासः १३. ३. ४.
- ५६ पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व नः—अभि । सम् । स्वजस्व; not a cd, १३. ३. १२.

Ex 24—

VII 104 23 yā-
tu-māvatām, yātum-
dvat IV 58 prescribes
separation, cp CCA

Ex 80—

viksū cited under
vināme ca IV 34
Paipp viksū, so X
15 2, MS 4 10 6

Ex 91—

Cited under vināme
ca 4 34
W paryēti

O and S akārisam

I 164 26 vocam

S su- tapau in Pada.

O reads arsan for
risan

I 164 6 vidmāne

सव्यामन्नाय

॥ परिपूर्वश्च गणः । आम्नातव्याम्नायदर्शी आचार्य आम्नायानुसारिणी
भगवत्या वाचो गतिं दर्शयति । “हकारादिः संयोगः इवर्णस्थो यकारादौ न
गुरुर्भवति” इति । किमुदाहरणम्ः—

म शब्दोऽन्यत्र :—

[अहोरात्राभ्यां नक्षत्रेभ्यः सूर्याचन्द्रमसाभ्याम्—६. १२८. ३.

W masā-

सूर्याचन्द्रमसाबुभा—८. २. १५; ११. ६. ५.

सूर्याचन्द्रमसावक्षिणी—११. ३. २.]

152 ॥ उत्तरपदे ह्रस्वः ॥ १२ ॥

ऊर्णप्रदा पृथिवि-

ऊर्णप्रदाः पृथिवी—ऊर्णप्रदा from ऊर्णा १८. ३. ४९=X 18 10

संधा पितृभ्यः पृथिविपदभ्यः—पृथिविसत्त्वभ्यः from पृथिवी १८. ४. ७८.

धत्त्व

153 ॥ आद्यक्षर(स) वृद्धिः ॥ १३ ॥

सौप्रजास्त्वम्— सौप्रजा.ऽत्वम्=“सुप्रजसो भाव. सौप्रजास्त्वम् शोभना-
पत्यत्वम्” २. २९ ३.

नैर्वाधेन— नै.ऽवाधेन; “निःशेषेण वाधो निर्वाधः । तमर्हतीति
निर्वाधो हन्तव्यः शत्रुः । तद्विषये प्रयुज्यमानं हविः ।
‘तस्येदम्’ इत्यण् । निर्वाधनक्षत्रेण” ६. ७५. १.

सौभगत्वाय— गृह्णामि ते सोभगत्वाय हस्तम्—सौभग.ऽत्वाय १४. १.
५०=X 85 36

MS IV 12 3, TS
III 2 85, KSS X 6
3 and Paipp read su-
instead of the anoma-
lous and bad saup-
nairbādhyēna is
cited as an example
under vrddhenaukā-
ksarena svarāntena
IV 55, cp note on
3 78

HGS 1 20 1, Āp
st (MP 1 3 9) supra-

॥ चक्षुपमिति पञ्चपद्याम् ॥ १३b ॥

[सुयामंश्चाक्षुप—सुयामन् । चाक्षुप् Voc , १६. ७. ७.]

॥ प्रसारण^३ दिप्सतीत्याद्यचतुर्थप्रतिपेधे ॥ १३c ॥

दिप्स

[यो नो दिप्साददिप्सतो दिप्सतो यश्च दिप्सति—√दम्भ+स; भ=प;
४. ३६. २.]

154 ॥ यकारादौ बहुलं दीर्घः ॥ १४ ॥

ichāyām ca yakā-
rādau III 18

जामयो अध्वरीयताम्—अध्वरि.ऽयताम् “अध्वरं यागमात्मन इच्छताम्” १.
४. १

परेणाघायुरपंतु (अघ.ऽयुः=“अघं पापं हिंसनं परेषामिच्छतीति” ४. ३
२.) सर्वत्र ।

वृषायमाणो अवृणीत सोमम्—वृष.ऽयमानः=“वृषेवाचरन्” २. ५. ७.
शत्रुयतामा भरा भोजनानि (शत्रु.ऽयताम्=“शत्रुत्वमात्मन इच्छतां शत्रुवदा-
चरतां वा” ४. २२. ६.) इति ।

The same three
examples together
with aghāyū are
cited on yādāv ichāy-
ām svarāt karmanām
atanmāniprepsasu IV
29 as instances
of the separable suffi-
xes to which that
rule relates

शत्रुयतामिति

॥ न^३ भवन्ति । अरात्रियाज्जनियन्ति पुत्रियन्ति मृगयुः प्रभृतीनि
च^३ ॥ १४b ॥

यति

{ अथो यो नो अराति॒यात्—अ॒रा॒ति॒ऽ यात् = “अ॒रा॒ति॒व॒दा॒चरेत्” ४. ३६. १.
 ज॒नि॒य॒न्ति॒ ना॒व॒प्र॒वः पु॒त्रि॒य॒न्ति॒ मु॒दा॒ने॒यः—ज॒नि॒ऽय॒न्ति, पु॒त्रि॒ऽय॒न्ति १४. २.
 ७२.
 मृ॒गः स मृ॒ग॒यु॒स्त्वम् (मृ॒ग॒ऽयुः १०. १. २२.) प्र॒भृ॒ती॒नि च ।

155 ॥ ग॒नि॒ष्टा ग॒वे॒र्य॒ण इति न' लोपो वकारस् ॥ १५ ॥

ग॒नि॒ष्टा ग॒वे॒र्य॒ण
in ca II 23

[य॒द॒न्त॒ शु॒मन्त॒ ग॒वि॒ष्टौ—गो॒ऽई॒ष्टौ = “ग॒वां प॒णि॒भि॒र॒पा॒नानां पुन॑र॒न्वे॒षणे
 अ॒भि॒ग॒म॒ने चा” ४. २३. ५.

ग॒वे॒र्य॒णः स॒ह॒मा॒न उ॒द्भि॒त्—गो॒ऽप॒र्य॒णः ५. २०. ११.]

156 ॥ श॒प॒थे॒र्य॒य॑ स॒द॒शे॒र्य॒यि॒त्ये॒का॒रा॒त्प॒रो य॒कारः ॥ १६ ॥

[श॒प॒थे॒र्य॒य॑म्—५. ३१. १२.

स॒मा॒ने यो॒नौ स॒द॒शे॒र्य॒य—स॒द॒ऽशे॒र्य॒य = “स॒द॒श॒य॒ना॒क्षे॒य। शे॒य श॒य॒नम् ।
 ‘अ॒चो॒यत्’ इति भा॒वे यत् । ‘तद॑र्दति’ इति यत् ।
 यद्वा—श॒य्याम॑र्द॒नीनि॒ श॒य्य॒ तस्मै । ‘तद॑र्दति’
 इति यत् । ए॒का॒रा॒त्प॒जन॑द॒श॒न्द॒सः” १८. १. ८ =

X 10 7

156b ॥ जा॒या॒मु॒पेति॑ त॒द्वा॒क्ष॒णं पुन॑र॒स्मा॒नु॒पे॒ति॒त्ये॒का॒रः ॥ १६b ॥

[य॒स्मा॒ द्र॒ष्ट॒व्यं स॒त्यं जा॒या॒मु॒पे॒मि—उ॒प॒ऽपे॒मि ६. ११८. ३.

Cp. abhyāsa in
o, where C has -am.

त॒द्वा॒क्ष॒णं पुन॑र॒स्मा॒नु॒पे॒तु—उ॒प॒ऽपे॒तु ७. ६६. १; upaīmi and upaītu
only once

157 ॥ पौ॒त्रा॒द्य॒म॒ना॒द्यं॑ मे॒धा॒ति॒थि॒ पुरु॑षा॒र्थे अ॒ग्ने अ॒क्र॒व्या॒दिति॑ पू॒र्व॒प॒रौ

ह॒स्वौ ॥ १७ ॥

[पौ॒त्रा॒द्यं वि॒भा॒ज्य॒मा॒ना—पौ॒त्रऽअ॒द्यम् १२. ५. २८.

अ॒न्ना॒द्यम्—अ॒न्नऽअ॒द्यम्, अ॒न्ना॒द्यम् in 8 2 19; १२. ५. १०.

मे॒धा॒ति॒थि॒यम्—मे॒धऽअ॒ति॒थि॒यम् not médhā a-, ४. २९. ६.

या ते॑ च॒क्रु पुरु॑षा॒स्थे—पुरु॑षा॒ऽअ॒स्थे ५. ३१. ९.

अ॒ग्ने अ॒क्र॒व्या॒त्—अ॒क्र॒व्यऽअ॒त् १२. २. ३.]

Some mss have ā
in the Pada

158 ॥ अ॒र्प॒वा॒न् ज्योति॑पी॒मानि॒त्यका॑रे॒कारा॑वा॒गमौ^३ पूर्॒वस्य ॥ १८ ॥

[अ॒पु॒प॒वा॒न् प॒र्वांश्च॒रेह॒ सी॒दतु—अ॒र्प॒ऽवा॒न्=अ॒प्॒ऽवा॒न् “rich in water”

C apūpavān for āpa-

१८. ४. २४.

ज्योतिषी

तस्मै॒ प्र भा॑ति न॒भसो॒ ज्योति॑पी॒मान्—ज्योति॑षी ऽ मान्=“ज्योतिष्मान्”
“full of light” १८. ४. १४.]

॥ स॒स्त्रान्ये॑ण ह॒विषा॑ जुहोमि स॒माने॑न॒ वो ह॒विषा॑ जुहोमीति ॥ १९a ॥

[स॒न्त्रान्ये॑ण ह॒विषा॑ जुहोमि—१. १५. १.

स॒माने॑न॒ वो ह॒विषा॑ जुहोमि—६. ६४. २.]

159 ॥ वि॒धेमे॑त्यन्यत्र^३ ॥ १९b ॥

[न॒म॒स्यन्त॑स्त्वा ह॒विषा॑ वि॒धेम—१. १२ २, १. ३१. १, ४. २. १-८, ६. ४०. १,

४१. १, २, ८०. १, ३; ७ ७९. ३, १०९. ६.]

रानान्विति भवति
on margin

160 ॥ अ॒कारान्ता॑न्विति^४ ॥ २० ॥

त्व॒र्था यु॒क्तं च॒तु॒ष्टा नु॒ रूपा—नु, not अनु॑ ५. २६. ८

इ॒द्वैव भ॑व॒ मा नु॒ गा.—मा । नु । गा., not अनु॑ ५. ३०. १.

नु इति भवति
on margin

161 ॥ ए॒कारान्ता॑र्चं ॥ २१ ॥

हु॒वे नु॒ श॒क्रं पु॒रु॒ह॒त॒भिन्द्र॑म्—हु॒वे । नु, not अनु॑ ७. ८६. १.

ग॒र्भे नु॒ नो॑ ज॒निता॑ द॒र्पती॑ क —ग॒र्भे । नु १८. १. ५=X 10 5

C tu for nu

नु इति भवति
on margin

162 ॥ ओ॒कारान्ता॑र्चं ॥ २२ ॥

भ॒गो यु॒नक्त्वा॑शि॒पो न्व॑स्मै—आ ऽशि॒र्पः । नु ५. २६. ९.

दि॒वो नु॒ मां वृ॒ह॒तो अ॒न्तरि॑क्षात्—दि॒वः । नु ६. १२४ १, HG 1 16 6

को नु॒ गो. क॑ ए॒रु॒य॒पि —कः । नु ८. ९. २५.

अ॒गो

अ॒ङ्गो न्व॑र्य॒म॒ज॒स्या अ॒न्या स॒म॒न॒मा॒र्य॒ति—अ॒ङ्गो इति॑ । नु ६. ६०. २.

न्य॒स्य

उ॒तो न्व॑स्मै प॒षि॒वा॒स॒भिन्द्र॑म्—उ॒तो इति॑ । नु १८. १. ४८=VI 47 1

क॒त॒मो नु॒ सः—क॒त॒मः । नु ८. ९. २५.

O anu for nu
aṅgónvā- is cited
as an example under
okārāntāś ca I 80,
which prescribes that
a particle ending with
o, becomes pragrhya

॥ ६ ॥

1 Vn ज्योतिषिमान् 2 Vn अकारैकावागम, J, M, S अकारैकावागम, V अकारैकावागमौ, Vr -रेकारागमो, Al आकारैकावागमौ, R अकारैकावागमौ पूर्वस्य विधेमेत्यत्र as one sūtra 3 V विधेमेत्यत्र, Al विधेमेत्यत्र, after this sūtra N, J M have परस्तात्परस्तादन्वानि 4 S -तान्विति, the rest have -तान्विति 5 Vr एकाराता च 6 R उकारा-, after this rule N gives ॥ सूत्र २२ ॥ ८ ॥, the same is in J and S V, Vr and Al have simply ॥ १ ॥

उच्यते on
margin

163 ॥ उत्पूर्वो हृषिः ॥ १=२३ ॥

पठ

उत्पूर्वन्तां मघवन्तां गिगानि—उत् । हृषिन्ताम् ३. १०. ६। cp. X 103. 10
उत्पूर्वय सत्त्वन्तां गार्थानि—उत् । हृषिन्ताम् ५. २०. ८.

उत्पूर्विणं मुनिकेशम्—उत् । हृषिणम् ८. ६. १७.

॥ मृही श्वेमं मृही अस्कभायुद्धि जानः—मृही इति (इति द्विवचनानि)

॥ २४२ ॥

[मृही श्वेमं' गे'या प्रसङ्गात्—मृही इति = "मृह्यौ, रोध्मौ रोध्म्यौ" ३.१.३.

मृहान्मृही अस्कभायुद्धि जानः—मृही इति ३. १. ३.

अत्रा मृही रोधचक्रे वागृधेते—अत्र । मृही इति । रोधचक्रे इति रोधचक्रे ।
वागृधेते इति ५. १. ५.]

164 ॥ एकवचनान्यन्यत्र ॥ २=२४ ॥

[मृही—एकवचनम् १. १७. २। २. ३१. १। ३. २. ४। ५. ७. १०, २५, २, २७.

९। ६. ६. ३, १७. १-४। ९. १०. १२। १०. ७. १४, ८. ३०। ११.

१. ८, ७. २०, ८. १५, ९. ४। १३ १. २। १८. २. २५.]

165 ॥ तकारान्तान्याकारानाधे ॥ ३=२५ ॥

आरास्त्वन्त्या कानि इति—आरात् । त्वत् ६. ३०. २.

कूरास्त्वा गन्त्य उद्भूतम्—कूरात् । त्वा ७. ४५. १.

क्षेपेन

यदन्धीन्द्रोरास्त्वं ऋग्भोऽङ्गद—ये. । आत् । त्वा १०. १०. १०.

यथा

166 ॥ उयन्ताद्वा सुर्न लुप्यते कृदन्ताद्वा ॥ ४=२६ ॥

यथाः—

१ तन्त्री ? but cp. —

धर्मस्तन्त्रीश्च मोहश्च—तन्त्रीः ८. ८. ९.

मृग, स्त्रियं

सुमङ्गलीस्त्रियं वधूः—सुमङ्गलीः १४. २. २८.

यमीर्यमस्य विष्टहादजाभि—यमीः १८. १. १०=X 10. 9.

गधर्वी

रपद्गन्धर्वीरिप्या च योषणा—गन्धर्वीः १८. १. १९=X 11 2

॥ ईकारे वापि मत्वर्थे ॥ २६b ॥

१ रथीरभून्मुद्गलानी गविष्टौ (RV 10 102. 2) यथा । इति ।

167 ॥ स प्रत्युदैत्सलिलादुदैतां यतमाने यदैतमन्वैतद्वतेनेत्याकारादीन्ये-
तेर्क्षस्तन्याम् ॥ ५=२७ ॥

[स प्रत्युदैत्—प्रतिऽ=उत्+ऐत् ७. ३. १.
यत्सौ गिराजं सलिलादुदैताम्—उत् । ऐताम् ८. ९. १.
यने इव यतमाने यदैतम्—यत् । ऐतम् १८. ३. ३८.
चतुष्पदीमन्वैतद्वतेने—अनु । ऐतत्=ऐत् १८. ३. ४०.]

X 19 2, AB I 29
5 =etam TA 6-5 1
X 19 3 em1

168 ॥ प्रेतं पादौ प्रेता जयता तत्परेताप्सरसः क्वयादा प्रेतं दक्षिणेत्या-
ख्यातेन विग्रह उपसर्गेण च ॥ ६=२८ ॥

[प्रेतं पादौ प्र स्फुरतम्—प्र । इतम् १. २७. ४.
प्रेता जयता नर—प्र । इत ३. १९. ७.
तत्परेताप्सरसः—परा । इत ४. ३७. ३.
क्वयादा प्रेतं दक्षिणा—प्र । इत १२. २. ३४.]

169 ॥ प्रेतो यन्तु प्रेतो मुञ्चामीत्युपसर्गेण विग्रहोऽव्ययेन च ॥ ७=२९ ॥

यत्
उचामि
[प्रेतो यन्तु व्याध्य—प्र । इतः ७. ११४. २.
प्रेतो मुञ्चामि नामुते—प्र । इतः १४. १. १७.]

॥ ७ ॥

170 ॥ यथाशास्त्रं क्रमः संयोगे ॥ ८=३० ॥

171 ॥ वत्तं वेशन्त्या इवान्वविन्दाम कर्त्रं कर्त्रं कृत्याकृताकृत पुनः
कर्त्रं इति रेफमध्ये तकारः ॥ ९=३१ ॥

वेशन्त्या
वि
प्र ते भिनद्धि मेहन् वत्तं वेशन्त्या इव—१. ३. ७.
अन्वविन्दाम कर्त्रम्—१०. १. १९.
कर्त्रं कृत्याकृता कृतम्—१०. १. ३२.
पुनः कर्त्रं प्र दिणमसि—१०. १. ३०.

Text avoided

प्रसङ्गाण
172 ॥ प्रसङ्गाणमिति रेफमध्ये सकारः ॥ १०=३२ ॥

1 Al एस्तन्या, V एकारादीन्येते- 2 Vr अद्यातेन -उपसर्गेण च; so are V and R, § -सर्गेन- 3 R यथाशास्त्र 4 § -मथे;
Al combines 31-32 into one

प्रसर्त्तान्णम्^१ दीर्घाय चक्षते—प्रऽसर्त्तान्णम् = “प्रसरणशीलम् । सृ गतो इत्यस्माद्
यत्सृगन्तात्ताच्छ्रीलिकश्चानश्” ६. ३९. १.
अस्थीन्यस्य पीडय—अस्थीनि १२. ५. ७०.

MS combi-
nosअस्थीन्यस्या-
स्थिच्छ into
ono

॥ अस्थिच्छिन्नस्येति सधनाः । यथास्वानं यमः ॥ ३२८ ॥

[अस्थिच्छिन्नस्य रोदणी—४. १२. १.]

C reads as, as'

173 ॥ ख्यातौ श्वयौ शुशुखीति वो धां शुचेः^१ ॥ ११=३३ ॥

[यस्ते अग्ने सुमतिं मतौ अर्पयत्—अर्पयत्/ख्या; गृय=कृत् १८. १. २४.
अग्ने शुशुख्या रयिम्—शुशुग्धि । आ । “समन्तात् प्रज्वलितं समृद्धं कुम् ।
शुशुखीति छान्दसः शप. इत्तुः” ४. ३३. १.]

C 117 reads.

Vr 101 111-12

174 ॥ अन्वान्य मित्रतूर्याय विश्वगोत्र्यः संवाचतन्द्रयो यजुष्यो भाग-
मृत्यो मात्वर्यो ऽधोगन् छय इयामेन मयावनाविति यकारान्तः संयोगः^१

॥ १२=३४ ॥

१ [अन्वान्यं शीर्षण्यम्—अनुऽआन्त्यम् २. ३१. ४.

२ मित्रतूर्याय सार्धो—मित्रऽतूर्याय ५. २०. ७.

३ विश्वगोत्र्यः—विश्वऽगोत्र्य. “belonging to all the families” ५.
२१. ३

४ संवाचतन्द्रयः—संवाचऽतन्द्रयः “oppression and weariness” १०.
२. ९.

५ यजुष्यं.—१०. ५. १५

भागमृत्यः ? but cp —

६ इन्द्रस्य भागमृत्यम्—कृत्यम् = कृत्वियम् ७. ७२. १.

W and all the
authorities read as

७ देवाना निहित भागं मर्त्यस्त्वेभिप्रियायते—मर्त्यः १२. ४. २१.

८ तामन्तको मात्वर्यो ऽधोक्—मात्वर्यं = “मृत्योरयम्” ८. १०. १३.

W मात्वर्यो

९ तां द्विमूर्धात्वर्यो ऽधोक्—आत्वर्यः = “कृतोः पुत्रः” ८. १०. २२.

१० अनु छय इयामेन त्वमेताम्—छय √छा to cut ९. ५. ४.

११ खल पात्रं स्फ्यावंसौ—स्फ्यौ “splints” ११. ३. ९.]

C sphau

रति

175 ॥ गल्हे विल्हौ हकारान्तः संयोगः ॥ १३=३५ ॥

गल्हे ? but cp —

पजाति गल्हो कन्येच तुन्ना—६. २२. ३.

W reads glah
cp TS 3 1 11 8

1 S, N, M ख्यातौ श्वयौ शुशुखीति बाधौ शुचे and so is J (except that it has शुशुखीति), V ख्यातौ श्वयौ शुशुरति वोधौ शुचे,
Vr ख्यातौ ख्यायौ शुशुषिति बाधौ Al ख्यातौ श्वयौ शुशुषिति खलीमि बाधौ 2 Al combines 34-36 into one

विह्वो ? but cp —

विह्वो नाम ते पिता—विऽह्वः ६. १६. २.

Cp valhāmasi VS
28 51, balhāmahe
LŚ 9 10 11

स गमिष्यति बलिहकान्—५. २२. २.

sá gamisyati bál-
hikān 5 22 9 and
vihálho náma 6 16
2 are cited under
lakāśasyomasu 1 46
which prescribes that
l suffers abhinidhā-
na before spirants

तन्नेति

176 ॥ तन्ना तन्नेति तमौ । यथास्थानं यमः ॥ १४=३६ ॥

[तन्ना देवेभ्यः—५. २७. ११.

तन्ना

उपाच सृज तन्ना—५ १२. १०.]

177 ॥ अगमे अगमतमिति गमौ । यथास्थानं यमः ॥ १५=३७ ॥

[अगमे ? but cp —

जग्मे अनवद्याभिः समु जग्म आभिः—जग्मे २ २. ३.

Text भि समु
athāpy upadhālo-
po bhavati Nir 2 1

अगमतम् ? but cp —

अगमत सं वा भगसो अगमत—२. ३०. २.

अगमन् आ गावो अगमन्तु भद्रमकन्—४. २१. १.]

178 ॥ कनिक्तमिति कनौ । यथास्थानं यमः ॥ १६=३८ ॥

कान्दाविष कनिक्तम्—√फन् १०. ४. २२

W कनक्तम्

179 ॥ पन्निप्रतमिति पनौ । यथास्थानं यमः ॥ १७=३९ ॥

[उप प्रियं पन्निप्रतम्—√पन्—“शब्दायमानं स्तूयमानं वा । पनतेर्यङ्लुगन्ता-
च्छतरि छान्दसी रूपसिद्धिः” ७. ३२. १.]

॥ अभ्यासस्यागमो नीत्युपधा लुप्यते पनेः ।

ध

छन्दसीत्यागमो लोपः पनतेश्चर्करीतवत् ॥ ३९b ॥

॥ ८ ॥

180 ॥ परिवृक्ताज्येनातिपुक्तेति ककारादि(ः)संयोगः ॥ १८=४० ॥

[परिवृक्ता यवासि—परिऽवृक्ता ७. ११३ २

आज्येनातिपक्ता—अतिऽसक्ता १२. ३ २३

धर्ममिति

181 ॥ अनवधर्षमिति रेफोदि(ः)संयोगः ॥ १९=४१ ॥

[अनवधर्षम्—अनवऽधर्षम् ८. २ १०]

O anavadhṛṣyam

182 ॥ कृत्तीर्दृशनीतीकारः ॥ २०=४२ ॥

1 Vn आगमे 2 V तगौ, Vr वगौ ॥ गमौ ॥ कनौ ॥ पनौ ॥ 3 Repeated in Al 4 Vn omites अनवधर्ष अकारात् संयोग, § unites 40-42 into one, Al unites 40-44 into one 5 M रफादि- 6 V कृत्तीर्दृशनीतीकार, § कृत्तीर्दृशनीती-

190 ॥ कल्मलिः^१ कुल्मलमिति लमौ ॥ २८=५० ॥

[कल्मलिर्मणिः—कल्मलिः १५. २. १

शल्य इव कुल्मलं यथा—कुल्मलम् = “कुत्सितमलोपेतं मृदुलं शरीरावयव-
विशेषमिव” २. ३० ३.]

191 ॥ रज्जुस्या निपत्ता इति सत्ते^२ द्वितकारम् ॥ २९=५१ ॥

[ये पार्थिवं रज्जुस्या निपत्ता.—निऽसत्ताः १८ १ ४६]

192 ॥ आर्द्रहस्ता^३ समन्त इति रेफनकारादिः संयोगः ॥ ३०=५२ ॥

[यद्वा दास्या^३र्द्रहस्ता समन्त उल्लूखलम्—समन्ते = समऽअन्ते = अङ्के or W And S samanté
अङ्के १२. ३ १३.]

193 ॥ तिर्यमिति रयौ^४ ॥ ३१=५३ ॥

[करम्भं कृत्वा तिर्यम्—४. ७ ३]

मातृभ्य

194 ॥ ऋभ्वाणं मातरिभ्वरीति^५ भवौ ॥ ३२=५४ ॥

[स्तृष्व वर्ष्मन्पुरुषवर्त्मानिं समृभ्वाणम्—ऋभ्वाणम् ५. २. ७

स्वसारौ मातरिभ्वरी अरिप्रे—मातरिभ्वरी इति मातरिभ्वरी = “mother-
growing” ५. २. ९. cp X 120 9]

भन्दिष्टे, वृषीति

195 ॥ अन्तवच्चा^६ समन्ते प्र यद्भन्दिष्टो^७ जिह्वां नि वृन्धीति^८
नकारादिः^९ संयोगः ॥ ३३=५५ ॥

[अनन्तं चित्तं पुरुत्रानन्तमन्तवच्चासमन्ते—अन्तऽवत् । च । समन्ते इति
समऽअन्ते १०. ८. १२

भन्दिष्ट

प्र यद्भन्दिष्ट एषां प्रास्माकासश्च सूरयः—भन्दिष्टः = “स्तोतृमः, भन्दित्-
शब्दात् इष्टन्” ४. ३३. ३

वृषि

जिह्वा नि वृन्धि प्र दतो मृणीहि—नि । वृन्धि √ वृह् + हि ५. २९. ४.]

॥ ९ ॥

1 N, J -कल्मलमिति-, M -कल्मलीमिति-, V कल्मलि कुल्मल-, V₁ कल्मावलि कुल्मल, S -कल्मलमिति मौ 2 Al सन्ते
3 Al आर्द्रहस्ता समन्त इति रेफनकारादि, N आर्द्रहस्ता समन्ते इति टकारादिसंयोग, M agrees with this (except समन्त), J -समन्ते इति
टकारादिसंयोग, V -समन्त इति रेफनकारादि (संयोग omitted) R -समेत इति रेफनकारादि, S आर्द्रहस्ता समन्त इति टकारादिसंयोग (it
combines this with the following), V₁ समन्त इति रेफनकारादि संयोग नकारादिसंयोग 4 N -तिर्यौ, V, Al तिर्यौ, so is Vr
(which also combines this with the following) 5 Vr ऋभूणं मातरिभ्वभवौ, R ऋभूणं मातरिभवौ, S ऋभूणं मातरिभ्वरिति
भवौ, J is correct except that it omits sandhi in -भ्वरीति, M reads भवौ 6 Al अनन्तमन्तवच्चा समन्त प्र यद्भन्दिष्टे जिह्वानिवृन्धीति
7 N -ष्टे, so are J, Vr, S omits ष्ठे 8 N जिह्वानिवृन्धीति J, V, P जिह्वा निवृन्धीति, R जिह्वानि वृन्धरिति-, 9 V, P रेफनकारादि,
after this N reads ॥ सूत्र ३३ ॥६॥, J सूत्र ३३ ॥२॥, N has only ॥१॥, other mss give n ॥२॥

- रम, वस्तं २६ इडेवास्सो अनु वस्तां वृतेन—७. २७. १.
 स्वव ३० इन्द्र सुत्रामा स्ववो अचोभिः—स्व ऽ चान् ७. ९१. १
 स्वव इन्द्रो ३१ स सुत्रामा स्ववो इन्द्रः—७. ९२. १
 रम ३२ घृतेनास्सो अभि क्षर—७. १०९. ४.
 न ३३ अति धन्वेव तौ इहि—तान् ७ ११७. १.
 शन्त्य ३४ वाचा शत्यो अशनिभिर्दिहान्—८. ३ ६
 भाग रिष्टि ३५ उत्तरेभाणां ऋष्टिभिर्यातुभानान्—उत्त । आ ऽ रेभाणान् ८. ३. ७.
 नर्त ३६ अग्ने मर्तो अमर्त्यस्त्व न—८. ३ २०
 न ३७ चरुग्निमो इव—८ ४ २
 ३४ [नोप वा देवो अप्युहे अग्ने—८. ४ १४.]
 ३८ जिगीवो अपराजितः—८. ५ २२
 न त पन ३९ तौ उ पञ्चासु वेगिरे—८ ९ २३.
 ननु भ ४० देवान्मनुष्या ३ असुरानुत ऋषीन्—८. ९. २४.
 नम ४१ ताभिर्द्रुमस्सो अभिसंविशस्व—९. २ २५.
 वरा ४२ तेन कोन्तीश्चरत वशां अनु—वशान् ९ ४. २४.
 तं, पुन ४३ त्रिव्य गतीस्तो उ मे पुंस आहुः—तान् ९. ९. १५
 भवोचस्ते उ, ४४ ये अर्वाञ्चस्तो उ पराच आहुये पराञ्चस्तो उ अर्वाच आहुः—
 पराचस्ते ९ ९. १९.
 देवं अनुशीयति ४५ केन देवो अनु क्षियति—१०. २ २२.
 देवं अनुशीयति ४६ ब्रह्म देवो अनु क्षियति—१०. २ २३.
 जात ४७ पूर्वो जातो उतापरान्—१०. ३. १३.
 ज, वते ४८ ब्राह्मणो अभ्यावर्ते—१०. ५. ४१
 पर ४९ द्विपतो मे ऽ धरो अक.—अधरान् १० ६ १९
 उपर [सपदान्मे ऽधरो अक.—१०. ६ ३०]
 लोकान्मवी ५० लोकान्सर्वो अधारयत्—१०. ७. ७
 देव ५१ देवो अप्येति ब्रह्मणा—१०. १० ६
 यक्षि ५२ विद्वान्देवान्यक्षियो एह वक्षः—यक्षियान् । आ । इह ११. १. ४.
 कर्क अपमृष्टि ५३ पर कम्बूको अप मृष्टि दुरम्—११ १. २९.
 कुम्भमुक् ५४ कुम्भमुक्को अखदमुखान्—कुम्भ ऽ मुक्कान् । अखद ऽ मुखान् ११. ९. १७
 मर्वत this is ५५ सर्वास्तो अर्धुदे हतान्—११ १०. २३
 repeated
 तेनास्म अपि ५६ तेनास्मो अपि सं सृज—१२. १. २५
 मृ सृज ५७ मुच्यमानो निरेनसो ऽ मोगस्सो अशस्त्याः—१२. २. १२.
 गरम अशस्त्या ५८ रक्षः पिशाचो अपवार्धमानः—१२. ३. १५.
 पिशाच ५९ तेन लोको अभि सर्वो जयेम—लोकान् । अभि । सर्वान् १२. ३. १७.
 लोक

C seems to read
robhānān

O martyān

This is cited as an
example under yus-
madādeśa tafs tvām
ādivarjam II 84,
which changes s into
ṣ before forms of the
second personal pro-
noun, excepting in
tafs tvām etc

- ज्योतिषा १० य एषा ज्योतिर्मा उत यक्षकरी—१२. ३. १६
 पाप्मानमति न ११ प्रादि पाप्मानमति ता जयाम—तान १२. ३. १८.
 प्रयान १२ सर्वस्ती उप पापं हयेयाम्—तान १२. ३. ४०.
 नदी मति १३ तेषां अपि गतुनि—१२. ४. ३१.
 १४ गीर्भिरूच्यो अकल्पयते—१३. १. ५३
 १५ प्रिा प्रिमो दुयो अमीमदि—१३. २. ५५.
 १६ स योऽसौ यतो यजियां गतुन—१८. १. १८.
 ममा १७ वाजं समुवां उपायामि नागान—१८. १. २२.
 १८ आ स शुमां जमान्भूयति पू—पु ५ मान १८. १. २४.
 १९ आद पिन्मुदिप्रो अपिन्वि—पु ५ पिन्प्रान १८. १. ३५.
 न्युन २० राहुं पिन्वाय मनुमा उतायम्—१८. १. ४८.
 स्त २१ तीम किलयं रस्ववा उतायम्—१८. १. ४८
 २२ अपा पिन्मुदिप्रो अपिदि—१८. २. ११
 २३ श्रुयोनैरा ये यम तपोजा अपि ११५१—१८. २. १५
 २४ ज्ञान्गृहो उप जुगुपाण गि—१८. २. २१.
 मदी २५ सोमद्य यो प्राण्यो अनिवेश—१८. ३. ५५=X 10 ७, T\ ७ : 2
 २६ प्राण निन्वा कलशां अचिददत्—१८. ३. ५८.
 २७ अनुनानन्तु ह्यत्र प्रिया अधूयत—१८. ४. ६१.

॥ १० ॥

नवनि on
margin

197 ॥ नकारस्य रेफः ॥ २=५७ ॥

- १ कर्तृवत्सृजते वशी—कृतुन् ६. ३६ २
 २ मो पु पूर्णरुभो ३ तानि नर—५. ११ ७
 ३ दन्तवि दस्युद्वन बोध्यापे.—४. ३२. ६
 ४ अहसृत्तूरजनयं नत निधूर—६. ६१. ३.
 ५ कर्तृरन्यो निरुजायते नव—१४. १. २३
 ६ एन प्र हिणुतात्पितृरुप—१८. २. ४
 ७ अघा पितृरुप द्रव—१८. २. २३.
 ८ आपो अग्नि प्र हिणुत पितृरुप—१८. ४. ४०

198 ॥ तक्मस्तावानस्युद्यस्तेजसि न व्रस्ततापोद्यस्व देव सूर्येतः सस्तानि पश्य-
 स्यारोहस्त्रिदिवं दिव इत्यतोऽन्यत्र हस्योपधस्य तवर्गे प्रकृत्या ॥ ३=५८ ॥

Ex 1—
 For dr a marga
 34 II 103, TS
 1 x 1 10 mda -
 34. 2—
 The two broad
 accents are placed on
 dr van mda mda
 103 which makes the
 preceding word mean
 I had mda n and m
 34. 2 mda n and m
 34. 2 mda n and m
 34. 2 mda n and m
 The same are placed
 on namrupadhasa re
 pha rda dr 34. 2
 103 which means the
 preceding word mean
 I had mda n and m
 34. 2 mda n and m
 34. 2 mda n and m
 34. 2 mda n and m
 Ex 5—
 X 55 15 ran a-
 TB 17 12 2
 Ex 6—
 X 16 2 pibhyah
 for pi f-
 na samarayantā
 dinām II 30

१ यावज्जातस्तैस्मस्तावानसि—५. २२. ५

Text everywhere
with anusvāra

२ यथा सूर्यो नक्षत्राणामुद्यस्तेजोऽस्यादे—७. १३. १.

३ न घृस्तताप न हिमो जघान—घनू = “अनुकरणशब्दोऽयम् । ग्रीष्म इत्यर्थः”

७. १८. २.

४ उद्यस्त्वै देव सूर्य—१३ १ ३२.

५ इतः^१ संस्तानि पश्यसि—१३ १. ३९.

६ आरोहस्त्रिदिवं दिवः—१७ १. १०

199 ॥ तवीयान्तपसा चिकित्वान्त्व दूतो देवा ता त्वाछावदामसि
वि शत्रून्ताडि जना दृहन्तमृषी तपस्वतो यम विवस्वान् इति दीर्घोपधः ॥ ४=५९ ॥

नवीयान्त १ [अगोहि मन्यो तवस्तवीयान्तपसा युजा वि जडि शत्रून्—तवीयान् । तपसा
४. ३२. ३ = X 83 3

२ चिकित्वान्त्वं दूतः नपिरिभि प्रचता—चिकित्वान् । त्वम् ५ १२. १ = X 110 1

देवा तां त्वा ३ प्रतोचो मिशान्देवान्तां त्वाछावदामसि—देवान् । ताम् ७. ३८. ३.

४ वि शत्रून्ताडि वि गृधो गुदस्त्र—शत्रून् । ताडि ७ ८४. ३ = X 180 2

जनान्दृहन्त ५ जनान्दृहन्तम्—जनान् । दृहन्तम् १२. २. ९

६ ऋषीन्तपस्वतो यम—१८. २. १५ = X 154 5

७ विवस्वानो अमृतत्वे दधातु—विवस्वान् । नः १८. ३. ६२.]

C tājha-tāḍaya

Roth suggests trmhan-
tam ZDMG XLVIII
107 This is an
example under rvarn-
asya rephāt param yat
1 71, which says that
of the r vowel, the
part following the r
receives the nasal
quality

dirghāyutvādisu
ca II 59 prescribes
the dropping of visar-
janiya Ex as marked
here

dirghāyutvādinām
ca IV 100 negatives
the restoration of the
original form Ex as
marked here

Ex 3—

This is cited as an
example under barhi-
pathyapsu diviprthi
viti ca II 100 which
prescribes satva

Ex 4—

āmha su is cited
as an example under
sau ca IV 32, which
prescribes separation
of su in the Pada

Ex 6—

O rocanāḥ W propo-
ses rocanāḥ

Ex 7—

Intrusion from
margin, covered by 80
X 87 23 ratfbbh

200 ॥ सप्तधातु विसर्जनीयस्य लोपः ॥ ४=५९ ॥

१ दीर्घायुन्वाय—आयुः + त्वाय, “सकारलोपद्वयान्दसः” १. २२. २.

२ अथो सहस्रचक्षो त्वम्—सहस्रचक्षो इति सहस्रऽचक्षो = चक्षुष् ४ २० ५.

३ वद्विपद—वद्विऽसद = वद्विप् + सद १८. १. ४५, ५१

अहन ४ अशिरुनयेष्वंहसु—अहऽसु = अंहस् + सु ६ ३५. २

५ रात्रीभिरसा अहमिदंशस्येत्—अहऽभिः = अहन् + भिः = अहर् + भिः

१८ १. १० = X 10 9

६ एतु तिन्नोऽति रोचना यतो न पुनरायति—“रोचना = रोचनाः “सूर्यचन्द्राग्नीनां
रोचमानाः प्रभाः” ६ ७५ ३

७ मधुमती स्थ—मधुमतीः । स्थ १६. २ २

८ ईशा वो वेदराज्यं त्रिपन्थे अरुणै केतुभि सह—वेदऽराज्यम् = वेदस् + राज्यम्

११ १० २

अधिपि ९ तपुर्ग्राभिरर्चिभिः—अर्चिभिः = अर्चिप् + भिः ८. ३. २३.

१० यथापुरु तन्वं^१ सं भरस्व—यथाऽपुरु = पुरुप् ८. ४. ५२.

1 Vn तेजस्यादये 2 Vn यत 3 V joins सप्तधातु with the previous sūtra The rest of the mss read दीर्घोपध
सप्तधातु विसर्जनीयस्य as one J -धसप्तधातुविसर्ज- 4 मधुमति स्थ

[अथ्यन्तम—अथः ५ प्रथम २ ३, २
 पीयत्ताकम्—पीयः ५ क्ताकम् ४ ३, ३
 नमन्तारेण—नमः ५ तारेण ३, ३२, ५
 यो विश्वतन्नापित्व विश्वतन्मृग —विश्वतः ५ पाणिः, विश्वतः ५ मृगः २३
 ३, ३३,]

॥ अन्नं, होमं चान्नं, पात्रं यैरुह्यते च यज्मः । यैरुह्यते अन्नं, यज्मं
परः परं इति ॥ ६०७ ॥

११. ३. १०, १६, ३. १४

अथ केनोऽपि पक्षे—अथ केनोऽपि पक्षे ५. २०. १०.
उन्म पक्षे अथ केनोऽपि पक्षे—उन्म पक्षे अथ केनोऽपि पक्षे ५. २०. १०.

यद्यज्ञाया पचति न्यपरः परः (परः ऽपरः "be, one" १२ ३ ३२)
इति ।

५०२ ॥ पञ्चम्याः परा' परतः सहायः ॥ ६=६१ ॥

ज्ञातं द्विमयंतस्परि—८. १. १; १२. ३. २.
 विद्युतो ज्योतिषन्परि—३. १०. १
 अणवान्महतस्परि—१. १०. ३
 अमृतं दिवस्परि—३. १०. १०.
 उन्मत्तं रक्षसस्परि—६. १११. ३
 इन्द्रं देवेभ्यस्परि—३. ३८. २.
 उद्धयं तमस्स्परि—७. ५३. ७.
 इन्द्रासोमा वर्तयंतं दिवस्परि—८. ८. ५.

1 Majority of mas name वधार्जुनसे ठहर दियो ; \$ reads वधार्जुनसे ठहर वधार्जुन. as one, V. on the other hand, has वधार्जुनसे ठहर । दियो as two suras 2 Ya हय को 3 Omitted in \$. M नवमा रौ; B नवमा रौ विचरनेपम ठहर; as one, V नवमा. जो विचरनेपम ठहर as one

यथा सूर्यो मुच्यते तमसस्पर्—१०. १. ३२.
 अभीवर्गाद्विस्परि—११. २. ४.
 विश्वस्मादेनसस्परि—१४. २. ४४.]

तस्यापवादः —

॥ पुमान्पुंसः परिजातः प्राणमङ्गभ्यः पर्याचरन्तं तत्परि प्रजातेन
 वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सह पृदाकोः परि सभृतमघायो परिपृथिनो विश्वत
 परिभूरसि पृथिव्या उपर्योजो बृहतपरि सामानि वायो पर्यात्मोत्क्रा-
 मात् परि ॥ ६१b ॥

१ पुमान्पुंस. परिजात.—३. ६. १.

२ प्राणमङ्गभ्यः पर्याचरन्तम्—२. ३४. ५.

तत्परि

पृथिव्या उपर्योज

वनस्पति

पृदाको परि

अघायो परि

विश्वतपरि

३ ततः परि प्रजातेन—६. ८९. १.

४ दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्भृतम्—६. १२५. २.

५ वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सह.—६. १२५. २=VI 47 27

६ पृदाकोः परि सभृतम्—७. ५६. १

७ अघायो. परिपृथिन.—१. २७. १.

८ विश्वतः. परिभूरसि—४. ३३. ६.

[दिवस्पृथिव्या. पर्योज उद्भृतम्—६. १२५. २.]

बृहतपरि

९ बृहतः परि सामानि—८. ९. ४

वायोपर्या

१० त्वष्ट्रायो पर्यात्मा त आभृतः—९. ४. १०

मात्परि

११ उत्क्रामात्. परि चेदतः—९. ५. ६

भवति on
margin

203 ॥ विसर्जनीयस्य सकारः ॥ ७=६२ ॥

१ रायस्पोपम्—राय. १. पोपम् १. ९. ४

२ परुष्परुराविवेशा यो अस्य—परुःऽपरु. १. १२. ३

३ मा पिशाचं तिरस्करः—४. २०. ७

मृदयते

४ इडस्पदे समिध्यसे—६. ६३. ४.

अनितारपरि

५ शीर्षस्ते असितास्परि—६. १३७. २.

६ यो नो द्वेष्टधर सस्पदीष्ट—७. ३१. १

७ स जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व—७. ७३. १०.

जतोरपमरपादयामि

८ विश्वस्य जन्तोरधमस्पदीष्ट—८. ४. १६.

९ आपस्पुत्रासो अभि सं विशध्वम्—१२. ३. ४.

This is cited as a
counter-example un-
der pañcamyās cāṅga-
bhyāḥ pāry ādivarjam
II 67
Ex 3—
O paripra-
MS 9 16 3 186 9
-vrtam

rāyās pōsādīsu ca
II 80 changes visar-
janīya into s in rāyās
pō-etc Examples as
marked here

O paruḥ p-

O ṛasp- īdāyās padē
II 72 changes visar-
janīya into s
W suspects that
6 69 4 was not in the
text of the comm

Ex 5—
W and S āsitāḥ
pāri without recording
variant

Ex 6—
na sās padīsta II 68

1 Vn मृदायोपरि 2 Vn विश्वतपरिभू 3 Vn पृथिव्या उपर्योज 4 Vn आमातपरि 5 Omitted in S, J विसर्ज-
62-64 into one 6 Vn सप्तमृते 7 Vn सस्पदीष्ट 8 Vn जतोरधमसा दयाम्यां पशु

- रजस्पृथु १० वि दामेपि रजस्पृथु—१३. २. २२.
 ११ महस्पृत्रासो असुरस्य वीराः—१८. १. २.
 १२ स्वादुष्किलायं मधुमाँ उतायम्—१८. १. ४८.

Ex 7—
 jāspatyām IV 6
 IV 83 negatives dis-
 sion

W svādūḥ k
 against VI 47 1 a
 all the authorities

शेय on
 margin

204 ॥ पत्वस्यापवादः । तैस्त्वं पुत्रं वध्निस्त्वं पवस्तेस्त्वा ददुस्तुभ्यं रश्मि-
 भिस्त्वं मन्युस्ते रयिस्ते मणिस्ते पृथुस्ते स्तनयित्नुस्ते तार्वतीस्तुभ्यं प्राचीस्त्वं पति-
 स्त्वं मिन्द्राकुभिस्त्वं श्रवस्युस्त्वं द्यौस्त्वं गृहपतिस्त्वं दिधिपोस्त्वं ॥ ८=६३ ॥

- १ तैस्त्वं पुत्रं विन्दस्व—३. २३. ४.
 २ वध्निस्त्वंर्मस्योषधे—४. ६. ८.
 ३ पवस्तेस्त्वा पर्यकीणन्—पवस्तैः = “पवनाय अस्तैः संमार्जनीतृणैः” ४. ७. ६.
 ४ नैतां ते देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अर्त्तवे—५. १८. १.
 ५ त्वं सूर्यस्य रश्मिभिस्त्वं नो असि यज्ञिया—६. १०८. १.
 ६ मन्युस्ते ६ अथो यो मन्युस्ते पते—७. ७४. ३.
 ७ रयिस्ते ?
 ८ मणिस्ते अस्तु—१०. ३. २.
 ९ पृथुस्ते ?
 १० स्तनयित्नुस्ते वाक्प्रजापते—९. १. १०.
 ११ तार्वतीस्तुभ्यमोषधी.—८. ७. २५.
 १२ प्राचीस्त्वम् ?
 १३ शच्या पतिस्त्वमिन्द्रासि—१३. ४. ४७.
 १४ अदन्वेभि परि पाह्यकुभिः । तवेद्विष्णो—१७. १. ९.
 १५ श्रवस्युस्त्वं भूरभिभूतिर्जनानाम्—६. ९८. २; MS 4 12 2
 १६ तव द्यौस्त्वं पृथिवी—११. २. १०.
 १७ अहं गृहपतिस्त्वं—१४. १. ५१.
 १८ हस्तप्राभस्य दिधिपोस्त्वं—दिधिपोः १८. ३. २

yusmadādeśe tal-
 tvām ādivarjam II 8
 changes s into ś be-
 fore forms of the se-
 cond personal pronoun
 un excepting in talś
 etc Counter-examples
 as marked here

W, S. manyus to

पतिस्त्वमिन्द्राकुभि

Cp sasthyās cā
 śacyāḥ II 70

O dadhiśoḥ follo-
 wed by S

205 ॥ अनुपसर्गात्पकारः ॥ ९=६४ ॥

- १ परमेष्ठी—परमे ऽस्थी “परमे सत्यलोके तिष्ठतीति परमेष्ठी आदिब्रह्मा”
 ४. ११. ७.
 २ भुवनेष्ठाः—भुवने ऽस्थाः “भुवने भूतजाते नादात्मना व्याप्य तिष्ठतीति भुव-
 नेष्ठाः शब्दः” ४. १. २.
 ३ मध्यमेष्ठाः—मध्यमे ऽस्थाः “मध्यमेव मध्यमम्, मध्ये वर्तमानः” ३. ८. २.
 ४ अङ्गेष्ठाः—अङ्गे ऽस्थाः = शरीरावयवस्थितः ६. १४. १.

paramēbhyo'nāpa-
 ke II 94 changes s of
 the root sthā into ś
 after parama etc Ex-
 amples as marked
 here

ŚŚS V 9 6, ASŚ
 IV 6 3 bhūmanes-
 thāḥ

मनेष्ठाः

अग्निष्वात्ताः—अग्निऽस्वात्ताः “रुतसोमयागाः पितरो वदिपत्संज्ञकाः अरुत-
सोमयागास्तु अग्निष्वात्तमंज्ञका.” १८. ३. ४४.

॥ ११ ॥

207a ॥ इ॒द॒मू॒ पु॒ तदू॒ पु॒ प॒र्यु॒ पु॒ म॒दी॒मू॒ पु॒न्य॒ ऊ॒ पु॒स्तु॒प॒ ऊ॒ पु॒त्य॒मू॒ पु॒ पर॒ ऊ॒
त॒ प॒रु॒म॒ ॥

इ॒द॒मू॒ पु॒ प्र॒ गा॒भय॒—ऊं॑ इति॑ । सु॒ १. २४. ४.

तदू॒ पु॒ ने॑ ग॒ह—१. १. ५.

प॒र्यु॒ पु॒ प्र॒ भ॒न्वा॒ वा॒ज॒गा॒तये॒—१. ६. ४.

म॒दी॒मू॒ पु॒ मा॒तरं॑ मु॒न॒ता॒ना॒म्—७. ६. २

अन्य उ पु

अ॒न्य॒ ऊ॒ पु॒ ये॒न्य॒न्य॒ उ॒ ताम्—१८. १. १६.

स्तुप ऊ पु

स्तु॒प॒ ऊ॒ पु॒ रु॒ते॒नाय॑ पू॒न॒—१८. १. ३७

त्य॒मू॒ पु॒ वा॒जि॒नं॑ दे॒व॒ता॒म्—७. ८५. १.

इ॒द॒ त॒ एकं॑ प॒र॒ ऊ॒ त॒ प॒रु॒म्—१८. ३. ७.

उत्तरपदे परे उप-
सर्गस्य दीर्घो भवति
on margin
वर्धन

207b ॥ उपसर्गस्योत्तरपदे दीर्घः ॥ ११=६६ ॥

१ अ॒भी॒व॒र्ते॒न॑ ग॒णि॒ना॑—अ॒भि॒ ऽ व॒र्ते॒न॑ “अभितो वर्तते चक्रमनेनेति अभीवर्तौ नेमि ।

अथ कार्ये कारणशब्दः । चक्रमनेमिनिर्मितो मणिः । यद्वा

अभितः सर्वतः परराष्ट्रादौ अप्रतिहतगतिर्वर्तते अनेन इति

अभीवर्तौ मणिः.” “with an over-rolling amulet”

१. २९. १.

२ वि॒श्वं॑ म॒न्याम॑भी॒वारं॑—अ॒भि॒ ऽ वारं॑ = अभि वचार १. ३२. ४.

३ क॒श्यप॑स्य वी॒वर्हे॑न॑—वि॒ ऽ व॒र्हे॑न॑ “विवर्हेण विवृहत्यनेनेति विवर्हं सूक्रम”

C vivarhena

“with Kasyapa’s ejector” २ ३३. ७.

४ अ॒हं॑ रा॒ष्ट्रा॒स्या॒भी॒व॒र्गे॑—अ॒भि॒ ऽ व॒र्गे॑ “आवर्जने स्वाधीनीकरणे” “in the
sphere” ३. ५. २

परीक्षयास

५ प॒री॒शा॒स॒म्—प॒रि॒ ऽ शा॒स॒म् “a strip” ५. १४. ३.

रुशती

६ प्र॒जा॒व॒तीः॑ सू॒यव॑से॒ रु॒शन्तीः॑—सु॒ ऽ यव॑से “शोभनवृणयुक्ते देशे” “in good
pasture” ४. २१. ७.

W cites sūyāvasa
and sūvāvasāt on nā
rakādīnām prathamā-
ya III 21 which is not
proper, because these
cases fall under vartā-
disu ca III 12

- ७ सुयवसाद्गवती हि भूया.—सुयवसऽअत् “शोभनतृणानि अदन्ती” “feeding in excellent meadows” ७. ७३. ११.
- ८ प्रतीवर्तः—प्रतिऽवर्तः “प्रतिकूलं प्रतिमुखं वर्तयत्यनेनेति” “back turning” ८. ५. ४.
- ९ कर्षी बोधप्रतीबोधौ—बोधऽप्रतीबोधौ=प्रति+बोध “wakeful and vigilant” ५. ३०. १०.
- १० प्रतीकाशः—प्रतिऽकाशः “aspect” ९. ८. ६.
- ११ संपरीवृताम्—सम्ऽपरिवृताम् “well-surrounded” १०. २. ३३.
- १२ अनुवृजौ—अनुऽवृजौ “two flanks” ९. ४. १२.
- १३ गौरभीवृतां—अभिऽवृता “surrounded” ९. १०. ७.
- १४ कृतेनस्ते परीवृता—परिऽवृता “enveloped” १०. ८. ३१.
- १५ अभीवृता हिरण्येन—अभिऽवृता “surrounded, decked” १०. १०. १६.
- १६ अभीवर्गाद्विषारि—अभिऽवर्गात् “अभितो वृज्यते गृहादिरूपेण परिच्छिद्यते इति अभीवर्गः अवकाशात्मक आकाशः”; “from the sphere of the sky” ११. २. ४.
- १७ चातुर्भासानि नीविदः—निऽविदः. “स्तोतव्यगुणप्रकर्षनिवेदनपरा मन्त्राः । ‘अग्निर्देवेद्धः’ । ‘अग्निर्मन्विद्धः’ । ‘इन्द्रो मरुत्वान्सोमस्य पियतु’ इत्येवमाद्याः । ‘निविद्विर्न्यवेदयंस्तन्निविदां निवित्त्वम्’ (AB 3 9)” ११. ७. १९.
- १८ अभीमोदमुदः—अभिमोदऽमुदः “आभिमुख्येन वर्तमानो मोदः अभीमोदः । अभीमोदेन मोदयन्ति हर्षयन्तीत्यभीमोदमुदः सुखहेतवः पदार्थाः”, “they that enjoy enjoyments” ११. ७. २६.
- १९ अभीलापलपः—अभिलापऽलपः “अभिलाप. शब्दः । तेन लपन्ति ब्रुवन्तीत्यभीलापलपः । शब्दस्य उच्चारयितारः”, “they who utter addresses” ११. ८. २५.
- २० यशसा संपरीवृताम्—सम्ऽपरिवृताम् repeated, १०. २. ३३
- २१ परीवृतो ब्रह्मणा—परिऽवृतः “encompassed” १७. १. २८.

निहारा, नि, ३

208 ॥ नीहारादिष्वनिङ्गेषूत्तरपदे दीर्घ इङ्गेषु^३ च ॥ १२=६७ ॥

- १ [उदारान्छोत वा नीहारान्—no separation “अवश्यायान्”, “go unto the mists or also the fogs” ६. ११३ २]
- २ विश्वावसुर्म्—विश्वऽवसुम्, “विश्वं वसु यस्मिन् स विश्वावसुः” २. २. ४.

viśvasya naravasumitresu III 9 pres-

1 Vn प्रतीकाश 2 Omitted in Vn 3 All mss read गे—except N which has ग्ये-, Vr आनिगेषूत्तरपदे दीर्घ ॥ इङ्गेषु च as two sūtras, so does V, which however has अनि- 4 Vn विश्वावसु

३ संधनाजित्—संधनऽजित् Voc, “winning booty” ५. २०. ३.

४ उक्थामदानि—उक्थऽमदानि, “songs and revels” ५. २६. ३.

५ सहस्रापोपस्येशिपे—सहस्रऽपोपस्य, “सहस्रसंख्याकानां प्रजानां पोपकस्य बहुलस्य धनस्य” ६. ७९. ३.

६ आहुतीवृधम्—आहुतिऽवृधम् “आज्याद्याहुतिभिर्वर्धमानम्” ७. ३२. १.

पोष ७ सहस्रापोपं सुभगे रराणा—सहस्रऽपोपम् “वहूनां धनानां पोषं पुष्टिं रराणा” ७. ४८. २.

cribes lengthening of the final vowel of viśva befor nara, vasu and mitra

C sahasraposam and so are VII. 32 5, TS III 9 11 5, MS IV 12 6

८ ईडे अग्निं स्वावसुं नमोभिः—स्वऽवसुम्, “स्ववसुं स्वकीयधनं स्वकीयेभ्यः स्तोतृभ्यो दीयमानं वसु धनं यस्य तम्” “who owns good things” ७. ५०. ३.

C sváva-RV 60. 1, TB II 7 12 4, MS IV 14 11 read sv-ávasam

९ नघारिपाम्—नघऽरिपाम् “नघरूपाम् । न हन्तीति नघा । नघा रूपा रोपोऽस्यां सा नघरूपा । यस्याः कोपोऽपि न घातक-स्तादृशीम्” “by no means-harming” cp naghamārā in 19 39 2, ८. २. ६.

C nagharusām

१० पवीनसात्—पविऽनसात् “पविर्वज्रः । वज्रसदृशनासिकोपेतात् असुरादेः” “from the rim-nosed” ८. ६. २१.

विपुवृत्तं पुरु०
omitted
in Vn
पुर्व्वतो

११ विपुवृत्तः पुरुवृत्तः—विपुऽवृत्तः । पुरुऽवृत्तः; “moving apart, much moving” १०. २. २१.

१२ पुरुवसुः—पुरुऽवसुः, “the one of much good” १४. २. ४७.

TA IV 20 1 purovāsulp

१३ ओषधीसंशितः—ओषधिऽसंशितः १०. ५. ३२.

S ósadhī • sam-

जिते १४ संधनाजिति—संधनऽजिति १३ १. ३७.

१५ संधनाजितम्—संधनऽजितम् १७. १. १.

क्रतावृधम् १६ ऋतावृधः—११. ६. १९, २०.

१७ ऋतावानम्—ऋतऽवानम् “ऋतमिति सत्यस्य यज्ञस्य उदकस्य वा नाम-धेयम्” “the righteous” ६. ३६. १.

rtā varī are cited under rtāvrdhavarivānesu III 24, which prescribes the lengthening of the final vowel of rta, before vrdha, varī and vāna Ex 17—rtāvānam-rtā • vānam is cited under vakārādaū ca IV 18, which separates a tad-dhita beginning with v in the Pada

१८ ऋतावरी—ऋतवरी इत्युतऽवरी “righteous” ६. ६२. १.

१९ तदीपते—तदीऽपते “तदीनां हिंसकानाम् आखूनां स्वामिन्” “o lord of borers” ६. ५०. ३

२० उरुणसौ—उरुऽनसौ “broad-nosed” १८. २. १३

दीर्घच्छदमि
नवनीति शेष
on margin

209 ॥ अभ्यासस्य दीर्घरछन्दसि ॥ १३=६८ ॥

दाधृपुः

नार्मका अग्निं दाधृपुः—दाधृपुः १. २७. ३.

वावृधे

येनेन्द्रो अग्निवावृधे—अग्निऽववृधे १. २९. १.

वावृधेते

मही रोधचक्रे वावृधेते—ववृधेते इति ५. १. ५.

akārasyābhyāsasya bahulam III 13 Ex cited as here marked C dādrsuḥ

X 174 1 -vāvrtā

सो	वावृतुः चाक्लपत् चाक्लपे	यानि जीतस्य वावृतुः—ववृतुः ५. १९. १३. स्तोमसुस्थं च चाक्लपत्—चक्लपत् ६. ३५. ३. स विश्वा प्रति चाक्लप कर्तुं कर्त्तुं जते वशी—चक्लपे ६. ३६. २.	O cakrpat samar- tham akārsit O viśvāḥ and cak- rpo, ASS VIII 9 7, SSS X 11 9 read viś- vam and cākṣpat
सो वावृषे	वावृधे वावृते	स उ वावृधे पुनः—ववृधे ७. ५. २, TS 1 6 6 4 तं वर्तनिरनु वावृतं एकमित्पुष्ट—ववृते ७. २१. १, SV 1 372	O auuvavrte
	चाक्लपे	य इमा विश्वा भुवनानि चाक्लपे—चक्लपे “स्रष्टुं समर्थो भवति” ७. ८७. १.	
मर्दचन	चाक्लपुः तात्पुः	अर्धर्चनं चाक्लपुर्विश्वमेजत्—चक्लपुः ९. १०. १९ कामाः कामेन तात्पुः—तत्पुः ११. ७. १३.	tātrpuḥ is cited as example under abh- yāsasya parokṣāyām IV 84 which presori- bes restoration, in the Pada of a reduplica- tion, in a form of the perfect
दो	वावृधे	याभिर्हिन्द्रो वावृधे वीर्यावान्—ववृधे १४ १. ३७= X 30 4	
वदच	वावृधुः	यांश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्—ववृधुः १८. १. ४७= X 14 3	
	जीहीड	तं त्वा मन्यो अकृतुर्जीहीडाहम्—जिहीड ४. ३२. ५= X 83 5	O jihīja-krodhita- vān, op jihīdāhām III 14, IV 87
	सासहान. सासहिम्	सासहान इव क्रपभः—ससहानः ५ इव ३. ६. ४. यं जोहवीमि पृतनासु सासहिम्—ससहिम् ३. २१. ३, MS 2 13 3 163 3	
॥ १२ ॥			
भवति on margin	210 ॥ अश्वादीनां मतौ ^३ दीर्घः ॥ १४=६९ ॥		
शाले ^१ इत्य श्वावती	{ अश्वावती अश्वावतीः	शाले ऽश्वावती—अश्व ऽवती ३. १२. १ अश्वावतीर्गोमतीर्न उपासः—अश्व ऽवतीः ३. १६. ७	bahulam matau III 17 Examples as marked
अश्वावती	{ अश्वावतीम्	अश्वावतीं प्र तर या सुशेवा—अश्व ऽवतीम् १८. २. ३१.	O prataraya pra- karsena tāraya
त्विपीमते	त्विपीमती	सेनेवपि त्विपीमती—त्विपीमती ४ १९. २	
मत	त्विपीमन्तम्	त्विपीमन्तं संशितं मा कृणोतु—त्विपीमन्तम् १२. १ २१.	
	त्विपीमते	वरुणाय त्विपीमते—६. २० २.	
जृतिमान्विपुवति	त्विपीमान्	त्विपीमानस्मि जूतिमान्—१२ १. ५८.	
	विपुवति ^x	विपु ऽवति—९ ३. ८	
	विपुवता	विपुवता पर पनावरेण—विपु ऽवता ९. १०. २५.	
वतम्	विपुवन्तम्	विपु ऽवन्तम्—११. ७ १५.	

वत्	उत्तरावन्तम्	उत्तरऽवन्तम् “अनिशयोन्मर्षवन्तम्” ४. २२. ५.
	उत्तरावन्तम्	यो धेवमुत्तरावन्तमुपावन्ति सन्तानन्तम्—१०. ८. २२.
	उत्तरावन्तम्	उत्तरं गान्धे प्रजयोत्तरावन्ते १२. ३. १०.
यय उत्तरा	उत्तरावन्तम्	अन्वार्त्तिया यय उत्तरावन्तम्—उत्तरऽवन्तम् १२. ३. ४७.
	मदावन्ति	वि ते मय मदावन्ति शर्मिव पानयामसि—मऽवन्ति ४. ७. ४.
मशक्तीना	मदावन्ती	मदान्ती नाम ते माता—६. १६. २.
वरुणावन्ती	वरणावन्त्याम्	वरणाऽवन्त्याम् ४. ७. १.
पूया पूया वि	प्रियावन्ते	प्रियां प्रियावन्ति हर—प्रियऽवन्ते ४. १८. ४.
	प्रजावन्ती ?	प्रजान्ती. १ पुरुषा इह स्युः—प्रजाऽवन्ती. ४. २१. १.
	समावन्ती	आह्व गार्भी समावन्ती—समऽवन्ती “समानयामा । समशब्दात् नावन्प्रत्ययः न्वाङ्गिकः” ४. १८. १.
सत्यावन्	समावन्तम् ?	
	सत्यावन्तम्	प्र सत्यावन्तमर्षयो नरेषु—सत्यऽवन्तम् “सत्यवन्तम्” ४. २९. १, २.
भृश	वृष्ण्यावन्	वृषांसि वृष्ण्यावन्—वृष्ण्यऽवन् ५. २५. ८.
	भृशरावन्.	हन्तारं भृशरावन्तः—भृशरऽवन्त. “महशीलकर्मवतो रक्षन्” ७. ७१. १.
	ऋदीवन्तः	ऋदिऽवन्त. “ऋदिवन्त. । ऋदे. आह्वानार्थद्वौणादिको भावे इप्रत्ययः । रेफस्य नकारोपजनश्छान्दसः । संभोगार्थम् आह्वानवन्तः” ७. ९०. ३.
अस्तितावन्ति	अशितावन्ति	अशितावन्त्यतिथावश्चीयात्—अशितऽवन्ति ९. ६. ३८.
	रोचनावन्तम्	यत्ते चन्द्रं कश्यप रोचनावन्तम्—रोचनऽवन्तम् १३. ३. १०.
वन्त	इष्टावन्तः	(इष्टऽवन्तः “इष्टा दर्शपूर्णमासादियागाः तद्वन्तः” १८. ३. २०.) इति ।
दीर्घो भवति on margin		211 ॥ सर्वलिङ्गवचनेषु च ॥ १५=७० ॥
	वसुर्या	वसुर्या च यजामहे—वसुऽर्या “धनेच्छया” ४. ३३. २.
	शपथीयते	शपथः शपथीयते—शपथिऽयते ५. १४. ५.
	जनीयते	तेना जनीयते जायां मह्यं धेहि शचीपते—जनिऽयते; “जायन्तेऽस्यामपत्यानीति जनिर्जाया । तामात्मन इच्छते । यद्वा पुत्रेणोत्पत्तिर्जनि. तत्कामाय” ६. ८२. ३.
	आ वृषायस्व	वृषऽयस्व ६. १०१. १.
यत्	अमित्रायन्तम्	अपानुदो जनममित्रायन्तम्—अमित्रऽयन्तम् ७. ८४. २.

यतमरातीयो	कवीयमानः ^१ अघायन्तम्	कवीयमानः क इह प्र वोचत्—कविऽयमानः ९. ९. १८. इन्द्रो मेऽहिमघायन्तमहिं पैदो अरन्धयत्—अघऽयन्तम् १०. ४. १०.
यतान्निप्रिया	अरातीयोः ^३ अघायताम् ^३ निप्रियायते ^३	अरातीयोभ्रातृव्यस्य—अरातिऽयोः १०. ६. १. अघायतामपि नह्या मुपांनि—अघऽयताम् १०. ९. १. य एनां निप्रियायते—निऽप्रिययते १२. ४. ११.

This occurs under
ghosavati ca II 43,
which changes visar-
janiya into r

॥ १३ ॥

भवति on
margin

212 ॥ प्रथमस्य^४ दीर्घः ॥ १६=७१ ॥

nārakādinām pratha-
masya III 21 prescri-
bes lengthening of the
first vowel nārakā-
dinām ca IV 90 pre-
scribes restoration of
the original form in
the Pada. Examples
as marked

६२	नारकम् ^५ सादनम् ^५ आसतः ^५	अथाहुर्नारिकं लोकम्—नारकम् १२. ४. ३६. अयो यमस्य सादनम्—सादनम् २. १२. ७. असन्नस्त्वासत इन्द्र वृक्षा—असतः; “अविद्यमानस्य” ८. ४. ८
६३	आसत्	तदित्सोमोऽवति हन्त्यासत्—असत्, “असत्यम्” ८. ४. १२.
६४	आसत् साह्याम् ^६ पूरुषः ^६	हन्ति रक्षो हन्त्यासद्वदन्तम्—असत् ८. ४. १३. साह्याम् दासमार्यं त्वया युजा वयम्—साह्याम् ४. ३२. १. न स रिप्याति पूरुषः—पूरुषः ६. १०९. २.
६५	रूपः ^७ रीरिपः ^७	अग्निखाते न रूपः—रूपः. √ रूप ४. ७. ५. मा नो रीरिपो मा परा दाः—रिपिः ५. ३. ८.
६६	आ च्यावयन्तु	आ च्यावयन्तु सख्याय विप्रम्—च्यवयन्तु “आगमयन्तु” ३. ३. २.
६७	च्यावयति	यथा वातश्च्यावयति—च्यवयति १०. १. १३.
६८	प्र च्यावय	अद्वादिद्वात्प्र च्यावय—च्यवय १०. ४. २५
६९	च्यावयन्	च्यावयश्च वृक्षान्—च्यवयन् १२. १. ५१.
७०	च्यावयन्तु	अच्युतं त्वा देवताश्च्यावयन्तु—च्यवयन्तु १२. ३. ३५.
७१	च्यावयतु	पृषा त्वेतश्च्यावयतु प्र विद्वान्—च्यवयतु १८. २. ५४
७२	यावय	शरुमस्मद्यावय दिद्युर्मिन्द्र—यवय “यु, अस्मात् णिचि वृद्धिः । पदकारास्तु संज्ञापूर्वको विधिरनित्य इति वृद्धे- रनित्यत्वाद् यवयेतिपदं छिन्दन्ति” १. २. ३.
७३	यावयतम्	अस्मद्यावयतं परि—यवयतम् “वियोजयतम्” १. २०. २.

sāhyāma III 15
prescribes lengthen-
ing of the a of root V
sah, IV 88 prescribes
restoration in Pada
S rūrupaḥ in Pada

krpīrupīrīsinām anah-
vānām IV 86 pre-
scribes restoration of the
roots mentioned here
oyāvayanteḥ kārta-
ntasya IV 91 pre-
scribes restoration Ex-
amples exactly in the
same order as here

yāvayater ākhyāte
IV 92 prescribes resto-
ration Ex cited are
1 20 2, 1 20 3

१	वरुणा यावय	यावय	चुव चनण यावय—युय १. २०. ३.	
		यावय	वरुणो यावया चुवम (युय १. २०. ३.) इति यावया ।	
	कुतुना	यावय	योपितयाय कुतुना या—युय ६. ४. ३.	
	मानय	यावय	व्यङ्ग मूनि वा य—युय ५. २२. ६.	
		यावयत्	यावयकुतुना—युयन् "युवकमेतु" ६. ४. २.	6. 4. 2. 2.
		यावयाः	वरुणो यावया इत. —युयः ७. ६५. १.	7. 65. 1.
५१		यावयन्तु	युययानि देवा योपयन्तेनम —युयन्तु ९. २. १३.	
		यावय	वानस्मर्द्धम यावय—युय १२. १. ५०	
		यानयन्तु	यमं न यानयन्तु मे—युयन्तु "ने मायं वा यानयन्तु यमीकुर्वन्तु" ६. ९. ३	6. 9. 3.
		यामय	वि मयं यामयोपमे—युयम् "यियमय" ७७. १३७. ३.	77. 137. 3.
६१		ग्लापयन्त	नेमयं ग्लापयन्त—ग्लपयन्त ९. ९. १०.	9. 9. 10.

॥ १४ ॥

213 ॥ द्वितीयस्य दीर्घः ॥ १७=७२ ॥

दीक्षयत्	अयमग्निदीक्षयत्—दीक्षयत् "दीक्षयताम् । दीक्षेतिद्वान्द- सो दीक्षिकर्मा । लेटि अग्नयम्." ३. ८. ३.	
उपास.	अश्वावतीर्गोमतीर्न उपासो दीरवतीः सर्वमुद्यन्तु मद्रा- —उपास. ३. १६. ७.	
उपासानक्ता	उपासानक्ता—no separation ५. १२. ६.	
सुभागंकरणी	न्यस्तिका दरोदिव सुभागंकरणी मर्म—सुभगम् ऽकरणी, "न्यस्तिका नितराम् अस्यन्ती क्षिपन्ती । सुभगंकरणी सौभाग्यं कुर्वती", "fortune" ६. १३९. १.	
सुभागा.	मा नो दक्षिष्ट जुनुषा सुभागा—सुऽभगाः "well-for- tuned" ९. ४. २४	
उपासम्	प्रति धेनुभिवायतीमुपासम्—उपासम् १३. २. ४६.	
ध्रुवाय	वि मध्यमं ध्रुवाय—ध्रुवय "विध्रुवाय विश्लेषय" १८ ४. ६९	

214 ॥ सात्रासाहादीनामुत्तरपदाद्यस्य दीर्घः ॥ १८=७३ ॥

sātrāsāhādīnām ut
tarapadādyasya III
28, of the compound
sātrāsāhā etc the first
vowel of the second
member is lengthened

अभिनातिपाद	सात्रासादस्य	सात्रा ऽ सादस्य ५. १३. ६.	Examples on III 23 as marked here
	अमित्रसादः	अमित्र ऽ सादः १. २०. ४.	
	विपासदिः	वि ऽ ससादिः १. २९. ६.	
	अभिमातिपादः	अभिमाति ऽ सादः “शत्रूणां सोढा” ४. ३२. ४.	
	यमसादनम् ?	but cp —	
सादनम्	यमसादनात्	यम ऽ सादनात् १२. ५. ६४	
	उक्थशास.	उक्थ ऽ शास. “उक्थानि शस्त्राणि तेषां शंसितारः पितरः” १८. ३. २१.	

वदुः

214b || निलोपे बहुल ह्रस्वो निलोपे बहुलमिति ।

अन्येषां दृश्यते दीर्घः स समापाद्यते पुनः || ७३b ||

१ अस्या	यो अग्रभीत्पर्वस्या ग्रभीता—पर्व । अस्य १. १२. २.	The lengthening of the final of asya is noted under IV 79
२ जनिमा	विश्वो देवानां जनिमा विवर्णि (जनिम । “जनिमा जन्मानि प्रादुर्भावस्थानानि”; “births” २. २८. २, ४. १. ३, KS 10 13) इति द्वे ।	
३ जनिमा	विश्वो वेत्थ जनिमा सुप्रणीते—जनिम “births” ५. ११. ५.	
४ जनिमा	अयो न देवा जनिमा धर्मन्तः—जनिम “जनिम जन्म” “births” १८. ३. २२=IV 2 17	
वृशद्धाम	५ धामां त्रिंशद्धामो वि राजति—धामां “धामानि स्थानानि व्यत्ययेन एकवचनम् । विराजति इति” ६ ३१. ३.	X 189 3 dhāma vi-
६ धर्मा	अचित्त्या चेत्तव धर्मा युयोपिम—धर्म “धर्मा धर्माणि” ६ ५१ ३=VII 89 5	
विदन्तो	७ क्षामां क्षामां भिन्दन्तो अरुणीरप वन्—क्षामां “क्षमा रात्रिः तत्सम्बन्धि तमः क्षाम शर्वरं तमः”, “splitting the ground” १८. ३. २१=IV 2 16	O ksāma

114c || निहिता सप्त नामेति ||

[नामां यत्र गवां निहिता सप्त नामां—नाम ९. ९. ३

I 164 3 nāma

215 || अतोऽन्यत्र नामेत्यस्य ह्रस्वान्तमसमासे^३ || १७=७४ ||नामां महत्तदृणो अक्षुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्यौ
—नाम । आ ४ ८. ३=III 38 4

1 Vn सशदाम 2 ऽ नामेत्यस्य ह्रस्वान्तमसमासे and so is Al, which, however, reads नामे- and combines 74-75 into one 3 Vn विश्व ऊयो

215b ॥ अकारे जनिता पूरे शिखर पा' सगले ।
असनासेडपि मयेंत हजेत निजकेवढी ॥ ७४८ ॥

अन्यदेवानां जनिमान्युग्र. (जनिम् । जनिम् । " इन्द्रः उग्रोऽस्योऽग्निः देवता
जनिम् अन्नम् अग्निः जनिहे सर्वोपमः ना
अन्यत् जनिपदपति" १८ २ २३=१५)
(१) इति ।

छा
 जनय्या
 मेदय्या; कृप्या
 धुवी
 धुवी
 धुवी

आपो दि छा मेयोभुयं.—च १. ५. १ = X ७ १
 आपो जनय्या च न.—जनयि १. ५. ३ = X ७ ३
 युप नापो मेदय्या कृपा विदध्या वि कृप्या सुप्रभा-
 तम्—मेदय्या कृप्या ८. २१. ६ = VI २ ७
 धुवी ह्यम्—धुवि २. ५. ३.
 धुवी नो भद्रो नदने सुचर्ये (१८. १. २५ = X ११ ७)
 इत्येव प्रवर्तमानि ।

SECRET

	स्वा	येन स्वा वयमेमसि—स्व १०. ४. ६.	lengthening of the final vowel of vidma etc before śar etc
	स्वा	सं स्वा समेतं यमराज्येषु—स्व १२. ३. ३.	
जुषाणो	स्वा	मित्रश्चिद्धि प्मा जुहुराणः—स्व १८. १. ३३=X 12 5	
	चा	एकया च दशभिश्चा सुहृते—च ७. ४. १	O suhute VS XXVII 33, SB IV 4, 1 15, MS IV 6 2, TA 1 11 8 21, AŚS V 18 5, ŚŚS VIII 8 10 svabhūte
	चा	अनन्तमन्तवचा समन्ते—च । समन्ते इति सम्ऽअन्ते १०. ८. १२	
	पुरु	पुरु रेतो दधिरे सूर्यधित्—पुरु ६. ४९. ३=X 94 5	
र्णव	पुरु	तिर पुरु चिद्वर्णवं जगन्वान्—१८. १. १=X 10 1	
भृगा कुविद्गा	अज्ञा	आदज्ञा कुविदज्ञा—आत् । अज्ञ । कुवित् । अज्ञ; अज्ञेत्याभि- मुख्यकरणे । द्वे ओपधे आत् प्रयोगान्तरमेव । रोगं निवर्तयेत्यध्याहारः । तथा च अज्ञ कुवित् । बहुनामैतत् । बहुधा उत्पन्नान् अती- सारादीन् रोगान् । विनाशयेत्यर्थः २. ३. २.	
	यदी	यदी विशो वृणते दस्मया—यदि १८. १. २१=X 11 4	
	यदी	स्वादेवस्यामृत यदी गोरतो जातासो धारयन्त उर्वो—यदि १. १. ३२=X 12 3.	
	अछा	अमे अछा वदेह नः—अछ; अछ वद आभिमुख्येन प्रियं ब्रूहि ३. २०. २=X. 141 1	
यमेतु	अछा	अछायमेति धवसा—अछ । अयम् ५. २७. ४; VS 27 14	
ध्र	अछा	अछा न इन्द्रं यशसम्—६ ३९. २.	
	घा	स घा नो देवः सविता—घ ६. १. ३, cp. VII 45 3	
उशति	घा	उशन्ति घा ते अमृतस एतत्—१८. १. ३=X 10 3	
	घा	आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि—१८. १. ११=X. 10 10	
	अद्या	पृतेन त्वा मनुर्द्या समिन्धे—अद्य ७. ८२. ६.	So W.
	अद्या	अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि—८. ४. १५=VII 104 15.	So W.
	अद्या	अद्या ममार स ष समान—९ १०. ९=X 55. 5.	
शमिष्ठा	उता	ध्रुवमयो ध्रुवमुता शविष्ठ—उत ७. ९७. १.	
न्य		216b ॥ अघेति व्यञ्जने दीर्घो वर्जयित्वा त्यं धीः परम् ।	ādha tyām dhīḥ paravarjam III 25
व्य		स्वरादावथ सर्वत्र व्यञ्जने ह्रस्व एव तु ॥ ७५४ ॥	
	[अघा	अघा मिथो विकेदयः—अघ १. २८. ४.	
		अघा नो वर्धया रयिम्—३. २०. १.	
		अघा नो रयिमा कृधि—६. ६५. १.	
		अघा विषस्य यत्तेजः—१०. ४. २५.	

अथा

अथा सुपत्तान्मामुक्तान्—१३. १. ३०.

अथा सर्वस्यैव नास्ति पितृभ्यश्च नर्मस्तुम्—१३. २. २०.

अथा पितृमते द्वय—१८. २. २३.]

शीर्षोत्त

२१६c ॥ एषेत्येव तु शीर्षोत्त पादासी यत्र स्वरयो ॥ ७५c ॥

पृचा पृचा रोमं चाच्छात्रम्—पृच १. २. ३.

पृचा पृचा ते मूर्धं न नान्—१. ३. ६.

पृचा पृचा त्वं विनाम्—१. ११. ६.

विने

पृचा पृचा मे प्राण मा विने.—२. १५. १.

[अथ त्यम् अथ त्यं वृषस विन्ध्यं विन्ध्यगम्—१८. १. २१.

अथ धी. अथ धीं जायत—१८. १. २१]

॥ १७ ॥

निर

२१७a ॥ सनामेऽप्रहः शिष्टः पदकारेण शान्तः ।

समुद्रादीनां प्रतिपेक्षो युत्यादिषु नक्षिने ॥

विभक्तौ यः नेष्यते पदभूमांश्चप्रहः ।

तद्व्यानि यथान्नातमाचार्ये शान्तबुद्धिनिः ॥

नगये

रुदिसन्वदार्थमज्ञा ये नेङ्गयन्ते ककुभादयः ।

तच्छास्त्रं शब्दमित्यर्थं यथासूत्रं निषानितम् ॥

सदेहाद् वर्णलोपाद्य व्यत्ययान्ना गृह्यते ।

इकारात्परपूर्वयोर्नीचोकारण (?) स्तुतम् ॥

तसौ मत्वर्थे पदत्वप्रतिषेधेन नेङ्गयेत् ।

प्रापाभ्यामनिगन्तास्त्वय्यतौ^१ नावगृह्यते ॥

गतास्त

दृश द्येव

सर्वनाम्ना दृशश्चैव परिमाणे च यो विधिः ।

उपसर्गेभ्यः धोपनतेस्तु युवत्यादीश्च नेङ्गयेत् ॥ ७६ ॥

Vn दृश परि

तस्योदाहरणानि :—

१ दृत्वती—दन्तवती, toothed ४. ३. २.

२ दृत्वताम्—४. ३. २.

३ गृत्मान्—गरुडः, winged ४. ६. ३.

४ मरुत्वान्—with the maruts ६. १०४. ३.

५ ऊर्जस्वान्—१९. ४६. ६.

[ऊर्जस्वन्तः—ऊर्जस्वन्तः पर्यस्वन्तः—rich in sustenance, rich in milk ७. ६०. २.]

६ पर्यस्वान्—७. ७३. ५.

७ ऊर्जस्वती पर्यस्वती—rich in refreshment, rich in milk ९. ३. १६.

खत ८ ऊर्जस्वन्तम् ?—cp ऊर्जस्वन्तः ७. ६०. २.

९ पर्यस्वन्तम्—६. ५९. २.

१० ज्योतिष्मत् ?—cp ज्योतिष्मतः ९. ६. ६२.

११ आयुष्मत्—६. ९८. २.

पत १२ आयुष्मन्तः—६. ४७. १.

इदृक् १३ ईदृक्—ईदृगिति इदमिव पश्यति ४. २७. ६.

१४ ईदृशे—३. १. २.

१५ तावान्—५. २२. ५.

या वान्वितानां १६ यावान्—४. ११. ८.

१७ एतावान् ?—cp एतावत् ४. ११. ८.

१८ तावत्—३. २२. ४.

१९ यावत्—३. २२. ४.

२० एतावतः—५. ११. ७.

२१ यावतः—१३. २. ४२.

बोद्धि ? ॥ प्राणोऽपानति वेदितः^१ प्रापाभ्यां दीर्घसशयात् ॥ ७६b ॥

अपान २२ प्राणो अपानः—breath, expiration मुखनासिकाभ्यां वहिर्निःसरन् वायुः प्राणः । अन्तर्गच्छन्नपानः । मध्यस्थः सन् अशितपीतादिकं विविधम् आनिति कृत्स्नदेहं व्यापयतीति व्यानः १८. २.

४६

२३ प्राणापानौ—breath-and-expiration ११. ४. १३.

२४ प्राणापानाः—११. ३. २, ३८.

२५ प्राणा नाद्याः ?

२६ प्राणते नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते—११. ४. ८.

२७ प्राणति यच्च प्राणति यच्च न—१३. ४. १९.

२८ अपानति प्राणति पुरुषो गर्भे अन्तरा—११. ४. १४.

प्राणति यच्च प्राणति यच्च न—१३. ४. १९.

२९ प्राणति यच्च प्राणति प्राणेन यच्च पर्यति चक्षुषा—११. ७. २३.

drśau sarvanāmnai-
kārantena IV 69

yattadetebhyo vatau
IV 48, vat is not sepa-
rated after ya, ta and
eta

prānāti prānānti
IV 57 negatives sepa-
ration in prānāti and
prānānti This expo-
sition of the treat-
ment is insufficient
Examples are —
yāḥ prānāti 4 30 4,
yāo ca prānāti 11 4
10, yāna prānānti 1
32 1, yāsmāt prānānti
13 3 3

अधा^१अधा^१ सपत्नान्मामकान्—१३. १. ३०.अधा^१ सरस्वत्यै नारि पितृभ्यश्च नमस्कुर्व—१४ २. २०.अधा^१ पितृरूपं द्रव—१८. २. २३.]

दीर्घांत

216c ॥ एवेत्येव तु दीर्घान्तं पादादौ यत्र दृश्यते ॥ ७५c ॥

ए॒वा रोगं॑ चा॒स्त्रा॒वम्—ए॒व १. २. ४.

ए॒वा ते॒ मूत्रं॑ सु॒च्यताम्—१. ३. ६.

ए॒वा त्वं दं॑शमास—१. ११. ६.

विभे^१

ए॒वा मे॑ प्राण॒ मा वि॑भेः—२. १५. १.

[अ॒ध॒ त्यम् अ॒ध॒ त्वं द्र॒प्सं वि॒भ्वं वि॒चक्ष॑णम्—१८. १. २१.

अ॒ध॒ धीः अ॒ध॒ धीर॑जायत—१८. १. २१.]

This is quoted under III 16 to show the lengthening

Quoted under III 16 to show lengthening

॥ १७ ॥

त्तिष्ठ

217a ॥ समासेऽवग्रहः शिष्टः पदकारेण शास्त्रतः ।

समुद्रादीनां प्रतिषेधो युवत्यादिषु तद्धिते ॥

विभक्तौ यत्र नेष्यते पदात्पूर्वादवग्रहः ।

तद्वक्ष्यामि यथाम्नातमाचार्यैः शास्त्रबुद्धिभिः ॥

samāse IV 43

ato'nyena padatrepi yuvatyādisu taddhitam the comm on IV 27 samudrādisu ca IV 54

नेष्यते

रुदिशब्दार्थसंज्ञा ये नेङ्गयन्ते ककुभादर्थः ।

तच्छास्त्रं शब्दमित्यर्थं यथासूत्रे निपातितम् ॥

samjñāvam IV 67

संदेहाद् वर्णलोपाच्च व्यत्ययान्नावगृह्यते ।

इकारात्परपूर्वयोरनीचोकारणं (?) स्मृतम् ॥

soḍaśī samdehāt IV 51

तसौ मत्वर्थे पदत्वप्रतिषेधेन नेङ्गयेत् ।

प्रापाभ्यामनिगन्तास्त्वञ्चतौ^१ नावगृह्यते ॥

na takārasakārābhvām matvarthe IV 47 aṅcatijaratparvasu IV 53 yattadatebhyo vatau IV 48

गतास्त्व

सर्वनाम्ना दृशश्चैव परिमाणे च यो विधिः ।

उपसर्गेभ्यः धोपनतेस्तु युवत्यादींश्च नेङ्गयेत् ॥ ७६ ॥

drśau sarvanāmnai-kārāntena IV 69=nor the root drs, when compounded with a pronoun ending in a or i samparibhyām sakā-rātau karotau IV 53, also 59

तस्योदाहरणानि :—

१ द॒त्वती—दन्तवती, toothed ४. ३. २.

२ द॒त्वता॑म्—४. ३. २.

३ ग॒रुत्मान्—गरुडः, winged ४. ६. ३.

na takārasakārābhvām matvarthe IV 47, the suffix mat and its equivalents are not separable after t and s

४ म॒रु॒त्वा॒न्—with the maruts ६. १०४. ३.

५ ऊ॒र्ज॑स्वा॒न्—१९. ४६. ६.

[ऊ॒र्ज॑स्वन्तः—ऊ॒र्ज॑स्वन्तः प॒र्य॑स्वन्तः—rich in sustenance, rich in milk ७. ६०. २.]

६ प॒र्य॑स्वा॒न्—७. ७३. ५.

७ ऊ॒र्ज॑स्वती॒ प॒र्य॑स्वती—rich in refreshment, rich in milk ९. ३. १६.

खत ८ ऊ॒र्ज॑स्वन्तम् ?—cp ऊ॒र्ज॑स्वन्तः ७. ६०. २.

९ प॒र्य॑स्वन्तम्—६. ५९. २.

१० ज्योति॑ष्मत् ?—cp ज्योति॑ष्मतः ९. ६. ६२.

११ आयु॑ष्मत्—६. ९८. २.

भत १२ आयु॑ष्मन्तः—६. ४७. १.

इ॒ष्टक् १३ ई॒ष्टक्—ई॒ष्टगि॑ति इ॒ष्टमि॑व पश्यति ४. २७. ६.

१४ ई॒ष्टशे॑—३. १. २.

१५ ता॒वा॒न्—५. २२. ५.

वा वा॒न्वे॒ता॒वा॒न् १६ या॒वा॒न्—४. ११. ८

१७ ए॒ता॒वा॒न् ?—cp ए॒ता॒वत् ४. ११. ८.

१८ ता॒वत्—३. २२. ४.

१९ या॒वत्—३. २२. ४.

२० ए॒ता॒व॒तः—५. ११. ७.

२१ या॒व॒तः—१३. २. ४२.

वे॒दि॒त ?

॥ प्रा॒णोऽप्रा॒न॒ति॑ वे॒दि॒तः^१ प्रा॒पा॒भ्या दी॒र्घसं॑शयात् ॥ ७६b ॥

अ॒पान

२२ प्रा॒णो अ॒पान॑.—breath, expiration मुखनासिकाभ्यां वहिर्निःसरन् वायुः

प्राण. । अन्तर्गच्छन्नपान. । मध्यस्थः सन् अशितपीतादिकं

विविधम् आनिति कृत्स्नदेहं व्यापयतीति व्यानः १८. २.

४६.

२३ प्रा॒णाप्रा॒णौ—breath-and-expiration ११. ४. १३.

२४ प्रा॒णाप्रा॒णा.—११. ३. २, ३८

२५ प्रा॒णा ना॒द्या. ?

२६ प्रा॒ण॒ते नम॑स्ते प्रा॒ण प्रा॒ण॒ते नमो॑ अस्त्वपान॒ते—११. ४. ८.

२७ प्रा॒ण॒तिं यच्च॑ प्रा॒ण॒तिं यच्च॑ न—१३. ४. १९.

२८ अपा॑नति प्रा॒ण॒तिं पु॒रुषो॑ गर्भे॑ अन्त॒रा—११. ४. १४.

प्रा॒ण॒तिं यच्च॑ प्रा॒ण॒तिं यच्च॑ न—१३. ४. १९.

२९ प्रा॒ण॒तिं यच्च॑ प्रा॒ण॒तिं प्रा॒णेन॑ यच्च॑ पश्य॑ति चक्षु॑षा—११. ७. २३.

drśau sarvanāmnai-
kārantana IV 69

yattadetabhyo vatau
IV 48, vat is not sepa-
rated after ya, ta and
eta

prānāti prānānti
IV 57 negatives sepa-
ration in prānāti and
prānānti This expo-
sition of the treat-
ment is insufficient
Examples are —
yāḥ prānāti 4 30 4,
yāo ca prānāti 11 4
10, yēna prānānti 1
32 1, yāsmāt prānānti
13 3 9

1 Vn आयुष्मत् उतदपा सत ईष्टक्, āyus with mat occurs only in seven forms 2 Vn प्राणापानतिस्वदित

- ३० प्राणः प्राणो जहाति--११. ३. ५६.
 ३१ प्राणतीनाम् अप्राणैति प्राणेन प्राणतीनाम्; breathless she goes
 by the breath of breathing ones ८. ९. ९.
 ३२ यः प्राणति ४. ३०. ४.
 ३३ यच्च प्राणति यच्च प्राणति यच्च न--११. ४. १०.
 ३४ येन प्राणन्ति येन प्राणन्ति वीर्यः--१. ३२. १.
 ३५ यस्मात्प्राणन्ति यस्मात्प्राणन्ति भुवनानि विदधा--१३. ३. ३.

॥ १८ ॥

अचतौ न

217 ॥ अञ्चतां लुप्तप्रत्यये नेङ्गयते ई कदाचन ॥ १=७६८ ॥

अञ्चतां लुप्तप्रत्यये नेङ्गयते
 ई कदाचन ॥ १=७६८ ॥
 अञ्चतां लुप्तप्रत्यये नेङ्गयते
 ई कदाचन ॥ १=७६८ ॥
 अञ्चतां लुप्तप्रत्यये नेङ्गयते
 ई कदाचन ॥ १=७६८ ॥

प्रतीची उदी

- ३६ प्रतीचीः--तस्मै नमो दश प्रतीचीः कृणामि--extended fingers ५. २८. ११.
 ३७ प्रतीचीः--प्रतिकूलमञ्चन्ती; meeting, coming to १. २८. २.
 ३८ उदीचीः--यास्ते प्रतीचीः प्रविशो या उदीचीः; what forward directions
 are thine, what upward १२. १. ३१.

चीना

- ३९ सघ्रीचीनान्--सदाञ्चतः कार्येषु सदा प्रवृत्तान् । सदा नञ्चतीति विप्रदः;
 united ३. ३०. ७.

प्रत्यञ्च

- ४० प्रत्यञ्चम्--प्रत्यगञ्चनम्, अभिमुखं गच्छन्तम्; coming to ७. ४०. २.

अन्वञ्च

- ४१ अन्वञ्चम्--अलोमम्; following after ६. १३४. ३.

- ४२ प्राङ्--forward ३. ४. १; ९. ७. २०, १०. १६; १०. ८. १०; १३. २. ३, १५.
 १८. ५.

- ४३ उदक्--an intrusion from mar prāk, āpāk, ūdak generally
 go together

उदक

- ४४ उदङ्--(in the north ५. ४. ८; ९. ७. २१) इति ।

॥ इष्टापूर्ते पितापुत्रौ ह्रस्वामुदौ यावापृथिवी यावाभूमी उपासानर्कैकादशो

पूर्तम्

द्वादश षोडशी षोडशिनमहोरात्रे शुनाशीरा यज्ञायज्ञिय सूर्यामासयोः ॥ ७६a ॥

- ४५ इष्टापूर्तम्--इष्टं श्रुतयागादि कर्म । स्मृत्युक्त्वापीकूपतटाकनिर्माणादि पूर्तम्,
 what is offered and bestowed ६. १२३. २.
 ४६ पितापुत्रौ--६. ११२. २.
 ४७ ह्रस्वामुदौ--ह्रस्वामुदौ महसा मोदमानौ; mightily enjoying yourselves,
 merry १४. २. ४३.

yasya co'tarapada
 dirgho vyañjanāda
 IV 50 negatives sepa-
 ration of one which
 shows a long vowel
 before an initial con-
 sonant of the latter
 member of the com-
 pound Ex as marked
 here

- ४८ धावा^१पृथिवी—२. १. ४.
 ४९ धावा^१भूमी—धावा^१भूमी इति १८. १. ३१.
 ५० उपासान्कर्त्ता—dawn and night ५. १२. ६, २७. ८; ६. ३. ३.
 ५१ एकादशः—५. १६. ११
 ५२ द्वादश—४. ११. ११, १०. ८. ४, ११. ६. २२; VPr 5 25
 ५३ षोडशी—the one of sixteen, यागविशेषः ११. ७. ११.
 ५४ शोडशिनम् ?—cp षोडशम् ३. २९. १.
 ५५ अहोरात्रे—१०. ७. ६
 ५६ युनासीरा—हे सुनासीरो वाय्वादित्यौ । “युनो वायुः सीर आदित्यः”
 (Nir 9 40) । यद्वा युनः सुयकरो देवः । सीरो लाङ्गलाभि-
 मानी देवः; ३. १७. ५, ७.
 ५७ यज्ञायक्षियम्—यज्ञायक्षियं सामविशेषः ८. १०. १३. १७, १५. २. २, ३. ५,
 ४. २.
 ५८ सूर्यामासयोः—३. २९. ५.

soḍaśī samdehāt
 IV 51 so, not separa-
 ted, on account of
 the interfusion of the
 two members of the
 compound
 Ex 55—
 ahorātré IV 52,
 separation negatived.

॥ १९ ॥

॥ समुद्रोऽभिष्टये किमीदी । जरायु^१ हारिद्रवेपु निह^१ स्थपत्तिः सौत्राम-
 ण्योदारधिर्मानस्वा गोपा गोपीथश्चन्द्रमा^१ कृकवाकावुभयादमुभयादति सीमन्त-
 मसर्माति शीर्षकिं पृगुरोपधयः पृङ्गीश आज्यवनुष्टुप् ॥ ७६e ॥

samudrādisu ca
 IV 54 negatives sepa-
 ration

- ५९ समुद्रः—समुन्दनशीलः, ocean ३. २३. ६.
 ६० अभिष्टये—अभियजनाय । अभित. सर्वतो यागार्थम्, in order to assist-
 ance १. ६. १.
 ६१ किमीदी—किम् इदानीम् उत्पन्नम् किम् इदानीम् उत्पन्नम् इति रन्ध्रान्वेषी
 हिंसको राक्षसादिः ४. २८. ७.
 ६२ जरायु^१—शल्यकल्पम् afterbirth १. ११. ४
 ६३ हारिद्रवेपु—गोपीतनकाख्येषु हरिद्रवेषु पक्षिविशेषेषु, apparently a
 yellow water wag-tail १. २२. ४.
 ६४ निहः—enviers, W takes निहः for निर्दः; निहन्तृन् विषयजान् दोषान् ।
 यद्वा निरुष्टा गतीः श्वशूकरादियोनिप्राप्तिरूपाः; नि+हन् or
 नि+हा २. ६. ५.
 ६५ स्थपतिः—chief, सचिवः २. ३२. ४.
 ६६ सौत्रामण्या—with the Sautrāmanī ceremony ३. ३. २.

nuhāḥ VS XXVII
 6, TS IV 1 7, MS
 II 12 5

रधि ६७ उ॒दार॒थिम्—steaming, उ॒द्रि॒क्ता॒र्ति॒जन॒कम्, on पी॒वो वृ॒त्त उ॒दार॒थिः RV
1 187. 10 Sāyaṇa's interpretation is different ४. ७. ३.

६८ मान॒स्या ?

६९ गो॒पाः—keeper ५. ३. २.

७० गो॒पी॒थः—उ॒प॒हृतो मे गो॒पा उ॒प॒हृतो गो॒पी॒थः—invoked of me (is)
the guardian, invoked (is) guardianship १६. २. ३.

च॒न्द्रना॑ ७१ च॒न्द्र॒माः—५. २८. २.

७२ कृ॒क॒वा॒कौ—in a cock ५. ३१. २.

उ॒भ॒याद॑ ७३ उ॒भ॒याद॑न्—having two rows of teeth ५. १९. २.

७४ उ॒भ॒याद॑ति—having teeth in both jaws ५. ३१. ३.

सी॒मन्त॑ ७५ सी॒मन्त॑म्—crown, शिर॒सो म॒ध्य॒देश॑म् ६. १३४. ३.

७६ अ॒स॒मा॒तिम्—मा॒ति॒र्मानं॑ परि॒च्छेद॑स्तेन सह वर्त॑त इति॒ समा॒तिः तद्वैपरी॑त्यम्
अस॒मा॒तिः; unequalledness, Pet Lex ásamartī= unharmedness ६. ७९. १.

७७ शी॒र्ष॒किम्—headache ९. ८. १.

७८ प॒र॒शुः—ax ८. ४. २१.

७९ ओ॒र्ष॒घ॒यः—८. २. १५.

८० प॒ङ्क्तिं॑ शै ?—cp प॒ङ्क्तिं॑ शै in the shackle १२. ५. १५.

आ॒ज्य॒वत् ८१ आ॒ज्य॑म्—७. ७०. २.

८२ अ॒नु॒ष्टुप्—८. ९. २०.

This is an example under simānta hrasvaḥ III 43, which prescribes that in this word, the resulting vowel is short. The comm. says simāntaḥ keśaveśeti vaktavyam

W regards the theme as simant instead of simānta= siman+antaḥ

Ex 78—

Cp TS III 3 82

॥ का॒हा॒वाहं॑ म॒दो॒म॒द॒म॒न्त्र॒त्यो न्य॒ग्रो॒धं क॒श्य॒पो वि॒श्वामि॑त्रो ग॒वि॒ष्टरं॑ मु॒द्गलं॑
वि॒श्वान॑रे वै॒श्वान॑रो वि॒श्वार्हा॑ वि॒श्वार्हा॑ न॒रा॒शंसो॑ व॒रा॒होऽप्स॒रा ग॒न्ध॒र्वो रु॒श॒तीः
का॒ल॒का॒क्षाः अ॒ङ्कु॒शो म॒ध्यंदि॑नं शी॒शु॒मारा॑ अ॒ज॒ग॒रा पु॒ली॒कया॑ श॒ङ्खो अ॒लि॒ङ्ग॒वा
जा॒ष्क॒म॒दा श्व॑शूरः कु॒वित्कु॑पु॒भं कु॒च॒रः कु॒मा॒रः कु॒ष्ठः कु॒सू॒लाः कु॒न्नि॒ना कु॒कु॒न्धाः
कु॒कू॒र॒भाः कू॒पः कु॒वे॒रो अ॒कू॒पा॒रः कु॒सि॒न्धं कु॒हूः कु॒ष्टिकाः कु॒म्भः क॒कु॒भाः
क॒न्माः स॒त्माः कू॒र्म॒पा॒सा॒र्गः प्रा॒णा॒हस्य॑ प्रा॒वृ॒ता प्रा॒शं प्र॒ति प्रे॒यसी॑ प्र॒न्नः आ॒ध्र
आ॒ण्ड्यौ आ॒त्रि॒णि॒रा॒ह॒न॒स॒मा॒यु॒धं॒मा॒तु॒र॒मा॒र्षि॒त॒मा॒म॒न॒सि॑ मा॒शि॒क्षा॒य॒मा॒घा॒य॒शृ॒ङ्ग॒मा॒भू॒
क॒मा॒खु॒मा॒श॒कि॒रा॒र्त्ति॒रा॒ख्यं आ॑शी॒वि॒ष आ॑ह॒नो व्या॒घ्रो वि॑ष्टा॒री वि॑ष्ट॒पं वि॑ष्ट॒म्भो
वि॒षू वि॑ष्वक् वि॒षं वि॒यू॒चो वि॑वि॒षू॒षी॒नान्वी॑ध्रे ॥ ७६f ॥

बाह्मदोमुधम् ८३ काहावाहम्—The Pet Lexa plausibly conjecture káhābāha to be an imitative term for rumbling in the bowels ९. ८. ११.

८४ अदोमदम्—अदोमदमन्नमद्वि eat uninjurious food, अदः विप्रकृष्ट-
कालव्यापि । मदं मदकरं वृत्तिकरम् [अदोमध 8.2 18]
६. ६३. १.

८५ अश्वत्थः—अश्वरूपः सन्नग्नितिष्ठत्यत्रेति ३. ६. १.

न्यग्रोधकश्यपः

८६ न्यग्रोधाः—४. ३७. ४.

८७ कश्यपः—सर्वं जगत् सर्वदा सौक्ष्मेण पश्यतीति कश्यपः । “कश्यपः
पश्यको भवति यत्सर्वं परिपश्यतीति सौक्ष्म्यात्” [TA 1 8
8] १८. ३. १५.

८८ विश्वामित्रः—१८. ३. १५.

गविष्टरः

८९ गविष्टरम्—गवि चाचि वेदात्मिकायां स्थिरो गविष्टरः ४. २९. ५.

९० मुद्गलम्—मुद्गलाख्यम् ऋषिम् ४. २९. ६.

९१ विश्वानरे—४ ११. ७.

९२ वैश्वानरः—विश्वानरहितः, he that belongs to all men ३. २१. ३.

९३ विश्वाहा—सर्वाणि अहानि; every day ३. १५. ८.

विश्वाहा

९४ विश्वहा—always ५. २७. ७; ९. २. १९-२४; १२. १. १७, २७.

शंस

९५ नराशंसः—the praised of men ५. २७. ३.

९६ वराहः—the boar ८. ७. २३.

(अ)प्परा

९७ अप्सरसः—४. ३७. १२.

गन्धर्व

९८ गन्धर्वाः—४. ३७. १२.

रुसती

९९ रुसती—हिसन्ती; angry, W implies emendation of rúsatī to
rúsyatī, or rúsatī ३. २८. १

काञ्ज

१०० कालकाञ्जाः—कालकाञ्जाख्यो असुरः TB 1124-6 refers to the
legend of the Asuras named Kālakāñjá, whose
efforts to reach heaven Indra thwarted by a trick,
except in the case of two of them, who became
the heavenly dogs ६. ८०. २.

अकुशो

१०१ अकुशः—hook ६. ८२. ३.

१०२ मध्यंदिनम्—६. १०८. ५

शीशु-

१०३ शिशुमाराः—नक्षत्रविशेषाः, the dolphins ११. २. २५.

१०४ अजगराः—सर्पविशेषाः; boas ११. २. २५.

१०५ पुलिकर्पाः—पुलीकयाद्या जलचराः ११. २. २५.

शर

१०६ शरः—४. १०. १.

saṃjñāyām IV 67
A specific appellative
is not divided

Viśvām-Viśvān—are
cited as examples un-
der viśvasya naravasū-
mitresu III 9, which
prescribes lengthening
of the final vowel of
viśva before nara, vasu,
and mitra

This is cited as a
counter-example un-
der śasi vipśāyām IV
19 to show that śas is
only separable, when
distributive (in paru-
śāḥ 9 5 4 etc) and that
in amkuśāḥ, śāḥ is not
separated
W puri—

- १०७ अलिङ्गवाः—विशिष्टकैव्ययुक्ता चिङ्गवाः । तद्विपरीताः अलिङ्गवाः; C -klatāh
buzzards ११. ९. ९.
- १०८ जाङ्गमदाः—याश्च पक्षिजातयः क्लमस्य शरीरावसादस्य दाढ्यः ११. ९. ९. C jāṅg klamadāḥ
- १०९ श्वशुरः—१४. १. ३९.
- ११० कुवित्—२. ३. २.
- कुपुम्भ १११ कुपुम्भम्—पुक्कम्भम् अवयवविशेषम्, receptacle २. ३२. ६.
- ११२ कुचरः—कुत्सितं चरन् कौ भूम्यां वा चरन्, wandering ७. २६. २.
- ११३ कुमारः—कुमारः सर्वकेशकः, a boy all hairy ४. ३७. ११.
- ११४ कुष्ठः—the kustha is identified as costus speciosus or arabicus ५. ४. १०.
- ११५ कुसूलाः—granaries ८. ६. १०.
- ११६ कुनखिना—illnailed ७. ६५. ३.
- कुकुन्धा ११७ कुकुन्धाः—कुकन्धाः एतत्संज्ञकाः पिशाचाः ८. ६. ११. C krkandhāḥ
- ११८ कुकूरभाः—कुकू इत्येवमात्मकेन रवेण युक्ताः ८. ६. ११. C -ravāḥ
- कूप ११९ कूपे—५. ३१. ८
- १२० कुचेरः—८. १०. २८
- १२१ अकूपारः—अकूपारः सलिलो मातरिश्वा the boundless sea, māta-rīśvan ५. १७. १.
- कुत्सिध १२२ कुत्सिन्धम्—body १०. २. ३.
- १२३ कुहूः—नष्टचन्द्रा अमावास्या कुहूः । “कुहूर्गूढतेः काभूदिति वा क सती ह्वयत इति वा काहुतं हविर्जुहोतीति वा” Nir 11 32, ७. ४७. २.
- कुष्ठिका १२४ कुष्ठिकाः—dew-claws ९. ४. १६.
- कुम्भ १२५ कुम्भः—३. १२. ७
- १२६ ककुभाः—अर्जुनवृक्षवद्भयङ्कराकृतयः, exalted ८. ६. १०.
- १२७ करुमाः—पिशाचविशेषाः ८. ६. १०. C kharumāḥ
- समा १२८ क्षिमाः—पिशाचविशेषाः ८. ६. १०. C śrumāḥ
- १२९ क्रूरम्—cruel ५. १९. ५.
- १३० अपामार्गः—the off-wiper ४. १७. ८.
- १३१ प्राणादस्य—of binding ९. ३. ४.
- १३२ प्रावृता—enclosed १२. ५. २.
- १३३ प्राशम्—dispute, lit questioning, प्रष्टारम् २. २७. १.
- १३४ प्रति—१. ७. ३.
- १३५ प्रेयसी—dearer ११. ४. ९.
- १३६ प्रत्नः—६. ११०. १.
- १३७ आध्नः—आधारयितव्यो दरिद्रः, weak ३. १६. २.

Reading
doubtful?
माघिणि

आण्ड्यौ—६. १३८. २, आण्डो ९. ७. १३.

आघृणिः—आगतदीप्तिर्व्याप्तदीप्तिर्वा, glowing ७. ९. २.

१४० आह्वनसम्—आह्वन्तव्यम् अभिपोतव्यम् शश्रूणामाह्वन्तारं वा; heady ४.
३०. ६.

आयुधम्—६. १३३. २.

आतुरम्—|| ६. १०१. २.

आर्पितम्—is set १०. ८. ६.

आमनसिम्?—cp आमनसम्=आऽमनसम् २. ३६. ६.

माघिणि १४५ आमिर्दा—curd ९. ४. ४.

आर्यम्—४. २०. ८.

आघार्यशृङ्गम्?—but cp —

आघाटा—आहन्यमाना वाद्यमानाः । आङ्पूर्वात् हन्तेः कर्मणि घञ् । छान्दसं
टत्वम्; cymbals ४. ३७. ५.

शृङ्गात्—४. ६. ५

आभूकम्—आगतवन्तम्; empty ६. २९. ३.

आखुम्—आ समन्तात् खनतीति, the rat ६. ५०. १.

माघिणि १४० आसक्तिः—infection १४. १. २६.

आर्तिः—८. ८. ९

Reading
doubtful

आर्त्य—son of Rtu ८. १०. २२.

आशीविष— a poison-snake १२. ५ ३४.

आह्वनः— हे आह्वन्तः । आङ्पूर्वात् हन्तेः; o lustful one १८.
१. ७

१४५ व्याघ्रः—४. ३. १

विष्टारी

विष्टारी—विस्तीर्यमाणावयवः ४. ३४. १.

विष्टपम्

विष्टपम्—उपरिप्रदेशम्, summit ११. १. ७.

विष्टम्भा

विष्टम्भाः—props १३. ४. १०

विष्ट?—cp विष्ट्व्येतु कृन्तती=let the cutting one go asunder
१. २७. २

विष्टक् १६० विष्टक्—नानामुखम्, asunder १ २७. २.

विष्टम्—४. ६. १

विष्ट्व्ये

विष्ट्व्ये—scattering ३. १. ५

विष्ट्वीनान्

विष्ट्वीनान्—scattered ८. ६. १०

वीधे—in a clear sky ९. १. २४.

॥ विद्वला अविधवा विप्रो वीरुधो विवस्वान्विवस्वति दुरोण दुष्टना
 दुराहा दूरं दुष्टं दुरदभ्ना दुहिता दुर्यान् सूनुता सूकरः स्वसा स्वाहा सूपा
 व्यूष्णोतु ऋशादा सुरभि आसुष्वयन्ती स्वस्ति स्वसराणि स्वावृगभीशुनमभीरुण-
 महीयते ऽनूक्यमन्तक्यान्पुष्पराचं पराचीना निष्को निष्ठयो नीलं नीचीनस्य
 नीचो नीची नीहारः प्रेण्योऽवर्तिरवरावरेऽवरमपरापरेऽपरमवमावमे ऽव-
 ममपाचमपाष्टादपांचो यन्त्यवाचीनमवाचीना उपवृद्धपवैः पपयस्य संस्कृत
 तत्र संस्कृतं परिष्कृता विश्वति विश्वनी जास्पत्यमतस्करं तस्करो वनस्पति-
 र्वृहस्पतिः प्रायश्चित्तं प्रायश्चित्तिरप्रतीतं प्रतीतः प्रत्तमवत्तामुद्धत उद्धिता उध्रिय-
 माणोधृता उधृतेपूतभिता उत्थातुरुत्थितः श्वावि हृदयाविधं मर्माविधं प्रापाट्
 दुरापाट् प्रतनापाट् शत्रूपाण् महीपाडभीपाडस्मि विश्वापाट् ॥ ७६८ ॥

१६५ विद्वलाः—cunning १०. १. ९.

अविधवाः—१२. २. ३१.

विप्रः—५. ११. ११.

वीरुधः—विरोहणशीलाः; plants, १. ३२. १.

विवस्वान्—१८. २. ३२.

१७० विवस्वते—१८. २. ३३.

दुरोण

दुरोणे—in abode ५. २. ६.

दुराहा—wail ८. ८. २४.

दुष्टना—misfortune ५. १९. ८.

दुरम्—३. १५. ४.

१७५ दुष्टरम्—Pada दुस्तरम्=अन्यैस्तरितुमशक्यम्; hard to surpass

६. ४. १.

दुरदभ्ना

दुरदभ्ना—door-damaging, Ludwig “undecivable” १२. ४. ४.

दुहिता—३. १०. १३.

दुर्यान्—of our homes १४. २. ५.

सूनुता—शोभना चासौ कृता चेति सूनुता सरस्वती; lit pleasantness,

jollity ३. २०. ३.

१८० सूकरः—२. २७. २.

duchunā is quoted under suni takārah II 61, which prescribes that the visarjanīya of duḥ becomes ‘, before śun duḥ+śunā dut+śunā=duccūnā. But the Pada does not analyse the word. Perhaps the rule was introduced in the text later on.

The Pada-reading dustā—instead of duḥ tā—indicates that the authors of that text regarded it as an irregular compound of duḥ and tāra from the root V star

śraśūyam nāra-
dēna dustāram traś-
stubbham traihāyanāś
jāspatyām IV 83 re-
verses in the Pada the
irregular alterations
seen in the words
mentioned.

स्वसा—३. ३०. ३.

स्वाहा—२. १६. १. स्वाहा इति देवानां हविर्दानम् । “स्वाहेत्येतत् सु आहेति वा स्वा वागाहेति वा स्वं प्राहेति वा स्वाहुतं हविर्जुहोतीति वा” (Nir 8 20) स्वा वागाहेत्ययमर्थः तैत्तिरीयके स्पष्टमान्नातः । “स्वैव ते वागित्यब्रवीत्” (TB II 1 2 3)

सूपा व्यूर्णोतु—सूपा सवित्री प्रजनयित्री देवता । यद्वा शोभना उपाः, let Sūsā unclothe her or it, W takes Pūsā C gives three different etymologies for sūsā root su + suffix sā, root sū + root san, and su + usas १. ११. ३.

रुशदा व रिशदाः—हिसकानाम् अत्ता; helpful २. २८. २.

१८५ सुरभि—६. १२४. ३

पती आ सुष्वयन्ती—आ सुष्वयन्ती यजते उपाके dripping, worshipful, close, in Pada सुस्वयन्ती ५. १२. ६.

स्वस्ति—१. ३०. २.

स्वस्तराणि ?— cp स्वस्तरम् = गृहम्, stall ७. ५८. १.

स्वावृक्—सुष्ठु आवर्जकम् सर्वप्राण्यावर्जकम् स्वाधीनकर्तृ; easy to appropriate १८. १. ३२.

अभीशुनन् १६० अभीशुना—अशुलिनामैतत्, with a rein ६. १३७. २.

अभीरुणम्—यच्च शेषे अभीरुणम्; उत्तमर्णाय देयं वस्तु रुणम् कृणम् इत्युच्यते । तदणमभि प्राप्य शेषे शपथं कृतवानसि अभिलापाय [अभि + रुणम्]; and what I have sworn fearlessly, very possibly it may contain *abhi* and have nothing to do with the root $\sqrt{bhī}$ ७. ८९. ३.

महीयते—न महीयते does not make a show ५. १७. १५.

अनुक्यम्—ऋचो यस्यानुक्यम् = whose spine the verses ९. ६. १.

अन्तक्या ?— cp अन्तकः ६. ४६. २.; अनुप्याः, जलसमृद्धे देशे भवाः १. ६. ४, १९ २. २. अनूकम्—back-bone ४. १४. ८.

१६५ अनूपुः—अनु + वस् in perfect, cp अनूपत have shouted २. १. १;
अनूपुः seems to be an explanation of अनूपत; the origi-

nal was left out and explanation retained

पराचम् ?— cp पराञ्चं शुष्ममर्दय do thou vex away the vehemence, ६. ६५. १. पराचः = पराङ्मुखान् २. २५. ५.

पराचीना—पराचीना मुखान् कृधि, turn thy faces away, पराङ्मुखानि ६. १०६. २.

ā suavāyanti is cited on abhyāsāo ca II 91, which prescribes that s is changed into ṣ after reduplication and on abhyāsavinatānām ca IV 82, which prescribes restoration in Pada of forms linguallised by the influence of reduplication

- निष्कः—सुवर्णमयाः; jewels ७. १९. १.
 निष्क्यः—निर्गन्तव्यः निष्क्यवल्; out of १. १९. ३.
 २०० नीलम्—१४. २. ४८.
 नीचीनस्य—नीचीनस्योपसर्पनः = न्यग्भूतस्य अवाङ्मुक्तस्य, crawling
 on, on the ground ७. ५३. ८.
 नीचः—११. १. ६.
 नीची—अव नीचीरपः सृज = अवनीची. अवति भूमिन् सृजति गच्छन्तीत्यव-
 नीच्यः आपः । अपसृज मेघेभ्यः अपगमय; let down the
 descending waters ४. १५. १२.
 नीहारः—अवश्यायः; mist १८. ३. ६०.
 २०८ प्रेयः—प्रेतप्रापकस्य; of love ६. ८२. १.
 अवर्त्ति—वर्त्तिः वृत्तिर्जीवनं तदभावः अवर्त्तिः दाग्निमः ruin
 ४. ३४. ३.
 अवरा—अवराणि ध्रुलोकादधत्तनानि ७. ४१. १.
 अवरे—५. २. ६.
 अवरेन्—lower १. ८. ३.
 २१० अपरा ?—cp अपराः १०. १०. ८.
 अपरे—२. ६. ५१.
 अपरेन्—२. ५. २७.
 अवना—१८. २. ४८.
 अवने—omitted in Vn.
 २१२ अवनन्—५. १३. २.
 अपाञ्चन्—अपाञ्चमिन्द्र तं कृत्वा = अपगतं वहिष्कृतं कृत्वा making him
 go away, o Indra ३. ३. ६.
 अपाष्टात्—अपाष्टाद्वृक्षात् = अपकृष्टवत्याद् एवत्संज्ञाद् विशेषादनात् शृङ्गात्;
 from the barb, the horn: between the barb and
 the horn there is probably no important difference;
 apa + śtā: CA. II. 95; ४. ६. ५.
 अपाञ्चो यन्तु—let (them) go away downwards ५. ३. २.
 अवाचीनम्—अवाचीनं तदेतु ते = let that go downward for thee
 १०. ४. २५.
 २२० अवाचीनान्—अवाचीनानव जहि = smite them down downward
 १३. १. ३०.
 उपवृत् ?—उपावृत् 6. 77. 3; उपवृत् 18. 4. 5-6 are divided in P.

1. After this Vn has निष्कः 9 10 15, which is not found in APRM.

उप्वैः—सकीयैः सोमाभिपवच्चनिभिः, with noises ८. ४. १७. On up—
cp AB 4 9 3, JB 1 253, JUpBr 1. 37 3, RV 1
74 3 with Oldenberg's note, Keith, AA p 253 n 10

पुण्यस्यम्—? cp पुण्यसम् + 14 6

संस्कृतम्

संस्कृतम्—संस्कृतं विशसितं त्रायते पालयतीति संस्कृतत्रो मांसपाचकः।
उक्तं हि “संस्कृतः स्याद्विशसितः संस्कृतत्रश्च पाचकः” इति,
slaughter-house Note dittography in MS ४. २१ ४.

२२५ संस्कृतम्—संस्कृतं संस्कारः भोक्तृभोक्तव्यात्मकः, preparation ११. १.

३५

परिष्कृता—adorned ९. ३ १०

विश्वपतिः

विश्वपतिः—गृहाधिपतिः, house-master ४. ५. ६

विश्वपती—विशा पालयित्री; mistress of the people ७. ४६. ३

जास्पत्यम्—जाया च पतिश्च जास्पती । तयोः कर्म जास्पत्यम्; house-
headship ७. ७३. १०

२३० अतस्करम्—free from robbers १२. १. ४७.

तस्करः—४. ३ २.

वनस्पतिः—४. ३. १.

३६

वृहस्पतिः—४. १. ५.

प्रायश्चित्तम् ?

प्रायश्चित्तिः ?—but cp —

२३५ प्रायश्चित्तम्—expiation १४. १. ३०.

अप्रतीतम्

अप्रतीतम्—प्रतिपूर्वाद्दिदतेर्निष्ठा, that is not given back ६ ११७. १,
TB 2 8 4 2

प्रतीतः ?—cp —

परितः=परि+दा+त ६. ९२ २.; VS. 9 9, ŚB 5 1 4

10=paritah VSK 10 2 6, cp also अप्रतीतः TB 2

8 2 8, where RV 6 73 3 (AV 20 90 3) have

-तीतः; for confusion cp BLE II p 208

प्रत्तम्—प्र+दा+त, cp Nir 2 1, where Skanda says “laukikās

cātra śabdāḥ *prattam avattam* ity ādaya udāhartum

parkrāntāḥ” etc which shows that this set is not

from AV but from loka

अवत्ताम् ?—अव+दा+त ?

२४० उद्धतः ?—cp उद्धिता ९. ३. ६. उद्धिः seat ८. ८. २२.

C vajasam chā-
ndaso varnavikārah

samparibhyām sa-
kāradāu karotau IV
58 sam and pari are
not separated from the
root if the latter be-
gins with s Examples
as marked here

viśpātirviśpātni
(IV 60) are not separ-
ated

jāspatyām IV 64,
jā- is not divided

sarvasminn evāga-
masakāradāu tuviśta-
mavarjam IV 59
Division is not made
in any case where s is
inserted, except in tu-
vistamaḥ, ataskarām,
tāskarāḥ, vānaspatīḥ,
bḥhaspātīḥ are cited
by the comm

dadātau ca takārā-
dau IV 61, the root
dā is not separated
when it begins with
t Comm gives āpra-
tittam, pārittaḥ

upasargasya nā-
mino dasti III 11=
a final alterant vowel
of a preposition is
lengthened before t
of the root dā, āprati-
ttam, pārittaḥ, nittā,
vittā and pārittiḥ

udo hantiharati-
sthāstambhisu IV 62

उद्धिताः—ऊर्ध्वदेशे पितृलोके स्थिताः; set up १८. २. ३४.

उद्ध्रियमाणा
उद्धृता
उद्धृतेषु

उद्ध्रियमाणा—१२. ५. ३४.

उद्धृता—१२. ५. ३४.

उद्धृतेषु—१५. १२. १.

२४५ उत्तमिता—उत् + स्तम्भ् + त १४. १. १.

उत्थातुः—उत् + स्था + तर् ९. ४. १४.

उत्थित—६. ४३. २.

श्वाविद्ध

श्वाचित्—कर्णा श्वाचित्तद्वीत् = the eared hedgehog said this
५. १३. ९.

हृदयाविधम्—८. ६ १८

२५० मर्माविधम्—११. १०. २६.

प्रापाद्?—cp नीपाद् in शत्रूपाणीपाडभिमातिपाद्: ५. २०. ११.

दुरापाद्?—? but cp —

तुरापाद्—swiftly overcoming २. ५. ३.

पृतनापाद्—११. १. २.

शत्रूपाद्—५. २०. ११.

मद्दीपाद्?—cp अभीपाडिश्वापाडग्निः = overpowering, all-over-
powering agni १३. १. २८.

अभीपाडस्मि विद्वापाद्—१२. १. ५४.

the roots han, har, atha, stambh are not separated after the preposition ud, the comm cites uddhatah, uddhrtā, uddhnyāmānā uddhrtesu, utthātūh, útthī tāh, and útthabhita

vyadhau IV 63, the root vyadh is not separated, Comm cites śvāvit, marmā-brdayā- as examples

vyadha/ apratyaje III 3 prescribes the lengthening of the vowel before the root vyadh, when it is without a suffix marmā- and brdayā- are cited as examples Ex 251—

sahāvādante IV 70, the root sah is not separated, when it ends in āt

sahāvādante dirghah III 1 prescribes the lengthening of vowel before the root sah, when it ends in āt

॥ २१ ॥

217a ॥ येषां शास्त्रेण नेष्यते पदानां कचिदिद्वनम् ।

आवाधायाद्य दृष्टत्वात् पठितानि परीवृतात् ॥

॥ अरुपा अद्भुतो ऽन्येयुरनवद्याभिर्मगुन्याः शेरभक् शेरभ शेवृधक् शेवृद्ध
सिनीवालि स्तरीतवे मथायति कर्मारु अलुभ्यतः करंभं पतित्वानुपगाराट्क्यु-
पमस्य मातरिभ्वरी समह वृष्ण्यमसश्चतो भूष्ण्यः सक्षणिः श्मश्रूणि सनिस्रसो
मनुष्यद्येवापासुः कर्ष्कपासो नदनिमा ततामहाः पितामहाः शपथेय्य साहन्ति
पुंसि नीलागलसाला सस्रुषीररगरादिषु स्थूलभ समाभ्योऽसतिरासन्ति गोधा
मेधा स्वधा श्रद्धा त्रेधा श्वापदं शितिगो वल्लगः पतंगः पंडगाः सारंगः पिशंगः
पिगो भृगाः हरिमाणं जरिमा महिमानं वरिमंत इदावत्सराय पुरोडाशौ पर-
मामंत्रितः ॥ ७६b ॥

अ॒र॒पाः—रप इति पापनाम । “रपो रिप्रम् इति पापनामनी भवतः” (Nir + 21.) । न विद्यते रपः पापं यस्यासौ, free from

complaints १. २२. २.

अ॒द्भु॒तः—२. १२. १.

अ॒न्ये॒द्युः—१. २५. ४

२६० अन॒व॒द्याभिः—अगर्हाभिः २. २. ३.

म॒गु॒ण्य

म॒गु॒न्याः—निर्वो मगुन्या दुहितरो गृहेभ्यश्चातयामहे—मगुन्दी नाम काचन पिशाची तस्याः २. १४. २

शे॒र॒भ॒क॒ शे॒र॒भ॒—स्वाश्रिताना सुखस्य प्रापक । शरभवत्सर्वेषां हिंसको वा शे॒र॒भः यातुधानाधिपतिः । असौ ग्रामणीः प्रधानभूतो

यस्य तत्सचिवादेः स शे॒र॒भ॒कः २. २४. १.

शे॒वृ॒ध

शे॒वृ॒ध॒क॒ शे॒वृ॒ध॒—स्वाश्रिताना सुखस्य वर्धक । शे॒वृ॒धो ग्रामणीर्यस्य सचिवादेः स शे॒वृ॒ध॒कः २. २४. २.

सि॒नी॒वा॒लि—दृष्टचन्द्रा अमावास्या सिनीवाली स्त्रीत्वेन रूप्यते । सिनमन्त्रं भवति सिनाति भूतानि चालं पर्वं वृणोतेस्तस्मिन्नवती चालिनी वा चालेनैवास्यामणुत्वाच्चन्द्रमाः सेवितव्यो भवतीति वा (Nir 11 31) । पर्वण्यन्नवतीति अल्पकालचन्द्रोपेत्येति वा तस्यार्थः ७. ४६. १.

२६५ स्त॒री॒त॒वे—स्तरीतुं हिंसितुम्; in order to lay low २. २७. ३.

म॒था॒य॒ति—मथ्नाति; shakes २. ३०. १.

क॒र्मा॒राः—अयस्कारप्रभृतयः; smiths ३. ५. ६

अ॒लु॒भ्य॒तः—गृहानलुभ्यतः = गार्ध्यमकुर्वाणाः अथवा गार्ध्यरहितान् unto houses not disorderly ३. १०. ११.

क॒र॒म्भं

क॒र॒म्भ॒म्—क॒र॒म्भं कृ॒त्वा=करम्भशब्दवाच्यं मन्थं विभाव्य; having made gruel ४. ७. ३

२७० प॒ति॒त्वा—४. १२. ७

अ॒नु॒प॒क्—अनुपक्तं सन्ततम्, in succession ४. ३२. १.

अ॒रा॒ट॒की—अरा अदातारो हिंसकाः तान् अस्मात् स्थानाद् आटयति उच्चाटयतीति अराटकी ओषधिः, arātakī seems to be used here as specific name of the herb in question ४. ३७. ६.

उ॒प॒म॒स्य—आयोर्द्वि स्कुम्भ उ॒प॒म॒स्य नी॒डे=in the nest of the nearest community (stood) the pillar ५. १. ६.

मा॒त॒रि॒भ्व॒री—स्वसारौ मा॒त॒रि॒भ्व॒री अ॒रि॒प्रे=the two blameless, mother-growing sisters ५. २. ९.

ubhayād dyubhi IV 21 restricts separation to ubhaya-dyūḥ 1 25 4, anye-dyūḥ is cited as a counter example under that rule

२०५ स॒म॒ह॒ वृ॒ष्ण्य॒म्—ये॒वं स॒म॒ह॒ वृ॒ष्ण्य॒म् verily a divine virility 'A. ४. १०.
अ॒स॒द॒च॒तः—'A. ६. ३.

भू॒ष्ण्य॒म्—भू॒र्ण्यः—तस्य॒ स्प॒शो न नि मि॑पन्ति॒ भू॒र्ण्यः = his zealous pie. want
not 'A. ६. ४.

स॒द॒क्षि॒णिः—परि॑ वृ॒त्राणि॑ स॒द॒क्षि॒णिः round about overpowering adver-
aries 'A. ६. ४.

इ॒म॒श्रू॒णि—beards 'A. १९. १४.

२०० स॒नि॒क्ष॒सः—स॒नि॒क्ष॒सो नाम॑मि weakling by name art thou 'A. ६. ४.
म॒नु॒ष्य॒त्—म॒नु॒ष्य॒दि॒ह॒ चेत॑र्यन्ती = taking note here in human fashion
'A. १२. ८

मनुष्यदिह चेतार्यन्ती
मनुष्यदिह चेतार्यन्ती

ये॒वा॒पा॒सुः क॒प्के॒पा॒सुः—names 'A. २३. ७. The Vedic group of words
with suffix *sa* exhibit the effect of adop-
tion Bloomfield, AGP. XII p 239 n 2

न॒द॒नि॒मा—name 'A. २३. ८.

त॒ता॒म॒हाः—grandfathers 'A. २४. १७.

२०५ पि॒ता॒म॒हाः—११. १. १९.

श॒प॒थे॒र्य॒म्—worthy of cursing 'A. ३१. १२.

सा॒द॒न्ति॑?—cp सा॒द॒न्त्य॒ in येन॑ सोम सा॒द॒न्त्यासु॑रान्न्धया॒सि नः, by what
o Soma, overpowering one, thou shalt make the
Asuras subject to us 'A. ७. २.

पुं॒सि—in the male 'A. ११. २.

नी॒ला॒ग॒ल॒सा॒ला—सस्य॑वह्नी 'A. १६. ४.

२६० स॒चु॒पी॒—स॒चु॒पी॒स्तद॑पसो॒ दिवा॒ नक्तं॑ च स॒चु॒पीः = स॒र॒ण॒शी॒ला. प्र॒व॒ह॒ण-
शी॒लाः; flowing on devoted to it 'A. २३. १

पुंसि is used as
a common-example on
the pūṣṭi ca 1.91,
which has the a
nasalised vowel occu-
rring in the manner
of pūṣṭi is long in
some cases.

अ॒र॒ग॒रा॒टि॒षु—गि॒रा॒र्व॒ग॒रा॒टि॒षु; रथ॑चक्रावयवा. कीलका. अरा. । तान् गिरति
आत्मना संदलेपयति इति अरगरो रथः । तेन अटन्ति संच-
रन्तीति अरगराटा रथिनः । तेषु । यद्वा अरा. अरथ. तान्
गच्छन्ति इति अरगाः वीराः भटाः तेषां राटा. जयघोषा. तेषु ।
राजसु जयघोषेषु वा 'A. ६९. १.

स्थू॒ल॒भ॒म्—स्थौ॒ल्येन॑ भासमानम्; big 'A. ७२. २.

स॒मा॒भ्यः—स॒मा व॒हु॒संव॑त्सरकालः; years 'A. ७५. २.

अ॒स॒ति—may be/as 'A. ६४. ३.

२६५ आ॒स॒ति ?—cp. आ॒स॒ति॒ in the mouth 'A. ८४. १.

गोधा—एतत्संज्ञकः प्राणी; 'गोह' in Hindi, a kind of big lizard,
very poisonous ४. ३. ६.

मेधा—wisdom ९. ७. ११.

स्वधा—अघ्ननामेतत् । यद्वा स्वधेति पितॄणां हविर्दाने “स्वधाकारो हि
पितॄणाम्” (TB. III. 3 6. 4), ancestral offering ३.
१९. १.

श्रद्धा—५. ७. ५.

३०० त्रेधा—त्रिप्रकारेण १. १२. १.

श्वापदम्—शुनः पदानीव पदानि यस्य सृगालव्याघ्रादेः तत् सर्वं श्वापदम्;
wild beasts ११. ९. १०.

शित्तिग

शित्तिङ्गः—श्वेतिङ्गं श्वेतवर्णं जलपूर्णं मेघं प्राप्तः, white-goer ११. ५. १२.

वल्लगः—contents of the bowels १२. ५. ३९.

पतग

पतङ्गः—पतनशीलः पक्षिवच्छीघ्रगामी, the bird ६. ३१. ३.

पदगा

३०५ पण्डगाः—पन्नगाः पादेन न गच्छन्तः ८. ६. १६.

सारग

सारङ्गम्—the variegated २. ३२. २.

पिशग

पिशङ्गम्—brown १४. २. ४८.

पिग

पिङ्गः—पिशङ्गवर्णः, brown ८. ६. ६.

भृगा

भृङ्गा—humble-bees ९. २. २२.

३१० ह्रिमाणम्—हरिद्वर्णम्, yellowness १. २२. ४.

जरिमा—जरिमा जरा ३. ११. ८.

महिमानम्—३. १०. १२.

वरिमतः—of width ६. ९९. १.

इदावत्सराय—इदावत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय=प्रभवादिषु पञ्चके
पञ्चके क्रमेण एताः संज्ञा भवन्ति । तत्र प्रथमस्य संवत्सर
इति संज्ञा । द्वितीयादीनां परिवत्सरः इदावत्सरः अनुवत्सरः
इद्वत्सरः इति यथाक्रमं संज्ञा भवन्ति ६. ५५. ३.

३१५ पुरोडाशौ—sacrificial cakes ९. ६. १२.

मन्त्रि?

परमामन्त्रितः ?—परमाम् ? 6 75 2

अन्त्रितम् 6. 4 2

॥ कार्पावणा एत्समानो दुदुभिः शोशपेन पत्तं औपशिनमदितिर्जनित्व-
मोण्योः सभा नरिष्टा सवीमनि दमूना नूतनं समीचीः कितवान्सहस्व ममत्तन
कलशे शोशुरस्य पलीजकम् ॥ ७६८ ॥

कार्पावणाः—कृपि वनन्ति संभजन्त इति कृषीवणाः शूद्राः । तत्संवन्धिनः
कर्मकराः कार्पावणाः ६. ११६. १.

tredhā (IV 66) not
divided

This is an example
to śunaḥ pade III 10,
which prescribes the
lengthening of vowel
of śva
C śyatungaḥ.

O pannagāḥ

पत्समानः—पच्छमानः ऋणं गृहीतुमभितः इच्छन्, desiring to win ६. ८. ११. २.

११. २.

पुद्भिः—५. २०. १.

शशयेन ३२० शशयेन—संशयेन सगताः शफाः गोमदियादीनां गुगः शफाकृतिरायुध-
विशेषो वा यस्य स नयोक्तः ६. १२१. १.

पतत—पादतः; from the feet ६. १३१. १.

ओपशिनम्—स्त्रीत्वोपेतम्; the opasa is some head ornament, worn
distinctly by women ६. १३२. १.

अदितिर्जनित्वम्—अदितिर्जनितमदितिर्जनित्वम् = अदितिः. अदीना अगणनीया
वा पृथिवी देवमाता वा । जनित्वम् जन्माधिकरणम् । यथा
जनित्वम् उत्पत्त्यमानम्; Aditi (i) what is born,
Aditi what is to be born ७. १. १.

ओण्योः—सर्वस्य अविज्योः । अयतेरीणादिको निप्रत्ययः । यावापृथिव्योः
७. १३. १.

३२५ सुभा—७. १२. १.

नरिष्टा—नरिष्टा नाम वा असि = रिषिणा क्लान्तेन नसमासः । अदिनिता परे-
रनभिभाव्या । सुभा पतशामिका; verily sport by
name art thou ७. १२. २.

सर्वीमनि—सवे अनुशायाम्, in unpeeling ७. १४. २.

दमूना—दमूना दान्तमनाः दममनाः वा; house-hold god ७.
१४. ४.

नूतनम्—७. २१. १.

समीची ३३० समीचीः—संगतानि अनुक्रमेण प्राप्तानि, together ७. २२. २.

कितवान्—कितवः “किं तवास्तीति शब्दानुकृतिः” (Nir ५-२२) अक्षैर्दीव्यन्
पुरुषः परैरपहियमाणधनः किं तवास्ति न किञ्चिद्
इति सर्वैर्भाष्यते, gamblers ७. ५०. १.

सहस्व—सह ७. ३५. १.

ममत्तन—यद्यथाति ममत्तन = ममत्तन पचत । तप्तानामपां मदन्ती व्यवहार-
दर्शनाद् अत्र ममत्तनेति शब्दस्य तप्तं कुर्वतेत्यर्थः । यद्वा
ममत्तन (इन्द्रं) मदयत; if uncooked do ye wait
७. ७२. १

कलशे—७. ७६. ६.

शकु ३३५ शकुर्त्य—शकुर्तिव शकुः पुंन्यञ्जनम् । तद्वान् शकुः । शकुः एव शकुः ।
पुंन्यञ्जनवतः; of the peg-like ७. ९०. ३.

पलीजकम्—पलीचकम् पल्या पलितनेन चकत इति पलीचकः जरठवद् O palicakam

वर्तमानः पलितकारी वा, palita and galica =
dirty, in Hindi, ८. ६. २.

॥ गोपायं कुक्षिला उरुंडा ये च मट्मटाः तुंडेलमुदुंवलमयाशवोऽ-
घलाः सरमायै सध्रीचीः सभागयति रेवतीरनामया अलजे सप्तथमुत्तानायां
कसनील दशोनसिमसूस्वो उल्लखलमर्बुदिः करौकरं पट्टरावाधारिणीः ॥ ७६४ ॥

य गोपायन्—सर्वदा देहः । गोपायिता ८. १. १३.

कुक्षिलाः—बृहत्कुक्षयः ८. ६. १०.

उरुंडा—अरुण्डाः रुण्डरहिता अशिरस्काः ८. ६. १५. O arundāḥ

३४० ये च मट्मटाः—मुट्मटाः मुट्मुट इति शब्दं कुर्वन्तः ८. ६. १५. O mutmutāḥ

तुंडेलम्—प्ररुष्टतुण्डवन्तम्; snouted ८. ६. १७.

उदुम्बलम्—पतन्नामकम् असुरम् । प्रत्येकं योगरूढानि असुरनामानि,
copper-colored ८. ६. १७.

अयाशवः—अयो वायुः । वायुवद् आशुगामिनः, impotent ८. ६. १५.

अघलाः—मृत्योर्ये अघला दृताः = the sad messengers that are
death's ८. ८. १०.

सरमायै ३४५ सरमायै—९. ४. १६.

सध्रीचीः—united ९. ५. ३७.

सभागयति—apportions ९. ६. ५४.

रेवतीः—the Revātī asterism ९. ७. ३.

अनामयाः—free from disease ९. ८. १३.

३४० अलजेः—of Alajī, a kind of yāksman ९. ८. २०.

सप्तथम्—the seventh ९. ९. १६.

उत्तानायाम्—upon the outstretched one ९. ९. १४.

कसनीलम्—a kind of snake १०. ४. १७.

नसि मयुल्ल दशोनसिम्—a kind of snake १०. ४. १७.

३४५ असूस्वः—सर्वे गर्भादवेपन्त जायमानादसूस्वः = all trembled at the
embryo, while being born, of her, who gives not birth,
asū-sū “giving brith to one who does not herself
give birth” १०. १०. २३.

उल्लखलम्—mortar ११. ३. ३.

अर्बुदिः—अर्बुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यर्बुदिः । अर्बुदो नाम सर्पक्रषिः

“अर्बुदः काद्रवेयः सर्पक्रषिर्मन्त्रकृत्” (AB VI 6) तस्य द्वौ

पुत्रौ । अर्बुदिश्च न्यर्बुदिश्चेति ११. ९. ४.

W kasarnīam,
Pai kuśīrni-

करोकर

करुकरम्—कर इति अनुकरणशब्दोऽयम् । तत्करणेनीति करुकरम् । अस्म-
पादाप्रवयवगत मन्थिमदु जम्बिवज्जानम् ११. ९. ८.

दूरी—पट्टरी शरीरप्रदेशविशेषः, the thigh, ११. ९. १३.

" १४. १३.

आपा

अघारिणीः—अघेन मर्त्यवियोगजनितेन दुःखेन जर्ताः, not amounting,
११. ९. १३.

॥ २२ ॥

॥ शफकः सारथिः सहरिः शिखण्डी जीमूता पतत्रिणो मुद्गलो मान्गिनी
मधुलालसाला शिलाजाला तलाशा मृदुमान्मूलुघ्नान्मये मेखला नज्जा
गोत्रस्योलपेपु कंवूहान्मदीलुहा कंवूले मरुमाना मन्थुनिर्मुखा दृढाट्टिहा
लागल नानानमुल्लयः सूर्यो वृषभो गरुडः पुत्रन्याधारमेयो सोमयेवनाना
कसावु कृष्णट वसंगः शरदो रिशादा मयादा यादो मगवेन्यः दूर्यो रिशादो
नलदं पलदाना मागधस्तिल्पिज कुन्त्यन वत्सज डिपुजा वीपुट्टः पतुट्टमृशी-
मिथुयामुया भद्रया उर्विया मनेयं सग्नं सग्या सग्युः सहरिः मुदान्धाः
सनातन समरिम सट्टः सरण्यूर्गोमतः कतरः कृतमो यंतरो यंतमोश्चतुरस्या-
श्चतयः प्रातरुद्या उर्ध्वार्चिः पराचैरपाचे चंतुष्टय सट्ट मदी सुवदा नुभ्यंदिनः
कक्षीवान्छीवान्छीवंताप्रजस्तामस्त्वक्ता पुरुता कर्ता जनता देवता ज्याविन-
मुभयाविनं मामयाविनमामयावी मेखलावी मेधावी ध्रुवमयो जिगीवान् ददावा-
श्चिकित्वान्विद्वान् ॥ ७६k ॥

शफकः—शफारुतिः जलोत्पन्नः; hoof-shaped water-plant ४. ३४. ५.

मारथि

सारथिः—८. ८. २३.

सहरिः—सहनशीलः, powerful ४. ३२. ४.

शिखण्डी

शिखण्डी ?—but cp. —

शिखण्डिनः—महावृक्षाः शिखण्डिनः=great trees with crests
४. ३७. ४.

जीमूता पत

३६५ जीमूताः—जीवनम् उदकम् तस्य मूतवद् भर्तारः जलपूर्णा मेघाः, thunder-
clouds ११. ५. १४.

मुद्गल

पतत्रिणः—winged ones ११. ९. ९.

मुद्गलम्—मुद्गलाख्यमृषिम् ४. २९. ६.

मातरिश्वा—५. १७. १.

मधुला—honeyed ५. १५. १.

- ३७० अलसाला—सस्यविशेषस्य मञ्जरी ६ १६. ४.
 शिलाजाला—शलाञ्जालाख्या सस्यमञ्जरी ६. १६. ४.
 तलाशा—पलाशः, may be tālisā flacourtia cataphracta ६. १५. ३.
 मधुघात—मधुघान्मधुमत्तरः । मधुघात् । मधुस्राविणः पदार्थविशेषात्,
 more honeyed than the honey-plant १. ३४. ४.
 मधूलक—मधूलकं मधुररसवहुलं जलमधूलकवृक्षपुष्पं यथा भवति तथा
 honeyedness १. ३४. २.
 ३७५ असभ्यम्—१. २६. २.
 मेखलायजत्रा—मेखलाम्—६. १३३. १.
 यजत्राः—यष्ट्याः, worshipful ones ६. ११४. २.
 गोत्रस्य—महो गोत्रस्य क्षयति स्वराजा—he rules, an autocrat over
 the great stall (gotrá) ५ २. ८.
 उलपेषु—यदि वृक्षेषु यदि बोलपेषु—उलपशब्दः सस्यमात्रोपलक्षणम्;
 in the bushes ७. ६६. १.
 ३८० कम्बुकान्—कम्बुकान् फलीकरणान्, the chaff ११. १. २९.
 मदीलुका—१०. १०. ६.
 कम्बुले—संभले मलं सादयित्वा कम्बुले दुरितं वयम्=having settled
 the defilement on the wooer, the difficulty on the
 dress, we १४. २. ६७.
 मन्दसाना—मन्दसाना—rejoicing १४. २. ६.
 गव्यूतिः—pasture १६. ३. ६.
 बहुला ३८५ बहुलान्—१२. ३. २९.
 ककारिकाम्—hindhead १०. २. ८
 लाङ्गल—लाङ्गलम्—३. १७. ३.
 नानानम्—व्याघ्रौ कृत्वा नानानम्—having made two tigers severally
 १२. २. ४३.
 उल्लय—उल्लयः—उल्लय इति । अनुकरणशब्दोऽयम् । उल्लुलु इत्येवमात्मका
 घोषाः, halloos ३. १९. ६.
 सूर्य ३९० सूर्यः—४. ४. २.
 वृषभः—वर्षिता कामानां वृष्टिजलस्य वा ४ ५ १.
 गर्दभ—गर्दभे—in a donkey ५ ३१. ३.
 पर्जन्यसार—पर्जन्यः—वृष्टिकरो देवः ६. ४. १.
 सारमेयौ—१८ २. ११.
 ३९५ सोभरी—एतन्नामा ऋषिः १८ ३. १५.
 अर्चनानां—अर्चनम् अर्चनीयम् अनः शकटं यस्य स तथोक्तः । संज्ञाशब्दोऽ-
 यम् १८. ३. १५.

alasālāsī is cited under padādhyayana-
 nam antādīśābda-
 rārthajñānārtham
 IV 107, which says
 that the study of the
 Pada-text is for the
 sake of gaining know-
 ledge of the endings,
 the beginnings,
 proper forms of words,
 of their accent, and
 meaning

Ex 371—

O śālā—

Ex 372—

O palāśaḥ

Ex 373—

taratamayoh IV
 16 prescribes sepa-
 ration of tara and
 tama, mādhumatta-
 maḥ is cited as an
 example under it

This is cited as an
 example under vyāse'
 pi smānāpade III 72,
 which implies that in
 Pada as well as in
 Samhitā, those un-
 accented syllables,
 which follow in the
 same word a circum-
 flex, are uttered at the
 pitch of acute

Ex 389 —

O ullulayaḥ

कसाम्बु—कसाः कीकसाः अस्थानि । कमाद्य अम्बुनि च कसाम्बु । कन्ठे-
कयद्वायः funeral pile १८. ८. ३७.

६ कट

कृकाटम्—necl.-joint ९. ७. १.

५ संग

चंसंग.—चननीयगतिः bull १८. ३. ३६.

१०० शस्दः—१८. २. २९.

रिशदाः—रिशाना हिंसकानाम् अत्ता=रिश् + न् + अत्ता helpful
२. २८. २.

१ मयोरपशो

मर्यादाः—सप्त मर्यादाः कथयस्तत्तु. = seven bounds did the poet,
fashion ५. १. ६; मर्ये. male १४. २. ३७, दाय्याद्. hear १८.
६; the real reading seems to be मर्ये १: २ ३७

पादः ?—१९. ६. ३; the correct reading seems to be दाय्याद्. १८.
६, १३.

मगधेभ्यः—to the Magadhas ५. २२. १३.

१ क्वम्

कवन्वम्—trunk ९. ४. ३.

१ रिशदसो

१०५ रिशदसः—रिशन्ति हिंसन्तीति रिशा. । तेषामुपश्रयिनाम् । दन्त्यनेरन्तर्णी-
तण्यथात् किम् । यदा रिशानान्तार. । दन्त्यनेरन्तेषां रूपमन्य-
नवधारणाद् अनवग्रह, ७ loc-dostroyers ७. ७७. १.
नलदी—विनियोगशास्त्रप्रसिद्धं दोमद्रव्यम्; if to mālud 'nard' ४.
३७. ३.

१ नल

१ पलदानामाग

पलदानाम् ?—९. ३. ५.

मागधः—bard ? १५. २. १

१ तिलिग

११० तिलिगम् ?—a kind of reed or cane ? १२. २. ५४.

१ इत्त

कूल्बजम् ?—१२. ५. १२.

वल्बजम्—a coarse rush-like grass १४. २. २२.

लिवुजा—“लिवुजा व्रततिर्भवति” इति यास्कः (Nir. 6 28); creeper
६. ८. १.

चीपुद्रुः—चीपद्रुः एतत्संज्ञो द्रुमविशेषः ६. १२७. २.

C apadrub-

१ पुद्रु

११५ पुद्रुः—पीतद्रुर्नाम पूतद्रुसंज्ञकं मेपजम् ८. २. २८.

C padrub

१ अंशु

अंशुद्रीम्—अंशुद्रीम् अंशान्भागान् देवमनुष्यपितृसंवन्धिन. धारयतीति
अंशुद्रीः ताम् वेदिम्, shoulder-bearer ? ११. १. २३.

C amadhrim,
W amadhrim
S amadhrim.

मियुया—मिथ्या, falsely ४. २९. ७.

अमुया—yonder ५. २२. १.

भद्रया—कल्याण्या; auspiciously ३. ३०. ३.

vasvavasvapna-
manasādhubhir yā IV-
50 separates vā, when
combined with vasa,
ava svapna samna
and sādhu and not in
other cases

४२० उर्विया—widely ५. १२. ५.

सनेयम्—संभजेयम् ४. ९. ७.

समनम्—शमनं पत्युरावर्जनोपायभूतां शान्तिम्, wedding assembly ६. ६०. २.

C. śama-

सखा—६. ५१. १

सख्युः—५. १३. ५.

४२५ सहुरिः—powerful ४. ३२. ४.

सदान्वाः—सदा नोनूयमानाः ४ १०. ३.

सनातनम्—१०. ८. २२.

समस्मि ?—cp अमस्मिः ८. २. २६.

सद्रुः—स महिमा सद्रुर्भुत्वा=he, becoming a sessile greatness,
“setting itself in motion = sa + dru” Aufrecht १५. ७. १.

मरुप् ४३० सरण्युः—त्वष्टृदुहिता सरण्युः १८. २. ३३

So ms, but
we should
expect गोतम

गोतमः ?—चतुभिर्गोभिर्युक्ताम् । भूस्त्रि मरुप् ३. १०. ११.; but it is
divided in the Pada, we should expect गोतमः,
गोतमम् in 4 29. 6.

कतरः—७. ४४. १.

कतमः—८. ८. ६.

यतरा—१०. ७. ४३.

४३५ यतमः—४. ११. ५.

अश्वतरस्य—अश्वस्याश्वतरस्याजस्य पेट्वस्य च = अश्वतरः अश्वगर्दभयोः
सांख्येण उत्पन्नो जातिविशेषः, of the mule, पेट्वस्य =
of the ram ४. ४. ८.

अश्वतर्यः—she—mules ८. ८. २२.

प्रातः—४. ११. १२.

उच्चा—उच्चा पतन्तम् = flying on high १३. २. ३६.

४४० उच्चैः—४. १. ३.

नीचैः—४. १. ३.

पराचैः

पराचैः—पराङ्मुखं दूरम्; far away ६. ९७. २.; cp. Sāyana on RV
1 63 4, where he quotes Bhattabhāskara.

अपाचैः ?—

चतुष्टय

चतुष्टयम्—१०. २. ३.

मद ४४५ सदम्—सदम् सदा, always ३ १६. ७.

सदा—३ १६ ७

gótamaḥ pratise-
dho vaktavyaḥ (on
taratamayoh IV 16)
negatives separation
in gótamaḥ The
comm on IV 16
says —

saṃjñāyām rūḍhi-
śabdo'dhā tamo cā-
natīśāyane | asamānaḥ
samudrādis tasmān
nāty eti gótamaḥ ||

Ex 433—

aṅgasyātrādumā-
tram u śīsyate lupyate
param | svarādi prat-
yayāu etau padatvam
nātra śīsyate ||

Ex 436—

aśvatarāśya, aśva-
taryāḥ counter-ex
under taratamayoh
IV 16, which pre-
scribes separation of
tara and tama

avyayānām IV 71
negatives division.

1 Vn omits anusvāra of—nam and reads सनातनमस्मि—, the correct reading may be सनातनमस्मि—accent favours this possibility

समस्त १०. १. १०.

[illegible]

द्वयादिनः—द्वयार्थं द्वयादिनः = १. २८. १. द्वयं वाचिकं श्रौतं तत्पितृ
दिनं च येषामन्तीति द्वयादिनः । यद्वा नायमर्थः सौम्यरूपं
त्वानादिनं द्विरूपं च द्वयेषामन्तीति द्वयादिनः, *Dr. ...*
(...)

৩. ৭৭. ৩.

विद्वान्—५. १२. ९.

[illegible]

217e समन्तः सर्वतो ऽर्थेऽन्तोदात्तं नावगृह्यते ॥ ७६e ॥

समन्तम् यथा वृक्षं लिखुजा समन्तं परिपस्वजे = as the creeper
has *completely* embraced the tree ६. ८. १.
समन्तम् इन्द्रस्य तत्र वाह्य समन्तं परि दध्मः—in that case
we put *completely* about us Indra's two
arms ६. ९२. २, ३.

The comm adds
on sámantaḥ pūrane
IV 38 —

samantām sarvato'
rthe'ntodāttam nāva-
grhyate | ādyudāttam
avagrhyate pūranār-
thae puskariṇiḥ sā-
mantāḥ |

217e ॥ आयुदात्तमवगृह्यते पूरणार्थे ॥ ७६m ॥

समन्ताः उप त्वा तिष्ठन्तु पुष्करिणीः समन्ताः—let full
lotus-ponds approach thee, W *complete*,
but W does not divide it in the Pada,
while S does ४ ३४. ५.

sámantaḥ pūrane IV
38 prescribes separa-
tion in sámanta, when
it has the sense of
completion Ex puska-
riṇiḥ sámantaḥ 4
34 5

217f ॥ समानमस्मिन्को देव इत्येतदेवावगृह्यते ॥ ७६n ॥

समानमस्मिन्को देवो ऽधि शिष्याय पूर्ये—what god attached cons-
piration (समानं वायुम्) to man here ? १०. २. १३

anntau visambhyām
prānākhyā cet IV 39
prescribes separation
of *vi* and *sam* from the
root *an*, when the word
formed, is a name of
the breath

नैग

217f ॥ अतोऽन्यानि समानानि नेङ्गयेत्सर्वदा कविः ॥ ७६० ॥

[समानः समानो मन्त्रः—be their counsel the same
६. ६४. २
समानम् समानं व्रतम्, समानं चेतः—the same ६. ६४. २.
समानम् समानमस्तु वो मनः—the same ६. ६४. ३
समानम् समानं हृदयं रुधि—६. १३९. ३.
समानम् समानं योनिमनु सं चरेते—toward the same lair
८. ९. १२
समानम् समानं वृक्षं परि पस्वजाते—९. ९. २०
समानम् तद्वां वयो यमराज्ये समानम्—let that be your
same age in Yama's realm १२. ३. १.
समानम् समानं तन्तुमभि संवसानौ—clothing yourselves
in the same web १२. ३. ५२.
समानम् समानमग्निमिन्धते—१३. १. ४०.
समानम् समानमर्थं परि यन्ति देवाः—the gods go about
the same purpose १५. १७. ८.
समानम् समानं योनिमनु संचरन्तम्—going about toward
the same lair १८. ४. २८.

समानेन	समानेन चो हविषा जुहोमि—६. ६३. २.
समाने	समाने योनावधैर्यन्त—२. १. ५.
समाने	समाने योके सद् वा युनजिम—३. ३०. ६
समाने	समाने योनौ सहशेव्याय—१८. १. ८.
समाना	समाना हृदयानि वः—६. ६३. ३; समानान् ११. १. १२, २१; १५. ५. १-७; समानेभ्यः ८. २. २६; समाना- नाम् १६. ३. १, ४. १; १७. ५; समानी ३. ३०. ६, ६. ६३. २, ३; १२. ३. २२; समानीः १२. १. ९.]

अथ

217g ॥ अघमावयम्; आनुयमित्येतदेवावगृह्यते ॥ ७६p ॥

[अग्रजास्त्वं मर्तिवत्समाद्रोदमघमावयम्—अघम् । आऽवयम् childless-
ness, still-birth, also (āt) crying, guilt, barrenness ?
८. ६. २६.]

अग्रजा (अग्र) अग्र-
जोदो-मर्तिवत्-
३. १. १३, which is
parallel to the be-
ginning of the

217g ॥ अतोऽन्यानि नावगृह्यन्ते ॥ ७६q ॥

आवय.—यस्त्वमात्मानमावय.—आवय. √वी; यस्त्वमात्मानमात्मीयस्वरूपं
पत्रादिकम् आवय. पुरुषेण भक्षितमकरोः, thou that
didst consume thyself ६. १६. २.

217h ॥ अभिधावाभ्याशाम् आशिष्येतदेवावगृह्यते ॥ ७६r ॥

आशाम्— यत्संगरमभिधावाभ्याशाम्—आऽशाम् अभिलाषम्;
If I run against a promise, an expectation
६. ११९. ३.

and the IV 722-
gave the separation in
the when it means
region of 119 3 is
used as a counter-
example under it

आयुदात्तादिगणे

217h ॥ अतोऽन्यान्यायुदात्ता(नि)दिगर्थे नेद्वयेदसौ ॥ ७६s ॥

[आशाम्—आशामाशां वि द्योतताम्—आशाम् आशाम् to every
region ४. १५. ८.

आशाः विश्वा आशा व्यानशे—permeated all regions
५. ७. ९, ६. ६२. २, ७. ९. २, ९. २. २१; १०. ५. २९,
८. ३६, ११. ६. ६.

आशाभ्यः आशाभ्यस्तं निर्भजामः—from the regions we
disportion him १०. ५. २९.

आशानाम् आशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्यः—to the four region-
guardians of the regions १. ३१. १, २, ३.

॥ उत्तोत्तरस्मादिति च इत्येतदेवावगृह्यते ॥ ७६t ॥

५७५ उत्तरस्मात् बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुत्तरस्मादधरादधायोः—
उत । उत्तरस्मात् । उत्तरस्मात् ऊर्ध्वात् लोकात् ।
अधरात् अधस्तनात् लोकात् = let Bṛhaspati
protect us round about, from behind, also
from above, from below, against the malig-
nant one ७. ५१. १.

॥ उत्तरस्या दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वं सिलांजलास्युत्तरा उत्तरादुत्तरो ह्यस्यु-
त्तरस्मिन्समुद्रे पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रम् ॥ ७६ ॥

[अनवग्रहस्थलानि—]

५७६ उत्तरस्यां दिश्युत्तरं धेहि पार्श्वम्—उत्तरस्याम्, उत्तरम्, उत्तरस्याम्
उदीच्यां दिशि । उत्तरम् उत्तरपार्श्वसंवन्धि, in the
northern quarter set his other side ४. १४. ८.
सिलां ५७७ उत्तरा अलसालांसि पूर्वी सिलांजलास्युत्तरा—उत्तरा अपरा
पश्चाद् उपादीयमाना, Alasālā art thou first,
Silañjālā art thou after ६. १६. ४.
५७८ उत्तरात् अनमित्रं नो अधरादनमित्रं न उत्तरात्—उत्तरात् उत्त-
रस्याः दिशः, freedom from enemies for us
below, freedom from enemies for us above
६. ४०. ३.
५७९ उत्तरः पिता त्वष्टुर्य उत्तरः—उत्तरः उत्कृष्टतरः, who (was)
the superior father of Tvāstar ११. ८. १८.
५८० उत्तरस्मिन् पूर्वस्मादस्युत्तरस्मिन्समुद्रे—हंसि । उत्तर—, पूर्वस्मात्
पुरोवर्तिनः समुद्रात् उत्तरस्मिन् उत्तरदिग्वर्तिनि समुद्रे
हंसि क्षणादेव गच्छसि, from the eastern thou
smitest in the northern ocean ११. २. २५.
५८१ उत्तरम्— स सद्य एति पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रम्—उत्तरम् उत्तरदिग-
वस्थितम्; he goes at once from the eastern
to the northern ocean ११. ५. ६.

अतोऽन्यान्यवगृह्यन्ते :—

[उत्तरा— उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः—उत्तरा, उत्तरैः,
उत्तराभ्यः; superior (am) I, o superior
one, superior, indeed, to them, that are
superior ३. १८. ४.

उत्तरा— केन द्यौरुत्तरा हिता—उत्तरा; by whom the sky
is set above १०. २. २४, २५.

उत्तरम्—	प्राशि मामुत्तरं रुधि—उत्तरम्, make me superior in the dispute २. २७. ७.
उत्तरम्—	सहो विभर्षि सहभूत उत्तरम्—thou bearest superior power, o associate ४. ३१. ६.
उत्तरम्—	तद्युज उत्तरम्—तद्। युजे superior to his fellow ६. ५४. १.
उत्तरम्—	कृणुत युज उत्तरम्—make ye him superior to his fellow ६. ५४. २.
उत्तरम्—	यो अस्कभायुत्तरं सधस्थम्—who established the upper station ७. २६. १.
उत्तरम्—	उत्तरं द्विपतः—superior to my hater १०. ६. ३१.
उत्तरम्—	कस्मिन्नङ्गे तिष्ठत्युत्तरं दिवः—in what member is situated what is beyond the sky ? १. ७. ३३.
उत्तरम्	व्रतं धारयत्युत्तरम्—maintains the higher vow १०. ७. ११.
उत्तरम्	देवेभ्य उत्तरं स्तृणामि—higher one, I strew for the gods १८. ४. ५१.
उत्तरौ	अष्टीवन्ताबुत्तरौ पूरुषस्य—purusa's two knee-joints above १०. २. २.
उत्तरा	आ वा ता गच्छन्तुत्तरा युगानि—verily, there shall come those later ages १८. १. ११.]

उत्तरान्या दिशा ।

217] ॥ आयन्नित्यन्तोदात्तं यत्र दृश्येत नामवत् ।

आयन्त्र च

आकारेणावगृहीयादायन्त्र चन्द्रमः ॥ ७६v ॥

आयन्त्र चन्द्रमा

[आयन्

भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन्त्र चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः
—आऽयन् √इ १४. १. २४.]

RV X. 85 19
candrāmāḥ

आयदेव ४८२ आयत्

धेनुरनृद्धान्वयोवय आयदेव पौरुषेयमप मृत्युं नुदन्तु
—आऽयत् √इ, milch-cow, draft-ox, each coming (āyát) vigor, let them thrust away the death, that comes from men १२. ३. ४९

४८३ आयतः

आगच्छत आगतस्य नाम गृह्णाम्यायतः—आऽयतः √इ, ६. ८२. १.

आयनेकाक्षरन् ४८४ आयन्

त्रयः सुपर्णास्त्रिवृता यदायनेकाक्षरमभिसंभूय शक्राः—
आयन् √इ, when the three eagles went (āyan)
with the triple one ५. २८. ८.

४८५ आयन्

सप्ताज्यानि परि भूतमायन्ताः सप्तगृध्रा इति शुश्रुमा
वयम्—आयन् √इ, seven sacrificial butters
went about (āyan) the existent thing
८. ९ १८.

॥ २४ ॥

॥ अकारान्मानशब्देऽपि परतो नावगृह्यते ।

६

यजमानः पर्वमानो वर्धमानो निदर्शनम् ॥ ७६x ॥

४८६ [यजमानः—१५. २. २

४८७ पर्वमानः—१५. २. १.

४८८ वर्धमानः—७. ५३ २.]

ने, तु

॥ स्वरात्कशब्दे नेङ्गयेत्तुण्डिकः शिपविनुकाः ।

छायकादुत नग्नकात्काद्विद्यादत्र निदर्शनम् ॥ ७६y ॥

ké vyañjanāt IV
25, -ká is separated
after a consonant Ex
avat • kām 2 3 1, ejat
• káḥ 5 23 7

४८९ तुण्डिकः—snouted ८. ६. ५.

४९० शिपविनुका.—पञ्जत्काः शिपविनुकाः = पञ्जत्काः । शिपविनुकाः = the
stirrers, the Śipavitnukás ५. २३. ७.

tundikah, śipa- are
cited as counter-ex.
under ké vyañjanāt
IV 25

४९१ छायकादुत नग्नकात्—from the shady, from the naked ८. ६. २१.

४९२ शकात् ?—cp शकैव = शकाऽइव = मक्षिका इव, like dung ३ १४. ४, or
more appropriately छुवुकात् = from chin २. ३३. १.

Read उदिता

217m ॥ अनुदितामुदिता ससमुद्ये उद्यमानमुदिन प्रसारिणा,
वदिः ॥ ७६z ॥

४९३ [अनुदिताम् यो वाचमनुदितां चिकेत—अनुदिताम् = अन् + चद् + त
and not अन् + उद् + √ इ + त, unspoken
५. १. २.

४९४ उदिता इमानि त उदिता शतमानि—these thy most weal-
ful utterances ७. ६८. २.

४९५ ससमुद्ये ?

४९६ उद्यमानम् यदश्रवन्पशव उद्यमानम्—what the cattle heard
uttered ७. ६६. १.]

Read
वृष्टप्रमन्यस्ता-
स्त्येव नोप

217n || अतिष्ठिपमतिन्नसन्नपुपोऽपगृक्तमयस्यात्रस्याधि नोपसर्गः

|| ७६३ ||

११७ [अतिष्ठिपम् स्थान्यद्वयौ अतिष्ठिपम्—√ म्या; I have made the horses stand in their station ६. ७७. १.

११८ अतिप्रसन् सयै देवा अतिप्रसन्—have alarmed ६. ७७. १.

११९ अपपुपः ययोदकमपपुपोऽपगृक्तमयस्यात्रस्याधि—अप० √ पा; as the mouth of one, who has not drunk water, dries away ६. १३९. ४.

Read अपपुपदि १०० अववृष्टन् त आववृष्टन्सर्दनादृतस्य—√ वृन्; they have come hither ६. २२. १.]

217o || अवच वदिप्रतिषेधोऽनुचम् || ७६१ ||

१०१ [अवचम् अवचं च मलं च यत्—अवचम्=अनुचम्; reproach and what is foul ७. ८९. ३; द्वित्यानुचम्=abandoning what is reproachful १८. ३. ५८.]

217p || विदयं, विदेः, विदन्; नोपसर्गः || ७६० ||

१०२ [विदयम् विदयमा वंदासि—विदयम्=विदन्म् or वेदनम्=thou shalt speak to the council ८. १. ६.

विदयम् सुवीरांसो विदयमा वंदेम=may we, rich in heroes, address the council १२. २. २२, ३०.

विदयम् त्व विदयमा वंदासि—thou shalt speak unto the council १४. १. २०, २१.

विदयम् विदयं सविदम्—the heaven-gaining council १७. १. १५.]

217q || विदेरेवः—

|| सहसा विदानो लोग विदाने विद्युर्मे विद्युतं; नोपसर्गः || ७६१ ||

१०३ [विदानः वृषेव युये सहसा विदानः √ विद्; found suddenly like a bull in a herd ५. २०. ३.

लोग १०४ विदाने आ सीदन्तं स्वमु लोकं विदाने=sit ye (each) on thine own place, knowing (it) १८. ३. ३८.

१०५ विद्युः विद्युर्मे अस्य देवाः=may the gods know me as such ७. ८९. २, १०. ५. ४७.

५०९ विद्युतम्? but cp. —

वित्तं मे अस्य रोदसी = know me as such, o firmaments 18 4. 89,
तस्य वित्तम् = know ye that 4 28. 1.]

217q || वित्वा विदेष्ट विदा विताम् || ७६ ||

५०७ [विस्त्वा गातुं वित्त्वा—having found the way ७.
९७. ७.

५०८ विदेष्ट इयमग्ने नारी पतिं विदेष्ट—may this woman, o
Agni, find a husband २. ३६. ३.

५०९ विद विद लोकमत्र—ye know (his) world here ६.
१२३. २.

५१० अचिता? but cp —

ब्रह्मणा चित्ता = acquired by bráhmaṇ १२. ५. १.]

217r || अपस्पृधेयामानृचुरनिशाना । अजिमाशूरायोरायसनायमिति
धात्वादि दीर्घोपधम् । नोपसर्गः || ७६e ||

५११ [अपस्पृधेयाम् इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेयाम्—स्पृध्; o Visnu,
Indra also, what ye fought ७. ४४. १.

५१२ आनृचुः यस्यां पूर्वं भूतकृत ऋषयो गा उदानृचुः—अर्च; on
whom the former beeing-making seers sang
out the knee १२. १. ३९.

५१३ आनशानाः यत्र देवा अमृतमानशानाः—√अश्; where the
gods, having attained immortality २. १. ५.

५१४ अजिम् अजिं जय—√अज्; अजिं युद्धम् win the race
६. ९२. २.

आशुः ५१५ आशुः आशुः काष्ठमिव—√अश्, अश्वनामैतत्, as a swift
(steed), a race-course २. १४. ६.

५१६ आयोः आयोर्द्वे स्कम्भ उपमस्य नीडे—in the nest of the
nearest community (āyú √इ or अय्?) [stood]
the pillar ५. १. ६

सनायम् ५१७ आद्यम्; अनाद्यम् यदाद्यं १ यदनाद्यम्—√अद्; आद्यम् अदनीयम् । अना-
द्यम् अभक्षणीयम्; what should be eaten, what
should not be eaten ८. २. १९.]

217s ॥ अचि॑क्रद॒त्कनि॑क्रद॒च्छाश॑दानः॒ शाश॑द्यमानः॒ श॑शयुः॒ शि॑थ्रिया॒णो
दवि॑द्युत॒त्तरी॑त॒त् करी॑कृशमं॒ विद्यु॑षीर्जि॒ज्यास॑वः । स॒रीसृ॑पं वरी॑वृज्ज मरी॑मृश-
मवि॑द्युत॒दित्य॑भ्यस्ता॒ धात॑वो नो॒ समा॑सः ॥ ७६० ॥

५१८ अचि॑क्रदत् अचि॑क्रदत्स्वपा इह भुवत्—क्रन्द; अचि॑क्रदत् आह्वयति,
he hath shouted, may he be protector of
his own here ३. ३. १.

५१९ कनि॑क्रदत् अश्वः कनि॑क्रदद्यथा—√क्रन्द, भृशं देशाशब्दं कुर्वन्;
like loud-neighing horse २. ३०. ५.

५२० “शाश॑दानः शाश॑द्यमानः” :—

५२१ ब्रह्म॑णा शाश॑दानः —√शद्, अत्यर्थं तीक्ष्णः; “शाश॑दान. शाश॑द्यमानः”
(Nir 6 16) quoted in SRV 1 123. 10,
124 6, prevailing by (my) worship १. १०. १.

५२२ श॑शयुः नी॒चाय॑च्छ॒शयु॑र्मृगः—√शी; शयनशीलो दुष्टो मृगः
downward go (ayat) the lurking (śaśayú)
beast ४ ३. ६.

५२३ शि॑थ्रिया॒णः मा नि प॑प्तं भुव॑ने शि॑थ्रिया॒णः—√थ्रि; let me not fall
down (when) supported on creation १२. १. ३१.
दवि॑द्युतत् नामा॑ पृथि॒व्यां निहि॑तो दवि॑द्युतत्—√द्युत्; अत्यर्थं
दीप्यमानः, set down on earth in the navel,
brightly shining ७. ६१. १.

त॒रीत॑तम् त॒रीत॑तम् or त॒रीत॑तन् ? but cp —
स॒होर्जा त॑रित्रतः RV IV 40 3

करी॑कृशम् ? but cp —

करि॑कृतम् in दवि॑ करि॑कृतं श्वित्रम् = the whitish
(snake) that makes a great hood (dárvi)
१०. ४. १३.

वि॑द्युषीः ?—

जि॒ज्यास॑वः ? but cp —

अप॑ जि॒ज्यास॑तो व॒धम्—√ज्या; वयोहानिं मरणं
कर्तु॑मिच्छतः, off the weapon of him that would
scathe १. २१ ४.

स॒रीसृ॑पम् इडा॑यास्पदं घृ॒तव॑त्सरीसृ॒पम्—सृ = सृप, अत्यर्थं सर्पत्,
the track of Ídā full of ghee, greatly trickling
३. १०. ६.

वरीवृजम् ?

५३० मरीमृशम्

जम्भयन्तं मरीमृशम्—मृश; पुनः पुनः मृशन्तम्;
grinding up, much-handling one ८. ६. १७.

अदिद्युतत्

shone brightly in his impelling ७. १४. २

॥ २५ ॥

218 ॥ देवताद्वन्द्वे । दीर्घाद्भिभ्याभ्यःसु ॥ २=७७ ॥

इन्द्रा

इन्द्रासोमा—८. ४. १.

इन्द्रा

इन्द्रावरुणा—७. ५८. १.

मित्रावरुणौ—४. २९. ६.

५३५ शिवाभिः—with propitious things २. २९. ६.

हस्ताभ्याम्—३. ११. ८.

गोभ्यः—१. ३१. ४.

ताभ्यः—२. २. ४.

218b ॥ सौ च ॥ ७७b ॥

स्वा ? सौ

सुवृजनासु दिक्षु—in regions, having good abodes, १८. १. ४६.

218b ॥ सकारे विनतेऽन्यतो ऽपि अग्निष्वत्र निदर्शनम् ॥ ७७c ॥

५४० अग्निषु—१५. १२. १.

219 ॥ समस्तमेकाक्षरं वृद्ध्या यद्भवेद्विकृतं पदम् ॥ ३=७८ ॥

Read मरात्तमा—

स्वरान्त नावगृहीयाच्छाकल्यस्य तथा मतम् ॥

तस्योदाहरणानि :—

सापत्नः—सपत्नः सापत्नः द्वेष्यः द्वेष्यः च । सपत्नीव सपत्न इति इवार्थे
अकारप्रत्ययान्तो निपातितः, that is rival's २. ७. २

सौमनस्यम् ?—cp सौमनसम् = well-willing १३. १. १९

सौभाग्यम्—सौभागं सौभाग्यम्, good fortune २. ३६. १

सौभाग्य

नृनाग्रेष्ठम्

५४५

सौभाग्यम्—१४. १. ४२.

सौधन्वनाः—सुधन्वन आङ्गिरसस्य पुत्राः । “सुधन्वन आङ्गिरसस्य त्रयः पुत्रा
वभूवुः । ऋभुर्विभ्वा वाज इति । प्रथमोत्तमाभ्यां बहुवन्निगमा
भवन्ति न मध्यमेन” (Nir 11 16) ६ ४७. ३.devatādvandve ca
IV 49 negatives separa-
tion in a copulative
compound made up
of the names of divi-
nities
bhīrbhyāmbhyassu
IV 31 prescribes separa-
tion of bhīṣ eto
na dīrghāt IV 33
negatives separation
after a long vowelsau ca IV 92 pres-
cribes separationvināme ca IV 34
negatives separation,
where conversion into
a lingual takes placevrdhenaikākāṣare
na svarāntena IV 56
negatives division, ex
as marked here

1 All mss read देवता—सु as one sūtra, without putting any fullstop, R -भिभ्या-, Vr द्वेदेदीर्घा, M दीर्घाद्भिभ्या,
Al भिभ्याभ्यसु 2 J समस्तमेकाक्षरं वृद्ध्या

संभोगरहितः अनावयाः, and may be impotent
toward women ७. ९०. ३.

आयतने अनायतने? but cp —

अनायतनः—without support ११. ३ ४९.

रभ्ये अनारम्भणे? अनारम्भणे तमसि—in untenable darkness
८. ४. ३

अनारम्भेण?

५७० आवयो अनावयो—आवयतिः अत्तिकर्मा । हे आवयो रोगनिवृत्त्यर्थम् अद्यमान
सर्पप । अनावयो अभक्ष्यमाण ६. १६. १.

C and S -
āvayo ānāvayo

अनामनात् अनामनात्सं शीर्यन्ते—unexpectedly are they
crushed √मन्, Ludwig “without becoming
ill” १२. ४ ५.

अनावस्कम्? cp —

अनावस्कः प्रजापतौ=he falls not under the wrath of Prajā-
pati १२. ४. ४७.

व्याप अनाव्याघाम्—impenetrable १४. १. ६४.

अनावृत्ताम्—unreturned १५. ६. ७.

अनादिष्टा? cp —

५७५ अनादिष्टाम्=unindicated १५. ६. ६.

अनागमिष्यतः—१६. ६. १०.

अनागाः—harmless ६. २७. २.

अनागारदित्तेरनागाः? but cp —

मित्रो नो अत्रादित्तेरनागान्त्सविता देवो वरुणाय वोचत्=may Mitrā,
may Áditi, may god Savitár declare us here
guiltless to Váruna १८. १ ३६

[अग्रयावादिवर्जितम् :—]

{ [वचसा मा जिवन्त्वग्रयावम्—अग्रऽयावम्; let it quicken me with
splendour unremittingly ३. ५. १.
खे गेयं जागृह्यप्रयुञ्जन्—अग्रऽयुञ्जन्=watch unremitting over thine
own household २ ६. ३; ६. ४. ३,
७ ९ २, १८. १. ३४.]

॥ सारथिर्विथुरो व्यथिर्व्यचः स्वतो नकुलो नखं नपातमोपशः ॥ ७९b ॥

सारथि ५८० [सारथिः—८ ८. २३.

विथुरः—faltering १६. ६. ११.

- व्यथि.—व्यथाकारि ६. ३३. २.
 व्यचः—व्यापनम् इष्टफलप्रापणम्; expansion ६. ६१. १.
 स्वतः ?
 ५५५ नकुलः—नास्य कुलमस्तीति नकुलः प्राणी ६. १३१. ५. ८. ७. २३.
 नराम् ? cp —
 नरान्—४. ३. ३.
 नपातम् पितुर्नपातम्—नप्तारं पौत्रम् । अथवा नपातं न पातयि-
 तारं कुलस्य प्रवर्त्तकम्; grandson of (his) father
 १८. १. १.
 ओषधः—women's head-dress १४. १. ८.]

॥ प॒निष्प॒दा प॒निष्प॒तं व॒नीप्र॒जता॒द्वरी॒वर्ज॑यन्ती च॒राच॒रः स॒न्नि॒वृ॒ताः
 वृ॒त्रि॒मः पू॒त्रि॒मम् ॥ ७९८ ॥

[प॒निष्प॒दा—much-quivering √स्पन्द ५. ३०. १६]

- ५६० प॒निष्प॒तम् ? cp —
 प॒निष्प॒तम्—श॒न्दाय॑मानं स्तूय॑मानं वा wonder-working ७. ३२. १.
 व॒नीप्र॒जतात् ?
 व॒रीव॒र्जय॑न्ती कर्णौ व॒रीव॒र्जय॑न्ती—twisting about (her) ears
 १२. ५. २२.

च॒राच॒रः—१४. १. ११.

स॒न्नि॒वृ॒ताः स॒न्नि॒वृ॒ता जा॒पः—waters won by digging ? ६. ४.
 वृ॒त्रि॒मः—१४. २. ६८.

- ५६६ पु॒त्रि॒मम्—पवन॑साधनम् शुद्धि॑करम्; purifying ६. १२४. ३.]

221 ॥ स्वर॑लिङ्गस्वरविभक्तिवचनविशेषेऽपि यवद्वा ॥ ५=८० ॥

नं
 व्यत्यय 222 ॥ शाले पुराणे कविभिर्दृष्टमेतत् वर्ण॑लिङ्गस्वरविभक्तिवाक्यव्यत्यय-
 श्छन्दसीति ॥ ६=८१ ॥

223 ॥ वर्ण॑लोपागमैहस्वदीर्घप्लुतात्मनेभाषा परस्मैभाषा अपियन्ति
 ॥ ७=८२ ॥

न तर्कबुद्ध्या न च शास्त्रदृष्ट्या
 यथाम्नातमन्यथा नैव कुर्यात् ।
 आम्नातं परिपत्तस्य शास्त्रं
 दृष्टो विधिर्व्यत्ययः पूर्वशास्त्रे ॥ ८२b ॥

आम्नातव्यमनाम्नातं
 प्रपाठे ऽस्मिन् कचिद् पदम् ।
 छन्दसो ऽपरिमेयत्वात्
 परिपत्तस्य लक्षणं परिपत्तस्य लक्षणम् इति ॥ ८२c ॥

॥ २५ ॥

॥ आथर्वणप्रातिशाख्ये तृतीयः प्रपाठकः समाप्तः ॥

॥ इति^३ प्रातिशाख्य मूलसूत्र समाप्तम् ॥

संवत् १६६८ वर्षे, द्वितीय आषाढ वदि ६, पष्ठी मृगुने वासरे ॥
 लेखकपाठकयो 'शुभ भवतु ॥ राम ॥ राम ॥

1 At the end N has ॥ सूत्र ७ ॥ पण्डिका ११ ॥ इति श्री प्रातिशाख्ये तृतीय प्रपाठक समाप्त ॥ इति प्रातिशाख्यमूलसूत्र समाप्तम् । ॥, J runs —आथर्वणे प्रातिशाख्यमूलसूत्रे तृतीय प्रपाठक । आथर्वणे संहितालक्षणग्रथे प्रातिशाख्यमूलसूत्र सपूर्णम् । ॥, Al runs—अथर्ववेदप्रातिशाख्ये तृतीय. प्रपाठक समाप्त । इति लघु प्रातिशाख्य समाप्त ॥, Vr ॥ ४ ॥ श्री अथर्ववेदे प्रातिशाख्ये तृतीय प्रपाठक ॥, V has ॥ ४ ॥ छ ॥ श्री ॥ तृतीय पाद ॥, M तृतीय प्रपाठक । प्रातिशाख्यमूलसूत्र समाप्तम् ॥ 2 Ms प्रातिशाख्ये 3 Ms प्रातिशाख्य मूलसूत्र समाप्तम् । 4 Ms —कथं शु-

NOTES

NOTES

Om, its use and formation Bloomfield, JAOS 14 pp 41-43, Keith, AA p 221

Brahmaveda Bloomfield, The Atharvaveda, pp 10, 30-32 Compare this invocation with 'om athān-gīrasaḥ' of the Caturadhyāyikā (MS, W JAOS 10, pp 156-158) See SPP's SM which begins 'om namo brahmavedāya om saṁ no devīr abhīstāye' (Cp GBr 1 29, Pat MBh 1 1 L 4 etc, Bloomfield, KausS XXXVII-VIII, Lanman, AV CXVI)

namasṛjya brahmane P 2 3 15, Bhaṭṭojī, Kaustubha, p 671

brahmane saṁkarāya to Brāhman, the beneficent;

brāhma 'the religious expression and religious action as a whole', Bloomfield, The Atharvaveda, p 30 *saṁkarāya* = *śāntāya* contrast with *ghorāḥ* (Aṅgīrasaḥ of the CA)

The word *saṁkara*, as name of Rudra is not specified by Pat (On p 3 2 14) He cites 'saṁkarā nūma parivṛjīkū' Bhava and Śarva, as names of Rudra, are mentioned

Śaṁkara as a name of Rudra occurs first in Śat-arudriya (Bhandarkar, Vaiṣṇavism and Śaivism, p 103) and Bhagavad Gītā, (10 23)=

'rudrāṇāṁ saṁkaras cāsmi'

śam kṛnotu apparently a Vedic citation, untraced, note *u* and *kṛnotu*

vācā together with (ordinary) speech, of course, Sanskrit and not Prakrit

gīḥ gītīḥ, stutīḥ (Skanda on Nū 6 24) 'brahmanyū vūk' (AA 1 5 2) = 'vedasaṁbandhī vākyaṁ' Sāyana Different interpretation Keith, AA p 196

prañānam ādiśyād May (He) assign to me discernment, brāhman, wisdom and penance Cp (AV 11 5 24) *vācam māno hrdayaṁ brāhma medhām*

brāhmā kṛnotu May Brāhmā make me celebrated Cp *brahmānas te yasāsaḥ santu mānyé* VS 272

yasasam=*yasasvinam* *matvarthīyalopaḥ* (MBh III 97 5-6) i e *yasās* (adj), but *yāsas* (noun) Cp note to APr 31

Better 'brahma *yasasam mā*' or 'brahmayaśa-sam mā'?

brahmayasas=*brahmasaṁbandhī yasaḥ* (tadvan-tam) Cp Sāyana on PBr 15 5 26, with a different meaning

Brāhmā, the god, less plausible here

1 Now, we shall teach the Pārsada of the Pada—reading

atha VPr 1 16-19, *athātaḥ* already in AA 1 4 2, 2 1 3, 7, 3 1 1, 3, 4 and Nīr 7 1 It is found in the beginning of Philosophic sūtras, each *adhyāya* of Suśruta begins with it O Strauss discusses it (Mīmāṃsā) in Sitzungsber July 1932 495-96

nyāya, (nī + √1, nīyate asmin or asyām)=*prakṛti* = Pada text Cp RPr 10 21-22 610-611 —

sauddhākṣarāgamo'parī nyāyam yānti uttaretrayaḥ 'nyāyam yānti prakṛtiṁ gachantītyarthaḥ' Uvata

'die Worte nehmen ihre ursprüngliche gestalt wieder an' Müller correct 'folgen der Regel' Roth, Wörterbuch, may be accordingly corrected

Nīr (1 13) *nyāyavān*=*prakṛtimān* (having a *kṛiyā*), and not 'regelmässig' (Roth, Nīr) or 'regular' as has been till now rendered *Nyāyavān* (1 13)=*prādesīkena vikāreṇānvītaḥ* (1 14), where Durga explains 'kṛiyā prādesūkhyā'

We note three stages in the development of the meaning of *nyāya* —

(1) *a nyāya*=*prakṛti* (nīyate asmin, asyām vā, nī + √1) RPr, yāska and P 3 3 122

b nyāya=Pada, Krama and Samhitā See below 'ya ime trayo nyāyāḥ'

(2) The Pada was turned into Samhitā (and vice versa) by means of Pīṭisūkhya rules In course of time, the term *nyāya* was transferred from Pada to the rules, by which the Pada (*prakṛti*) was obtained This

is reflected in RPr 1 53 54 —

- a nyāyaṁ mīśāṁ apavādān pratyāt 'nyāya
utsaṅgī mahāviśayā vidhayaḥ' Uvaṭa
b nīyate anena Commentators to P 3 3 122
c ānanyako nyāyaḥ Pat on P 4 2 129

(3) Prātisākhya was absorbed by grammar 'sarva-
vedapūriṣadam hidaṁ śāstram' (Pat MBh III. 146 15)
It is not mentioned in the śaṅgāgā (Nāgaśr on
MBh I p 1 1 18, Caṇṇavyūha Ind Stud 3 259-261,
Prapañcahṛdaya p 21), nyāya, therefore, became
synonym of grammar This is reflected in —

nyāyasamhitam = 'vyākaranasamdhimat padam'
Uvaṭa on VP1 4 8

nyāya = maxims, 7 times in MBh, Goldstucker
Pāṇini, pp 108, 118, Kielhorn, Paribhāṣendu, p IV
adhyaṇa reading (= padātmaḥ vedaḥ Ca-
ṇṇavyūha, Ind Stud 3 pp 254 ff) of Pada, Krama
and Samhitā (= varnakrama Viṣṇumitra on RPr
1 8 with Muller, different interpretation of varnakrama
W on TPr 24 6)

varṭayīṣyāmaḥ 'vartayed bhāsanārthe dvau var-
tane śapī vartate' Daiva p 98

Pāṇiśadam 'svacaranaparśadyeva yaḥ padāva-
grahapraghyūpraghyakīamasamhitāsvaralakṣaṇa m
ucyate tāni' Durga on Nū 1 17 cp Varmā, Critical
Studies, pp 12-16 paṇiśad, Luders, Sitzungsber July,
1914, pp 832-35 is different

The APr turns Samhitā into Pada, while RPr,
TPr, VP1, CA and RT turn Pada into Samhitā
For the twofold development of the Prātisākhya
cp Introduction, Section III AP1 is the only
available work, representing Prātisākhya A, hence
its unique importance

1b It is argued —

Of the three wellknown nyāyas, which is the first?

ya ime well known Kielhorn, The Maurya
passage in the MBh Vienna Or Jour I, pp 8-9,
criticised by Bhandarkar, Ind Ant 1887 (May) pp
156—158

trayo nyāyāḥ Pada, Krama and Varnakīama
(= Samhitā) Cp RPr 1 8 2 (with Muller), TP1 24 6
(with W)

It is doubtful whether the original APr ever knew
the three nyāyas

He replies

2 One should know the combined text out of the disjointed
words

Samhitā is based on the Pada, hence Pada is
prakṛti, i.e. the basic reading TP1 5 2, RT 63,
Keith, Veda of Black Yajus, p xl n 5

The question 'whether Samhitā is original or the
Pada' has been long discussed by the natives Yāska

had no definite answer, hence the ambiguous use of
'padapīrakṛtiḥ samhitā' (1 17) For the double inter-
pretation of the passage cp Durga, also 'padānām
samhitā yoniḥ samhitā vā padāśrayā'

Vākyapadiya 2 59-60.

The facts of the problem are —

(1) Samhitā is original and older, a little later, the
Pada was composed as a kind of comment on the
Samhitā, the rules, according to which this was done,
were summarised in certain manuals, called Prātisākhya
A The class is represented by APr

(2) The Pada was then turned into Samhitā,
the rules according to which this was done were
summarised in certain manuals, called Prātisākhya B
This class is represented by RPr, TPr, VPr, CA,
and RT

Prātisākhya A was superseded by Prātisākhya B
With the supersedence of A by B the implications of
the problem were forgotten, hence this ambiguity of
statement even in Yāska

Samhitā older, Pada younger Pat MBh III
p 85 4 ff, Oldenberg, Hymnen des Veda, p 382

2b As a cloth is woven of threads and a palace is built of
wood, stone, and earth, similarly rules of combination are taught
for joining the disjointed words

The teacher, with a view to prosperity, has taught the
word nyāya in the middle

It is noteworthy that the rules of Prāt A were
nomenclatory and not prescriptive Its sole function
was to dissolve Samhitā into the Pada, it had little
to do with samdhī Prāt B was, as a rule, prescrip-
tive, it laid down rules for joining the disjointed words
In the available Prātisākhyas we find a mixture of both
types APr contains certain rules that can operate
only on the Samhitā, while other Prātisākhyas have
certain rules that can only apply to the Pada

2b reflects in it this stage of mixture The dis-
cussion of samdhīśāstras is beyond the scope of the
original APr

māṅgalīkaḥ māṅgalapīyajanah, Pat on P 1 3 1
madhye has placed the word atha in the beginning,
a peculiar way of saying the same thing

Now, what is the purpose of the prescriptions regarding dis-
jointed words (or prescriptions meant for evolving the disjointed
text)?

Surely it has been taught

3 Rules relating to (complete) words, apply to those that
are correlated

padavidhiḥ prescriptions meant for Pada forma-
tion or Samhitā formation 'samarthaḥ padavidhiḥ'
equates with P 2 1 1, which is an adhikāra, covering
rules concerned with compounds It has little to do
with samdhī rules The citation, if it be from P, is

out of place here. The citation of the rule here is in connection with *avagraha* and accentuation to be taught in the following rules

1a Kielhorn, Ind Ant 16 p 179, Buhler, WZKM 1887 13-20, F Knauer, Festgruss an Böhtlingk 62-67

The construction is clumsy, there is no coherency between the question and the answer. Perhaps some lines have dropped out

1b Here also he will teach —

The division of the *padas* is for the sake of gaining knowledge of the beginnings, words, accent and (thereby) the meaning of the stanzas uttered by the sages

This is no answer to the question put above. The citation does not occur in the APr

1aśyati he will teach (further on) Kielhorn, Ind Ant 1876, p 250. In Buddhist works 'ihāpi vāśyati' may mean 'here also he says' (Lüders, mündlich)

Parallel C\ makes better sense

The passage seems an intrusion from the margin

2c Hence these (grammatical) rules should be studied first for the sake of competent knowledge, and for the fixture of the sacred text, because readings differ in different schools and the same word is variously accented and formed

*idam sāstram vyā** Prātisākhya grammar Goldstücker, Academy 1, p 270, W CA p 249

purastāt (1) first 'saṁskārottarakūlaṁ brāhmaṇā vyākaranam smādhiyate' (MBh I, p 5 6-10)

(2) primarily 'pradhānam ca śaṣṭv augeṣu vyākaranam' (MBh I p 1 18), also Kathāsarit. 1.6, 'mukhaṁ vyākaranam smṛtam' PŚ 1.42. The same is claimed for Nir by Durga in his introductory remarks

The proper answer to the above question is —

āmnāyadarādhyārtam cp CA 4 108 and Pat 'rakṣohāgamāḥ laghvasaṁdehāḥ' (MBh I p 1 13)

The original reading of the MS is 'caranasākhān-tareṣu', carana has been scored

carana — 'caranaśubdena sākhādhyāyino grhyante' Kaiyata on P 4 1 63, carana and sākhā Muller, Anc Skt Lit pp 125-129, 377-378. Author's Intr to RT p 6 n 1

uṅāda Cp note to 123c

svarānyatrāt *svara*=accent, *varna*=word-formation Cp 'svarasaṁskārayas oḥandasi niyamāḥ' VPr 1.1 *svara*+*saṁskāra*, a pair Nir 1.13, 14, 2.1 *saṁskāra*=*varna* 'mantro hīnaḥ svarato varnato vā' (PŚ 52)=*duṣṭaḥ sabdaḥ* (Pat MBh I, p 2) See Thieme, ZII 8, p 23 APr 222-223 perhaps with a different meaning. In Skt accent has a grammatical and logical function. Reuter, KZ 31, pp 170 ff

1d Now, what are the objects of the Prātisākhya? He will teach —

Limitation, exception, similarity in respect of sense and sound, suffering, rules (for the Pada), these are the five objects

The specification of five objects implies that the objects are only five

Quotation untraced. Five objects 'rakṣohāgama' etc, MBh I, p 1 13

2e Now, what is limitation? Where such and such words followed by such and such, are such, and not otherwise. For example, in 'prāvidvān' alone, separation by *vigraha* is made between *prā* and *vidvān*, compound elsewhere. For what reason? Because of the correlation of *prā* with *√cyu*

In 2, *ābhagam* is a compound, (Reuter, KZ 31, p 506, Wa II, 1, 119b p 312). Separation by *vigraha* elsewhere. For what reason? 'in every action'

In 3, *adhi* is compounded with *śrita*, separation by *vigraha* elsewhere. Why? Because there, it only sets forth the object

For 2, cp. 18 1 23 under 113. For 3 see 1 32 4 under 58

2a *eva* (*avadhāranārthas cakāraḥ*) Pat MBh. I pp 381, 392, 406, (on 2 1 72) 474 (on 2 4 9), also on 6 1 90 'kīmarthas cakāraḥ—āto'ci vṛddhir *eva* yathā syāt'

2f Now, exception. Where, in virtue of these rules (of Pada) words are differently read. In 4, exception is made to 'on the second syllable' and the first is accented

The quoted rule untraced

velā=time, limit, syllable an unusual term

For *ādyudātta* cp W 645, M p 99, P 6 1 189

In 5 exception is made to 'on the final syllable' and the first is accented

The citation untraced. Determinatives, as a rule, accent the last member and prevailingly on the final syllable (as *aghārīn*), but the privative particle, when compounded with a participle, is nearly always accented, e.g. *ākṛta* W 1284 a, b, M pp 93, 94

2g Now, *ābādha* —

Where the combination is alike in respect of a particular word and sense. Examples 6—10 have the suffix *a*, with an object as *upapada* (to the root), and causing *vṛddhi*. He should believe that the same is here. The like is seen elsewhere from a word ending in a consonant, as in ex 11

For *ābādha* cp 71, 73, 83, 116, 138 and 139

ābādha similarity arising from *saṁdhi*, a peculiar denotation, not met with elsewhere. Cp *velā*=syllable. P 8 1 10 uses *ābādha* in the sense of distress

upapada a word quoted in the locative case in the chapter, (P) concerned with the primary suffixes. Different meaning in VPr 6 23

vṛddhimān The suffix *an* (P 3 2 1) causes *vṛddhi*, but *annāda* is not formed with it, and there is no *vṛddhi* here (Cp note to 157). The word is formed instead with *ac*, cp P 3 2 68, (plus 63, 67) 69, Thieme, Pāṇini and the Veda, pp 34-36. The correct reading probably is 'so'yam itī na manyeta'

The dative infinitive in *taidi* takes double accent, one on the root or on the prefixed preposition, and the other on the ending, Reuter, KZ 31 p 608 W 872a 1085c, M 105a, 103, Richard Loewe KZ 1923 197-198 Cp āpa-bhartavāḥ IS 1 50

d Cp 1 Why *śānaspāti* should alone be mentioned separate, is not clear. Formation obscure. Macdonell, *Skt vānara und verwandtes*, KZ 34, pp 293-294, Wa II 1 17b, p 11

(*c*) A word has one acute, one circumflex, the rest is grave. A vocative is governed by special accentual laws

Parallels RPr 3 7 193, VPr 2 1 2, P 6 1 158. For *āmāntitīsvara* cp 18, 28b, and c

Details W. On the nature and designation of the Accent in Skt, Trans. Amer. Phil. Assoc. 1869-70, Reuter, *Die altindische nominalcomposita*, KZ 31, pp 166 ff., Oldenberg, *Die Hymnen des RV I* p 482ff.

6 An *ā*, situated in between two *a* vowels (is separated by *avagraha* and is acute) on substitution of one for two, accentual distinction (between the three *a* vowels fused into one) is imperceptible to all, on account of the discrimination being beyond comprehension. This *ā*, substituted for two, of which one is acute, becomes itself acute.

śiṣeṣa (in the rule), independent of 'śvarakṛtaḥ' etc., signifies nothing, either it should be detached from the rule and construed with the latter, or the sentence should go with the rule. 'śiṣeṣaḥ atulyatīvāt' may be an intrusion from the margin.

viṣṭāna—discrimination. "jñāna—knowledge of facts, theoretical knowledge, *viṣṭāna*—knowledge of how to do something, practical or applied knowledge" (Edgerton, *Festschrift Windisch* p 218) does not fit in here.

atulyatīvāt atulanīyatīvāt, not to be weighed, beyond realisation.

The chief function of the rule is to define the separation of *ā* in the Pada, when it comes between two *a*-vowels, that it is acute on *ekādeśa* in the *Samhitā* is only ancillary. It may be suggestive that of all the available *Prātisākhya*s, ours alone starts with *avagraha* as required by "yaiḥ padāvagrahahapragrhyū-pragrhyakīrtamasamhitāśvaralukṣanam ucyate tāni" (Durga on Nir 1 17).

Parallels RPr 3 11 197, TPr 10 12, VPr 4 130, CA 3 66, P 8 25.

For the close relation between the phenomena of separation and accentuation cp Weber, *Ind. Stud.* 13 pp 68-69.

7 Also after a word ending in a vowel.

After a word ending in a vowel, the (following) *ā* is read as an independent word. For what reason? On account of the short (+*ā*) being changed into long.

avarṇāntāt doubling not uniform.

padam paṭhyate on revision the scribe or the reader has crossed *padam* in the ms, but it may be well allowed to stand, cp 8-9. The ms wavers between *pathyate* and *padyate* (= *jñāyate* as a *pada*).

The rule defines the separation (as a *pada*) of *ā* in

the Pada-text, that the *ekādeśa* is acute (in the *Samhitā*) is secondary.

8 Also before a word beginning with *i*.

Margin. The substitute for *ā* (grave), final of the preceding word and the *ā* (acute in the middle), before the initial *i* of the following word, becomes itself acute, on account of the combination being alike.

On account of the vowel combination being similar, also between the initial *i* of the following, and the final *a* of the preceding, *ā* is read as an independent word. For what reason? On account of the vowel combination being alike (cp 7).

Discordance between margin and the text is clear. The rule emphasizes the independence of *ā* between *a* and *i*.

8b. An *ā*, forming an entire word, is first combined with the preceding vowel, but in a compound, it is first joined with the following one, this has been taught.

For the citation cp CA 3 38 with parallels in W's note. Rules 6-9, necessarily imply it.

9 Also before a word beginning with *e*.

Margin. The substitute *ā* for *a*, final of the preceding word, and *ā* (in the middle) becomes itself acute, before *e*.

Also between the two *i* e the final *a* of the preceding word, and the initial *e* of the following, *ā* is known as an independent word. For what reason? On account of the vowel combination being alike (cp 7).

The statement implies that *ā* is first joined with the preceding *a*, and then the resultant is combined with *e*.

The rule (like 7-8) defines *ā* as an independent word in the Pada, the prescription regarding the accent being only secondary. Had it been otherwise, the *Prātisākhya* would have adopted 'ekādeśa udātteno-dāttaḥ' one common rule for 6-9, as is found in other treatises. Cp 6.

10 If a primary derivative is preceded by two prepositions, and if the one (immediately) preceding it, is separated from it by *vigraha*(?), disjoined from the word are such as are used without significance, or to set forth the object, or are connected with something else.

a We should expect *avagrahaḥ* for *vigrahaḥ*. Cp *su-matim* etc., registered as examples, and "yadā bhaved udātṭavat" (12c), *i* e accented and therefore compounded. But 'avagrahaḥ' does not scan.

b In 18-20 the comm. implies *ādhi i pra-jāpatih*, such a division is wrong, cp CA 4 10, VPr 5 7. For other blunders cp 12c, 132, and 133a.

c The rule concerns cases of preposition plus preposition—compounded with the primary derivative, e.g. *piśu-matim*, and enjoins, that in such cases, the first preposition is separated by *vigraha*, from the rest.

d *anarthaka*=*adhiparī anarthakau* P 14 93, (also 88) *Vākyapadīya* 2 191-192. Ex 17, 20, 24-28, 37-50.

ably on the authority of the correspond-
P (S 1 30-36), or his text may have been
the second *na* being dropped by haplo-
s 240 pp 278-280, II 1 55d. p 128, M
Keith A 1 p 231, n 12)

na=*ekasmin kṛāno satī dvo na anudātto?*
quotation is P 8 1 35, restricted to *hi*,
the commentators, but connected with all
mentioned in S 1 30, according to the
is, no doubt, correct, because there is
the rule to imply anuvṛtti of *hi* alone

o of the discussion resembles that of Patañ-
the passage towards the end is not clear

s —VPi 6 11 P 8 1 30, 35, 36, 56, 66,
W 595, JAOS 5, 391-402, Weber, Ind
93-94, M p 106 Relative sentence
mann, Gab es im Indogermanischen
? KZ 33 (Kapitel IV) pp 193-500
o study of sentence accent, I c (Kap VI)
On Relative clauses in the RV, A very,
s, 1881, pp LXIV LXVI, May 1883, pp
CLXI

s not uniformly accent the verb in connec-
yāt, yāthā or any other relative, or, in
Weber, Ind Stud 13, p 93

the two verbs are (here with two causes, i e relative
antithesis), they have *ca* connected with the latter (of
)

plies to 37-39, where *ca* is read with the
ence and where the accent of the former
be due to antithesis as well

asāneṣu=*avasānavatsu*, *avasānasthiteṣu*
vayātāni may be emended to *ca-vai-vāyay-*
vaivāveti ca chandasi P 8 1 64, the comm
the P sūtra Thus 14c means 'in *avasāna*
t case, 51) the verb is connected with *ca*,
cent of *yāchanti* may be due to its conjunc-
a The comm does not give example to
āva or *vā* Both b and c seem an intrusion
margin

e examples —

e accent of *bhāva* at the end seems anoma-
he more natural reading should be —

u *yāsmāi tvām bhāva* This is required by
t and favoured by the APr, which sanctions
bhāva, on account of its connection with
e *yād* If the suggestion is valid, the reading
yāsmāi is an old error in the text

mss have *dābhāyat* and with them goes
ho explains it by 'dābhnoti, hinasti' This
implied by APr, which accents the personal
n, on account of its connection with *yāthā*,
on the final vowel, as usual, in such cases
dābhāya 'is not for harming', *te* 'is not

one who can be harmed" Cp Trans

9. In b accent of *īse* is due to antithesis and not
yāsya

10 In this passage all the mss leave *śasāka*
orthotone and so do SPP and W (in first ed), and the
correctness of the accent is vouched by the APr, which
construes the relative *yāḥ* with both *caḥāra* and *śasāka*,
thus making the whole as one sentence The render-
ing, in that case, should be 'he who hath made,
(attempted to make) (and) hath not been able to make'
W construes *yāḥ* with *caḥāra* and explains the accent
of *śasāka* as emphatic one, thus rendering the passage
'he who hath made, hath not been able to make'
Lanman suspects that a *śd* has been lost between *nā*
and *śasāka*, 'the accent of *śasāka* can hardly be
more than a blunder' L This seems rather too much
in this particular case and the accent of *śasāka*, which
has been omitted by Lindenau may accordingly, be
restored

14 Here all the mss read *pūṣyati*, which has
been adopted by SPP (and by W in notes), while the
corresponding passage in RV (10 83 1) leaves the verb
unaccented But the AV reading can be justified, if
we regard the two words preceding the verb as objects
of the verb of the preceding *pāda*, or, if we look upon
the word following the verb as a noun, constituting
an independent object of it, rendering 'might, strength,
he acquires everything in succession' In such construc-
tion the verb is entitled to receive accent in virtue of
its initial position Cp W 594c, JAOS 5, p 403

41 All the mss —*bhō'hvayat* and this is 'ensured
by the APr W —*bhō'hvayat*

47 There is only one word *āsti* and no other
Citation questionable

15 a Where there is conjunction with *ca* and *vā* and also
co ordination (*dvayoh dvayoh*) the verbs have two (causes) (for the
negation of) enclitisation,

b (In some cases) the cause is understood in the first
sentence, in others, in the second, they say (such verbs) require
(the cause) to complete the sense

Construction clumsy.

Read *yoge*

dvayor dvayoh= where there are two clauses in a
sentence, i e co-ordination, antithesis

dvimatikāni= having two (causes to negative) *nati*=
enclitisation

The statement is important It embodies —

(1) That *ca* and *vā* (or any form of the relative
(pronominal *yā*) have inherent force in them
to make a verb accented, traditional inter-
pretation of the phenomenon found in P
and his commentators

(2) That it is not the presence or absence of such
words, that decides the accent, but the

BhS 2 13,28, Weber, Ind Stud 13, p 76 with n 1

28 In this passage there is an antithesis between the two clauses of force enough to render orthotone the verb of the first, i.e. *náyati*

32 *éti* is ensured by the APr and the text should, accordingly, be emended

Antithetical accent is irregular in TS Weber's analysis of the matter (Ind Stud 13, p 87) may be tabulated thus —

Antithetical word	Accented	Not accented
<i>ca</i>	5	1
<i>vā</i>	9	1
<i>nā</i>	8	7
<i>āha</i>	2	0
<i>ēka</i>	1	1
<i>anyā</i>	15	7
This that, heaven earth, god-men	13	23
Antithesis of place, right-left etc	3	26
Antithesis of time	9	23
<i>ardham sām</i> etc	1	17
Quality, good-bad etc	6	44
Antithesis of other type or co-ordination of subject, object, etc	25	68

It is more regular in ŚB Leumann, KZ 31, pp 30 32

16 Verbs with (their) cause coming after

It implies that a verb retains its accent, even when the word expressing subordination is placed somewhere after it in the sentence. The conditionality of the clause is the main efficient cause of the accenting of the verb, the position of the word expressing conditionality does not matter at all. See W 595

Examples are clear

17 Verbs connected with others

A verb of a dependent clause is left orthotone even when another verb of parenthetical clause stands beside it

The point is clear. A relative word is efficient to accent the verb with which it is connected and no other, (Sentence construction Delbrück, Altind Wortfolge) no matter whether it is intervened by a noun or a verb of a parenthetical clause. The conditionality of the clause is the main factor. For example in ex 1 the parenthetical clause '*ahām bhakṣi*' does not prevent the relative from accenting *āha*. This is what is meant by —

- 17b a The verb remains connected (with the relative), even though intervened by all the genders and numbers,
b A verb is not accented, where it is accented, it forms an exception

It implies —

(1) In a direct or independent sentence, or clause

of a sentence, the finite verb becomes enclitic upon any word preceding it, which is directly connected with it in construction. This is general

(2) In a dependent clause the verb retains its own proper accent

2 is an exception to 1

18 a A verb and a vocative are accented, when they stand at the beginning of sense or a pāda

19 b *vyāghri* etc are grave they are excepted (though they stand) at the beginning of a pāda

arthapādādīṣu = *arthādīṣu pādādīṣu ca* Cp under 127, although 'at the beginning of a pāda according to sense' (its own particular clause) seems preferable

Parallels W 314, 593, JAOS 5, pp 216, 390-391, Hirt, IF 9, pp 284 294, M pp 104-105, Wa II 188, pp 27-28

āmantrita cp 28b, for b see 51

a may be analysed as follows —

(1) In a direct or independent sentence, or clause of a sentence, the finite verb becomes enclitic, if any word directly connected with it in construction, precedes it. It is essential that the word, to whose accent that of the verb is subordinated, must be immediately connected in construction with the latter, and not a part of any other clause. If, then, a sentence be composed of several clauses, a verb, standing at the head of any one of them will retain its own accent. This covers —

1,3,4,5,6,9, 10-15, 18,20,21,23, 34-43 (cited under the rule) To these may be added —

183, 254, 529, 6771, 841,18, 9661,106, 10826, 12331, 13130, 448,55

(2) A vocative is accented, when it stands at the beginning of a sentence—or, in verse, at the beginning of a pāda. This covers 7, 25-33, 39

(3) If the verb is preceded in the sentence or a pāda only by a vocative, it retains the accent, the vocative forming no part of the sentence to which it is attached. This covers 2, 24-33

Notable examples —

8 The accent of *āvathah* is due to the relative *yaú* in the preceding line of the couplet and the case is cited under 14. The point implied here seems to be *nudéthe* after *yaú* taken as vocative

9 W left *svadayā* enclitic on the authority of the corresponding RV passage (10 110 2). Yet the unanimous authority of the mss is confirmed by the APr, and the accent can be defended, if the accusative in the first pāda be regarded as the object more directly of the participle than of the verb, as may be allowable, the latter might be looked upon as occupying initial position, and, therefore, entitled to retain the accent

17 a contains no verb, b, however, has *apódita* (*apa údita*), while the APr seems to accent the verb

22 The accent of *piprhi* may not be due to its position (initial) in the *pāda*, which seems to be implied by the APr, but to the assumption of an antithesis between the two clauses, which is facilitated, perhaps, by the more distinct antithetical construction of the preceding line of the couplet

39 The accent of *pātanga* is due to its initial position, that of *īcāse* after *prthivyām* to antithesis

41 *pūṣyate* is not a personal verbal form, but a present participle, hence entitled to accent, citation superfluous

43 W *bhūṣati* without accent on the authority of the RV correspondent (10 11 7) But *bhūṣati* as a variant is reported by SPP and required by the APr, although the accent cannot be accounted

20 a When (the contiguity of) a sentence is broken,

b and where a word is elided, accentuation takes place as though (the word to be accented) were at the beginning of a *pāda*

padalopeṣu — *padalopavatsu ākhyātāmantiṭeṣu*

1-2 go with *a*, which, in a way, is covered by 17

3-4 go with *b* 'aja' is to be construed with both 'ajāḥ asi' and 'svaṅgāḥ asi', the non-repetition being called here elision. The accent of the vocative *aja* is due to its initial position in the second clause

In 14 2 1 the APr_{im} accents both *dāḥ* as well as *agne*, while W adopts *dāḥ agne*, on the authority of the corresponding passage in RV (8 85 38), all the mss read *agne*. But two words cannot be initial at a time and one of them must go without accent

21 A verb does not lose its accent, when connected with *ca*

Parallels P 8 1 58-59, BhS 2 9, W 596-597, JAOS 5 394-395, Weber, Ind Stud 13, p 73 (rule not followed in TS op cit pp 73-74), M p 106

The verb of a clause containing *ca* retains its proper accent

(1) *ca* without losing its proper signification 'and', means 'if', indicating thus the conditionality of a clause. Conditionality is expressed in 18, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 31 and 32, all accurately registered

(2) In co-ordinated clauses *ca* brings out antithesis. This is so done in 1-17, 20, 24, 33 and 34

Add to the list 8 3 12, 9 13 as cases of defective antithesis. 6 106 1, 14 1 64 have been duly registered under 15

Occurrences accurately noted

16, 29 and 30 owe their accent to the relative *yāthā* and *yād*, they should go under 14 (only partially, because 14 deals with cases having two verbs)

It should be noted that, while rule 15 concerns cases of antithesis, where *ca* and *vā* are not expressly used, but implied in meaning, the present rule aims at those cases, where the antithesis is brought out by *ca*

expressly stated. Thus according to the APr all cases of antithesis hang either on *ca* or *vā*. In cases like 5 1 9, where antithesis is expressed by *ardhā ardhā*, *ca* is implied and the second half amounts to 'ardhēna *ca*' and so on

Notable Examples —

1 This seems to be an incomplete construction, where an antithesis, sufficient to accent the verb of the former clause is produced by the particle *ca-ca*. In this case the second clause contains *it* (instead of *ca*), and the effect may be looked upon as being virtually the same

8 Here the accent of the first verb is assumed by the corresponding RV passage (10 110 1). The cause may be such an incomplete antithesis as in 1, the completion of the construction being broken off by the defect in style. Or we may assign to *ca* such an office as *hi* would fill, if used in place of it. Cp W JAOS 5, 413

11 *kṛnvāt*, present participle, entitled to accent. Its citation needless

15 Accent of *āniti* is due to *yāsya*, it is covered by 14 and so is ex. 16

17 W *rakṣām* enclitic in *c*, but APr makes it orthotone on the basis of the antithesis produced by *ca-ca*

22 A verb does not lose its accent, when connected with *vā*

Parallels VPr 6 20, P 8 1 59, W 596, JAOS 5, p 401, Weber, Ind Stud 13, p 75 (TS does not follow the rule), M p 106

Rule 15 concerns those cases of antithesis, where *vā* is not expressly used, but implied in meaning, rule 22 deals with those, that have an express *vā* for that purpose. See examples 1, 5

List not accurate. In 2, 3 and 4 the accent of the verb is due to *yādi*, *yād* and *yām* respectively. In 4 *yām* is implied from the first half of the couplet and the rendering is (what witchcraft they) "practised against thee in the householder's fire"

Antithesis can only accent the verb of the former clause and never that of the second

23 a Also, when it follows a vocative, accented on the first syllable

Margin

A verb does not lose its accent, when it is preceded by a vocative, accented on the first syllable

b Not, however, in *gāvo bhavatha* etc

c *mṛdāta* etc (are accented, although they are) preceded by a grave vocative

a *ādi* is redundant in *ādyudātāt*, since a vocative, when accented is invariably so on the first syllable, and the parallel VPi (6 12) actually reads 'udātāt āmantrītāt'

A vocative forms no syntactical part of the sentence

to which it is attached, hence a verb, following an initial vocative, or more than one, is accented, as if it were itself initial in the clause or a pāda. See VP₁ 6 12, P 8 1 19 (with Kātyāyana), W 591a, JAOS 5, pp 217-218, 390, M p 105. The rule is general, hence no examples cited.

b goes with 1. Lindeman omits accent from the verb in āsvā bhivatha, although W has it, and it can be defended on the basis of the antithesis between the two clauses, and the case has been expressly mentioned as that of antithesis under 15. Its citation here implies that in the second clause bhavatha is not accented, although it is preceded by accented gīvaḥ, and the reason is that, in antithesis only the verb of the former clause receives accent and never the second.

c It notes an irregular extension of the rule for accenting a verb after a grave vocative. The cases are —

2 Here the verb is accented as immediately following a vocative, although the latter does not stand at the head of a pāda, and has not itself an accent, as ought to be the case, if the verb is to remain orthotone. Cp W Trans.

3 The accenting of the verb jūgtā in the second clause is analogous to that in 2, and the citation of the passage here implies this. Yet the sentence may be so divided as to make the verb virtually the first word in its clause, if, namely, we render "all ye gods, ye Vasus, guard this person, and ye Ādityas likewise, watch ye over him", and this is exactly what is implied by its citation under 18. Cp ex 2.

4 Accent of vidātha is due to an irregular extension of the rule, and we need not emend (W JAOS 5, p 411) vidātha to vidātham, as it would be easy to do, making a fair sense, because analogous forms occur in the RV, and the substitution of indicative for imperative is by no means unknown.

8 Both W and SPP adopt pāhi, enclitic, on the authority of the corresponding RV (10 12 6), which leaves the verb unaccented. But SPP reports pāhi as a variant, and this reading, vouched as it is by the APr., may be defended on the analogy of 2, 3 and 4.

5-6 Both constitute one group and the accent of their respective verbs (stumāḥ, vaidhāya) may be explained according to W 314d.

7 8 Both are alike āvṛṇimahi (7) and pāsyasi (8) owe their accent to the relative yād, standing in 7 in the same line, and in 8, at the beginning of the preceding line of the couplet.

5 8 Can be easily omitted from the list. What c implies about them is simply this, that in them an accented verb follows a vocative or a part thereof, which is not itself accented. It is not so much concerned with the cause of the accent of the verb.

9 pāhi + āpi = pāhiāpi. APr. implies pāhi āpi?

21 Verbs are accented (even), when (their) cause is elided, or, when they have no cause.

Better kārānām as in P, R, V, Vr, and Ś.

Supply 'in the accompanying passages', otherwise the scope of the rule becomes unlimited. Cp note to 196.

lupatārana and akārāna both amount to the apparent absence of the cause, i.e. relative word or antithetical (cp 14 15. For the use of lopa in this meaning cp Durga on Nir 3 18 "yet tad anuccāṇam upamāśabdasya sa eva lopaḥ"). We shall presently see that all the verbs, whose accent is intended to be explained by this rule, have a definite cause for it, at places implied, at others occurring separate from the verb in question.

a In a sentence, composed of several clauses, a verb standing at the head of any one of them is accented. In the Veda, a division of the sentence into separate clauses takes place within the pāda, and a verb standing after such a division, retains its accent. Cp rule 18. This covers, 1, 2, 3, 5, 6, 7 and 16.

The verbs in these passages have neither a relative nor an antithetical (i.e. ca or vā) and yet they are orthotone, on account of their initial position in the clause. Such cases are implied by akārānām.

b We have discussed under rule 15 the nature and scope of antithesis, the slightest sign of which makes a verb orthotone in the AV. Antithesis is seen in 9, 12-15, 17, 19, 20 and 21. A clear case of antithesis is seen in 22, 23, 24 and 27, and the editions may, accordingly, be corrected. Cp W on 15 12 5.

c A relative word, no matter what its position in the sentence, makes the verb orthotone, with which it is directly construed. A relative is seen in 8, 18, 25 and 26.

d Doubtful cases —

10-11 All editions make indhe (inddhe) and muriya (RV 7 104 15) enclitic. W does not record any variant with accent, while SPP reports muriya from two of his authorities. The APr. accents both, probably on the basis of some sort of emphasis implied by adyā.

4 Both W and SPP read juhutā enclitic, and there seems no reason to accent the verb, although mss are virtually unanimous in so reading, and their authority confirmed by the APr.

25 A verb does not lose its accent, when connected with anyd.

Par P 8 1 65 anyā is antithetical. Examples are accurate. In ex 4, the Pada-text divides the last word as āśyati, thus giving the word an accent, which it has in all the mss and in which it is confirmed by

b A vocative standing at the head of a clause is accented on the first syllable as in —

39 Accurately records the only case of voc *tānuapāt*

41 Correctly records the only case of the voc *āpācītāḥ*, *āpācītāḥ* 7 76 2, only once

42-44 Register the only cases of *visvavīt*, voc, —*vit* nom 4 11 5, 11 7 12, 17 11

45 46 (+29) Are the only cases of *kālyāni* voc, 29 has two vocatives both accented

47 The only case of *sārvavīt* voc, nom —*vit* in 17 11, only once

48 The only occurrence of *ākṣāḥ*, voc, accented on the first, well noted

50-51 Accurately register the only occurrences of *āgnīsomā* as voc, accented

52-54 Are the only cases of *āsvinā* voc, accented

55-58 The only cases of *dyāvāpṛthivī*, voc, accented.

59 Registers the only case of *dyāvābhumī*, voc, accented

61-62 The two cases of *mītrāvarunau* voc, accented, 4 29 3 omitted, perhaps it was not included in the text before APr

Notable examples —

49 Both SPP and W (in the first ed) give *asau*, "because this is so read by all the mss" Sāyana understands the word as vocative, which is adopted by W in Trans 'asau' as voc is vouched by the APr and the text should, accordingly, be corrected

This is one of the rare cases, where APr rejects the unanimous authority of mss

38 W intends *sūsāmsāsaḥ* *pītarāḥ* in Notes, making *pītarāḥ* accentless. But if the two vocatives stood in the order *pītarāḥ* *su*—, the second one should be expected without accent (W 314d), but with the order *sū*—*pīt*—, the second seems distinctly more independent of the first, (W 314e) and may, properly, be accented. This suggestion of Lanman is vouched by the APr and the text should, accordingly, be corrected

28c A qualifying word, in (matter of) accent, behaves as a (unit of the) vocative, they say, in the sacred text this may precede or follow the vocative

Divide —*vṛtti* *svaie*—, —*vṛtti* qualifying *viśe*—

Par Kātyāyana on P 8 1.19, W 314d, Haskell, JAOS. 1887, p 63

Add to the illustrations —1 1 2 13 2 25 2 3, 26 3, 2 14 2, 4 4 6, 6 6 1, 69 2, 79 2, 101 2, 140 1, 7 564, 73 4, 81 3, 8 6 15, 9 1 19, 10 5 45 (19 8 6, 24 1, 63 1 omitted)

Haskell concludes —

"Of successive vocatives, where the first is initial

and accented and the rest are unaccented, the RV has 237 cases in 114 pādas, and the AV has 48 cases in 18 pādas. Where the first is initial and all are accented, the RV has 206 cases in 46 pādas, and the AV has 101 cases in 46 pādas. Where all are interior and unaccented, the RV has 705 cases in 338 pādas, the AV in 46 pādas has, according to different readings, 92 to 94 vocatives, the printed text gives 94"

28d (In the accompanying list of passages) words are accented on the first syllable. The same word is variously accented, accentual variation is due to the variation in sense and suffix, some (cases) are exceptions, some optional

sabdhāni neuter in 33, 37. It does not qualify *padāni*. Neuter *sabdam* Bāṛhaspatyasūtra 4 3, known elsewhere also. Irregularity of gender M, BD p XXVII, Dhyanabindūpaniṣat, Bibl Ind ed p 28, Thomas, Bāṛhaspatyasūtra (Lahore ed) p 20, Akk Plur (-āni) von maskulinen a-Stammen, Luders, Epigraphische Beiträge, Sitzungsber 1913, Dec pp 994-1008, Thomas, Bhāsa and the acc pl masc in -āni JRAS 1924, p 105, L D Barnett, loc p 655

Same form has the one or the other value according to its accent. W 1148d, 1168c, 1168d, 1177a, 1184a, 1205, 1216, Reuter, KZ 31, 170-171, also 609-612, Johannes Schmidt gives a comparative study of the variation in meaning due to the variation in accent (Skt, Greek, Russian, Lithuanian), Festgruss an Bohtlingk, 104-106, Accent shift due to variation in suffixes Kretschmer, Indogermanische accent und lautstudien, KZ 31, 325-472, Kielhorn, Phil, pp 5-18 Śamkaran, Journal of Or Research, Madras (Accentual variation in relation to Semantic variation) Vol 9, pp. 307-318, 1936 January—March, pp 47-72

Mādhavabhāṭṭa's *Ṛgvedānukramaṇi* (Madras Univ Skt series, No 2) is the best native work on the subject

1 Cp 3h

2. Participles in accented *d* class make then feminines in -āntī or -atī. P 6 1 173, W 449d, 752d. This is negated in *rūṣatī* 'snarling', which W emends to *rūṣyati* or *ruṣatī*. Cp *ruṣāntīḥ* at 4.21 7

3 *rūṣantaḥ* 'shining' (?), (better snarling ?), Sāyana *ruṣantaḥ*, accepted by W, but against APr. For *rūṣat* cp L p 504

4 *dāsam* 'barbarian', *ādyudātta*, only once, *dāsā* (and *dāśī*) about 9 times. W everywhere 'barbarian'. Perhaps *dāsa* = *sūdra*, cp. '*dāsam* *varṣam*' Śāṅkh, 8 25 6, Weber, Ind Stud 10, p 4 n 1, 3, Geldner, Ved Stud III, p 96, Keith, Cambridge History of India, p 85, Datta, Origin and Growth of Caste in India, pp 60-63

5 Cp 3f and *bībhṛthaḥ* at 4 26 5, 6

6 Suffix—*-iya* is accented either *-iya* or *-iyá*, W 1214, M pp 86-87 Perhaps the peculiar accent differentiates the word as a proper name Cp L on 'didyut' p 368 Here the words are vocative *ādyudāttas*

7 Present subj of \sqrt{jiv} Accent regular Cp W 605, 736 Solitary occurrence *jivāḥ* (pl of *jivá*, W 1148, M p 82) 7 times

8 *hīmāḥ* 'winters' *hīmāḥ* 'cold' 7 18 2 W 1166a, Wüst, KZ 62, 276

9 *śrīmāḥ* proper name of *raḥṣas*, hence *ādyudātta*, solitary occurrence

10 *sāmāḥ* 'summers' (*sama*), *sāmā* 'summer', *sāmā* 'Yahr' without change in accent, Wa KZ 61, 198, *samā* 'the same' at 5 11 10

11 The derivatives in *-ka* with unchanged meaning show a variety of accent, e.g. *dhénukā* (*dhenu*) 'milch-cow'. W 1122f

12 *vāhaḥ* *Sāyanaḥ* 'bhārah', W 'carrying', Ludwig, 'hump', Deussen, 'the back' The word occurs only once But cp *vāhāḥ* 'draft-horse' (6 102 1), in the same meaning also at 3 17 5 and 6

13 *nīcīḥ* 'descending' (*nī*, *nī+ac*, *nī-ci*) regular L p 455, W 410, M p 98 *nīcā* an exception (to *nī-cā*) with adverbial shift of accent (Kretschmer, KZ 31, p 389)—*nīcāḥ* 7 times *Sāyana* 'avanim āncanti, i.e. *bhūmim gachanti*' goes against the APr

14 *turāḥ* 'quick' *turāḥ* 'strong' (W 1188a Wa II I 24a p 59), cp 3 16 2, 6 102 3 ('quick') 7 50 2 ('of the quick'), 18 3 48 ('with strong')

15-16 *vāriman* 'width' Difference of gender and accent without corresponding difference in meaning W 1168d, M p 128, *varimán*, masc, but *vāri-*, neut Wa II 16b p 20

17 *nāvyāḥ* 'recent', but *navyāḥ* (2 5 2) 'to be praised', only twice

18 *vīśyānām*, 'of the Vaiśyas', only once

19-21 Root class present participle generally —āt $\sqrt{śvas}$ and \sqrt{svap} may accent either root or ending W 631, M p 99 W emends *svāpan* to *svapán* against all authorities and the APr For *jāgrat* cp W 1012

22. *āndhaḥ* 'beverage' ('soma' Geldner, Ved Stud. II p 53 n 3, cp 'andho vīrye' VPr 2 34), but *andhāḥ* 'blind' at 6 129 3, 9 9 15; 11 3 34

23 *sābhyāḥ* 'fit for assembly', but at 19 55 6 (not noticed by the APr) all mss have *sabhyāḥ*, which W emends to *sābhyāḥ* followed by Lindenau The meaning at 19 55 6 may well be 'gentle'

24 *skāndhaḥ* 'trunk', but *skandhāḥ* (*skandhá*) 'shoulders' at 9 7 3, 10 9 20

25 *sāra* 'stalk', *Sāyana*, *siras* 'unwarranted' Cp *sarā* 'reed' 1 2 1, 3 1-5, 8 8 4, 'arrow' 4 7 4

26 Always *ādyudātta*

27 Cp 3f

28 *mītaḥ* (*mīt—*) 'props', but *mītāḥ* 'built', 7 83 1

29 *rāntiḥ* 'stay' (beside the more regular *rāti*, W 1157c), only once, but *ramātiḥ* (*d, itiyodātta* rule 33) 'satisfaction' 6 73 2, 3 (W *ramati* 1157 3 g)

30 Note the peculiar way of citing —*tam* for *vrtam vrtam* (*vrt—*) 'troop' but *vrtā* (*vrtā*, W 952) 'wrapped' in 12 1 52

31 *pākāḥ* 'simple', always *ādyudātta* (in RV, AV), from $\sqrt{pā}$ or \sqrt{pac} ? contrast *pākāḥ* 'pacanam' —*ghaṇ* *antodātta*

32 *bālāḥ* (= *vālāḥ*) 'tailtuft', always *ādyudātta* (in AV), *bālā—* child, *gana* to P 3 1 140

33 *yānān* 'roads', only *ādyudātta* in AV

ākṣa, primary derivative, denoting 'axle' (sam *asṛa*?) is accented on the first syllable

34-36 *ākṣa* 'axle', all cases duly registered, *ākṣā* 'dice' about 16 times At 7 50 9 *ākṣāḥ* 'dice' is vocative, hence *ādyudātta*, cp ex. 48 under 28h

On a different meaning of *aksa* cp Keith, AA p 175n 11

varā is accented on the last syllable, in the meaning of 'what is to be chosen'

On meaning cp Th Baunack, KZ 34, p 561 *varo varayitavyah* = 'varo varayitavyo bhavati' Yaska, 1 7

37-44 All the cases of *vāra* have been duly registered W renders the word by 'a wide way' at 7 3 1, 'boons' 11 1 10, 'width' 13 4 53, 'best one' 3 19 8, 6 67 2, 11 9 20, 10 2 *varā* 'suitor' occurs in 2.36 1, 6, 11 8 1, 14 1 8

29 *dvīṣaḥ* (pl of *dvīś*) is accented on the first syllable

dvīṣaḥ means *vidvīṣaḥ*, or 'iti yāvad vā' may imply that all cases of *dvīṣaḥ* are *ādyudātta*, and that they will not be rehearsed one by one For such a use of 'yāvad vā' cp under 35

Ex. 1 goes with this The rest are connected with 28d The word *dvīṣaḥ* happens to come in between the list and a rule has been formulated upon it and affixed to the passage, without, however, breaking the continuity of the passage-text, in which we can reasonably detect the remains of the UrAPr, (dealing with the Pada), which, like the rest of the Prātisākhyas, in their original form, must have consisted of long series of passages arranged in order to illustrate the various phenomena connected with *saṃdhi* and accent Cp notes on 73 and 196

Analysis —

1 *dvīṣaḥ* 'haters', against this cp *dvīśāḥ* ('haters?', Prāt expects sing) in 5 6 4, only once Cp L on *-īṣaḥ* (nom pl. 9 times, acc pl. 63) and *-īṣāḥ* (able gen sing 11 times, never *ādyudātta*) p 493

2-3 'being in season' (rtū, technical expression, cp ārtava), but cp rtvīyāḥ antodātta 'seasonable', 'belonging to the seasons' 3 20 1, 7 72 1. W makes the accent optional without variation in meaning. See 1214c, M p 87.

4-5 'vain' only twice, cp moghām 'vain' 7 29 1, a case of vibhūṣita?

6-7 Cp 2-3 under 28d brhāt, rānt, pīṣant (speckled), rūṣant and jūgat have exchanged their participial function for one almost purely adjectival, or substantial, but they retain the participial inflection. All these form their feminine in —ati only, thus brhātī, mahātī, prṣātī and rūṣātī. W 150c f, L p 501. Perhaps the shift of accent from ending to the first syllable is due to the shift in meaning.

Add pīṣatīm (13 1 21) to the list.

8 'the path' (Sieg, Gurupūjakaumudī, pp 97 ff, Oldenberg, ZDMG LIV, p 602, Pischel, Ved Stud III p 201). Cp pāthāḥ 'ye drink' √pā (7 29 1), only once.

9 'name of deer', cp 3h, (Wa II 16a p 20, VPr 2 25) only once. kṛṣṇā 'colour' about 20.

10 'with companion,' only once, but cp sakhyā 'by overtures of love', or adverbially 'vertraulich', instr of sakhyā.

Details. L p 336. Possible also is sakhyā 'by means of a female friend' (sakhī + ā).

11-12 'unfailing' 6 36 1, 13 2 36, 16 2 6 and 18 1 35. ajārah 3 19 1-5, 6 98 2, 9 9 2, 14, 10 8 44, 18 4 88.

13 'by day' (divā adverb, instr s divā, L p 479, Wa III 6 p 23) 5 7 3, 29 9, 30 10, 6 23 1, 128 4, 7 101 1, 8 3 1, 4 11, 5 22, 11 2 16, 16 7 10. divā 'by or with the sky' (instr sing of div—) 11 3 40, 12 1 63, 18 1 10 (Wa II 1 6 p 21).

14 'horse', root is generally accented with suffix —van, W 1169, M p 85. No variant.

15 'going in beauty', treated as a compound in the Pada, but cp subhā 'with brightness' 13 1 21, śubhé (dative sing) 7 106 1, 14 1 53 and subhāḥ 6 3 3 with accent on the endings.

16 The associative prefix sa— itself takes the accent in a possessive compound (W 1304f, exceptions 1304h). Cp sudhūra and sudhūr, Wa II 1 48a, p 109. In dhurā (9 9 19) and dhurām (5 17 18) accent is on the ending.

17 'tottering', (formation W 1188f), cp vithurāḥ (vithurā) 'quiverers' (vithura = —dh—, Geldner, Ved Stud III p 66 n 1), 7 95 1 under rule 37.

18-19 'work', but apās 'active', like yāsās 'beauty', yāsās 'beauteous', Muller, Pref to the Fifth Vol of the First Ed p XCII. tāras 'quickness', tāras 'quick' W 1151 2c, Wa II 1 6a pp 19-20.

20-21 'demon', ādyudātta in neuter, but antodātta in masc (W 1151 2c), 9 times. Wa II 1 6a p 20.

22-23 'enjoyable', for antodātta cp justā (justā) 'enjoyable' 2 36 1, 4, 5 7 4. Ordinarily we should expect —tā (W 952). P 6 1 129 prescribes option of accent without any variation in sense. The case may be, then of 'vibhūṣitāni'. For a direct antithesis between Mantra and Chandas seen in P 6 1 209-210 see Whitney, the Veda in Pāṇini, Giornale della Società Asiatica Italiana, VII p 248. Pat MBh II 191 24-25, under P 4 1 1.

24-26 (1) Adjective pára is ādyudātta, (Wa II 1 6 p 21, cp 'paraḥ pradhāne' VPr 2 27), páraḥ extreme' 10 10 14, páreṣām 'of adversaries' 3 2 6, 3 1 1, 2 1, 5 3 2, 20 3, páraḥ 'highest' 18 2 32. W paraḥ 'beyond' (emending páraḥ into parāḥ) against the APr.

(2) Adverb parāḥ is antodātta in —

3 8 4, 4 30 8, 5 7 7, 11 5 6, 6 45 1, 7 7 1, 8 2 12, 4 11, 9 1 21, 9 17-18 (W pára 'distant' against Prāt, which does not cite the case as ādyudātta), 10 25, 10 7 25, 11 1 29, 2 11, 5 10, 12 3 39, 14 1 32, 18 3 7.

27-29 'strongholds' (pūr-, pūr, pura, Pischel, Ved Stud I, 202ff, Baunack, KZ 36, 245-253), only thrice, purās 'in front' 1 27 4, 6 31 1, 40 3, 5 2 1, 8 5 17, 6 15, 10 8 7, 11 4 22. For a parallel case cp ādhvan 'path', but adhunā 'now' Jacobi, KZ 34, 286-287.

30 'a quarter', in a fractional sense accent is shifted to the first syllable. W 488a, 1215d, Pischel, KZ 34, P 570. For turīya 'fourth' cp 1 16 1, 31 3, 7 1 1, 8 9 14, 9 10 27, 14 2 3.

31-34 'skies' plural ādyudātta, only four times, divāḥ (sing abl or gen) antodātta about 62 times (Book 19 always omitted).

35-39 Occurrences of ādyudātta daiva have been accurately registered. For antodātta cp daivāḥ 'of the gods' 4 16 8, daivāḥ 'divine' 5 3 5, daivāḥ 'of the gods' 11 1 16, 25, daivānām 'of them of the gods' 11 1 23. Accent varies without change in meaning.

30a A vocative (at the beginning of a pāda is accented on the first syllable),

b daivam and daivīḥ always (on the first)

a has already been dealt with under 28b

b daivam occurs only once at 5 4 10, noted above (ex 36), its separate mention seems to distinguish it from devām occurring about 16 times (Cp W 1205 devā but daiva). daivīḥ ādyudātta in 3 23 6, 6 98 2, 9 4 9, 11 4 16, as voc in 1 19 2, 5 3 6. Both as nom and voc the word is ādyudātta, hence 'sarvatra'. At 12 3 32 W reads (followed by all) daivīḥ without apparent reason and against the APr devīḥ occurs about 19 times.

7 svādhtyam does not occur, and is probably a slip for sūktam occurring only once at 12.3.33, (op ex 8), and not otherwise recorded in this list

21-23 √svap and √svas are allowed to accent either root or ending, here the root bears accent W 631

32 brāhmana, neuter, or, in the sense of possessive, is accented on the first, on the last in the sense of 'caste'

(A) tasyedam = brāhmana, of the priest (cp rule 35) 'sacred lore' tasyedam exactly equates with P 1.3.120, cp note to 136 On the formation of brāhmana 'sacred books' cp Muller, Pref to the First Vol of the First ed, p VIII n 1

'tasyedam—antodāttam' is not indispensable in the sūtra and may be an addition from the margin The use of jāti in the sense of caste is seen first in Manu and other Smṛtis, which seems too late for the Prāt

jātiḥ—birth, specialised in the sense of 'caste' In Pat jāti means 'kind', cp MBh I 225, 229, 230, 303, 404, 406, II 206.8, 219, 225, 226-227, 250, III 106, 232, 322, 398, 413-414 jāti may mean 'caste' in —

a śūdrā cāmahatpūrṇā jātiḥ (Kāt MBh II 201), where Pat adds 'jātir iti vaktavyam | yā hi mahatī śūdrā mahāśūdrā sū ||

b rājño'patye jātigrahaṇam (Kāt on P 4.1.137, MBh II 249), where Pat adds 'rājanyo nāma jātiḥ ||

For difference between varna and jāti cp Senart, Caste in India, pp 128-129, Ghuryo, Caste and Race in India, pp 42 seq, jāti in the sense of caste in the Jātakas, l c p 80, N K Datta, Origin and Growth of Caste in India, p 4, traditional origin of jātis, op cit pp 6-8, Varna 'colour', basis of caste, Weber, Ind Stud 10, pp 10-12, Keith, Cambridge Hist of India, p 92

b All occurrences duly registered

c 12.4.15 has been omitted from the list, and thus, the reading brāhmanāḥ, with accent on the last, has been ensured against the prevailing authority of the mss W correctly adopts antodātta

d At 12.4.20 W implies in Trans —

devā vaśūm ayācan mukham kṛtvā brāhmandm, with accent on the final, although mss authority, followed by SPP and Lindenau favours brāh— The correctness of his suggestion is ensured by the APr, which omits the case from the list of ādyudātta

In b and c the APr rejects the prevailing authority of the mss brāhmanā, accented on the final (W 1208b) occurs about 77 times

33 (The following) words are accented on the second syllable The same words are variously accented, accentual variation is due to the variation in sense and suffix, some are exceptions, some optional

The list of words stands in the rule, otherwise the scope of the rule becomes unlimited

Analysis —

1 asthībhyah, solitary occurrence, not found in RV L prefers asthābhyah (asthān—āsthi) p 397 Cp dādhi—dadhān, sākthi—saktān, ākṣi—akṣān, āsṛt—asān, yākr̥t—yakān Wa III §157a p 303

2 karśāpha only once, cp visaphā in the same line with accent on the final Meaning obscure Were they possessive, as Sāyana takes them 'kr̥śāsaphasya, vigatāsaphasya' we should expect accent on the initial, W 1305a

Contrast can also be meant with karśanāḥ 'amulet' (1.10.7), where W. proposes either kr̥śanāḥ or karśanāḥ, (so Sāyana) against all authorities

3 See 2 under rule 29

4 rohītam (rohīt) 'doe', only once, but rōhita 'ruddy' 45 times

5 varṣmāṇā 'with summit', also varṣmāṇam (7.14.3) Contrast with vārṣman (locative) 3.4.2 and vārṣma 4.22.2 A case of vibhāṣita, cp 15-16 under 28d varṣmān masc, but vārṣman neut Johnsson, KZ 30, p 419

6 kṛmīnām 'of the she-worms' (kṛmī from kṛmī like sakhi from sākhi, W 344a, 1156a), contrast with kṛmīpām 'of the kṛmīs' at 2.31.3, 5, 32-4, 5.23.8, 13, kṛmī, 31 times On kṛmī and kṛmī cp Bartholomae, Zur Kenntniss, pp 67-68

7 arāru 'inimical', only once, probably a proper name Cp asiknyā=niā RV 10.75.5, proper name, elsewhere āsikni Wa III §5 c p 15 note

W, following the prevailing authority of the mss accents (āraru) on the first syllable, which is against the APr and MS 4.1.10.13.7, which tells a legend about arāru and accents it on the second W correct at 1192a

8 amāti (√am+ā+ti) 'light', W amāti and āmatī 1157.3.2 Contrast āmatīḥ (=a+matīḥ W 1287d) 'misery' 10.2.10, āmatim 4.10.3, 7.50.7, 12.2.48

9 ramāti 'satisfaction', 'action noun ramāti, agent noun rāmatī W 1157.3.g Contrast rāmata-yah 'staying' 7.75.2, rāntīḥ 'stay' ex 29 under 28d Note Ujvaladatta (4.63) rāmatī, but Nrsimha, (Svaramañjarī) ramāti Kielhorn, Phit, p 17

10 See ex 15-16 under 28d

11 vasāvyaḥ 'with good things' (vāsu, Av vañhu, Gr eū?, Meyer, KZ 24, p 236, eū-sū, Zubaty, KZ 31, p 54) Formation MBh II 335 on P 4.4.140 Contrast with vasavyaḥ (W 1212.4.b, vāsu und vasav-yām 'gut' Wa III §176 p 344) found in the corresponding TS 1.2.13.2, MS 1.2.9.19.7 Corresponding SV has vasāvyē Negation etc. to be implied of W 1212.3.e

12 'wrapped in ūvakā', 'water-natured' (udakā), only once, both possessives, in both the accent of the prior member (W 1302) is negatived

13 *saptātha* 'the seventh' belongs to the older language (opta, Krietschmer, KZ 31, p. 363), in the later *sapta* W 483c, Loumann, KZ 31, p. 23, Wa III §169 p. 333

14 *cittibhiḥ* 'by thoughts' (from *citti* or *cittin*?, *cittinaḥ* 3 20 5?) Contrast *cittih* 'intention' 5 6 10, 24, 1-17, 6 11 1, 11 1 6

15 a *anāgāsaḥ* 'guiltless' (an+na+gī+s, in this case an exception to W 1286b, i.e. āna—)

b *anāgāsam* (2 10 1 8, 10 1 18) not noted by the APr, hence doubtful

c *ānāgasaḥ* 'guiltless' 7 6 3, 31 1, 83 3, 9 5 2, 16 6 1, regular Cp W 1301 b

16 *tarūnakam* (*tāruna*) 'young shoot', unmistakable connection between accent and lengthening may be noted in —

palījakam (8 6 12 = *palitakam*, so Paipp., just not unknown, cp Oortol, Syntax, p. 12) from *pālita*, *madhūlakam* (1 34 2) — *madhulā*, *śyāmāka* (19 50 1, *śyāmāka*, Plnt., 2 23, 3 18) — *śyāma* (Jacobi, ZDMG 47, pp. 574ff, Wa I § 251 b), *ṛkṣāka* (18 2 31) — *ṛkṣā*, *dūṣikāḥ* (16 6 8) — *dūṣi*, *māhīlukā* (10 10 6) — *māhi*, *mandūkam* (7 116 2, *māndu*?), *kambūkān* (11 1 29, *kāmbu*?), *sālūkam* (4 31 5) — *śīlu* (in *śīludam* 8 6 17) etc Cp however, Pischol, Der accent des Prakrit, KZ 34, pp. 568-576

17 *anāni* 'two churning sticks', only once, (L p 371) Contrast with *āranī* 'ārtikānī rūkṣaṇī' 7 108 1, *āranim* 'trouble' 1 18 2.

18 *ayūtam* 'myriad', (W 1281 b, Wa II 1 93b p. 226), but *ayutāḥ* 'unrepelled' 19 51 1

19 *sikyākṛtaḥ* 'sling-made', only once, but *sikyāni* 9 3 6 *śikyā* — in compound, otherwise — *yā* = *īā* W 1212 a with 1210 a

20 a *vivāsvataḥ* only once *vivasvataḥ* 18 1 53

b *vivāsvān* (18 2 32, 3 61, 62) not noted, because *vivasvān* does not occur in AV

c No variation in meaning or gender Wa II 1 § 6 b, p. 19, L p. 519

21-22 The case is interesting APrM reads — *pathibhyo nā jānayaḥ pāriṣvaje*

adding *ṣa* on the margin, thus = *pāriṣvasvaje*

a *pathibhyaḥ*, a patent blunder for — *tī* —

b The citation, as one unit, does not occur, it can only be divided as —

1 *pathibhyo nā jānayaḥ śumbhamānāḥ* (5 12 5),

2 *pāriṣvasvaje* (?), *pāriṣvasvajé* (6 8 1, only once)

1 cannot be meant, *pāti* occurs 104 times, always *ādyudātta*, cp L p. 397 *jānayaḥ* is *ādyudātta* even in the APrM

2 cannot be meant, it is repeated on the final, and not on the second APrM must be correct, and the intended reading should have been —

(*magah*) *pātibhyo jānayaḥ pātibhyo*

Here all the units have *pātibhyo* which is ensured by the APr, although corresponding RV (10 10 10) has *jānayaḥ* and *jant*, repeated on the second, is not quotable L p. 397

For *jant* cp 5 12 5, 7 19 1, 12 2 31 13 1 1 *jantye*, though ensured, is an old traditional error

14 Of several 'sacred' texts the APrM refers to the *Prātisākhya* in the *Prātisākhya* —

The rule is suggested —

a The construction of the double *śa*, it should,

better, have been 'dāṭya' let us translate

b The presence of 'sacred' texts, the syntactic function is obvious, the rule, therefore, demands special treatment

We have seen at 32 that 'sacred' part of that rule is a reference to P, and the 'sacred' part is used there in the sense of 'according to a certain rule', a usage peculiarly favourite with Indian grammarians. In the same sense it occurs at 136, where 'utama utameya' may be a reference either to CA or to RPr. And thus, having established this usage in two sūtras, we may try it in others where the word *śa* occurs, but has little justification for its appearance

śa occurs in 'ekāro vibhaktiādesaḥ chandasī' (59), which explains that, in such and such passages the *śa* stands for case-terminations, adding that, this happens according to the rule 'chandasī', i.e. 'in the sacred text'. Now, a rule of this complexion does not occur anywhere, and the intended reference must be P 7 1 39, which does prescribe *śa* for case-terminations, without, however, specifically adding 'chandasī' to it. We shall see (under 82) that Vedic grammarians adopt peculiar methods for citing their authorities, (Müller, Preface to the Sixth Vol of the First ed of the RV, p. cxxi) and that, they sometimes even delight in making their references obscure and far-fetched. And though the word 'chandasī' does not definitely occur in P 7 1 39, it is, nevertheless, implied there from 7 1 38 (*kyāc chandasī*), and the Prāt, instead of referring to the rule by quoting its actual opening word, does so, by quoting a word, that stands at its beginning, not as a unit, but only by implication

But the matter does not end here. We know that the practice of referring to other authorities by directly quoting their actual statements, has no parallel in the Prātisākhya. Besides, the rule demands no more than the bare statement 'ekāro vibhaktiādesaḥ', although this type of word-analysis may, in itself, be ruled out as a thing foreign to the Prātisākhya proper. Moreover, the APr, as a whole, is expected to deal

with a particular śākhā or śākhās of the AV, and not with any other Veda, least with the Bhāṣā, hence it need not, and must not specify the scope of its rules by 'chandasi', and it does not do so in the rest of its rules.

What I suspect, therefore, to have happened in the case of this rule is this, that the Brahmins, while studying the old APr-rule, (ekāro vibhaktiādesaḥ, which being nomenclatory, needs to be supplemented either by Prāt or P) put down, for the sake of reference, the full rule of P on the margin, and this was, in course of subsequent copying, incorporated into the text, thus giving our rule some such form —

ekāro vibhaktiādesaḥ | chandasi (7 1 38) —supām sululpūrvasavānācehayaḍyāyājālaḥ (7 1 39) iti ||
i.e. in these words of the Pada, e stands for the case-terminations, the e is substituted according to the rule 'in the Veda'.

It was in some such form that the rule came down to the abbreviators, who, while shortening the text, struck off the actual P-rule altogether, but allowed, by a curious oversight, its anuvṛtti portion (chandasi) to remain.

A similar process of successive handlings can be detected in rule 31, where the word *iti* seems unjustified, and its syntactic function is far from clear. At some stage—and this was by no means the first or even the second—the rule should have been —

akūrāt pratiśedhāt param udāttam ajarādīnām |

Like the rule discussed above, this also is nomenclatory and requires to be supplemented either by Prāt, or P, and since no such rule is found in any of the Prātisākhya, help was taken from the latter and his prescription (6 2 116) was noted on the margin, which, in course of successive copying, got mixed with the text, giving, thereby, to our rule some such form —

akūrāt pratiśedhāt param udāttam ajarādīnām,
nañō jaramaramitramṛtāḥ iti ||

It was in some such form that the rule came down to the abbreviators, who struck off the P-rule altogether, but allowed, by a curious oversight, (cp 125, 126) the word *iti* to remain there.

Thus, we have seen that the rule, in its available form, has had a varied Shicksale. But the matter by no means ends there. We can go a step further and argue that it is no business of a Prāt to deal with this type of word-analysis. Besides, the purpose of the rule can be better served by saying that ajāra etc are accented on the second syllable, which is exactly what the context requires (cp 33). Moreover, we do expect from a sūtra work to be strictly brief, which 'akūrāt pratiśedhāt param udāttam ajarādīnām iti' is certainly not. The use of ganas

can be hardly tolerated in an original Prātisākhya, and we do not find any in the RPr, TPr and barring a few exceptions in the VPr. The same must have been the case with other Prātisākhyas including ours. Besides, we shall see (at 73 and 196 etc), that the Ur-APr was composed of the AV-passages, arranged in its own peculiar method, in order to illustrate the Pada in them, and that, traces of such rules are found even in the available APr. And all this, when viewed in its logical sequence, leads us to postulate some such form for the present sūtra —

ajaram-amaram amṛtam-amitro'bhrātara 1 v ā —
dṛṣṭo'sūrtam ajānaye'sūtikāḥ |

(dvitīyodāttāni from rule 33),

which well fits in the scheme of the original Prāt literature, and is quite in keeping with the general style of the RPr, TPr and VPr.

We have repeatedly seen (at 14, 136 etc) that the nomenclatory APr-rules have been supplemented and explained in the light of the prescriptive rules of P, and the same may have happened with regard to the postulated rule, so much so that the later grammarians, instead of taking the rule as a list of dvitīyodātta words—which it is undoubtedly meant by the context—have put upon it the interpretation implied by P 6 2 116, irrespective of the fact that such an analysis of words does not fit in the scheme of a Prāt.

It is noteworthy in this connection that the commentators on grammar—particularly on the Prātisākhyas—do not repeat, in their comment, the whole list of examples occurring in the rule, on which they happen to be commenting, and that, in such cases, they cite the first example and dispose of the rest by adding—ādīni or ādīnām. This process, when applied to the paraphrase of the postulated rule would give us some such thing —

a ajaram-amaram-amṛtam-amitro'bhrātara 1 v ā —
dṛṣṭo'sūrtam-ajānaye'sūtikāḥ | (main rule)

b akūrāt pratiśedhāt param udāttam ajarādīnām | nañō jaramaramitramṛtāḥ (P 6 2 116) iti |

(On the margin 'dvitīyodāttāni' of the context forgotten)

b was first put on the margin, but, in course of subsequent copying, became incorporated into the text and got affixed to the proper rule.

But to the later grammarians, who prided themselves in believing 'ekamātrālāghavena putrotsavam manyante varyākaraṇāḥ', it seemed rather ridiculous that the main rule should be so long and its paraphrase so brief, they, accordingly, reversed the order of the two, turning the brief paraphrase into the rule and relegating the list of words—that once formed the

21 yāmām 'yamasambandhi' (yāma-yāmā accented expected on yā-, W 1208 b, see vāsantā from vasantā) W proposes 'yādy āmām', accepted by Bloomfield, AJP XVII, 128 APr yāmām goes against such a division Contrast yāman 'path' 10 2 6

22 yātudhānīḥ, twice, like kalyānī from kalyāna W 355 b

23 dharunī, cp above, formation Sāyana on RV 1 121 2, Muller, Preface to the Sixth Vol of the first ed p CXX

24 havyā is antodātta in the sense of 'hotavya' √hu 'to sacrifice', occurrences 23, havyā ex 6 under 30b

25 upahavyām 'oblation', only once Mss are divided between —havyām and —havyām, W adopts former, the latter ensured by the APr, the text should be, accordingly, corrected

26 a vedā 'darbhāmustīḥ', once, contrast veda 'knowledge' 4 35 6, 10 8 17, 15 3 37, also vēdas 'possession' 4 31 2, 5 20 1, 10, 6 66 3

b Contrast also pārasūḥ 'rib', (pārsu in TS 3 2 4 1) and second parasūḥ 'axe', the first 'rib' only here, second also in 3 19 4, 7 28 1, 8 1 21, 11 9 1 SPP both parasūḥ? Formation and meaning of both Wiedemann, Beiträge zur Kunde der ind Sprachen, 1904, pp 11—17

27 pāthāḥ 'drink', once, pāthaḥ, ex 8 under 29

28 Contrast vithuraḥ, which W, followed by Lind, emends into vithurāḥ, ādyudātta ensured by APr in 17 under 29 Text should be, accordingly, corrected

29 hastinī 'female elephant', once, contrast hastinī 'having hand', accentual shift due to proper name L p 368

30 padā about 30 times, pāda 9 8 21, 10 7 39, 14 1 60

31 māsāḥ (mās—) 9, māsa about 18

32 vardhayad-varḍhamānā, so all the mss, confirmed by APr, obviously taken as a compound and accented according to W 1270, an old traditional blunder, rightly emended by W in vārdhamānā For analogous case see 15 under 29 with W in Trans

33 dvibhāgadhānām, compound, (dhāna)

34 ganā, always antodātta, cp 4 13 4, 15 4, 6 118 1, 13 4 8, reason for citation not clear

35 udumbalāu 'copper coloured', only once, but udumbalām 8 6 7, a case of vibhāṣita?

36 yatāḥ 'gachataḥ', √i, once, contrast yātaḥ, adverb, about 18

37 vyāpithā (only once), nearly all mss leave it unaccented, W adopts vyā— (vi+ā—) in accordance

with the usual accentuation of such forms But vyāpithā (antodātta) ensured by the APr, and is so read by some of SPP's authorities The text may be, accordingly, corrected For vyāpitha cp 13 3 30, only once Note that the APrM leaves the word unaccented, as other mss do

38 vācāḥ (vāc—, abl gen sing), 14, contrast vācaḥ (nom acc pl of vāc) at 7 43 1, 10 8 33 See 32—34 under 29 vāc—about 69

39 nabhasāḥ 'clouded' (nābhas-a-), but nābhasaḥ 'of the cloud' 6 79 1

40 At 18 4 14 W reads nābhasaḥ, without any variant, perhaps by an oversight nabhasāḥ (adjective) ensured by the APr and well fits in the verse The text may be corrected into nabhasāḥ

nābhas about 19

41 bhavārudraḥ, in several devatādvandvas the double accent is wanting, while yet the double accent designation of number is present W 1254a

38 lāvyā is accented on the final, when specific appellation, except that of a text

Cp W 1211 a

antodātta only twice, ādyudātta at 5 1 5, 11 2 3, 8 3 20, 9 10 9, 10 8 32

39 dakṣinā, with a taddhita suffix is accented on the final a Marginal 'ataddhītāntam' wrong See also 26, where wrong examples are noted on the margin, the list should go under 28

b Suffix —āc P 5 3 36, accent W 1177b, 1212a, Wa II 1 §6 p 21, III §36 a p 87

c 18 1 42 dakṣiṇā, so all mss, ensured by APr W rightly corrects his edition

Contrast dakṣiṇā 'southern quarter' 3 27 2, also at 4 11 4, 11 7 9, 18 4 50, ādyudātta dakṣiṇa or —nā about 41

40 āśām is accented on the final in the sense of desire

Accent Phīḥ 1 18, only once, āśā 'dik' 11 times

41 arvācinām is accented on the final, may be, it is formed with another suffix

arvācinām, 'hitherward', 1, arvācina 'since' (new?) 10 5 2, only once

praticināḥ, 'meeting', 1, praticinaḥ 'turned toward' 9 3 22, 10 1 6, 12 2 5, 4 8

Accent optional in both W 1223a

praticāḥ 8 3 6, only once, praticah 3 1 4, 5 8 7, 6 32 3, 7 108 2

In the RV, if the stem is accented on the root syllable, the accent remains there in the strong cases (pratyāñcam), and also in the weak (prāci), except when the vowel of —ac unites with a preceding i or u to i or ū (this happens with the oxytone stems), the ending is accented (praticāḥ)

These rules do not hold good for the later texts Thus the AV has anūcaḥ (3 1 4) against RV anūcāḥ

(3 30 6) L pp 455,459 W 410, Wa III §6 p 19

The *vā* in the rule shows that the Prāt itself is not sure about the cause of the accentual variation here.

42-43 mahó devásya means mahtó devásya, the letter *t* is elided, and the final syllable receives accent

Last is accurate

In 3 mahás=mahataḥ, so Sāyana W takes maháh from mahás and renders 'great', nom sing? mah-áh nom pl Wa III, §138 a, p 251

mah = mahat, like śepa = śepas, (rule 150) paru = parus (rule) 200

44 a (Compounds made with the passive participle have accent of their prior member
Cp W 1273, 1284

b kaviśastām etc form exceptions

Abridgment omits the list, i e the main rule

Examples 1,6,9 W 1273 b, Reuter, KZ 31, p 590, 594, 597

Ex 3,4,5,6,10 W 1284 b

In 2, mss differ in dyāvāpṛthivī (unaccented) and dyāvāpṛthivī (antodātta), the latter is ensured by the APr, although the APiM leaves it without accent, W dyāvāpṛthivī on the basis of a single ms

Note that dyāvāpṛthivī does not fit in the list of words formed with passive participle, an interpolation?

45 (The following words are) toneless, the same word is variously accented, accentual variation is due to the variation in meaning and suffix, some are exceptions, some optional

46 Verbs looking like nouns

Last accurate

1 dhanva 'run', occurrence 1, not occurring in the later literature Arnold, KZ 34, p 306, dhānvan 'dhanus', 'plain' (Wa III, §161a, p 318) 11 times

2 dasa 'bite' √damś, 1, dáśa 'ten' 14 times

3 ayaḥ √1, subj, 1, éyaḥ 'dark metal' 5 28 1, 5, 11 3 7, 18 3 22

4 eṣaḥ √eṣ, subj, 1, eṣáh, pron, about 60

47 kam, a particle, is toneless

W 1111 a, 1122 b

List accurate, kām (Delbruck, Synt Forsch I 84 ff V, 503), pron and otherwise 14 times

kam is toneless three times It is indeclinable, pronoun, and a synonym of happiness

48 yathā, as a particle, is toneless

It is toneless four times It is indeclinable

yathā is toneless in Veda, when used in the sense of *iva* after a noun forming the subject of comparison W 1101 b, M p 82 List is accurate, yáthā 166 times

49 Verbs looking like prefixes

duḥ occurs twice ava three times, these (ava) have a-vowels (va=ava), one should make them toneless

Mark that the verb is the sign of the prefix, in two *durs* the augment is elided

tāni kuryāt=tāni ava-padāni anudāttāni kuryāt, tā=tāni, nikuryāt=nicikuryāt?

vidhyupa=viddhi+upa—

Better —sargasthalīngam=upasarge sthitam hīngam (a-vowel) yasya

bhūtakaraya=bhūtakaranasya=augment, cp CA 34 9

The list is accurate

ava (úd+ava, and prá+ava) 3, áva 31

dur, √dā, root aorist inj, 2, áduḥ 5 25 9, 11 1 17, aduḥ 2 36 7, 6 100 1, 14 1 50

50 Vocatives with accent

Cp 28b, Haskell, JAOS 1877, pp 57-66

Exception is made in case of daivīḥ sat etc

Par W 314 a, special reference to daivīḥ sat Pat on Kātyāyana 'vibhāṣitam viśeṣavacane' to P 8 1 19

Analysis —

1 ṣaṭ only once, ṣāt 22

3,5,6 dyāvāpṛthivī toneless, because it does not stand at the beginning of a pāda

4 asmaī dyāvāpṛthivī occurs in —

(1) 4 22 4, where dyāvāpṛthivī is toneless according to mss and editions

(2) 5 95 5, ūrjam asmaī dyāvāpṛthivī adhātām, where mss are divided between dyāvāpṛthivī and dyāvāpṛthivī, but W adopts dyāvāpṛthivī on the authority of a single ms, he may be right, if we limit the APr 'asmaī dyāvāpṛthivī to 4 22 4, which is allowable

The list, otherwise, is accurate Voc dyāvāpṛthivī in 2 12 5, 16 2, 4 26 2-6, 5 14 12, nom dyāvāpṛthivī about 51

2 Two points are interconnected —

a Majority of mss, with all editions, read barhiḥ nom, while barhiḥ, accentless voc is ensured by the APr

b All the mss vṛjyase, while W vṛjyate on the basis of the corresponding RV 10 110 4, VS 29 29, MS 4 13 3 202 1, KS 16 20, TB 3 6 3 2

If barhiḥ voc is acceded to, vṛjyase automatically is secure, and may be adopted in the text

barhiḥ (nom acc) 23 times

51 (The following are) excepted, (even though) they stand at the beginning of a pāda

Both vocatives and verbs are meant

Analysis —

1 All the mss vyāghra, unaccented, ensured by the APr, yet W (followed by Lind, Haskell, JAOS 1877, p 58, L p 432) vyāghra (vi+ā—), in the first ed vyāghra wrong

2 parjanya, without accent in all mss, and so W Doubtless either mārutāḥ or parjanya is an intrusion, so the metre indicates

3 duhāthām toneless in all mss and editions TB 2 4 7 8 prefixes sam to duhāthām, probably it is

the loss of that prefix or some other that causes accentlessness of *dubāthūm* at the beginning of a *pāda*. The metre requires the prefix

4 *pāpman* toneless in all the mss, so ensured by the APr, yet W *pāpman*, followed by Lind and others

5 All authorities *apāmārga* toneless, so ensured by the APr W *āpā*—and so is VS 35 11

6 *yāhi* enclitic in all mss, except two of SPP's, so APr W accents according to RV 3 45 1, SV 1 246, VS 20 53, TA 1 12 2

7 Majority of mss *īpāhi* toneless, ensured by APr W *īpāhi*, so Lind

8 *yamā* as voc, ensured by the APr, is followed by the prevailing authority of the mss. APr W *yamā-rūḥasu* agrees with some mss. Confusion of palatal and dental. Oertel, Synt of Cases, p 12. W reads *yamā-rūḥasu*, compound

9 *agne*, toneless, because a *pāda*-division before *juṣānīhi* gives an *anuṣṭubh* *pāda* followed by a *tristubh*, while one after the same word, gives a *tristubh* followed by an irregular combination of syllables. Cp W Trans

10 *hṛtye* toneless. The verse is 10+10 (+c and d 8+8+8=44), and being scanned thus *hṛtye* does not stand at the beginning of a *pāda*

11 *asau* in all mss, ensured by the APr. Cp also 49 under 25b. W *āsau*

In 2, 3, 9, and 10 the reason of tonelessness has been shown by W. In the rest it is yet obscure, the text should, nevertheless, go with the APr

For reasons of tonelessness of a vocative see Delbrück, Ind Syntax, 34 f, Hirt, IF 9, p 285

52, (The following) words have circumflex at the beginning

Read *jyāke-jlāke*, *hā*=*kua*+*iva*, *svān*=*suan*, *svār-suar*

jyāke=*jyā*+*ka*. W 314b, L p 432, Wa KZ 1907, p 314, Haskell, JAOS 1877 p 58

For the rest W 84b, M p 81, Wa I, §247 b, p 289

53 These are monosyllabic circumflex

Monosyllabic only in appearance, read *dīaus*, *nīan*, and *nīak*

dīaus Müller, Chips 4, pp 210-211, Brugmann, Grund I p 539, Hirt, Ind Akzent p 21, Wa I, §247a, p 288, Kretschmer, KZ 31, p 357, Haskell, JAOS 1877, p 58, W JAOS 10, p CXXVI, 314b, 360e, CA 2 74 note, L p 432, M p 81

nīan, *nīak* W 83 b, 409 b, L p 456, Wa III 126 b p 230

Mixture of monosyllabic and dissyllabic Wa III §122 f, p 225

54 (The following) words are grave and circumflexed

In these the grave is followed by circumflex. The point is that *-yā* in them is *īā* and not *īā*, details W 1212 3,4, Reuter, KZ 31, pp 530-543

Without entering into details the list may be analysed as follows —

—*yā* from —

1 Consonant stems 4, 5, 7, 12, 18, 19, 24, 25, 27, 28, 29, 40, 42, 46, 53, 69, 73, 84, 89, 93, 104, 106, 112, 113, 114, 119, 120, 121=28

2 —*a* stems 3, 8, 9, 10, 11, 13, 16, 25, 34, 37, 39, 41, 56, 57, 59, 63, 64, 65, 70, 74, 78, 79, 81, 83, 86(?), 87, 92, 96, 98, 99, 105, 111, 117=33

3 Stems in —*u* 6, 30(?), 54, 82 =4

4 Gerundives in *yā* 2, 14, 15, 20, 31, 38, 43, 46(?) 48, 67, 68, 71, 74, 75, 87, 97, 102, 106, 108=19

5 Gerundives in —*tavyā* 45, 50 W Trans of the Amer Phil Assoc 13-15 p 119

6 *yā* used to form a compound 1, 21=2

7 Declination of —*i*, or —*ī* 17, 23, 35, 36, 44, 46(?), 51, 52, 58, 60, 61, 77, 85, 88, 90, 95, 100, 109, 115(?), 116, 123, 124, 125, 127=23

8 In —*u* or —*ū* 22, 44, 49, 55, 62, 76, 80, 94, 103, 107, 118, 122, 126, =23

9 Doubtful *abhvām*, 44, 110, *tangalavā* 72, *barjahyē*, 101=4

44 contains two, i.e. *abhvām* (doubtful, Geldner, Ved Stud III 117-118) and *arāyyāḥ*, noted under 7

Total 127

(7) 7 corresponds to the C series of L, the —*i* of these words is always accented and never gunated. For the very reason that it is accented, the individuality of the vowel is fairly preserved. These words shift the accent to the ending. Details L pp 366-370, 375

(8) The same applies to —*ū*. Details L pp 401-402, 435

55 (*arāyyāḥ* etc.) having two *y* letters, are circumflex at the final (the rest is grave)

The point is *arāyyās* (*arāyī*, from *ārāya* 'demon') = *arāyīas*, and not *-īās*, i.e. the accent is not thrown forward on the ending. It may be noted that the rule applies to *arāyyāḥ* alone, without however, interfering with the continuity of the rest of the list. The example *arāyyāḥ* happens to come in the middle of

the list, and a rule, directly touching that, has been formulated and affixed to it. In fact, these lists of passages are the original APr-rules, the bare onigmatic words passing by the name of sūtras have been formulated on these lists and have, in course of various handlings, usurped their place, relegating them (i.e. the passage-sūtras) to the position of the comment

Cp note on 34, 73, 196

56 The form *tanv*, not compounded, in all genders and numbers (is svarita), *tanvōpa sprśata* is an illustration

The word (*tanū*) retains its accent on the final in both the forms (i.e. *tanū* and *tanū*, Johansson, KZ. 30, p 412) and does not throw it on the ending, and the result is an invariable svarita Cp L p 402, W 356 b, 358

The forms are *tanvām* 5, *tanūam* 20, *tanvā* 5, *tanvā* 10, *tanvā* 7, *tanvā* 7, *tanvāḥ* 1, *tanvās* 14, *tanvām* 1, *tanvās* 10

57a Four, out of the (five) strong cases, preceded by a theme, ending in acute (—i) are of *kṣaipra* variety, through *y*

b Throughout the declension, if the theme is —i

kṣaipraḥ = the circumflex arising upon the conversion into a semivowel of an acute vowel before a grave CA 3 58, W 84a, M p 80 For *kṣaipraḥ* instead of *kṣaiprāḥ* cp note to 82

pañcapadi = strong cases

antodātādinti = *antodātāḥ* (i+am) *ādri yeṣām tāni yāt* through *y* letter (i+a=yā), *vilidhī+am* = *vilidhiam* = yā— Cp L p 479 top

b Better *ūkāṁasya* Cp CA 3 60, also 32, with 72

The rare termination —ū has the power usually to hold its own accent, even before the ending of a weak case, and the resulting final syllable thus becomes circumflex See L p 407, W 355c, CA 3 60, Kretschmer, KZ 31, p 332ff Formations in —ū F Johansson, KZ 30, p 402

57b *urvārvāḥ* etc form exceptions

All these exceptional forms have a heavy ending, while of those, which exhibit the circumflex accent, the ending is light in every instance, except but one, i.e. *tanvām*, which has been specially noted above Cp W CA 3 60

śvaśuraḥ śvaśrvāḥ It should be noted that both CCA and APr read *śvaśuraḥ śvaśrvāḥ*, where *śvaśuraḥ* has little bearing on the topic, except that it might show the masc form *śvaśura* (of *śvaśrū* Johansson, KZ 30, p 408, Kretschmer, KZ 31, pp 416-447), and *śvaśrvāḥ* has no provision in the list *śvaśuraḥ*, therefore, may be *śvaśrvāḥ*, but more probably it is an intrusion from the margin, where it was first put on to bring out correspondence between APr and P

'*śvaśuraḥ śvaśrvā*' (1 2.71), although that rule has absolutely nothing to do with the subject in hand Attempts to bring out far-fetched connection between the two are not rare, and, in fact, barring a few quotations from P, all references to his sūtras are, strictly speaking from the point of view of the traditional grammarians, void of point Cp reference to 3 and 14 and note on 34 This illustration alone should suffice to show as to how Pāṇini's interpretation was forced on the Prāt first on its margin and then on the text itself

Here ends the first Prapāthaka, with the twenty-second (*Kandikā* ?), the latter has not been specified anywhere in the MS

PRAPĀTHAKA II

58 The rule records 59 passages without specifying anything about them The passages may be analysed as follows —

1 *ābhagam*, compound, cp. 3e *ā bhāgam* in 18 1 23 RV (4 29 3) *pra disam* may be corrected into *pradisam* Bloomfield, Concordance

2 *ādhisrite*, comp, *ādhi srité* in 13 1 37

3-4 *vimṛdhāḥ*, comp Wa II 1 48a note p 109, Debrunner, BSOS 8, p 494, accent anomalous L p 477

mrđhaḥ, separate 10 times

5-6 *visvāhū* and *visvāhū* are not divided in the Pada of the RV and AV In TS both are variously divided Weber, Ind Stud 13, p 56

7 *prāpitāḥ* 'āpyāyitāḥ' 'drunk of' = RV 7 41 7 = VS 34 40 = *prapīnāḥ* TB 8 9 9, ApMB 1 14 7 *prāpīnāḥ* in AV 12 3 41

8 *prāpitām*, *prāpīnām* in 7 15 1

9-10 Cp CA 4 45, with CCA

11-12 *īyākṣamānāḥ* 'yaṣtum icchantāḥ', *īyākṣ* rare √*yaḥ* and not √*ś* MBh III 14 on P 619 confusion of *kṣa* and *kṣya* note to 173

13 *ekaja tvām*, two words and not one Cp CCA 4 26

14 *mahī tvām*, two words and not one as taken by W and SPP Cp CCA 4 26

15-16 *jyotaya* and not *dyotaya*, *jyot* only twice, *dyut* in 4 12 2, 23 5, 7 14 2, 62 1, 12 3 22 Confusion of *d* and *j* Oertel, Syntax, p 12, BLE II p 85, Sköld, Nir p 180

17-18 *kanyālā*, occurring only twice, with *udātta* and not *svānta* as expected Cp *kanyā* under 54

vṛṣanyānti Raghuvamśa 12 32, *vṛṣaṇa* Wa II 162 f p 321

On *kanyālā* the *Kārikā* occurs —

- a *kanyālā*, in the sense of suffix *at*,
- b here the sv *ṛita* (of *kanyā*) is elided,
- c 'a suffix is accented on the first', this has been taught,
- d *usatīḥ kanyālā imāḥ* (is an illustrative example)

This means that *kanyālā* = *kanyā*+*āla*+*ā*, the accent of *āla* suffix ousting the svarita of *kanyā*

Cp however *kanyānā* RV 8 35 5, interchange of *n* and *l* is not rare Wa I § 175c p 196

atpra—not clear, may be *anpra*—, cp P 5 1 38
pratyayasyādīḥ can not be a reference to P 3 1 3, which reads 'ādyaudāttas ca', the sense, however, is the same

APrM *kanyayā* is a blunder for *kanyālā*

—*āla* (in *anala*) O Schrader, KZ 56, pp 125-127

19-20 *sākhāyā* (= *sākhāyau*) only twice, *sākhāyau* in 6 42 1, 2

21-22 *pascā* only thrice, *pascāt* 21 APrM *pascāt* is a blunder, because if these passages also read *pascāt*, there remains no case of *pascā* to be distinguished

Formation of *pascā* = *pasca* W 1112c, L p 337, Wa. III 41 b p 91

Confusion of *pascā* and *pascāt* BLE II pp 207-208

23 *āḥ*√*as*, only here Cp RV 10 85 7

24-25 APrM *anait* correct, W *anayit* doubtful Bartholomae, ZDMG 50, p 687 Compare Paipp reading

Formation W 889a, Bloomfield, ZDMG 48, p 474, Keith, AA p 230 n 6

ailayit P 3 1 51, Wa I p LXIV note 9, Thieme, Pāṇini and the Veda, p 66, APrM *ailait* on the analogy of *anait*, supported by Paipp

26 *dīdhyānāḥ* and not *badhyāmānāḥ* as read in the corresponding TS 3 1 4 2, MS 1 2 15, 25 5, 3 9 7 125 16, KS 30 8,9

ānu dī—are separate Sāyana *vadhy*—for *ba*—

27 *abbī nāḥsamānau*, contrast 18 1 42 Aco due to *abbī* W AJP 13, p. 297, Geldner, Ved Stud 2 p 306

28-32 *ūpa*, separate, for its use before the locative see M p 420

33 *ānu cītībhiḥ*, separate Sāyana reads one word

34 *sām yudhé* two words

36-40 imply two words

41 *avatkāṁ* = *avatōkāṁ* with *avagraha* CA 2 25

TS Pada varies with regard to the separation of —*ka* Weber Ind Stud 13, pp 16-17

Formation *avat*+*kā* (pres participle of √*av*)

'aiding' W Trans

Deminutivform von RV *avatā*— Roth *ava-tk-ā*, √*tak*, Wa KZ 61, p 190, Debrunner, BSOS 8, p 491, from cue 'to be wet', Johansson, IF 2, 62, 35 200

This division does not explain *ejatkāḥ* (ex 42), W's agrees with APr

42 *ejatkāḥ* = *ejatōkāḥ* with *avagraha* Cp CA 4 25

43-44 imply separation by *avagraha*

45-47 Cp CA 2 82, *ārtm*, *gharmadūghe*, *yamé* are *pragrhya*

48-50 *ajait*, *asrait*, *ahait* Bloomfield, ZDMG 48, p 576, AJP 12, p 438, W 889 (+559a), Oertel, Festgabe Jacobi, pp 19-20 Third sing of the sigmatic aorist, a conjugation like *asraīsam*, *asraīḥ*, *asraīḥ* is not infrequently changed to *asraīsam*, *asraīḥ*, *asrait* in deference to the analogies prevalent in the preterite conjugations of the language, not (as W assumes) by the preservation of the ending *t* at the expense of the tense-sign

51-53 *bādh*+*apa* and not *ava*, *bādh*+*ava* in 4 22 7, 35 7, 5 3 10 APr, *āpabādh*—, accent wrong

54-56 √*nādh*, contrast √*nāth*, occurrence about ten

Confusion of *dḥ* and *th* Oertel, Syntax, p 176, Bhaṭṭojī, Kaustubha p 466

57-59 the only occurrences of *babhūtha* *babhūvitha* 1 7 1, 3 23 1, *babhūvitha* 12 1 18, *sambabhūvitha* 4 19 7, *sām babhūvitha* 9 5 6 Confusion of *babhūtha* and *babhūva* —

babhūtha TS 3 1 4 4, = *babhūva* MŚ 1 8 4 36, KS 30 8 MG 2 4 5

59 *iti* indicates that the rule is a quotation, while "chandasī" shows that it is taken from a work dealing with both *Bhāṣā* and *Veda*

The rule means that *e* is substituted for the case-termination in the sacred text (in the word *asme*, cp next rule) "Also it is acute" is from the Mar, evidently to provide acute in *tvé*, which being an enclitic pronoun, should be grave otherwise The rule says nothing about *pragraha*

tvé occurs in AV 5 2 3 = RV 10 120 3, is repeated in AV 8 9 9, and each time is written in the Pada-text *tvé iti*, as a *pragrhya*, but the accent and the addition of *iti* after it are old traditional blunders, since the word is enclitic pronoun (Yāska 1 7), no forms of this enclitic pronoun are found elsewhere in the AV *asmé* occurs in AV 4 21 1 = RV 6 28 1, 18 1 3 = RV 10 10 3, 42 = RV 10 17 8, and the cases have been duly registered by the comm In AV 4 31 3, where all the mss read *asmai*, W and Lind. adopt *asmé* on the authority of the corresponding RV

We have seen that RPr, VPr, TPr, CA and RT prescribe *pragraha* for *luc*, leaving the phenomenon of *ekārūdesa* unnoticed, presumably, because the discussion of the formation of single complete words was considered to be outside the scope of a Prātisākhya, although this ceremonious limit has been very often transgressed by all the Prātisākhyas. APr, on the other hand, prescribes *ekārūdesa*, omitting its *pragraha* altogether.

In P we find both P 7.1.39 prescribes the substitute of *se* (not *ekārūdesa*, an unnecessarily long term) for the case-terminations, and 1.1.13 makes it *praghyā*. And like APr, P does not name *luc* or any other word, it simply lays down a "lakṣaṇa" (principle), which may be applied to all the words coming within the range of the two phenomena. Kāśikā cites *asme*, *yuṣme*, *luc*, and *me* as instances under 1.1.13. Bohtlingk misunderstands the scope of the rule and omits *luc* and *me* from the list of the examples.

It is clear that CA 1.77 is an indiscriminate paraphrase of the respective rules of the RPr, VPr, and TPr and not "the earliest interpretation of Pāṇini's *se*" as has been suggested by Thieme (Pāṇini p. 3). Besides, his statement that AV contains only *me* and *luc* is wrong, the word *me* never occurring in the AV at all.

We have seen that both APr and P prescribe *e* for the case-terminations, and that *luc* of our rule indicates that the rule is a quotation. That our rule was not drawn from P is clear from its form and wording, specially the word "*ekārūdesaḥ*". It is possible that both APr and P, as well as CCA have differently drawn from a common source. What was that common source is a question that can never be answered in the present state of our knowledge.

60 (In *pat* *singin* etc. the root is *√saj*), elsewhere *√sac*.

These are the only passages where *√saj* can be confused with *√sac*, which occurs 36 times.

Abridgment omits the chief rule, retaining only "*sacatir anyatra*".

61 The *m* of *ākam* is elided.

Cp W 213h, Wa 1 p 333 § 283, Geldner, Deutsche Literaturzeitung 1911, col 405, Oldenberg, RV Noten II p 69, Oertel, Syntax of Cases, p 127. The gen pl *asmākam* and *yuṣmākam* from the adjective stems *asmāka* and *yuṣmāka* from which come *asmākāsaḥ* and *yuṣmākāsaḥ* etc. W 493, Wa III § 232 d a pp 468-469. See 1471, ex 35 Cp *asmākāsad* (—*ka*+*asad*) RV 1.173.10, Bartholomae, Studien zur idg Sprachgesch. I, p 115, Roth, ZDMG XLVIII, p 678ff.

62 In *śakalyeśi* etc. the substitute (for two) has the form of the second original sound.

The rule = CA 3.52,

Examples as cited under CA 3.52.

Add to the list *upeyimā* 10.1.10.

Parallels —

RPr 2.71.175 rehearses *nipātas* together with five *pararūpa* *samdhī* cases, without, however, naming the term.

TPr 10.14 prescribes the elision of *a*, when followed by *eṣtaḥ*, *etana*, *eman*, *odman*, *oṣtha* and *evaḥ*. The term *pararūpa* yet unknown.

VPr 4.56-57 prescribe *e* and *o* for *a+e*, *ā+e*, *a+o* and *ā+o* in *samudrasyeman*, *tveman*, *tvodman*, *nejati*, and *sahojaḥ*, the second and third, agreeing with TPr, have also been noted by Kātyāyana on P 6.1.94. The prescription amounts to *pararūpa*, yet the term remains unused.

APr and CA mention it for the first time in the Prāt literature.

P 6.1.94 is limited to prepositions and verbs, Kātyāyana, therefore, subjoins six *vārttikas* to the rule. On the second *vārttika* Kāśikā reads —

anyoga itī kim? ihaiva bhava mānyatra gāḥ, which is a corruption of —

ihavā bhava mānū gāḥ AV 5.30.1.

Cp also Pat —

ihavā bhava mā sma gāḥ MBh III 75 under P 6.1.94.

RT 98 abbreviates *pararūpam* to *param*.

The *samdhī* is rare in the Veda. Wa I p 319-320 § 269c, II I § 55 f p 130.

63 Also *i* and *ū* in a form having a locative sense.

Statement incomplete, predicate missing. *Anuvṛtti*, *Anabhidhāna*, and *Jñāpaka* etc. are of no avail in such a case. The comm. supplies *praghyatva* on the authority of the correspondents in other treatises. The case establishes the disjointed nature of the work. Again, the mere statement that *i* and *ū* are *praghyā* is not enough to exempt them from the operation of the usual *samdhī* rules, and it is on this account that other treatises add supplementary rule to the effect that the vowels so designated maintain, under all circumstances, their own proper form. This is not so done in the APr. Besides, the work nowhere analyses even such elementary *samdhīs* as the conversion of *nāmins* into *antasthas*, and all this may show its imperfect and disjointed nature.

Parallels —

RPr 1.72.73, CA 1.74, P 1.1.19, the TPr instead of classifying and defining the *praghyā* terminations according to their grammatical values, describes them all in an empirical manner (4.1-54). No proper correspondence in VPr or RT.

64 *pūrvyā* is used in the sense of *pūrva*.

Frequent redundancy or omission of *y*. Pat MBh II 434.15-20, Wa I § 235a, p 271, Oertel, Syntax of Cases, pp 103-104, BLE II pp 160-175.

† = ūr Bartholomae, Zur Kenntniss P 1 ff.

65 The *y* (of *sūrya*) is elided, or (the word may be formed with) another suffix

Cp Mantra parallels —

sūra VS 1271, KS 225 = sūrya TS 5641

sūre ná SV 1 539 = sūrye ná RV. 9.
941 = sūryona TS
71201

sūraḥ RV 8565 = sūryaḥ KS 3915

sūr (=AW hūro) and sūra Wa I §160d p
313-314, also III §160d pp 313-314, Kretschmar,
KZ 31, p 351, Pischel on sūre dūhitā, Ved Stud
III pp 192-193, E Frankel, KZ 63, P 168

66 (In *marta*) the *y* is elided, or (the word is formed with)
another suffix, or it may be an exception

Three alternatives —

(1) *marta* = *martya*, *y* is elided in *Sapṛitā*

(2) *marta* √mr̥ + ta, † = ar

(3) *marta*, the suffix *ya* negated i.e. the suffix *ya* is
not added in the *Sapṛitā*, and thus 3 practically equates
with 1

marta = *martya* in mantras —

mārtūsaḥ = TB 37115, = mārtūsaḥ RV
ApŚ 3121 1025, KB 266

mārteṣu RV 744, 10457, = mārtēṣu VS 12
TS 4222 24, MS 279
8613.

For mārya cp P 31123

mārta belongs to "Older Words", Arnold, KZ, 34,
p 306

67 vṛṣabhā, this designates a god

Last accurate, vṛṣabhā 18, ṛṣabhā 23

devatākhyānam = devatābhīdhānam Nir 120

Formation the IE secondary suffix —bho is em-
ployed extensively in Skt and Greek for the formation
of names of animals Thus vṛṣabhā or ṛṣabhā "bull",
sarabhā 'a fabulous animal', gardabhā and rūṣabhā
'ass', serabhā 'snake' etc W 1199a, Bloomfield,
AJP 1891, p 24, Brugmann, Grund II, p 204,
Prellwitz, Beiträge zur Kunde der indg Sprachen 1897,
pp. 99-100

Meaning vṛṣabhā refers to Indra, at least, in
some RV hymns Bloomfield, ZDMG 48, pp 563,
572, vṛṣabhā regularly denotes a 'bull' in the RV,
but usually in a metaphorical sense M. and Keith,
Ved Ind. II p 323 See also Pischel on vṛṣabhāśya
dhenóḥ (RV 3387) Ved Stud I p 50

itī devatākhyānam may be from the margin

68 edhī, Vas imperative sec sing.

Last accurate, formation Brugmann, Kurze
Vergl. Grammatik p 146, Thurnesen, KZ 30, 351-2,
Walde, KZ 34, 531, Bloomfield, JAOS Oct. 1881,
(Vol II) LXXIV-VII

69 ihī, Vi, imperative sec sing

ihī 2254, 10.128, 1231

Confusion of ihī and edhī —

udakēnchi AV 6681 = enaidhī SMB 162,
AG 1176 GG 2911

Ex 12 Confusion of jñ with other letters W's
note on AV 2127, 4123 and my note on 107

70 (parāstāt occurs in these passages), elsewhere parāstāt
Abridgment omits passages Last accurate, parāstāt
27

parāstāt = purāstāt —

pūṣā parāstāt RV 65110 = pūṣā purāstāt AV
794

71 (These) end in a: (in the Pada), (these) have ābādha
with —ā

ābādha = similarity of a: with ā on account of the
sapdhi in the Sapṛitā

Abridgment omits passages

sapdhi —

RPr 225 129 changes a:, au into ā, (227 131,
e and o into a),

RPr 231 135 adds that after a and ā (129) a v is
inserted before a labial vowel

TPr 111-14 —

ekāro'yam | okāro'vam | aikāra āyam | aukāra āvam ||

The four letters have been rehearsed, and so does
Kūtantra 1212-15

VPr 448 sapdhyaksaram ayavāyāvam |

CA 340 sapdhyakṣarānām ayavāyāvaḥ |

RT 111 sapdhyam ayavāyāvam |

Four rules of the TPr pressed into one RT sap-
dhyam = sapdhyakṣaram, abbreviation of the Par-
bhūṣā

P 6178 eco'yavāyāvaḥ |

sapdhyam replaced by ec, but terminology is no
sure test for chronology

TPr, VPr, CA, RT and P convert diphthongs, in
the same situation into ay, av, āy, and āv adding fur-
ther rules for the dropping of y and v

72 Forms ending in m, having ā as penultimate, are fem
acc sing, those with a as penultimate, masc acc sing

All the mss read ākāropa° for which cp ramām,
but the comm understands ūkāropa°, see examples,
also under 3g

striyāka° = striyāḥ + eka, sapdhi irregular, cp
Wa I §316-317, M pp 64-65, Michelson, JAOS
25, 99-102, A Fürst, KZ XLVII pp 7-8

73 (These) end in visarjanīya (in the Pada), these have
ābādha with those ending in a vowel

All the Prātisākhyas give varṇasamāmnāya and
define ūṣman (cp RPr 1-9-10 1-3, 110 11, TPr
11-10, VPr 81-31, RT 12), which is wanting in
CA, and APr, hence it is difficult to decide as to how
many spirants these two Prātisākhyas acknowledge,
and in what order they would assume them to stand

The *jihvāmūliya* and *upadhmāniya* are nowhere expressly mentioned in CA and APr, and it is rather doubtful if their existence or necessity was ever admitted in the Atharvan school, but CCA admits them, without, however, assigning any reason for it, presumably on the authority of other Prātisākhya and P. According to his suggestion the class of spirants should comprise *h, h, s, ś, s, hl, lp* and *anuvāra*, which agrees with the list in the RPr, cp Müller, XII sq. TPr (1-9) admits seven out of the eight of the RPr, leaving out *visarjanīya*, while VPr (8 22) includes only *ś, s* and *h, a* clear step towards simplification.

The rule means that *ā* (of the *Samhitā*) is to be replaced by *āh* (in the *Pada*) in the accompanying list of passages, it indirectly corresponds to RPr 2 24 128 and 4 24 213 combined. The *saṃdhi* in question is virtually the same in both, but the manner in which it is presented to us differs materially. While the RPr lays down prescriptive rules applying to *āṣmānta* words, irrespective whether they be nominals or verbals, or, again, whether they be nom. sing. or plural, abl. or gen. sing., the chief aim of the APr is to point out that such and such forms end in *visarjanīya* in the *Pada* and are, accordingly, either nom., abl., or gen. sing. or nom. plural. Thus, while the rules of the RPr are prescriptive and evolve *Samhitā* out of the *Pada*, those of the APr are nomenclatory and evolve *Pada* out of the *Samhitā*. And it is chiefly on this account that where the former conditions its *saṃdhi* by specifying that *visarjanīya*, when preceded by *ā* and followed by either a vowel or a sonant consonant, is converted into *ā*, our treatise does not and need not do so, but contents itself by saying that certain words, in the accompanying list of passages end in *visarjanīya* in the *Pada*, which disappears in the *Samhitā*, how and by what rules, being left to the reader to supply.

One thing more. The scope of the rule, in its available form, seems unrestricted and the rule, thus, amounts to a virtual negation of the following one, unless we assume that the list of passages, cited under it as examples, once formed part of it, the rule then implying that *visarjanīya* is restored in the *Pada*, in the passages, attached herewith. Moreover, from the treatment of this *saṃdhi* in the Comment it becomes clear that the rule, and for that matter the whole set of six rules, have been formulated on the basis of these passages and not vice versa. In fact, we may go a step further and postulate that these passages, so arranged, are not comment, but reflect in them the prototype of the Prātisākhya literature, which must have been, in its original form, a collection of Vedic passages, arranged in a particular method, in order to illustrate *saṃdhi* in them. To style these bare passages as *vyākhyāna* seems rather too much, for we

expect, as a rule, every *vyākhyāna* to accord prominence to the rules, on which it is based, to treat them one by one and thus to elucidate and illustrate their pregnancy (MBh 1 11 22-23). This is not so done in the APr. What we find here, instead, is that passages containing *āṣmānta* words have been collected and arranged in a method not met with elsewhere, and treated independently of these rules, and all this, coupled with other considerations regarding the gradual development of the Prātisākhya literature tends to show that the *sūtras* (*lakṣanas*) embodying subtle principles of *saṃdhi* in them, are an aftergrowth, and that they are based on the lists of passages that existed before they were analytically abbreviated in the form of *sūtras*.

3 Another point. We find in the APr technical terms freely used, terms which have not been defined in the work, but whose intimate knowledge is taken for granted. Moreover, we have not been given any idea of the suffixes, whether primary derivatives or otherwise—and to do so is certainly outside the proper scope of a Prātisākhya—and yet the phrase “*pratyayalopinaḥ*” is used in 19, without, however, affording us the least indication if we should supply such missing links from P. That recourse to P in such matters is imperative and perhaps justified too, is evident, and although little bits of internal evidence seem to point out that the APr, for such deficiencies, possibly refers to an earlier grammatical tradition from which both the Prātisākhya and P have differently drawn, we may not be very far from serviceable reality, if we seek help from P in such matters, and this with some reason too, because there is nothing to prove that the APr, in its available form, is anterior to P.

4 We may note here that the rules, printed in the bold type, seem to have been amplified through the remarks shown in the small type. But the latter remarks, in some cases, are an essential part of the rules to which they are attached, and it is just possible that they are so even here. This much, however, is plain that if these remarks are deleted, the head-rules become too enigmatic and the Prātisākhya already meagre and deficient to a degree, becomes still more so.

5 Analysis of the rules —

16a A general rule, applying to all the examples shown below, and implied in all the rules constituting the group

16b (These are) from fem. stems in —*ā* nom. sing.

That is to say feminine stems in —*ā*, nom. sing. end in *visarjanīya*, which is dropped in *saṃdhi*. But the case-suffix in question is dropped invariably in all cases, and its *ā* in connection with this *saṃdhi*.

would be —yay-s = yaz s = yas s = yā-s L p 463), W 890, M p 378, n 3

TS pada (4 6 8 2) ā-vayāḥ (so RVPp, √yay+ava) is wrong Weber, Ind Stud 13, p 55, probably from ava+√yā W 406a, Wa III s 127b c p 232

In āyā yamāsyā (ex 6) the root is √i with doubled subjunctive (W 560e) or its secondary root form √ay, Sīyana taking it from √yā

20b Also aorist second person sing

In other words forms like amukthā(h) end in visarjanīya, which is dropped in saṃdhi. The rule has, perhaps, double function to perform —

a It restricts the operation of rule 20a to aorist forms, (b) and lays down the analysis (of saṃdhi) for verbals like amukthā(h) formed from roots other than those ending in g

adyatani = luṇ Kātṣāyana on P 3 2 102, 6 1 114 He also uses bhavanti, bhaviṣyanti, and svastau for lat, lrt, and luṭ Kielhorn, Ind Ant 15, p 207

The division 20a and 20b is meant to show the connection between the two rules. In grand numbering the two rules have been taken as independent

20c The construction is ambiguous. The remark may be analysed as follows —

a Both the following and the preceding are plural

This may refer to "vāsū hī satyā vāruṇasya" the first example on the list, where both vāsūḥ and satyāḥ end in visarjanīya

The phrase "parapūrvam" if correct, is singular

b Also nom plural from stems in —a

Cp example 9

c Those every where

i.e. these end in visarjanīya everywhere

It is doubtful whether tām refers to stems in —a (nom pl) or to all the ūśmānta words, occurring in the list, whose visarjanīya is intended to be dropped in saṃdhi. If it refers to the latter, we get, in conclusion, a remark corresponding, in its scope, to the opening rule. But preferably it goes with 'ākāraṇtaḥ'

6 Analysis of examples —

16a —Applies to all the examples

16b —No example recorded, the rule of doubtful validity

17 3, 5, 7, 13, 15, 16, 21, 31, 34, 35, 37, 38, 51, 52, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 87, 88, 89, 90, 91, 102, 113 =

18a 8, 12, 18, 22, 24, 28, 29, 47, 55, 65, 95, 99, 104, 109, 110 =

18b 2, 10, 26, 41, 64, 103 (plural) =

19 48, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 111, 114, 115, 116 =

20a 44, 45 =

20b a Aorist 69, 70, 74, 76, 77, 78, 81, 83, 84, 86 =

b Imperfect 71, 72, 73, 75, 80, 82, 85 =

c Subjunctive 6, 112 =

d Precative 79 =

20c a 1, 9, 14, 17, 20, 25, 30, 32, 33, 39, 40, 42, 46, 49, 50, 53, 68, 107, 108 =

b Stems in ā, nom pl 4, 43, 56, 105, 106 =

c Stems in ā acc pl 11, 19, 23, 27, 36, 63, 66, 67, 100, 101 =

116

For the uncertainty as to whether forms like patthāḥ (√pad), amukthāḥ, apṛkthāḥ, ayukthāḥ, chitthāḥ sec and third person sing are to be taken as root aorist or s aorist cp W 834c,d, JAOS 11, Oct 1884, pp CCXVIII-CCXX, Wa KZ 1914, pp 273-274, Oertel, Festgabe Jacobi, p 23

It may be noted that b, c, and d, tabulated under rule 20b, have been placed there only for the sake of convenience, no explicit provision being made for them in the rules, unless we adopt the device of 'yogavibhāga' for rule 20b, and read 'anadyatanyām' (= imperfect) instead of 'adyatanyām' (aorist), construing —

a bhūte madhyamasyaikavacanam !

This may cover the aorist forms

b anadyatanyā madhyamasyaikavacanam !

This may cover imperfect forms

But both the device of 'yogavibhāga' and the emendation require corroboration and even if both are granted, c still remains unprovided. The same may be said about b and c under 20c. If by 'savarnasamjña' akāra stands for ā, we provide for b, but c still remains unaccounted, because no mention has been made of acc plural in the rules

This again strengthens the hypothesis that the list of examples registered here have not been collected after the sūtras, but the sūtras have been formulated on the basis of these passages

7 Saṃdhi in other treatises —

RPr 2 24 128 —

visarjanīyo'rīphito dirghapūrvah svarodayaḥ ! ākāram ||

Visarjanīya, not subject to conversion into r, when preceded by ā and followed by a vowel, is converted into ā (āḥ = ā) Cp yā ōśadhīḥ RV 10 97 18

RPr 4 24 243 —

visarjanīya ākāram arephī ghoṣavat-paraḥ !

Visarjanīya, not subject to conversion into r,

102 *ān-āgas* is Vedic and post-Vedic. The stem *ān-āga-* is doubtful. L 551 RV 7 60 1 *ān-āgā-* is a contraction of *ān-āgas*. Oldenberg, RV Noten, II 47, different view. Wu II p 286

Note the numbering of rules 4, 5 and 6 in the APr. Number 4 precedes the rules, number 5 is given just after them and number 6 comes with example 68. The rules have not been treated in the treatise as a separate body.

79 Unaccented *enā(h)* ends in *visarjanīya*

*enā*h, acc pl of fem *ena* (= *idam* in *anvādesa* P 2 4 34) ends in *visarjanīya*, which is dropped in *samdhī*. Instrumental *enā* is accented on the final, it does not end in *visarjanīya*, cp 26

The rule has been placed in the middle of the examples and not treated separately. The passage connected with this rule happened to come in the middle of the series and the rule has been affixed to that. Compare the order of the passages 6 27 2, 6 61 1 and so on.

50 (These) words have *visarjanīya* as final (in the pada)

a before the initial *s* (of the following word),

b also before *s*, standing at the beginning of a conjunct consonant

In the sūtra 'paratah' seems redundant, it may be from the margin.

The rule implies that in the accompanying list of passages words like *ni* read *niḥ* and so on in the Pada, the *visarjanīya* being dropped in *Samhitā*.

No example is cited to a, supply *bhrgubhiḥ sajoṣāḥ* (4 14 5) etc, but there can be little doubt about *visarjanīya* in such cases, hence their omission.

To b may be added —

arusrāṇam (2 3 3, Pada *aruḥ* ° *sr*—)

vivratā sthāna (3 8 5 — *tāḥ* *sth*—)

durgā(h) *śrotyāḥ* (10 1 16, ed — *gāḥ*, APr implies omission before *s*, followed alike by soft and sonant consonants)

a The AV mss, except in a few sporadic cases, do not convert *visarjanīya* into a sibilant before *s*. The editors of the AV also are not uniform in their practice. Cp W CA 2 40 note. See Keith, AA p 162

b AV mss are discordant on this point. Some mss prefer to retain *visarjanīya* in this situation, others convert it into a sibilant, while the majority drop it according to the sanction of RPr, TPr and VP₁ and the implication of the APr. Here, again, the editors are not uniform, cp 5 13 5, where they retain *visarjanīya* against all rules. For detailed variants cp BLE II 456 57

APr does not notice this *samdhī* before *s* (for *ś* cp 81), nor does it say anything about *jihvāmūliya* and *upadhmanīya* (+*k*=*ḥk*, +*p*=*ḥp*) as is done by

other treatises, and this, coupled with its non-reference to these terms may show that these were rejected by the AV School, presumably on account of their indefinite nature. Besides, in none of the AV mss, excepting a few (cp 201) is any attempt made to distinguish the *jihvāmūliya* and *upadhmanīya* from the *visarjanīya*.

That the *visarjanīya* was an indefinite sound, and its exposition no less so, becomes clear from a review of the parallel rules in different treatises. The RPr devotes six rules to the *samdhī* of *visarjanīya* —

RPr 4 31 250 —

aghoṣe rephy aiephi coṣmāṇam sparsa uttare !

tat sasthanam anūṣmapaie !

a *Visarjanīya*, whether *ariṣṭa* or *riṣṭa*, followed by a surd mute, becomes of like nature with it,

b but not, when the following mute is succeeded by a sibilant, as in *mahāḥ kṣonāsya* RV 1 117 8

The rule is general and is found in TP₁, RT and P

RPr 4 32 251 —

tam evoṣmānam ūṣmanī !

It becomes the same sibilant, before a (surd) sibilant, as in *vas sīvātamaḥ* RV 10 9 2

This is common to all the Prātisākhya and P, but is not uniformly observed by mss

RPr 4 33 252 —

prathamottamavargiye sparṣe vā !

Before a surd mute belonging to the first or the last series, the change (of *visarjanīya*) is optional

This partially annuls rule 31. The option is noted in TP₁, VP₁ and P

RP₁ 4 34 253 —

ūṣmanī cānate !

Also before a surd sibilant (leave out *h*), non-product of cerebralisation (the change of *visarjanīya* is optional)

This annuls rule 32 and is noted by TP₁, VP₁ and P. A Prātisākhya, in the strict sense of the word, has no right to prescribe option, and the rules enjoining option or quoting various authorities indicate that the extant Prātisākhya apply to the various Śākhās of their respective Samhitās and not to the one single Śākhā in whose and for whose *parīṣat* they were originally written. They are, thus, the product of the spirit of accommodation and compromise, which gained ground towards the end of the Vedic period, possibly later than P.

RPr 4 36 255 —

ūṣmany aghoṣodaye lupyate pare nate'pi !

Visarjanīya is elided before a (surd) sibilant, even (if it be) a product of cerebralisation, if it (sibilant) is followed by a surd mute

This rule is noted by VPr., TPr and Kātyāyana, the author of Vārttikas, and is implied (also before *s*, followed by sonant consonants) by the APr, but is wanting in CA and P

RPr 4 38 257 —

avyāpattiḥ kakhapapheṣu vṛttiḥ ||

When *k*, *kh*, *p* and *ph* follow, the usage is the negation of change (of visarjanīya into jīhvāmūliya and upadhmāniya)

This partially annuls rule 31 and is a direct negation of rule 33. It is hard to believe that rules 33 and 38 were written by the same author. Rule 33 is found in VPr and TPr and is noted by P, up to whose time the use of jīhvāmūliya and upadhmāniya was optional. The two terms were rejected by the AV School and are not observed by the later mss in general. It is just possible that rule 38 was added at a time, when the phenomena of jīhvāmūliya and upadhmāniya had completely fallen out of use, by those Vedists, who wanted to give their practice (of using visarjanīya in place of the two) the sanction of a Prātisākhya rule (cp VPr 3 11), or it may be a reference to the usage seen in one of the RV sakhās.

The VPr is more precise and direct, it devotes 7 rules to this samdhi —

VPr 3 7 —

cachayoḥ sam |

Visarjanīya is changed into *ś* before *c* and *ch* = RPr 250 (cp Kātantra 1 5 1-6)

It may be noted that while the Prātisākhyas directly change visarjanīya into *ś* before *c*, P first changes it into *s* (8 3 34) and then into *ś* (8 4 40)

VPr 3 8 —

tathayoḥ sam |

Into *s* before *t* and *th* = RPr 250

Of the hypothetical case of cerebrals VPr takes no notice

VPr 3 9 —

pratyayasavarnam mudī śakatāyanah |

According to Śakatāyana, before a sibilant, visarjanīya becomes of like position with it ("śakatāyana itī kanvācāryasya nāmāntaram" Gelpake, Anantabhatta's Padārthaprakāśa, p 30)

pratyaya = para, in P suffix

For Śakatāyana's prescription cp author's note to RT 177

VPr 3 9 can cover 7-8, as is done by RPr, TPr, (9 3), RT (177) and CA (2 40), the rehearsing of letters should not indicate its priority over other Prātisākhyas. Cp however, its treatment of tvé under APr 59

VPr 3 10 —

avikāram śakalyaḥ śaśaseṣu |

According to Śakalya, visarjanīya remains unchanged, before *ś*, *ṣ* and *s*

The view attributed to Śakalya is not found in the RPr, the original authorship of which is ascribed to Śakalya

The use of *mudī* for śaśaseṣu may be noted

VPr 3 11 —

prakṛtyā kakhayoḥ paphayoś ca |

Also before *k*, *kh*, *p* and *ph*, visarjanīya remains unchanged = RPr 257

If Śakalya held this view, why has he contradicted it in RPr?

The available RPr must, therefore, be taken as a mixture of views held by different authorities

VPr 3 12 —

jīhvāmūliyopadhmāniyau śakatāyanah |

Visarjanīya is changed into jīhvāmūliya and upadhmāniya (before *k* and *p*), according to Śakatāyana

RT does not contain such a prescription, it is not mentioned in RPr and TPr

VPr 3 13 —

lun mudī jīpare |

Visarjanīya is dropped before *ś*, *ṣ* and *s*, when followed by *k*, *kh*, *c*, *ch*, *t*, *th*, *p* and *ph* = RPr 255

More precise and direct than the RPr it is, by no means more decisive on the point, it does not define its own attitude towards the conflicting views, attributed to Śakalya and Śakatāyana

The TPr devotes 6 rules to this samdhi and is more indecisive than either of the two, shown above

TPr 9 1 —

uṣmaparo'ghoṣapare lupyate kādamāyanasya |

Visarjanīya, when followed by a spirant, having a surd after it, is dropped, according to Kādamāyana = RPr 255

The prescription, which is general in RPr and VPr, is here ascribed to an individual, the Prātisākhya not stating its own view in the matter, though the sanction is observed in the TS-edition and is generally followed by the mss

TPr 9 2 —

aghoṣaparas tasya sasthanam uṣmāpam |

Followed by a surd letter, it becomes the spirant of like position with it (i.e. surd)

Whether the prescription is general, or only the view of Kādamāyana, is not certain, and the editor has not raised the point, although mss, according to his statement, do not uniformly follow its implications before certain letters, rejecting them altogether before some = RPr 250

TPr 9 3 —

na kṣaparah |

But not, when followed by *kṣ*

That is visarjanīya before *kṣ* remains unchanged, the preceding rule implying its conversion into jīhvāmūliya being annulled = RPr 250, RT 161

TPr 94 —

kapavargaparas cāgniveśyavālmikyohi !

Nor, when followed by a guttural or a labial mute, according to Āgñivesya and Vālmiki, the two teachers rejecting jīhvāmūliya and upadhmāniya altogether = RPr 252, 257

The same view is ascribed to Śākalya by VPr 3 11. Whether the mention of these names is simply honorific, or they actually held these views is hard to decide. Again, we do not know, if the authorities appealed to by a particular Prātisākhya, belonged to its own school, or to a different school of its Samhitā, or to an altogether different Samhitā.

TPr 95 —

āsmāpara evakeśām ācāyānām !

According to some authorities, not, when followed by a spirant (visarjaniya is not changed) and only then (that is before *k*, *kh*, *p*, *ph* it is changed into jīhvāmūliya and upadhmāniya).

Rules 4 and 5 together make the change of visarjaniya optional before *k*, *kh*, *p*, *ph*, *ś*, *ṣ* and *s*, a roundabout way of stating the same thing, the Prātisākhya, again, withholding its view in the matter = RPr 252, 257

TPr 96 —

na plākṣiplākṣāyanayohi !

Not according, however, to Plākṣi and Plākṣāyana.

What is denied by the two teachers is not known, the commentator and the editor being at variance, the former implying the negation of the rule 2, and the latter of 3-4. To be sure, the commentator did not inherit the unbroken Prūt-tradition and it is doubtful, if the redactors of the Prūt themselves realized as to what they meant by such a mixture of contradictory rules, expounded by different authorities, belonging, perhaps, to different Śākhās of a Samhitā.

The above lengthy exposition has been pressed into one rule by CA 2 40 —

visarjaniyasya parasasthāno'ghoḥ !

Visarjaniya before a surd consonant, becomes of like position with the following sound.

The two dubious terms, i.e. jīhvāmūliya and upadhmāniya have been abandoned and the option before *ś*, *ṣ* and *s* has been definitely rejected, although the sanction has not been uniformly adopted by the mss. The dropping of the visarjaniya before sibilants, followed by surd mutes, prescribed alike by RPr, VPr and TPr and implied by APr has not been mentioned at all.

With this treatment agrees that of RT 151 —

noṣmapare !

Visarjaniya is not changed before *k* and *p*, when they are followed by a sibilant.

P devotes four rules to this samdhī (6 3 34-37) —

P 8 3 34 visarjaniyasya sahi !

Visarjaniya is changed into *s* before *khar* (surd mutes and sibilants) = RPr 280

P 8 3 35 śarpāre visarjaniyah !

Visarjaniya remains unchanged before surd mutes, when they are followed by *ś*, *ṣ* and *s* = RPr 250b

P 8 3 36 vā śari !

Visarjaniya is optionally retained before *ś*, *ṣ* and *s* = RPr 253

P 8 3 37 kupvoḥ hkaḥpau ca !

visarjaniya is optionally changed into jīhvāmūliya and upadhmāniya before *k*, (*kh* etc) and *p* (*ph*) = RPr 252

The following points emerge from the above —

a The visarjaniya sound was of indefinite nature before surd consonants and opinions differed about its treatment in such a situation. Its conversion into jīhvāmūliya and upadhmāniya is made optional with contradictions in RPr, VPr and TPr and the same view is held by P, this has been probably rejected by APr and CA, which nowhere mention the two terms, the position of RT being rather doubtful in the matter.

b RPr, VPr and APr drop visarjaniya before sibilants. TPr ascribes the view to a single authority. The rule is not found in CA, RT and P. It is first noted by Kātyāyana, who subjoins the vārttika (śarpāre kharī vā lopo vaktavyaḥ) to P 8 3 36. It is just possible that the practice of dropping visarjaniya in such a situation prevailed before P's time, was discountenanced by him, but was, again, favoured in Kātyāyana's time. This much, however, is certain that while the APrŚ dropped the visarjaniya, the followers of the Śaunaka sākḥā made it parasasthāna, and because the AV mss, prevalingly, follow the former practice, they belong to the Śākhā to which the APr belongs and not to the Śaunakiyā, which is represented by CA.

The diffuse wording of the APr is no guarantee that it is earlier than either CA or P.

Notable examples —

	APr	Sāyana	W	
2	—bhrajā(h) stanāyan	—vrajāsta—	—bhrajāḥ —jūḥ	or
6	—bhya(h) stāritave	—bhyas tar—		
7	yā(h) stāyan	yas tāyan		
10	stāmānam		—sthām— srāmānam	or

- 11 sārāsvatī(h)
svā— —ti sva— on the
authority of RV
1 110 8
- 13 W not uniform
in omitting
visarjanīya

- 14 na(h) stāyād nas tā—
'antahhitam',
so SPP

Sāyana differs from APr on 4 out of 19 In 3 passages W proposes emendations

Reference Wa I § 287 b, c, p 342, nature and sthāna of visarjanīya Kirste, Die Aussprache des Visarga, Sitzungsber der Kais Akademie der Wissenschaften in Wien, band CXXI, treatment of visarjanīya in Vedic mss before consonants and sibilants Roth, ZDMG 48, 103-104, Vedic variants regarding this BLE II, 455-459, treatment of jhivāmūliya and upadhmāniya in Kāṇva VS Gelpake, Anantabhatta's Paṭāthapākāsa, 22, 28 ff

Śākalya was the originator of the RPr Müller, RPr Intr pp 7-8, the view is criticised by Skold in Papers on Pāṇini, 42-46

Śākalya's identification and age Keith, AA 339-340, his date Keith, AA Intr p 71

81 Also before a conjunct consonant, having s at the beginning

Cp note on 80 CA has one rule for the two In vyathī srāvaḥ (6 33 2) Sāyana wrongly reads vyathī

On confusion of the two cp Keith, AA 236 (n 2), 5 1 1, 2 1, Wa (on śāva iti, śāva — oder śāvas— Nir 2 1) KZ 61, p 198

82 (In the accompanying passages) vīśvā(h) ends in visarjanīya (in the Pada)

(1) MSS are unanimous on visarjanīyāntāḥ and the pl may be due to the numerous occurrences of the word, yet —ntāḥ is more correct For a similar case cp P 5 4 68, where all the printed texts read 'samāsāntāḥ', but some of the MBh mss, as well as three of the Kūsikā, both in the rule and the commentary, and the mss of Aṣṭādhyāyī read 'samāsāntāḥ', which is vouched by MBh II 438 23-25, and is, no doubt, correct Cp Kielhorn, Ind Ant 1887, p 179

(2) The rule is empirical and has no correspondence in RPr, TPr, CA and RT The corresponding VPr (4 26) records 16 cases of the occurrences of vīśvā(h) in VS, the word being fem nom or acc pl and visarjanīya being elided before a vowel or a sonant by usual saṃdhi Cp note on 73 Uvata rightly objects to this type of rule in the VPr on the basis of 'svatasaṃskārayas chandasā niyamah' (VPr 1 1) His answer 'padānām saṃdhiyamānānām niscayo naiva doṣāya' carries no conviction

(3) Note the peculiar method of citing passages by quoting the opening word or words of the stanza in which the passage occurs The sixth example is quoted by 'dāmūnāḥ' the second word in the stanza (4) vīśvāḥ Sāyana vīśvā = vīśvāni The stanza is obscure

83 (The accompanying) words have a vowel as final, they have ābādha with those that have visarjanīya as final

Correspondence VPr 4 27-32

Weber has pointed out numerous errors in TS arising from this type of saṃdhi Ind Stud 13, p 101

Visarjanīyāntas wrongly read without visarjanīya Wa I § 31, M p 64 n 15, W on AV 6 33 2, Keith, AA n on 236

Notable examples —

	APr	Sāyana	W
1	sūṣā		pūṣā proposed
2	rīśāḍā (=rīśāḍau, so Paipp)		rīśāḍā(h) W and SPP
10	talāśā	palāśaḥ	
13	viṣṭhā (instr)	viṣṭhāḥ	
15	suhāvā	suhāvām (cp L p 337, Wa III, 41a, p 91)	

18 devātā devatāḥ devātā(h)

Cp devatā apyeti, AA 224, BrU 4 1 2, AB 4 24 5

For √āp with devatāḥ cp KS 10 1 125 20, PB 17 11 3, 22 7 4, TS 1 8 7 1, AB 4 13 7, GB 2 1 11 25 nariṣṭā, nudiṣṭhāḥ, (SPP nariṣṭhā)

30-31 Note that the MS confuses the two, i.e. nṛnan = rīnan, naha = ahā, similar cases Wa I § 280, II I § 128 M 58-59, Bloomfield, PAOS April, 1893, p XXXV, AJP 17, 416-418, Keith, AA 243 p 231, n 12

33 The citation is puzzling The intended reading seems to be 'īṣitā havyavābhāḥ', which is also read by Sāyana with four mss But the APrM, following the current AV version, reads īṣitō— hav— which is accepted by W and SPP The text of the AV may, however, be corrected into īṣitā

For stems in radical —ā (go-pā-s etc) cp note on 76

APrM rīśāḍā for rī—, confusion of r and ī is not infrequent W on AV 1 18 4, 5 14 3, Wa 1 3 29 p 33, BLE II 308-311 and note to ex. 51 52 under APr 73

84 enā, when accented on the final, ends in a vowel

enā instr svarānta L 331 ff, M 256, Wa III 341a, pp 91-92

enāḥ acc pl rule 79

85 (The accompanying) words have a vowel as final (in the Pada) before s, also when it stands at the beginning of a conjunct consonant

In the first two examples the preposition is *ni* and not *niḥ*. In 'nisvarām' *ni* has privative force ŚB 11 5 3 12, Wa II 1 110 b, c, p 283 Besides, the phonetic change of *niḥ* into *ni* under certain conditions, (Wa I, §287 a, b, p 342) the use of *ni* in words like *nīmanyu* (AV 3 25 4, 'one who is without wrath') may have contributed to the privative force of *ni* Reuter, KZ 31, p 598 on *nivātā*. To the instances, quoted by Wa may be added our *nisvarām* (Pada *ni o sva*—, so RVPp 7 1 7, Oldenberg, RV Noten II, p 4), also KS *stri nīvirya* 27 9 149 17, 28 8 163 1, Oertel, Syntax, p 301

In 8 4 5 Sāyana has *niḥ sva*—

86 Also before a conjunct consonant beginning with s

87 *gopī* is (nom acc) dual in 'gopī me stam' and 'abdhū tam me gopī'

88 *gopī(h)* sing and pl end in *visarjaniya*

gopī-s (sing) 3 8 4, 5 3 2, 6 77 2, 7 26 5, 53 2, 9 9 22, 12 1 57, 3 11, 16 2 3, 18 2 54

Plural 7 81 6, 10 8 9

89 *pā* ends in *visarjaniya*, excepting in *prapā*, *krpā*, and *devāgopā*

RV 10 4 1 *prapā asī* = Pada *pra-pā*, but there is no *samdhī* here and the form may, well, have been *prapā(h)* Wa I § 65c, II p 128

90 *bhūridhārā*, *śatādharā* and *mādhudhārā* (*dhārā*) are (fem nom) sing

List accurate *dhūrāḥ* in 4 11 4, 34 5-7, 7 82 1, 107 1, 9 5 15, 12 1 45, 3 41

91 Fem (nom) pl end in *visarjaniya*

Cp above

92 *vrstyā* is instr in *stanāyann eti vrstyā*, *parjanyaśya vrstyā* and *abhipatō vrstyā*, elsewhere *vrstyā(h)* ends in *visarjaniya*

W registers *vrstyāḥ* in 5 24 5

93 *grāhyā* is instr in *grāhyāmītrān*, *grāhyā grhāḥ*, and *grāhyainam vidhyāmi*, elsewhere *grāhyā(h)* ends in *visarjaniya* *grāhyāḥ* 2 9 1, 10 6, 8, 6 112 1, 2, 16 5 1, 8 1

94 *prthivyā* is instr in *enā prthivyā*, *prthivyōrasā*, *prthivīm prthivyā* and *divā prthivyā*, elsewhere *prthivyā(h)* ends in *visarjaniya*

List accurate *prthivyāḥ* 37 times Cp VPr 4 27

For confusion of —*vyā* and —*vyāḥ* cp Mantra parallels —

prthivyā sām bahhūva VS = —*vyāḥ* MS 1 2 14 4 13, 5 43, TS 1 3 5 1, 23 8, 2 13 1 153 4, KS 3 2, 26 3, ŚB 22 21, the correct reading is —*vyā* KS 7 4 38

sārasvatyā supippalā VS —*tyāḥ* TB 2 6 14 5 21 56, —*lā* MS 3 11 5 147 16

95 *tā* is neut pl in *tā vo nāmāni*, *tā vīśvā*, *tā vijānāt*, *ā ghā tā gachān* and *tā yamā ārpitā*

tāḥ about 80 times

Cp corresponding VPr 4 30.

- 95b a (The verbal) may be in subjunctive, (hence without augment),
b elsewhere, also in the past (the augment may be dropped), according to (the rule) "bahulam",
c thus, the forms in *leḥ* (and past) become alike (i.e. augmentless),
d excepting such cases, (the augment) exists,
e distinction between augmented and unaugmented forms is the object (of the list of passages mentioned below)

The case is typical. It illustrates the defective nature of the text. It shows how far the nefarious hand of the successive redactors has gone to dismember the text, many links of which have disappeared for good. The list of passages, which stood in the original APr, and sounded as a fine Prātisākhya sūtra, has been relegated to the position of comment, what has been supplied, instead, is a very poor substitute, indeed

a *naigamī* = let, cp *adyatani* = aorist, *anadyatani* = imperfect etc = *tāsām svasamjñābhiḥ kālaviśeṣaḥ*, Kātantra 3 1 16, where such terms are defined, also 3 1 22, 23, 28, 4 4 15, where such terms are used (*adyatani*, *hyastani*)

b Imperfect and aorist lose their augment in certain conditions

bahulam bahulam chandasy amānyoge'pi, P 6 4 75

c Thus the forms in subjunctive and past become equally augmentless, such forms are, then, outside the scope of the *samdhī*, shown in rules 97-100

d Excepting cases implied by c, a verbal, in the past, takes augment, and thus falls within the purview of rules 97-100

e The list registers forms without augment

John Avery (JAOS Proceedings, May, 1884, p CXCVI) studies unaugmented verb forms in RV and AV

96 Where *pra* is seen with a long *ā*, the following verbal begins with a (—augment), before a consonant it is nowhere long, except in the two cases of *prā vocam*

Rule 96 does not, in any way, break the continuity of the examples, falling under 95b. Compare note on 97 and 196. These passages are not examples, they are, in fact, original sūtras relegated to the position of comment

prā (short) 7 2 1, 5 5, 78 9, 73 7, 9 9 18, 18 1 7

Notable examples —

APr	Sāyana	W
5 <i>navanta</i> , √ <i>nu</i> ,	<i>namanta</i> = na-	<i>namanta</i> 'the
<i>inj</i> = 'shall	<i>mantām</i> 'lod-	<i>dawns submit</i>

	resound'	arthe lañ'	themselves'
		so SPP	with a query, no variant.
6	ā yavan, √yu, subj	āyavam āpnotu, 'chāndase lñi.'	
7	gāt, subj (may go)		'went'
8	navanta, inj (shall resound)		'both re- sound'.
9	ā gamat, subj (may come)		'hath come' takes <i>agamat</i> , so SPP
13	datta, augment- less imperfect, op sómo dadat, 'gave'		'give', impera- tive, proposing emendation of āpañ into āpañ voc
16	dipsat, so SPP with all his authorities	dipsāt = 'himp- situm icet'	So W. to agree with 4 36 1 'whoso shall seek'
21	gan, inj, √gam (shall come)	āgan = āgamat, luñ	'hath come', the trans im- plies <i>agan</i> , on 13 1 2 he right- ly takes <i>gan</i>
23	duñ, inj	aduñ = 'datta- vantañ'	
27	dadat, sub		'gave' with HGS adadāt (1 20 2)
36	dhāt, sub	vayodhāñ 'va- yasām dhātā	
41	mā dhāt (not mā dhāt = mā + ā + dhāt)		"our text pro- bably ought to read mā = mā + ā"

The variants offered by Sāyana are insignificant, they are mainly due to orthography (in 6 by anusvāra, in 36 by the confusion of *c* and *ś*), W's proposed emendation in 41 is negatived. In 7, 8, 9, 16, 21, 27 his rendering doubtful. In 5, APr is solitary in its reading, but probably correct. Cp No 8

97 (Now, with regard to those passages) where the initial *a* (augment) of the root in past is preceded by the final *a* (of a prefix or some other word), because we see, in the sacred text, both (forms, i e augmented and unaugmented), the purpose (of the augment) is seen in substitution (of one vowel for two)

Rules 95-96 have dealt with augmentless forms, rules 97-101 deal with augmented forms, the chief aim of both is the elucidation of the Pada

The construction of the rule is faulty and the translation, of course, provisional. The reading *angasya* is not clear in the APrM. It is neither *na* nor *nga*, both

being of frequent occurrence and legible throughout. VN. reads *onga*, while Ben is a counterpart of the APrM

anga P 13 13.

ābādha = similarity on account of samdhī

tatprayojanam = the utility of augment is clear in examples like yonūvapat 6 68 1, where ā = ā + ā, or it may refer to the list of passages given below

The utility of the list is seen in those cases, where samdhī has taken place. Cp "tadartham pathito gaṇaḥ" below

98 Where the final *a* of a prefix is seen long, the following word (=verbal) begins with *a* (=augment), and the case is, indeed, of a simple vowel, with one of like quality becoming long

prefix *prā* op 96

savarṇadīrgha cp *d* below. Examples are not recorded. Cp āvūtirat 5 18 11 etc

98b (When) a word, ending in *a*, is followed by the initial *a* of the following verbal (the *aḥ* becomes *o*), if it be followed by a soft consonant, the word is not read like that (i e *aḥ* does not become *o*)

The first half is ambiguous. The translation follows the clue offered by "aghoṣaḥ", which unmistakably refers to the absence of *o* samdhī before soft consonants, implying thereby its presence before sonant consonants

The suggestion is confirmed by the examples attached herewith, which may, however, together with 'tasyodāharanāni' be an intrusion from the margin. The phrase is rare in the text, and the examples have no singularity to stand separate from those given below

99 (In) eśā(h) and syā(h), (visarjaniya) is elided before consonants, before vowels, vowel-combination (takes place), (in those cases) where *o* is seen, the following word begins with *a*

Compare the first half of 98b

100 *a* Doubt arises with regard to (the words) ending in long *ā*, when in Samhitā, there is substitution of one for two (i e when ā + a = ā)

Cp 98a

b It has been taught (that the abhinihita samdhī) "is optional in the sacred text", for that purpose the list is read

Compare "tat prayojanam" in 97

99-100 taken together deal with the following five samdhīs —

1 Visarjaniya of eśāh and syāh is dropped before consonants,

2 (when a vowel is) followed by another vowel, vowel-combinations take place

3 aḥ + a = o + a, irrespective of eśāh, syāh and other words

4 ā + ā = ā, svarṇadīrgha samdhī

5 o + a = o, abhinihita samdhī

This table agrees, in order, with that found in RPr differing altogether from that of other treatises and a scrutiny of the same may yield historical results —

(1) RPr 2 81 13 —

eṣā syā sā ca svarāś ca pūrvam bhavanti
vyañjanam uttaram yadābhyah |
te'nvakṣarasamdhayo'nulomāh |

When eṣā(h), syā(h) and sā(h) or vowels precede and what follows is a consonant, the samdhī (taking place) is called "anvakṣara-samdhī anuloma" This is connected with —

RPr 2 11 115 —

uṣmā parilupyate trayānām |

Visarjanīya of the three is dropped The two rules may be tabulated as follows —

a eṣāh + consonant, h dropped, cp TPr 5 15,
VPr 3 14-16, CA 2 57, RT 156, P 6 1 132-
133 APr as above

Kātantra 1 5 15 —

eṣasaparo vyañjane lopyah |

(2) "svareṣu svarasamdhayah" may be split into two —

(1) eṣāh + vowel = o before a, h dropped before others = RPr 2 33 137 and 2 27 131

(2) Vowel + vowel, (cp Uvaṭa on RPr 1 12) savarnadīrgha, guna and vṛddhi etc take place For savarnadīrgha cp RPr 2 15 119, TPr 10 2, VPr 4 50, CA 3 42, RT 93, P 6 1 101 (guna and vṛddhi RPr 2 15 119, 2 50 154)

(3) o = aḥ + a RPr 2 33 137, VPr 4 42, TPr 9 7, CA 2 53, RT 119, P 6 1 113

(4) In examples like yēnāvapat (yēna + āva- 19) the savarnadīrgha is clear, it is not so obvious in examples like parāpatat (= parā + āpa-), where the final ā is followed by the initial a and the resultant also is ā, here comes the utility of the following list Note that the chief aim of the Prātisākhya is the elucidation of the Pada instead of Samhitā

(5) o + a = o. RPr 2 34-49 138-153, VPr 4 58-77, TPr 11 1 (loss of a instead of ekādeśa), CA 3 53, RT 83, P 6 1 109

Restriction of abhinidhāna RPr 2 50 154, VPr 4 78 82, TPr II 2-18, CA 3 54, P 6 1 115-121, RT, Author's Intr pp 74-77

Like 98b 5 is ambiguous The abhinidhita samdhī is not directly mentioned Yet the reference is to this samdhī, as is shown by the examples registered in the list and by the context in the RPr

The citation 'bahulam chandasi' is not from P

The above table shows that the APr, in its treatment of the chief samdhīs, follows the order of the RPr and not that of other Prātisākhyas

Detailed review of initial a after final o BIE II, 419-432.

To return once more to 1 Indian grammarians have been unanimous in prescribing the loss of h of eṣāh, sāh and syāh Cp W Gr 176a But Rapson has shown (BSOS 8, p 709-710) that like hā and has (cit) in Avestan, and ō and ōs in Greek, sā and sdh are alternative and independent forms of the demonstrative pronoun, and that in the Veda there is no such rigid distinction observable in the employment of the two forms, as is ordained by the grammarians for classical Sanskrit, sā is, no doubt normally used before a consonant, but it is also frequently used before a vowel, while sdh is always used in pausa and normally before a vowel, but there are a few undoubted instances of the occurrence of sdh followed by a consonant, particularly by t and p

Analysis —

(1) AV 2 36 4, 3 1 1

(2) Applicable to all examples coming under c, d, e But cp 13, 19, 33 and 65, which are not covered by d

(3) 24, 31, 32, 37, 39, 40, 43, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 57, 58, 59, 66, 70, 71, 72 = 20

(4) 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 28, 30, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 44, 46, 47, 53, 54, 55, 60, 62, 63, 64 = 36

(5) a e + a = e 4, 10, 20, 25, 27, 29, 45, 61, 67, 68 = 10

b o + a = o 24, 31, 32, 37, 39, 40, 43, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 57, 58, 59, 66, 69, 70, 71 = 20

No rule is applicable to 26 in its available form No 2 should go under rule 101, because it has ā as a complete word

101 When ā, forming an entire word, is followed by a verbal in the past, the verbal in all cases begins with a (augment), the a is not taught in connection with mā

aṭ = augment P 6 4 71

Note the wrong samdhī in MS

an for an under the assimilative influence of mān 'tasyodāharaṇāni' is from the margin

103 enā ehā etc remain unchanged

Cp CA 3 33 —

praghyāś ca prakṛtyā |

CA 3 34 —

enā ehā ādayaś ca |

APr has no corresponding rule to CA 3 33 Cp W's note on CA 3 34

prthivī utā dyatūh RV 1 94 16 is recorded by RPr 2 74 178

104 Those have praghyā in the middle

A typical puzzle of the present APr The division into a, b, c is convenient The abridgment 'te praghyāmadhye' puts away the passages, ignoring altogether the function of te

Cp note on 196.

c, as a whole, forms the proper rule

b comprises four passages implying (r samdhi) in them

a registers certain passages, without assigning anything to them

Between 103 and 104, a and b have no direct role, and they may be later additions

a, b, c in converse order —

c Each passage contains two words, i.e. one pragṛhya (dual), another seemingly pragṛhya, the rule states that the former occurs in the middle and not towards the end 23 and 27 have no pragṛhya at all, but only the latter On śāste cp MBh III 14 on P 619

b 19-22 rules 141-142 (=CA 247-48) have been negatived and the samdhi, nowhere mentioned in the APr, but prescribed by RPr 428-29 247-248, TPr 816-17, VPr 434, CA 219, 320, RT 170 (dīrghatva dropped out from the available text), P 8314, 63111, is implied

tvastā rāyāḥ: cp pracetā rājan RV 12414, = praceto rājan TS 15113 Wa I § 285b p 338

a contains 18 passages, 14th untraced and is probably a slip of the pen

(I) In ex 1-3 vyōma is contrasted with vyōman (loc) in 5176, 6123 1,2, 753, 898, 91018, 1218, 131 44, 176-19,24, 18358, 430 Book 19th omitted

(II) 7-13 have āśú in various forms, contrasted with amsú

9 āśumāt=quick extension of āśú Wa, Indo-Iranica, KZ 1910, p 281 n 1, occurring only here in AV For amsumāt cp 812, 1327

10 APr gāsthām, so SPP and Ppp Sāyana glāsthām = glānaḥ san yatra tiṣṭhātī sū glāsthā gantavyāvadhīḥ W kāsthām, but cp 633, where Sāyana has kayasya and W gāyasya Confusion of k and g cp ut krñattī (RV 101302) = AV ūd grñattī 10743, which shows AV's leaning towards g instead of k, and the MS gāsthām may be right Cp Roth, ZDMG 48, p 110

Very noteworthy is the confusion of c and g as in *negare* for *necare* AJP 1891, p 223, review of Bonnet's *Le Latin de Gregoire de tours*, Paris, 1890

(III) 15,16,18 (pīpānaḥ, pīpānam) are exceptional forms, occurring only in these passages W "truculent", regarding them as a special development of root √pā to drink (Roots etc p 96, Brugmann, Grund II p 923) Bloomfield thinks (AJP 12,441-443) that the connection of pībā— and pīpi— with the

word for 'to drink' is due to popular etymology and it is either an independent root, or may, possibly, be connected with √pi 'to swell, fatten', he renders pīpānaḥ at 13131 by 'inflated' at 5207 by 'with swelling sound' M connects the forms with √pā to drink

17 arpipam √r, red aorist Bartholomæ compares āpayati, āpipat with arpayati, ārpipat in ZDMG 50, p. 684, n 3, the form occurs in AV only once For *arpitam*, which also is found only once, cp 9912 =RV 116412 MS —*tan* a slip, cp under 1471

No such empirical rule is found in RPr, TPr, CA and RT VPr 4149-150 record ten words having two y letters, 151-155 those with one y Uvata questions the function of such rules (cp on 426) on the basis of "svara-samskārāyos chandasā niyamaḥ" (VPr 11) The practice is given preference in the APr It attains maturity in works like Siddhāntaśikṣā, and Bhāradvajaśikṣā, which have nothing whatever to do with the classification and pronunciation of letters, nor with the manner of reciting or accentuating the Vedic texts, but lay down empirical rules by which to distinguish and to employ, in their proper places, words of similar sound or form They teach, e.g. where to read *vṛjind* and where *vṛjana*, where *suṣṭuta* and where *suṣṭutī* and so on The object of these Śikṣās seems to be no more than to keep their respective Samhitās free from wrong readings Details Kielhorn, Ind Ant 1876, p 195

105 pāti, as a second member in a compound with bhūtā etc is accented on the first syllable

Cp rule 4 See Oswald Richter, IF 9, p 218, On the reason for difference in accentuation in cases like jāspatī (RV 7386) and jāspātī (RV 14858) 1 c pp 12, 216-219, M p 95

No context of accentuation, the rule seems out of place

106 (The accompanying) words have two y letters

Words containing two yakāras have been thrown into comment VPr 450 registers such passages in the sūtra

udāyyām (so Paipp in b) is read by SPP with all his authorities, W udāpyām followed by Lind unwarranted

Confusion of hradayya and hṛdayya Oertel, Connecticut Ac of Arts and Sciences 15, 172-173, Syntax, 113-114, Wa I p 71

Confusion of *yya* and *pya* Müller, Preface to the Sixth Vol of the first Ed p CXX

Confusion of *p* and *y* Oertel, Syntax, p 196

On *āyya* Bartholomæ, KZ 1907, 321-328

There is some confusion in VPr in 4149-150 VPr 4149 "dvīyakāram" is explained by Uvata as an

"adhikārasūtra", but there is only one rule (150) coming under this adhikāra. Either some rules have fallen out, or the original rule has been wrongly split into two.

107 majjā and rajju contain two *j* letters

Abr "dvijakāre" intolerable

Correspondence VPr 4 158

In 4 12 3 both Sāyana and SPP correctly read majjā (insti, formation Keith, AA p 294), but in 2 12 7 Sāyana has manyas ("dhamanyas"), and SPP follows him. Our treatise implies majjā (with one *j*, as rajvā against rajj—) in 4 12 3 and majjās in 2 12 7. See W on 2 12 7 and APrM 69 on samrāny edhi for —jñy—, a trace of Prakritism.

Irregular abbreviation VPr 6 27 ksātia for kṣat + tīś. Roth, ZDMG 48, 102, 710, Wa I § 98, p 113, Müller, Pref to the sixth Vol of the first ed p CXVI, W 232, M p 21, Luders, Epigr Beiträge (majjāsam = -jjū- etc), Sitzungsber 1912, p 807, Sköld, Nir p 180, Oertel, Festgabe Jacobi, p 20, BIE II, 201-203.

Formation of rājju √raj, Nir 2 1, Wa I § 139a, Sköld, Nir p 180 n 3, Liebich, DhP p 33, Un 1 16, MBh on P 3 1 123, Waldo, KZ 34, 514.

rājjuḥ, nom with two *j* letters, but rājavā 3 11 8 and rājavām 6 121 2 with one *j* in all the mss, as implied by "cavargasamyogo savakārah".

Confusion of *jj* and *jjh* ujityai PB 18 6 10, -jjh- Bibl Ind ed wrong.

jj of bhjj ist Prakritismus für *jj* Bartholomæ, Zur Kenntnis d Mitteliranischen Mundarten (Sitzungsber d Heidelberger Ak d Wiss Phil Hist Klasse) 1925, p 34, cp bhjjāti RV 4 24 7, also Kātantia 4 4 10 — bhjjāḥ svarit svare dvij |

babhjje etc "ādyavjākaranamataṁ etat", Durga-sūpha

jñā=jā Oertel, Syntax p 274

vijjñānām an error for —gyā— (√ji W 809) Keith, AA 294-295, correct accent in Keith.

jñā=gya Woolner, Ling Soc of Ind Vol II, I pp 89-93.

Mārkaṇḍeya gives both *jj* and *nn* for jñā (9 46), Asvaghosa replaces *jñ* by *nñ*, Bhāṣa substitutes both *nñ* and *nn* with equal frequency.

jñ paleography Kapadia, ABORI 1936, 289-296

cavargasamyoge, in rājavā etc, mss generally write with one *j*, which is confirmed by the APr.

108 In kaullakā iva, kaullakāḥ has two *l* letters

Older kṣud Luders, Zu den Upaniṣads, Sitzungsber 1916, 283-284.

109 pippalī, pippalam and pippalyāḥ etc have two *p* letters

List accurate, the mss of Saṁhitā and Pada vary in -ṣpa- and -pp- Cp MS 1 2 2 117 supipalāḥ

with supipalāḥ itī suṣipṣ- in the Pada in footnote, also MS 1 2 14 23 14 f n, n 7 Devarāja Yajvā, (Nighanṭu, p 102) from √plu oi √pṛ

ādini superfluous

Not a case of doubling Verma, Critical Studies, pp 101-102

110 pitta, vittā and unmatta etc have two *t* letters

VPr 6 26 records 20 words of similar character

vittā, vinnā MBh III 411 1-2

111 ānna, chinna, —vinnām etc have two *n* letters

VPr 6 26 registers nṣanna, svinnā, ānna and sannā Cp 111c

APrM reading—minvām (=RV 1 164 10, Reuter, KZ 31, p 506, Oldenberg, Prolegomena pp 323-324, āvisvaminvām=āvisvam+invā Weber, Ind Stud 13, p 35, Nir 8 10) is a blunder.

In rule 182 all mss agree in a blunder

111b Where the suffix —na (=ta) is preceded by a verb ending in —d, the *d* of the latter is changed into *n* in all cases, avapannam is an illustrative example.

avapannam untraced in the AV and the Kārikā may be an intrusion from the margin. Such an analysis is outside the scope of a Prātisākhya.

111c Exception to this nuttā, vittā, mattā and nṣatta Cp 190

Confusion of —tta and —nna —

āvitta VS 10 9, MS 2 6 9 69 4=āvinna 75 1 8 12 2

āvitta VS 10 9, ŚB 5 3 5 6=āvinne TS 1 8 12 2

Ex 4 nṣattaḥ, cp 190, P 8 2 61, confusion of nṣattaḥ and nā sattāḥ MS 2 10 3 137 4, KS 18 1

112 (The accompanying) words end in *e*, these have ābādha with those ending in *a*

ābādha=similarity arising from samdhī

APrM ākārābādhe may be corrected into akā—, confusion of mātṛās common Muller, Preface to the sixth Vol of the first ed CXXXIX, Oertel, Syntax p 28

Treatment of the samdhī note on 71

Confusion of this samdhī in TS Weber, Ind Stud 13, p 96 on devā ā 1 1 14 4, where the Pada reads devāḥ in place of devā after the RVPp devāḥ 8 11 1

In 18 2 37 APr prescribes rāyē which is read by the Pada Sāyana, followed by W, understands rāyāḥ, acc pl

In MS unaccented final *e* is changed into *ā* before the following accented vowels Schroeder, ZDMG 33, pp 182-185

113 Separate words looking like single ones

False divisions and patch-words Weber, Ind Stud 13, p 60, W JAOS 1887, p CCXXVII, BIE II, pp 366-394, Wa I § 82b, p 193, II I § 14a, p 37 (on samyū RV 10 143 6), general discussion II 1 §13b-14, pp 36-37, Oertel, Syntax p 24, Caland, on tē nā for tēna PBr 17 1 1, Gelpake, Anantabhatta's Padārthaprakāśa, e nva Kommentar zum

The practice of writing anusvāra for *n*, *ṇ* and *m* is early, hence utility of such rules. Details Author's note on RT 178

121 In (the accompanying) words, separation is made with *m*

śim ahām has *vi*graha and not *ai*graha, citation doubtful

śamūde = *śim-ūde* IV 8 1 15 "śamūde ist druckfehler für śim m" Wa II, I 30 p 74, note

122 In (the accompanying) words, separation is made with *su* preposition

123 In (the accompanying) words, separation is made with *sta*

śvādhitam (IS 2 35) ambiguous. It can be taken as noun actionist to *śvadhā* "the giving of *śvadhā*" a false formation. Śāyanī reads *śvadhītam* = "śvair hitam yajñam"

123b *prā* long

See 96 Rule ambiguous

Example untraced. It has nothing to do with *prā*. Both seem intrusion

123c Now the word *to* is grave, in the sacred text it is named both (as acute and grave), we shall treat (it as grave), when (it is) a substitute for *yusmad*, occurring seven times in the Veda. Elsewhere one should know it, when pronoun, as acute. In the sense of *thine*, it is spoken of as grave, here and there. A word should be explained according to sense, wherever, in whatever manner

chandasi = in sacred literature. Thieme, Pāṇini pp 67-72, pre classical language. Liebh, Pāṇini pp 23ff

nigada = *pātha*. Kariya on MBh 1 1 1, Durga on Nir 1 17, in a different sense. BD 8 104, Śabara on Mimāṃsā 2 1 42, 45, Bhattoji, Kaustubha on P 3 3 64, Winternitz, Gesch der ind Litt I, 142 note, Keith, AA on 2 3 6 n 7

Better *nigama* = sacred tradition

MS *śrutān* = *śrutān* (or *stu-*)

Confusion of sibilants. Bloomfield, JAOS May, 1886, LXVII-CXXII, BIE II, pp 144-145, the pronunciation was identical as early as Yaska's time. Sköld, Nn pp 129-130

Omission of anusvāra. Cp *sāhitam* for *sāph-* 214c, BIE II, pp 155-158, *sāhitabhāsitam* for *sāph-* Karmavibhaṅga, 14 12. Cp however "samo hitatātayoi vā lopo vaktavyaḥ" MBh III 95 4. Conversely, *śompāsa* for *śodāsa*. Lüders, Sitzungsber May, 1913, p 415

vācyam = *nivācyam* = should be explained. Cp *nairuktāḥ* "die erklärer" Roth, Sköld, Nir pp 108-109. *arthan* *dr̥ṣṭvā* *arthanityaḥ* *parikṣeta*, Nn 2 1 with Durga, BD 2 99, 117

124 (The accompanying forms are) from the root *ṽdā*

RPi 4 98 317 registers words containing *d*, the rule has no business to stand there in a work dealing with *śamdhis* alone. Such empirical rules are rare in

RPr, TPr and CA. They are found in a fairly large number in VPi

For *ṽdā* = *ṽdhā* cp Mantra parallels —

dehi	SV 1 99, 2 911	dhehi	RV 1 79 4
"	VS 4 3, ŚB 31 3 15	"	KS 2 1, KSA 5 15
dehi	ŚB 2 10	dhehi	ApŚ 10 3 1
"	KS 1 7	"	TA 4 2 5
"	TS 7 5 24 1	"	MU 6 35
	KSA 1 1		
dadātu	MS 2 7 5 80 10	dadhātu	VS 11 56, TS 4 1 5 3
"	ApMB 2 4 5	"	SMB 1 5 9
"	ŚŚ 9 28 3	"	AV 7 47 2, TS 3 3 11 5
datta	AŚ 2 7 12, MŚ 1 1 2 33	dhatta	ApŚ 1 9 12
dattām	RV 10 84 7	dhattām	AV 4 31 7
dāḥ	MŚ 7 2 6	dhāḥ	TS 3 3 5 1
dehi	KS 6 9	dhāḥ	MS 1 5 2 68 7
dāḥ	MS 4 2 7 28 14	dhehi	AV 19 31 12
"	MS 4 9 3 124 4	"	TA 4 2 5
pradāpaya	TA 4 8 2, 5 7 3	pradhāpa-	MS 4 9 7 127 8
adhi dātre	VS 6 33, TS 1 4 1 12	adhi dhā-	MS 1 3 3 31 4
varcodāḥ	VS 2 26, ŚB 1 9 3 16	varcodhāḥ	KS 3 10
			AV 2 11 4
			TS 1 2 1 1, MS 1 2 1 10 4
			KS 2 1, JB 1 78
adaduḥ	RV 10 17 2	adadhuḥ	AV 18 2 33
dehi	KS 1 7	dhehi	TA 4 2 5
dadātu	TB 2 5 7 4	dadhātu	ŚB 11 4 3 14
dāḥ	AV 2 17 2	dhehi	VS 19 9, TB 2 6 1 5
dadātu	TB 2 5 7 3	dadhātu	ŚB 11 4 3 9, KŚ 5 13 1
varcodāḥ	AŚ 5 19 5	varcodhāḥ	MS 4 7 1 95

125 (*vāso* *dadātu* *bhārtave* is) in *sārvadhātuka* from *ṽdā*

Abridgment "iti sārvadhātuke" is nonsense

sāiva- P 3 4 113

126 *rayīm dāḥ* is aorist (from *ṽdā*), 'of aorist' is to be understood in all cases (where *dāḥ* occurs)

dāḥ augmentless aorist

127 a The substitutes for *īdam*, in all genders, in the instrumental and other cases are grave in the mentioning afresh, but acute on the final in the first mention

b Standing at the beginning in senso, or of a pāda, they are acute on the final, also when a word in the same case follows or precedes them

c (They are acute on the final) agreeing with another word in the same case (samānādhikarano) denoting the same object, even when intervened by other words

d Also (they are acute on the final) in asmaś śītām etc

a=īdam P 2 4 32

anvādeśa Pat on P 2 4 32

Correspondence Nir 4 25 —

asyā iti cūsyēti codāttam prathamādeśe | anudāttam

anvādeśe || Also VPr 2 7 pūrvavān anvādeśaḥ |

Note VPr anvādeśaḥ for anvādeśaḥ

128 a Separation by avagraha is made with what remains after elision,

b also substitution for the original (remains unrestored in the Pada)

The rule is a sort of adhikāra implied in 129-131

a goes with 130-131, where separation is made with brāhma- and dīrghāyu, instead of brāhma- and dīrghāyus

b concerns 129, prakṛtyādeśa (i e pād, āsān, udān etc according to P 6 1 63) is retained in the Pada and not restored to the original The restoration (prescribed by CA 4 74-93) of the original in the Pada, has, nowhere been prescribed by the APr., and yet its negation is mentioned

129 This applies to pāda, dānta, nāsikā (?) (—) sahā, samānā, rātri (?), jāyā, dāru, māsa, (—) pumsī, śa (?) kṛcchrā (?), māvad and gambhīrā

Three things may be noted —

a There is discordance between the sūtra and the Comment

b The reading is corrupt, although vouched by all the mss

c The rule clears an ambiguity

a Examples 7, 8, 11 and 15 have no provision in the rule, while e, h, m and n have no correspondence in the Comment, this begets suspicion about the authenticity of the reading

b (1) a-d go with 1-6 e has no scope in the AV We have nāsā (nāsikayā, L 494) at 2 27 2 and 5 14 1, but the rule dealing, as it does, with the Pada, has no application to it nasyāti at 10 1 2 is not divided in the Pada, hence out of question nāsikā in the rule is, therefore, redundant and may be an intrusion from the scholium Cp P 6 1 63 The original reading may have been—hrdayodakāśyāsahā—, with āsyā correspond 7 and 8

(2) g goes with 10 h has no example, while 11 has no provision in the rule Delete rā (of rātri) and we get trayodaśām (= trayāḥ-daśām in Pada) for tri The addition rā is a

patent blunder The word rātri is irrelevant to the point

(3) k=14, 15 has no provision in the rule The case is interesting It illustrates how corruptions, arising from flexible orthography have crept in the Vedic texts Cp note to 175 The original reading should have been—māsāppumsī— (= māsa + āp + pumsī) We know that visarjanīya before p (upadhmānīya) was generally written with double pp, cp MS reading for examples 5-11 under 201 But mss have never been unanimous on such points Under the same rule 1 and 2 are written with visarjanīya, instead of double p Now the double pp of māsāppumsī, was, in course of time, mistaken for upadhmānīya, and when, later on, this supposed upadhmānīya was written as visarjanīya, the reading naturally became 'māsāḥ-pumsī', which is actually found in mss Al, M and P

The suspected reading 'māsāppumsī' well provides for 11

(4) l goes with 16 The reason why pumsī alone should be in locative is not clear The APrM. generally writes pūmsī (III 76h), pūmsāḥ (196), hīmsīḥ (146) and śimsūmārāḥ III 76 f

(5) m—n, vouched by all the mss, have no examples in the Comment The word kṛcchrā does not occur in the AV At RV 6 75 9 and 10 52 4 it is not divided in the Pada, hence irrelevant For the word kṛcchrā in the Atharvan tradition cp Kautsavyaniruktanighantu in the Parisiṣṭas of the AV p 309, for its formation see Up 2 23 (Madras ed.), Svaramañjarī 2 21, Kielhorn, Phil p 17, note (√krp, -ps- > -cch-) Scheftlowitz, Indologie u Iran 6, p 98fb and Author's Intr to RT p 6, n b 3

The word śa has no sense, while the division of kṛcchāmāvad both as kṛcchrām + āvad and kṛcchrā + māvad is wrong (māvat = matsadṛśaḥ "vatupprakaraṇe yuṣmadasmadbhyāṃ chandasī sādṛśya upasamkhyānam" Kāt on P 5 2 39, MBh II 379, 434 5-6) The correct reading should have been śākṛcchāmāvad (= śākṛt + śamā) which affords a clue to the much discussed word savartā in 17, and with this we pass on to c

c (1) śavartā W reports (in Trans) that mss are divided between savartā and śvavartā, four have svaśavartā and one śaśavartā W adopts śavartā on the authority of savartā in the corresponding TS 5 7 23 1, occurring, there also, in connection with ūbadhya

The meaning is obscure Roth conjectured *savartā* = *savavarta* "being in corpse", while W leaves it untranslated, saying "it implies a combination of the two recognizable independent words *ścan* and *varta* 'occurring in dogs' or something of the sort" But if *śchrt* of this rule be read as *sākṛt*, the point becomes clear (*a* (= *sāka* = *sākan*, metrical abbreviation note to 114, cp Pat on P 6 1 9 MBh III, p 11, and *śivantam* for *śivantam* at RV 5 51 14, Lüders, *Ieta O* XIII, 101-102) stands for *sākṛd* and *śavartā* equates with *sākṛdvarta* "being in excrement", adjective of *kiṭṭbhyah* and the verse may be rendered "the contents of the bowels they maintained for the worms, living in excrement", an idea quite in keeping with the general trend of the AV tradition and particularly suitable to the passage, *savarta* worms = *viśṭhakṛmus* or *kiṭas* are known in literature.

(2) MSS are unanimous on *o*, and the Comment takes *śmivataḥ* back to *sāmā* Nn. (5 12, 4 23, Roth) explains the word —

"*samīti karmanāma* ' *śamayater vā samnāter vā* "

Sāyana on RV 1 155 2 as "*śmivato*'*riṣṭapra dānādikarmavataḥ* ', on 2 25 3 '*śmīti karmanāma* ", on 10 8 2 '*śmivān havirvahanadevavānādikarmavān* ' Compare it with Sāyana on AV 18 1 6 "*samīti karmanāma* ' *ebandusam itvam* ', where he connects *śmī* with *samī*, which is, in a way, supported by Nn 3 12 "*śamayater vā* " Roth gives *śmī* as "*nebenform von samī* ' (TS 5 2 12 4, and so Wa 1 § 15, p 18, Geldner, Ved Stud III, p 150) but the APr takes *śmivataḥ* back to *sāmā*, the word *sāmā* is not quotable from available Sanskrit literature

Luders discusses *sama* - in KZ 56, pp 282-287, *sāmā* - *sāman*, Scheftlowitz, OLZ 36, p 447

pāda - *pāt*, P 6 1 63, W 396-398

It is suggestive that while P records *ādesas*, the APr registers *ādesyas*, thus showing that the main purpose of the available APr is to elucidate Pada instead of *Samhitā*

Vedic stem *pād* - transition to *pāda* L p 471, W 399 *pad* - *ghoṣṭ*, P 6 3 56, Wa II 1 § 23d, p 57

dānt (√*ad* or √*daps*) transition to *dānta* L pp 505-506

Stem *hrd* supplemented by *hrdaya* L p 471, Wa II 1 § 23d, p 57

udakā - *udān*. Wa III § 161b, pp 316-317, *udā*, as first member in a compound 1 c II 1 § 23a, pp 55-56

āsyā - *āsān*, root word *ās* (Av *āh* -, Lat *ās* -, or -is) 1 c III § 161, c, a, p 317, W 398b

sa - *sahā* P 6 3 82, *sa* = *samānā* P 6 3 84, *sa* - first member in a compound, Wa II 1 § 30 pp 73-77 *dāmpati* + *jampati* *gana* to P. 2 2 31, Kās, Wa

II 1 § 99 e, a, p 249 "*dāmpati* has nothing to do with the word for home", Pischel, Ved Stud II, 93ff, 307ff, Oswald Richter, IF 9, p 13, *dāmpati* elliptical dual Wa II 1 § 65a p 155,

Origin and development of the elliptical dual and Dvandva compound, Edgerton, KZ XLIII, (1910), 110-120

dāru - *dru* Wa II 1 § 22a, p 63

mās - *māsa* L pp 493-497, Wa III § 162, h, a, p 332, Kātyāyana on P 7 4 48 considers *mādbh* - as purely Vedic

āp - *āp* L pp 482-484

Stem *pāps* irregular W 394, *pūpsāḥ* (= *pumān* like *pānthāḥ*, *pathāḥ* * *pūthāḥ* L p 493, Thieme, OLZ 34, p 1079), first member in a compound Wa II 1 § 22a, p 53, *pūps* - *a*, first member 1 c § 25b, p 63

sāka - *sākṛt* L p 466, Wa II 1 § 23d, p 57

gabhi (√*saj*) - *gambhīrā* Wa II 1 § 24 b-c, p 6

130 Also, when *n* of a word is elided

Better *padasya*

brāhmabhīḥ is not restored to *brāhman* - *bhīḥ* in the Pada

prakṛti = negation of *samāpatti* (= restoration of the original form in the Pada) W. on CA. 2 27, 4 74

The restoration has not been prescribed in the APr, but is presumed from CA, cp 3d The use of *prakṛtyādesa* in this sense is novel.

Elision of *n* P 8 2 7, W 256

samāpatti RPr. 13. 31. 739.

131 Also in *dīrghayutvāya* etc

Corresponding CA (4 100) negatives the restoration in the Pada Loss of *s* rule 199 dealing with seven cases, the same may be implied here by *ād*.

Both APr and CA represent the second stage of the development of the Prāt - rules. Both have formed the *gana* on the ur-APr passage-list

132 (The accompanying) forms are of the causative V *pat*, with its penultimate lengthened

sampātīnau (7 70 3) and *papāta* (7 43 1) are not causative They are included just to show that they are from √*pat* and not from √*pad*

133 (The accompanying) forms are from V *pad*

Causative *pad* *pādayāmi* 10 5 36, 11 1 12, 21, 16 8 1-27, *pādayāti* 10 3 3, *pādayathaḥ* 9 2 9, *pādaya* 10 1 17, *pādaya* 9 2 1, 13 1 31; *pādayasva* 6 88 3, *pādayantam* 11 2 18 etc

134 *āptām* *āptyānām*, *pātyamānā*, *ā* *papatyāt*, *pātyeta* (are from V *pat*)

āptām, *āptyānām* are from √*āp* and not from √*pat* *prāpat* (AB 7 14 8 for *prāpa*) and *ānarṣat* (TA 2 9 1 for *ānarṣa*) are due to dittography

134b Others from V *pad*

Confusion of √*pat* and √*pad* in TS Weber, Ind Stud 13, p 107

t = *d* BIE II, pp 35-42

Abridgment omits 194b

125. (In these cases) *ṛjām* is used in the sense of 'arj'.

List accurate, *tam* about 300

sā- and ta,- also syā- and tyā- (sī+o and nī+o)

F Specht, KZ. 62, p. 222

Presence or absence of *y*. BIE. II, pp 162-164; F.

Specht, KZ. 62, pp 216-235

Confusion of *tyād* and *tād* —

tyad MS 3 16 5 192 9, = tad TS 4 7 15 7,

KS 2 15 MB 1 8 3

126 A word having the radical *Vac* as final member, in nom. sing. becomes twofold (i.e. its final optionally becomes nasal) according to "nasals before nasals", as in *mādhye*, *pīrāmanāg* are illustrative examples.

127b. Elsewhere (i.e. followed by any other mute but not nasal) the co-ending word should be spoken, according to the usual *samāhi* rules, (operating) before a vowel or a consonant, one should divide (such) a word accordingly.

127 In *-jan mī-*, and *jan nāna* the two words end in *t*, when *t* is followed by the initial *j* of the following word, (the *samāhi* is like) *aj jant*

Correspondence —

RPr. 4 3 222— uttamān uttamesūdayesu !

TPr. 3.2— uttamapara uttamam savargīyam !

VPr. 4 120— pañcame pañcamam !

CA. 2 5. uttamā uttamesu !

RT 173 antye !

P. 8 4 45 yaro'nunāsike'nunāsiko vā !

Kātantra 1 3.2. pañcame pañcamāms tṛtīyān vā !

APr. quotes here the RPr. rule in the light of P, it adds *vā* from P to the RPr. rule, allowing thus either the unaspirated sonant or the nasal before a nasal, while ms. usage is, almost, if not quite invariably, in favour of the nasal. We have here an unmistakable case, where the *Kārikā*, in its available form, later than the APr., is mixing up the original APr.-rule with that of P, thus showing that the *Kārikās*, in the present form, did not form part of the ur-APr., but are a later attempt to fill up the blanks in the disjointed APr.

arvān mādhye: untraced; commentators on P gave *arī. nābhāh*. Wa. II. 1 § 22d. p. 55.

126b Correct *tāl*, *arī* into *tācjam*

Correct *sāmhitam* of 214c into *sāmhitam* according to *-sāmhitam* of this rule.

127. *t+j=jj*. RPr. 4.2: 221, TPr. 8 3, VPr. 4 117; CA. 2.2; RT. 173, P. 8 2.39

128 These end in *r*; these have *śodhā* with those that end in *n*.

In Middle Indian *r*, *n* and *t*, when changed into *ṛ*, were all alike converted into *anuvāra* in all positions and were, thus, likely to be confused, hence the unity of such rules.

The usage of *anuvāra* goes back to the earliest Vedic mss. Müller's Ed. of the RV; see Wa. I. § 250 a, p. 331.

129 These end in *r*; these have *śodhā* with those that end in *n*.

Sāyana confuses *m* and *n* in 5 and 12. For such a confusion cp. Keith on *śamnyase* AA. p. 263., JRAS. 1907, p. 224. I suspect the twofold development of *asṛgram* and *asṛgran* due to the twofold analysis of *anuvāra*; cp. note on *tam nāh* 140c. See however, Pisani, KZ. 60, pp 213-215.

Sometimes the *anuvāra* was elided and *samdhī* followed. Wa. I. § 233a, p. 333.

Confusion of *m* and *n*. Wa. III. § 54 p. 103, BIE. pp. 94, 95.

140 These end in *ṛ*; these have *śodhā* with those that end in *ṛ*.

Before *n*, *r* is changed into *n*, hence possibility of confusion. Sāyana reads *r* in 1 and 3, while W's mss. do so in 7.

gavyan (*nāhārānta*) assured by the APr. and W. rightly adopts this reading.

Formation of *gavyan*. Brugmann, Grund II. § 936, p. 617.

Samdhī. Wa. I. § 233 b, a, p. 333.

Confusion. M. p. 62, Keith, AA. p. 206.

140b These end in *r*; these have *śodhā* with those that end in *ṛ*.

Ex. 4 establishes the Pada *tām nāh* for the AV. The Saunakias analyse it as *tat nāh*; cp. APr. 27. All the authorities of SPP. read *tām*, while all those of W. go with *tat*; this shows that the mss. of the two AV. Sākhās have been mixed and confused.

Note the MS. reading *n* for *m* and *anuvāra*.

III

141 Now, words, which are repeated with *r*

pari śra = repetition in Krama. W. on CA. 4 74, 117.

142b (In these words, *visarjanīya*) represents an original *r*, before a sonant consonant or a vowel.

Correct *-ti* into *-tir*, adjective of *visarjanīya* according to RT. 116

Note that the Krama is nowhere mentioned in the work and *visarjanīya*, which is qualified by *repha-*, has not been named here.

This rule and the following one treat those words, whose final *visarjanīya* represents an original *r* and not *ṛ*, and in which, accordingly, the *r* is liable to reappear before a sonant initial, even though a or ā precede.

The examples given here are those coming under CA 2 44-46 and the word *iti* has been added on the authority of the Commentator on CA. This is in accordance with the usage of the Pada text of the RV and not with that of the 1V, which, in no single instance performs *pūṣhārī* of *i* word, ending in a *ṛphita* as taken from the Krama text, which would give such a form to the words in question, as standing at the end of a line, cp also Liders, Vyāsas p 24. The examples are scattered in the rules of other treatises, hence detailed comparison useless. Cp however, RPr 176-103, 77-104, 127-216, TPr 88-15, VPr 160-168, RT 116, CA 2 44-46, P 82-70-71. Kregio discusses Vedic accents *āna*, *va*, *āva*, *va* in Festgruss an Roth, 159-166.

Ex 3 *āva* " *pūṣhārī* *pūṣhārī* *id āna itī* *padakale* *im eva prayūjāto* " Nānāvana in *Samdhya* *panisat*, Bibl Ind ed p 130.

The indeclinables *antī*, *pūṣhārī*, *pūṣhārī*, and *sanutī*, to which the rule applies, and which have been named in CA 2 48, have been omitted here, and the rule, as it stands, has no definite scope.

anārṣa literally means "not coming from *ṛṣi*" or authors of hymns, and is opposed to *ānārṣa* mentioned in RPr 156. The vocatives in *-o*, coming from themes in *-a*, are not, in a single case, treated as *pragṛhya* in the *Samhitā* of the Atharvan, but are always euphonic combined with the following vowel. In the Pada text, however, these are invariably written, as if, they were *pragṛhyas*, with the usual *iti* annexed. The object of the present rule, then, is to prescribe that vocative *-o* is exempt from change only before *iti*, while in other situations it is to be treated, according to general rules of *samdhī*, and this is exactly what is meant by the Comm., who says 'pragṛhyānūp prakṛtibhāvāsyāpavādūḥ'.

Treatment of the vocative *-o*. Wa I p 326. The APr has, nowhere defined the term *pragṛhya* and P. It forms a sort of connecting link in the history of Vedic grammar, hence it will be good to enter into certain details —

RPr 69-71 —
okāna āmantīṣṭajāḥ pragṛhyāḥ padam cānyo'pūṣhārī
padāntagaṇa !
a *O*, originated from vocative, is *pragṛhya*,
b also one, that forms an entire word,
c also that, which does not stand at the end of the first member of a compound (as in *egō itī* RV 1 46 1).
 Likewise, RPr devotes three rules to the unchange-

ability of the *pragṛhya* words —
 RPr 155-157 —

prakṛtyetikāranādaḥ pragṛhyāḥ svare cāṇi syāṃ
prathamō yathoktam !
a A *pragṛhya*, followed by a word beginning with *iti* remains unchanged. This is general, and covers all the *pragṛhyas* ending in *i*, *ā*, *e* and *o*.

b In the *ānārṣa* *Samhitā*, the *pragṛhya* remains unchanged before a vowel. This is also general for *i*, *ā*, *e*, *o*, but does not apply to *o* in the vocative.

c The first *pragṛhya* (ie *-o*, voc) is, as said before, (ie it is changed before vowels in the *Samhitā*).

The latter three rules of the RPr can be easily reduced to two, if we adopt —

prakṛtyā pragṛhyāḥ prathamā itikaranādaḥ !
O!, better —
Itau, *itikaranādaḥ* being unnecessarily long and awkward, and this has been actually done by other Prātisākhya and P.

VPr 194 —
okāras cāpadānte'navagrahaḥ !
 Also *o* at the end of a word is called *pragṛhya*, but not at the end of a separable word. This is general and covers RPr 69-71. The counter-example "gāvīṣṭa *itī gō īṣṭau*", given by Anantabhatta under the rule, may be compared with "gāvīṣṭaye — *gō īṣṭaye* (RV 8 75 11), given by Müller as a counter-example under RPr 71.

The present rule prescribes *pragṛhyatva* for *o*, its unchangeability is prescribed by —
 VPr 4 93 —
okāras ca !

Also *o* (is unchanged), when followed by *iti* (from 4 93). There is no mention of vocative in the rule, but according to RPr 155-157, CA 181 and APr, the rule seems to be limited to vocative *-o*, and implies that the vocative *-o* remains unchanged only before *iti*, in other situations it undergoes euphonic combination, and taken together with VPr 4 88 (pragṛhyam svare = a *pragṛhya* remains unchanged before a vowel) it easily covers RPr 155-157. The *abhinivṛta* *samdhī* in "ādhyāro ādibhiḥ" is negatived by VPr 4 82, while "trāyo asya pādāḥ" (VS 17 91) can be covered by VPr 1 94+4 88. If this interpretation of VPr 1 94 and 4 93 is accepted, we can easily explain the inconsistency seen in them by W under CA 181, otherwise not.

TPr 4 6 —
okāro'sāphito'kāryaṇjanaparaḥ !
 Also an *o* (is *pragṛhya*), which is not the product

of euphonic combination, if followed by *a* or a consonant

This treatment, though brief, is somewhat awkward, and has been criticised by Whitney, also by Luders, in VyāsaŚ p 37. The rule equates with RPr 71

TPr 47 —

samabadathapitpūrvas ca !

Also, when preceded by *s, m, h, d, th* and *pit* = RPr 71, cp W's comment

TPr 1024 —

na plutapraghyau !

Exempt from the rules of combination are protracted and *praghyā* vowels, a general rule, negatives change of all the vowels called *pragraha*. Thus TPr 46, 7, 1024 cover the six rules of the RPr (ie RPr 69, 71, 155-157)

CA 180 —

okāras ca !

Also one ending in *o* (is *praghyā*) = RPr 70, 71 = VPr 194

CA 181 —

āmantritām cetāṁ anārṣe = RPr 155, 157 = VPr 193

CA 181 is *niyamātha*, and together with CA 333 (*praghyās ca prakṛtyā*) it covers RPr 155-157

It is clear from the above that all the Prātisākhya base their statements on the RPr, and try to effect improvement on it, thus indicating their posterity to it. In the treatment of *o*, APr and CA stand more closely related to RPr than to the other two Prātisākhya, which are rather confused on the point, but this, in itself, does not prove anything about their chronology

P 1116 —

sambuddhau śākalyasyetāṁ anārṣe !

Vocative *-o* is *praghyā* before a non-Vedic *iti*, according to Śākalya

The rule, in its scope and effect, corresponds to the APr and CA (181). But unlike the two, it specifies "according to Śākalya" and uses *sambuddhi* for *āmantrita*, a term not occurring in the Prātisākhya. P 1116 partially covers RPr 69, 155 and 157

The interpretation "when Śākalya's non-Vedic *iti* follows" (Ghoṣa, IHQ 10, pp 666-70, Linguistic Intr to Skt p 60) implies a serious departure from the usual method of P who refers to older authorities only to signify that the rule in question is optional, (so in the Prātisākhya Gelpake, Anantabhatta's Padārthaprakāśa pp 31 seq) hence not acceptable

Now, there is a clear similarity between the rule of RPr and that of P and the latter also mentions Śākalya, and on this basis it has been argued (Müller, RPr Intr p 11) that P has drawn upon the RPr and

is, accordingly later than the author of the RPr. But this is not conclusive. His acquaintance with the RV Pada, composed by Śākalya (Schofflowitz, Apokryphen 5, 16) does not necessarily imply his knowledge of the RPr, ascribed, in its present form to Śaunaka, an author, about whose date we know nothing definite. Moreover, we know that the Prātisākhya have undergone excessive rehandlings (Luders, VyāsaŚ p 17 ff) at various times and are far from being what they were in their original form. It is maintained that the RPr was originally written by Śākalya on the mere presumption that because Śākalya composed RVP he should also have prescribed rules, in order to convert the Pada into the Samhitā. But even granting that Śākalya did prescribe such rules, how does it follow that the extant RPr was written by him or even that it contains rules that were acceptable, in their entirety, to him. The occasional reference to Śākalya in the RPr need mean no more than this, that on these particular points Śākalya agreed with RPr, implying that on certain other points he disagreed with it. Thus, it being yet undecided that the RPr is a work of Śākalya, direct or otherwise, or even that its contents were, in toto, acceptable to him, we cannot infer from the similarity between the two rules and the mention of Śākalya in P that the latter borrowed his rule from RPr.

One thing more. If P 1116 teaches that the final *o* of a singular vocative is *praghyā* according to Śākalya, it follows that other scholars did not share this view and the practical result would be that we are permitted to say 'bhāno iti' as well as 'bhānav iti'. But no Pada-text of any Samhitā allows this and the mention of Śākalya in P remains yet an enigma. It is just possible that in P's time opinions were divided between 'bhāno iti' and 'bhānav iti' and that gradually Śākalya's opinion prevailed upon the other, eliminating it altogether in the end.

To conclude. All the Prātisākhya are posterior to the RPr. P may be or may not, the evidence of this particular rule being non-decisive.

143b. Vocative *o* remains unchanged before the initial of the following word, in some cases substitution of one for two takes place, as in — *nyo'iti*, elsewhere one should teach it as unchanged.

Cp note on *e* under 100

144. In the accompanying passages the root is *√dhā + āpi*

pi = *āpi* W 1087a, Wa II 1 §29 p 71

Last accurate *āpa + √dhā* 6452

abhi + √dhā, 15 times

145. (Exception) to the iterative compound

Abridgment *aparādah* has no sense

āmreḍita = words repeated in an emphatic or distinctive sense VPr 1146, P 812, CCA 262, W under CA 440

Iteratives accent the first member only (VPi 63), the two words being separated by avagraha in the Pada-text, like the members of other compounds, e.g. āha āha 'day by day'. This rule is negated so far as these examples are concerned, in these both words are independently accented and separation is made by viraḥa.

115b When both are accented separation by viraḥa is made from the latter

diḥbha- may be emended to *dinn-*

Sāyana is wrong on 1 and 3

115c When a verb is repeated, the first loses its accent the second, (which is) accented is separated by viraḥa (from the first), *dhatta dhatta* is an illustrative example

The second half does not scan

116 Non iteratives which resemble iteratives

117 (Exceptions) to the restoration (in the Pada) of (s into s) ṛ (into ṛ), s (into visarjanīya) and lengthening

Abridgment omits *aparādah* which reduces the rule to nonsense

upacāra = conversion of visarjanīya into s before l or p by CA 262, RPr 441 260, 1331 739 Kātyāyana uses *upacāra* in varttika to P 1141, cp Bhaṭṭoji, Kaustubha

samāpatti = restoration of the original form in the Pada, cp note to 130

23 examples may be analysed as follows —

ṣatra 2,4,19,20

natva 13 15

Lengthening 1, 5 12, 16 18, 21 23.

6 repeated in 18

No example for *upacāra*

3 irrelevant

1,2,4,5,7 not covered by CA

samāpatti has, nowhere been prescribed, but exceptions to it have been registered, no rule occurs for *natva* in the text, but its restoration has been negated

A comparison with CA will be useful —

CA

APr

474 ṣatvanatvopacāra-
dīrghatutvalopānpadānāṇi
carcāparihūṇaṇi samā-
pattiḥ |

In the Pada and Kruma texts, are restored (to the original form) ṣ, n, s, lengthening, *ṣatva*, elision (of n) and āp etc. The rule lays down restoration in general 75-93 prescribe restoration of particular words. The whole statement is logical

94-100 negative restora-

147 negatives restora-
tion of s, n, ṣ and leng-
thening, without laying
down a rule for *samāpatti*

No example for *upacāra*,
for lopa cp 130

The defective nature of the treatment is evident. It seems, as if the 3rd chapter were to record exceptions to general rules of CA

CA 94-96 = 8-23, the order is exactly the same

97-100 have been omitted

tion, a process quite logical

without any reason 147e-147h have nothing to do with *samāpatti*, they, instead, negative *ṣatra* and *natva*, which have nowhere been prescribed

147h registers 60 passages without specifying any thing about them

Ex 56 is followed by a passage, itself detached from some ancient grammatical work, with two examples, not traced in the AV, both the passage and the examples seem from the margin 147 records two exceptions to *samāpatti*, a clear connection exists between 147 and 147j, 147e-147i, which have nothing to do with *samāpatti*, seem to be, in their present form, later addition

147e Exceptions to the change of visarjanīya into s before l or p

For the change of visarjanīya into s cp 202

147f Exceptions to the change of s into ṣ

The change is nowhere prescribed Cp however 204-205

147g Also (is not changed into ṣ) a s, followed by r, or of Vsrp, Vsrj, Vsprs, Vsprh, Vsphūrj, Vsvr and Vsmr

Cp CA 202 and P 83 110

rapara applies to words like *usrā*, which are outside the scope of the Prātisākhya, it is not included in the CA rule. The quotation, therefore, is evidently from P and not from CA

147h Exceptions to ṛ

natva is nowhere prescribed in the APr Cp 3d

In 65, the APi prescribes *nā*, which is reported as a variant by SPP, while editions read *nā*. The fact is, that while APiŚ reads *trnā*—, the followers of the Śaunaka school preferred *trnā*— The two Śākhās have been confused and mixed up in the mss Cp note on 148

147i Sixty passages have been registered without specifying anything about them

Analysis —

l implies that *bāl* is not *bāl* * *bād* * *bāt*, but has original l, it has been noted with l in the AV Pada and TS 33 102 For converse cp *bād āditya* AV 13 2 29, RV 8 101 11 = *bal* VSK 32 39

Skt l, not coming from l (V 53), comes from l,

which goes back to *ḷ* Liders, 'ah und āh' (ah 'ah *adī *ṛdī), Aufsätze Kuhn, pp 313-325

ḷ=*l*, *ḷh*=*lh* between two vowels in RV.: RPr 1 52, Wa 1 § 222

In VS *l* and *lh* were changed into *l* and *lh* VPr 4 143, 845, Wa I. § 191 221-222, Liders, Antidoron p. 296, BIE II pp 110-111.

In AV. all those words which appear with *lh* else where, have *l*, *l* is entirely foreign to AV. Liders, Ant pp 299 seq

ḷ=*l* common in Middle Indian, Pali knows it Geiger, p 55 *l* must have been present "in fast allen altpraktischen Dialecten" Liders, Ant p 291, Sköld, Nir p 126, also in Papers on Pāṇini pp 42-16

Dravidische *l*=Skt. *l* Kittel, Festg an Roth 21 24

2 *asya* with its final lengthened and not *asyāḥ*, ep 244b, CCA 4 79

3 *dūdāse* W 199d, Wa I § 285b p 337, CA 260

4 *ā ichatu* CA 348, the only case of this type of *saṃdhi* in AV

5 Cp 201b Śaunakiyas implied *pūpās* p-, while APr negatives *salva* The difference between two Śākhās may be noted

6 *vā te* and not *vāte*, as read by Sāyana

7 *yayūḥ* nom sing and not from *√ya* in perfect

8 *suprāvā* CA 4 11, RV 1 314 has *suprāvā*, formation Reuter, KZ 31, pp 523-24

9 *svaṛṣāḥ* is original, W 169a, Wa I § 284c p 335

10 *hina* voc is meant, W hl nā two words

11 *tuvīṣtamāḥ* CA 396, "tuvīṣ, neben tuvi" Wa. II 1 §24d p 61, Sāyana *tuvittamāḥ*

12 *vṛkṣāḥ vānām* CA 228, *anunāsika*, Sāyana *vṛkṣav-*

13 *achāvādāmasi* and not *achāva-* as read in 7 383, nor *acha va-* as read by Sāyana

14 *jānitvam* one word and not *jani +tvām* with *tvā* suffix, ep CA 4 26 Cp *mahi tvām*, two words under 58, see Lüders, Acta O. XIII, p 98

15 *onyōḥ* anomalous form, CA 361, TS 1 261 *ūnyōḥ* Weber, Ind Stud 13, p 102

16 *amātīḥ* one word from *√am* and not *ā-matīḥ* with privative *a*, Nir 6 12, Sköld, p 195, Ved Concordance "yasyām atirbhāḥ" wrong

17 *sā ca tvā* three words and not *sacatu*, contrast AV 7 56 3 *nir hvayāmasi*

18 *śāviṣṭhā* dual, not *śāciṣṭhā* as read by TB 2845, nor *yāviṣṭhā* or *jāviṣṭhā* (yu-ju, Weber, Festgruss an Roth 137) For *śāviṣṭham* and *yāviṣṭham* cp RV 6 22 2 and 6 5 1 Omission of *y* may also be implied, ep note to 64

19 *vīcayat* *cayat*, subj of *√ci* and not *ca ydt* two words as in 7 89 3

20 *sās paditya* CA 258 Rule 99 negated ep RV 3 58 21+RPr 4 20 58

21 *yavayā-yavayāḥ* and not *yavaya*, with its final lengthened, as under 211

22 *devāta* sing and not *devātīḥ* as taken by Sāyana and W, ep rule 83 with note *devāta*, 10 times

23 *naktābhīḥ* formed after *ababhiḥ*, Wa II 1 §23b p 234, §62c p 320 The word for night exhibits the *→* stem in *nuktor*, Lat *nocturnus*, Zend. *nahtare* in *nahtouru*, the *→n* stem in the solitary Vedic *naktābhīḥ*, RV 7 101 8 = AV 8 1 18, identified by John Schmidt (KZ XXVI, 18, and Pluralbildungen p 212) with Goth *nahtam* (*→n* stem), *naktābhīḥ* 'by night' might be the analogical opposite of *ābhiḥ* 'by day', but the difference in the accent renders it unlikely Bloomfield, VJP 1891, pp 19, 22

patāyanti 'neben vielen causative formen auf ā in der Wurzelsilbe' Nagel, Zur Sprachgeschichte des Veda p 15

24 *yātumāvat* 'yātumat *himsakam* *raksah* Sāyana, formation CA 1 8

25 *kr̥ṣṭarādhiḥ* only once, for *rādhiḥ* ep 10 2 10, contrast can also be implied with *rajīḥ* confusion of dentals and palatals is not infrequent

26 *hastīva* fem sing and not dual, hence *saṃdhi* Notice of accent can also be implied, ep ex 29 under rule 37

27 *ārpitam* and not *aripam* as in 12 1 35, ep ex 17 under 101, where VPrM reads *aripitam* On *sādare* cp Sköld, Nir p 126

28 *tāj jāriya* not *jarīya* as in 3 1 7, ep rule 137

29 *yukṣva* *√yuj*, imperative, not *yunkṣva* Confusion —

yukṣva RV 6 16 43 = *yunkṣvā* SV 1 25

30 *dikṣu* and not *vikṣu*, confusion of *v* and *d* — *vikṣu* RV 10 12 2 with *dikṣu* AV 18 1 46

VS, TS and MS

vikṣu VS 4 31, TS 1 2 *dikṣu* MS 1 26 15 10 8 1, KS 26 12 16

visāḥ RV 1 35 5

disāḥ TB 28 6 2

vṛṣṭyā KS 26 12 8

drṣṭyā PG 3 2 14

saṃvr̥k KS 18 1 265 5

saṃdik RV 10 82 2

vidyūt MS 2 4 7 44 4

dīdyut TS 2 4 7 2

See Oertel, Syntax p 195

32 *cikṣipāḥ* nor red inj, ep L in Trans

33 *ṛkṣākam* AprM *ṛkṣvākam*, faulty insertion of *v* Oertel, Syntax p 316 *ṛkṣa* Nir 3 20, *ṛkṣākam* in AV 12 1 49

34 *ayat* *√i*, subj and not *ayāt*, as in 12 5 64

35 *asmākāsaḥ* Wa III § 49a, pp 100-102, ep note to rule 61

36 *apapādyate* not *apādyate* √pād + av at 6 136 3

37 *paryakti* assured by APi and read by SPP with the majority of his authorities *paryēti* for the Siṃhakiyaś is secured by CCA 481, this is adopted by W, the two Sakhās have been confused and mixed. Note however 156b

Confusion of *e* and *ai* Weber, Ind Stud 3, p 163 9, p 249, Wa I 269b p 318 Oertel Syntax p 41 BIE II pp 321 326

38 *visvānām* and not *visvānām* as read by Paupp VPrM *visvānām* ?

39 *vinyāya* 'to woody' and not *vandyāya*

40 *akarṣam* and not *akarṣam* as in MS 139

33 7 Confusion of *-sam* and *-sam* —

charṣam VS 228, *charṣam* MS 1126 TS 1663 1385

māṣam TS 1121 *marṣam* MS 112 310

tarṣat RV 125 12, *tārṣat* KauS 1174

IV 216

41 *piā* vocat and not *piā* vo-, see rule 96

42 *satapam* = *satā* + *pau* and not *sa* + *tāpau* also not like *gopā*

43-44 *riṣam* not *riṣam* as read by Sayana, see W JIOS Oct 1887, CCXXVII

45 *vidvānāḥ* 'vidvānāḥ', anomalous, corresponding RV 1 164 6 has *vidvāne*

46 *esu* not *esu*, cp 127

47 *udapūtām* and not *-pūtām* in 6 223 18 222 cp RV 4 45 4 with Wa I 193a p 220

48 *sāpṣitam* not *sapṣitam*, cp also 3 191 6 104 2, 7 161

49 *sāmidhhe* not *sāmpddhe*, confusion of *i* and *e*, Oertel, Syntax p 316 *sām* *idhhe* in 7 82 6

50 *ānge* and not *angu*

51 *sukitām* from *sukit* and not *sukṛtām*, pplo as in *sukṛtas* category 17 127, cp 11 118 *sukitām* *eta* *lokām*, where mss vary between *etu* and *eti*, *aitu* about 16

52 *adhvaryo* voc and not *-yoh*, gen

53 *deva sēnābhyaḥ* two words, *devasenāḥ* at 5 21 12, cp rule 113

55 *āpaḥ* acc, cp W 393a, L p 483, Aufrecht, AB p 428, Oertel, Syntax p 236 Nom pl in 7 57 2, 18 12 *abhi sām viś-* is not a compound

56 *abhi sām svajasva* not a compound, in such a construction *abhi* is accented only here, cp 3 34, 6 69 2, 8 5 20-21

And (it is a) *gana*, having *pārī* as its initial word. The teacher, knowing the sacred text, that is to be taught, directs the course (nature) of speech, in accordance with the sacred text

Cp "chandasī drṣṭānuvidhiḥ" Pat MBh I 55 3, 25, 121 21, II 20 15, 24 11, III 11 14, 53 24, 54 16 etc. Quotation untraced. It is not from

P and by *ācārya* some other grammarian is meant

(An *i* preceded by) *i* conjunct consonant, having *i* as the first, coming in between two *i* vowels, is not lengthened before the initial *y* of the following

What are the examples?

parihriyate-, *vihriyante-* either of the two may be used

The quotation, with its examples untraced. The wording *ivarnasthaḥ* gives sense of antiquity

āmūḍatīya- *āmūḍa* = *āgama* = grammatical tradition, cp Vākyapadiya II 486, where the word *sākhā* (*bahusākhātva*) also is used in connection with grammar

117) Exception to the restoration of the lengthening. See rule 211

118 Before *krnotu* *visarjanīya* is not changed into *ṣ* in three cases

Visarjanīya has not been mentioned till now, but it is implied here, cp 3d

The case is interesting. CA 265 prescribes the change of *visarjanīya* into *ṣ* before *krnotu* in general. This is not followed by the mss. The Commentator thereon restricts the operation of the rule to three cases by —

krnotu *ityatra* *tridhātva* *iti* *vaktavyam* !

Under *krnotu* it should have been noted that the change occurs only in the three cases, and he cites there exactly these three passages as examples of *ṣatva*, where this is negatived by our treatise. In all these passages the mss read, without dissent, *visarjanīya* before *k*, and W has followed their authority, except in 6 106 3, where by an oversight, *ṣ* has been introduced, and allowed to stand by Lindenau

Other instances, in which *krnotu* has an unaltered *visarjanīya* before it are —

6 40 1,2 *savitā naḥ krnotu*, correct Concordance *karotu* into *krnotu*

6 53 3 *vāriyaḥ krnotu* TS 1 4 44 1 *vāriyaḥ kr-*, but cp —

vāriyas krnotu in VS 5 37, MS 13 37 43 14

6 73 3 *āpatham vaḥ krnotu*

6 83 1 *sūryaḥ krnotu*

6 104 3 *amītebhyaḥ kr-*

(7 32 1, 33 1 *āyuh kr-* = *āyuh karatī* RV 10 18 6)

7 51 1 *vāriyaḥ kr-* = RV 10 42 11 *vāriyaḥ kr-*

7 91 1 *ābhayaṃ naḥ kr-* = RV 6 47 12 omits *naḥ*

8 84 *paruṣāhvāḥ kr-*

9 27 *ugrāḥ kr-*, the Pada ends with *ugrāḥ*

11 16 *balihṛtaḥ kr-* = MS 4 14 11

12 1 43 *naḥ kr-*

Thus *krnotu* (42 times) is preceded by *visarjanīya* 14 times. In no case, out of the 14, is *visarjanīya* preceded by an alterant vowel, and hence there is no *ṣatvapṛāpti*, and "nowhere among them does a single

Cp āmāva in RV 4.4.1 = amātrava in Nir 6.12

The Abridgment omits the two passages, thus reducing the rule to nonsense. Śāyana has *apūpavān* for *āpavān*.

159 In "samsrāvyēna havisā juhomi" and "samānēna vo havisā juhomi" *havīṣā* is followed by *juhomi*.

159b Elsewhere it is followed by *vidhema*.

The Abridgment omits *a*, retaining *b*, which means practically nothing. Last accurate.

160 *ni* is preceded by a word ending in *a*.

The rule means nothing, unless passages form part of it.

161 Also by a word ending in *e*.

Passages must go with the rule.

162 Also by one ending in *o*.

Passages must go with the rule.

163 *Vhrs* is preceded by *at*.

The rule means nothing in the absence of the three passages.

ūt + √dhr̥ṣ does not occur in the AV.

Treatment of this *samdhī*. RPr 4.5.224, VPr 4.121, TPr 5.33.40, CA 2.7, RT 176, P 8.4.62. Katantra *tebhya eva hāḥ. irāḥ pūrvacaturthau na va* 1.4.4.

164 In *mahī kṣanam mahī a kabbavat* and *mahī rōdha cakre*, *mahī* is dual.

The rule is omitted in Abridgment.

164b Elsewhere (*mahī*) is sing.

Detached from *a*, *b* signifies nothing, because the Abr omits *mahī* as well.

165 (These) ha e t as final. These have *ābādha* with those ending in *ā*.

No such rule occurs in any grammatical work. This refers to the practice of writing one *t* for two, even where they are etymologically correct. For the usage cf. Roth, ZDMG 48, pp. 103, 710; Müller, Preface to the sixth Vol. of the first Ed. p. CXVI; W 232a; Schroeder, MS 1 p. xlii; M 301a; Oertel, Festgabe Jacobi p. 20; Wa I § 98b pp. 113-114; RV 10.80.1 *dād drāvinam* = TS 2.2.12.6 *dā drā-*.

166 *su* is (not) optionally elided after a theme ending in *-nt* (*-nt*) or a *krt* suffix.

Comm does not give example for *kṛdanta*, cp. *prakrīḥ* 4.7.6, *srīḥ* 11.7.3, *dhīḥ* 18.1.21.

Confusion of *-i* and *-ih* not infrequent, cp. *sārasvatī svāpasah* RV 10.110.8 = *tīḥ svāpasah* AV 5.12.8, where W calls *-ih* form a blunder. Details BIE II p. 196. In fact the option between *-i* and *-ih* reflects a historical fact of importance in it and L has rightly tabulated the varying mass of *-i* forms into three divisions, i.e. A, B, C. He has shown, in detail, as to why B includes *-i* forms, and C those of *-ih*, and it goes to the credit of the APr that it has faithfully recorded this division of great philological importance, as it has done in case of forms ending in *-ā* at rule 73. Cp. L pp. 365-377.

In the Comm note *tantrī*, a favourite word with Patañjali (and Kāśikā), cp. on P 1.2.48, 5.4.159, Wa II 1.37B p. 89, this shows that the citation comes from the margin.

166b Also after a theme ending in *-i* in the sense of possession.

The example *rathīḥ-* occurs at RV 8.4.9, and the citation, because it is not from AV, is, no doubt, from the margin.

Suffix *-i* *chandasivanipau ca vaktavyau*, Kātyāyana on P 5.2.122.

167 (In *pratyudait* etc.) the root *√i* has *ā* in the aorist.

ait imperfect, while *hyastanī* should mean aorist.

168 (In *prētam* etc.) separation by *vigraha* is made between verb and preposition.

Abridgment omits passages.

169 (In *prēto yantu* etc.) separation by *vigraha* is between a preposition and indeclinable.

170 In a conjunct consonant, doubling takes place according to the rules of grammar.

Read *kramah sam-* for *kramasam-*.

With this rule our treatise makes short shift of a subject, which occupies long passages of the other Prātisākhyas and has cost their authors a vast deal of labour. The saving is made, however, at the expense of its reputation and value as an authority for the readings of its text, for it does not say anything specific regarding the frequent and important phenomenon of the doubling.

Doubling. RPr 6.1-6.378-383, VPr 4.97-100, TPr 14.1-13, CA 3.26-28, RT 269-271, P 8.4.46-52, W 227-230, Wa I § 96-98, pp. 110-114, M p. 21, S Varma, Critical Studies pp. 99-125.

It is difficult to fix as to what rules are acceptable to our treatise, for CA, with which the APr is most closely connected, is in direct contravention with the doctrine of other treatises, cp. W on CA 3.26.

According to W the authors of the CA. recognised the duplicated methods of pronunciation as of force only in the Samhitā text, and not in the utterance of the Pada text, and this is supported, in a way, by the fact that both RPr (6.14.390) and P (8.4.51) attribute to Śākala or Śākalya, the teacher, to whom the invention of the Pada text is generally ascribed, a denial of all duplicated utterance.

It has been frequently shown that the APr is chiefly meant to elucidate the Pada rather than Samhitā, and it may be on this account, that it passes over the phenomenon of doubling in silence, or more probably it may be reflecting in it the period, when a strong reaction against the practice of doubling had taken place and the usage of writing one consonant for two, even where the two were etymologically justified, had gained common approval. Cp. note on 165 with

my note on RT 270

171 (In vātram etc.) the *t* is in between two letters

The Abv. omits passages

Confusion between *stha* and *stā* Schroeder, MS II 85-109 n 6, where ms P reads *stathā* for *stā*

172 (In pīṣṭhānam etc.) the *t* is in between two letters

172b In *vātmā*, *st*, *th* and *st* are conjunct, *st* is in the place according to position

MS *asthanyasya* a blunder

This treatment of *yama* is extremely messy. Yamas are transitional sounds, assumed to intervene between non-nasal and the following nasal as a kind of nasal counterpart of the non-nasal, and therefore called *it* *yama* or twin, ep

RPr 6 32 33 108 109, TPr 21 12 11, VPr 1 160, CA 1 99 with *W* a long note Bhagjoti, Kaust. bha 114 113 114, Wa 1 195b, p 111, detailed treatment S Varma, Critical Studies pp 79-81. For combinations of consonants resulting from syncope of forms like *astham* ep. 1 p 524

173 In *Vkhyā* *ā* and *ā* are conjunct in *vātmā* (1st Vāc. b(?) is followed by *ā* (1st Vāc. b))

1 The reading is corrupt. MSS vary in *vāyau*, *stāyau*, *khyāyau*, *stāyau*, and *khyāyau*, all equally unacceptable. Confusion of *ā* and *y* is known.

vāyāyāt ĀpŚ 16 6 1 - *āyāyāt* KS 38 12, TA 6 3 2

yudhē TB 2 1 1 1 - *yudhē* RV 5 57 3

yau in the ms., therefore may stand for *āyā*

Omit *ā* of *stā* and we get *stāyā*, which makes sense and is vouched by Prātisākhya and P. ep.

RPr 6 55 131 *ksāyā* *khakarīyakarī* n 60 1 With Muller's note

VPr 1 161 *khyāt* *khayau* *ksau* *gārgyā* *sakhyakhyamukhyavajam* 1 With Weber

P 2 4 54 *caksam* *khyā* (✓*caks* Wiedemann, KZ 33, p 162) together with 8 2 57, where, according to Kātyāyana (on P 2 4 54) ✓*khyā* is redundant

kās→*ksā*→*khyā*. Kātyāyana maintains *ksā* as the original form of *khyā* (MBh I pp 486 187), VPr 4 164 repudiates this. Keith, Veda of Black Yajus p clxxi

Paleography of *ks* Kapadia, ABORI 1936, 289-296

Change of *ksā* with *ksā* Weber, IST 4, p 273

Interchange between *kh* and *ś* Wa 1 118 136-137, Skold, Nir pp 131, 225

✓*khyā* "see", regularly in MS, and once in KS is spelt *ksā* Schroeder, Monatsberichte d Akad d Wiss Berlin, 1879, pp 687-90, MS pp xi, xlii, ZDMG 33, p 191, Gelpake, Anantabhaṭṭa's Padārtha-prakāśa pp 28, 54

khy in variation with *ks* (end 13) —

anukhyāto GB, 22 19, -*khyā* KS 26 12

Vait 18 15 ĀpŚ 20 1 17

(Immediately preceded by two parallel forms written -*khyā*)

kskhyā RV 10 159 2, -*khyā* MS 16 1 35 12

AV 6 11 2

SV, 2 727

VS 37,

TS 153 1,

KS 7 11

SB 2 11 29

kskhyā RV 1 16 21 -*khyā* MS 3 16 1 131 7

VS 25 24

TS 16 5 1,

KS 1 6 4

Var 9 3

kskhyā AV 7 5 24, -*khyā* MS 18 9 123 11

19 1 27,

3 11 51, 193,

VS 11 17,

SB 6 3 36, TB

TS 4 1 22,

12 1 23, ĀpŚ

5 1 25,

9 1 11, MS 3 36,

KS 16 2

6 11

kskhyā VS 11 20 -*khyā* MS 27 2 75 16,

TS 4 1 23,

3 14 56

KS 16 2,

SB 6 3 3 12

khyāyau TS 3 2 5 1 -*khyā* MS 24 1 34

The reverse readings with *khy* are secondary to *ks* in —

kskhyā RV 10 117 -*khyā* AV 18 1 24 with *W* on it *akhyat* = "has seen"

kskhyāyau TA 10 1 -*khyā* MahānU 11 1, *ustāḥsam* "having eyes all over" original, *ustā-khyā* felt as a synonym of "all-seeing"

praksāyāt TB 2 1 1 2 -*khyā* ŚŚ 4 12 10

Dialectic *khy* for *ks* Weber, Ind Stud 4, 273, Keith, VA p 231 n 11, BIE II p 22

ks = *ksy* BIE II pp 169-170, W Trans 433, 54 10, also APiM 58 on *syakṣamānāḥ* (written -*khyā*) with Pat MBh III p 14 on P 6 1 9

ks = *kh* Turner, BSOS IV, part II, p 369, Varma, Critical Studies p 102

ks = *kh* in Asoka inscriptions, Michelson, JAOS 1910, p 88 n 3

ks = *ch* Zubaty, Die altindische Tenuis aspirata palatalis KZ 31, 9-22

ks = *kh* & *ch* Turner, Skt *akṣeti* and Pali *achati*

in modern Indo-Aryan, BSOS 1936, 795-812

$l\dot{s} = jh$, ddh in Prakrit Bloomfield, Antidoron pp. 224-225, JAOS XL, pp. 343 seq., Wa I § 239, Pischel, Gr 223,326, Tedesco, OLZ 35, pp 526,535

$l\dot{s}$ in modern Indian Aryan vernaculars Grierson, ZDMG 50, p 42

B (1) MSS vary in *bādhan* and *bodhan*, *bādhan* = *bodhan*, confusion of *mātrās* on account of the system of *prathamātrās* Müller, Preface to the sixth Vol of the first Ed p cxxvii

(2) MSS vary in *susravi*, *suśrukhi*, and *suśru-ravi*, all equally worthless

$s = s'$ —

sāvasā RV 7 23 1 = *sā-* SV 1 330

sāvasaḥ RV 7 27 1 = *sā-* SV 1 318

The actual reading of the APrM, and *susu* of the other mss, may be *susu*. If the upper left hook of *dh* (ॡ) is dropped, it becomes *v*, $dh = v$ —

dhīrāḥ VS 19 83 = *vī-* KS 38 3

satadhāraḥ Pat on = *sātavārāḥ* AV 19 36 5 Vārtt to P 6 1 115

If a slight down stroke is added to half *g* (j) it becomes *r* (ṛ), confusion of *r* + *v*, and lh (ṛ = ॡ) is common, thus the mss *suśruravi* and *suśrukhi* may be *susugdhi* (—ṛ), which does occur at AV 4 33 1 = RV 1 97 1, and is from \sqrt{suc}

($dh = lh$ Oertel, GG 4 196, p 189)

But how to reconcile mss *bo dhau* (*baḥ* + *dhau*, which requires *suśubdhi*), with *susugdhi*, the actual reading of the AV text?

The parallel TA (6 10 1) reads *śusudhyā* = *śusud-dhyā*, ($ddh = dh$ note on 107), which stands for *śusugdhyā*, indicating that there was confusion of \sqrt{suc} and $\sqrt{śudh}$

In the following passages AV presents a free interchange of $\sqrt{śudh}$ and $\sqrt{śubh}$, whose conjugations are parallel —

sundhati RV 10 85 35 = *sumbhati* AV 14 1 28

sundhantu VS 20 20, = *śumbhantu* AV 18 3 56 KS 38 5,

ŚB 12 9 27,

TB 2 6 6 4

sundhantām VS 5 26, = *sumbhantām* AV 18 6 1, MS 4 67

12 11 20 14,

KS 2 12,

3 3, 25 10,

26 5, ŚB

3 6 1 13, 7 1 6,

MS 1 8 2 7

1 $d = g$, Weber, Ind Stud 13, 107 ff, Wa I § 277b, p 328, II 160b, p 312, M p 25, BIE II p 71

2 Confusion of $dh - bh$ Qertel, Syntax p 280, W Trans 12 3 36, 18 3 40, BIE II pp 90-92

3 Gutturals = labials Weber, Ind Stud 8, 40, 54, 13, 109 ff, W 151 d, e, Wa I § 117b, p 136, M p 25, Keith, Black Yajus xxxviii, BIE II pp 79 82, Thomas, JRAS 1915, pp 99-106, with Michelson, JAOS 31, (1911) p. 244 The above equation gives $\sqrt{susugdhi} = \sqrt{śusu(d)dh} = \sqrt{śusubdhi}$ (not reported by AV mss) and we get —

(1) \sqrt{suc} (RV 1 97 1) =

$\sqrt{śudh}$ (TA 6 10 1) =

\sqrt{subh} (AV according

to APr) =

$\sqrt{śusubdhi}$

(2) $g = b$

The form is not quotable from the available Vedic literature and necessarily implies the emendation of *suceh* into *subheh* in the APr

If *b* can give us *suśubdhi* for *śusugdhi*, it can very well give us *go dhau* for *bo dhau*, thus yielding two alternatives —

(1) *śusubdhi* (hypothetical) + *bo dhau* *śubheh*

(2) *śusugdhi* (actual reading) + *go dhau* *śuceh*

The latter saves us a lot of trouble and seems more reasonable

The APr sūtra may, therefore, now be read —

khyātau kaśau śusugdhitī go dhau śuceh

Cp also MS I 5 2 68 6 *pratitigdhi* = KapS 4 8 *pratitigghi* = ApŚ 6 21 1 *pratitiddhi* with Schroeder's note

174 (In *śvāntryam* etc) the conjunct ends in *y*

The Abridgment, as usual, omits passages

For the retention or omission of *y* and the confusion arising therefrom cp note on 66

In 8, *mārtvyāḥ*, *yakārānta* is assured by the APr, *mārtvyavāḥ* may belong to Śaunaka school

175 In *galhā* and *vilh* the conjunct ends in *h*

AV 6 22 3 —

TS 3 1 11 7,8 —

(1) *ējati glāhā kanyēva* *krōsati gārdā kanyēva*
tunnā = tunnā

(*gārdā* = *gāldā*, ApŚS 8 7 16 *gālgā*)

Śāyana reads *galhā*, deriving the word from \sqrt{galh} "chide" (SPP's *gāhlā* wrong), and so do four mss of W and SPP, and thus reading is assured by APr 175

AV *galhā*, though secure, seems to be an old traditional error for *gāldā*, (Nir 6 24) the two letters *lhā* and *ldā* being graphically similar For confusion of *d* and *h* cp *hāsyān*, *śhāsyān* in some mss for *dāsyān* *dā-* at 6 71 3, *ād utā* a variant of *āhrutā-* at 19 2 5 and W's emendation of *nīhās* to *nīdās* at 2 6 5

It is plain that both W and SPP are confusing here the readings of the AV and the Śaunakīyas

They wrongly adopt glāhū (the reading of Śaunakas) rejecting gālhū, which is the correct reading of the AV text

Details Pischel, Ved Stud I 81-85 Lüders, Acta Orientalia XIII, pp 87-93

(2) *valhau* may be emended to *valhan* (loc of *valhi* = *valhika*, cp rule 182) See W's note on OA I 46

Kielhorn, MBh II 262 2 *bāhlāyani* may be corrected into *bālhāyani*

176 (In *tmānū* and *tmānyā*) *t* and *m* are conjunct, *yama* takes place according to position

The Abridgment omits passages *tmānū* Keith, AA p 231 n 11, where he quotes other authorities

177 (In *agme* and *agmatam*) *g* and *m* are conjunct, *yama* takes place according to position

agme and *agmatam* may be emended to *jagme* and *agmata* Correct Vira (JRAS 1931, p 668) *jagmir-* into *jagmur-*

178 (In *kāniknatam*) *k* and *n* are conjunct, *yama* takes place according to position

kāniknatam (intensive present participle of $\sqrt{\text{kan}}$ like *pānipnatam* in 7 32 1) insured by the APr against *kanāknakam* of W and others It may mean "bright", "glistering" qualifying *kāpāviṣā* Paipp *karikradam* may be noted with *?* on account of the similarity between *kn* and *kr*

179 (In *pānipnatam*) *p* and *n* are conjunct, *yama* takes place according to position

(In *pānipnatam*) *n* is affixed to the reduplicated, and the penultimate of $\sqrt{\text{pan}}$ is elided, the augment and elision take place according to "in the sacred text", *pānipnatam* is from $\sqrt{\text{pan}}$, intensive

chandasi untraced, better *chandasi* *iti* = *chandasi* *iti* *kṛtvā*, i.e. "because *pānipnatam* occurs in the Veda"

The *Kārikā*, teaching the formation of the word, is obviously a later addition, being out of place in a *Prātisākhya*

180 In (*pānivrktā* and *-ātisaktā*) the conjunct begins with *k*

Confusion of *kt* and *tt* is not infrequent cp *prasattāḥ* RV 5 60 1 = *prasaktāḥ* AV 7 50 3 = *prasaptāḥ* TB 2 7 12 4

k = t Oertel, OLZ 34, p 749, BIE II pp 74-77

kakārādi = *kakārādiḥ* cp 192, the omission of *visarjanīya*, though against the rule, is nevertheless sanctioned by the ms usage

181 (In *anavadharsyam*) the conjunct begins with *r*

The confusion of *r* and *ar* is not infrequent — *vībhṛtram* RV 1 95 2 = *vībhartram* TB 2 8 7 4 *pautramṛtyum* MG = *-mṛtyam* SMB 1 1 14 1 19 7, Apmb 1 4 11

Fuller list Oertel, Syntax p 60, BIE II pp 302-304

182 *kṛttir dūrśāni* has long *i*

Comm *kṛtyaiḥ* wrong

i = ai BIE pp 320-321

182b Elsewhere is *ai*

183 In *yó śśvya* the conjunct ends in *y*

184 (The suffix *y*) denotes change or limb

Word-analysis is outside the scope of a *Prātisākhya* and 184 may be a later addition

śśvyaḥ F Specht, KZ 57, p 183

184b In *vrknāḥ*, *k* and *n* are conjunct, it is from $\sqrt{\text{vrāc}}$, *yama* takes place according to position

This is covered by 178, *vrknām* is secure by the APr, W and SPP read *vrknām*, which may belong to Śaunaka school

vrknāḥ vrknavān Pat MBh III p 44

184c In *yaknāḥ*, *k* and *n* are conjunct, *yama* takes place according to position

A later addition

185 In *hātranyaḥ*, *ṛ* and *y* are conjunct

See note on 174

186 In *tāmradbhūmrāḥ*, *m* and *r* are conjunct

$m+r = m+b$, a Prakritism

For the correlation of *v* and *m* in Vedic and later Sanskrit cp Bloomfield, JAOS May, 1886, pp xcvi-xcix

187 *nadyó veśantāḥ* has no *y*

All mss read *vesantyaḥ* and yet *ayakāram*, a peculiarly persistent blunder *vesantāḥ* is correct For *vesantyaḥ* cp "*vātram veśantyaḥ* iva" AV 1 3 7 For a similar blunder cp *bo dhau* (= *go dhau*) in 173

188 In *tvāstreva rūpām*, *tvāstrā* is instr, the conjunct ends in *r*

Not *tvāsteva*

Confusion between *ṣṭa* and *ṣṭra* Schroeder, MS 1 2 4 13 n 10, 3 4 31 n 13

189 In *āparudhmaḥ*, *dh* and *m* are conjunct, *yama* takes place according to position

Not *-rundhmaḥ*

190 In *kalmaliḥ* and *kālmalam* *l* and *m* are conjunct

Contrast *sarmāri* AV 20 135 11

191 *nīsattaḥ* is from $\sqrt{\text{sad}}$, it has two *i* letters

Better "*satter dvitakāram*", cp 111c, P 8 2 61

192 In *ādrāhastā* the conjunct begins with *r*, in *sāmante* with *n*

Some mss have *nak-*, which is better The process of corruption possibly was $n = a + t = nt$ To suit this, *na-* was changed into *na-* The original *sūtra* should have had *na-*, because *na-* is registered in 195

Optional dropping of a mute etymologically required between a nasal and another consonant W 231, Wa I § 233a CA 2 20 prescribes such an abbreviation, $\sqrt{\text{VPr}}$ 6 30 requires it before a voiced mute, the other *Prātisākhyas* ignore it Details BIE II p 213

123 In *tilyām* *r* and *y* are conjunct

Not *tilyām* as W suggests

124 In *tthyanam* and *mataribhvari*, *bh* and *va* are conjunct

Not *-uv-* according to the usage of the TS school, or *mataristvari* as W suggests. Insertion or expulsion of vowels BIL II pp 347-356.

-bhv- and *-bbh-* I c p 202 Details Varma, Critical Studies pp 75-78

125 In *ānāve cā samane bhānditah*, and *trndhi*, the conjunct begins with *n*

126 The *n* is changed into *visarjantiya*

The scope of the rule, in its present form, seems unlimited, and the rule itself is a virtual negation of the following one, unless we assume that the passages cited under it as examples, once formed part of it, the rule then meaning that *visarjantiya* is substituted for *n* in the accompanying examples, leaving thus, the series of examples rehearsed under the following rule to be covered by that. The two rules, reading as they do now '*nakarasya visarjantiyaḥ*', '*nakarasya repaḥ*' amount to a virtual negation of each other.

A historical fact of importance may be noted here. We see that long series of examples figure as chief feature in the RPr, TPr, and VPr. In fact a Prātisākhya, in its genuine form, is expected to be no more than a collection of Vedic passages, sorted out in a particular manner, in order to show and illustrate the *saṃdhi* phenomenon in them. And this is exactly what we find in the *saṃdhi-prakaraṇas* of the RPr, TPr, and to a less degree in the VPr. The word *saṃdhi-prakaraṇa* is being advisedly used here, because it may be seriously questioned whether the remaining parts of these treatises, parts that have little bearing on the *saṃdhi* phenomenon, the sole basis of a Prātisākhya, were ever included in them by their original authors. And the suspicion is strengthened into belief, when we examine the available APr for this, and do not find in it even a single rule dealing with any other matter excepting *saṃdhi*. This suspicion may be equally maintained in regard to the phonetics department, which figures so prominently in all the Prātisākhyas, but which is conspicuous by its absence in the APr. Besides, it falls, more properly, within the range of the Śikṣās, some of which are unmistakably earlier than the Prātisākhyas.

It has often been said that Śikṣās are manuals of phonetics, but when we examine these works, we find in them something more than phonetics, indeed, much more than their professed subject matter. Rules of *saṃdhi* figure in them as prominently as they do in the Prātisākhyas, so much so that some of the Śikṣās, such as *Vyāsaśikṣā*, which has been so ably compared by Luders with the TPr, should be more properly called grammatical than phonetic. And

it may not be unreasonable to postulate that a mixture of contents took place both in the Prātisākhyas as well as in the Śikṣās at some time, when the Prātisākhyas borrowed their phonetics from the Śikṣās and the latter took over their *saṃdhi* from the Prātisākhyas.

To the point now. The *saṃdhi-prakaraṇas* of the RPr and TPr, do reflect in them the original form of a Prātisākhya. The process of systematization – a process that aimed at brevity at the expense of everything else – is only slightly visible in them, it becomes increasingly perceptible in the VPr and attains maturity in the CA and RT. The redactors of the last two named, have modelled their work on the general grammar, and through evolving subtle points of *saṃdhi*, operating on particular sets of allied passages, have said, in single rules, what occupies so much space in the earlier Prātisākhyas. It is this systematization of the matter, which has enabled them, while including so much, to be, at the same time, so much the briefest.

The case of the APr is different. Not that its editors have not aimed at brevity, they have outdone their predecessors in this respect. But the brevity achieved in this work, is not the result of any systematization, it comes, instead, from a process of elimination, at places most injudicious, by which examples have been detached from rules and the remaining part, at places only a word, has been shown off as *sūtra*. It is thus, that the major portion of the work has been laid aside and a few catchwords, often disjointed and enigmatic have been stamped out as *sūtras*. The process has proved successful in some parts, in others it has grossly failed. To illustrate this we may take the two consecutive rules which read –

(1) *dadāteḥ* !

(2) *iti sārvaadhātuke* !

The first rule stands at the head of a Pāda according to the abridged version of the work, hence devices of *anuvṛtti* etc cannot be applied to it, although there is nothing conceivable in the preceding rule that can be, even remotely, connected with the subject matter in hand, and the rule in itself, does not throw even a hint as to what is prescribed or implied about the root *√dā*. Evidently the passages, cited under the rule, as its examples, once formed the illustrative part of the rule, but were, later on, detached from it and set down as part of the commentary, the solitary word *dadāteḥ* being retained and shown as the *sūtra*. And although the one word *dadāteḥ* is mere nonsense, it may be allowed to remain there, but what about *iti sārvaadhātuke*, the next rule, and how to explain the syntactic function of the

word *iti* that happens to stand at the beginning of the rule, unless we are to assume that a passage, containing a *sārvadhātula* formation of the root $\sqrt{dā}$, stood before the rule? And our assumption is strengthened into reality, when we find that such a passage does stand before the word *iti*, only it has been detached from the rule and set aside as part of the commentary. If we only reinstate the passage to its former and legitimate position we get —

“*vāso dadāti bhārtava*” *iti* *sārvadhātuke*।

Thus, with a slight shift in punctuation we get sense out of nonsense and the syntactic function of *iti* becomes well-defined and its presence fully justified. A like explanation (i.e. a mere shift of punctuation) may be offered in case of all those *sūtras*, which, in their available form, happen to begin with the word *iti*, but where the passages referred to by *iti* are apparently missing, apparently because such passages do exist there, only they have been detached from the rules and set aside as part of the commentary, in other words a stop has been marked between them and the *sūtras*. In all these cases the stop may be removed and the passages joined with the *sūtras*, which so constituted would sound exactly like those occurring in the RPr, TPr, and VPr, and in some cases even better.

In fact, the portion of the text, named here commentary for the sake of convenience, contains nothing but examples. Not a word by way of explanation, nor even bare paraphrase of the rules is betrayed anywhere, a few paraphrases, of occasional occurrence have been scrupulously kept out of the body of the work and shown on the margin by the MS. And if, in spite of this fact, the dignified name *vyākhyāna*, which, as a rule, comprises five things more besides examples, is bestowed on these series of passages, then, indeed, this has no parallel in literature and the veracity of the imputation may, on that very account, be called into question.

Besides, it is an established usage with the commentators that they give prominence to the rules they are commenting upon. They treat their rules one by one, explain and illustrate them, cite examples and counter-examples and finally point out superficial words and supply deficiencies, if there happen to be any. This has been an approved canon of explanation with all the *bhāṣyakāras* who have written commentaries on grammatical works. But this is not the case with the alleged commentary on the APr. To start with, it does not treat its rules one by one. In fact, it pays little regard to the rules. Its chief function lies in arraying passages, it collects, in its own peculiar method, sets of

passages, subject to particular *samdhis* and formulates and fixes rules upon them. To make the point clearer, I should refer the reader to the *samdhī* of *ūṣmānta* words. While dealing with this *samdhī*, all the Prātisākhya prescribe certain rules which are, in a way, independent of one another and have been so treated and explained by the respective commentators. The APr does not do that. It collects, on the other hand, all passages, or majority of passages, containing *ūṣmānta* words, pertinent to the *samdhī* in hand, and arranges them in its own peculiar method. The series of passages, so collected and arranged, form the main objective of the work. Now, the successive redactors of the work, having these passages before them, have formulated certain rules, six in number, on their basis and have placed them at the head of the series or examples. The order, or the continuity of the examples is not violated, they run on unaffected by these *sūtras* as before. And the assumption, that these *sūtras* have been formulated on the basis of the examples already existing, and not vice versa, turns into conviction, when we notice that where a passage containing the word *enā* (unaccented) occurs in the middle of the series, a new rule, touching that sole word, is formulated and entered into the series, not, however, in any way violating the continuity of the rest of the series, coming under the purview of the six rules, placed at the head of the examples.

Thus, a peculiar importance emerges from the discussion attaching itself to the present APr. We read in it the whole history of the *sūtra* in the making. We find in the work unmistakable traces of the prototype of the Prātisākhya literature, a stage, a genuinely primitive stage, when a Prātisākhya contained nothing but Vedic passages, arranged from the point of view of *samdhī*. We detect, in the work, the second stage of the development, when brief *sūtras* were formulated on the basis of these passages and placed at their head, both standing together and supplementing each other. We note also the third stage—a stage not fully attained in RPr, TPr, and VPr, but developed to its logical stretch in CA, RT, and P, in which the order of contents was reversed and examples were substituted by brief rules, the former being generally dropped or committed to commentaries.

The consideration of brevity was allowed to work up to this stage and there it stopped. Pāṇini's work became a perfect model for later *sūtralāras* and they seldom exceeded his limits. And yet we find in P ponderous rules like —

7 2 34 *grasita-skabhita-stabhut'ottabhita-cattavikastā-viśastr-samstr-sāstr-tarutr-tarutr-varutṛ-*

varāṅ-varāṅtrir-ujjvalitī-kāritī-kṣamitī vṛmity amīti
ca ॥

7261 babhūthāt itantha jigrbhina-vavarttheti
mgame ॥

7162 dadharti darabharti - dardharsa - bobhūtu
tetik'o'larṣy apānīphanaṭ - up - samīyadit karikrat
kanikradad-bharibhrad - dardhivito dardhyuta-
tarnarataḥ sarisppa'up varivjan - marmṣyā'g'antantiti
ca ॥

Instances can be multiplied, but the 6 are enough to elucidate the point that the number of examples contained in the above sūtras is ponderous enough for a sūtra work aiming at brevity, and yet P, the consummate abbreviator, had to recite these words one by one, because they stand before the word *iti*, which does of necessity, demand their presence before it, in order to bring out its syntactic function. Not a single rule can be found in P, Katyayana or any other later grammarian worth the name, in which words, standing before *iti* have been dropped for the sake of brevity.

This is not uncommon in the abridged version of the APr. Here one does meet with rules like *iti śāradhā'ite*, rules that have no justification, utility or parallel whatsoever, and therefore form a group by themselves. This is the usual stage, or more properly speaking, travesty of the sūtra style. This also is found in the APr, and nowhere else.

To return to the present rule. We have assumed with reason, that the examples, cited under the rule once formed part of it, or to be more correct, the rule was formulated on the basis of the examples, already existing and not vice versa. That this was so done, is strongly corroborated by the corresponding rule in the CA (227) —

ākūropadhasyūpabaddhānām svare ।

Which forms the *ūpabaddhānī* gana on the passage, standing at the head of the list and thereby dispenses with the rest of the examples.

That the present VPr has not only lost much in the manner shown above, but also has suffered from wholesale subtraction of rules is shown by its meagre and extremely deficient treatment of the *samdhī* of *n*. To prescribe that *n* is converted into *visarjanīya*, or to be more precise, to say that this is so done in the accompanying examples, does not lead us to the desired *Samhitā* form, there yet remains a long stretch between "*ūpabaddhānī ihā*", "*ūpabaddhānī ihā*", to cover which, other Prātisākhya prescribe additional rules, rules that are peculiarly wanting in the APr.

This deficiency should, of course, be supplied from either CA or P, the reason being shown later on.

The *samdhī* of *n* having historical data behind it, can be traced in the different Prātisākhyas and P as follows —

RPr 165 284 —

nakarv akaropadhaḥ padyānto'pī svarodayaḥ
lupyate ॥

The *n*, preceded by *ā*, at the end of a word, even at the end of the first member of a compound, (but not at the end of a *pāda*) is elided, before a vowel.

The *ā* is nasalized by 180 299 and the accomplished form is obtained. RPr 466 285 specifies the cases, nine in number, in which the *n* is omitted even at the end of a *pāda*, while rule 73 292 rehearses examples, eleven in number, in which the *n* is not dropped even within a *pāda*.

a The point, to be noted here is, that the RPr directly omits *n*, it does not convert it into *y* or *visarjanīya*. The connection between this *n* and the *visarjanīya* is not perhaps known to the RPr.

A slight advance on this is made by TPr and VPr, which convert the *n* into *y* (TPr 920, VPr 3141) before its elision, both give in detail (TPr 923-24, VPr 3145-149) the exceptional cases, in which the *n* remains unchanged.

TPr 1019 drops the *y* and rules 15 1-3 complete the *Samhitā* form. VPr 4124 elides the *y*, 452 negatives the further combination of vowels, and 3129 nasalizes the remaining *ā*. VPr 452 has no parallel in RPr or TPr, but has one in P.

b Both in TPr and VPr an effort is made to find connection between the *n* and the *s*, that generally accompanied it.

A further step is taken by CA 227 —

ākūropadhasyopabaddhānām svare ।

The final *n* of *ūpabaddhān* etc, when preceded by *ā* and followed by a vowel, is converted into *visarjanīya*.

CA 246 changes the *visarjanīya* into *y*, 221 drops it, 168 nasalizes the *ā*.

c We see here CA taking a clear advance on the earlier Prātisākhyas by bringing in the factor of *visarjanīya* in the *samdhī*, "because, all the cases in which the loss of a final *n* occurs, are accusatives plural (Bartholomæ, ZDMG 50, p 688, Wa III § 50a and b, p 102) or nominatives singular, which originally possessed a final *s* after the *n*, and the loss of the *n* before the sibilant, with accompanying nasalization of the preceding vowel, and then the disappearance of the sibilant itself, as in other cases after *ā* and before a vowel, are unquestionably the cause of the *samdhī*, as it finally presents itself." CA then, by bringing in the *visarjanīya*, as a step in the process, and treating of this combination in intimate connection with those related ones, which form the subject of rules 226 and 29, has a decided theoretic

advantage over either of the other Prātisākhya

For detailed statement of the samdhī cp Carl D Buck, AJP 1890 "Accusative plural in Sanskrit and Avesta" pp 291-301 For the treatment of the samdhī in RT cp my note on RT 112 and 185

P 739 changes the *n* into *ru*, 832 nasalizes the preceding vowel, 8317 converts the *ru* into *y*, 8319 drops the *y*, a process practically agreeing with that of CA and RT

The APr, in the treatment of the samdhī, agrees with the CA and P and its deficiency in the matter, may therefore, be supplied from either of the two

We close the discussion on the present rule with the threefold development of the samdhī of *n* in the early Sanskrit grammar

For the samdhī cp W 209a, Wa I § 279b, p 330

Note that the APrM generally writes short anunāsika vowel instead of long, cp examples 6, where it has *vrkām* instead of *-ām*. This practice is frequent in other Vedic mss also, and Müller has noted *stōmām* RV 14814, *rudrām* 1451, *ādityām* 1451, *devām* 1441, *asmām* 1475, to cite only a few as typical examples of this practice. Sometimes the anunāsika vowel is not written, but according to the laws of Vedic grammar, the quantity is marked by a particular sign, details Müller, preface to the first Vol. of the first Ed. of the RV p xii, Roth, Zur Literatur und Geschichte des Weda p 82 (on RV 1506)

In MS *-ān* before a vowel is changed into *-am* Schroeder, ZDMG 33, p 186

197 *n* is substituted by *r*

Passages beginning with "rtūmr utsrjate" formed the real APr-rule CA 2.29 "nāmyupadhasya repa rtūmr utsrjate vaśītyevam ādinām" has formed the gap on "rtūmr utsrjate", dispensing with the rest of the list, while the APr has dropped the list altogether

Correspondence RPr 469-70 283-289 TPr 920, VPr 3140, RT 112 (with my note), P 838, W 209b, Wa I § 279b, p 330, M 77b

198 (Excepting takmams tāvān etc) the *n*, having a short vowel as penultimate, remains unchanged.

All mss *hrasīopadhasya*, better *-opadhaḥ*, cp 199 Cp W 208 and his note on CA 230

199 (In tāviyān tāpasā etc), the *n*, having a long vowel as penultimate, remains unchanged.

Add these passages to the three examples, given by W for the "samārayantādī" gana under CA 230

Ex. 5 and 7 are outside the scope of this samdhī 200 In seven cases, the visarjanīya is elided.

The sūtra reads "saptadhātu" but examples number 13, 7 is covered by 80 and may be an intrusion from the margin. 1-3 are cited under CA. 259, and 4100 in the same order, and seem to be inseparable 8-10

are cited in the same order under 114b 4-6 remain, it is not certain as to which of these was included in the intended seven examples

Ex. 3 Wa I § 287a, p 342, II I § 55b, p 125, Oldenberg, RV Noten I 406 p 191, Arnold, Ved Metre p 143, Oertel, Syntax p 268

Ex 10, párus and páryan Wa II § 161d, p 318, "parusābdaḥ parvavāci" Sāyana, cp note on 114b

201 a In a compound, visarjanīya is changed into *s* before *k* and *p*,

b antaḥ (etc) form exception

The rule is important —

(1) It seems, in its present form, a summary comment on CA 262 —

samāse sakāraḥ kapavor anantah-sadyaḥ-sreyas-chandasām

Perhaps our "samāse sakāraḥ kapayor anantah" is an abridgment of the fuller rule and *asyāpavādaḥ* an intrusion from the margin. The rule, in its available form is decidedly later than CA

(2) Majority of the Abridgment mss read *yathāparu samāse* where *yathāparu* has no sense, and is obviously the last word of the previous rule ignorantly affixed to the present rule. This proves that the authors of the Abridgment had before them an APr, containing both passages (now treated as comment) and rules (that were formulated on those passages), and that they were so ignorant as to allow this single passage standing at the end of the previous rule to remain in their text and to set it down at a ridiculously wrong place

Correspondence RPr 441 260, TPr 8 23, VPr 3 29, CA 2 62, RT 125f, P 8346,49

For the final *s* before the initial *k* and *p*, the Prātisākhya give a mass of detailed prescriptions which may be summarized as follows —

In compounds *s* (or *ś* after non-*a* vowels) prevails, otherwise *h* or *j*hāmūliya and upadhmāliya. But there are numerous exceptions to both parts of the rule

Wa (I § 286b note) detects a tendency for the ending of the first part of an *āmreḍita* compound to be made like that of the second part, so as to make the two exactly alike in form, where that is possible

In uncompounded words, contrary to the statements of the Prātisākhya, *s* or *ś* is commoner in most texts than *h*. The Taittiriya school seems definitely to prefer *h*, specially after *a*-vowels, but most other schools show a preference for *s* or *ś* in both compound and non-compound words

Tabulated statement of the matter · BIE II p 450, pp 449-454 for final *s* before *k* and *p* in general

202 Ablaut-visarjanīya is changed into *s* before *pān* *parataḥ sakāraḥ* redundant, cp CA. 267, see note on RT 146

RPr 1 11 263, and VPr 3 30 give the additional specification that the *pāri* must be at the end of a *pāda*, or before a pause, and the addition of that restriction should make our rule, in its present form, more accurate and should obviate the necessity of the *anṛcbbhyaḥ pāry dāḥ gaṇa* in CA 2 67. The examples, given here are exactly those coming under CA 2 67, except "kūṣṭho hundāvatā pīri", which is registered under CA 2 67, but is not found under APr rule (202). W regards the quotation as a slip of memory of the CCA, or as a reading of one of his *śiṣṭha* hymns, differing from that of our text.

202b Exceptions to the rule (202)

a *śaṅgapatirīṇ* shows that the passages form the real Prātisākhya rule

b Parallel CA (261) forms *anṛcbbhyaḥ pāry dāḥ gaṇa* on the second passage of the APr list, implying thereby that the *Saunaki* was read *s* in the initial passage (361) and not *visarjanīya* as prescribed by the APr. This is the only case, where CA forms a *gaṇa* on the second passage of a list, occurring in the APr. Either CA has omitted the passage, or APr has added it afterwards. Anyway the result is unmistakable APr *pūṣpāḥ pīri* (361), while *Saunakiya* *pūṣpāḥ p*—

c APrM varies in *visarjanīya* and *upadhīmānīya* before *p*, which it writes with double *pp*. note its bearing on 129 (1 1)

203 *Visarjanīya* is changed into *s*

No more inaccurate rule can be possible. The passages are original rule, *visarjanīyasya saṅgataḥ* being mere prescription.

The CA rule "rītyāspōśūdiṣu ca" (280) has been formed on the basis of the passage *sūtra*, cp note on RT 147

204 Exceptions to the change of *s* into *ṣ*

The rule is important —

(1) It negatives *śatva*, which has nowhere been prescribed

(2) "śatvasyāpavādaḥ" is an ancillary to the main rule, comprising passages now thrown into comment

yūṣmadūdeśe tals-tvām ādivarjam (CA 2 84) forms *tals-tvām ādi gaṇa* on the first passage of the APr-list

The citation of ex. 14 is irrelevant, because in that the *visargas* stand at the pause

Final *s* after non *a* vowels, before initial *t*, is changed into *ṣ* by —

RPr 5 31-32 348 349, (+ 33-39 350-356), TPr 6 5, VPr 3 75-76, CA 2 84, RT 284, P 8.3 103-104, cp W 188b, Wa 1 § 286b, pp 339-340, M p 70

Variants show that the schools of RV, VS, and TS follow, fairly well, the rules of the Prātisākhyas to their respective *Saṃhitās*. "AV shows 4 of *ṣ* to one of *s*, and its school texts 3 to 0. VS has 17 to 2, and other Vāj texts 22 to 1. TS, on the other hand, is unanimous for *s* (24 cases), and so are its school texts (28 cases). This is the only school, which overwhelmingly prefers *s*, but KS also has 14 of *s* to 8 of *ṣ*. SV itself has only one instance of *ṣ* and its school texts have two of each. MS is as unanimous for *ṣ* as TS for *s* (20 cases, and 16 from MŚ and MG).

Summarizing the schools of RV, AV, VS, and MS regularly write *ṣ*, that of TS always, and KS usually *s*, the variants from SV are indecisive" BIE II p 139

205 *s* is changed into *ṣ* when preceded by non-preposition

The omission of passages makes the rule unrestricted

paramebhya'o'nāpāke (CA 2 94) is formed on *parame*, the first word of the original APr rule *paramebhyaḥ* = *paramādibhyaḥ*, a peculiar way of stating the *gaṇa*

Ex 5 citation doubtful, *śrēṣṭha* = * *śray-iṣṭha* (*śra*(*i*)*ṣṭha* Brugmann, Kurz vergl Gr §150p, 306.), cp *śrīra* (< **qreio-ro*, **qreia-*)

Ex 9 reading doubtful. Correct reading probably is *pāthistham* 14 2 6. On *patheṣṭhām* = *pathi-* (RV 10 40 13, accented as if it were a superlative) cp Wa II I § 23b, p 56, § 25a, p 62

206 *s* is changed into *ṣ*, when preceded by a first member

The rule means nothing, unless the passages stand with it

tryādibhyaḥ (CA 2 98) is formed on *trī*, the first word of the original APr rule

COA cites under CA 2 98, only the first three passages as examples. Either the commentator did not inherit the full APr tradition or, more probably, the major portion of his gloss has been lost through abbreviation

Commentaries were also abridged. Fitz Edward Hall's letter to Müller, Preface to the third Vol. of the first Ed p xlviii, my intr to RT p 98

206b In *idām āsu* etc the particle *u* is lengthened

Abridgment has struck off the whole rule. *uṇā idām āsv ādiṣu* (CA 3 4) is formed on the first passage of the original APr rule

The lengthening has not yet been mentioned, yet implied in the present rule

Cp VPr 3 109

207 The final of a preposition is lengthened before the following member

Omission of passages makes the rule unrestricted. CA 3 12 forms *varīādā gaṇa* on the first word of the original APr rule

216 Of the particles and indeclinables, the vowel before another word, becomes long

Construction rather awkward

216b The final of *adha* is lengthened before a consonant, except *ya* and *dh*. It is invariably *adha* (with short *a*) before the initial vowel of the following word, but before a consonant it is long

Emend MS *dha* into *adha* and put an avagraha mark between *-ne* and *hra-* (= *no' hra*)

The *Kārikā* occurs under CA 3 25 with " svarad- vapi " and " *-ne hra-* " where it may be, accordingly, corrected

List accurate *adha* twice at V 18 1 21, *adha* 23 time, always before a consonant

At 18 1 17 W reads —

adha *syama* without reporting any variant, which may be, accordingly, corrected into *adha*

216c e 3, this alone has long *a* at the end, when seen at the beginning of a *padā*

List accurate

217 (1) The author of the *Padā* has taught separation in a compound according to (original *Prātisākhya*) rules. *an* and *et* etc are excepted, and so are *gatai* etc before a *addhita* suffix

(2) I shall declare those cases, where separation is not made between the then *e* and the suffix, according to the teaching of the teachers versed in grammar

(3) Conventional terms also those that are specific appellations of objects like *īśa* etc are not divided, such words are (correct and indivisible) according to grammar, hence to be taken as put down in the rules

(4) a A word is not divided on account of doubt (about etymology) elision of letter, or transposition thereof

b Not clear

(5) a One should not divide (stems ending in) *-t* and *-s* from a possessive suffix, on account of the negation of *padasamjñā*

b (Words composed of) *prā* and *dpa* not ending in *i*, *u*, *r*, and *j*, are not separated from *Vac*

(6) a Likewise forms of *Vdrā*, when joined with a pronoun, also a suffix denoting quantity (from its stem = pronoun)

b On account of cerebralization after a proposition, likewise one should not divide *yuvati* etc

(1) Important but an ambiguous and disjointed statement. The author of the *Kārikā* has a fuller *APi* before him and takes for granted, rules prescribing separation

Note *śāstrataḥ* = *Prātisākhyaśāstrataḥ*. Are we to assume that the *Prātisākhya* preceded the *Padakāra*?

samudhādināṃ pratiśedhaḥ may refer to CA-rule or better to the *urAPr*

samāse' vagrahaḥ cp VPr 5 1

(2) See 218-219. He sets out to register only exceptions, which he has been, in fact, doing through out the third *Prapāṭhaka*

yathāmnātam a hint at the long standing *Prātisākhya* tradition

vibhakti cases in *Punarādheya*, in P case-endings. Liebhich, *Zur Einführung* II 11ff

(3) *-sabdātha-* for *-sabdārtha-* = *sabdāḥ artha*, *samdh* irregular, cp 72, Caland, PB 19 4 7

rūḍhisabdāḥ = *kakubhādayaḥ*

saṃjñā = *Viśvumitrādayaḥ*

What words are included in the *gana* is not clear. *sabdam* neuter, a favourite idea with the text, cp *sabdhāu*, thrice under 28

śāstram cp *naigama-rūḍhibhavaṃ hi susādhu* MBh II p 138

nipata —

desyaḥ sūtra nibaddhāḥ kriyante, *deśṭavyāḥ* *sādhutvena pratipādyā itī sūtre nibaddhyante* *prasāṅgama sādhutva-pratipādanārtham*

MBh II p 413 P 5 3 55

See also Vol I pp 52, 86, 378, II 406, III 103, 105, 123, 194, and 255. The reference may be to P, or, more probably to the long passage-sūtras, containing inseparable words, that are to follow, to which the *Kārikākāra* has written this preface of metrical rules

For the practice of registering *nipātana* words cp RPr 1 98 317

(4) a *samdhāt* VPr 5 37, CA 4 51

varnalopa VPr 5 41

vyatyayāt no correspondence in any *Prāt*, perhaps a reference to *ur-APr*

b Not clear to me

(5) a *padatva* — *tasau matvarthe* P 1 4 19

Details Weber, *Ind Stud* 13, p 29, *matup* in general I c pp 24-30

b Better *-taḥ*. Note the *īk* *pratyāhāra*

Parallels VPr 5 29, CA 4 53, see also 217, the basis of this *Kārikā*

b = *Ind Stud* 13, p 36

a *sarvanāmnā dṛśaḥ* = VPr 5 36 (only a part), CA 4 69

idṛk etc L p 489f, Debrunner, BSOS 8, p 491, P 3 2 60 with Bhatṭoji in *Śabdakaustubha*

Detailed treatment Weber, *Ind Stud* 13, pp 37-38

Suffix denoting quantity I c pp 29-30

b Better *-bhyo' dhopanātāṃs tu* = *bhyaḥ + adha + upanātān*

No correspondence, but it is implied in VPr 5 40, where Uvaṭa's explanation is needless and perhaps wrong

217b *prānā* and *āpānā*, from *prā* and *dpa*, are excepted, on account of the doubt regarding lengthening

MS *veditaḥ* = *voditaḥ* (*vā + uditaḥ*), better — *natyapoditaḥ*

MS corrupt, read —

dividyutāt t rirātāḥ karikratam (?) j i j y ā n a t a ḥ

ś r i s p p a p v a n y j j m m u l i m s a m a d i d y u t a t —

P 7165 contains besides others, 2, 7, 8, 12

varisṛgata and *varirjan* are not found in AV, these are intrusion from P, cp 217r

v u r i r j y a n t i registered under 220

'śāsādiraḥ śāsādyamanah' Nir 616, *śāsādyamanah* intrusion from Nir cp 57b note

Enumeration Iz p 506 Negelein, *Zur Sprachgeschichte des Veda* p 80

218 (1) Not in a copulative compound, made up of the name of divinites

(2) a' in the cluster a long vowel before *bhāḥ bhīrī bhyaḥ* and so

MS joins both rules into one Parallel VPr 512, 27 The rule is not followed in TSPada Weber, Ind Stud 13, p 10

Devānāṁdivya Reuter, KZ 31, p 172 seq

218b Separation is not made between themes, ending in letters other than long vowels, and *sa*, with its *s* changed into *ś* figured is an illustrative example

218b 218c go together

219 A monosyllabic (compound-) member, which has suffered change of elongation and has a vowel as final, is not divided such is the opinion of Sakalya

Parallel VPr 528, CA 155, Weber, Ind Stud 13, pp 39-40

The prescription is generally followed by all the Padas

Śakalya = Padakūra, mentioned at 217a 1, perhaps the originator of the Prātisākhya literature

220 A monosyllabic member ending in a vowel, preceded by privative *a*, is not separated, except in *aprayavāc* etc

Parallel VPr 521, CA 156, TSPada does not follow this Weber, Ind Stud 13, p 11

220b *pañśpadā* etc do not suffer separation

221 Or in particular letter (?) gender, accent case, and number?

vara repeated,

Emend into *varnalinga-* as in 222-223

Statement incomplete, predicate missing Does it mean that all grammatical phenomena are restricted to particular letters and gender etc, or does it

imply that *avagraha* is restricted to particular letters etc?

Avagraha according to accent 217c -217j

222 The poets have observed in the ancient (Prātisākhya or grammatical) rules, that in the sacred text, letter, gender, accent, case, and number are (liable to be) reversed

vāhyavyatyayaḥ = *vacana-* as in 221, or reversion of the sentence structure as in the order of preposition and verb (W 1081 a)

Cp Kārikā to P 3185

223 Letter, elision, augment, short, long, protracted, middle, and active are (liable to be) reversed

varna = *saṁdhi*, cp note on 2 *Varna* = letter in *varnavatyayaḥ* MBh II 64 on P 3185

On the reversion of accent cp Wa II 1 § 17a, pp 10-11

ātmanebhāṣā = *ātmanepada* *apī* + $\sqrt{1}$ = reversion

Read *ātmanebhāṣā(h)* *paraśamibhāṣā(h)* from *-bhāṣa* The words do not occur in P They are first noted by Kātyāyana under P 638 —

ātmanebhāṣāparaśamaibhāṣay or *upasaṁkhyānam* !

Compare also Bhīmasena's *Dhātupāṭha* MS, Cambridge Add 1402 —

śrīganeśāya namaḥ ! *bhū sattāyām u d ā t t a ḥ* *paraśmaibhāṣaḥ* —

noted by Liebh, in *Kṣīrataranginī* p 243

Was the term evolved after P's time, or does it belong to a school different from that of P, or was it current in a part of the country different from that of P?

223b Out of conjecture or grammatical consideration, one should not change the traditional (sacred text), holy congregation is (traditionally) said to be its (true) grammar, we have seen in the previous rules, both prescriptions and exceptions

Better *vidhi-vyatyayaḥ* (*ṣaṣṭhi-samāsa*), the treatise generally records exceptions

223c The sacred text being unlimited, if we have missed to teach in this *Reader* (any word), which ought to have been taught its description is holy congregation, its description holy congregation

lakṣanam *śabdo lakṣyaḥ sūtram lakṣanam*, MBh I p 421 also III p 85

The two Kārikās occur, in a mutilated form, at the end of CCA, correct them, accordingly, there

INDICES

WORD-INDEX TO THE ABR. SUTRAS

- akaraṇtāni 1 21
 akara —antaḥ 1 35
 —antat 3 20
 —antani 2 56
 —ikaru 3 18
 akārat 1 31
 akāram, eka— 3 78, 79
 akārasya, udi— 3 13
 akāram, eka— 1 53
 agranthe 1 38
 ajāra —ādīnam 1 34
 ācātāu 3 76
 aṭ 2 38
 at, —antasya 2 40
 ataḥ 1 1, 2 30
 aṭha 1 1
 adyatanyūḥ 2 30b
 adhikarane, samāna— 2 68
 adhyayanasya, nyāya— 1 1
 anūmreditāni 3 6
 anūrse 3 3
 anighātāḥ 1 21, 22, 26
 aningyesu 3 67
 anudāttam 2 21
 anudāttāni 1 19, 45, 54
 anupasargāt 3 64
 anena 1 26
 anta, ūsma—ābādhāni 2 25
 svara—ābādhāni 2 16
 antam, avarna— 3 79
 taddhita— 1 39
 tṛtīyā— 3 18
 hrasta— 3 74
 antasya, at— 2 40
 antaḥ, akāra— 1 35
 yakāra— 3 31
 antat, akāra— 3 20
 anyavarna— 2 44
 avarna— 1 7
 ākāra— 2 19
 ekāra— 3 21
 okara— 3 23
 kṛt— 3 26
 gākāra— 2 20
 ni— 3 26
 sa— 2 18
 hakāra— 3 35
 antāni, akāra— 2 56
 ūsma— 2 16, 22, 29, 30, 32
 ekāra— 2 53
 aikāra— 2 14
 takāra— 3 25
 tṛtīyā— 2 33
 nakāra— 2 80, 82
 svara— 2 25, 27
 antaram, pratyaya— 1 41, 2 8
 antodāttom 1 32, 2 26
 antodāttatvam 1 43
 antodāttādīni 1 57
 antodāttāni 1 37
 anyatra 2 3, 12, 74, 75, 3 19, 24
 anya —yogāt 1 25
 —varnāntāt 2 44
 anyāni 2 13, 30
 apavādaḥ 1 28, 44, 51, 2. 9, 3 63
 api —pūrvaḥ 3 4
 apiyanti 3 82
 apoditam 1 19
 abhyāsasya 2 55, 3 68
 ayakāram 3 47
 avagrahaḥ 2 69
 avagrahe, nakāra— 2 61
 avagraha, nakāra—hāpi 2 60
 makāra—hāni 2 62
 avayave 3 44
 avarṇa —madhyaḥ 1 6
 —antam 3 79
 —antāt 1 7
 avyayāni 3 2
 avyayānām, nīpāta— 3. 75
 avyayena 3 29
 artha —pādādiṣu 1 18
 arthe 1 35
 samāna— 2 68, 77
 saptamī— 2 6, 7
 ardhasya 1 31
 asva, —ādīnām 3 69
 asama, —vibhāge 1 31
 asamāse 1 56, 3 74
 asteḥ 2 11

jaya 2 70
 Nāva 3 7
 na, —yau 3 15
 Ta, —mau 3 36
 —vargo 3 58
 —varṇalopāḥ 1 13
 takara, —antam 3 25
 —ante 2 79
 —ādāhe 2 57
 takarāḥ 3 31
 tat 1 28
 tadahatī, —antam 1 39
 tam 2 77
 tasya 1 32, 44
 ta 2 42, 3 59
 titya, —antam 1 48
 —antam 2 33
 —ādāhe 2 18
 te 2 46
 Dadāreḥ 2 65
 dāhātīḥ 3 4
 danta 2 70
 dāra 2 70
 devatā, —ādhyamam 2 10,
 —dāmdāva 3 77
 dirgha 3 82
 —vīdhāḥ 3 59
 —upadhāsyā 2 73
 dirghāḥ 2 37, 3 14, 66, 67, 68
 dirghatā 3 7
 dirghat 3 77
 dvandve, devatā, — 3 77
 dvi, —upavargo 1 10
 —jākare 2 48
 —takaram 3 51
 —takaram 2 51
 —nakaram 2 52
 —natikam 1 15
 —pikaram 2 50
 —yakaram 1 55, 2 17
 —lakaram 2 49
 dvitīyasya 3 72
 dvitīyodattam 1 33
 dvivacana 2 29
 dvivacane 2 28
 dvīsaḥ 1 29
 dvīḥ 1 4
 dvo 1 5, 11
 Dha, —mau 3 19
 dhātūḥ 1 11
 dhau 3 33

Na 3 15, 26, 76
 —lopa 2 71
 —hi 1 26
 nakara,
 —antam 2 80, 82
 —avagraho 2 61
 —ādīḥ 3 55
 nakarasya 3 56, 57
 natikam, dvi— 1 15
 napuṃsakā, —bahuvacanam 2 36
 napuṃsakam 1 32, 36
 nana, —padam 2 54
 nana 3 74
 —vāḍṣam 1 46
 nāḍā 2 70
 nāḍāḥ, —vyāvanam 3 75
 nīpatīḥ 1 47, 48
 nu 3 20
 nū, ant 2 57
 nyāva, —ādhyasnyasya 1 1
 Pa ~ nau 3 39
 paṇcapyāyam 1 57
 paṇcanyāḥ 3 61
 patīḥ 2 46
 pada, uttara—ādhyasya 3 75
 parva—prakṛtisvarāḥ 1 11
 —lopa 1 20
 —vīdhīḥ 1 3
 —vyāvaḥ 2 68
 padam 1 18, 28
 padat, parva— 3 65
 padanām 1 2
 pado, uttara— 3 12, 66, 67
 padyatīḥ 2 75
 parā, —karanām 1 16
 —yogin 1 17
 paritāḥ 2 22, 27
 param 1 34
 pararūpam 2 5
 parasmaibhasā(ḥ) 3 82
 parāḥ 3 16
 parona 1 28
 parau, pūrva— 3 17
 pā 2 30
 pātayatoḥ 2 73
 pāda 2 70
 artha—ādīḥ 1 18
 —ādīvat 1 20
 —ādīnām 1 19, 51
 pādasya 2 71
 pādavyatīḥ 2 74

pārṣadam 1. 1
 pūṃsī 2 70
 pūṃ, —vacanāni 2 15
 pūrva, —padaprakṛtisvarāḥ 1 44
 —padāt 3 65
 —parau 3 17
 pūrvam 1 13, 2 7
 upasarga— 1 12
 pūrvasya 3 18
 pūrvaḥ, gatī— 1 11
 apī— 3 4
 ut— 3 23
 prakṛti, repha— 3 1
 pūrvapada—svaraḥ 1 44
 prakṛtibhāvaḥ 2 61
 prakṛtyā 2 33, 45, 58
 pragṛhya, —madhye 2 46
 pratīṣedhaḥ 2 59
 pratīṣedhāt 1 34
 prātyāñcām 1 5
 pratyaya, —lopanaḥ 2 19
 —antaram 1 41, 2 8
 pratyayo, lupta— 3 76
 prathamasya 3 71
 prīḥ 2 37
 praisanyāḥ 2 11, 56
 pluta 3 82
 Baḥ 3 33
 bahuvacanam 1 29
 bahuvacanāni, eka— 2 29
 strī— 2 32
 napuṃsakā— 2 36
 bahulam 3 14
 brhaspātī, —ādīnām 1 4
 brahmanah 1 35
 brahmā 1 35
 Bha, —vau 3 54
 bhīḥ 3 77
 bhūta, —ādībhyaḥ 2 46
 bhūte 2 20b, 38, 67
 bhyaḥ 3 77
 bhyām 3 77
 Ma, —vau 3 46
 makāra, —antāni 2 15, 81
 —avagrabhāni 2 62
 —ābādhe 2 80
 —lopaḥ 2 4
 matau 3 9, 69
 madhyaḥ, avarṇa— 1 6
 madhyamasya 2 11, 20b, 56
 madhye, pragṛhya— 2 46

- 1epha— 2 31, 32
 mahataḥ 1 42.
 māvat 2 70
 māsā 2. 70
 Yakāra, —antaḥ 3 34.
 —ādaḥ 3 14
 —lopaḥ 2 8.
 yakāraḥ 3. 43
 yat 1 27
 yathā 1 48
 —śāstram 3 30
 yadā 1 11
 yanti, api— 3. 82
 yāt 1. 57
 yāni 2 15
 yuktam 1 28.
 yuktāni 1. 26
 yena 1 28
 yogaḥ 1 28.
 yogāt, anya— 1 25
 ca— 1 21, 22, 25.
 yogīni, para— 1 17
 Ra, —yau 3 53
 rātri (?) 2 70
 repha, —ādih 3 41
 —nakārādih 3 52
 —madhye 3 31, 32
 —prakṛti 3 1
 rephaḥ 3 57
 La, —mau 3 50
 linga 3 80 81
 sarva—vacaneṣu 1 56, 3 70
 lupta, —kāranāni 1 24
 —pratyaye 3 76
 —śeṣena 2 69
 luptam 1 28
 lupyate 3 26.
 lopa 3 82
 —samdehe 2 17
 —uttarapada—lpeṣu 1 20.
 lopaḥ 3 15
 tavarṇa— 1 43
 makāra— 2 4
 yakāra— 2. 8
 lopinaḥ, pratyaya— 2 19
 vakārasya 3 15
 vacana pūṇ—nāni 2 15
 sarvalinga—neṣu 1 56, 3 70
 vacanāt 1. 28
 vacane 1 13
 varṇa 3 81, 82
 anya —antāt 2 44
 vartayīṣyāmaḥ 1 1
 vā 1 15, 24, 28, 32, 41, 2 8, 9,
 3. 26, 44
 —yogāt 1 22
 vākya, —viparyaye 1 20
 vikāṇe 3 44
 vighrahaḥ 3 28
 vidyāt 1 2
 vidhiḥ, pada— 1. 3
 viparyaye, vākya— 1 20
 vibhakti 3 80, 81,
 ādeśaḥ 2 2
 vibhāge, asama— 1 31
 viśiṣṭāni, svara— 1 50
 viśeṣaḥ 1 6
 viśeṣeṣu 3 80
 visarjanīya, —antāḥ 2 24
 visarjanīyaḥ 3 56
 visarjanīyasya 3 10, 59, 62
 vṛddhiḥ 3 13
 vṛddhyā 3 78
 vyañjane 2 41
 vyatyayaḥ 3 81
 vyavāye, pada— 2 68
 vyāghra, —ādini 1 19
 Śakalyeṣi, —ādīsu 2 5
 śakāra, —ādaḥ 2 23
 śabdena, sva— 2 64
 śāstram, yathā— 3 30
 śuceḥ 3 33
 śe 2 70
 śeṣeṇa, lupta— 2 69
 Śakāraḥ 3 64
 śatva 3 7
 śatvasya 3 63
 Samyoga, —ādaḥ 2 22, 27
 samyogaḥ 3 34, 35, 40, 41, 52
 samyoge 3 30
 samhitā, udatta—ni 2 58
 samhitām 1 2
 samhitāyām 3 10
 sakāraḥ 3 32, 60, 62
 sakāre 2 22, 27
 sacatiḥ 2 3
 samjñāyām 1 38
 satteḥ 3 51
 sadṛśāni, āmredita— 3 6
 upasarga— 1 49
 nāma— 1 46
 samdehe, tṛtiyā— 2 18.
 lopa— 2 17
 saptadhātu 3 59
 saptamī, —arthe 2 6
 samastam 3 78
 samastene 1 27
 samāna 2 70
 —adhikarane 2 68
 —arthe 2 68
 samāpatteḥ 3 7
 samāsasya, āmredita— 3 5
 samāse 3 60
 sa, —antāt 2 18
 —yakāram 2 7
 —yakārāni 2 76
 sarva, —lūgavacaneṣu 1 56, 3 70.
 sarvatra 1 30, 57
 saha 2 70
 sārvaadhātuke 2 66
 su 2 63
 suḥ 3 26
 stri, —ekavacanāni 2 15
 bahuvacanāni 2 32
 svara 3 80, 81
 —viśiṣṭāni 1 50
 —antāni 2 25, 27
 —antābādhāni 2 16
 svarāḥ 1 20
 prakṛti— 1 44
 svareṣu 3 1
 svaritāni 1 53, 54, 2 58
 sva, —śabdena 2 64
 Hakāra, —antaḥ 3. 35
 hṛdaya 2 70
 hṛṣiḥ 3 23
 hyastanyām 3 27
 hrasva 3 82
 —antam 3 74
 —upadhasya 3 58.
 —upadhāni 2 15
 hrasvaḥ 3 9, 12
 hrasvau 3 17

WORD-INDEX TO APRM.

Reference according to the APAM division. The first figure stands for Prapāthaka, second for Kandikā, third for page and fourth for line. Thus —

akāra III 15 134 19 = third Prapāthaka, 18th Kandikā, 134th page and 19th line

<p>akāra III 15 134 19
 akāra, —antam I 2 4 31
 —antāt II 5 58 9
 12 70 22
 —antam III 16 132 20
 —antā II 2 4 25 11 12
 70 22 29
 —antā II 14 73 17
 —antā III 1 97 17
 —akāra II 16 78 15
 —pratyaya I 2 4 25
 akāra II 12 70 19
 akāra II 12 70 22 III 25
 161 9
 akāra III 16 132 1
 akāra I 16 30 25
 akāra, samāna—dirghantam
 III 16 132 11
 aghoṣa II 12 70 23
 an (n) II 14 73 17
 anuyā I 3 5 28
 —parau I 3 6 3
 ānucati, —antam II 22 92 20, 22
 ānucatu III 18 131 21
 at, —pratyaya II 1 51 9
 atah II 11 68 22, 22 92 22,
 III 11 118 31, 15 131 29,
 24 157 15, 158 13, 21, 159
 29
 atulyatvāt I 4 6 6, 8 11 10</p> | <p>āra I 1 3 6, 2 4 5, III 6
 106 10 25 161 15, 26
 165 17
 āra I 2 3 7, 2 4 1, 19 42
 12, III 17 133 29 18
 134 16 (?)
 ābhava I 8 11 9
 ādya III 22 116 22
 ādya II 18 86 30
 adhikāraṇam, samāna— I 15 26
 28
 adhikāraṇam, samāna— II 19 87
 14, 16, 27, 89 1
 adhiṣṭhātā, nyāya— I 3 5 12
 adhyāyā I 1 3 12
 ananta II 11 120 1, 7
 anarthaka, —karmapravacanīya
 I 6 12 12
 anarthaka II 5 9 13, 6 11 29
 anammatam III 26 169 5
 anuk, —antāh III 18 134 21
 anukāh III 18 134 19
 anudattam I 3 6 2, 6 11 16,
 19 41 21, 26, II 17 84 4
 20 88 7, III 24 160 33
 anudattāh II 17 82 1, 83 29
 anudattāt I 12 23 3, 20 43 18
 anudattāmi II 17 82 2, 19 87 4
 anudyam III 25 162 11
 anunāsika, —antāt II 5 58 5</p> | <p>anupalakṣya I 4 6 6
 anusārinīm, āmnāya— III 5
 105 30
 anekam I 8 14 8
 anta, —velāyām I 2 4 17
 antaḥ, yakāra— III 9 114 4
 repha— III 9 114 20
 antam, akāra— I 2 4 30
 ānucati— II 22 92 20, 22
 kṛt— I 16 30 25
 takāra— I 2 4 30
 dirgha— III 17 134 4
 prathama— II 22 92 20
 samānākṣaradīrgha— III 16
 132 11
 antāh, anuk— III 18 134 21
 dirgha— II 12 71 3
 antāt, akāra— II 5 58 9, 70 23
 anunāsika— II 5 58 5
 avarna— I 4 6 19, 8 25,
 9 7
 ākāra— II 5 58 1
 ekāra— II 14 74 16
 gakāra— II 5 58 7
 ḍakāra— II 15 78 5
 vyañjana— I 2 4 26
 antānām, makāra— I 3 5 17
 antāni, akāra— III 16 132 21
 uṣma— II 10 67 20,
 68 5</p> |
|--|---|---|

- takāra— II 22 94 30
 trtiyā— II 10 67 24
 makāra— II 22 95 7
 antena III 2 98 8
 antare, sākhā— I 2 4 28
 antareṣu, śākhā— I 1 3 15
 antodāttaḥ I 3 6 4
 antodāttam I 3 5 4, 8, II 19
 87 15, 88 2, III 24 157
 1, 160 22
 antodāttāni II 19 87 4, 5, 8, 13,
 20 88 8
 anya, —yuktaiḥ I 6 12 12
 —svarāni I 16 29 3, 17
 35 18, 18 38 3, 19
 41 13
 anyatarasya III 5 106 2
 anyataḥ III 26 165 17
 anyatra I 2 3 24, 4 5, 10, 26,
 3 5 4, 8, II 11 68
 21, 22, 69 17, 15 77 12,
 17 84 3, 22 92 22,
 III 1 97 18, 6 107 1,
 9 114 3, 11 118 31,
 15 131 29
 anyatvāt, svara— I 1 3 15
 varna— I 1 3 15
 anyat I 9 17 31
 anyathā I 1 3 15, 2 4 2, 13,
 III 26 169 2
 anyasmāt I 9 17 29
 anyā III 24 160 22
 anyāni II 10 67 20, 25, 68 5,
 III 24 157 15, 158 13,
 21, 159 29
 anyesām III 15 131 10
 anvādesa II 19 87 4
 apa, pra + apābhyām III 18 134
 21, 135 21
 aparimeyatvāt III 26 169 7
 apavadatī I 22 49 1
 apavādaḥ I 1 3 16, 2 4 12, 6
 11 20, 10 18 19, 16
 29 3, 17 35 18, 18
 38 3, 19 41 13, II 15
 78 8, III 1 97 7,
 2 98 7, 3 98 18, 4
 100 27, 101 13, 102
 13, 6 106 7, 11 120
 7, 121 4
 api I 1 3 12, 2 4 28, 3 5 15,
 16, 8 14 8, 15 26 28,
 II 19 88 1, III 1 97
 17, 7 111 1, 16 132 5,
 25 161 9, 26 165 17
 abhyastāḥ III 25 164 3
 abhyastāt III 25 162 1
 abhyāsaḥ II 17 80 19
 abhyāsasya III 8 113 18
 ayam I 1 3 10, 2 4 25
 artha, —āda II 19 87 8
 —pādāda II 19 87 5,
 8, 13
 —pratyayakṛtaḥ I 16 29
 3, 17 35 18, 18 38 3,
 19 41 13
 pañca —samnivesāt I 1 3 20
 —sabdataḥ I 1 3 18
 arthaḥ, ṛsiproktamantrādisabda-
 svarārthaḥjñāna— I 1 3 13
 etāvattva— II 20 88 7
 arthataḥ, etacchabda— I 2 4 19
 aitham II 17 84 5
 artham, āmnāyadārdhya—
 I 1 3 14
 iti— III 18 134 17
 kim— I 3 6 3, II 19
 87 27 (Ms —aḥ)
 tat— II 12 71 4
 padasamdhanā— I 1 3 9
 arthe I 3 5 4, 5, II 1 51, 9
 17 84 4
 dik— III 24 158 21
 pūjana— III 24 157 7
 matu— III 7 111 1 18
 134 20
 samānā— II 19 87 14, 16,
 27, 88 1
 sarvataḥ— III 24 157 1
 artheṣu I 1 3 19
 aīdheṣu, uttara— I 14 26 7
 alam, —vijñānāya I 1 3 14
 alpasaḥ I 3 5 2
 ava I 19 42 9
 avagrhyat III 24 160 23, 33,
 26 165 20, 166 19
 avagrhyate III 18 134 18, 21,
 24 157 1, 7, 12, 158 9, 17,
 31, 25 161 9
 avagrhyante III 24 158 13,
 159 29
 avagrahaḥ III 18 134 12, 14
 avapannam II 15 78 6
 avayave III 9 114 7
 avarna, —antāt I 4 6 19, 8 25,
 9 7
 —ādī II 11 69 16,
 12 70, 22
 avarnāt II 12 70 19
 avasāneṣu I 8 16 20
 avyayam I 19 41 21, 26
 astanaḥ III 3 100 3
 aṣṭau I 8 14 31, 9 17 6
 asamāse III 16 132 5
 asāmarthyēṣu I 6 12 11
 asau III 24 158 21
 aṣṭī I 8 14 10, II 20 88 7
 astu I 1 3 3
 asmad, —ādesa II 17 82 1
 asmāt I 9 17 24, 31, 14 25 15,
 17.
 asmin I 3 5 4, 5, 9, 8 14
 10, III, 26 169 6
 asya I 1 3 16, 2 4 5
 asyām I 15 27 33
 āha I 14 25 17
 Ākāra, —antāt II 5 58 1
 —ābādhe II 16 78 16,
 III 7 110 15
 ākāraḥ I 4 6 19, 8 25, 9 1, 7
 ākārena III 24 160 23
 ākhyātam I 6 11 27, 10 18 2,
 18, 19 42 10, III 2 98
 17, 16 132 11, 24 160 33
 ākhyāte I 8 14 7
 ākhyātena I 10 18 12
 ākhyāyām, mrga— I 3 5 8
 āgamaḥ III 8 113 18, 19
 ācāryaḥ I 1 3 9, III 5 105 30
 ācāryaḥ III 18 134 15
 ātvāt, kṛta— II 5 58 5
 ādī, ākāra— I 2 4 25, II 12
 70 23, 30
 avarna— II 11 69 16,
 12 70 22
 dhātu— III 25 163 14
 ṛsiproktamantra— śabda I 1 3
 13
 aprayāva— varjitam III 26
 166 19
 ādīp I 2 4 15, 3 5 4, 8,
 II 1 51 10
 gana— I 3 5 17

hākara—III 5 105 31
 adyaḥ, kalābh—III 18 131 16
 adīṣu, abhivṛttam—I 6 12 12
 evam—I 2 1 2
 jākara—II 22 92 25
 tṛtīya—II 19 87 3
 mbarī—III 12 125 29
 yuvati—III 18 131 13
 adin, vavati—III 18 131 23
 adnam, gavo bhavati—I 12
 23 2
 anantī—III 18 131 13
 āna, ākara—II 11 73 15
 ānā, ākara—II 20 88 8
 evam—I 12 22 9, 11 26
 26 II 11 73 29,
 15 77 15, 20, 25
 āpāra—I 12 23 3
 dīṣ, ākara—III 1 97 17
 āthī—II 19 87 4
 āthā, ādā—II, 19 87 5, 8, 13
 ākara—I 4 8 25
 ākara—I 4 9 7
 īdā—II 19 87 5
 III 17 131 1
 vākara—III 5 105 31
 ākara—II 9 66 25
 āra—III 17 131 29
 āditaḥ I 3 5 29
 ādyat I 1 1 1
 ādese, āmad—II 17 82 1
 yusmad—II 17 83 30
 ādyat, —caturthapratyāyadhe III 6
 107 18
 ādyāḥ I 1 3 6
 ādyudattam I 15 26 28, III 21
 157 7, 160 33
 ādyudattat I 15 26 27
 ādyudattam I 6 29 3, III 21
 158 21
 ābudhaḥ I 1 3 18, 2 1 18
 ābudhaya (?) III 22 116 22
 ābādhe II 12 70 20
 ākāra—II 16 78 16
 ākāra—III 7 110 15
 ekapada—II 16 79 13
 takāra—III 16 132 22
 nakāra—II 22 93 21, 91
 30, 95 7
 nānūpada—II 17 80 20
 makāra—II 22 94 19

āmantrita, —tulyavṛtti I 15 28
 28
 —svareṇa I 3 6 2
 āmantritam I 3 6 2, 15 26 27
 āmantritat I 15 26 27, 28 29
 āmantram III 18 131 15,
 26 169 2, 3
 āmantrayam III 26 169 5
 āmantraya, —āmantrayadarś
 III 5 105 30
 āmantrayāḥ I 3 5 12
 —āmantrayam III 5 105 30
 —darśayartham I 1 3 14
 —vidhārasamat I 8 11 10
 āmantrayadarś III 5 105 30
 āna III 21 158 13
 āna I 1 3 6
 ānaḥ I 8 16 22, 15 26 28, 28,
 28
 āna, —ādā I 1 8 25
 ānaḥ III 18 131 19
 ānāram III 22 116 21
 ānāyat III 18 131 20, 23,
 24 157 15, 158 21,
 25 161 11
 ānāyato III 18 131 16
 āna I 11 25 15
 āna I 1 3 6, 20, 2 4 2, 6, 8, 15,
 25, 27, 3 5 1, 5, 6, 9, 10,
 14, 6 3, 1, 1 6 8, 16, 7 27,
 9 2, 6 11 11, 13 11, 15,
 26, 8 11 9, 11, 15, 31, 15
 26, 29, 16 20, 22, 9 17 6,
 15, 21, 28, 31, 11 20 23, 21
 6, 11, 22 9, 11 21 13, 25
 15, 17, 26 7, 26, 15 27 5,
 33, 16 31 20, 22, 32 32,
 33 10, 17 36 21, 37 16,
 18, 19, 32, 18 38 23, 40
 23, 19 12 9, 20 13 10, 45
 9, 22 18 12, 25, II 1
 50 1, 51 10, 53 6, 2 53
 15, 3 55 25, 56 11, 4 57
 11, 6 58 24, 8 63 6, 64
 4, 11 68 21, 22, 70 8, 12
 71 4, 11 73 20, 25, 29, 15
 77 9, 13, 15, 20, 25, 16 79
 12, 80 7, 11, 17 80 13, 81
 27, 84 4, 18 84 22, 85 5,
 17, 22, 86 9, 27, 30, 19 87
 13, 27, 20 88 6, 21 91

19, 92 2, 4, 11, 22 93 8,
 21, 94 16, 18, 30, 95 7
 III 1 96 4, 6, 16, 2 98
 18, 99 4, 16, 3 99 21, 100
 15, 5 105 32, 106 2, 6
 106 17, 23, 107 16, 18, 28,
 108 16, 20, 109 1, 6, 7
 110 5 111 2, 3, 9, 15, 8
 111 20, 25, 112 4, 11, 113,
 4, 7, 13, 16, 17, 18, 19, 22,
 9 114 8, 11, 115 5, 11
 118 31, 119 9, 120 9, 18,
 13 128 25, 14 130 2 15
 131 9, 14, 27, 132 2, 16
 132 10, 20, 17 133 28,
 134 4, 18 134 17, 24 157
 12, 158 9, 31, 160 22, 163
 13, 164 13, 168 23, 25, 169
 8
 ādam I 1 3 14, 3 5 15
 ādamaḥ II 19 87 3
 āmo I 1 3 6
 āyatām I 3 5 17
 āvarnasthaḥ III 5 105 31
 āyate II 14 73 18, III 18
 134 14, 22 146 21
 āha I 1 3 12
 ākāra III 7, 111 1
 U I 1 3 3
 ākāra, —upadhānam I 3 5 17
 āktam I 1 3 10, 4 9 2, 8 14
 9, II 1 51 10, 12 71 4
 āuoyate I 1 3 6, III 2 98 17
 āuccaḥ III 2 98 18
 āuttame II, 22 92 20
 āuttara, —ardheṣu I 14 26 7
 āuttaram I 2 4 25, III 26
 166 18
 āuttareṇa I 6 12 9
 āuttarā III 24 160 22
 āt tisthata I 15 27 93
 ādayaḥ, taddhita—I 6 11 10
 ādāttaḥ I 2 4 15, 3 5 4, 8
 ādāttam I 6 11 17, 10 18 18,
 19, II 17 84 3
 eka—I 3 6 2
 ādāttena II 17 82 2
 ādātta, —saphitāni II 17 82 2
 ādāttavat I 6 11 28
 ādāharanam III 5 105 32, 16
 132 6

- udāharanāni I 22 48 18, II
12 70 25 14 73 19 21
90 18, III 16 132 13,
18 134 21, 26 165. 21,
166 20
- uditāḥ III 18 135 21
uditāni I 19 42 12
udinā III 25 61 22
upadhā III 8 113 18
ukāra— nām I 3 5 17
dirgha— dham III 25 163
11
- upanateḥ (or—tān ?) III 18 134
23
- upapada, karma— I 2 4 25
upasargaḥ I 6 11 17, III 25
162 1, 15, 25, 163 14
upasargasya I 19 42 10, II
12 70 21
- upasargena III 7 111 15
upasargebhyāḥ III 18 134 23
upasarga —pūrvam I 6 10 3
upācāntasya III 4 100 27
ubhaya —dr̥ṣṭavāt II 12 70 20
—samjūṭāḥ II 17 83
29
- ubhayoḥ I 6 12 11
ubhābhyām I 6 12 9
ubhe III 2 98 8
Ūṣma, —antāni II 10 67 20 24,
68 5
- Uṣi, —prokta• I 1 3 13
ṛṣibhyāḥ I 1 3 3
Ūka, —ādesaḥ III 1 76 30
—ādesa II 17 64 15
—udāttam I 3 6 2
—padāni II 17 80 20
—padābādhe II 16 79 13
—vacanam I 17 37 18,
II 5 58 3, 4
—vacanāni II 5 58 1,
III 16 132 21
—svaritam I 3 6 2
- ekasmāt I 9 17 26, 28
ekena I 8 14 7, 9
ekādaśa I 7 19 11, III 1 97
17
- ekādeśe II 17 82 2
ekāra —antāt II 14 74 16
—ādaḥ I 4 9 7
etat III 24 157 12, 158 9, 17,
71, 26 168 21
- nyūyāt I 2 1 13, 3 5 2
—sabdārthataḥ I. 2 1 19
etāni I 2 4 2, 19 12 9
etāvattva, —arthaḥ II 20 88 7
etāvattvam I 1 3 18, 2 4 1
eva I 1 3 20, II. 5 58 7,
12 70 22, 22 92 22,
III 16 132 11, 17 133
29, 134 4, 18 134 22, 24
157 12, 158 9, 17, 31, 25
162 1, 24, 26 169 2
evam, I 2 4 2, 12 22 9, 14 26
26, II 11 73 29, 15 77
15, 20, 25
—idāni I 2 4 2
—prabhṛtīm I 22 18 25,
III 16 132 20
- etāni, I 1 3 6
Aikarāḥ III 6 108 16 9 114 3
Okāraḥ II 12 70 30
om I 1 3 1, 3, II 1 50 1,
III 1 96 2
- Ka, —nau III 9 114 8 14
—sabde III 25 161 14
kaḥ I 1 3 6, II 19 109 22
kadācana III 19 136 9
karma —upapadaḥ I 2 4 25
karmapravacniya I 6 12 12
karmapravacanīyāḥ I 5 9 13,
6 11 29
karmapravacanīyatvāt I 2 4 10
kaviḥ III 24 157 15
kaviḥ III 26 163 24
kasmāt I 2 4 10
kāni I 1 3 15
kim I 2 4 5, 8, 4 6 19, 8 26,
9 7, III 5 105 32
—artham I 3 6 3, II 19
87 27 (MS—thaḥ)
—prayojanaḥ I 1 3 9,
kāranam I 2 4 5, 4 6 19, 8 26,
9 7
kāranāni, pūrvalupta— I 8 16
21
kāraṇe I 10 18 2
kāranena I 8 14 7
kāle, bhūta— II 12 70 23, 14
73 17
kṛdṛk I 2 4 1
kutaḥ I 8 14 9
- kuryāt I 19 12 9, III 26
169 2
kṛt, —antam I 16 30 25
kṛtaḥ, arthapratyaya— I 16 29
3, 17 35 18, 18 38 3,
19 41 13
—vara— I 1 6 6
—ātvāt II 5 58 5
kṛnotu I 1 3 4
kṛpa, —sabdasya I 3 5 8
kṛvalaḥ I 1 9 1
kṛvalāt II 14 73 17
kṛa I 20 13 16
kṛvat I 6 11 10, 16 29 3, 17
35 16, 18 38 3, 19 41
13, II 11 69 17 20 89
7, III 1 97 17, 22 146.
21, 169 6
- Gakāra, —antāt II 5 58 7
ganaḥ II 12 71 4, 14 73 20,
III 5 105 30
—ādīḥ I 3 5 17
gatiḥ I 6 9 2
gatum III 5 105 31
gamyate I 1 3 20
gīḥ I 1 3 3
guruḥ III 5 105 32
Ga I 1 3 4, 8, 10, 15, 19, 2 4 5,
3 5 15, 30, 6 2, 4 6 19, 8
25, 9 7, 15 28 29, 19 41 21,
II 5 58 9, 9 66 25, 14
74 16, 17 84 1, 2, 19 87 5,
8, 14, 20 88 8, III 4 : 102
5, 6 105 30, 107 29, 18
134 18, 22, 23, 24 158. 31,
26 165 14, 169 1
—pare I 8 15 30
—vargasamyage II 15 : 77
12
—vāyogāt I 8 16 20
vāyoge I 8 16 21
—vaivāyutām (?) I 8 16
20
- cakṣuṣam III 6 107 16.
catasṛṣu I 15 27 5
cāturesu I 14 26 7
catvāri I 16 32 32, II 18
85 17, 20 88 7, 18.
caturthe, ādya— pratiśedha
III 6 107 18.
caturthyāḥ I 17 37 19

- dvi —rāni II. 15 78 6
 nakūrasya I 3 5. 13, 14
 nayah (=nañah) III 26 166 18
 natike, dvi— I 8 15 30
 nanu I 1 3 10
 napumsakam I 2 4 30
 namañ I. 1 3 1
 namaskṛtya I. 1 3 3.
 nārāsāṃsañ I 3 5 30
 nānā, —padāni II 16 80 11
 —padābādhe II 17 80 20
 nāma I 2 4 1, 12, 18, 3 5 1,
 11
 sukha— I 19 41 21
 nāmavat III 24 160 22
 ni III 8 113 18
 —lope III 15 131 9
 nigada, (or—ma ') —srutān II 17
 83 30
 nigadatvāt I 1 3 15
 nigadāñ I 2 4 13, 3 5 2
 nidarsanam I 6 11 11, II 15
 78 6, III 2 98
 18, 25 161 11, 16,
 26 165 17
 nipātita III 18 134 17
 nihanyate I 6 11 17, 10 18 2
 12
 nihanyete I 8 14 7
 nicaiñ III 2 98 17
 naigami II 11 68 21 III 16
 132 22
 no III 25 164 3
 nyan I 20 43 16
 nyāyah I 1 3 6
 nyāya, —adhigatañ I 3 5 12
 —mukham I 1 3 19, 5
 11
 —mukhe I 8 14 11
 nyāyam I 1 3 9
 nyāyāt, etat— I 2 4 13, 3 5 2
 Pañca I 1 1 20
 —arthasamṇivesāt I 1 3
 20
 pañcasu I 1 3 19
 pañcapadyām III 6 107 16
 pañcamī, —ekavacanam II 20 88
 7
 —ṣaṣthyoh II 5 58 3
 pathitañ II 12 71. 4
 pathitām III 22 146 22
 paṭhyato I 1 6 19, 8 25, II 12
 70 21.
 padakāroṇa III 18 134 12
 padatva, —pratiśedhena III 18
 134. 20
 pada, —vibhagañ I 1 3 13
 —vidhiñ I 1 3 10
 —saṃdhānartham I 1 3 9
 eka —ābādhe II 16 79 13
 nana —ābādhe II 17 80 20
 —vyavayo II 19 83 1, 7
 padam I 1 3 9, 2 1 25, 3 6
 2, 4 6 19, 8 25, 6 9
 7 12 9 15 26 27,
 II 11 69 16, 12 70
 24, 14 73 17, 17 81
 5, 22 92 23, III 16
 132 5, 12, 26 165 19,
 166 19, 169 6
 purva— III 2 93 17
 padāt II 14 73 17, III 18
 134 14
 padānām III 22 146 21
 padāni I 2 4 2
 cha— II 17 80 20
 nanā— II 16 80 11
 pado II 22 92 25
 padyato I 4 9 7
 panateñ III 8 113 19
 paneñ III 8 113 18
 parah I 4 6 19, 8 25, 9 7,
 II 12 70 19, 24, 15 78 5
 —pūrvam II 5 38 9
 —pūrvayoh III 18 134 19
 tadvibhakti —pūrvam II 19
 87 5, 14, 88 1
 ra—sṛpi III 4 102 5
 param I 6 12 9, 15 26, 27, 28
 29, 20 43 18, II 11
 69 16, 12 70 22, 23, 30,
 14 73 17, III 2 98 18
 17 133 28
 parāni, lupta— I 8 16 22
 pare I 3 5 28
 ca— I 8 13 16
 parena I 4 9 2 10 18 12
 parau, ajusi— I 3 6 3
 paratañ I 10 18 2, II 22 93
 20, III 11 120 19, 25
 161 9
 pari, —purvañ III 5 105 30.
 parimane III 18 134 22
 pariṣat III 26 169 3, 8
 parihāra, repha —rañi III. 1 96
 2
 parivṛtat III 22 146 22
 pāda, artha—adau II 19 87 5,
 8, 13
 —adau II 19 87 8,
 III 17 134 4
 puri, strī—sayoh II 5 58 4
 purva I 2 4 30
 punañ I 1 3 16, III 15
 131 10
 purastat I 1 3 11
 purāṇe III 26 168 24
 pūrāna, —arthe III 24 157 7
 pūrva, —jāñ I 3 5 5
 —pūdam III 2 98 17
 —hṛtākaranam I 8 16
 21
 —śāstre III 26 169 4
 puri— III 5 105 30
 pūrvam I 10 18 2, 15 23 29,
 III 16 132 4
 tadvibhaktipara— II 19 87
 5, 14, 88 1
 para— II 5 58 9
 pūrvayoh, para— III 18 134 19
 pūrvat III. 18 134 14
 pūrvēna I 4 9 1, 5 9 12,
 6 12 8
 purvabhyañ I 1 3 3
 pūrvasañ II 19 87 4
 prañ II 17 83 27
 —apābhyām III 18 134
 21, 135 21
 prakṛtibhāṣasya III 1 97 7
 prakṛtyā III 1 97 17, 18
 pragrhyānām III 1 97 7
 prajñām I 1 3 4
 pratiśedhañ III 18 134 13
 pratiśedhe, ādyacatṛtha— III 6
 107 18
 vadi —dhe (or —dhañ ?)
 III 25 163 11
 pratiśedhena, padatva— III 18
 134 20
 pratyayah, akāra— I 2 4 25
 naśabda— II 15 78 5

- lopinaḥ II 5 58 5, 6
 artha—kṛtaḥ I 16 29 3,
 17 35 18, 18 38 3,
 19 11 13
 pratyayaśya II 1 51 9, 10
 at—II 1 51 9
 prathama, —antam II 22 92 20
 prathamam I 1 9 1
 prathamavah I 17 37 16,
 II 5 58 1, 9
 prapṛthe III 26 169 6
 prabhṛti III 6 107 29
 even— I 22 48 25,
 III 16 132 20
 prayogaḥ III 5 106 2
 prayoṇa, kṛta—naḥ I 1 3 9
 prayoṇam I 2 4 8 II 11
 68 22
 lat— II 12 70 20
 prayoṇam I 1 3 16, 20
 prasaripata III 6 107 18
 prasaṃp. III 25 161 22
 pratipadikā II 5 58 9
 pratikhyāśya I 1 3 16
 prapto I 2 4 15
 prapṛdīḥ I 1 3 8
 prapṛdyāḥ III 16 132 21
 prokta, pś— I 1 3 14
 proktam I 1 3 9
 prokta I 1 3 9
 pratinam I 1 5 29
 Bahulam II 11 68 21, 12 71
 1, III 15 131 9
 bahuvacanam I 17 37 19,
 II 5 58 9
 buddhi, sāstra—bhūḥ III 18 131
 15
 buddhā, tarka— III 26 169 1
 brahma (or—medhām ?) I 1 3
 4
 brahmanā I 1 3 3
 brahṃvedāya I 1 3 1
 brahmā I 1 3 4
 Bhaktānām (ru ?) dvī—III 2 98
 8
 bhagavatyaḥ III 5 105 31
 bhavati I 2 4 19, 3 5 1, 8, 10
 18, 18, 20 43 18, II 11
 68 22, 19 87 15, 88 2,
 III 5 105 32
 bhavanti I 2 1 2, 13, 15, 3 6
 2, II 19 87 8, 20
 88 8, III 6 107 29
 bhavot I 6 11 28, II 12 70
 19, 15 78 5, III 2 98
 17, 21 160 33, 26 165
 19, 166 18
 bhayitam II 17 81 1
 bhāta —kilo II 12 70 23,
 14 73 17
 bhāte II 11 68 21
 bhātakarāśya I 19 12 10
 ma, —śabdāḥ III 6 107 1
 makara, —antam I 3 5 17
 —antam II 22 95 7
 —ābādho II 22 91 19
 matam III 18 131 19, 26 165
 20
 māvā, —artha III 7 111 1,
 18 131 20.
 madhyamāśya III 16 132 21
 madhyo I 1 3 9
 mantra, pśprokta—ādī I 1 3 13
 manyeta I 2 1 25
 ma I 1 3 1
 māt, —yogo II 14 73 18
 māṅgalaḥ I 1 3 9
 manā, —śabdo III 25 161 9
 mukham, nyāya— I 1 1 17,
 5 11
 mukho, nyāya— I 8 14 11
 mṛga, —ākhyāyām I 3 5 8
 mṛt, dāruśilā— I 1 3 8
 mo I 1 3 3
 medhām (or brahmanā—?) I 1 3 4
 Yakara, —ādau III 5 105 31
 —lopaḥ II 2 43 11
 yaḥ II 19 87 3, III 18 131
 22
 yat I 6 11 17, II 5 58 3, 17
 81 3, III 2 98 17, 26
 165 19, 166 18
 yo I 1 3 6, II 17 83 29
 yojām III 22 116 21
 yatra I 2 4 2, 13, 19, 3 5 2,
 5 9 12, 6 12, 10, 10 18
 19, II 11 69 16, 12 70
 19, 21, 30, 15 78 5, 17 84
 4, 5, III 16 132 4, 12,
 17 134, 4 18 134 14, 24
 160, 22
 yathā I 1 3 8 2 4 3, II 17
 84 5, 19 88 2, 3, III 1
 97 18, 2 99 4, 16, 7 110
 20, 111 2, 18 134 15, 17,
 26 169 2
 —yathā (?) II 17 84 5
 —samhitam II 22 92 22
 —sthānam III 8 112 4,
 113 4, 7, 13, 15, 9 114
 8, 11, 22
 yadā I 6 11 28, III 24 160
 33
 yamaḥ III 8 112 4, 113 4, 7,
 13, 15, 9 114 8, 11, 22
 yamasya I 16 30 25
 yaśasam (brahmay—?) I 1 3 4
 yāvat I 3 5 30, 7 13, 15, 26,
 16 31 22, 17 37 33, 18
 38 23, 22 48 12,
 II 1 50 2, 6 58 24,
 14 73 25, 18 85 5,
 III 14 130 2, 26 168
 23
 yuktam I 10 18 18
 yuktaiḥ, anya— I 6 12 12
 yuṣmad, —ādese II 17 83 30
 ye I 1 3 6, III 18 134 16
 yogastham I 10 18 12
 yogāt, cavā— I 8 16 20
 yoge, cavā— I 8 14 1
 mān— II 14 73 18
 Ra, —para— III 4 102 5
 rūḍhi, —śabdāḥ III 18 134 16
 rephaḥ I 3 5 14, III 1 96 4
 —antaḥ III 9 114 20
 —parihārāṇi III 1 96 2
 Lakṣaṇam III 26 169 8
 lakṣayet III 1 97 18
 lūga, sarva—vacanaḥ I 10 18
 18
 lūgam I 19 42 10
 lūgeṣu, sarva— II 19 87 3
 lūpta, —parāṇi I 8 16 22
 pūrva—kāraṇāṇi I 8 16 21
 lūpyate II 1 51 9, III 8 113
 18
 lopaḥ I 19 42 10, II 12 70
 29, III 8 113 19
 lopāt, varṇa— III 18 134 18
 lope, nī— III 15 131 9.

lopin, pratyaya—ah II 5 58 5, 6
 vakīrah, sa— II 15 77 12
 vaktavyam I 8 14 9
 vakṣyati I 1 3 10, 15, 3 5 12
 vakṣyāmaḥ II 17 83 30
 vakṣyāmi III 18 134 15
 vacanam I 2 4 30
 vacanāt, vā— II 17 80 19
 vacanaḥ, sarvalinga— I 10 8 18
 vadīḥ III 25 162 11
 vānaspātīḥ I 3 5 30
 varāḥ I 16 30 31
 varayitavyaḥ I 16 30 31
 varga, ca—samyoge II 15 77 12
 varjayitvā I 20 45 10, II 11 69 17, III 17 133 28
 varjitam, āprayāvādi— III 26 166 19
 varnaḥ I 3 5 8
 —anyatvāt I 1 3 15
 —lopāt III 18 134 18
 vartate I 1 3 19
 vā I 3 5 30, 5 9 13, 6 11 29, 7 13 15, 26 8 15 30, 16 20, 21, 9 17 24, 15 26 28, 16 31 22, 17 37 33, 18 38 23, 22 48 12, II 1 50 2, 6 58 24, 11 68 21, 14 73 25, 17 80 19, 18 85 5, III 1 97 17, 7 111 1, 9 114 7, 14 130 2, 18 135 21, 24 160 33, 26 168 23
 ca—yogāt I 8 16 20
 ca—yoge I 8 16 21
 —vacanāt II 17 80 19
 vākyaḥ II 22 92 23
 vācaḥ III 5 105 31
 vāca I 1 3 3
 vacyam II 17 84 5
 vasaḥ I 1 3 8
 vikṣtam III 26 165 19
 vighṛyate I 2 4 5, 5 9 13, 6 11 10, 29, 12 8, III 2 98 8, 18
 vighraḥ I 2 4 8, 10, 5 9 12, 6 12 11, 12 III 7 111 15
 vīṇā, a I 4 6 6, 8 14 10
 vīṇasya I 1 3 14

vidanam (ve-?) III 25 162 15
 videh III 25 162 15, 24
 vidyate III 16 132 11
 vidyāt II 17 84 3, 22 92 25, III 25 161 15
 vidhīḥ II 19 87 3, III 18 134 22, 26 169 4
 pada— I 1 3 10, 42 10
 āmnāya —darśanāt I 8 14 10
 vinate III 26 165 17
 vibhakti, tad—parapūrvam II 19 87 5, 14, 88, 1
 vibhaktau III 18 134 14
 vibhajet II 22 92 23, III 16 132 5, 12
 vibhāgaḥ, pada— I 1 3 13
 vibhāṣitāni I 16 29 4, 17 35 19, 18 38 4, 19 41 14
 viśiṣṭāni I 19 42 9
 viśeṣaḥ, svara— I 16 29 3, 17 35 18, 18 38 3, 19 41 13
 viśeṣanam I 15 28 28
 viśarjanīyaḥ I 3 5 13
 vṛtti, āmantritātulya— I 15 28 28
 vṛddhimān I 2 4 25
 vṛśceḥ III 9 114 8
 vedāya, brahma— I 1 3 1
 velāyām, anta— I 2 4 17
 dvitīya— I 2 4 15
 vyañjana, —antāt I 2 4 26
 vyañjane II 11 69 17, 22 92 23, III 17 133 28, 29
 vyatyayaḥ III 26 169 4
 vyatyayāt III 18 134 18
 vyavāye, pada— II 19 88 1, 7
 vyavetam I 10 18 18
 vyākaranam I 1 3 14
 vyūdhāḥ I 5 9 13, 6 11 29
 vrātye I 14 24 13
 Śākūra, —ādan II 9 66 25
 sabda, ṛsiproktamantrādi—svara— I 1 3 13
 śabdaḥ, ma— III 6 107 1
 etat—arthataḥ I 2 4 19
 na—pratyayaḥ II 15 78 5
 sabdam III 18 134 17
 sabdasya I 2 4 10, 3 5 4
 kṛṣṇa— I 3 5 8

jyēṣṭha— I 3 5 8
 śabdāḥ I 2 4 13, 3 5 2
 te— II 17 83 29, 84 3
 rūdhi—(?) III 18 134 16
 śabdānām, samāna— I 1 3 15
 śabdāni, samāna— I 16 29 3, 17 35 18, 18 38 3, 19 41 13
 śabde, ka— III 25 161 14
 māna— III 25 161 9
 śabdena I 2 4 10
 śabdataḥ, artha— I 1 3 18
 śam I 1 3 3
 Śaṃkarāya I 1 3 3
 Śākalyasya III 26 165 20
 śākhā, —antare I 2 4 28
 —antareṣu I 1 3 15
 śāśadānāḥ 3 25 164 9
 śāśādyamānaḥ 3 25 164 9
 sāstram I 1 3 14, III 18 134 17, 26 169 3
 —dr̥ṣṭyā III 26 169 1
 —buddhibhiḥ III 18 134 15
 śāstrāni, saṃdhi— I 1 3 8
 śāstre III 26 168 24
 pūrva— III 26 169 4
 sāstreṇa III 22 146 21
 śāstrataḥ III 18 134 12
 silā, dāru—mṛdām I 1 3 8
 śiṣṭaḥ III 18 134 12
 seṣam I 3 6 2
 Śaunake I 2 4 30
 sṛta, —śabdena I 2 4 10
 sṛtān (?) nigada— II 17 83 30
 śiṣṭaḥ I 3 5 4
 Śākūraḥ III 11 123 7
 ṣat I 4 6 16, 8 14 15, 9 17 15, II 16 80 7, 18 84 22, 86 9, 22 95 7
 ṣatvam III 6 106 7
 ṣatvasya III 4 101 13
 ṣaṣṭhi, pañcamīṣaṣṭhyoḥ II 5 58 3
 ṣusya III 3 99 21
 Saṃyogaḥ III 5 105 31, 9 114 20, 115 17
 samyoge, cavarga— II 15 77 12
 samsayāt, dirgha— III 18 135 21
 saṃhitā I 2 4 19, II 12 71 3
 yathā—tam II 22 92 22

uditta—tim II 17 82 2
 sah I 2 1 25, 10, 18 19,
 II 12 70 22, 11 73 18,
 III 2 98, 8, 15 131 10.
 sakaraḥ III 11 120 19
 sakaro III 26 165 17
 sajjeḥ II 2 53 11
 saṃjñā III 18 131 16
 saṃjñatāḥ, ubhaya—II 17 83 29
 sati I 10 18 2
 sa, —antim I 3 5 30, —vāharaḥ
 II 15 77 12
 —thamāḥ III 8 112 1
 tāsau III 15 131 20
 sadṛśam II 11 68 22
 saṃdigdhaḥ II 12 71 3
 saṃdehāt I 5 11 10, III 18
 131 18
 saṃdhi, —sāstram I 1 3 8
 svara —tulyatvāt I 4 8 25,
 26, 9 8
 saṃdhayaḥ, svara—II 12 70 29
 saṃdhāna, pada—artham I 1 3
 9
 saṃdhiyato I 4 9 2
 saṃniveśāt, pañcartha—I 1 3 20
 saptaḥ II 17 83 30
 samarthaḥ I 1 3 11
 samasyato I 2 4 8, 6 11 10,
 17, 12 9
 samāna, akṣaradīrghantam III 16
 132 11
 —adhikaranam I 15 26
 28
 —adhikarane II 19 87 14,
 16, 27, 88 1
 —artha II 19 87 11, 16
 27, 88 1
 —śabdānām I 1 3 15.
 —śabdāni I 16 29 3, 17
 35 18, 18 38 3, 19 41, 13.
 samānāni III 24 167 15

samāpattēḥ, dīrghatva—(?) III 6
 106 7
 samapādyato III 15 131 10
 samasāḥ I 2 4 5, 10, III 25
 161 3
 samase I 1 9 2, III 18 134
 12
 saṃbhavaḥ I 8 11 11
 sarva, —hṛgavacanāḥ I 10 18
 18
 —hṛgeṣu II 19 87 3
 sarvatāḥ, —artha III 21 157 1
 sarvatra I 17 37 19, II 5 58
 10, 8 63 6, 11 73 18,
 71 16, 18 86 30, III
 6 107 25, 16 132 5
 17 133 29
 sarvataḥ III 25 157 15
 sarvanamā I 19 41 21, II 17
 81 3
 sarvanamānā III 18 134 22
 sarvām II 15 78 6
 sarvāḥ I 4 6 6
 savarṇo II 12 70 22
 sāha I 2 4 10
 saṃvedanam I 1 3 19, 3 5 1
 sāṃhitam III 16 132 12
 sākāṅkṣaṇi I 8 16 22
 sākāṅkṣyam (—kṣa—) I 8 14 8
 samarthyaṇi I 2 4 6, 6 12 11
 sukha, —pāma I 19 41 21
 sūtro III 18 134 17
 sṛjī, rapara—sṛjī• III 4 102 5
 sṛjī, rapara—sṛjī• III 4 102 5
 san III 26 165 11, 15
 strī, —pūpasaṃjñāḥ II 5 58 4
 stryaṇi II 5 58 1
 sthanam, yathā— III 8 112 4,
 113 4, 7, 13, 15, 9 114 8,
 11, 22
 sṛjī, raparasṛjī—sṛjī• III 4
 102 5

sṛjī, raparasṛjī—sṛjī—
 sphūrjī• III 4 102 5
 sphūrjī, •sṛjī—samaratīnām
 III 4 102 5
 smarati, sphūrjī—tīnām III 4
 102 5
 svarati, •sphūrjī—samaratīnām
 III 4 102 5
 syat I 6 11 10
 svar I 20 43 16
 svara —anyatvāt I 1 3 15
 —ādaḥ III 17 133 29
 —kṛtāḥ I 4 6 6
 —viśeṣaḥ I 16 29 3, 17
 35 18, 18 38 3,
 19 41 13
 •śabda—jñānārthaḥ I 1
 3 13
 —saṃdhayaḥ II 12 70 29
 —saṃdhitulyatvāt I 4 8
 25, 26, 9 8
 anyasvarāṇi I 16 29 3, 17
 35, 18, 18 38
 3, 19 41 13
 svarāt III 25 161 14, 26 165
 20
 svare I 15 28 28
 svarena, āmantīta— I 3 3 29
 svareṣu II 12 70 29
 svaritam I 20 43 18
 eka— I 3 6 2, II 1
 51 9
 svaraiḥ I 19 42 9
 Ha III 19 136 9
 hakāra, —ādīḥ III 5 105
 31
 havyam I 18 39 4
 hinoteḥ III 3 100 10
 hotavyam I 18 39 4
 hraśvaḥ III 17 133 29
 hraśvasya I 4 6 19
 hraśvena III 16 132 5, 12

COMPARATIVE LIST OF INSEPARABLE WORDS.

amsadīrm (-dhri-), 76k, amsa Nir
12 36, correct form —dhriim
Bloomfield, KausS

p XXXIV

akupārah 76f, a+kūpa+√r Nu
4 1 VS 24 35, TS 5 5 13
1, Weber, Ind Stud 13, p
48

agnisu 77b, Nir 7 14

aghikāh 76j, Nir 6 11

aghu nīh 76j

akūpa h 76f, Nu 5 28

akradat 76o, VS 38 22

akgu h 76f, VPi 5 37 VS 24
38, TS 5 5 11 1

akūpam 76g

akūpam 76a

akūpam 76a

akūh 76i, Nu 4 22 BD 2 96

akūh 76i, Nu 4 22

akūh 76i, VS 4 25

akūh 76i, VS 4 25

111, 115

akūh 76i, VS 27 34 TS 1

3 11 7 Nu 1 6

akūh 76i, VS 33 11

akūh 76i, VS 33 11

akūh 76i, VS 33 11

akūh 76i, VS 33 11

akūh 76i, VS 33 11

akūh 76i, VS 33 11

anādyām 76ē

anādhṛṣṣāh 79, VS 5 5, TS 1
2 10 2

anābhayo 79

anāmanāt 79

anāmayāh 76j

anāyatana h 79

anārambhané 79

anāvayāh 79

anāvṛttām 79

anāvṛdhām 79

anāvṛskāh 79

anāsṛāvām 79

anūditām 76z

anuṣṭup 76e, Nu 7 12, VS 8 47

anūkām 76g

anūkyām 76g

anūṣata 76g, VS 20 69

antaka(?) 76g, VS 30 7

antitam(?) 76h

anvedyuh 76h, anva Nu 1 6

anvāneam 76c

apapus h 76ā

apūm 76g, VS 17 59

apūh 76g

apūh 76g

apa-pṛdhetām 76e

apūm 76g

apūh 76g

apūh 76b

apūh 76b, VS 15 2

apāmāgāh 76f, VS. 35 11

āpāsthāt 76g.

aprajastām 76k

āpratittam 76g, TSPada apīati—
ittam (3 3 8 2) is false

Weber, Ist 13, p 55, VS

apīatitā (8 58) not divided

apsarāsa h 76f, VS 18 38-43, Nu
6 13 (five etymologies), ap—

sarāsa Oldenberg, Rel des Veda

251, Pischel, Ved stud I 27,

a+psaras Weber, Ist 13,

135, Holzmann, ZDMG 33,

644, Wa, Festschrift Kuhn

159-161

abhiṣṭaye 76e, TS 1 2 3 1, VS

4 11, abhi+as, which never

means *to help* but *to be*

superior Bloomfield, ZDMG

48, p 572 n 1

abhiṣunam 76g, VS 6 17

abhiṣunā 76g, TS 4 6 6 2

abhiṣāt 76g

amuyā 76k

ayah 76h

ayāsava h 76j

maguātesu 76h

arapāh 76h, VS 8 5

arapāh 76h, cp arāda in VS 2 5

9 59 17 and arādī in ŚB 4

5 5 5, ar-o arāda = bent, t

- d -10) Pischel, PGr s235
 Geiger, Pal Gr s386
 arcantīṃḥ 76k
 ĩrbudhī 76j, TS ĩrbuda 1 1 10
 1, VS 17 2 Nñ 3 10
 alajcī 76j, VS 21 31
 alāśa 76k
 alikīvaḥ 76f
 alubhvatī 76b
 avadvām 76i, VS 6 17 TS 2 1
 14 2, Weber, Ind Stud 13,
 p 135 n 1
 avamīm 76g, RV 1 105 4, VS
 21 1
 avoma 76g, RV 3 51 5 VS 17
 21
 avaram 76g, VS 19 19
 āvāra 76g
 āvāra 76g, RV 2 9 3 VS 17 75
 āvartī 76g, RV 1 108 3 TS 1
 5 3 2 (m VS āvartī)
 āvayātra 76c, RV 1 164 17, VS
 10 19
 āvācīnam 76g
 āvācīnam 76g
 āvadhā 76g, RV 10 18 7
 āvātāśya 76k, āvā Nir 1 12
 āvātaryī 76k
 āvātthā 76f, VPr 5 37 VS 12
 19 TS 2 3 1 5 RV 1
 135 8
 āyāthvāntam 76k, RV 7 50 2
 āsati 76h, RV 5 53 15
 āsapatnā 79, VPi 5 37, VS 9
 10, RV 10 171 1
 āśbandhu 79
 āśamātīm 76e, RV 10 60 2
 āśascātā 76k, RV 1 7 6, VS 3
 38, Nñ 5 2, from the noun
āścat we have the bahuvrīhi
 adj. āśascāt with regular
 accent, from the participle
śascat we have the negative
 compound āśascāt with
 regular accent Garbe, KZ
 23, pp 194, 512
 āśāśvā 76j
 āśāśbhyam 76k, RV 1 7 6,
 VS 3 38
 āśvakātā 76k
 āhorātré 76d, VPi 5 37, VS 6
 21, TS *āho-rātré* divided 1
 3 11 1, RV 10 190 2,
 SV āhan-a-han
 ākhūm 76f, VPr 5 37, VS 3 57,
 RV 9 67 30, TS 1
 8 6 1
 āghatī 76f
 āghatī 76f, RV 1 23 4, Nir 5
 9, BD 3 95
 āghm 76c, RV 1 179 3 VS 17
 98
 āyam 76c, RV 10 90 6, VS 2
 8, TS 1 3 1 1
 āndu 76f, ānda RV 1 104 8,
 VS 20 9, Nir 6 32
 āndyā 76f
 āndum 76f, RV 8 22 10
 ādvam 76e
 ādhā 76f, RV 7 41 2, VS 31
 35 Nir 12 14, Debrunner
 BSOs 8, p 192
 ānāśmī 76c, VS 32 10
 ānāśik 76b, RV 1 13 5, TS 1
 2 14 1, VS 7 32 Nñ 6
 14
 ānāśī 76e, RV 1 19 1
 ābāyo ānābāyo 79
 ābhūkam 76f
 ābhīka 76f, VS 19 21, TS 1 8
 2 1
 āvan 76w, RV 3 55 8, VS 13
 51
 āyudham 76f, VPi 5 37, VS 16
 51, RV 2 15 4, TS 4 5
 10 1, Nñ 10 6
 āvāsmat 76, TS 1 6 2 4, VS
 34 52
 āyūsmantā 76
 āvā 76e, RV 1 96 2, VS 15
 63
 ātī 76f, TS 1 5 2 5, VS 30 9
 (ā + rti)
 ātvayā 76f
 āpitām 76f, RV 1 164 11
 āyam 76f, RV 1 103 9, VS 33
 82
 āvayā 76q, RV 8 45 38
 āśāmīm 76s
 āśāśbhyā 76s, RV 2 41 12, VS
 1 18, Nñ 6 1
 āśām 76s
 āśā 76s, RV 1 39 3, Nñ 6 1
 āśīvaśā 76f
 āśā 76e, VS 7 12, RV 4 11, 4,
 Nñ 6 1
 āśaktī 76f, RV 10 85 28
 āśām 76h, RV 1 75 1, VS 9 14
 āhanasam 76f, RV 10 125 2,
 Nir 5 2
 āhanā 76f, RV 10 10 6
 Idāvatsarīya 76h, VS 30 15, TS
 5 5 7 3
 Indrāvārunā 77, VS 36 11, RV
 1 17 3
 Indrīsomā 77, RV 2 30 6, VS
 36 11
 īṣṭapūtām 76d, RV 10 14 8, VS
 15 14, TS 3 3 8 5 (īṣṭā-
 p-), discussed by Windisch
 in Festgruss an Bohtlingk
 115-116
 Īdik 76, VPi 5 37, īdhisabda-
 prakāśī Kās on P 3
 2 60
 Idīso 76, RV 1 17 1, VS 33 61
 Uccā 76k, RV 1 24 10, Nñ 4
 24, SV ut-cī
 uccā 76k, RV 5 32 6
 uttabhitā 76g, VPi 5 38, RV 10
 85 1
 uttarām 76u, VS 23 52, RV ut-
 tarām 1 50 10
 uttarasmāt 76t, RV ut-t 10 98,
 Nñ 2 11
 uttarasmīm 76u, VS 15 54, all
 divided in RV
 ūttarasyām 76u
 ūttarā 76u, ut-t RV 4 18 9
 uttarāt 76u, VS 13 57, RV ut-t
 4 26 6
 uttānāyām 76j, RV 1 164 14,
 VS 34 14
 utthātū 76q, VPi 5 38, TS ut-
 thāsyati (7 1 19 3) a
 blunder
 ūtthitā 76q, VPi 5 38, VS 22
 8, RV utthitam 10 149 2,
 TS ut-thitā 7 1 19 3
 ūdan 76e
 udārathīm 76e, RV 1 187 10
 only once
 uditā 76z, VS 33 42, uditam RV
 10 151 2
 udiatī 76e, VS 16 64

udumbālam 76j, RV 10 14 12, TS udumbāra 2 1 1 6	1 8 1, RV 10 17 14, Nir 9 27, (SV oṣa dhī) cp Kās on p 6 2 42	kumbhāḥ 76f, RV 10 89 7, VS 19 87
uddhitā 76g uddhitam RV 3 51 2	Kakātikām 76k	kuyit 76f, RV 1 33 1, VS 10 32, TS 1 8 21 1
uddhitāḥ 76g	kakubhāḥ 76f, VS 34 24, RV 5 44 2, Nir 7 12 ✓kuḥ or ubj	kuṣumbham 76f, RV 1 191 15
uddhrtā 76g	kakṣvān 76k, VPr 5 37, VS 3 28, RV 1 126 2, Nir 6 10	kūṣṭhāḥ 76f, VS 25 6
uddhrteṣu 76g	katamaḥ 76k, RV 4 43 1, VS 7 29	kūṣṭhikāḥ 76f
uddhriyamānā 76g	katarāḥ 76k, RV 6 69 8	kuśindham 76f
udyāmānam 76z	kānikradat 76ō, RV 1 128 3, VS 11 43	kuśulāḥ 76f
upabdhāḥ 76g, RV 7 104 17, upa+bdā, -bdī from ✓pad Debrunner, BSOS 8, 493	labandham 76k, RV 5 54 8, Nir 10 4	kubūḥ 76f, Nir 11 32 (four ety- mologies)
upamāsyā 76h (SV upa-mām)	kambalē 76k	kūpe 76f, RV 1 105 17, Nir 3 20
ubhayādati 76e, RV 10 90 10, VS 31 8	kambūlān 76k, cp Nir on kam- boja 2 2	kūlbajam 76k
ubhayādan 76e, TS 2 2 6 3 against VPr 5 21	karambhām 76h, RV 3 52 7, VS 19 21, TS 1 8 3 1	kṛkavākaḥ 76e, VS 24 35, TS 5 5 18 8, Nir 12 13
ubhayāvīnam 76k, RV 10 87 3	kārikratām 76ō, RV 1 140 5	krkūṭam 76k
urupdhāḥ 76j	karumāḥ 76f	kṛtrimaḥ 79c, RV 1 55 6
urvyā 76k, RV 1 92 9, VS 29 30, MS 2 7 8 urvyā Schroeder, ZDMG 33, p 200, Weber, Ind stud 13, pp 104-105	karūkaram (-rau-) 76j	krūram 76f, VS 6 15, Nir 6 22
ulapeṣu 76k, RV 10 142 3	karmārūḥ 76h, VPr 5 37, VS 30 7	Khanitrimāḥ 79c, RV 7 49 2
ululāyah 76k	kālāse 76i, RV 6 47 6, Nir 11 12	Gandharvāḥ 76f, RV 9 113 3, VS 24 37, TS 1 2 9 1
ulūkhālam 76j, TS 1 6 8 3, Nir 5 3 (four etymologies)	kasyāpāḥ 76f, RV 9 114 2, VS 24 37	garutmān 76, RV 1 146 46, VS 12 4, TS 4 1 10 5, Nir. 7 18
uśāsānāktā 76d, RV 1 122 2, TS 4 1 8 2, Nir 5 10, 8 10	kaṣkaṣāsah 76h	gardabhē 76k, RV 8 56 3, VS 24 40
Ūrjasvati 76, RV, 10 169 1, VS 1 27, Nir 3 8	kasannīlam (-sarnī-) 76j, TS 1 5 4 1	gaviṣṭhīram 76f, VPr 5 37, VS 15 25, RV 10 150 5, TS 4 4 4 2
ūrjasvantam 76, RV 10 51 8, VS 6 30	kaśāmbu 76k	gāvīyūtīḥ 76k, RV 9 74 3, VS 21 8, TS 1 8 2 2; SV go-yūtīḥ.
ūrjasvantaḥ 76, RV 10 51 9	kāberakaḥ 78	gotrāsyā 76k, RV 8 63 5, VS 17 39
Ekādasāḥ 76d, RV 1 139 11, TS 1 4 10 1, VPr 5 37, VS 7 19	kārṣivanāḥ 76i	godhā 76h, VPr 5 37, VS 24 35, RV 8 69 9, TS 5 5 15 1
etāvat 76, RV 5 79 10, VS 19 31	kālākānjāḥ 76f	gopāyān 76j
etāvataḥ 76, RV 8 7 15	kāhābāham 76f	gopāḥ 76e, VPr 5 37, VS 3 23, RV 1 22 8, Nir 2 2
ērtamānāḥ 76i	kṛtavān 76i, RV 5 85 8, VS 30 8, Nir 5 22	gopithāḥ 76e, RV 1 19 1 go- pithāya, go-pithe 5 65 6
Onyōḥ 76i, VS 4 25, RV 9 16 1	kūmīdī 76e, RV 7 104 2, Nir 6 11	gōbbhyaḥ 77
opasāḥ 79b, RV 10 85 8, mea- ning Banarji, Bihar & Orissa Journal XVIII. 1-3	kukūndhāḥ 76f	gómataḥ 76k, VS 26 4; RV go- mataḥ 1 11 3, go-matā 7 72 1
opasīnam 76i, o=ava Wa I. 48b, p 54	kukūrabhāḥ 76i	Cātustayam 76k
ōśadhayāḥ 76e, VS 1 21, TS 1	kukṣilāḥ 76j	candramāḥ 76e, VPr 5 37, VS 14 20, RV 1 24 10, TS 1 1 9 3, Nir 11 5, Kās on P 6 2 42
	kucarāḥ 76f, VPr 5 37, VS 5 20, RV 1 154 2, TS 1 6 12 4	
	kunakhinā 76f, TS 2 5 1 7	
	kuberāḥ 76f	
	kumārāḥ 76f, RV 2 33 12, VS 2 33, TS 2 3 9 1	

caiacarīḥ 79c, VPr. 5 37, VS 22
29.

cikītvān 76k, RV 1 25 11, VS
7 15, Nir 2 11

cipudruḥ 76k

Chāyālit 76y

chūbukāt 76y, RV 10 163 1

Janātāḥ 76k

jāntvam 76i, VS 25 23, RV

jāni-tvam 1 66 4, 59 10,

jāni-tvam 10 18 8 with

avagraha, cp Weber, Ind

Stud 13, p 21 n 1

jarayu 76c, VS 10 7, RV 10

106 6, Nir 10 39

jaruṇā 76h, RV 1 79 10, 9 times
in different forms

jaykamaśīḥ 76l.

jaypatyam 76g, 78, VS 33 12

jyglān 76k, RV 2 12 1, TS does
not separate -vas even from
hrasānta base Weber, Ind

Stud 13, p 15

jyāsataḥ 76c, RV 10 152 5

jyūtātāḥ 76k, RV 6 75 1, VS
25 8, Un 3 91 quoted by
Brunnhöfer in Beitr zur
Cunde d indg Sprachen
1901, p 85 (jyā+māta)

jyōtismataḥ 76, RV 10 53 6,

VS 12 32, TS 1 4 34 1,

Nir 2 1

Tatūmahāḥ 76h, TS 3 4 5 1,

Nir 6 6

talīsū 76k

tāskaraḥ 76g, VPr 5 37, VS 30
5, RV 6 28 3 TS. 1 1

10 2, Nir 3 14

tābhyaḥ 77, RV 10 19 8, VS
18 38

tāvat 76, RV 6 23 6, VS 38
26

tāvān 76, RV 10 108 2

tīplūjam 76k

tūṇḍikaḥ 76y

tūṇḍolam 76j

turāṣūt 76g, RV 3 48 4, VS 10
22, TS 1 7 13 5

taimātāsya 78

tredhā 76h, RV 1 22 7, VS 5
15

traikakudām 78

traiṣṭubham 78, VS 12 5, traiṣṭ-
RV 1. 161. 23, trīṣṭubh TS
1. 7 11 2, trīṣṭubh in RV,
Nir 7. 12

traiḥayanāt 78

Datvātām 76, RV 1 189. 5

datvātī 76

dāmūnaḥ 76i, RV 1 60 4, Nir
1 1, four etymologies

dāvidvutat 76c, RV 10 95 3, VS
15 51

dadavān 76k

dāsonasim 76j

dasyādāḥ 76k

dīdyut 76c, RV 1 66 1, Nir 10
7, 3 et

duchūnā 76g, RV 2 23 6, VS
19 38, TS 1 1 21

dundubhiḥ 76i, RV 1 28 5, VS
29 55, Nir 9 12

duradabhinī 76g

durīhā 76g

duropē 76g, RV 1 69 2, VS 37
27, Nir 1 5, duḥ ono TS
1 2 14 3, so SV

dūryan 76g, RV 1. 91 19, VS
4 37

duṣṭāram 76g, VPr 5 11, VS 9.
37, TS 4 1. 12. 1, in RV
dust—1 64 14

dulitā 76g, RV. 1 34 5, VS 19
4, Nir 3 4, 3 et

dūrām 76g, RV 1. 29. 6, VS 12
94, SV duḥ-āt, Nir 3 20

devātā 76k, RV 1 22 5, VS 14
20, Nir 7. 15, four et

dyāvāprthivī 76d, RV 1 35 9,
VS 6. 21, TS dyāvā—1 2
2 1

dyāvābhūmi 76d, RV 10 64. 4,
VS 17 19

dvayāvīnaḥ 76k, RV 1 42 4,
TS Weber, Ist 13, p 31.

dvādaśa 76d, RV 1 25 8, VS.
18 25, TS 1 8 18. 1.

Dhruvām 76k, RV 1 164. 30, VS.
1 17, Debrunner, BSOS. 8,
p 492

Nakulīḥ 79b, VS 24. 26

nakhān 79b, RV 10. 28 10, VS
25 32

nāgnakāt 76y

nadanimā 76b

nāpātām 79b, VPr 5. 37, VS 15
32, RV 1 22 6, TS 1 6
4 1, Nir 8 5, BD 2 27,
55, Kās on P 6 2 140
nārāsāmsaḥ 76f, VPr 5 37, VS
20 37, RV 1 142. 3, TS.
1 6 4 1, Nir 8 6, BD 3
2-3.

narīṣṭā 76i, narīṣṭhāyaḥ VS 30 6

naladī 76k

nānānām 76k, RV 9 112 1 (once)

nīṣkālī 76g, RV 1 126 2

nīṣṭyaḥ 76g, RV 6 75 19, VS 5
23, TS 6 2 4 1, *niso gate*
vārtt to P 4 2 104.

nīhaḥ 76c, VS 27 6

nīcaḥ 76g

nīcinasya 76g, RV 10 60 11

nīcīḥ 76g, RV 1 66 5

nīcaḥ 76k, Nir 4 25, 5 18

nīlam 76g

nīlāgalasūlā 76h, Nīlarudropaniṣat
(22) reads *nīlagalamālāḥ*

nīhūrāḥ 76g, VPr 5 37, VS 25
9, RV 10 82 7, TS 4 6
2 2

nūtanam 76i, RV 5. 55 8, VS
7 36, Nir 7 16

naīdūgham 78

naudhasām 78, Nir. 4 16, nava=
no Wa I 48h p 54

nyagrōdhāḥ 76f, VPr 5 36, VS
23 13, TS 7 4 12 1

Paṭūraś 76j, Tārāpāda, GBORS
XVII 80-81

pādbīṣe 76c, RV. 1 162 14, VS
25. 38, TS 4 6 9 1, Nir
5 3, 3 et

pāṇdagāḥ 76h, Nir 6 32

pataṅgāḥ 76h, RV 10 177 2, VS
29 17, TS 4 6 7 3

patatīnaḥ 76k, RV 1. 49 3, VS
19 10

patitvā 76h

pattatāḥ 76i, RV. pattaḥ 10 27
13

pānīpnatam 79c, RV. 9 67 29

pānīṣpadā 79c

pāyasvantam 76, VS 6 30

páyasvantaḥ 76, VS. 21 12.
 páyasvatī 76, RV 4. 57 7, VS.
 18 36
 páyasvān 76, RV 1 23 23,
 VS 20 22
 paramūm (?) VS 12 115
 parasūḥ 76c, RV 1 127 3
 pārācaḥ 76g, RV 1 161 19
 parācīnā 76g, VS 16 53
 parācaḥ 76k, RV 1 24 9
 pārāncam 76g, RV 1 161 19
 páriṣkṛtāḥ 76g, TS 3 2 11 3,
 RV pari-k-9 16 2
 párittaḥ 76g, VPr. 5 45, VS 21
 42
 parjanyaḥ 76k, RV 4 57 8, VS
 7 40, Nir 10 10,
 4 et, BD 2 31-38
 paladānām 76k
 palījakam 76i (Nir on palita 1 26)
 pávamānaḥ 76x, RV 8 101 1,
 VS 5 32
 pingāḥ 76h, RV 8 69 9
 pitāputraḥ 76d, Nir 4 21, Wa I
 98a, p 113
 piśāngam 76h, TS 1 8 19 1
 pūṃsī 76h, VS 25 45, pūmān
 Nir 9 15, also *pūṃsī* "a cow
 with a male calf" KausS
 35 8
 purodāsau 76h, VPr 5 37, VS
 19 85, RV 1 162 3, TS
 1 8 4 1, P 3 2 71
 pulikāyāḥ 76f, (=purikāyāḥ)
 Schroeder, ZDMG 33, pp
 193, 196
 pūbūdruḥ 76k, TS 6 2 8 4
 pūtrīnam 79c
 pṛtanāṣāt 79g, RV 1 175 2, VS
 17 39, TS 3 5 2 4, (RV
 pṛtanā-s-6 45 8) Nir 9 24
 prāti 76f
 pratiḥ 76c, RV 3 18 1, VS 16
 64
 pratnaḥ 76f, RV 1 117 1, VS 11
 70
 pratyāncam 76c, RV 2 10 5, VS
 10 8, Nir 8 15
 prāñ 76c, RV 1 164 38, VS 19
 3
 prāciḥ 76c, RV 7 6 4, VS 16
 64

prānāti 76b, TS prā-ṇa 2 6 8 7,
 1. 1 1 1, Weber, ISṛ 13, p.
 12
 prānatīm 76b
 prānatō 76b, VS 23 3
 prāpānti 76b
 prānāḥ 76b, VS 1 16, 5V pra-
 āna
 prānāpanīḥ 76b
 prānāpānaḥ 76b, VS 36 1
 prānāhūya 76b
 prātīḥ 76k, RV 1 16 3, VS
 39 12
 prāyascittim 76g, VS 39 12,
 TS 2 1 2 2
 prāvṛtā 76f, VPr 5 37, VS 17
 31, RV 10 82 7, TS 4
 6 2 2, Weber, ISṛ 13,
 p 18
 prāśam 76f
 prāhradīḥ 78
 prenyāḥ 76g
 prōyast 76f
 bālajam 76k, TS 2 2 8 1
 bahulān 76k, RV 7 76 3, VS
 19 18
 brhaspātīḥ 76g, VPr 5 37, VS 2
 13, RV 1 62 3, TS 1 2 3
 3, Nir 10 11
 Bhadrāyā 76k, RV 10 3 3, Nir
 1 10 on *bladra*
 bhūrnayaḥ 76h, RV 1 55 7 (7
 times) Nir 12 22
 bhrugāḥ 76h VS 24 29
 Magādbobhyaḥ 76k
 maṭmaṭāḥ 76j
 mathāyāti 76h, RV 1 141 3
 madūghāt 76k
 madhulā 76k, RV 1 191 10-13,
 madhu Nir 4 8
 madhūlakam 76k
 madhyāpīdinam 76f, TS 2 2 9 6
 manuṣyāt 76h, RV 10 110 8
 manuṣyāt
 mandasānā 76k, RV 4 50 10
 mamāttana 76i, RV 10 179 1
 marimṣām 76c
 marūtvan 76, RV 1 80 11, VS
 7 38 *marut* Nir 11 13,
 three et
 marmāvidham 79g, not mentioned
 by P or Pat but by Kās

Thomas, JBAS 1901, p 266
 m'ryaḥ (?) 76k, RV 1 77 1,
 VS 29 19
 m'ryādaḥ 76k, RV 10 6 6 15
 39 10 Nir 1 2
 mahimāram 76h, RV 1 61 8
 VS 4 39
 mahiyāḥ 76g, RV 9 12 1
 mahilaka 76k
 magadhīḥ 76k VS 39 22
 mataribhvari 76h, RV 10 120 9
 matarīna 76k RV 1 69 1, VS
 11 39, TS 2 3 14 2, Nir
 7 26 31
 mitra, ZDMG 77 VS 2 3 5V
 m'rya
 m'rya 76k, RV 7, 101 13 TS
 1 2 14 6, ISṛ 13 p 15
 mādghāḥ 76f 76k RV 10 102
 5 Nir 9 24 13, 13
 Blocher, ZDMG 15,
 p 554
 m'ryaḥ 76k
 medhī 76h RV 1 53 3, VS 11
 65, Bartolomeo, ZDMG
 50, p 678
 Yājñatraḥ 76k, RV 1 53 8, VS
 25 21
 yājñamīnaḥ 76x, RV 1 24 11,
 VS 5 23
 yājñayajñīnam 76d, TS 4 1 10
 5, VS 12 1, RV yajñ-
 yajñā 1 103 1
 yatamāḥ 76k, RV 10 87 8
 yatarī 76k, RV yatarīḥ 7 104
 12
 yavat 76, RV 1 33 12, VS 33
 26
 yāvataḥ 76, RV 7 32, 18
 yāvān 76
 yāvāsisaḥ 76h
 risādasah 76k, VS 3 44, Nir 6
 14 with Skanda on it,
 p 433
 risādāḥ 76g, RV 1 77 4
 rūṣati 76f, RV 1 113 3
 revātīḥ 76j RV 4 51 4, *rayar*
matau bahulam samprasāra-
nam Skanda on Nir. 2 2,
 p 19
 Lāṅgalam 76k, RV 4 57 4, VS
 12 71, Nir 6 26, three et

śūśadānaḥ 76o, RV 1 33 13, Nir
6 16
śūpśumārāḥ 76f, RV 1. 116 18,
TS 5 5 11 1
śikhandīnaḥ 76k, *rūḍhiśabdaḥ*
Kās on P 6 2 10
śitupgāḥ 76h, śvitupgaḥ TS 5 6
15 1 śiti Nir 4 3
śipavitnukāḥ 76g
śivābhīḥ 77, RV 1 79 2, VS 13
15, Nir 10 17
śisriyānāḥ 76o, RV 1 32 2, VS
15 28
sirgaktīm 76e
śūnāsirā 76d, VS 12 69, RV 4
57 8, TS 4 2 5 6, Nir 9
40, BD 5 8
srngāt 76f, RV 5 59 3, VS 29
22, Nir 2 7, 5 etymologies
śérabha 76h
śṛrabhaka 76h
śévr̥dha 76h, RV śé-vr̥- 5 87 4
śévr̥dhaka 76h
smāṣṛuṇi 76h, VS 19 92, Nir 3
5
sraddhá 76h, RV 7 32 14, VS
18 5, Nir 9 30, SV
srat d-, Oldenberg, ZDMG
50, 448-450
svāśuraḥ 76f
svāpadam 76h, RV 10 16 6
śvāvit 76g, VS 23 56
Ṣodasām 76d, VPr 5 37, VS 9
34, TS 7 4 5 4
ṣodasī 76d, VS 8 36, TS 1 4
37 1, Ist 13, p 42
Sakṣāniḥ 76h, RV 2 31 4
sākhā 76k, RV 1 4 10, VS 4
20, Nir 7 30, 13 23, SV
sa-khā
sākhyuḥ 76k, RV 1 72 5
sādam 76k, RV 1 27 3, VS 5 4
sādā 76k, RV 1 12 2, VS 6 5
sādānvāḥ 76k, RV 10 155 1,
Nir 6 30
sādruḥ 76k
sadhriofinān 76o, RV 1 105 10
sadhriofīḥ 76j, RV 1 146 31, VS
37 17
sanūtānam 76k
sanisrasāḥ 76h

sanóyam 76k, RV 10 97 4, VS 12 48.	sāhuriḥ 76k, RV. 2 21. 3, TS an huri 1 2 11 1	sūryamaśāyoh 76d, RV 8 94. 2. sūrya 76g
saptātham 76j, RV. 1 164 15, Nir 1 26	sātāmahāyā 76	sobhari 76k, RV 8. 22 15
sabhā 76i, RV 8. 4 9, VS 16 21	sāpatnāḥ 78.	sautrāmanjā 76e, VS 19 31.
sabhāgāyati 76j	sarāngam 76h, TS 5. 6 19 1.	saudhanānāḥ 79, RV 1 161 2
sāmanam 76k, RV 1 48 6, Nir 7 17, 9 18, 40.	sārathīḥ 76k, 79b, RV 1 111 3	sāubhagam 78, RV 1 36 17, VS 5 13
samantām 76l, RV sam-an 5 1. 11, only once	sāramoyā 76k, RV. 10 11 10	sāubhagam 78, RV 10 35 33 VS 29 9
samānām 76o, RV 1 25 6, Nir. 1. 25	sāhantya 76h	sāmanas, 79, RV 8 53 7, VS 19 61
samānāḥ 76o, RV 1 113 3, VS 5 23, TS 1 3 2 1, Ist 13, p 56, SV sam a-	sāhvāḥ 76h, RV 2 32 6, VS 33 10, TS 1. 8 8 1, Nir 11 31, 3 et., Skold, p 350 et nāhvā = *nabhila Brunnhofer, Beitr., Kundod indg Spr achen 1901, p 94	sāstī 76h
sāmābhyaḥ 76h, VS 10 8, SV sa-ma	sālāṅgala 76k, 76a	sāthaj 76h, VS 16 19
samīdāḥ 76i, RV sam i-3 29 13, SV sam i-	sāmāntam 76, Nir 1 7	sāthabham 76i, Nir 6 22
samudrāḥ 76e, VPr 5 36, VS 5 , RV 1 30 3, TS 1 3 11 1, SV sam-u-, Ist 13, p 45, Nir 2 10, five ety- mologies	sarabhīḥ 76g, VPr 5 37, VS 23 32, RV 1 39 6, TS 1 1 11 1	sāthāḥ 76i
saranyūḥ 76k, RV 10 14 2, SV sam-u-, Nir 12 9	sarvadyanti 76g, VS 29 31 Nir 8 11	sāvadhā 76h, RV 1. 165 6, SV sā-d-
sarāmāyā 76j, RV 1 62 3, VS. 33 59, Nir. 12 9	sākarāḥ 76g, RV 7 55 1, VPr 5 37 VS 24 10 TS 5 5 11 1, connected with sakra sukara on the analogy of indara Brunnhofer, Beitr. K d indg Sprachen 1901, p 87	sāvaram 76g, RV 6 69 10, VS 26 11, Nir 5 1.
sarīspam 76d, RV 10 162 3, VS. 22 29	sānṛta 76g, RV 1 8 8, TS 1 6 11 2, su+nṛta Oldenberg, ZDMG 50, 133-143, Oertel, JAOS LVV LVIII	sāvarā 76g, RV 1 124 3, VS 34. 10 Nir 3 16
sarvadā 76k	sāryaḥ 76k, RV 1 23 17, VS 2 5, SV su ā-, Nir 12 7, 14, P 3 1 111, BD 7 128	sāvarī 76g, RV 1 59 6, VS 3 15, TS 1 2 1 1 Nir 3 21, SV 33 3
sāvimanī 76i, RV 4 53 3, VS 4 25, Nir 6 12		sāvīḥ 76g, RV 10 12 3
sasruṣṭīḥ 76h, RV 1 86 5		sāvha 76g, RV 1 13. 12, TS 1 2 2 3 Nir 5 20
sāhasya 76i, RV 10 84 2, VS 9 37		Harimānam 76h, RV 1 50 11
		hasamudra 76d, RV II 1 33 Debrunner, BSOS 8 p 494
		hāstibhavam 27, RV 10, 137 7, VS 1 10, TS 1 1 4 2
		hāridraveṣu 76e, RV 1 50 12
		hṛdayavādhām 76g, RV hṛdaya-v- 1 24 8

LIST OF ATHARVAN PASSAGES.

I

AV	APr	AV	APr	AV	APr
1 1	3 65	9 4	2 65, 3 62	21 1	2 1, 16
1 3	1 13b, 2 1c	10 1	2 16, 3 76o	21 2	3 56
2 2	1 52	10 1	1 7, 3 61	21 4	3 76o
2 3	3 71	11 3	2 25, 3 76g	22 2	1 14, 2 54, 3 59, 76h
2 4	3 75c	11 4	3 76o	22 3	1 54
3 1-9	3 71	11 6	3 75c	22 4	3 76e, 76h
3 5	3 71	12 1	2 22, 33, 53, 3 76h	23 1	1 28,
3 6	1 10, 37, 3 71, 75c	12 2	3 71, 19b, 73b	23 2	1 29b, 2 73
3 7	1 37, 3 31, 47	12 3	1 16, 2 16, 3 62	23 3	1 29b, 30b
3 8	2 55b	13 1	3 71	24 1	2 51
3 9	2 12, 3 71	13 3	1 28, 28c	24 4	1 13b, 2 45b, 3 66a
4 1	3 14	14 2	1 54	25 2	2 5
4 2	2 1c	14 3	2 65	25 3	1 37
4 4	1 15, 23, 34	14 4	3 60b	25 4	3. 76h
5 1	3 74c	15 1	1 13b, 54, 3 5, 19	26 2	3 76k
5 3	3 71c	15 2,	1 9, 28	26 3	1 28b
6 1	1 28d, (sámāḥ) 2 51, 3 76o	17 1	1 34	27 1	3 61b
6 4	1 54, 2 53, 3 76f, 79c	17 2	1 18, 21, 3 24b.	27 2	2 16, 3 76f
7 2	1 28b	17 4	1 47	27 3	3 68,
7 3	3 76f	18 1	1 57, 2 14	27 4	3 28
7 5	1 54	18 4	1 57, 3 65	28 1	1 13b 3 76k.
7 6	2 4	19 1	1 54, 2 73	28 2	3 76c
7 7	3 56	19 2	1 54	28 4	1 73, 54, 3 75b
8 1	1 7, 2 37a	19 3	3 76g	29 1	3 66b, 68
8 2	1 28b, 2 42	19 4	3 79	29 6	2 68, 3 65, 73
8 3	2 22, 73, 3 76g	20 1	1 23, 2 16	30 1	1 18, 23, 2 68
9 1	2 68	20 2	3 71	30 2	2 65, 3 76g
9 2	2 68	20 3	1 28, 3 71	30 3	2 68
		20 4	1 14, 3 56, 73	30 4	2. 68

31. 1	3 19b, 76a.	12 1	3 76h	31 12	2 17
31 1-3.	3 76a.	12 1.	2. 65	31 2	1 21, 3 76h
31 4	3 77	12 5.	1 7, 28b, 2 59, 67, 3 71	32 1	2 16, 3 76a
32 1	1 23, 3 76b, 76g	12 6	2. 37a	32 5	2 19
32 3	1 37	12. 7	2 16, 3 71	32. 6	3 76f
32 4	1 25, 2 1a, 55, 3. 66b.	13 2.	1 1, 3 5b	33. 1	1 76a
33 2	2 80	13. 3	1 21, 2 12	33 2	1 51
33 4	1 56, 2 58	13 5	1 31b, 51	33 3	1 11a
34 1	1. 10	14 1	1 37, 51, 2 81.	33 4.	2 16
34. 2	1 8, 27, 3. 76k.	14 2	1 10, 28d, 3 76h	33 5	1 51, 3 76k
34 4	3 76k	14. 1	2 17	33 6	1 13
34. 5	2 42, 15	14 6	2 15b, 3 76a	33 7	1 51, 3 65b
35 2	1 3f, 28d	15 1-6	1 11, 2. 61	34. 1.	2 16
35 3	2 37a, 53, 68	15 1	3 76a	34 2	1 29b
	II	16. 1	3. 76g	34 3	2 1a
1 1	3 76g	16 2.	1 28b	34 4	1 2-3
1 2	1 17b	16 5	2 15b	34 5	1 10, 3 61b
1 4	1 4, 2 16, 3 76d	17 1-7	2 37b	35 2	1 51
1 5	1 12b, 3 760, 76b	21 1	1 28b, 3 76h	35 3	2 62
2 1	1 54	21 1-8	2 1a	35 4	1 21
2 3	2 2, 53, 3 37, 76h	21 2	1 28b, 3. 76h	35 5	1 7
2 4	1 28d, 2 16, 3 67, 76a,	24 3	1 28b, 2 16	36 1	2 65, 3 7a
	77	24 4	1 38b, 2 16	36 3	3 76f
3 1	2 1a	25 1	1 28, 2 11, 81, 3 1	36 4	2 16, 11
3 2	3 75, 76f, 79	25 3	1 3g, 37	36 5	1 51
3 5	1 10	25 4	3 56	36 6	3 76f
4 2	1 37	25 5	3 76g.		III
5 1	1 7	26 3	1 28, 54, 3 5	1 1	2 11
5 2.	1 37, 3 2	26 5	1 51, 2 13	1 2	1 13b, 3 76
5 3	3 76g	27 1	1 29, 3 76f.	1 5	3 76f
5 4	1 8, 34, 3. 74a	27 2	2 12, 3 76g	2 4	1 13b
5 5	2 37b	27 3	3 76h	2 5	1 13b, 2 34
5 6	1 54	27 4	2 22	2 6	1 29b
5. 7	3 14	27 5	3 56	3 1	2 61, 3 76a
6 1	2 24	27 6	1 28b	3 2	2 25, 3 71, 76a
6 2	1. 21, 35, 3. 71	27 7	3 76a	3 3	2 65, 70
6 3	3 79	28 1	3 7h	3 6	3 76g
6 4	2 16	28 2	2 25, 3 73b, 76g, 76k	4 1	2 37b, 3 76a
6 5	2 67, 3 76a	28 4	1 28d	4 4	2 65
7 1	3 56	29 1	1 51, 2. 37b, 68	4 5	1 13b
7 2	1 35, 3 60, 78	29 2	2 68	4 6	2 16
7 3	1 10	29 3	3 13	4 7	1 54, 2 16
7. 8	1 4	29 4	1 50b	5 1	3 79
8 5.	1 54	29 5	1 44b, 2 68	5 2	3 66b
9 1	1 29b, 2 16	29 6	3 77	5 3	5 65
10 1	2 16	30 1	2 45, 3 76h	5 5	1 37, 14, 43
10 3	2 37b	30 2	1. 21, 3 37	5 6	3 76h
10 6	2 16.	30 3.	3 50	5 7	1 54
10 7	1 18	30 5	1 6, 2 43, 3. 76a	5 8	2 55b
11 1	2 16	31 1	3 24b, 56.	6 1.	3 71, 61b, 76f
11 4	2 55b	31. 4	1 54, 3 34	6 4	3 68

7 1	3 65	18 3	1 26	1 5	2 37a, 3 76g, 76k
8 1	1 51	18 1	3 76a	1 6	1 31, 38, 42, 2 7, 82
8 2	3 64	18 6	2 12	1 7	1 14
8 3	3 56, 72	19 1	1 31	2 1	2 16, 68
8 4	2 1c, 29, 16, 68	19 2	2 62, 69	2 1-8	3 19b
8 5	1 10	19 6	3 23, 76k	2 2-5	1 28
8 6	2 1c	19 7	3 28	2 3.	1 14
9 1	1 33	19 8	1 28b, 28d	2 4	2 8, 3 24b
9 5	2 15b	20 1	1 33, 75b	2 5	1 37
10 4	2 68	20 2	3 75	3 1	1 5, 3 76f, 76g
10 6	1 28d, 3 76o	20 3	3 76g	3 2	2 48, 3 14, 76, 76g
10 9	1 28d, 2 16	20 4	1 35	3 3	1 51, 3 79b
10 10	2 62, 70	20 6	1 11	3 6	3 71, 76b, 76o
10 11	3 76b, 76k	20 10	3 7f	4 1	3 10
10 12	1 1, 3, 76h	21 3	1 54, 3 68, 76f	4 2	3 76k
10 13	1 28b, 3 76g	21 5	1 12c	4 5	1. 37
11 1	1 16	21 7	3 76f	4 6	1 7, 2 68
11 3-1	1 6	22 1	2 16	4 7	1 33
11 7	2 37a, 65	22 4	3 76	4 8	3 76k
11 8	2 12, 3 76h, 77	22 6	1 16	5 1	1 54, 2 10, 3 76k
12 1	1 13b	23 1	1 28d, 3 63	5 2	1 21
12 2	3 69	23 5	1 11	5 6	1 18, 28d, 31b, 2 46, 3 76g
12 3	1 37	23 6	3 76o	5 7	1 25, 2 27
12 5	2 67	24 1	2 1	6 1	3 76f
12 6	3 71	24 5	1 54	6 3	3 76
12 7	3 76f	24 7	1 7	6 5	3 76f, 76g
12 9	1 13b	25 2	1 31b	6 8	3 68
13 1	1 57, 2 36	25 3	1 31b	7 1	3 69
13 3	1 17, 3 1	25 5	1 6	7 3	1 54, 3 53, 60, 76a, 76b
13 5	1 4	26 1	2 68.	7 4	2 73, 3 69
13 6	1 16	27 3	2 52	7 5	3 71
14 1	1 10, 31b, 2 47	28 1	1 28d, 3 76f	7 6	3 68
14 3	2 5	28 2	1 35.	7 7	2 16
14 4	3 76y	28 3	2 11, 68	8 2	1 13b
14 5	3 61	28 4	2 1	8 3	1 7, 3 74
15 3	1 37	29 1	2 53, 3 76d, 76h	8 6	2 37b, 42
15 4	3 76g	29 5	3 11, 76d	8 7	2 26
15 7	1 23	30 3	3 76g, 76k	9 5	2 25
15 8	2 1, 3 76f	30 4	1 14	9 7	3 76k
16 1	3 2	30 5	1 29b	9 9	1 21, 3 61, 78.
16 2	1 17, 3. 76f	30 6	2 30, 3 76o	10 1	3 61, 76f
16 3	1 28b, 49	30 7	3. 1, 76o	10 2	1 12b
16 5	3 56	31 1.	2 42	10 3	2 16, 3. 76k
16 6.	1 41, 2 37a	31 3	2 42	10 5	2 16
16 7	2 1, 3 69, 72, 76k	31 9.	2 54	11. 4	2. 25, 32
17 1	2 25	31 11	2 33	11 5	1 14, 3. 76k
17 2	1 54, 2 37a	IV		11 7	1 28d, 3 64, 76f
17 3	1 54, 3 67k	1 1	1 54, 3 1, 7f	11 8	1 28d, 3. 76
17 5	2 68, 3. 76d	1 2	3 64	11. 10	2 81.
17 7	3 76d	1 3	1 13b, 3 73b, 76k	11 11.	3. 76d
18 2	1 28b	1 4	1 28., 2 16, 3 24		

11 12. 1 18, 3 76k	22 5 1 14, 2 37b, 3 69	32 6 1 41, 3 57
12 1 3 32b	22 6 3 14, 76k	32 7 1 13b
12 3 2 48	23 1 2 55	33 1 3 33
12 5 2 52, 3. 74d	23 3 1 3a, 2 1	33 2 2 63, 3 70
12 7 3 76h	23 4 1 31b	33 3 3 7i, 55
13 2 1 10, 25	23 7 1 55	33 6 3 61b
13 5 2 42, 43	24 1 2 22	33 7 1 29
14 3 2 43	24 2 3 7i	34 1 1 37, 3 76f
14 5 2 1	24 3 2 10	34 3 2 53, 3 76g
14 6 3 76g	24 5 3 15	34 4 1 29b
14 8 1 54, 3 76g, 76u	24 7 2 1c	34 5 2 32, 3 76k, 76m
15 4 1 51	25 2 1 28d, 2 81	34 6 2 32
15 5 2 73	25 3 3 7h	34 7 2 32, 65, 3 56
15 8 3 76s	25 5 2 6	35 1 1 35, 2 42
15 10 3 61	25 6, 1 10, 3 3	35 2 1 35
15 11 1 8, 2 70	25 7 3 64	36 1 3 14b
15 12 1 28d, 31b, 3 76g	26 1 1 50b	36 2 2 37a 3 4, 13c
15 14 3 7	26 2-6 1 28b	36 3 2 53
16 1 2 22	26 3 1 55	36 4 2 65
16 3 2 68	26 6 2 54	36 5 1 17
16 4 2 13	26 7 1 29b	36 6 2 54
16 5 2 13	27 1 2 45b	37 3 3 28, 76k
16 6 1 28d, 41	27 2 1 16	37 4 3 76f, 76k
16 8 1 54	27 6 3 76	37 5 3 76f
16 9 1 51	28 1 2 68, 3 76f	37 6 3 76h
17 1 2 53	28 5 3 7i	37 8-9 1 3g
17 2 3 7j	28 7 3 76e	37 10 1 3g, 2 1
17 5 1 54, 2 47.	29 1-2 1 14, 18, 3 69	37 11 2 53, 3 76f
17 8 3 76f	29 3 1 28b	37 12 1 28b, 3 76f
18 1 3 69	29 4 1 28b	38 3 2 65
18 3 1 17b	29 5 3 65, 76f	38 5 3 7i
18 4 3 69	29 6 1 28b, 38, 3 17, 76f, 76k, 77	38 7 2 81
18 5 3 7i		39 7 1 4
18 6 1 14	29 7 1 4, 3 76k	39 9 3 60
18 7 1 37	30 3 1 29b	40 1-8 1 14
19 1 1 7	30 4 3 76b	
19 2 3 69	30 6 1 55, 3 7i, 76f	V
20 1 3 5b	30 7 1 3i, 33, 2 15	1 1 3 7d
20 2 1 29b	30 8 2 35	1 2 1 7, 3 76z
20 5 3 59	31 1 1 13b	1 3 2 2
20 6 1 7	31 2 2 11	1 4 1 28, 2 7
20 7 3 62	31 3 2 1, 68	1 5 3 24, 66a, 68
20 8 3 76f	31 4 3 3	1 6 2 37a, 3 76h, 76k, 76s
21 1 1 18, 2 2, 3 37, 69	31 5 2 1c	1 7 1 15
21 2 1 37, 2 53, 65	31 6 2 11, 16, 3 76u	1 8 2 82
21 3 2 65	31 7 1 13b	1 9 1 15, 44b
21 4 1 29b, 2 9, 3 76g	32 1. 1 14, 28d, 2 42, 3 3b, 71, 76b	2 1 1 3h, 28d
21 6 3 74c		2 2 2 25, 37a
21 7 2 22, 3 66b	32 3 3 59, 74d	2 3 2 2
22 2 1 34, 2 68	32 4 3 65, 73, 76k	2 6 3 76g
22 4 1 50b, 51, 2 1c	32 5 1 10, 2 54, 3 68	2 7 2 75, 3 54
		2 8 28d, 37, 42, 2 25 3

	J 7i, 76k		12 9. 3 76k		20 9 2 56, 3. 65.
2 9	J 54, 76h.		12 10 1 29b, 2 56, 3 36		20 10 1 37, 2 82, 3. 60b.
3 1.	2 16		13 1. 1 28, 2 82		20 11 3. 15, 76g
3 2	3 76a, 76g		13 2 3 76g		21 1 3 78
3 3	2 68		13 5 1 28b, 30b, 2 22, 3. 3,		21 3 3. 31
3 6	1 50b, 2 16		76k		21 7. 3 76a.
3 8	2 16, 3 71		13 6 3 56, 73, 78		21 8 2 70
3 10	3 76		13 9 3 76g		21. 10 2 3, 70
4 1	1 8 2 16		14 1 2 12		21 12 2 55b
4 2	3 61		14 3 3 66b		22 1 2 1c, 3 76k.
4 6	2 52c		14 5 3 70		22 2 1 53
4 7	2 68		14 10 1 46		22 5 3 58, 76.
4 8	2 82, 3 76c		14 11 3 71		22 6 1 28b, 3 71.
4 9	1 21		14 12 1 28b, 2 16		22 7 1 55
4 10	1 29b, 3 76f, 76h		15 1 2 37b, 3 76l		22 9 3 35
5 3	2 1		15 11 1 28b		22 10 2 42
5 6	1 25b		16 11 3 76f		22 11. 2 16, 54
5 7	1 28		17 1 2 12 3 76f, 76k		22 14. 2 65, 69, 3 76k.
5 9	3 76, 76		17 2 1 7		23 2. 2 24.
6 1	1 34, 1 1.		17 3 1 55		23 3 3 72
6 3	3 76i		17 5 1 55		23 7 1. 21, 34, 2. 1c, 3 76h
6 4	1 12b, 37 46, 3 66a, 76j		17 8 1 35		76j
6 9	2 16 3 7, 78 55		17 10 1 54, 2 65		23 8. 2 31, 3. 75a
7 3	1 24		17 15 3 76j		23 12 2 49.
7 5	3 76i		18 1 3 63		23. 13. 1 33
7 9	2 14 24 41 3 76.		18 2 1 51		24 1. 2 3c
7 10	2 14 3 24		18 4 1 15		24 17. 3. 75a
8 1	2 56 3 56 7c		18 6 1 55, 3 76a		25 1. 1 7.
8 2	1 7, 3 76		18 7 1 17 35, 2 51		25 2 1 7; 3 24c
8 5	1 12a		18 8 1 15, 35		25 3 1 7.
8 6	1 14		18 10 2 12		25 5. 1 7; 2. 75, 69.
8 7	2 1		18 11 2 12 5 71 53		25 9. 3. 75a
8 9	1 7 2 54		18 12 2 12 3 76a		25 12. 2 12
9 3	1 28b 2 23 3 6		18 14 1 76k		25 12-23. 1 37; 2 12
10 1	2 59		19 1 2 16		25 11 2 12
10 8	2 25		19 2 3. 76c		25 12 2 12
11 1	2 12 3 76k		19 4 1 12c		25 12. 2 12
11 3	3 76		19 5 3 76f		25 2. 1 27.
11 4	2 36		19 7 3 76		25 4 2 12
11 5	3 73b		19 8 3 76g		25 5 2 20
11 7	3 67, 76		19 10 2 55, 3 73		25 9 2 38; 3. 22
11 8	2 65, 3 6, 71		19 12 1 55		25 12. 2 7 25a
11 9	3 71		19 13 3 68		27 1 1 4
11 10	2 65		19 14 3 76h		27 3 1 5b 3 76i
11 11	1. 14b, 2 16, 3 76g		20 1 3 76i		27 4. 1 75
12 1	1 21, 3 59, 76k		20 2 3 76l		27 5 2 22, 2 1
12 2	1. 18, 28b, 28c, 28d, 2 62		20 3 3. 67, 76f		27 7 2 1, 2 76i
12 3	1 7, 2 16		20 4 2 16		27 9 2 75; 3 75a
12 4	1 50b, 2 63		20 5 2 62		27 9. 2 28b 3 67 3a
12 5	1 33, 3 76k		20 6 3 7c		27 12 1 50b, 55
12 6.	1 4, 3 72, 76l, 76g		20 7 2 45b 63, 3 34		27 11 1 35.
12 8	2 22, 63, 3 76h		20 8. 3 23, 56		28 2 2 75a

28 3	3 6	11. 3	1 18	11 1	3 19b
28. 6	2 42	11 12	2 16	11 2	2 11, 3 19a
28 8	3 76w	15 2	3. 79	11 3	1 55
28 11	3 76e	15 3	2. 25, 3 76k	12 3	1 11
28 12	1 7	16 1.	1 28b, 3. 79.	12 2.	1 76g
28 14	1 21	16 2	3 7i, 35, 69, 76q	13 3	1 55
29 2	1 17, 2. 68	16 3	2 1e	14 1	1 14
29 4	2 68, 3 55.	16 4	3 76h, 76k, 76u	15 1	3 7i
29 5	2 56	17 1	3 7f	15 2	1 10
29 6	1 31b	17 1-4	3 21b	16 1	1 11 77
29 12	1 7	18 1	2 17	16 2	3 76g
29 14	2 21	18. 2	2 16	17 1	3 76
30 1	3 20	18. 3	2 1e	17 3	2 31, 3 74
30 6	2 11	20 1	2 52e.	18 1-3	1 7
30 10	3 7d, 66b	20 2	3. 69	19 1	1 26
30. 13	2 70.	20 3.	3 7i	19 2	1 29b, 2 70
30 15	3 4.	21 3	1 28b	19 3	1 36, 29b, 2 12, 3 75
30 16	3 7d, 79e	22 1	1 3h, 3 76i	20 1	1 27, 3 76f
30 17	3 7i	22 3	2 16, 21, 3 35, 56	20 2.	1 15 35
31 2	3 76e	23 1	3 76h	20 3	1 25b, 3 67
31 3	3 76e, 76k	23 2	1 55	21 1	3 76i
31 8	1 14, 3 76f	26 1	1 51	21 2	1 55
31 9	3 17	26. 2	1 10	21 3	3 73b
31 10	1 7, 2 81	26 12	1 28b	22 3	2 82
31 12	2 47, 3 16, 76h	27 2	2 16, 3 79	24 1	3 76u
VI		27 3	2 6	25 2	1 7, 15, 3 76i
1 3	2 37a, 3 75	28 2	2 27b, 3 56	25 3	3 76h
2 1	1 7	28 3	2 68	26 2	3 6
2 3	3 65	29 1	1 37	26 3	1 51
3 1	1. 18, 28e	29 3	1 10, 11, 2 11, 75a, 3 76f	28 1	2 59
3 2	1 18	30 2	3 25	29 2	3 56, 76
3 3	1 4, 23, 28e, 3 76d	30 3	1 28b	30 1	1 31, 2 14, 68
4 1	3 76g, 76k	31 3	3 73b, 76h	30 2	1 25, 2 68, 3 22, 76k
4 2	1 18, 3 71, 76h	32 1	1 24, 3 2	30 3	2 11
4 3	1 28b, 53, 3 71, 79	32 2	2 23, 3 79b	31 1	2 8, 16, 2 37b, 3 79b
5 1	1 37	33 3	2 65, 3. 7i	31 3	1 5, 2 1e, 3 57
5 3	3 74d	34 1-5	1 29	32 1	3 67
6 3	3 24b	34 1	2 10	32 2	3 76s
7 1	1 7	34 4	1 12e, 14	32 3	2 53
7 2	3 76h.	34 5	2 68	33 1	3 76f
8 1	3 76k, 76l	35 1	1 13b	33 2	2 65
8 1-3	2 45	35 2	2 37a, 3. 59	33 3	2 70
9 1	1 18	35 3	3 68	33 4	3 62
9 3	2 15, 3 71	36 1.	1 29b, 3 67	34 2	3 19, 76o
11 1	2 70	36 2	3 57, 68	34 3	3 76h, 76o
11 2	3. 76h	37 1	1 13b	35 1	1 10, 3 75b, 76g
11 3	1 15	39 1.	3 32	37 2	1, 28d
12 2	1 35, 2 70	39 2	2 16, 3 75	37 3	1 15, 2 5, 3. 76o
13 1	1 28d, 3 7i	40 1	1 50b, 3 19b	38 1	1 8, 3 3
14 1	2 16, 3 64	40 2	2 68	38 3	2 42, 68
14 2	1 48, 57b	40 3	3 76u	39 1	3 76h
				39 2	1 28b

70 2	1 37, 3 7e	101 3	2 68, 3 76f	123 2	1 28b, 3 76d, 76ī
71 1-2	1 31b	102 1.	1 11	123 3.	1 15, 28b
71 3	1 11	103 1	2 37b	123 4	2 65
72 1	3 56	103 2-3	3 71d	123 5	2 16
72 2	3 76h	101 2	3 71d	124 1	3 22
73 2-3	1 33	101 3	3 76	124 2	1 28
73 3	2 13	105 1	1 10	124 3	3 76g, 79c
74 3	3 7h	105 1-3	2 45b	125 2	1 10, 3 61b
75 1	1 55, 2. 42, 3 13	105 2	1 10, 31b	126 2	2 37b
75 2	3 76h	105 3	1 10	127. 2	3 76k
75 3	3 56, 59	106 1	1 15	128 2	2 45b
76 1	1 11	106 2	3 76g	128 3	3 11
76 1	3 56	106 3	3 8	129 1	2 59, 3 76i
77 1	3 7d, 56, 76a	107 1	1 21, 28b	129 2	3 56
77 3	3 76f	107 2	1 21, 28b	130 4	2 56
78 2	2 47	107 3	1 21, 28b	131 1	1 55, 3 76i
79 1	3 76c	107 4	1 21, 28b	133 1	3 76k
79 3	3 67	108 1	1 7, 3 63	133 2	3 76f
80 1	3 19b	108 2	2 1, 3 65	133 4	2 1c
80 2	3 76f	108 1	3 76k	134 1	2 16
80 3	3 19b	108 5	1 7, 3 76f	134 3	2 73, 3 76c, 76e
81 3	2 11, 37a	109 1	2 50	135 1	2 65
82 1	3 76v	109 2	1 57, 2 50, 3 71	136 2	1 18
82 3	2 65, 3 70, 76f	110 1	1 21, 28, 28d, 3 76f	137 1	1 30b, 2 43
83 1	1 15, 25b	110 3	2 16, 3 7h	137 2	3 62, 76g
83 2	3 71	111 1	1 31b	137 3	3 71
83 3	1 31	111 3	1 29b, 2 51, 3 61	138 1	1 44, 3 76i
81 1	3 76h	111 4	1 19, 2 37b	138 2	1 55, 3 76f
81 3	2 65	112 1	2 68.	138 4	1 55, 3 6
84 4	2 70	112 2	2 68, 3 76d	139 1	3 72
87 2	2 11	112 3	2 52c	139 3	1 28b, 2 15, 3 76o
89 1	1 10, 3 61b, 76g	113 2	3 56, 67.	139 4	3 76a
90 2	1 10	114 2	3 76k	139 5	3 79b
91 1	3 7b	111 3	2 25	141 2	1 31b, 2 64
91 2	1 53, 2 25	115 2	1 28d, 2 58	142 2	2 11, 3 7i
92 1	2 16	115 3	2 59		VII
92 2	2 38, 3 76g, 76c	116 1	1 37, 3 76i	1 1	2 42
92 3	1 15, 42	116 3	3 7o	2 1	2 37a, 3 5
93. 2	2 16	117 1	3 76g	3 1	1 28d, 2 25, 3. 27
93 3	1 1, 2 16	117 2	2 65	4 1	1 21, 3 3, 75
91 2	2 1c	117 3	1 28	5 2	3 68
96 2	1 55	118 2	1 28, 28b, 3 76i	5 3	2 42
97 1	2 24	118 3	1 8, 28b, 3 16b	5 5	2 42, 3 5
97 2	3 76k.	119 1	1 14	6 1	3 7i, 76i
97. 3	1 13b	119 3	1 40, 3 76r, 79	6 2	3 66a
98 2	3 63, 76	121 1	2 22	7 1	1 28, 2 70, 3 7i, 65
98 3	1 30b, 2 10	121 4	3 56.	8 1	1 28d, 2 68
99 1	1 28d, 3 76h	122 1	1 13b, 2 13	9 2	3 56, 76f, 79
99 2-3	3 76l	122 2	2 65	10 1	2 37b, 3 1
99 3	1 18.	122. 4	2 13	11 1	1 27b, 2 22
100 1	2 16, 65	122 5	1 27, 35, 2. 65	12 1	2 14, 3 76i
101 1	3 70	123. 1	2 37a, 65		

12 2	2 25, 3 64, 76i	53 2	3 76x	82. 3	2 16, 22
12. 3	2 65	53 4	2 65.	82 6	1. 24, 3 75
13 1	2 65, 3 58	53 7	3 61.	83 4	2 22
13 2	2 65	55 1.	1 7	84 1	2 24, 3 79
14 1	1 55, 2 77, 3 7i, 76i	56 1	1 10, 3 61b	84 2	2 10, 16, 42, 3 70.
14 2	1 33, 3 7i, 76i, 76o	56 5	1 6, 3 76g	84 3	3 59
14 3	1 33	57 1	2 37a	85 1	1 7, 2 45b, 77, 3 66a
14 4	1 18, 2. 16, 3 76i	58 1.	3 7i, 76g, 77	86 1	3. 21.
15 1	3 7h	58 2	1 7, 28d	87 1	3 68
16 1	1 28b, 2 1	60 2.	3 76	88 1	2 16
18 1	3 7h	62 1	3 76o	89. 2	2 68, 3 76f
18 2	3 7h, 58	63 1	1 10	89 3	3 76g, 76i
20 5	1 30b, 2 30	65 1	1 51, 3. 7i, 71.	90 3	1 21, 3 69, 76i, 79
21 1	2. 7, 3 68, 76i	65 3.	3 76f	90 3	1 21, 3 69, 76i
22 2	3 76i	66 1	1 8, 32, 3 16b, 76k, 76z	91 1	3 56
23 1	1 54	67 1.	1 9, 32, 2 16, 59, 3 2	92 1	3 2, 56
25 1	2 75, 3 7i	68 2	3 76z	93 1	3 7f
25 2	1 21	69 1	2 16	94 1	2 37b
26 1	1 47, 2 37b, 3 76u	70 2	3 76o.	95 1	1 37, 2 68
26 2	2 22, 3 76f	70 3	2 73	96 1	2 42 3 7d
26 8	1 33, 42, 3 3	70 5.	2 42	97 1	1 23 46, 3 75, 76k
27 1	1 37, 3. 7e, 56	71 1.	3 69	97 4	2 42
28 1	1 37, 2. 22	72 1	3 34, 76i	97 7	3 76l.
29 1	1 37	72 2	2 8, 16	99 1	3 76j
31 1	3 7i, 62	72 3	1 31	101 1	1 14, 26
32 1	3 8, 39, 67, 79o	73 2	1 24, 2 25, 54	103 1	2 68
33 1	3 8	73 4	2 45b, 54	108 1	2 22
35 1	1 18, 25, 3 76i	73 5	2 16, 3 76	109 2	2 56
35 2	3 4	73 7	1, 13b, 3 7i	109 4	3 56
35 3	1 55, 3 4	73 8	2 60	110 1	2 61
38 2	2 64o, 3 61	73 9	1 29b, 2 24	111 1	2 68
38 3	2 81, 3 59	73 10	3 62, 76g, 78	113 1	1 28b, 2 15
38 4	1 27b	73 11	3 66b	113 2	3 40
39 1	2 10, 33, 3 64	74 2	1 55	114 1	2 65
40 2	3 76c	74 3	3 63	114 2	1 10, 3 29
41 1	1 29b, 2 16, 3 76g	75 1	2 22	115 1	1 7, 2 3
43 1	2 68, 73	76 1	1 11, 3 5	115 2	2 75, 37b, 3 10
44 1	3 76k, 76e	76. 2	1 55	115 4	2 21
45 1	1 10, 3 25	76 3	1 14, 55	117 1	1 51, 3 56
46 1	1 28b, 3 65, 76h	76 6	2 55b 62, 3 76i		VIII
46 3	3 76g	77 1	2 4, 25, 3 76k	1 3	2 64c
47 1	1 55, 2 15, 65	77 2	2 9	1 4	2 16
47 2	1 30b, 3 76f	77 3	2 16	1 6	3 76u
48 1	1 18, 29b	78 1	1 10, 29b, 2. 11	1 8	2 16
48 2	2 65, 3 67	79 2	1 54	1 10	2 13, 16
49 2	2 16, 45b	79 3	3 19b	1 11	2 45b
50 1	3 76i	79 4	1 27	1 12	1 18, 21
50 3	1 44b, 3 7i, 67.	80 2	2 10, 65	1 13	3 76j
50 4	1 28d, 49	81 1	1 25	1 15	2 62, 64c
50 7	2 16	81 5	1 7	1 16	1 7
50 9	1 28h	81 6	2 29	1 17	1 10
51 1	3 76t	82 1.	2 25, 3 7i		

1 20 2 12, 13
 2 3 1. 18
 2 4 1 13b
 2 6 3 67
 2 7 1 7
 2 9 2 80
 2 10 3 41
 2 13 1 11
 2 15 3 11, 76c
 2 19 1 55, 3 76a
 2 20 2 65
 2 21 1 33
 2 22 2 65
 2 26 3 76L, 76o
 2 27. 1 55
 2 28 3 76L
 3 1 3 61
 3 2 3 1
 3 6 1 11, 3 56
 3 7 3 56
 3 11 2 80
 3 12 1 16
 3 15 3 13, 44
 3 16 2 65
 3 19 2 77
 3 20 2 9, 3 56
 3 23 2 55b, 3 59L
 3 24 2 15b
 4 1 1 21, 14b, 3 77
 4 2 3 56
 4 3 3 79
 4 4 1 55
 4 5 1 14, 2 27, 3 61
 4 6 2 16, 58, 3 7h
 4 7 3 7g
 4 8 3 71
 4 9 1 22 2 65
 4 10 2 22, 3 65.
 4 11 2 21
 4 12 3 71
 4 13 1 18, 3 71
 4 14 1 22, 29b, 3 56
 4 15 1 20, 21, 29b, 2 16,
 3 75
 4 16 1 17, 20, 2 59, 3 62
 4 17 3 76g
 4 18 1 24, 3 71
 4 20 2 77
 4 21 1 10, 3 76e
 4 23 3 71
 5 1 1. 54, 2. 55b 3 7f, 9

5 3 2 12
 5 1 2 1, 3 66b
 5 9 1 55
 5 11 3 7f
 5 11 2. 12
 5 16 2 55b
 5 20 1 37, 2 13
 5 22 3 56
 6 2 3 76i
 6 5 3 76y
 6 6 3 76h
 6 10 1 28d, 3 76f, 76j
 6 11 3 42, 76f
 6 13 2 53
 6 11 1 57
 6 15 2 68, 3 76j
 6 16 3 76h
 6 17 2 5, 3 23, 76j, 76o
 6 18 1 11, 3 76g
 6 19 1 11
 6 20 1 28, 55
 6 21 1 55, 3 67, 76y
 6 22 1 10
 6 23 1 21
 6 21 1 13b
 6 26 3 76p
 7 3 1 55
 7 7 1 7
 7 9 1 33
 7 10 1 7
 7 11 2 68
 7 11 2 25
 7 23 2 68, 3 76f, 79b
 7 24 2 68
 7 25 3 63
 8 2 2 15
 8 6. 3 76k
 8 7 1 33
 8 8 2 55b.
 8 9 3 26, 76f
 8 10 3 76j
 8 11 2 16
 8 14-15 2 15
 8 17-18 2 15
 8 22 3 76g, 76k
 8 23 3 76k, 79b
 8 24 2 68, 3 5b, 76g
 9 1 1 31, 3 27
 9 3 1 35
 9 4 1 10, 2 16, 3 61b.
 9 5 1. 10, 3 6

9 8 1 14
 9 9 2 2, 3 76b
 9 11 2 68
 9 12 1 13b, 3 60b, 76o
 9 13 1 15
 9 17 1 37
 9 18 2 1c, 3 76w
 9 19 1 10
 9 20 3 76e
 9 23 3 7f, 56
 9 24 1 16, 3 56
 9 25 3 22
 10 1 1 15
 10 5 1 28d, 58
 10 8 2 42
 10 11 1 18
 10 12 1 15
 10 13 1 15, 3 76d
 10 17 3 76d
 10 18 2 42, 3 44b
 10 18-29 2 43
 10 19 2 42, 65
 10 22-29 1 15
 10 22 1 18, 3 34, 76f, 78
 10 23 1 18, 3 34
 10 24 1 18, 3 7i
 10 25 1 18
 10 26 1 18
 10 27 1 18
 10 28 1 18, 3 76f, 78
 10 29 1 18, 3 78
 10 31 1 21
 IX
 1 6 1 35
 1 8 1 16, 18, 2 60
 1 9 2 10
 1 10 3 63
 1 19 1 28b
 1 23 1 55
 1 24 1 10, 3 76f
 2 2. 1. 14
 2 3 3 76k
 2 4 2 52c, 56
 2 5 1 28
 2 9 1 28, 2 56
 2 11 2 82b
 2 13 3. 7j, 71
 2 14 1 55
 2 19-24 3 76f
 2 22 1 55, 3 76h
 2 25 3. 56

3 4	3 76f	6 54.	3 76j	10 18	1 17b, 28
3 5	2 16, 3 76k	6 60	3 5	10 19	3 68
3 6	1 55, 3 76g	6 62	3 76	10 21	1 13b
3 8.	3 69	7 1	3 76k	10 23	1 7, 15
3 9	1 14	7 3	1 28d, 3 76j	10. 25	3. 69
3. 10	3 76g	7 5	1 55	10. 26	1 25
3 11	1 14	7 11	3 76h		X
3 13	1 28b	7 13	3 76f	1 3	1 35
3 16	3 76	7 21	3 76c	1 5	3 7c
3 17	3 7i	8 1	3 76e	1 7	1 33, 2 47
3 20	2 9	8 4	1 14	1 8	2 64c
3 21	1 7, 3 7b	8 6	3 66b	1 9	3 76g
3 22	2 25, 3 1	8 7	1 14	1 10	2 59
3 25	1 55.	8 10	1 15.	1 11	1 55
4 1	2 43	8 11	3 76f	1 13	3 7h, 71
4 3	3 76k.	8 12	2 16	1 16	1 10, 2 16
4 4	3 76f.	8 13	3 76j	1 18	1 22
4 6	1 55, 2 64	8 14	1 14	1 19	3 31
4 9	2 16, 53, 65	8 15	1 14	1 23	2 55b
4 10	3 61b	8 17	1 14	1 25	1 6, 31b
4 11	1 35	8 18	1 14	1 26	3 14b
4 12	2 16, 3 66b, 76k	8 20	3 76j	1 29	1 51
4 14	3 76g	9 1	2 42	1 30	3 31
4 16	2 70, 3 76f, 76j	9 2	1 12b, 3 7h	1 32	1, 14, 3 31, 61
4 17	3 7e	9 3	1 13b, 3 73c	2 2	3 76u
4 18	2 53	9 5	2 42	2 3	1 31b, 3 76f, 76k
4 21	2 46	9 6	1 28d	2 5	1 13b
4 22	1 37	9 7	3 7i	2 8	3 76k
4 24	3 56, 72	9 9	1 55	2 9	1 55, 3 34
5 4	1 13b, 3 34	9 10	2 52, 3 71	2 11	3 46, 67
5 6	1 13b, 3 61b	9 11	1 28d	2 13	3 76n
5 7	1 35	9 12	1 31, 3 7i	2 22	3 56
5 8	1 13b	9 13	2 97, 3 7i	2 23	3 56
5 9	1 7, 10, 35, 46	9 14	2 16, 3 76j	2 24-25	3 76u
5 10	1 35, 3 7h	9 15	1 17b, 2 36, 3 56	2 29	2 65
5 11	1 35, 2 65	9 16	1 33, 3 76j	2 31	3 7b
5 12	1 35, 2 65	9 17	2 42, 68	2 33	1 7, 3 66b
5 16	1 20	9 18	1 10, 3 70	3 1	1 7
5 19	2 82b	9 19	2 16, 3 56	3 2	1 7, 3 63
5 22	1 24, 2 65	9 20	1 15, 2 1c, 50, 3 76o	3 9	1 34
5 27	1 21, 25, 3 76g	9 22	1 7, 3 7g	3 13	3 56
5 31	3 78	10 1	1 22, 28, 3 78	3 25	2 68, 3 7i
5 37	1 21, 2 70, 3 76j	10 7	1 33, 3 66b	4 2	1 33
6 1	1 55, 3 76g	10 8	1 55	4 3-4	3 7i
6 12	3 76h	10 9	1 24, 3 75	4 5	1 57b
6 17	1 55	10 10	2 16, 68	4 6	3 75
6 18	1 55	10 12	2 42, 3 24b	4 8	2 68
6 38	3 69	10 13	2 45h	4 10	3 70
6 40-43	1 31b	10 14	1 29b, 35, 2 45h	4 11	2 1c
6 46	3 76k.	10 15	1 6, 27, 2 59, 68	4 12	1 18
6 51	3 76g	10 16	1 25	4 13	3 76d

4 14 2 1c
 4 16 2, 79
 4 17 3 70j
 4 22 1 58
 4 24 2 65
 4 25 1 71, 75b, 76e
 4 26 2 1c
 5 15 1 25, 1 34
 5 18 2 10
 5 22 1 78
 5 23 1 12b
 5 24 1 70
 5 32 1 67
 5 35 2 24
 5 37 1 10
 5 40 1 57
 5 41 3 55
 5 42 1 6 1 22
 5 47 1 70i
 6 1 1 70
 6 2 1 6 2 59
 6 3 2 42
 6 10 1 20b, 2 12
 6 16 2 42
 6 19 1 55
 6 20 1 20b
 6 22 2 65
 6 29 1 50
 6 31 3 8 70i
 6 32 1 70a
 6 35 1 51, 3 7i
 7 1 1 10, 3 7i
 7 2 1 42
 7 3 1 70u
 7 6 3 70d
 7 7 3 56
 7 11 1 70u
 7 12 1 10
 7 14 3 21b
 7 15 1 10
 7 16 1 55
 7 17 1 32
 7 18 2 42
 7 24 1 35
 7 25 1 12b
 7 28 2 81
 7 31 2 12
 7 35 2 53
 7 38 1 28d
 7 42 1 25, 2 15b
 7 43 2 13, 3 70k

8 2 2 53
 8 3 2 12, 82
 8 4 3 70d
 8 6 2 79, 3 76f
 8 7 1 21, 2 1c
 8 8 1 21
 8 9 2 29
 8 12 1 55, 75
 8 14 1 55
 8 17 2 75
 8 19 2 1c
 8 20 1 3h, 32, 33
 8 22 2 37b, 1 69, 76k
 8 24 1 11
 8 25 1 11, 2 1c
 8 28 1 3b
 8 30 8 21b
 8 31 3 66b
 8 33 1 32
 8 35 2 65
 8 36 2 21, 65
 8 37 1 32
 8 38 1 12
 8 39 1 52, 55, 2 13
 8 41 1 13b
 8 42 2 62
 9 1 3 70
 9 2 2 12
 9 3 1 28d
 9 5 2 65
 9 6 2 65, 3 19b
 9 10 2 65
 9 12 3 6
 9 14 2 61c
 9 26 1 31b
 9 27 1 27, 35
 10 1 2 11
 10 2 1 11
 10 6 1 17
 10 6 3 56, 76k
 10 8 3 76g
 10 9 2 12
 10 10 1 11, 2 12, 3 25
 10 13 2 15
 10 16 3 66b
 10 19 2 12
 10 20 1 55
 10 22 1 35, 2 16
 10 23 1 17, 55, 2 71, 3 76j
 10 26 1 35
 10 29 1 29b

XI

1 2 2 16, 3 76g
 1 3 2 16, 42, 68
 1 4 2 80, 3 56
 1 6 3 76g
 1 7 2 11, 3 76f
 1 8 3 24b
 1 10 1 28d
 1 11 2 68
 1 12 3 76o
 1 17 3 7i
 1 19 3 76h
 1 20 2 82b
 1 21 2 81, 3 76o
 1 22 2 11, 81
 1 23 3 76k
 1 25 1 35
 1 27 1 27, 2 65
 1 29 3 56, 76k
 1 30 2 45b
 1 31 3 7f, 7i
 1 35 2 10, 3 76g
 2 1 1 28b
 2 4 3 61, 66b
 2 6 2 14, 70
 2 10 3 63
 2 11 2 16
 2 13 1 14
 2 14 1 37
 2 18 1 30b
 2 19 1 55, 2 16
 2 25 3 76f, 76u
 2 26 2 16, 73
 2 28 2 1c
 2 31 3 7i
 2 43 1 15
 3 2 3 11, 76b
 3 3 3 76j
 3 6 1 28d
 3 9 1 55, 3 34
 3 11 3 4
 3 19 1 55
 3 28-29 1 21
 3 32-49 1 21
 3 32 2 25
 3 34 3 11
 3 35 2 25
 3 38 3 76b
 3 41 2 25, 35
 3 49 3 79
 3 55 1 21

3 56	1 21, 3 76b	8 16	1 17b	1 35	2 45b
4. 6	3 1, 7i	8 18	3 76u	1 37	2 10, 65
4 8	3 76b	8 19-21	1 13b	1 39	3 76e
4 9	3 76f	8 22	1 13b	1 43	1 29b
4 10	2 54, 3 76b	8 23	1 55	1 44	2 16, 65
4 13	3 76b	8 24	2 25	1 47	3 76g
4 14	3 76b	8 25	3 66b	1 49	2 1c
4 21	1 17b	8 29	1 17b	1 50	3 71
4 22	2 1c, 3 7b	8 30	1 10	1. 51	3 71
4 24.	2 59	8 33	1 15	1 54	3 76g
5 3	1 54	9 2	1 28b	1 55	2 1
5 5	1 32	9 4	3 24b, 76j	1 58	3 69
5 6	3 76u	9 8	3 76j	1 59	2 22
5 10	1 32	9 9	3 76f, 76k	1 60	1 55
5 12	3 76h	9 10	3 76h	1 62	2 16, 3 7
5 14	3 76k	9 14	3 76j	1 63	1 31b
5 15	2 82b	9 15	1 52, 3 60b	2 3	3 17
5. 16	3 6	9 17	2 64, 3 56	2 4	3 7c
5 23	1 32, 44b	9 20	1 28d	2 6	1 35, 2 42, 72
5 26	2 38	9 23	3 65	2 9	3 59
6 1	1 28d	10 1	1 28b	2 10	1 55, 2 11
6 5	3 11	10 2	2 55b, 3 59b	2 12	2 42, 3 56
6 7	1 55	10 3	2 3	2 14	2 27, 3 7g
6 10	3 47	10 4	1 31b	2 17	1 7
6 12	3 6	10 9	2 16, 55b	2 21	1 13b
6 17	1 28d, 2 46	10 10	2 43	2 22	2 43, 3 76a
6 19-20	3 67	10 13	2 15	2 25	2 68
6 22	3 76d	10 21	1 28d	2 28	1 28d (hīmāḥ)
6 23	2 37a	10 23	3 56	2 30	3 7e, 76a
7. 5	2 60	10 25	2 62	2 31	3 76g
7 7	2 61	10 26	3 76g	2 32	1 24
7 9	1 10		XII	2 33	2 70
7 10	1 55, 3 60b	1 2	2 25	2 34	1 35, 39, 3 28
7 11	3 76d	1 5	2 25	2 35	1 37
7 13	3 68	1 6	2 16, 25	2 37	2 16
7 14	1 29b	1 9	2 31, 3 76o	2 39	1 35, 2 16, 34
7 15	1 37, 3 69	1 12	2 16	2 41	2 10
7 18	1 10, 55, 2 16	1 13	1 37	2 42	1 7
7 19	3 66b	1 14	2 28c	2 43	3 76k
7 20	3 24b	1 17	1 55, 3 76f	2 45	2 68, 3 7e
7 23	3 76b	1 20	2 9	2 49	2 11
7 26	3 66b	1 21	3 7i, 69	2 51	2 16
8 2	1 15	1 22	2 65	2 53	2 16
8 3	1 17b	1 25	1 13b, 3 56	2 54	3 76k
8 7	1 17b	1 26.	2 14	2 55	1 24
8 9	2 42	1 27	3 76f	3 1	3 76o
8 10	1 17b	1 29	1 13b	3 3	3 75
8 11	1 13b	1 30	2 59, 82c	3 4	1 13b, 3 7i, 62
8 13	2 43	1 31	3 76c, 76o	3 8	2 1c
8 14	1 55	1 32	2 16	3 9	1 23d, 2 16
8 15	3 24b	1 33	1 12c	3 10	1 32, 3 69

1 6	2 1c	2 25	2. 68	13. 8	2 11, 3 5
1 8	3 79b	2 26	1. 57b	11. 1.	1 3g, 12c, 37.
1 9	2 42, 65	2. 28	2 68, 3 26	11 2	1 3g
1 11	3 79c	2. 29	2 68	11. 3	1 3g, 37
1 12	1 6, 28d, 2 16	2 30	2 13	11. 6	1 3g
1 13	1 24	2. 36	2 13, 53	11 7-12	1 3g
1 14	2 58	2 37	1 29b, 3 7i, 79k.	17 8	3 76o
1 17	3 29	2 41	1 35, 2. 65	19 3	2 12
1 20, 21	3 76ū	2 42	1 35		XVI
1 23	1 25, 3 57	2 43	2 1c, 3 76d	1 1	2 10, 3 7g
1 24	3 76v	2 44	2 81, 3 61	1 11	1 21
1 25	1. 7, 55	2 47	3 67	1 12	1 56, 2 53
1 26	3 76f	2 48	1 13b, 2 3, 3 76g, 76h	2 1	1 10, 53
1 27	1 28d	2 52	2 1b.	2 2	3 59
1 28	1 35	2 62	2 27	2 3	3 76j
1 29	1 35, 3 7	2 67	3 76k	2 5	2 59.
1 30	1 35, 3 76g	2 68	2 68, 3 79c	2 6	1 29b
1 31	2 68	2 69	2 68	3 1	3 76o
1 32	1 29b	2 72	3 14b	3 5	2 16
1 36	1 28b, 2, 16	2 73	1 57b, 2 13	3 6	2 45c, 3 76l
1 37	1 28c, 2 37b, 3 68	2 74	2 68	1 1	3 76o
1 39	3 76f		XV	1 1	2 59
1 41	2 42	2 1-4	1 13b	1 7	2 59
1 42	3 78	2 1	3 50, 76k, 76x	6 1	1 18
1 43	2 11	2 2	1 7, 3 76d, 76x	6 2	1 30b
1 44	1 57b, 2 11	2 4	3 78	6 10	1 23d, 2 16, 3 79
1 45	2 42, 65	3 1	2 38	6 11	1. 29b, 3 79b
1 46	1 10, 33, 2 53	3 2	2 42	7 1	2 31
1 47	2 64c	3 4	1 15	7 3.	3 4
1 48	2 16	3 5	1 15, 55, 3 76d	7 1	2 37o
1 50	3 13	3 9	2 43	7 7	3 13b
1 51	3 63	3 10	1 15, 2 47	9 1	2 24
1 63	2 16, 45b	4 1-6	1 15	9 2	2 37b
1 64	1 15, 3 79	4 2	3 76d	9 3	3 6
1 69	2 68	4 3	3 78		XVII
2 1	1 20	5 1-7	3 76o	1 1	3 67
2 2	3 7e	6 6	3 79	1 5	3 76o
2 3	2 64c	6 7	3 79	1 6	1 21
2 4	2 37b, 65, 67.	6 8	1 13b	1 7	2 54
2 5	2 28, 3 56, 76g	6 9	1 13b	1 9	3 63
2 6	1 10, 55, 3 76k	7 1	3 76k	1 10	3 58
2 8	1 25	8 1	2 42	1 13	1 37
2 9	2 70	9 1	1 13b	1 14	2 1c
2 13.	2 68	10 2	1 7	1 15	3 76a
2 14	2 68	10 4	1 15	1 25	2 59
2 16	2 16	11 2-10	1 18	1 26	2 59
2 18	2 11	12 1	1 3e, 2 1, 3 76g, 77b	1 27	1 31b
2 20	3 75b	12 3	1 21	1 28	3 66b
2 21	2 14	12 5	1 24.	1 29	1 37
2 22	1 12a, 14, 2 16, 3 76k	12 9.	1 13, 24		XVIII
2 24	2 37b	13 7	1 21	1 1	3 75, 79b.

1.2	1 42, 3 7, 62	2 9	1 30b	3 51	1 28d
1.3	2 2, 3 75	2 11	3 56, 76k.	3 55	3 56
1.4	2 51	2 13	1 37, 3 67	3 58	3 76f
1.5	2 37b, 45, 68, 3 7b, 21	2 15	3 56, 59	3 59	3 7e
1.6	2 70	2 20	2 16	3 60	3 76g
1.7	2 68, 3 76f	2 21	3 56	3 62	3 59
1.8	1 55, 2 47, 3 16, 76o	2 22	3 7i	3 63	2 37b
1.10	2 35, 3 26, 59	2 23	3 57, 75b	3 65	2 10
1.11	2 10, 56, 3 75, 76o	2 25	1 51, 3 21	3 72	2 31
1.13, 14	2 15.	2 26	2 70'	3 73	1 13b
1.15	1 55	2 27	2 81	4 1	2 25
1.16	1. 22, 3 66a	2 29	3 76k	1 2	3 7e
1.17	3 56	2 30	2 53	1 3	1 13b
1.19	3 26	2 31	3 7i, 69	4 5	3 76f
1.20	1 52	2 32	1 29b, 3 76g	1 6	2 53, 3 76f
1.21	1 24, 55, 2, 43, 77, 3 75, 75c	2 33	1 17, 3 76g, 76k	1 7	2 42
1.22	1 18, 1 56	2 34	3 76g	1 14	1 37, 3 18
1.23	1 15, 2 1, 51	2 35	1 21, 31b, 41b, 2 61	4 15	1 35
1.24	1 15, 2 9, 3 33, 56	2 37	2 53, 65	4. 24	3 18
1.25	3 7i, 74c	2 46	3 76b	4 28	1 10, 3 76o
1.29	2 9 45c	2 47	2 1c	4. 29	1 14
1.31	1 28b, 2 1b, 2 25, 3 76j	2 48	3 76g	4 31	2 66
1.32	1 23, 2 6, 3 1, 75, 76j	2 49	3 7e	4 37	1 8, 3 76k
1.33	1 14, 2 51, 3 65, 75	2 53	1 13b, 28b	4 38	1 54, 2 11, 3 9
1.34	1 23, 3 79	2 54	1 3a, 2 51, 3 71	4 40	3 7e, 57
1.35	1 14, 21, 33	2 55	1 17.	4 44	2 16
1.36	1 55, 3 79	2 58	1 13b	4 49	1 13b
1.37	3 66a	2 59	2 16, 21	4 51	3 76u
1.38	3 7i	3 2	1 13b, 2 1c, 3 63	4 52	2 42, 55b, 3 59
1.39	2 6	3 5	2 51	4 53	3 4
1.42	1 39, 2 2, 25	3 7	2 11, 3 66a	4 54	2 37b
1.45	1 11, 3 56, 59	3 8	1 15	4 56	1 37
1.46	1 10, 2 52c, 3 7i, 51, 77b	3 11	2 59	4 57	2 31
1.47	3 68	3 15.	3 76f, 76k	4 58	2 8, 3 56
1.48	2 68, 3 22, 56, 62	3 16	1 28b.	4 59	2 8, 30, 54
1.50	1 55	3 20	3 65, 69	4. 60	3 7h
1.51	2 51, 3 59	3 21	3 73, 73b	4 61	1 28, 3 56
XVIII		3 22	3 73b	4 63	2 42
1.53	1 42	3 23	2 9, 3 71b	4 64	2 80
1.59	1 10	3 36	3 76k	4 66	1 28b
1.60	1 41b	3 38	2 1c, 3 27, 76r	4 69	3 72
1.61	1 13b, 2 13.	3 39	2 7	4 78	3 12
2 1	3 7i, 57	3 40	1 13b, 3 27	4 86.	3 5
2 5.	2 65	3 42	2 42	4 89	2 51, 68, 3 76r
2 6	2 36	3 44.	3 65	XIX	
2 7	1 13, 21, 21	3 45	1 55	2 2	3 76g ?
		3 46	3 7e	6 3	3 76k ?
		3 47	2 55b	46 6	3 76 ?
		3 49	3 12		

OTHER WORKS BY THE AUTHOR

1. History of Hindī Literature with a critical study of the major Poets.
2. Rktantra, a Prātiśākhya of the Sāmaveda The work was submitted to and accepted by the University of the Panjab for the award of the degree of Doctor of Literature in 1934, with Geheimrat Prof Dr. H. Luders (Berlin) and Prof Dr Edgerton (Yale) as examiners
3. An etymological Word-Index to Padumāvati of Malik Mohammad Jāyasi
4. Index Verborum to Tulasi Dāsa's Rāmāyana.
5. Outlines of the History of Hindi Literature
6. Sāmasaptalakṣana
7. Laghurktantrasaṅgraha

Published by
Tulsi Ram Jain, Managing Prop.,
M/s Mehar Chand Lachhman Das,
Booksellers, Lahore

Printed by
Khazanchi Ram Jain,
at the Manohar Electric Press,
Said Mitha Bazar, Lahore

as confusion to scribe, may possibly turn out to be a real reading of a particular AV school

ORTHOGRAPHY

I Words showing *n*, besides anusvāra and *anusvāra* plus nasal* —

	bhavanā	29	bhavanā	23	bhavanā	216	339, 376
ante	20 times	53	ante	48 times	ante	61	twice
oḥantam	611	oḥantam	twice	oḥantam	61	oḥantam	twice
kaṣṭhā	7 times	kaṣṭhā	3412	kaṣṭhā	61	kaṣṭhā	twice
pratyantam	71	pratyantam	506	pratyantam	61	pratyantam	twice
yanti	77	yanti	506	yanti	61	yanti	twice
jayante	78	jayante	506	jayante	61	jayante	twice
cyavante	713	cyavante	506	cyavante	61	cyavante	twice
madayante	82	madayante	506	madayante	61	madayante	twice
yachanti	83	yachanti	506	yachanti	61	yachanti	twice
yanti	1012	yanti	506	yanti	61	yanti	twice
dhārayante	twice	dhārayante	506	dhārayante	61	dhārayante	twice
antāḥkrām	twice	antāḥkrām	506	antāḥkrām	61	antāḥkrām	twice
piprocanti	2010	piprocanti	506	piprocanti	61	piprocanti	twice
sāmante	twice	sāmante	506	sāmante	61	sāmante	twice
āntavāt	423	āntavāt	506	āntavāt	61	āntavāt	twice
abhyasādyāntya-	427	abhyasādyāntya-	506	abhyasādyāntya-	61	abhyasādyāntya-	twice
bhūpādāntāḥ	473	bhūpādāntāḥ	506	bhūpādāntāḥ	61	bhūpādāntāḥ	twice
antākyā	604	antākyā	506	antākyā	61	antākyā	twice
sābhanti	511	sābhanti	506	sābhanti	61	sābhanti	twice
sāmāntāḥ	twice	sāmāntāḥ	506	sāmāntāḥ	61	sāmāntāḥ	twice

II Words showing anusvāra plus nasal —

layantām	67	layantām	262
nāmanāte	610	nāmanāte	268
mātrayanti	712	mātrayanti	279
sarpanti	716	sarpanti	279
prāpā	81	prāpā	283
piṇṇanti	83	piṇṇanti	304
tepa mā	94	tepa mā	304
tīṣṭhanti nō	914	tīṣṭhanti nō	3012, 478
apāyāntāḥ	1112	apāyāntāḥ	354
samvātsarāntam māśam	1316	samvātsarāntam māśam	361
mānāntam	144	mānāntam	3711
nyāntā	177	nyāntā	391
karmāntāḥ	189	karmāntāḥ	292
jaghamāntām	1811	jaghamāntām	3914
viśāntānti	1914	viśāntānti	418
kāpāntāḥ	1914	kāpāntāḥ	4111
stānāntam eti	261	stānāntam eti	522
sāmāntāḥ	2412	sāmāntāḥ	522

III Words, where anusvāra represents *n* (or *n* = *t*) —

vikāntam dāksinām	56	vikāntam dāksinām	1016
āsāp dāśa	96	āsāp dāśa	124
sātrāp jampbhayāt	108	sātrāp jampbhayāt	1712

* Reference for and lines

Full forms are common These are exceptions The practice is not favoured, on the whole, by the MS.

Confusion of letters

Confusion of sibilants is rare The following are typical —

asi(c) chvān —	17 15	āṛā(t) tvāt	40 12
dhē(y) jivāse	17 1	duṛā(t) tva —	40 12
ebhāve(n) n āvātīrat	27 10	ta(c) chāstram	48 5
āvāda(n) n rātm	27 11	āprati(t) tam	50 8
āṭarī(d) duntām	28 3	u(d) dhmāyāmāṇā	50 8
āvā(d) dāvyām	28 4	u(d) dhṛta	50 8
i(t) tvēm	33 2	u(d) dhṛte	50 8
asmi(n) n antaḥ	34 12	nāgnākā(c) chakāt	53 3
kr(c) chram	35 2	vi(t) tvā	53 6
pratyā(n) n enām	36 4	kānikrāda(c) chāsadaṇāḥ	53 8
prē muni(y) jāmūrtim	38 8	grīmīyā(c) chākalyāsyā	53 12
ākṛāntā(n) n v iṭi	40 8	bu(d) dhyā	54 9
āpsa ādhāya (s)	30 2	trāmadhiḥ	44 14
viśyānāṭā (-s)	37 3	piyāṇ piyāvate	46 2
siśṭāḥ (s)	48 3	tiṃsāt	42 2 (Vn sṃsāt)
āsektiḥ (s)	49 13	khamitwāḥ	54 6
s = ḥh —		krtrmāḥ	54 7
aiyā (kh)	16 7	ra = r —	
ukhāsam (s)	46 13; so Vn.	srajaṭ	10 14
ukhāsaḥ (on 95b 6)	50 11	pradākūḥ(h)	19 9
ra = ŋ —		ra = j —	
samāny edhi	21 13, so Vn	pr ca	8 3
ks = ḥsy —		-dramphāmtam	43 14
sākāṇḥkṣyam	7 3	śibhāya	46 13 (so Vn)
prēkṣate = pra √ ḥks —	18 14	t = th. —	
āksyitāḥ	21 12	jyestām	2 5, 15 3
śikhṣāt	22 6	cyosṭāḥ	21 12
hīrāṇyāvākṣyā (h)	28 12	vyatbhīṣṭāḥ	24 6
akṣyēsū	24 9	satpṣātm	36 3
ks = ḥsv —		atīṣṭpam	38 2
rkṣvākam (kṣā)	39 2	piṣṭe	38 3
ra = ri —		sāvrīṣṭā	38 13
krīṣyāḥ (kr)	23 13	bhāpdiṣṭāḥ	42 4
ntībhīḥ	42 13	kṣṭīkāḥ	49 10
ntībhīḥ	42 13	th = t —	
ntībhīḥ	44 14	neṣṭha	26 9
ra = r —		jamīṣṭha	26 9
ābhīye	13 14	narīṣṭhā	44 12
srāmāḥ	13 14, 49 11	vīṣṭhāṛī	49 14
srā	17 1	vīṣṭhāpūbhāḥ	49 14
tiāḥ	17 4	th = dhā —	
-ṣṭam	20 5	vyūthāḥ	4 14, 5 15
mīyāte	23 13	vyūthāḥ	19 8
rēdāḥ	25 4, 50 2	avāt havyām	28 4
krīṣmānam	26 7	y = j —	
mātaribhvari	42 3	jā abhīṣṭcāḥ	24 2

Confusions of *k* and *g*, *k* and *d* are very rare in the MS, and they go back to the Samhitā tradition, hence not noted here, but have been shown at places, where they occur

APrM uses anunāsika instead of anusvāra, before *y*, *r*, *l*, *v*, *ś*, *s*, *s*, and *h*. The usage is sanctioned by CA (1.67,69) but is not uniformly followed by the AV mss. It obtains, however in TS, and the Prātisākhya of that Samhitā devotes 30 rules (XVI chapter) to its exposition

APrM and Vn use anunāsika in the following —

anśūḥ	1 1	pasūnāḥ hi	20 9
prathamāḥ sam	4 10	tāḥ sthānau	20 12
—bhṛtāḥ sālāḥ	5 3	apāḥ iṣṣabhāḥ	21 10
ānu sāmīdātām	5 5	vātaraḥhāḥ	23 6
sāmīśrutām	5 6	sāmī sālāḥ	23 11
sāmīvidāḥ	5 16 but samvidā nau	tāḥ vadhaḥ	24 14
sāmī sāmī srauantu	6 4, 37 7	onmī vidhyāmī	26 2
sāmī rabhadhvam	6 8	ngamaḥ sahā	27 10
sāmī sṛja	6 13	sāmīśreśinó	27 13
sāmī viśadhvam	6 11 but sām vāna- yantu 46 10	adṛṇīhat	28 2
sāmī svajasva	6 14	avadhīṣatī havīḥ	28 6
sāmī sṛpsantām	6 14	ahāḥ sahā	28 8
pūṣānāḥ sam	7 1	agamaḥ vrūtya	28 12
ayāḥ vāhāḥ	7 11	paramāḥ vyóma	28 14, 29 1
kūlmalaḥ strāṣṭām	8 6	avāḥ vācāḥ	28 14 but ayām vā- cāḥ 15 14
sāmī sómena	8 12	pibatāḥ rocanó	29 4
jīghāṁsati	9 4	idāḥ vīśvaḥ skambhá	
dṛṇīha	9 15	idāḥ sāvām	30 2
vayāḥ rocaṣo	10 2	idāḥ samīrro	30 8
tāḥ varuna	11 3 but —tām varu- na 46 9	pravisivāḥsam	30 9
anyāṣūḥ vimpate	11 12	sāmīhitāni	30 14, 31 2 but sām- hītaṁ 35 12
vadhāḥ varuna	12 1	esāḥ vīśnām	33 11 but vīśm va- casyām 19 5
tēṣūḥ hi	12 4	yāḥ vā to	38 11
jīvanāḥ vṛnaktu	12 5, but antāriksam vyāpithā 16 10	iṣṣāḥ vānām	38 12
sarāthāḥ hi	12 5 but — v i d a m havāmāhe 20 8	vīśvānāḥ vadhaḥ (= vīś-)	39 3
sāmīsite	12 12	sāmīsitām	39 4
sūsaḥśūsaḥ	13 3	sāmī svajasva	39 6
—ṣiktaḥ sábhya	14 1	śmīhasaḥ	44 1
móghaḥ vā	14 3	—poṣāḥ subhage	45 7
vāḥ vārdhāya	14 7	yāḥ ca	45 12
dāvaḥ samaha	14 10	cyāvāyaḥ ca	46 8
ayūtaḥ śikyāni	15 9	madhyamāḥ śrathāya	46 13
sāmī stautu	15 13	bahulaḥ hrasvaḥ	46 14
arvācināḥ vasu-	16 14	—prātikaḥ śrudhī	47 8
yuvāḥ sāmīhitām	17 1	hāvaḥ śrudhī	47 8
sāmīśravyēṇa	18 2	nārśśāḥ	49 7
prapharvyāḥ vīśva-	18 6	śūśāpēna	51 4
tvāḥ vyāsarpṣaḥ	19 4	vāśśagaḥ	51 13
		kābampdhāḥ ri-	51 14
		udāttaḥ vā	52 14

Cp also SPP's B, C, and D mss

and that he has not simply copied the accent marks of the Samhitā. Here accentuation conforms to the examples, the series of examples being treated as a sort of Samhitā.

- 3 At places the scribe has erred in his marks. Compare *sākhya* which is an example of ādyudātta but shows an anudātta dot below it. See also *divārvā śubham*, where the anudātta dot below the first *vā* is wrong, *ā* of *arvā* being udātta, it has no right to stand there.

III APr 37, ex 37-46 —

अंतरिक्षं व्यापिथ सलिलेन घाचः पिशङ्गरूपो नभसो नभसो ज्योतिर्पीमान्

But cp under 158 —

अपचान् ज्योतिर्पीमान्

Three points emanate from the above —

- (1) Rule 37 enjoins *vyāpitha* as antodātta, but the scribe makes it toneless, because it is so read by all the mss. He forgets the important fact that he is to deal here with *the APr* meant for *the AV*, and that he should, accordingly, follow the Prātisākhya authority in this work and not reading of the mss, which, originally belonged to more than one Śākhā, but now have got mixed up and confused. Cp section IV.
- (2) APr requires *nabhasó* in *nabhasó jyótisimān* (18.4.14), but the scribe, following the prevailing authority of mss accents *nabhaso* on the first, as is done by Whitney and SPP.
- (3) In *jyótisimān* the conflict is clear. Both at 37 and 158, the scribe gives double accent to the word, once putting anudātta dot under *sī*, another time under *tī*, while the accentuation intended by the APr seems to be *jyó-* like *āpavān*, (cp 158, which explains anomalous *i*)

Division —

The work is divided into three Prapāthakas, which are subdivided as —

- I 22,
II 22,
III 25 (+1=6)

Both APrM and Vn repeat 25 in the third Prapāthaka.

The subdivisions are not named in any of the three mss, (cp below), the designation *Kandikū* is only a suggestion, based on the *Sandikūs*, found in N and occurring in works like Kauśikasūtra and others.

Repeated scrutiny of the work has failed to yield any working principle, underlying these subdivisions. That they are based neither on the subject matter, nor on its extent, will be clear from the following —

Prapāthaka I							
Subdivision	Lines	Sūtras	Examples	Subdivision	Lines	Sūtras	Examples
1	11	3		4	21	4	78
2	11		12	5	13	1	54
3	10	2	15	6	10	3	15

7	14	57	18	18	18	22	14	53	69
8	19	2	51	19	19	20	10	1	15
9	9		32	28	21	14	10		64
01	9	2	28	20	21	11	11	8	42
11	13	3	47	22	22	14	14	5	53
12	11	2	39						
13	15	6	58						
14	8		25						
15	20		67						
16	25	4	129	1	6				
17	15		64	2	10	3	3		16
18	13	8	66	3		3	10		34
19	12	7	33	4		7	7		23
20	9	4	51	5		15	15		44
21	10		53	6					54
22	7	2	35	7		7	7		24
<hr/>									
Prapāthaka II									
	285	57	1009						
1	14	2	58	12	11	11	11	3	118
2	10	7	40	13	14	14	6	1	28
3	11	4	43	15	15	15	7	3	24
4	8	2	28	16	16	16	7		
5	4	6		17	17	17	12	1	37
6	15		68	18	18	18	12		35
7	6	1	33	19	19	19	3	1	23
8	9	3	48	20	20	20	11		107
9	9	4	39	21	21	21	10		92
10	7	9	28	22	22	22	13		104
11	11	1	43	23	23	23	10		110
12	5	4	3	24	24	24	10		15
13	13		71	25	25	25	9		46
14	7	2	23	25	25	25	9		
15	14	9	63	25	25	25	16	5	64
16	9	2	41						
17	20	10	79						

No working principle underlying subdivisions is obtained from this analysis, and it

would appear that the delimitation of *Kandikas* is arbitrary, yet such an inference may be wrong, because in this want of system may be discovered one proof of the disjointed and incomplete nature of the available APr, a fact so very patent in the third section (cp 117, 147) and so frequently alluded to in the notes

B APrM Vn = *Vaidyopāṇḍaka Nāṭyanaṭi*, BORI No 7 of 1884-86, Samvat 1908, script Nagari.

Pages 84 ; 10 lines a page ; 33 letters a line , neat hand
No title

The first page does not contain APr It reads —

om* śivāvan imah | om tin vā etit sampātāḥ | viśvāmitraprathamam apaśyād ve tvām imdra vajrinn ātra na
yan na imdro jujusē yac ca vṛṣṭikathām aham avr̥dhat kasya hotur iti tām viśvāmitro ga dṛṣṭvān vāmadevo
asṛjata sa ho rakṣamcakro viśvāmitro yānvāham sampātān adarśāms tām vāmadevo asṛjata kām tvam hi
sūktāni sampātāms tarhy atimān sr̥jeyam iti sa etāni sūktāni sampātāms tatyatimān asṛjata sadyo ha jāto
vṛṣabhaḥ kanīna ud u brāhmāny airata śravasyāni taṣṭeva didhayaḥ manīṣām iti viśvāmitra imdraḥ pūbhīmadā-
tīrad vā sam arkair ya eka id dhavyas carṣanīnām yas tigmasṛngo vṛṣabho na bhīma iti vasiṣṭha imam
u śu prabhṛtim sātne ichāpti tvā somyāsaḥ | sakhāyaḥ śūsad vān hi dudbhī tu na pūtyamgād iti bharadvāja
etair vai sampātair eta r̥ṣaya imām lokām samapatams tad yat samapatams tasmāt sampātās tat sampātānām
sampātātvaṁ tato vā etāms trīn sampātān māitrāvaruna viparyāsam ekaikam abarahaḥ śamsaty evā tvām
imdra vajrinn natreti prathamahani van na imdro jujusē yac ca vṛṣṭiḥ dvitīyo kathāmahām avr̥dhat kasya
hotur iti trītiye

Here ends the first page On the second begins the APr , without, however, any
title or mention of it —

—taś cāvayatu pra vidvān atra ca *prā vidvān* viṅhyate, and so on, up to the close of
the Prātisākhya, where occurs —

trītiyaḥ prapāṭhakaḥ samāptaḥ | iti prātisākhyaḥ mātṛay ātraḥ samāptaḥ | samvat 1908 miti āṣāḍha 2 |
śrī | śrī | śrī | śrī | śrī | Vaidopaniṣad Nārāyaṇaḥ Vajedurgakara Hāli mukhāma Mumbai idam likhitam ||

This shows that Vn is a recent copy of a ms of the APr

That the copyist was ignorant of the V tradition, both with regard to its text as
well as script, is proved by the following typical blunders committed by him —

- 1 He leaves out the mātṛās of *c* and *o* altogether ,
- 2 uses the mātṛās of *c* and *o* in lieu of those of *ai* and *au*
- 3 writes —

ca for tva , i = d , na = ta , va = sa , sya = na , sta = śtha , stha = ktha , ta = la , va = ba , va = ca ,
du = tā , sva = stva , da = dr , lsa = tha , i = 3

ganam astam	= gopā mo stam	tātūnmātra	= tato'nvatra
śakha	= śeśo	pra dīrdhaḥ	= pro dīrdhaḥ
prakhūca	= prā vocam	mechatra	= mastv ātra
vṛpam	= vṛṣam	māpatīscuma	= mōpa tiṣṭhatu
aghāpyaḥ	= aghoṣṭ	khyaṁna	= vyōma
sūrajyata	= sō'rajyata	asvānta	= apsv āntā
tryapsvānta	= apsv ānta	dgakha	= hrasva
ślokaṛd	= ślokaṛd	āsāḥ	= asau
yyāniṣṭo	= yyōtiṣo	sahruḥ	= sādruḥ

*Read the above according to —

om tām vā etān sampātān viśvāmitraḥ prathamam apaśyād 'evā tvām indra vajrinn ātra' (RV IV 19 1) 'yān na indro
jujusē yac ca vāsti' (RV IV 22 1), 'kathā mahām avr̥dhat kasya hōtuḥ' (RV IV 23 1) iti tām viśvāmitrena dr̥stān vāmadevo'
sr̥jata sa hekṣamcakro viśvāmitro yān vā aham sampātān adarśam tām vāmadevo'sr̥jata kām tv aham hi sūktāni sampātāms tāms
tatpratimānt sr̥jeyam iti sa etāni sūktāni sampātāms tatpratimān asṛjata 'sadyo ha jāto vṛṣabhaḥ kanīnaḥ' (RV III 48 1) 'ūd u
brāhmāny airata śravasyā' (RV VII 23 1, AV XX 12 1, SV I 390), 'abhi tāsteva didhayaḥ manīṣām' (RV III 38 1) iti
viśvāmitra indraḥ pūbhīmadātīrad (-dā-+atī-?) dāsam arkair 'ya eka id dhavyas carṣanīnām' (RV VI 22.1 AV XX 36 1), 'yās
tigmasṛngo vṛṣabho nā bhīmāḥ' (RV VII 19 1 AV XX 37 1), iti vasiṣṭha'imām ū sū prabhṛtim sātāyo dhāḥ' (RV III 36 1),
'ichānti tvā somyāsaḥ sakhāyaḥ' (RV III 30 1 VS XXXIV 18) 'śūsad vāhnir duhitur nāptiām gāt' (RV III 31 1), iti bharad-
vāja etair vai sampātair eta r̥ṣaya imām lokām samapatams tad yat sam apatams tasmāt sampātās tat sampātānām sampātātvaṁ tato
vā etāms trīn sampātān māitrāvaruno viparyāsam ekaikam abarahaḥ śamsaty 'evā tvām indra vajrinn ātra' (RV IV 19 1) iti
prathamahani 'yān na indro jujusē yac ca vāsti' (RV IV 22 1) iti dvitīye 'kathā mahām avr̥dhat kasya hōtuḥ' (RV IV 23 1) iti
trītiye

We have studied the archaic palaeography of the main MS. The ms, from which Vn descends, must have been still more archaic in this respect, because the scribe of Vn has hopelessly blundered in its reading, and committed error upon error in copying it. But if we make allowance for these typical errors, Vn. agrees, in toto, with the main MS. A passage will illustrate the point —

Vn	APrM
evamādhya bhāra ekadashā	ekādese
svarat vijnāsatpalyatāt :	viśeṣā , svarakṛto-
bhagābheṃ sahāgamam	bhāgen-
bhaviśābhāgam iti dva bhāmi	dve
bhānyā viśam hy asyādhisi	tvāj- , hy asyād-
pūaryā māpīthēna māgād	pūrnā , māgamād
tan nā gāpāyātēsmākam	tan nā gopā-
tryevaryāntā ca bhāreḥ parāḥ	avarnāntā-
padam yavyate	padhyate

If we study the Vn in the light of the foregoing palaeographic table, and restore the mātṛas of e, o, ai, and au to their respective places, we get in this exactly what we have in the main MS ; and Vn, thus, being a copy of a ms, which used prsthāmātṛas to the entire exclusion of those otherwise, and employed letters more archaic than those of the APrM, and, therefore, probably older than the latter, assumes considerable historical importance, carrying, as it does, the age of the amplified version farther back than one should infer from the main MS

Leaving aside mātṛas and typical errors mentioned above, the two mss. entirely agree with each other, so much so that, on a comparative perusal of the two, one is quite likely to infer that Vn is a copy of the APrM, and, therefore, of little critical value

And yet such an inference may be wrong. The one fact, that out of 2,852 mātṛas of e, o, ai, and au, occurring in the APrM, only 18 are *prsthā* is alone sufficient to negative this. Besides, a scribe of Vn's calibre can hardly introduce into his copy new facts, and were his a mere counterpart of the APrM, it should have been no more or less than that, but such is not the case. We find in it typical variations from the main MS —

Vn	APrM
3g vyajñantāt tat tatbā	omits tat
24 I vīdhī	-dhi
55 88 -tandriyāḥ	-dryāḥ
58 46 After 46 nṛpati iṣa	omitted
97 bhūte'ngasya	illegible
105 5 nṛpati iṣa	-tva
217 6 dīśāḥ parimāṇe ca	drasāḥ caiva par-
217 117 ayaśmantha sapta	sapta omitted, āyu- occurs only in seven forms in the

AV, and *sapta* refers to that. During copyists can never produce literature that is intrinsically better than the ms from which they copy

omitted.
pāpasyaam ?

217.205 After this niṅyāḥ
217 228 papīyasam = pāpi - payasam
(pāpam 12 2 47)

The list is not exhaustive. But the variant *nrpdti va* (APrM —*tiva*), and its inclusion among the pragrhya words under 58 are enough to establish that Vn is not a copy of the APrM. Besides, on the margin of the main MS we find two things —

- (1) Words or letters belonging to the Prātiśākhya text proper, but left while copying
- (2) Comment

In Vn the former alone is found in the text, not a word of the second. Were it a mere copy of the APrM, it would have reproduced both indiscriminately.

Vn is not accented

C. *Bcn* written at, and secured from Benares, Punjab University Library, Acc No 2501, undated; script Nāgarī, fol 53, 7 lines a page, 34 letters a line, material rough paper, coloured in yellow

Title atharvapratisākhya pram°, sūtra prapāthaka 3

Col nthaṇapratīśakhyai tṛtīyaḥ prapāṭhakaḥ samāptaḥ ।
 iti prāṭīśakhyāḥ samāptaḥ । nama ॥ rāma ॥
 nama ॥ iti । ६rīḥ । ६rīḥ । om । om । om ।
 lī hitam Mālavīyena paropakāreṇa kāmāyā ॥
 ३ adī śudhdam (५२) aśudhdam vā ३ o paṭhitaḥ sa vicārayet ॥
 lī hitam Kāśyām bhṛgau dvitīyāām nabho'sto ॥ iti ॥

Ben seems to be a recent copy of the APrM, with which it entirely agrees, with one addition, that the comment, which is found in the APrM on the margin, has been taken into the text proper by the latter, and at places inserted in wrong settings

That this is so, is proved by one fact. At 97 (*bhūte'ngasya*), the scribe could not make out the dubious letter *nga*, he has, therefore, taken a sort of photo of the same, with the result that his copy, at this place, is as illegible to us as his original, while the rest of the copy is entirely modern in script. Omissions of letters, repetitions thereof, insertion of foreign matter and lacunae etc. do not occur, but blunders like *stutya* for *skṛtya* are met with, of course, not to that extent to which they occur in Vn.

A comparison will illustrate the point —

APrM	Vn	Ben
-stvā	-ścā	Exact copy
nigadatiāt	-cūt	"
chabda	chaṣṭa	"
kṛṣṇasabda-	"	"
āptāmnāyo (<i>ptā</i> scored, but not clearly)	āptāmnāyo	counterpart
upadhā (dhā archaic)	upadhmā (<i>dhā</i> mistaken for <i>dhmā</i>)	"
yāvad vā	yāvaddhā (<i>dvā</i> mistaken for <i>ddhā</i>)	"
svarakṛto	-ksūto (<i>kr</i> - <i>kṣa</i>)	"
tvā	cā ,	exact copy
arvūn	"	"
ṣṭhā	ṣṭhā	"
prācīm	prā	archaic <i>prā</i> photographed
ja	ja	exact copy
tvā	tvā	"

Particulars can be multiplied, but the one fact, that the scribe counterfeits APrM.-letters, without understanding them in the least, alone proves that he has taken due scruple about the execution of his task, and has given us an extremely faithful copy of the original, if not in its contents, at least in its script, which he could very well reproduce. Nevertheless, our scribe Mālavīya, who pretends to be a *paropakārin*, is none but a professional manuscript dealer; because, while the entire Ben is a sort of photographic reproduction of the APrM., there occur, in its first two folios and colophon, variants of entirely novel type, variants in which words have been deliberately omitted or correct readings wilfully tampered with. To illustrate.—

APrM.	Ben.
yathā taptūṇām vāso yathā dāru-	teṁtūṇām .. tathā omitted
śīlāṁpīdām prāsādas tathā ce	
sambhūṣāstīrṇī padasamdhā-	
nārtham prokṣṇu	
reiprōkṣasamtrīdāśābde—	—mantrēh āśābde—
pārśadap vartayisyāmeḥ	pārśadam vadam v-
yatrastām	yatrastād etām
kum	kt
śādan it	śādan it
vidhān it	—it

Such a travesty occurs only in the first two folios; about the colophon we may be sure that the original has been wilfully replaced by the new (without any date), because up to *lakṣaṇam* *it* both APrM and Ben read exactly alike; and it is only in the colophon that they diverge

And the suspicion that Mālavīya is a professional ms dealer is strengthened into belief, when we remember that both mss were acquired from Benares in the same instalment from one and the same dealer, and no wonder that the seller, who is rarely paid according to the worth of his ms, but nearly always according to their number, thought of duplicating his original and thus obtain the double of what he would have otherwise received

That no useful purpose could be served by collating such a forged ms is plain, and although both Vn and Ben are, thus, unimportant for the direct textual criticism of the APr. they possess a peculiar importance of their own, inasmuch as in them we see a practical metamorphosis of the APr; in them we shall realize the great role marginal notes have played in the history of Vedic literature, a process that has made it difficult for us to dogmatise about the original form of these works, and practically impossible in case of some, such as the Śikṣās and Prātisākhya

And here I append a list of about 100 passages, which are wanting in Vn (the oldest representative of the work), are set first on the margin in the APrM, and have been finally introduced in the text by the Ben :—

Sūtra	Passage	Vn	APrM	Ben
4	a dvir udattam bhaspātyādānam	Not found	Margin	Text
	b ejusiparav it . antodeṭṭah	"	"	"
	c prātyāhāṇam upoṭṭamaṇ bhavataḥ	"	"	"
6	sa ce bhavati	"	"	"

Sūtra	Passage	Vn	APrM	Ben.
7	avarnāntīc ca bhavati	Not found	Margin	Text
8	avarnāntād .pare	"	"	"
9	avarnāntād pare	"	"	"
11	gatipūrvodbātau pare	"	"	"
12b	dvi upasargapūrvam nihananto	"	"	"
13	tu	"	"	"
18	arthapādādiṣu bhavati	"	"	"
19	padādau jampbhayāmasi	"	"	"
20	yō mānātum āha	text (example)	"	"
23	advudāttāt param	not found	"	"
24	lupta nihananto	"	"	"
24	nā pitṛjñanam	text (ex 23)	"	"
25	ānvayoge nihananto	not found	"	"
26	voge na uḍini	"	"	"
27	a vāt it nihananto	"	"	"
	b na nihanante	"	"	"
28	yatra jñeyāḥ	"	"	"
29	advudāttam syāt	"	"	"
30	advudāttam syāt	"	"	"
31	asamavibhāge syāt	"	"	"
32	tasvedam syāt	"	"	"
33	varimūnam asmai (ex)	"	"	omitted
34	pratiṣedhāt bhavati	"	"	text
35	brāhmana "	"	"	"
36	brāhmeti āvarto	"	"	"
38	saṁnyāyām agramtho (saṁjñā)	"	"	omitted
39	ataddhitāptam bhavati	"	"	text
40	āsū āśiṣi	"	"	"
41	etad bhavati	"	"	omitted
43	māhataḥ "	"	"	text
44	spasṭam	"	"	"
46	anudāttāni bhavanti	"	"	"
49	" "	"	"	"
51	pādādi apavādena	"	"	"
55	uttame bhavati	"	"	"
56	asamāso "	"	"	"
57	pañcapādyām bhavanti	"	"	"
59	ekāro udāttaḥ	"	"	"
61	bhavatīti śeṣaḥ	"	"	"
63	pragrhyasamjñau veditavyau	"	"	" at a wrong place
64	pūrvam bhavati	"	"	text
65	sūra jñeyam	"	"	"
66	jñeyāḥ	"	on top of the line	"
68	jñeyam iti śeṣaḥ	"	margin	"
69	bhavatīti śeṣaḥ	"	"	"
70	jñeyānīti śeṣaḥ	"	"	"
71	ākūrānteṣu jñeyāni	"	"	"
72	jñeyānīti śeṣaḥ	"	"	"
73	" "	"	"	"

Sūtra	Passage	Vn	APrM	Ben.
75	jñeyā iti śeṣaḥ	Not found	Margin	Text
"	example 39	text	"	"
80	sakāre .jñeyāni	not found	"	"
81	uśmantāni	"	"	"
82	jñeyāḥ	"	"	"
84	jñeyam śeṣaḥ	"	"	"
85	jñeyāni	"	"	"
86	svartantāni jñeyāni	"	"	"
87	jñeye śeṣaḥ	"	"	"
88	purnai jñeyāni	"	"	"
89	jñeyāni	"	"	"
90	"	"	"	"
91	"	"	"	"
106	bhavatīti śeṣaḥ	"	"	on margin
106	noyanta iti śeṣaḥ	"	"	ityarthāḥ
110	jñeyānti śeṣaḥ	"	"	text
112	jñeyāni	"	"	"
116	" ityarthāḥ	"	"	"
116	"	"	"	"
117	bhavatīti śeṣaḥ	"	"	"
118	udatto udātthaḥ	"	"	"
119	padāni jñeyāni	"	"	"
120	jñeyāḥ	"	"	"
121	jñeyāni	"	"	"
122	avagrabho jñeyāḥ	"	"	"
123	"	"	"	"
124	rūpāni śeṣaḥ	"	"	"
132	rūpam śeṣaḥ	"	"	"
138	nakṣantāni bhavanti	"	"	"
139	padāni jñeyāni	"	"	"
140	bhavanti	"	"	omitted
143	anarṣe bhavati	"	"	text
145	noyanta ityarthāḥ	"	"	"
146	noyanta iti śeṣaḥ	"	"	"
147i	noyate śeṣaḥ	"	"	"
149	bhavati	"	"	"
160	"	"	"	"
161	ni iti bhavati	"	"	"
162	" " "	"	"	"
163	noyate	"	"	"
164	a iti dvivacanāni	"	"	omitted
196	bhavati	"	"	text
197	"	"	"	"
203	"	"	"	"
207	utbato bhavati	"	"	"
209	bhavatīti śeṣaḥ	"	"	"
211	dhūbo bhavati	"	"	"
212	"	"	"	"

That these supplementary remarks are not indispensable to the vital APr is evident, and they are actually wanting in the Vn prototype. They were first put on the margin for the sake of clarity and ready reference, in the Ben, the scribe, mistaking them for a

... of the work, has introduced into the actual text

That the process of interpolation, so strikingly illustrated above, may have equally affected the predecessors of the three, should be easily conceded, and if this is admitted, we could betoken the following passages as intrusion from the margin —

Sūtra	Passage
6	viśeṣaḥ svarakṣito'nupralakṣyaḥ sarvair vijñānasyātulyatvāt ।
7	avarnantāc ca ākṛaḥ paraḥ padam pathyate । kṛp kṛānam , hrasvasya dīrghadr̥ṣṭatvāt ।
8	svarasam̐dhitulyatvāt । svarasam̐dhitulyatvāt ।
9	ekarādau ca avarnantāt paraḥ svarasam̐dhitulyatvāt ।
14	ekena kṛānena dvicākhyaṭe na nihanyete । asty asmin nyāyamukhe sambhava iti ।
14b	divinatil o va capare va ।
14c	iti avasāneṣu yogād vā ।
15	b, c, and d
16	parataḥ kṛāne sati pūrvam ākhvātam na nihanyate ।
27b	id ity asmāt
27c	ahētv asmāt
47	tridhānudattam । aṣṭayam । sarvanāma । sukhanāma ca ।
48	caturdhānudattam । aṣṭayam ।
54	anudattāt param svaritam bhavati ।
57	tas̐yodāharanāni ।
98	tas̐yodāharanāni ।
101	tas̐yodāharanāni ।
114	na vābhyaṣaḥ । " chandasī vā " vacanāt ।
127a	arthapīdāu antodattāni bhavanti । arthāu ca pīdāu ca । tad vibhaktiparapūrvam ca । samānādhikarane samānārthe bhavati । samānādhikarane samānārthe , repeated
129	tas̐yodāharanāni ।
141	repha iti ।
143	praghyānām prakṛtibhāvasyāpavādaḥ ।
147i	paripūras ca ganaḥ । āmnātavyāmnāyadarsi ācūrya āmnāyānusārinīm bhagavatya vāco gatim darsayati । anyatarasya prayogaḥ ।
166	ikāro vāpi matv arthe, rathīr abhūn mudgalāni yatheti ।
215b	tas̐yodāharanam ।
215c	tas̐yodāharanāni ।
217a	„
219	„
220	„

The list is exhaustive. If we admit that these remarks are intrusion from the margin, there remain, literally speaking, only sūtras and examples, and not a word beside, this is significant as will be shown presently

II

Abr compared with APrM

The point has been illustrated at 34, 73 and 196 and noted under typical rules, nevertheless a brief review of the matter may prove useful

Everybody knows the syntactic function of *iti*, but none can propound it in —

Abr. 69 *ity ete ihīty anyatra* ।

Abr 125 *iti sāvadhātuke* ।

Abṛ mss are unanimous on both, and yet the thing referred to by *iti* is missing, and a construction like this is simply inconceivable. This begets suspicion about the genuineness of the Abṛ recension, which demands elucidation. A comparison with the amplified recension may prove helpful —

Abṛ

68 asṭeḥ praśaṅgyā madhyamaśyaikavacanam |

asteḥ | vacanam givā na ihaldhi sabhure bṛṭṭe
odhi sahā medyēdhaldhi puruṣeḥaldhi mṛṣa
cyoṣṭhā | samudrā vradhyākrīṭōjasaṣ e d h |

ihaldhi vīryāvatara *iti* ||

69 ity eter itity anyatra |

eter *itity* anyatra |

The above juxtaposition clears the point at once. Rule 68 registers occurrences of *edhi* (V as), while 69 means that *iti* (V i) occurs in other passages, so that the likelihood of confusion between the two is removed. 68 and 69 make a perfectly good reading in the amplified recension, and sound as good rules as those of the RPr, TPr, and VPr. This the abbreviator could not stand. To him both rules seemed too long to fit in the sūtra style. He, accordingly, abbreviated them, but with what skill and result needs no comment.

Abṛ

APrM

124 dadāteḥ |

dadāteḥ |

126 iti sāvadhātuke

vāso dadāti bhārtava *iti sāvadhātuke* |

126 rayīm dā iti bhūte

—bhūte'dyātanyā *iti* sāvatra |

The abbreviator has forgotten to remove *iti* from 125. The addition of *adyatanyā iti sāvatra* is an example of later amplification, the remark is not indispensable.

104 te praḥgīyamadhaye

rōdasi varuṇāni pibātam rocane bhavataḥ |
te praḥ—

The abbreviator has forgotten all about the pronoun *te*, and ignorant of elementary principles of syntax as he is, he has shoved away its antecedents

201 yathāpartī samāse sakṛāḥ |

kāpayor anantah |

yathāpartī can mean nothing here and the rule —

samāse sakṛāḥ kāpayor anantah-sadyah-sreyas-chandassam

is found in CA 2 62. A comparison with APrM again, clears the puzzle —

200 sapṭabḥatu visarjanyasya lopah |

sapṭa | lopah | dirghāyutvāya sahasracakṣo tvam
barhiṣadāḥ āpṇasū āhahir dasyaṣeṭ tīrōti
rocane mādhumanti stha vedarjyam a r o b h i r
yathāpartī ||

201 yathāpartī samāse sakṛāḥ kāpayor anantah |

samāse sakṛāḥ kāpayor anantah |, easyāpavādah ||

The point is clear. The abbreviator mistakes *yathāpartī*, the last word of 200, as

a part of 201, and accordingly, joins it with the latter. The rule is significant. It shows that the abbreviator is working on the available APrM. It demonstrates the foolish and mechanical nature of the Abṛ. It suggests that the APrM is not free from interpolation. *anantah* is a clear abbreviation of the CA *anantah-sadyah-sreyas-chandassam*, *asyāpavādah* is evidently a later addition from the margin. In brief, both APrM and

Abṛ are farther removed from the original

70 parastāt purastād anyām |

abhisrjāt parastāt yād antare rōdasi yāt parastāt
pūṣā parastāt arvāḥ parastāt purastād anyām |

The purport of the rule is apparent. It registers occurrences of *parastāt* in order to avoid its confusion with *purastāt*, occurring 27 times. The abbreviator, ignorant of the

rastāt, retaining, however, *purdstād anyāni* which, in itself, is impertinent to the point

60 *sacatir anyatra* sajell , patsaṅgīnir ā sajantu dviṣatē tvā sajāmasi ā sajantv amitṛān asmīn tām sthāpān ādhy ā sajāmi , *sacatir anyatrā* !

The original rule registers occurrences of \sqrt{sa} in order to avoid confusion with \sqrt{sac} , curring 36 times The abbreviator omits the main rule The same may be noted in —

159 *vidhemety anyatra* sapsrūryēna haviṣā juhomi samānēna vo haviṣā juhomiṭi , *vidhemety anyatra* ||
 132 *pāṭayater dirghopadhasya* ! nī stūvānāsya pātaya iṣṭūcīr indra pātaya
 133 *pāḍavatir anyatra* pāḍavatir anyatra
 134 *pāḍvatir anyatra* ūptām ūptyānām pātyamāne idām ā papatyād yau pātyeta *iti pādyatir anyatra* ||

Passages have been eliminated in —

81 *viśvā viśarjanīyāntāḥ* sāmās tūgne yā mahaty āsyēndra kumārāsya dāmdām hāstād *iti viśvā viśarjanīyāntāḥ* !
 107 *dviṣakāre* mājjā rājjur *iti dvi-*
 108 *dviṣakāram* kṣullakā *retī dvi-*
 109 *dviṣakārāni* pippalī pippalam pippalyā *ity evam ādini dvi-*
 110 *dviṣakārāni* pittām vittām ūnmattam *ity evam ādini dvi-*
 111 *dviṣakārāni* ānnam chinnām vācam āviśvavinnām *ity evam ādini dvi-*
 114 *abhyāsasya* viśvam anyām abhivāra jāgāra pravasiṣāpsam *ity abhyāsasyāpavādaḥ*

The solitary word *abhyāsasya* means nothing, the devices of anuvṛtti etc are of no avail here

138 *nakārāntāni- -makārābādhe* avapāśyam jānānām tṛnāhām jānam praśyam jānam vivāhām jūātīn nirūham jivātave te sphūr-jāyam jātavedaḥ śrapāyam jātavedaḥ pāśyam jātavedaḥ pāśyam jānmāni gamāyam jātavedaḥ *iti nakārāntāni makārābādhe* ||
 139 *makārāntāni nakārābādhe* niḥśālām dhṛṣṇūm āśam nīṛṭyā īrām jānghābhīḥ prāyām nānv ānāsē *iti makārāntāni na-*
 140 *nakārāntāni- makārābādhe* sasām nū dārsam nū prācyām niyase'd rṣṭām nī samayad yānān mādhvā sama űjānn īre va dhānvan nī jajāsa gavyām dumdubhé āyam nyānyā arkām *iti nakārāntāni makārābādhe* ||
 167 *ākārādīny eter hyastanyām* sá praty ūd ait salilād ūd aitām yātamāne yād aitam ānv aitat vratēnety *ākārādīny eter hyastanyām* ||
 168 *ākhyātena vīgraha upasargena ca* prētam pādau prētā jāyatā tāt pāretāpsarasaḥ kravayādā prēta dakṣiṇēty *ākhy-*
 169 *avyayena ca* prētó yantu prētó muñcāmīty upasargena vīgraho' *vyayena ca* ||
 170 *rephamadhye takāraḥ* vārtram veśantya ivānv avindāma kārtram kṛtyākrīta kṛtām pūnaḥ kartrā *iti rephamadhye takāraḥ* ||
 171 *rephamadhye sakāraḥ* prasārsrānam *iti rephamadhye sakāraḥ* ||
 174 *yakārāntaḥ samyogaḥ* ānvāntryam mitratūryāya viśvāgotryaḥ sambā-dhatandryā sphyāv āpsāv *iti yakā-*
 175 *hakārāntaḥ samyogaḥ* galhé vilhaú *hakārāntaḥ samyogaḥ* !

176	tāman	tāmanā tmanyeṭi tāmān
177	gāman	agmē agmātām(?) itī gāman
178	kāman	kāmanīkātām itī kāman
179	pāman	pāmanīpātām itī pāman
180	kakārādī(h)samyogaḥ	pātrīkṭājyēnāṭīṣṭakṭēti k-
181	repḥādī(h)samyogaḥ	anāvadhāryāḥ itī r-
191	satte divākāram	rāṣyā ā dīṣatī itī s-
198	hrasvopadbhāṣa tāvargē prajīvā	takmanīṣ tāvān asi udyāṭṣ tējāṭṣi itī eto' nyātra h-
199	dirghopadhāḥ	tāvīṣān tāsā cīkṭivān tvām vīṣvān na itī d-

In 5,10-13, 23, 58, 96-101, 219 and 220 kārīkās have been abbreviated into unintelligible bits

The table is enough to illustrate the point. The whole body of the work has suffered the nefarious hand of the abbreviator. The principle, on which he has worked, is not difficult to seek. Vedic passages, forming the body of the rules, as they still do in RPr, TPr, and VPr, have been mistaken for examples, and put away from them as comment. And although this caricature of an ancient Vedic text is worthless in itself, yet it possesses a historical importance of its own, because herein we see the *sūtra in the making*, wherein we realize how word-lists, once forming vital constituents of the sūtras have been detached from them, or allowed, if at all, to be understood there, only through the initial words of the respective lists, a favourite device of *gāna*-formation, already begun in the VPr, and carried to its logical stretch in CA, RT, and Pāṇini

But the abbreviator has allowed stray word lists to survive, e.g. in 87, 89, 90, 92, 93, 94, and 95, presumably, because these did not seem to him to be too long for the sūtra style. The determination of the extent and size of these lists should have, of course, depended mainly on the whim of the abbreviator, whim or fancy, because there can be no other ground for detaching one passage (i.e. *vāso dadāti bhārtave*) from 125 and yet keep-
ing 4 in 94, and 5 in 95; because if Pāṇini, the arch-model, could recite 13 words in 2.1.65; 14 in 5.3.22, 17 at 8.4.17, 18 at 7.4.65; 25 at 5.4.77 and 27 at 3.2.142, without feeling the necessity of forming respective *gānas* what conceivable reason there could have been for him to form *gānas* for 5 words at 4.1.58, 4.2.61, 5.2.117, for 7 at 4.3.92, 6.2.118, for 8 at 2.2.67, 4.3.167, and for 9 at 3.3.3 and what whim of Kātyāyana it must have been that led him to do the same for 2 (twice) and 3 words at P.4.4.1, the list being by no means exhaustive?

The above principle extends to the APrM as well

We have seen, thus, APr. 201 establishing two facts —

(1) The abridged recension is based on the available APrM.

(2) The latter is not free from interpolation

We have also seen (towards the close of the last section) that, at a stage just previous to the present APrM, the Prātisākhya consisted of nothing but rules and examples. And the admission that the available APrM. has suffered interpolations, makes it plausible, that it has suffered other vagaries as well, which are usual in the process of various redactions. That it has actually done so will be demonstrated by the following

Abr
125 iti sārvaṇḍhātuko
126 rayīm dā iti bhūte

APrM
vāso dadāti bhārtava iti sār-
rayīm dā iti bhūte-

and saw that Abr has dropped the passage into comment Rule 124 reads —

Abi
dadāteḥ

APrM
dadāteḥ + 68 passages

We have argued at length that Abr ignores the nomenclatory nature of the APr, and in detaching passages from these nomenclatory rules it strikes at the very root of this Prātisākhya. At 124, the same mistake has been committed by APrM. What Abr does in case of one passage (i.e. vāso dadāti bhārtave) has been done by APrM in case of 68 passages. The principle is the same, only its extent and application have differed.

APrM. extends this principle to 6-10, 13-18, 20-28, 31, 33, 35, 38-43, 45-57, 61-63, 67, 71, 73, 80, 83, 97, 98, 100, 101, 105, 106, 112, 113, 115, 117-123, 127, 129-131, 141-143, 155-154, 160-163, 165, 166, 196, 197, 200-221.

In all these sūtras the redactors have simply detached the predicate from its subject, treating the former as rule and latter as examples, i.e. the comment. Now, if we just transpose the two, we arrive at some such form —

124 dadāteḥ = tāṃ u te pāri dadmasi iti dadāteḥ ||

and so on, which is nearest to the *mūla* Prātisākhya, and this is exactly what is implied by the remark *mūlaprātisākhyasūtra*, occurring in the colophons of APrM, Vn, and Ben, although the scribe or the reader has marked only the abridged sūtra portions with the orange colour.

This is supported by the subdivisions

And here it may be worth while to visualise what we noted about the peculiarity of the subdivisions followed by the APrM, and although it is yet impossible to enunciate any sure principle underlying those subdivisions, we can, however, perceive that the authors of those do not make any distinction between sūtras and examples, but place both in one and the same category. They collect AV passages and arrange them in a particular method in order to illustrate the dissolution of particular sandhis. Now, if in the middle of their enumeration of a certain set of passages, a single passage of striking character happens to come, they formulate a special rule operating on that passage, and the rule is not supposed to interfere with the series of passages coming in the purview of the rule, previous to the one, applicable to that single passage. The point may be illustrated by 73, which extends from ex. 1 to 116. Between 101-102 the word *enāh* occurs, a rule operating on that sole word is formed and inserted in between 101-102, and the series of passages still runs uninterrupted up to 116. See also 29, 30, and 55. This again strengthens the view that in the original APr, there was no such distinction as rules and examples, the very basis of this type of Prātisākhya being nomenclatory instead of prescriptive.

That, this was so, will be clear from an enquiry into the origin and development of the Prātisākhya literature.

III

Twofold development of the Prātisākhya

Yaska's deliberate use of the compound *ṭadāḥkr̥ti* (I 17) in his definition of Samhitā has been rightly interpreted by Durga as embodying in it the age-long controversy about the priority of Samhitā to the Pada and vice versa, but the suggestiveness of the compound *ṭadāḥkr̥ti* (I 17) in his definition of the *Pārsadas* has not been realized till now.

Prātisākhya A

Oldenberg¹ agrees with Weber² in showing—and this is exactly what is held by the scholars³—that the Pada is later than the Samhitā and that it forms, as it were, the first running comment on the Samhitā. Now, the Pada formation must have proceeded on certain principles, and those principles, together with the Pada sorted out accordingly, must have been codified in certain manuals. To illustrate—

Suppose in ten A'V passages Samhitā *a* represents Pada *a*, or Samhitā *a* stands for Pada *e*. Now, the first step towards grammatical analysis would be to pick out these ten passages and state that in these passages and these alone, Samhitā *a* is equal to Pada *a* or Samhitā *a* represents Pada *e*. The same principle can be extended to the analysis of *avagraha*⁴ and accentuation. These statements, will, of course, be nomenclatory and will vary with the different Sakhas of a Samhitā; because with the variation in Vedic interpretation variation in the Pada arose⁵.

This is one stage of the Prātisākhya, and naturally, earlier too, because it directly follows the Pada formation⁶. It is represented by the APr

Yaska's *ṭadāḥkr̥ti* (= *padarūpam*) refers to this stage

Prātisākhya B.

The *ṭadās* being thus codified in Prātisākhya A, the second step, naturally was, to devise rules in order to turn these *ṭadās* into the Samhitā, and the manuals embodying such rules are represented by the available Prātisākhyas⁷. And the process of the formation of Prātisākhya B was not at all complicated. The material in the form of nomenclatory statements was already there, what the followers of each Śakha of a Samhitā had to do, was, simply to revert the nature of the statements, i.e. to turn that from nomenclatory into the prescriptive. For example, a nomenclatory rule existed in the RV tradition to the

1 Hymnen des Rgveda 850 ff. "der Samhitāpātha das unbedingt ältere, der Ṭadāḥkr̥ti das unbedingt jüngere ist"

2 Ind. Stud 18 2 ff

3 Cp. note to 148, Pat MBh II 85 5, III 117 18—19, 398 9 10 (avagraha pi na lakṣaṇena padāḥkr̥ti anuvartyaḥ padā-

kr̥ti nāma lakṣaṇam anuvartyaḥ / yathalakṣaṇam padam kartavyam), Lüders, Vāsas p 25 n 1

4 The Pada formation vitally rests on avagraha and the analysis of accent, and the study of these must have preceded the available RPr, TPr, VP, GA, and RT

5 Cp. tan nah (AV 12 3 12), which is analysed by the APr (140) as tām nah, but by the Sannakhas as tāt nah, cp

APr 8

6 Pada-formation went practically hand in hand with the Samhitā Weber, Ind. Stud 18 p 2

7 Grammar in its earlier stage seems to have been nomenclatory, cp Pat MBh I 5—6 —

"āthaitasmin śabdopadeśe satī kim śabdānam prātipadāpāthāḥ kartavyaḥ / gur aśvaḥ puruṣo haṣṭi śakunir mrgo

brahmana ity evam ādayaḥ śabdāḥ prātipadāpāthāḥ / neṭy āha / anābhyaṅgya eṣa śabdānam prātipadāpāthāḥ / evam hi

śrūyate / Brihaspatiś Indrāya divyam varasahasraṁ prātipadoktānam śabdānam śabdapāthānam pravāca nātām jagāma" etc

Brihaspati's grammar was nomenclatory and was, later on, replaced by descriptive (lakṣaṇa) Cp. also "na hi Pāṇinīś

śabdāḥ prokṣāḥ / kim tarhi śrūyam" MBh. I p 12

just reversed to the form, that such and such words, which have *s* in the Pada, should exhibit in the Samhitā. All rules of the genuine *B* should have been of this type, and so they are found to a great extent in RPr and TPr., and to some in VPr. The process of abbreviation was yet to come.

Prātisākhya A was superseded by Prātisākhya B

But two things are bound to happen at this stage, first the evolution of *B* would throw into abeyance *A*, and this has actually happened in case of RV, TS, and VS, although traces of *A* are still found in them and in the subsidiary treatises called *Tapara*, *Upapara* etc. belonging to them. Second *B* being *lakṣana* (descriptive) would be easily reduced to the abstract sūtra style, and this is exactly what we find in some rules of the RPr and TPr, and in a good many of the VPr, CA, and RT.

Yāska's *paḍaprakṛti = paḍāni prakṛtir mūlam* (Samhitāyāḥ) *yesu* refers to the second stage.

Mixture of A and B

Traces of *A* are found in *B*, and once it is admitted that *B* is meant for turning Pada into Samhitā – and such is the unanimous verdict of all authorities, ancient and modern – we can confidently pick out all those rules, which deal with the Pada, as relics of *A* lurking in *B*. And our search for this is not long before we meet in the RPr 155-157 —

prakṛtyetīkaranādanu praghyāḥ ।

rule, which prescribes negation of sandhi before *iti* in the Pada and is read by all the Prātisākhyas alike. In fact, the very term *prakṛtibhāva* is based on *prakṛti = paḍa*¹ and although such rules are not many in the RPr, they occur in a pretty large number in the VPr and CA. For instance, what office can those rules discharge in the VPr, which analyse *avagraha* in the Pada, while that treatise declares —

svarasamskṛāṇaṃ chandaso niyamaḥ । (1.1)

to be its object, or with what pertinence the entire fourth chapter of the CA could stand there, when that treatise is meant for the Samhitā formation, although in the introductory remark it sets out to analyse both Samhitā and Pada,² a statement clearly reflecting the compromise effected between the two types?

That, *avagraha* portions of VPr and CA are an aftergrowth, is proved by one single fact, that, in case of RT, we have its *avagraha* portion still separate, called its *Parīṣista*³

Not that *B* alone was borrower. *A* has undergone greater change. This is illustrated by the available APr⁴, which declares, in its opening remark, that it will teach the Pada of the AV, and to this it generally sticks, laying down nomenclatory rules from start to finish. But there occur certain rules in it, rules in which the Prātisākhya exceeds its own limit and lays down prescriptions operating only on the Samhitā. Take for instance 148, 155, the latter prescribes that in *gāvistau* and *gavésanah* the *v* is not elided. Now, this can apply only to the Samhitā and the rule is actually found, exactly in the same form, in CA, where it properly fits in. All such cases, and happily they are a few, may be confi-

1 TPr 5.2 with Whitney

2 1.1

3 Cp my edition of the Sāmāpādapāṭha

4 Rktantrasamgraha, based on RT, is nomenclatory. See my edition of the same. It had a larger RT before it.